

God Lavayiyat An Puhuvasiwni

Hopi New Testament

This Bible is copyrighted by Wycliffe Bible Translators (Wycliffe.org) and is printed with permission by the Digital Bible Society (dbs.org) for non-commercial use.

This Bible is available for free download in a variety of digital formats at dbs.org/bibles.

MATTHEW	4
MARK.....	40
LUKE	63
JOHN.....	101
ACTS.....	126
ROMANS.....	156
1 CORINTHIANS	169
2 CORINTHIANS	182
GALATIANS.....	191
EPHESIANS.....	196
PHILIPPIANS.....	201
COLOSSIANS.....	205
1 THESSALONIANS.....	209
2 THESSALONIANS.....	212
1 TIMOTHY.....	214
2 TIMOTHY.....	218
TITUS	221
PHILEMON	223
HEBREWS	224
JAMES.....	234
1 PETER.....	238
2 PETER.....	242
1 JOHN.....	245
2 JOHN.....	249
3 JOHN.....	250
JUDE.....	251
HIMU NATONIQA MATAQTIWHQA.....	253

MATTHEW

The Birth Record of Jesus Christ

(Lk 3.23-38)

1 I' tutuveni it Jesus Christ hakiy ahpiy sinotiqtat tuawi'ta. Pam Abraham-nit pu David pumuy amuhpiy aniwhiti. ² Ura Abraham Isaac náata; noqw pam Jacob náata; noqw pam Judas-nit pu tupkomuyatuy pumuy náamu. ³ Noqw Judas Phares-nit pu Zarat pumuy náamu; (Thamar pumuy yúamu); noqw Phares Esrom náata; noqw pam Aram náata; ⁴ Noqw pam Aminadab náata; noqw pam Naasson náata; noqw pam Salmon náata; ⁵ Noqw pam Booz náata, (Rachab put yúata); noqw Booz Obed náata, (Ruth put yúata); noqw Obed Jesset náata. ⁶ Noqw pam David it moñwit náata; noqw pam Solomon náata, (hakiy Urias nõmaatniñwuqa put yúata). ⁷ Noqw Solomon Roboam náata; noqw pam Abiat náata; noqw pam Asat náata. ⁸ Noqw pam Josaphat náata; noqw pam Joram náata; noqw pam Ozias náata. ⁹ Noqw pam Joatham náata; noqw pam Achaz náata; noqw pam Ezekias náata. ¹⁰ Noqw pam Manasses náata; noqw pam Amon náata; noqw pam Josias náata. ¹¹ Noqw pam Jechonias-nikañw pu tupkomuyatuy pumuy náamu, sinom Babylon aqw tsāmiwyaqat ephaqamo. ¹² Noqw pumuy Babylon aqw tsāmiwyaqaw put atsva Salathiel tihtiwa. Pam hak Jechonias tíata. Noqw pam Zorobabel náata. ¹³ Noqw pam Abiud náata; noqw pam Eliakim náata; noqw pam Azor náata. ¹⁴ Noqw pam Sadoc náata; noqw pam Achim náata; noqw pam Eliud náata. ¹⁵ Noqw pam Eleazar náata; noqw pam Matthan náata; noqw pam Jacob náata. ¹⁶ Noqw pam Joseph náata. Noqw Joseph Maryt kōñaata. Noqw Maryt hapi ahpiy Jesus, Christ yan túñwantiwhqa tihtiwa. ¹⁷ Noqw òviy Abraham añqw David aw pahsavoy sohsoyam nānañk qatsívaptuyaqam pakwt nālōq sihkay'tasikipwatya; noqw pu David añqw Babylon aqw tsāmiwyaqat aw pahsavoy pakwt nālōq sihkay'tasikip nānañk qatsívaptuya; noqw pu Babylon aqw tsāmiwyaqat añqw Christ aw pahsavoy pakwt nālōq sihkay'tasikip nānañk qatsívaptuya.

The Birth of Jesus Christ

(Lk 2.1-7)

¹⁸ Noqw yantaqat ahpiy Jesus Christ hapi tihtiwa: Put yuat Mary Joseph aw awiniwtaqw, nāt pumuy qa nāmatiqw, pam Qahováriwtaqat Hikwsit enem nõ'yiwkañw mātaqti. ¹⁹ Noqw put siwatwaat Joseph suan hintaqe, put nuhtutpik hamanhintsanniqey qa suhta'ewnihqe, pay as put turs nanauyve mātapniqey unañwiti. ²⁰ Noqw nāt pam pan wūwankañw tūmoklawhq, meh, pi Tutuyqawhqat hoñviayaat put aw mātaqtiqe, aw pañqawu: Joseph, um David tíata, pay um qa nānaphin wūwantat, uhmantuway Maryt nāmi távini; pay put ahsonve aniwhtiqa Qahováriwtaqat Hikwsit enemi. ²¹ Noqw pam tiyohyat tihtani; noqw um hapi put Jesus yan túñwani, ispi pam sinomuy qaanhtipuyamuy añqw ayo óyaniq'ō. ²² Ura Tutuyqawhqavay'ayay ahpiy yan lavayhti: Meh, nāt qanawhvalni'taqa māna nõ'yiltini; nen tiyohyat tihtani. Noqw puma put Emmanuel yan tuñwáyani, pam hapi Tutuyqawhqavay'ayay itamuma, i'niñqe pam'i. Noqw ti yantaqa sohsoy yaniwhti, i' hisat lavaytiwhqa aw antsaniwa. ²⁴ Pahsat pu Joseph tātayhqe, Tutuyqawhqat hoñviayaat hin put aw tutaptaqat anhtiqe, mantuway nāmi távi; ²⁵ Nihqe pas pam put qa aw hintsana, pas pam susmohti tiy tihtaniqat aw pahsavoo. Noqw pam tiyohyat tihtaqw, Joseph put Jesus yan tuñwa.

Visitors from the East

2 Noqw hak Moñwi Herod moñwi'iwtaqw, Jesus Judea-tutskwat ep Bethlehem-kitsókit ep tihtiwa. Noqw meh, hakim pas wuwni'yunqam hōpahaqawq Jerusalem ep ökihqe pañqawqa: ² Ya Jew-sinmuy amumi moñwi'iw-taniqe tihtiwhqa hak háqamo? Pi itam hōpaq sōhut put tuawi'taqat tutwaqe put hakiy aw naokiwlalwaniqe òviy añqwya. ³ Noqw Moñwi Herod it navotqe tusitaqe pas hinhaqam unañway'ta, pu sohsoyam Jerusalem ep yesqam piwu. ⁴ Noqw òviy pam Tutuyqawhqat awwat mohpeq momñwituy-nikañw pu sinmuy amuñaqw tutavot tūtutuqaynayaqamuy sohsokmuy tsovalaqe, haqam Christ tihtiwniqat pumuy túviñta. ⁵ Noqw puma put aw pañqawqa: Judeat ep Bethlehem ep'e; pi Tutuyqawhqat lavay'ayaat yan pēna: ⁶ Pu úmaa, uma Judat-tutskwat ep Bethlehem-kitsókit ep sínomu, pas uma Judat ep pavansinmuy amuñaqw qa hin'eway'omu; pi

umuñaqw hak moñw'iwataniqa wunuptuni; nen pam isinomuy amumi tunatyawmani, Israel-sinmuy amumii. ⁷ Pahasat pu Herod pumuy hakimuy pas wuwni'yuñqamuy nanauyve wáñwayhqe, hisatniqw sōhu mātaqtiqat pumuy pās tūviñta, ⁸ Nit pumuy Bethlehem aw hōnaqe amumi pañqawu: Uma awye', tsākw pās hepyani, nen ason uma tutwe' añqw nuy āawnawisni; noqw nu tuwat awnen put pas hihtatani. ⁹ Noqw puma moñwit añqw yan nanaptat ahpiyya; noqw meh, ura sōhu hōpaq pumuy amumi mātaqtiqa pumuy amupyeve hinmaqe, haqam tiyohyat qátuhqat aw pítuhqe atsve huruhti. ¹⁰ Noqw puma sōhut tutwaqe, pas hinhaqam hahlayhtoti. ¹¹ Noqw puma kihut aw yuñqe, pep tiyohyat yuyat Maryt enañ tutwa; nihqe puma tiyohyat atpipo tamötshonvat pas hihtatota; nit pu hihta eñem hinvayaqey añ hōtahtotaqe, put hihta huytota, sikavalasivata, pu frankincense, nit pu myrrh. ¹² Noqw pay puma Herod aw qa áhoyyaniqey God añqw tumoknanaptaqe, pay pas háqe'wat ahoy tutskway aqwya.

The Escape to Egypt

¹³ Noqw pumuy ahpiyyaqw, pi meh, Joseph tūmoklawhq, Tutuyqawhqat hoñviayaat put aw mātaqtiqe aw pañqawu: Meh, Herod tiyohyat pās hepni, put nīnaniqee. Noqw òviy um qatuptut, tiyohyat, yuyat enañ wikkañw, Egypt-tutskwat aqw wāyani; nen pas ason nu hisat un hin āawnaniqat pahsavoo um hāk pepeq qátuni. ¹⁴ Noqw òviy pam qatuptut, tiyohyat yuyat enañ wikkañw, míhikpuva Egypt aqw'a; ¹⁵ Nihqe pas ason hisat Herod mokqat aw pahsavoo pam pepeq qatu. Ura Tutuyqawhqa lavay'ayay ahpiy yan lavayhti: Nu Egypt aqw itiy wáñwayi. Noqw yan hapi i' hisat lavayhtiwhqa aw antsaniwa.

The Killing of the Children

¹⁶ Noqw ima a'nō wuwni'yuñqam ahpiyyaqw, Herod māmatsq kurs puma paysoq put yūyuyhnaya. Noqw òviy pas pam a'nō itsívutiqe, hakimuy hōnaqe, puma totimhoymuy Bethlehem ep yesqamuy sohsokmuy qōqyaniqat ayata, pu ahsupoq qalava yesqamuyu, lōq yahsañw'iyuñqamuy ahpiy nāt tsātsakwmuy aqw pahsavoo. Ura pam pas wuwni'yuñqamuy pās tūviñtaqe hisat paniwhitiqat navotqey put ahpiy panhti. ¹⁷ Pahasat pu Tutuyqawhqat lavay'ayaat Jeremy hin lavayhti qat aw antsaniwa; ura pañqawu: ¹⁸ Ramat ep hakiy tōnaat nanaptiwa; hak paktōqnuma, a'nō paknuma, pas pavan hinhtiqey pan paknuma. Rachel timuy òviy paknumqe, pas qa okniqey nāwakna, puma súlawhtiqw òviy'o.

The Return from Egypt

¹⁹ Noqw ason hisat Herod mokq, meh, Joseph Egypt epeq tūmoklawhq, Tutuyqawhqat hoñviayaat put aw mātaqtiqe aw pañqawu: ²⁰ Um qatuptut tiyohyat, yuyat enañ wikkañw, Israel-sinmuy tutskwayamuy aqw áhoyni; pay put nīnaniqey anyuñqam qa yēse. ²¹ Noqw pahasat pu pam qatuptut, tiyohyat yuyat enañ wikkañw, Israel-sinmuy tutskwayamuy aqw'a. ²² Noqw yaw Archelaus nay Herod qeniyat ep Judeat aw moñw'iwtaqat pam navotqey, pañsoniqey tusita; nit pay pam God añqw tumoknavotqey, Galileet ep haqamiwat aw lahsi. ²³ Nihqe pam pep pítuhqe kitsókit Nazareth yan mātisiwhqat ep qatuptu. Yan Tutuyqawhqat lavay'aymat hin lavayhtotiqat aw anhti; ura pañqawu: Pam Nazareth-sino yan tūñwantiwini.

The Preaching of John the Baptist

(Mr 1.1-8; Lk 3.1-18; Jn 1.19-28)

3 Noqw ephaqam hak tāqa John yan mātisiwhqam sinmuy kūyit akw tuvoylalawhqa Judeat ep qayēsiwhpuve yuaataqe, ² Pañqawlawu: Uma nāp umuhtunatyay añqw lasyani; taq òveqatsit añqw moñwtunatyay aw hayhkalti. ³ Ura Tutuyqawhqat lavay'ayaat Esaias yan lavayhti: Hakiy tōnaat qayēsiwhpuve tsa'tinumqa navotniwa; nihqe yan lalvaya: Uma Tutuyqawhqat eñem pōhut aw hintsatsnani, pam háqe'niqat aw suwiptotani. Noqw John ep i' hisatlavayhtiwhqa aw antsaniwa. ⁴ Noqw i' John hihta pohkot pōlay'taqat pōhōyat añqw yukiwtaqat yuwsi'kañw, kolāsāt kwewta; noqw pam mātuy tūmoyta; pu piw haqam mōmohtuy tsāme', momospalayamuy enañ tūmoytañwu. ⁵ Pahasat pu Jerusalem añqw sinom put aw ökiwta, noqw pu Judeat sohsovik añq'ö, pu ahsupoq tutskwat pāyut Jordan nōyakiwtaqat añq'ö. ⁶ Nihqe qaantipuy nahostotat, John ahpiy pāyut Jordan aqw kūyit akw tuvoylatoti. ⁷ Noqw kaysiwhqam Pharisee-sinom-niqw, pu Sadducee-sinom put ahpiy kūyit akw tuvoylatotiniqey ep ökiqw, pam pumuy túwahqe amumi pañqawu: Is úmaa! Ya uma hinoqw tsūtsu'tuy amún itsívut nātoniqat añqw watqa? Ya hak umuy āawna? ⁸ Kurs uma pas antsa nāp umuhtunatyay añqw lasye', uma alōñöt qatsit ahpiy tutmalat hintsatskani. ⁹ Pu uma qa pan wūwankahkañw, umuh'unañwpeq pañqawwani: Abraham hapi itanaa, kitotani. Taq nu umumi pañqawni: God it o'wat añqw Abraham eñem sinmuy aniwnaniqey tuwi'ta. ¹⁰ Noqw pay hapi pikaiñwa himutsotskit nayat tsahqaniqey na'sas'iwta; noqw òviy himuwa tsoki lomasipalat qa himuy'vanwuqa tsaqniwe' qōhit aqw tūwiwini. ¹¹ Pay as pi pas antsa nu umuy kūyit akw tuvoylalawu; uma nāp umuhtunatyay añqw lasyaqat tuawit'aniqee. Nikañw añqw inuñkniwhqa inuhpenihqe pas pavan öqala; noqw

soon nu yan'ewaynīkañw put tōtsiyat yawmani; ason pam Qahováriwtaqat Hikwsit akw umuy tuvoylalawni, pu qōhit akw'a. ¹² Pam wuhihpiy yawta, nihqe murivihkay ep pās wuwhini; nen sōhōvosit koyohtani; nīkañw pam qōhit pas qa tokniqat akw tsihput taqtsokni.

The Baptism of Jesus

(Mr 1.9-11; Lk 3.21-22)

¹³ Noqw pahsat pu Jesus John ahpiy kūyit akw tuvoylatinique Galileet añqw Jordan aw pitu. ¹⁴ Noqw John put qa nakwhanaqe aw pañqawu: Soon as qa nu uhpiy kūyit akw tuvoylatiwni. Noqw piw kurs um añaqaw inumii? ¹⁵ Noqw pay Jesus lavayhtiqe put aw pañqawu: Pay soon tis qa pantani; itam pan hapi God tunatyayat añ ah-supuq aw antsanni. Noqw pahsat pu pam put nakwhana. ¹⁶ Noqw Jesus kūyit akw tuvoylatiwht, pahsat pay pāñaqaw yama; noqw meh, tokpela hōtsíltiqw, God Hikwsiat hōwit antaqa añqw hawhqe, put atsmi tsokiltiqw, pam aw yori. ¹⁷ Noqw meh, hakiy tōnaat òñaqaw pañqawu: I' hapi pas aw iunañwa Itii; it nu pas hahlayi.

The Temptation of Jesus

(Mr 1.12-13; Lk 4.1-13)

4 Pahsat pu Qahováriwtaqa Hikwsi qayēsiwhpumi haqami Jesus wīki, Nukpanat ahpiy aw unaheviwniqat òviy'o. ² Noqw pam lōp sunát-sikis talōnvaqat pu tōkilat añ qa nōsqe, put atsve tsōnmoki. ³ Noqw Unatwī'taqa put aw pítuhqe aw pañqawu: Kurs um pas antsa God Tíatnen um it o'wat pōlavikiniwhtiniqat aw pañqawni. ⁴ Noqw pam lavayhtiqe put aw pañqawu: Sóni, pi ura yan pey'ta: Sino qa pōlavikit-sa akw qátut, sohsok lavayit God moañaqaw nōñantaqat akw qátuni. ⁵ Pahsat pu Nukpana pas āantsawat kitsókit aqw òmiq Jesus wikqe, God kíyat ep suswupakits'òmiq put tsòka, ⁶ Nit aw pañqawu: Kurs um pas antsa God Tíatnen um atkamiq tsóokni; pi ura yan pey'ta: Pam hoñviaymuy ayataqw ūmi tunatyaltotini. Nen puma may akw un hōlōl-ni'yuñwni, taq ka um owat aqw uhkukuy sáviknani. ⁷ Noqw Jesus put aw pañqawu: Sóni, pi ura yan pey'ta: Um God Uhtutuyqawhqay aw qa tuwanlawni. ⁸ Pu piw Nukpana haqami pas wupatukwit aqw put wīki; nihqe tūwaqatsit añ ahsupoq moñwqeqnit, piw put añ hihta susnukñwat put aw mahtakna; ⁹ Nihqe put aw pañqawu: Iit sohsok nu ūmi nóani, um inutpipo tamōtswunuptut, inumi naokiwhtaq'ò. ¹⁰ Pahsat pu Jesus put aw pañqawu: Sóni, yupa Satan, pi yan pey'ta: Um Uhtutuyqawhqay God aw naokiwlawni, pu um put-sa eñem tu-malay'tani. ¹¹ Pahsat pu Nukpana put mātavi; noqw meh, òñaqaw hoñvia'yam put aw òkihqe aw unañwtapya.

Jesus Begins His Work in Galilee

(Mr 1.14-15; Lk 4.14-15)

¹² Noqw yaw John sivikimi panayaqaw Jesus navotqe pañqw Galileet aqw'a. ¹³ Nihqe pam Nazareth-kitsókit añqw ahpiynihqe Capernaum-kitsókit ep pítuhqe pep huruhti. Pam kitsóki wuhkovatuphat qalaveq'a, Zabulon-nikañw pu Nephthalim pumuy tutskwayamuy qalavoo. ¹⁴ Yan Tutuyqawhqat lavay'ayaat Esaias hin lavayhtiqat aw anhti; ura pañqawu: ¹⁵ Zebulon tutskwayat pu Nephthalim tutskwayat wuhkovatuphat aqw pihkat pāyut Jordan yupqöyve qa-Jew-sinmuy tutskwayamuy Galileet ep ¹⁶ Hakim sinom qatalpuve yesqam qaan'ewakw tālat tutwa; noqw mokiwuy qalava, pu kihsiwniyat añ yesqamuy amumi tālawva. ¹⁷ Pahpiy haqahpiy pu' Jesus nuhtumi yuaativaqe pañqawlawu: Uma nāp umuhtunatyay añqw lasyani, taq òveqatsit añqw moñwtunatya aw hayhkalti.

Jesus Calls Four Fishermen

(Mr 1.16-20; Lk 5.1-11)

¹⁸ Noqw Jesus wuhkovatuphat Galilee yan túñwantiwhtaqat qalavaqe hinmakañw, hakimuy lōqmuy nātupkomuy tuwa, hakiy Simon, Peter yan piw túñwantiwhtaqat-nikañw, pu tupkoyat Andrew púmuyu. Puma pakiwmaq-tutsayat pāmiq pahpana, puma pakiwmahkatnihqey akw qátuhqee. ¹⁹ Nihqe pam pumuy amumi pañqawu: Uma inuñk hinmani. Noqw nu umuy tutuwnaqw, uma sinmuy kwihkwisnani, uma pāvakiwhtuy hin kwihkwisnaqey pan'i. ²⁰ Noqw pahsat pay puma tutsayay tatamhtat, put añki. ²¹ Pu pam pahpiynikañw, piw hakimuy lōqmuy nātupkomuy tuwa, hakiy Zebedeet tímuyatuyu, hakiy James-nikañw pu tupkoyat John púmuyu; puma nay Zebedeet amum pākihut añqw pakiwkañw, pakiwmaq-tutsayay aw yuyku; noqw pam pumuy wáñwayi. ²² Noqw pahsat pay puma pākihut nay enañ mātapt, put añki.

Jesus Teaches, Preaches, and Heals

(Lk 6.17-19)

²³ Noqw Jesus tutskwat-Galileet añ ahsupoq waynumqe, tsotsvalkiyamuy añ sinmuy tutuqaynatinuma; nihqe lomatuawit moñwtunatyat yuaataqat nuhtumi yuaatinumkañw, sinmuy amuhpa' sohsokmuy hihta akw òpui-

wyuñqamuy, pu tütuyyaqamuy qalapsintima. ²⁴ Noqw put ahpiy pam ahsupoq Syriat añ nanaptiwa. Noqw puma sohsokmuy hihta tūyat akw õpuiwyuñqamuy, pu kãnavoti'yuñqamuy put aw tsamvanta, pu hakimuy nukpanhihikwsimuy akw tuyqawiwyuñqamuyu, pu homimitutuyyaqamuyu, pu amuhpa' qatāyuñqamuyu; no-qw pam pumuy qalapsina. ²⁵ Noqw qaan'ewakw hintaqam sinom Galileet añqw put añk hinnumya, pu Decapolis añqõ, pu Jerusalem añqõ, pu Judeat añqõ, pu Jordan yupqõyñaqõ.

The Sermon on the Mount

5 Noqw pam qaan'ewakw hintaqamuy sinmuy amumi yórikqe, tsomomiq wupqe, epeq qatuptuqw, put aw nánatuwnayaqam put aw öki. ² Noqw pam lavayhtiqe, pumuy tutuqaynativaqe, amumi pañqawu:

True Happiness

(Lk 6.20-23)

³ Añ okiw'unañway'yuñqam hahlayhpit epya; pi puma hapi õveqatsit ep moñwtunatyat himuy'yuñwa. ⁴ Pas añ tsaykitaqam hahlayhpit epya; pi puma okyani. ⁵ Añ pasi'nañway'yuñqam pas hahlayhpit epya; pi puma tūwaqatsit makiway'yuñwani. ⁶ Añ suan hinwisniqey tuñlay'yuñqam, hak nõsiwhqat, pu kūyit hin tuñlay'taqat pan suan hinwisniqey tunatyawyuñqam pas hahlayhpit epya; pi puma tunatyay aw yórikyani. ⁷ Añ nun'okwat hahlayhpit epya; pi God pumuy õkwatuwni. ⁸ Añ suan unañway'yuñqam hahlayhpit epya; pi puma God aw yórikyani. ⁹ Añ namivõhikit tumalay'yuñqam hahlayhpit epya; pi puma God tímatnihqey pan túñwantiwyani. ¹⁰ Añ suan hinwisqey ep okiwsahsanwaqam hahlayhpit epya; pi puma hapi õveqatsit añqw moñwtunatyat himuy'yuñwa. ¹¹ Sinom inutsviy umumiq hĩhiñqaqwakahkañw, umuy okiwsahsanyakañw, sohsok hĩhihta qalolmat umuy atsá-totoynayaqw, uma hahlayhpit epyani. ¹² Uma hahlayhtote' pas hinhaqam hahlayyani; ispi uma õveqatsit ep qaan'ewakw ahsatit makiwyaniqee; pi pay puma Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy umupeveyaqamuy pan okiwsasna.

Salt and Light

(Mr 9.50; Lk 14.34-35)

¹³ Uma hapi tūwaqatsit ep õñat anyuñwa. Nikañw pi õña suhuwiwe', sen hihta akw piw suhutiwni? Pi pam pāpu qa hihta ápiyñiqe maspiwhq, sinom aw wukukuykuyani. ¹⁴ Uma hapi sinmuy amumi tãlat anyuñwa. Tso-moveq kitsóki wúnuhqa kurs hin tupkiltiñwu. ¹⁵ Ya sen sinom wihqõhit úwiknaye', hihta sīvut akw put kuh-tayañwu? Qae. Puma put tsotsókpíyat epeq tsokayaqw, pam kīve yesqamuy sohsokmuy amumi talni'tañwu. ¹⁶ Noqw pan hapi uma sinmuy amumi talni'yuñwani; noqw puma umuhtutmalay lolmat aw tãyuñwe', õveqatsit ep Umunay pas hihtatotani.

Teaching about the Law

¹⁷ Uma qa yan inumi wūwayani: Pam ka tutavot piw Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy lavayiyamuy ayo yúku-niqe õviy pitu. Nu qa paniqw õviy pitu; pi nu put aw antsanniqe õviy pitu. ¹⁸ Nu hapi umumi pas súañqawni: Pay tokpela, pu tūwaqatsit nãtoniqw, soon tutavot ep hihsay tsohkokpu alõntini; soon sushihay pey'taqá put añqw súlawhtini, pas añ ahsupoq tunatyaat aw antsaniwniqat aw pahsavoo. ¹⁹ Paniqw hapi õviy hak haqam it tutavot ep hihta sushihakwhoyat ayo yukut, pan tütutuqaynaqa õveqatsit añqw moñwtunatyat ep susqahimuniñqey pan túñwantiwni; pu hak haqam put an hinmaqa pan tütutuqaynaqa hapi õveqatsit ep moñwtunatyat ep pas pávanniñqey pan túñwantiwni. ²⁰ Pas uma soon qa imuy tutavot tutuqaynayaqamuy-nikañw pu Pharisee-sinmuy, pumuy amuhpenihqe pavan suan hinwisni. Uma qa panwise', pas soon õveqatsit ep moñwtunatyat aw yuñni.

Teaching about Anger

²¹ Uma nanaptaqw ura hisatsinom yan lavayhtoti: Um qa hakiy nñnani, kitota; pu hakiy nñnaqa hin yukuniwniqey aw unahinhtimantani, kitota. ²² Noqw nu' hapi umumi pañqawni: Hakiy sinoat hakiy ehpewi qa hihta ep qaanhtiqw, hak put ep itsívuiwtaqa hapi hin yukuniwniqey aw unahinhtimantani; pu hak sinoy pas qa hihtataqa nawus moñwtsovawtaqamuy amumi taviwmantani; pu hak haqam Um núanhimuu, hakiy aw kitahqa maskiveq qõhit sivihpit aqw unahinhtimantani. ²³ Paniqw õviy kurs um hom'oyvihkat ep uhkuwahtipuy kwusivat, ura uhsino ūmi hihta ep unañway'taqat u'ne', ²⁴ Um pep uhkuwahtipuy mãtapt, ahpiyñen, put amum namivõhikt, pu' pahsat awnen, uhkuwahtipuy távimantani. ²⁵ Um uhpew'iwtaqat ãts amum namivõhikmantani, nãt amum aqwnikañwo; taq nãp hisat sen pam hakiy hin yukunañwuqat aw uñ mãtapq, pam uñ solawat aw noaqw, pam uñ sivivanani. ²⁶ Nu umumi pas antsa pañqawni: Pas um soon pañqw yámakni, pas ason um hisat uhpõiy sohsok ep sisve', pep pu' pañqw yámakni.

Teaching about Adultery

²⁷ Uma nanaptaqw ura hisatsinom yan lavayhtoti: Um hakiy qa nāp uhhimuy qa kwañwáy'ni ²⁸ Noqw nu' hapi umumi pañqawni: Wuhtit aw nuvó'tay'taqa hapi pay unañwpeq put kwañwáy'ñwu. ²⁹ Noqw òviy kurs putvaqwat uhposi uñ qalomáhintsanqw um put hóroknat nahpiy tūvani. Pay pi tatam uhposi súlawhtiqw, um pankañw òveqatsit añqw moñwtunatyat aw pákini, hikis pi as um uhtokoy pasiwkañw qōhit sivihpit aqw tūviwni. ³⁰ Pu kurs putvaqwat uhma uñ qalomáhintsanqw, um put ayo tūke' nahpiy tūvani. Pay pi tatam uhma súlawhtiqw, um pankañw òveqatsit añqw moñwtunatyat aw pákini, hikis pi as um uhtokoy pasiwkañw qōhit sivihpit aqw tūviwni.

Teaching about Divorce

(Mt 19.9; Mr 10.11-12; Lk 16.18)

³¹ Pu ura piw pañqaqwa: Nōmay mātapniqa pan tutuvenyukit put máqamantani. ³² Noqw nu' hapi umumi pañqawni: Hak wuhti tokoy qa hovalaqw, put kōñaat put mātave', pay yoñayqatsit aw put mātapñwu. Noqw hak tāqa put ámumtiqa pay tokot sokoptañwu.

Teaching about Vows

³³ Pu uma piw nanaptaqw ura hisatsinom yan lavayhtoti: Um hihta lavayvasiwne', put qa atsátamantani; pu um Tutuyqawhqat aw lavayvasiwne', put anhtini, kitota. ³⁴ Noqw nu hapi umumi pañqawni: Uma hihta lavayvasiwne' qa hihta akw put òqaltoynayani. Uma qa òveqatsit akw òqallavayhtotini, taq pam God moñw'atsve-waata. ³⁵ Pu piw qa tūwaqatsit akw'a, taq pam put wuwukpiata, pu piw qa Jerusalem akw'a, taq pam a'nō Moñwit wuhkokitsokiata. ³⁶ Piw um qa uhqōtōy akw uhlayiy pavan òqalat pasiwnamantani, taq um soon sūkw hōmit qōtsatani, piw qōmvitani. ³⁷ Nikañw uma pay Owi, kitotani, sen Qae. Nen uma hin lavayhtote' panhtotimantani. Taq òqallavayi Nukpanat ahpiy nōñanta.

Teaching about Revenge

(Lk 6.29-30)

³⁸ Uma nanaptaqw ura hisatsinom yan lavayhtoti: Hak hakiy pōsiyat tūhote', nawus pam pōsiy akw put ep aw ahoytamantani; pu hak hakiy tamayat tūve', nawus tamay akw put ep aw ahoytamantani. ³⁹ Noqw nu' hapi umumi pañqawni: Uma hakiy qalolmat aw qa rohomtotimantani; nikañw nāphaqawa putvaqwat uhtayway wu-wahtaqw, pay um piw ayañqwat put aw namtōknamantani. ⁴⁰ Pu kurs haqawa tutavot aw yankañw uhnay himtaqw, pay um piw aw uh'usimniy mātapmantani. ⁴¹ Noqw kurs solāwa mōkiy uñ ikwiltōyat, um sūkw tutskwatuwanit put ámumniyat uñ tusoq'ayataqw, um lōq tutskwatuwanit pahsavo put ámumni. ⁴² Hak ūmi hihta tūviñtaqw um put máqamantani; pu hak ūmi hihta nasimokahtaniyat um nasimokmaqani.

Love for Enemies

(Lk 6.27-28, 32-36)

⁴³ Uma nanaptaqw ura yan lavayhtotiwa: Um uhsinosñway aw unañway'tani, pu um uhtuwqay aw qa suhta-q'ewni, kitota. ⁴⁴ Noqw nu' hapi umumi pañqawni: Uma umuhtuwqamuy amumi unañway'yuñwni; umuy qalomásavitotaqamuy uma amumi lomavayhtotimantani; umumi qa suhta-q'ewyaqamuy uma amumi lolmat hintsatskani; pu umuy qalomáhintsahsanyaqamuy, pu umuy okiwsahsanyaqamuy amunem uma nāwakintotani. ⁴⁵ Nen uma kurs pas antsa Umunay òveqatsit ep qátuhqat tímatni; pi pam añ qalōlolmatuy-nikañw pu lōlolmatuy amunem tāwat yámaknañwu; pu súanyuñqamuy-nikañw pu qasanyuñqamuy amumi yoknañwu. ⁴⁶ Ispi uma umumi unañway'yuñqamuy-sa amumi unañway'yuñwe' ya uma hihta ahsati'yuñwni? Ya hikis pi moñwit eñem sivat òmalalwaqam qa panyuñwa? ⁴⁷ Pu kurs uma umuhsinomuy-sa amumi yuaatote' ya uma mimuy amuhpenihqe hihta alōñōt hintsatskani? Ya hikis pi moñwit eñem sivat òmalalwaqam qa panyuñwa? ⁴⁸ Paniqw òviy uma pās pasiwyuñwni, òveqatsit ep Umuna pās pasiwtaqat pan'i.

Teaching about Charity

6 Uma tunatyaltotini. Sinom umuy tsokanayaniyat uma qa tuñlay'kahkañw, hakiy hihta akw òkwatuwya-mantani. Uma panyuñwe' Umunay òveqatsit ep qátuhqat ahpiy soon hihta ahsati'yuñwni. ² Uma navoti'yuñqw imuy pavansinmuy amuñaqw haqawat yantsatska: Himuwa hakiy hihta akw òkwatuwnik, añwu pay nāpyeve hakiy ayataqw, pam ahsavo tsotsvalkive, pu kihsonve put tunvotnañwu. Puma pay nawip'ew hintsatska; puma pay sinmuy amuñaqw tayawinpit tuñlay'yuñwa. Noqw uma qa amún hintsatskani. Taq nu umumi pas súañqawni: Puma pay ahsatiy òmahtota. ³ Uma qa panyuñwt nanauyve hihta kuwahtotimantani.

Uma haqawa hakiy hihta akw òkwatuwnik hikis pas aw uh'unanway uhkwatsiy qa āawnani. Noqw Una sohsok hihta qamātaqpuvenihqat tuway'taqa pas nāp un nuhtutpik tuwat tayawnamantani.

Teaching about Prayer

(Lk 11.2-4)

⁵ Pu um òveqatsit ep Unay aw nāwakne' imuy nawip'ew hinyuñqamuy qa amúntamantani; soq sinom pumuy amumi tāyuñwniqat òviy puma tsotsvalkiva, pu kitpik tūtuyqava hoñkahkañw okiwlalwaniqey pas nānawakna. Nu umumi pas antsa pañqawni: Pay puma ahsatiy òmahtota. ⁶ Ason um tuwat nāwakne' haqami uh'ahpaviy aw pakit, nañk uhtat, pahsat um Unay qamātaqpuvenihqat aw nāwaknamantani; noqw Una sohsok hihta qamātaqpuvenihqat tuway'taqa un nuhtutpik hihta akw tayawnamantani. ⁷ Nikañw uma nānawakne', añ qatuptsiwni'yuñqamuy qa amún paysoq pūvut-sa yuaatotani; taq puma yan wūwantota: Itam qatsá' lavayhtotiqw, suyan pi God itamuy hu'wani. ⁸ Paniqw òviy uma pumuy qa amunyañwni, pi pay Umuna umuy hihta haqni'yuñqw put navoti'tañwu nāt umuy aw qa tūviñtotaq'ò. ⁹ Noqw òviy uma yan nānawaknamantani: Itanaa, òveqatsit ep qátuhqa, nam uhnatñwani pas kaptsi'tiwaa. ¹⁰ Nam uhmoñwtunatyay aw pituu; nam uhtunatyā tūwaqatsit ep aniwhtii, òveqatsit ep hin aniwhtiqey pan'i. ¹¹ Um okiw pu' talòñvaqat ep itamuy itahtunòsmakiway huytani. ¹² Pu um okiw itahpöiy itamuhpiy ayo yúkuni, itam itamumi pöiwyuñqamuy amuhpiy put ayo yuki'wisqat pan'i. ¹³ Pu okiw um itamuy unaheppit qa añ tsāmi'mat, hakiy qalolmat añqw itamuy ayo òoyhtimani. Pi um hapi pas Mónwinihqe òqalay'ta. Um-sa lolmat tālawñway'ta, sutsép-sa aqwhaqamii. Nam antani. ¹⁴ Pi hakim umuhpewi qaanhtotiqw, uma put ep póhikyaqw, pep pu' òveqatsit ep Umuna tuwat umuhqaanhtipuy umuhpiy ayo yukut, umumi póhikni. ¹⁵ Nikañw kurs uma pumuy amumi qa póhikyaqw, pep pu' òveqatsit ep Umuna tuwat umumi qa póhikni.

Teaching about Fasting

¹⁶ Pu òviy piw uma nānapwale', uma nawip'ew hinyuñqamuy qa amún hinyuñwni; taq puma qahahlayyaqey pan pitsañway'yuñwniqe òviy tayway nukushintsanyañwu; noqw sinom sohsoyam pumuy nānapwalaqat nanaptañwu. Nu umumi pas antsa pañqawni: Pay puma ahsatiy òmahtota. ¹⁷ Pu um'i, um napwale', uhqötöy wihkuyit akw lelwmantani, pu posimavaqtamantani. ¹⁸ Noqw pep pu' um napwalaqat sinom qa nanaptaqw, Una qamātaqpuvenihqa put navoti'tani; noqw Una sohsok hihta qamātaqpuvenihqat tuway'taqa un nuhtutpik tayawnamantani.

Riches in Heaven

(Lk 12.33-34)

¹⁹ Uma yep qatsit ep nenñem hihta qa kahaktañalalwani; yep kwahkwahyam pu hihta sikañputañwuqa hihta hovalañwu, pu uuyiñwt hótaye', hihta ūuyyañwu. ²⁰ Uma qa panyuñwt, òveqatsit ep nenñem hihta kahaktañalalwani; pep kwahya pu hihta sikañputañwuqa hihta qa hovalañwu, piw uuyiñwt qa hótayañwu, piw hihta qa ūuyyañwu. ²¹ Pi hakiy kahakhimuat háqamniqw hakiy unañwaat piw pepniñwu.

The Light of the Body

(Lk 11.34-36)

²² Hakiy pōsiat hakiy aw talni'tañwu. Noqw òviy kurs hakiy pōsiat pasiwtaqw, pay tokoyat añ ahsupoq talni. ²³ Nikañw kurs hakiy pōsiat qa pasiwtaqw pay tokoyat añ ahsupoq qatalni; noqw òviy kurs tāla uhsonvenihqa súlawuqw, is uti pas qatālani.

God and Possessions

(Lk 16.13; 12.22-31)

²⁴ Soon hak haqam lōqmuy mónwituy amuñem tumalay'tani; ispi soon pam qa sukwat aw pay qa yan unañway'kañw sukwat-sa pas hahlayni; sen pay hihtawat-sa aw pas yuki'kañw pu sukwat pay qa himuni. Kurs hin uma kāhakiwuy òviy tumalay'kahkañw, piw God eñem tumalay'yuñwni. ²⁵ Paniqw òviy nu umumi pañqawni: Uma hin yesniqey qa nānaphin wūwantotani, hihta nōñsaniqeyu, pu hihta hikwyaniqeyu, pu piw umuhtokoy éñem'i, hihta yuwsyaniqeyu. Puyaw hakiy qatsiat nōsiwhqat epnihqe qa pavan pas hímuu? Pu hakiy tokoat yuwsit epnihqe qa pavan pas hímuu? ²⁶ Uma sūmawuy añ masay'yuñqamuy amumi tāyuñwni; puma qa ūuyyañwu, piw qa hōqyañwu, piw hihta qa koyohtotañwu; noqw yanyuñqw òveqatsit ep Umuna pumuy nopni'ta. Noqw ya pam umuy pumuy amuhpenihqe qa pavan pas kahkawna? ²⁷ Ya sen umuñaqw haqawa pan wūwantaqa hin nāwuñwnaniqey ñas'ew tuwi'ta? ²⁸ Noqw hinoqw pas piw uma yuwsit òviy nānaphin wūwantaqa? Uma tutskwat añ sishut aw wūwayani, hin puma wuñw'iwwisqata. Puma qa tumalay'yuñwa, piw qa tonto-

tañwu. ²⁹ Noqw nu umumi pañqawni: Hikis pi Solomon sohsok hihta nukñwat yuwsí'kañw qa hihtawat it sihut an lomayuwsí'ta. ³⁰ Yan hapi God tutskwava tūsaqat lomayuwsina; pay pi pam hihsavo panyuñq'ö. Pu' pam as panyuñwt, qāvotiqw pay qöpqömiq maspiwni. Puyaw hinoqw tis pam umuy qa pas pavan yuwsinani, okiw uma öwituptsiwni'yuñqamu? ³¹ Paniqw öviy uma qa nānaphin wūwantotani pañqawkahkañwo: Sen itam hihta nōnösani? ya sen itam hihta hikwyani? ya sen itam hihta nāyuwsinayani? kitotani. ³² Pi pay sohsok it yantaqat qatuptsiwni'yuñqam tunatyawyuñwa. Pi öveqatsit ep Umuna umuy sohsok it hihta haqni'yuñqat pay navoti'ta. ³³ Nikañw uma mohti God moñwtunatyayat tunatyaltotimantani, pu suan hinwisniqeyu; noqw sohsoy ii himu umumi enañ noiwni. ³⁴ Paniqw öviy uma pu' talōnvaqat ep qavomi hintaniqat ep qa nānaphin wūwantotani. Pay pi qāvoniqa hihta hintaniqat aw nāp tunatyaltimantaniq'ö. Pay pi uma pu' talōnvaqat ep hiniwhtiqaqat-sa aw tunatyaltotimantani.

Judging Others

(Lk 6.37-38, 41-42)

7 Uma qa tūovelantotani, nen uma qa pantsaniwyani. ² Taq uma tūovelantote' pay piw pan pantsaniwyani; pu uma hihsa'haqam hakiy eñem tuwantotaqw, pay piw pan umuñem tuwantiwmantani. ³ Noqw hinoqw um uhtupkoy posmiq hihta hihsaq tuway'kañw, pas nāp uhposeq lestavit pakiwtaqat aw qa unañwtavi'ta? ⁴ Noqw pantaqw um hin uhtupkoy aw pañqawni: Himu as nu uhposkiy hóroknani, kítani, susmataqpi uhposveq lestavi pakiwtaqö? ⁵ Um nawip'ew hinmaqa, um mohti uhposnaqw lestavit hórokne', pahasat pu um suyan tālat taykañw, uhtupkoy poskiyat hóroknani. ⁶ Uma hihta God aw noiwhqat qa popkotuy amumi taviyamantani, taq ka puma umuy núaye', tutkitotani; pu uma umuhpearl-túkwaviy qa pitsötimuy amutpipō tūvayani, taq ka puma put aw wukukuykuyani.

Ask, Seek, Knock

(Lk 11.9-13)

⁷ Uma hihta öviy tūviñtotani, nen uma put makiwyani; pu uma hihta hepyani, nen tutwani; pu uma pōññöyk-inayani, noqw umumi hötsiltini. ⁸ Pi hak hihta öviy tūviñtaqa makiwñwu; pu hihta hepqa tūwañwu; pu pōññöykinaqat aw hötsiltimantani. ⁹ Noqw kurs umuy haqawat tiat nay aw pōlaviktuviñtaqw ya sen pam put owat máqani? ¹⁰ Hal ya sen pam pākiwuy öviy tūviñtaqw soq put tsūat máqani? ¹¹ Noqw kurs pay as uma qalomáhinkahkañw umuhtimuy hihta nukñwat huylalwaniqey tuwi'yuñqw, puyaw tis öveqatsit ep Umuna put aw tūviñtotaqamuy hihta nukñwat huytani? ¹² Sinom umuy pāsyaniqat uma pan nānawakne' pay uma piw pan sinmuy pāsyamantani. Pi yan hapi Moses Tutuyqawhqaqat lavay'aymuyatuy amumum itamumi tutapta.

The Narrow Gate

(Lk 13.24)

¹³ Uma hihsa' qenit hötsiwat añ yuñni. Taq mokiwuy aqw hötsiwa wuhkoqni, pu aqw pōhu a'nö pūtsi; noqw kaysiwhqam pañsoq nātsamya. ¹⁴ Pi qatsit aw hötsiwa hihsaq qéniniqw, pu aqw pōhu hihsaq pūtsiniqw, öviy híkiyom put tuway'numya.

A Tree and Its Fruit

(Lk 6.43-44)

¹⁵ Uma hakimuy Tutuyqawhqaqat lavay'aymatnihqey pan nātuñwantotaqamuy ep tunatyaltotini. Taq haqawat pan atsáy'kahkañw umumi ökiwtani. Puma kanelmuy amún okiw'unañway'yuñqey ankahkañw, kwëkwewhtuy amún tūhoyalayaniqey tunatyawyuñwani. ¹⁶ Pay uma pumuy hintsakpiyamuy mātsi'yuñwani. Ya sinom övat yöhötskit añqw mawyañwu? Sen nōnvospalat hihta kūtay'yuñqat añqw mawyañwu? Pay qa panta. ¹⁷ Noqw öviy haqam lomasipaltsoki nukñwat sipalay'vañwu; noqw pay qalomásipaltsoki qa nukñwat sipalay'vañwu. ¹⁸ Pas lomasipaltsoki soon hin'ewakw sipalay'vañwu; pu qalomásipaltsoki soon nukñwat sipalay'vañwu. ¹⁹ Qalomásipaltsoki qa nukñwat aniwñañwuqa tsaqniwe' qōhit aqw maspiwñwu. ²⁰ Pantaqw öviy uma pumuy aniwniyamuy akw pumuy mātsi'yuñwani.

I Never Knew You

(Lk 13.25-27)

²¹ Qa sohsoyam inumi Tutuyqawhqa, Tutuyqawhqa, kitiwisqam öveqatsit ep Ina moñw'iwtaqat aw yuñni; pi öveqatsit ep Inay tunatyayat añ hinmaqa hapi pañso pákini. ²² Ason aw pituqw pep pu' kaysiwhqam inumi pañqaqwani: Tutuyqawhqa, Tutuyqawhqa, ya itam qa uhnatñwaniy aw yankahkañw unem yuaaykuya? pu uhnatñwaniy aw yankahkañw nukpanhikwismuy nuhtuñaqw ipwaya? pu uhnatñwaniy aw yankahkañw nihtiw-

taqat k̄atutmalat tumaltota? ²³ Pahsat pu nu amumi pas pañqawni: Nu qa hisat umuy tuwi'ta; huvam inuhpiy ahpiyyaa, nukpantuwit hintsatskaqamu.

The Two House Builders

(Lk 6.47-49)

²⁴ Paniqw òviy haqawa ilavayiy aw tūqaykañw put an hinmaqa tāqat wuwni'taqat antaqat nu pañqawni. Pam owat atsve k̄ita. ²⁵ Noqw yokvaqw, wukomunva, pu hukvaqe k̄ihut añ a'nō yēvanta; noqw pam qa sahpu, pam owat ep k̄iwtage òviy'o. ²⁶ Pu haqawa ilavayiy aw tūqaykañw qaanhinmaqa hakiy qa wuwni'taqat antani. Pam hak pisave k̄ita. ²⁷ Noqw yokva, wukomunva, pu hukvaqe k̄ihut añ a'nō yēvanta; noqw pam sahpu, nihqe pam k̄ihu qaane'wakw k̄iqōti.

The Authority of Jesus

²⁸ Noqw Jesus pas òqalat pasiwkañw, pan pumuy tutuqayna, tutavot tūtutuqaynayaqamuy qa amun'i. Noqw pam yan yuaataqe yukuqw, sinom put hin tutuqaynaqat ep aw k̄atayuñwa.

Jesus Makes a Leper Clean

(Mr 1.40-45; Lk 5.12-16)

8 Pu pam tsomoñaqw hawhq, sinom qaane'wakw hintaqam put añkya. ² Noqw meh, hak tokoplelet tūtuy-hqa pituhqe, put aw naokiyaw'taqe aw pañqawu: Tutuyqawhqa, um suhta'ewnen soon nuy qa powatani. ³ Noqw Jesus put aw māvuyltiqe aw toñokt pañqawu: Pay nu suhta'ewa; powaltii. Noqw pahsat pay put añ tokoplele s̄ulawhti. ⁴ Noqw Jesus put aw pañqawu: Um hapi qa hakiy aw haqam lavayhtini; pay um ahpiyenen God awwat moñwit aw nāmahtaknani, nen Moses hin tutaptaqw um kuwahtiput God aw nōani. Um yan powal-tiqe nuhtumi tuawi'tani.

Jesus Heals a Roman Officer's Servant

(Lk 7.1-10)

⁵ Noqw Jesus Capernaum aw pakiqw, hak solāwamuy amumi moñwi put aw pituhqe, put aw qa nātusitaqe, ⁶ Pañqawu: Tutuyqawhqa, ihoñviaya ikiy ep tuyhqatsq, put ahpā' qatāyuñqw, pam pas k̄ānanvotkañw okiwhinta. ⁷ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay nu aqwnen put qalapsinani. ⁸ Noqw solāwamoñwi lavayhtiqe put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, soon pi um nuy yan'ewakwniqw ikiy aw papkini. Pay um panis lavayhtiqw, pay ihoñviaya qalaptuni. ⁹ Pi nu sukwat aw maqapsi'kañw qatu. Noqw solāwam inumi piw maqapsi'yuñwa. Noqw nu sukw aw, Yupa, kitaqw pam haqaminiñwu; pu sukwat aw, Pew'i, kitaqw pam inuminiñwu; pu ituwikiy aw, Yantii, kitaqw pam panhtiñwu. ¹⁰ Noqw Jesus put navotqe pas aw k̄ātaytaqe put añkyaqamuy amumi pañqawu: Nu umumi pas antsa pañqawni: Pas nu qa haqam pas yan tuptsiwnit tuwa, hikis Israel-sinmuy amuhpee. ¹¹ Noqw nu umumi pañqawni: Nāt k̄aysiwhqam hōpaqw, pu tavañqw òkini; nen Abraham, pu Isaac, pu Jacob, pumuy amumum òveqatsit ep tunōsvoñat aw yesvani. ¹² Noqw ima as pañsoq yuñniqam ihpo qatalpumi maspiwyani. Pep pu' tsaykitiwni, pu tama ñuritiwini. ¹³ Noqw Jesus solāwamoñwit aw pañqawu: Pay pi um aqwni. Pay um hin tuptsiwhq nam antaa. Noqw put hoñviayaat pay pahsatniqw qalaptu.

Jesus Heals Many People

(Mr 1.29-34; Lk 4.38-41)

¹⁴ Pu Jesus Peter k̄iyat aw pakiqw kurs put nōmayat yuat mukituyat akw tuyhqatsi. ¹⁵ Noqw Jesus put māyat aw toñokq, mukituya put mātavi; noqw wuhti qatuptuqe pumuy amumi unañwtavi. ¹⁶ Noqw tapkiqw, sinom k̄aysiwhqamuy nukpanhihikwsimuy akw tuyqawiyuñqamuy put aw tsamvaya; noqw pam lavayiy akw sinmuy amuñaqw nukpanhihikwsimuy ipwa; nihqe sohsokmuy tūtuyyaqamuy qalapsina. ¹⁷ Yan Tutuyqawhqt lavay'ayayat Esaias lavayiat aw antsaniwa, pam ura pañqawu: Pam itamuy hihta akw òpuiwyuñqat nāmi nahlaknakañw, itahtuyay ikwila.

The Would-Be Followers of Jesus

(Lk 9.57-62)

¹⁸ Noqw Jesus sinmuy qaane'wakw hintaqamuy put aw ñōyakiwtaqw tūwahqe, put aw nānatuwnayaqamuy wuhkovatuphat yupqōymiyaniqat amumi pañqawu. ¹⁹ Noqw hak tutavot tūtutuqaynaqa Jesus aw p̄ituhqe put aw pañqawu: Tūtutuqaynaqa, nu uñ haqaminiqw úmummantani. ²⁰ Noqw Jesus put aw pañqawu: Ima sisikah-tayht haqe' qölöy'yuñwa, noqw s̄umawuy añ masay'yuñqam totokpi'yuñwa; noqw nu' Sinot Tiat haqam iqötöy nāsuñwnaniqey ñastaa. ²¹ Pu piw suhka put aw nānatuwnaqa put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, um nuy

nakwhanaqw, nu mohti inay amht, pu' uñkni. ²² Noqw Jesus put aw pañqawu: Um inuñkni; ason pi so'pum pumuy amuñaqw so'pumuy amyani.

Jesus Calms a Storm

(Mr 4.35-41; Lk 8.22-25)

²³ Pu pam pākihut aqw pakiqw, put aw nánatuwnayaqam put añk aqw yuña. ²⁴ Noqw meh, wuhkovatuphat añqe' qaan'ewakw hukvaqe, pas qaöwíhuhukq, öviy pākihut pāhut hoñvantaqat akw nōmilti; noqw pantaqw Jesus pūwí. ²⁵ Noqw put aw nánatuwnayaqam put aw ökihqe, tātaynaqae aw pañqawa: Tutuyqawhqa, itamuy ayo óyaa; itam súlawhtini. ²⁶ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoqw pas tsawiniwyuñwa, okiw uma öwituptionsiwni'yuñqamu? Pahsat pu pam wunuptut, hūhukañwtuy mēwa, pu pāhuta. Noqw wukosutmakma. ²⁷ Noqw tuwat tahtaqt katayuñqe pañqawa: Ya sen i' hak himuniqw, öviy hikis pi hūhukañw, pu pāhu put hiñqawhq anhtoti?

Jesus Heals Two Men with Demons

(Mr 5.1-20; Lk 8.26-39)

²⁸ Noqw pam wuhkovatuphat ayoqwat Gergese-sinmuy tutskwayamuy aw pituqw, pepeq hakim löyöm tāqatuy nukpanhihikwsimuy akw tuyqawiwtaqamuy tuamaqölnaqw yámakqe, put ahsawwa; hakim nuhtsel'ewayomniqw, öviy soon hak pañqe' hinnumni. ²⁹ Noqw meh, puma a'nö töqtique pañqawu: Ya um itamuy hinhtiniqat nāwakna Jesus, um God Táita? Ya um nāt aw qa pituqw pay itamuy okiwsanniqe öviy pitu? ³⁰ Noqw pep pumuy amuñaqw yāp pitsötím wukotonawtaqam nōnova. ³¹ Noqw öviy nukpanhihikwsim put aw ö'qalyaqe pañqawa: Kurs um itamuy ipwe', itamuy pitsötímuy amumi yuñniqat itamuy nakwhanani. ³² Noqw pam amumi pañqawu: Yúpave. Noqw puma nōñakqe, pitsötímuy amumi yuña. Noqw sohsoyam pitsötím tuhpelat añ pāmiq a'nö yuhtukqe, pāmiq paöysoa. ³³ Noqw pumuy nopni'yuñqam watqae, kīmiyaqe, hin hiniwhitiqat lavayhta, pu ima hakim nukpanhihikwsimuy akw tuyqawiwtaqam hin hinhtiqata. ³⁴ Noqw sohsoyam pep kitsókit ep ki'yuñqam pañqw Jesus ahsawvawisa; nihqe put tutwaqe pay pam pumuy tutskwayamuy añqw ahpiyniqat put aw ö'qalya.

Jesus Heals a Paralyzed Man

(Mr 2.1-12; Lk 5.17-26)

9 Pu Jesus pākihut aqw pakit, wuhkovatuphat yámakqe, nāp kitsókiy aw pitu. ² Noqw meh, hakim hakiy ahpa' qataytaqat tūtuyhqat ahpatañ wáökiwtaqat Jesus aw wikvaya. Noqw pam pumuy qapēwewniyamuy amumi túwahqe, it tūtuyhqat aw pañqawu: Itii, um qa hin unañway'tani; pay uhqaanhtipu uhpiy ayo yukiwa. ³ Noqw hakim tutavot tūtutuqaynayaqam pep yesqam unañwpeq pañqawa: I' tāqa God aqw hiñqawu. ⁴ Noqw Jesus pumuy wuwniyamuy mātsi'taqe amumi pañqawu: Ya uma hinoqw umuh'unañwpeq qalomáwuwantota? ⁵ Ya hinwat lavayhtiniqw qa pas pas hinta? sen Uhqaanhtipu uhpiy ayo yukiwa, kitaniqö'? sen Wunuptut, nakwsuu, kitaniqö'? ⁶ Noqw pay pi nu' Sinot Tiat yep qatsit ep hakiy ahpiy qaanhtipuyat ayo yúkuniqey aw öqalat pasiwtaqat uma it akw nanaptani-pu pam it hakiy ahpa' qataytaqat aw pañqawu: Wunuptut, uh'ahpay kwusut, um nímani. ⁷ Noqw pam wunuptut, kiy aw'i. ⁸ Noqw kaysiwhqam sinom put aw tāyuñqe, God pas hihtatota, pam hakiy sinot pas panhaqam öqalat máqahqat ep'e.

Jesus Calls Matthew

(Mr 2.13-17; Lk 5.27-32)

⁹ Noqw Jesus pañqw ahpiynihqe, hakiy tāqat Matthew yan mātsiwhqat haqam moñwit enem sivat ömalalwaqat ep qatuqw tuwa; nihqe put aw pañqawu: Um inuñkni. Noqw pam wunuptut put añki. ¹⁰ Noqw ahpiy pantaqw, Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumum Matthewt kiyat ep ökihqe, pep tunösvoñat aw yesq, kaysiwhqam moñwit enem sivat ömalalwaqam-niqw pu qaanhinwisqam pañso ökihqe, pumuy amumum put aw yesva. ¹¹ Noqw Pharisee-sinom put aw tātayyaqe, put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawa: Noqw umuy tutuqaynaqa hinoqw moñwit enem sivat ömalalwaqamuy-nikañw, pu qaanhinwisqamuy amumum tūmoyta? ¹² Noqw Jesus put navotqe, pumuy amumi pañqawu: Pay añ qahinyuñqam tūhikat qa haqni'yuñwa; nawus pi tūtuyyaqam put haqni'yuñwa. ¹³ Uma yañqw ahpiyye', tutuvenit añ pupriye', pahsat pu it lavayyukit māmat-syani: Uma tūookwatuwyaniqat nu put tuñlay'ta; noqw uma soq hom'oyit-sa inumi noaya, it'a. Pi nu añ súanhinwisqamuy qa pumuy wáñwayniqe öviy pitu; pi nu imuy qaanhinwisqamuy nāp tunatyay añqw lasyaniqat aw wáñwayniqw öviy pitu.

The Question about Fasting

(Mr 2.18-22; Lk 5.33-39)

¹⁴ Pahasat pu John aw nánatuwnayaqam Jesus aw ökihqe aw pañqaw: Itam-niqw pu Pharisee-sinom piép nā-napwalañwu. Noqw ya hintaqw öviy ümi nánatuwnayaqam qa pantsatska? ¹⁵ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Ya sen haqam mö'wit ep sinoiwyuñqam möönañwuy pumuy amumumniqw napwalni'yunwini? Nikañw pay ason hisat aw pituqw, möönañw pumuy nawhkiwni; noqw pep pu' puma nānapwalani. ¹⁶ Qa hak sino puhutsatsakwmötsaput yewaskwit aw pihtaknañwu. Ispi hak panhtiqw, put ep pihtakqa yuwsit añqw tsikq, pu' pas pāpu wukoproknwu. ¹⁷ Piw qa haq pi hak pukawikorot sakwíwmaqat añ puhuovavalat kuhkuya; pi hakiy panhtiqw, oavala pēke' wiwkorot patomnani, nen añqw küyiwtaqa wehemhtini, noqw wiwkorot sakwitotini. Pi puma puhuovavalat puhuwiwkorot añ kukyañwu; noqw pam qa hinhtiñwu.

The Official's Daughter and the Woman who Touched Jesus' Cloak

(Mr 5.21-43; Lk 8.40-56)

¹⁸ Noqw nāt pam pumuy amumi yan yuaataqw, meh, hak moñwi pítuhqe, Jesus aw naokiwtat, aw pañqawu: Okiw iti māna nāt pas pu' möki. Noqw um as awnen, aw uhmay akw toñokq pam ahoy tātayni. ¹⁹ Noqw Jesus wunuptut put anki, pu put aw nánatuwnayaqamu. ²⁰ Noqw pam aqwniqw, hak wuhti pakwt löq sihkay'taqat yahsañwuy añ unway qa huruhtaqey akw tütuyhqa put ahkwayñaqw aw pítuhqe, yuwsiyat qalawñwayat aw toño, ²¹ Pam unañwpeq pañqawhqe öviy'o: Ñas'ew pi nu as yuwsiyat aw tónoke', pay soon qa qaluptuni. ²² Noqw pam panhtiqw, Jesus namtökt, put túwahqe aw pañqawu: Itii, pay um qahin unañway'tani; pay uhqapevewni un qalapsina. Noqw pahasat pay wuhti qalaptu. ²³ Pu Jesus moñwit kíyat aw pákihqe, lēlenyaqamuy pu kaysiwhqamuy sinmuy pep saáatotaqamuy amumi yórikqe, ²⁴ Pañqawu: Huvam ayoyaay! Pay māna qa möki, pi pūwi. Noqw puma put aw tutsíwtsuyhti. ²⁵ Pu öviy pam sinmuy pañqw nōñaknat, ahpami pákihqe, mānat māyat ñuaqw, pam qatuptu. ²⁶ Noqw pam pep paniwhitiqa put tutskwat añ ahsupoq yuaatiwa.

Jesus Heals Two Blind Men

²⁷ Noqw Jesus pañqw ahpiyniqw, hakim löyöm qapostalqam put ank tsa'timaqe pañqawma: David tiata, okiw itamuy ökwatuwaa! ²⁸ Noqw pam kimi pakiqw, qapostalqam put aw pitu. Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Ya nuy panhtiniqey tuwi'taqat uma tuptsiwa? Noqw puma put aw pañqawu: Owi Tutuyqawhqa. ²⁹ Pahasat pu pam pōsiyamuy aw toño pañqawkañwo: Pay uma hinhaqam qapēvewnaqat pan umuñem hintani. ³⁰ Noqw pumuy pōsiam tālawwa; noqw Jesus pumuy pās mēwaqe pañqawu: Uma hapi tunatyaltiqw, qa hak it navotni. ³¹ Noqw tuwat soq puma pañqw ahpiynihqe, pam pumuy pantsanqat put tutskwat añ ahsupoq kúrukna.

Jesus Heals a Dumb Man

³² Noqw pumuy pañqw yámaktoqw, meh, hakim hakiy qayuáataqat nukpanhikwsit akw tuyqawiwtat Jesus aw wikvaya. ³³ Noqw nukpanhikwsit put añqw ayo tüwiwhq, qayuáataqa yuaayku. Noqw sinom suhpantaqam kātayuñqe pañqawu: Pas qa hisat Israel-sinmuy amuhpe yan hiniwhitiqw hak aw yori, kitota. ³⁴ Noqw tuwat Pharisee-sinom pañqawu: Pam nukpanhikwsimuy moñwíyamuy aw yankañw, nukpanhikwsimuy ipwanta.

Jesus Has Pity for the People

³⁵ Noqw Jesus pañ wuhkokitsokit añ-nikañw pu pay kitsókit añ nakwsuqe pumuy tsotsvalkiyamuy añ pumuy tutuqaynatinuma; pu moñwtunatyat ahpiy lomatuawit yuaatinuma; pu sinmuy amuhpa' sohsokmuy tütuyyaqamuy qalapsintinuma, pu sohsok hihta akw öpuiwyuñqamuy. ³⁶ Nihqe pam kaysiwhqamuy sinmuy amumi yórikqe pumuy ökwatuwa, mañwúwyuñqw öviy'o, pas kanelmuy amumi qa hak tunatyawtaqw puma ahtsavaliwyuñwa. ³⁷ Pahasat pu pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Pas hapi as üyi qaan'ewakw tukwsiwta, noqw tsovalayaniqam híkiyomu. ³⁸ Oviy uma üyi'taqat aw nānawaknaqw, pam hakimuy üyiy aw ayatani.

The Twelve Apostles

(Mr 3.13-19; Lk 6.12-16)

10 Pu pam pakwt löq sihkay'taqamuy put aw nánatuwnayaqamuy wánwayhqe, pumuy tuyoy'e'wakw híhikwsimuy amumi öqalat huyta, pumuy nuhtuñaqw ipwanwisniqat öviy'o; pu sohsokmuy hihta akw tütuyyaqamuy, pu öpuiwyuñqamuy qalapsintiwnisniqat aw pumuy öqalmaqa. ² Noqw pakwt löq sihkay'taqam ayaiwyuñqam yan māsiwya: I' mohti'maqa Simon, Peter yan piw túñwantiwihqa, noqw pu put tupkoat Andrew; pu Zebedeet tiat James-niqw pu tupkoat John; ³ Pu Philip-niqw, pu Bartholomew, pu Thomas-niqw, pu moñwit eñem sívat ömalawhqa Matthew; pu Alphaeus tiat James-niqw, pu Lebbaeus, hak Thaddaeus yan piw māsi-

whqa; ⁴ Pu Simon sinomuy amuñem qa nātusi'taqa-niqw, pu Judas Iscariot, momñwituy amumi Jesus mātap-niqa.

The Mission of the Twelve

(Mr 6.7-13; Lk 9.1-6)

⁵ Noqw Jesus imuy pakwt löq sihkay'taqamuy ayataqe, amumi tutaptaqe pañqawu: Uma hapi imuy qa-Jew-sinmuy qa amuhpa'yani; pu Samariat ep sinmuy kitsókiyamuy qa haqamiwat aw yuñni. ⁶ Uma qa pañyat, Israel-sinmuy amuhpa'yani. Taq okiw puma kanelmuy amún haqami hiniwhtoti. ⁷ Pu uma añqe'ye', yan yuaatinumyani: Oveqatsit añqw moñwtunatyat aw pitsíwiwta, kitotani. ⁸ Uma tūtayyaqamuy qalapsintiwisni; tokoplelet tūtuyyaqamuy powatiwisni; so'pumuy tātaynatíwisni; nuhtuñaqw nukpanhihikwsimuy ipwanwisni. Uma hapi öqalat paysoq makiwya; öviy uma pan piw paysoq tūvaañwantiwisni. ⁹ Uma palasivat, qötsásivat, pu sikavalasivat qa sivamokyuñw. ¹⁰ Piw qa tukput maskay'wisni; piw qa löq napnay'wisni, piw qa tötsita, piw qa natöñpita. Pay tumal'aya nösniqey ahsatañwu. ¹¹ Pu uma haqami wuhkokitsokimi, sen pay kitsókimi yuñe', hak pep kaptsihiwhtat tūviñtotamantani. Nen uma hisat pañqw ahpiyanyiqey pahsavo pep yesmantani. ¹² Pu uma haqami kīmi yuñe', amumi pañqaqamantani: Uma kwakwhat yesni. ¹³ Pu kurs pep kīvit pay umuhkwakwhay hihkay'yuñqw, umuhkwakwha pep hūrstimantani. Pu kurs pay puma put qa hihkay'yuñqw, pay umuhkwakwha umumi ahoy pítumantani. ¹⁴ Pu hakim umuy qa pās o'yat, piw umuhlavayiy qa aw tūqayyuñqw, uma pañqw kiñaqw añqw ahpiyye', umuhkukuy añ qöat ayo tsatswiyamantani. ¹⁵ Nu umumi pas antsa pañqawni: Hisat hin yukiltiniqat aw pituqw, imuy umuy qa pās o'yaqamuy amuñem pas is óhini. Puma Sodom-nikañw pu Gomor-rhat ep sinmuy amuhpenihqe pas pavan amuñem nuhtsel'ewayhtini.

Coming Persecutions

(Mr 13.9-13; Lk 12.12-17)

¹⁶ Nu' hapi umuy añhqe ayatani. Noqw uma kanelmuy amún hakimuy kwëkwewhtuy amunyuñqamuy amuhpa' hinumyani. Oviy uma tsütsu'tuy amún qaūunatni, pu höwihtuy amún ñasta nukpanay'yuñw. ¹⁷ Nikañw uma tunatyawkahkañw hinumyani. Taq sinom moñwtsovawtaqamuy amumi umuy tsamvayani; nen tsotsvalkiy añ umuy a'ñö wuvahtotani. ¹⁸ Pu uma inutsviy momñwituy-nikañw pu pas susmomñwituy amumi tsamvaniyayani. Nen uma pumuy amumi nuy tuawi'yuñw, pu qa-Jew-sinmuy amumii. ¹⁹ Nikañw ason puma umuy nuhtumi mātapyaqw, uma hin hihta yuaaykuyanyiqey qa wuwanvisoqtotini. Pay ason uma hihta yuaaykuyaniqa pep umumi noiwmantani. ²⁰ Pi qa uma yuaatotani. Pi öveqatsit ep Umunay Hikwsiat umupqölpayuaatani. ²¹ Pu nātupkomuy amuñaqw suhka sukwat mokiwyaw aw nóamantani; pu naat tiy pay piw pantsanni. Pu timat nay, pu yuy, pumuy amuhpewhtote', pumuy mokiwyaw aw pitsínayamantani. ²² Pu sinom sohsoyam umumi qasuhtaq'ewyani, uma isinomniqw öviy'o. Nikañw ason so'ñwamiq añ kuytaqa hapi ayo yámakiwtamantani. ²³ Nikañw ason puma yep it kitsókit ep umuy okiwsahsanyaqw, uma haqamiwat aw watqani. Pi nu umumi pas antsa pañqawni: Soon nāt uma Israel-sinmuy kitsókiyamuy añ ahsupoq kükuyvaqw, pay nu' Sinot Tiat pítuni. ²⁴ Pay tutuqayhqa put tutuqaynaqat epnihqe qa pavan pasniñwu. Pu piw hoñviaya moñwiw epnihqe qa pavan pasniñwu. ²⁵ Pay tutuqayhqa put tutuqaynaqat ante', pay pam put ep tsuyakmantani, pu hoñviaya piw moñwiw an'i. Noqw kurs sinom ki'taqat Beelzebub yan tuñwáye', pay kurs pi hin tis puma sinomuyatuy qa pan tūñwantotani.

Whom to Fear

(Lk 12.2-7)

²⁶ Noqw öviy uma pumuy qa mamqasyani. Pi qa himu āmiwtaqa qa mātaktini; pu qa himu tupkiwtaqa qa nanaptiw. ²⁷ Nu hihta qatulpuve umumi lavayhtiwhq, uma put tālat ep yuaaykuyamantani. Pu himu umuhnaqvumiq lavayhtiwhq, uma kits'oñaqw put tsa'lalwani. ²⁸ Uma sinmuy qa mamqasyani. Puma pi hakiy tokoyat-sa nīnayaniquey aw öqalay'yuñwa; nikañw kurs hin hakiy hikwsiyat nīnayani. Uma qa panyuñwt, God mamqasyani. Pam pi hakiy tokoyat pu hikwsiyat sivihpit qöhit akw hovalaniqey aw öqalay'ta. ²⁹ Puyaw qa löyöm kwevewhyat sūkw palavotōnat öviy huyiwñwu? Noqw qa himuwa puma Umunay qa tunatyayat ahpiy tutskwami posñwu. ³⁰ Noqw hikis pi umuhqötöva umuhhömi sohsoy pohtoylaniwta. ³¹ Paniqw öviy uma qa tsawiniyuñw. Umuna umuy kaysiwhqamuy kwëkwéwewhyamuy amuhpenihqe pas kahkawna.

Confessing Christ before Men

(Lk 12.8-9)

³² Hak haqam isinonihqey nuhtumi pañqawhq, nu piw tuwat put isinoynihqat òveqatsit ep Inay aw pañqawni. ³³ Nikañw hak haqam qa isinonihqey nuhtumi pañqawhq, nu piw tuwat put qa isinoynihqat òveqatsit ep Inay aw pañqawni.

Not Peace, but a Sword

(Lk 12.51-53; 14.26-27)

³⁴ Uma qa inumi yan wūwantotani: Pam ka sinmuy qa hin unañwat yesniqat amuñem yúkuniqe òviy pitu. Qae. Nu qa paniqw pitu. Pi sinom inutsviy nātsikyani. ³⁵ Pi nu tāqat nay ehpewtaniqe pitu, pu māna yuy ehpewii, pu mö'wi kōñay yuyat ehpewhtiniqat òviy'ò. ³⁶ Pu hak pas nāp sinomuy tuwqamuy'vani. ³⁷ Inumi unañway'taqey lalvaykañw, nay pu yuy pumuy amumi pas unañway'taqa pay nawus qa isinoni. Pu inumi unañway'taqey lalvaykañw, timuy amumi pas unañway'taqa hapi pay nawus qa isinoni. ³⁸ Pu nahoylehtsit qa kwusut, pu qa inuñknihq hapi pay nawus qa isinoni. ³⁹ Qatsiy kahkawnaqa put kwayhni. Pu inuñem tunatyat ep qatsiy kwayhqa put túwani.

Rewards

(Mr 9.41)

⁴⁰ Umuy pās óyahqa hapi nuy pās távini; pu nuy pās távihqa hapi Inay nuy añqw távihqat pās távini. ⁴¹ Kurs Tutuyqawhqat lavay'ayaat hakiy aw pituqw, pam Tutuyqawhqat tunatyayat òviy put pās tave', pam lavay'ayat amum hihta ahsatiyat makiwni. Noqw kurs sino súantaqa hakiy aw pituqw, pam put súanmaqat òviy put pās tave', pam put amum hihta makiwni. ⁴² Noqw kurs imuy inumi puhutuptsiwñi'yuñqam haqawa hakiy aw kuyh-tuviñtaqw, pam inumi tutuqayhq paniqw put kuyné', pas soon qa ahsatiy makiwni.

The Messengers from John the Baptist

(Lk 7.18-35)

11 Pu Jesus pakwt löq sihkay'taqamuy put aw nānatuwnayaqamuy amumi tutaplawhqe yukut, pu kitsókinawit sinmuy tutuqaynakañw amumi yuaataniqe òviy pañqw nakwsu. ² Noqw John sivikive pakiwkañw, Christ hintsakpiyat navotqe, pam löqmuy put aw nānatuwnayaqamuy Jesus aw ayata. ³ Noqw puma Jesus aw pañqawu: Ya um hak Tutuyqawhqat lavay'ayaat pas pávannihqa hisat pítuniqa? Sen pi itam nāto hakiy pas sukwat nuhtayyuñw. ⁴ Noqw Jesus lavayhtiqe, pumuy amumi pañqawu: Uma ahpiyñen, hihta navotqey, pu aw yórikqey put John āawnani. ⁵ Qapostalyaqam pōsiy tālawñaya; pu tutuhapt nankwusa; tokoplelet tūtuyyaqam powatoti; pu nanaqsöpt nanapta; so'pum ahoy tātayya; añ òokiwyaqam lomatuawit nanapta. ⁶ Noqw i' hak inuhpe qa unañwmokqa hapi hahlayhpit ep'e. ⁷ Noqw pumuy ahpiyñiqw, Jesus sinmuy amumi John yuaataqe pañqawu: Ya uma qayēsihwumihaqami hihta aw kuyvawisa? Sen pāqavit hūkañwuy akw wayayataqat awi'? ⁸ Noqw ya uma hihta aw kuyvawisa, sen hakiy lomayuwsit'atqat awi'? Meh, pi lomayuwsit'yuñqam momñwituy kikiyamuy añ yēse. ⁹ Noqw ya uma hihta aw kuyvawisa? Sen pi Tutuyqawhqat lavay'ayayat awi'? Owi, nu umumi pañqawni: Pam Tutuyqawhqat lavay'ayayat epnihqe pas pávani. ¹⁰ Pi it hapi tutuveni lavayhtiqe pañqawu: Meh, nu hapi upyeve ituaw'ayay ayatani; noqw pam uhsavo un háqe'niqat añ qenitani, yan'i. ¹¹ Nu umumi pas antsa pañqawni: Pas qa haqam momoymuy amuhpiy tihtiwyaqamuy amuñaqw John kūyit akw tūtuvoylalawhqat epnihqe pas pávannihqa wunuptu. Noqw pay as pi pantaqw, òveqatsit añqw moñwtunatyat ep sushin'ewaynihqa put epnihqe pas pávani. ¹² Noqw kūyit akw tūtuvoylalawhqat John hintsaktivaqat añqw pew pahsavo sinom òveqatsit añqw moñwtunatyat nānaqaslalwa; noqw a'nōyaqam òqalay akw put tuyqawwanta. ¹³ Pi sohsoyam Tutuyqawhqat lavay'aymat-niqw pu tutavo John aw pahsavo hin hintaniqat yuaatota. ¹⁴ Noqw uma nānakwhaniqw, i' hapi Elias, ura hak pítuniqa. ¹⁵ Tuqayvastotaa. Pi uma naqvuy'yuñwa. ¹⁶ Noqw ya sen nu pu' qat-sivaptsiwuyñqamuy hihta enañ namimahtaknani? Puma tsātsakwmuy kihsonve yesqamuy amunyuñwa. Puma suñwámuy amumi pañqaqwa: ¹⁷ Itam umumi lēlenyaqw, uma qa tīva; itam umumi tsaykitaqw, uma qa tsayku. ¹⁸ Oviy pi John pítuhqe qa tūmoykañw, piw qa hīhikq, puma pañqaqwa: Pam nukpanhikwsit akw tuyqawiwta, kitota. ¹⁹ Noqw nu' Sinot Tiat pítuhqe tūmoykañw, pu hīhikq, puma piw pañqaqwa: Is uti hunuka, wine pas qa öyñwu, moñwit enem sivat òmalalwaqamuy-nikañw pu qaanhinwisqamuy kwātsiamu, kitota. Noqw pay God unañwtalwuwñiat aniwñiy akw súantaqey mahtakni'ta.

The Unbelieving Towns

(Lk 10.13-15)

²⁰ Ura Jesus kitsókinawit suswuhag kátataypit tumalta. Noqw as pi panhtiqw, pañ sinom nāp tunatyay añqw qa hin lasyaniqey pan unañwtoti. Noqw òviy pam pumuy qòhòytiva, ²¹ Nihqe pañqawu: Is ohi, úmaa, Chorazin ep sínomu! Is ohi úmaa, Bethsaidat ep sínomu! Taq nu as umuhpa' qatsá' kátatayhpit tumaltaqw uma nāp umuhtunatyay añqw qa lasya. Nu umumi pañqawni: Hisat hin yukiltiniqat aw pituqw, umuñem pas is óhini! Pep pu' imuy Tyre ep sinmuy amuñem-nikañw pu Sidon ep sinmuy amuñem umuhpenihqe pay soon pas nuhtsel'ewayni. Pi nu as pumuy amuhpa' hisat kátatayhpit tumaltaqw, puma soon qa anahaat yūyaht, qòhtsaptso-mova yesvani; pan puma namtaknayani nāp tunatyay añqw lasyaniqeyu. ²³ Noqw úmaa, Capernaum ep sínomu, ya uma òmiq nātsokaya? Uma nāt maskimiq maspiwyani. Taq nu as qatsá' kátatayhpit umuhpa' tumaltaqw, uma qa tuptsiwya. Noqw kurs as nu Sodom-kitsókit ep pan tumaltaqw, puma inumi tuptsiwyaniqw, kitsókiam nāt pewhaqami pahsavo wúnuni. ²⁴ Noqw nu umumi pañqawni: Hisat hin yukiltiniqat aw pituqw, pep pu' Sodom ep sinmuy amuñem umuhpenihqe pay soon pas nuhtsel'ewayni.

Come to Me and Rest

(Lk 10.21-22)

²⁵ Ep pu' Jesus lavayhtiqe pañqawu: Kwakwhay Inaa, òveqatsit aw-nikañw pu tūwaqatsit aw Tutuyqawhqa. Kwakwhat pi um ïit yantaqat añ wuwni'yuñqamuy, pu qaūunatuy amumi tupki'kañw, titipostuy amunyañqamuy amumi put mahtakna. ²⁶ Pantani, Inaa, pam hapi uñniq wúanta. ²⁷ Sohsoy himu Inay añqw inumi noiwa. Noqw hakiy God Tiyatnihqat qa hak navoti'ta, pas Náat-saa; piw qa hak Naat hákiyiniqat navoti'ta, pas nu' put Tiat-saa, pu Tiat hakiy aw put mahtaktaniqw pam piwu. ²⁸ Huvam sohsoyam pew inumiyaa, uma añ hihta akw maqsoni'yuñqamu, pu putuiyuñqamu; nen uma inumi yankahkañw nānasuñwnayani. ²⁹ Uma itumalsuñwamatniwhtote', inuhpiy tuwi'vayani; pi nu nānakwhani'kañw, okiw'unañway'ta. Nen uma umu'nañwpeq uyiwalto-tini. ³⁰ Pi itumalñòñpi qa anahaa, pu iikwilni umuñem qa pútuni.

The Question about the Sabbath

(Mr 2.23-28; Lk 6.1-5)

12 Noqw Jesus nasuñwintalònnit ep sòhòvos'uyit añ yámakto; noqw put aw nánatuwnayaqam tsòñso'qe tayayat mawtiwiskahkañw put nònoptiwisa. ² Noqw Pharisee-sinom amumi yórikyaqe, Jesus aw pañqaqwa: Meh, ūmi nánatuwnayaqam nasuñwintalònnit ep hihta mewniwtaqat hintsatska. ³ Noqw pam amumi pañqawu: Ya ura David suñwámuy amumum tsòñmokqe hinhtiqw uma put añ qa tuñwáya? ⁴ Ura pam Tutuyqawhqtat kíyat aw pákihqe pòlavikit God aw noiwhqtat sowa. Ura soon nāp hak put añqw nòñwu, pas God awwat momñwit-saa. ⁵ Hal ya uma tutavot añ it qa tuñwáya, ura God awwat momñwit put kíyat ep nasuñwintalònnit qa hihtatotat pay qa hinhtoti? ⁶ Noqw nu umumi pañqawni: Suhka Tutuyqawhqtat kíyat epnihqe pas pávannihqa yep'e. ⁷ Ura yan pey'ta: Uma tūookwatuwyaniqat nu put tuñlay'ta; noqw uma soq hom'oyit-sa inumi noaya, yan'i. Noqw kurs uma put māmatsye', soon hakimuy qa hihta ep qaanhtotiqamuy tukopnayani. ⁸ Pi nu' Sinot Tiat hikis pi nasuñwintalònnit aw moñwi.

The Man with a Crippled Hand

(Mr 3.1-6; Lk 6.6-11)

⁹ Pu pam pañqw ahpiyinihqe, pumuy tsotsvalkiyamuy aw paki. ¹⁰ Noqw meh, hak tāqa lakput may'taqa pep nuhtuma. Noqw momñwit hihta ep put nēveltoyanyaniqe òviy put tūviñtotaqe aw pañqaqwa: Ya pay hak nasuñwintalònnit ep hakiy qalapsinaniqw pam sūanta? kitota. ¹¹ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Kurs haqawa umuñaqw sūkw kanelvokoy'taqw, pam nasuñwintalònnit ep haqami hòtsit aqw posq, ya pam put qa pañqw hóroknani? ¹² Noqw puyaw sino kanēlot epnihqe qa pas himuu? Paniqw òviy hak nasuñwintalònnit añ lolmat hintsakniqw pam sūanta. ¹³ Pahsat pu pam tāqat aw pañqawu: Uhmuy tsihkwa! Noqw pam put tsihkwa; noqw pam ayañqwat māyat an pās powalti. ¹⁴ Pahsat pu Pharisee-sinom añqw ahpiyyaqe, hin as put nīnayaniqey ankiwakw yuaatota.

God's Chosen Servant

¹⁵ Noqw pay Jesus put navoti'taqe pañqw ahpiy'o. Noqw qaan'ewakw hintaqam sinom put añkya; noqw pam sohsokmuy tūtuyyaqamuy qalapsina. ¹⁶ Nihqe puma put qa tunvotnayaniqat pam amumi pañqawu. ¹⁷ Yan Tutuyqawhqtat lavay'ayat Esaias hin lavayhtiqat aw antsaniwa; pam ura pañqawu: ¹⁸ Kurs huvam itumal'ayay inamoray aw yórikya. Put hapi nu aw unañway'ta; nu put pas hahlayi. Nu put aw ihikwsiy távini. Noqw pam

imuy qa-Jew-sinmuy amumi haqe' súanhintaqat mahtaknani. ¹⁹ Pam qa nāñwuy'tani; piw qa tsa'tinumni. Soon hak put tōnayat kitpik navotni. ²⁰ Pam hopaqat muhtsikput soon qōhiknani; pu wihqōhit híhin uwiwitaqat soon pam tōkani. Hisat súanqatsit tūwaqatsit añ ahsupoq kúrukmaq, pañso pahsavo pam pan hinmani. ²¹ Noqw ima qa-Jew-sinom put aw yanyuñwni. Yan ura pey'ta.

Jesus and Beelzebul

(Mr 3.20-30; Lk 11.14-23)

²² Noqw pahsat pu hak nukpanhikwsit akw tuyqawiwtqa qapostaikañw qayuáataqat put aw wikvaya. Noqw pam put qalapsinaq, òviy pam yuaaykukañw pu pōsiy tálawna. ²³ Noqw sinom sohsoyam kátayuñqe pañqaw: Ya qa i' David Tíata? ²⁴ Noqw pay Pharisee-sinom put nanaptaqe pañqaw: I' nukpanhikwsimuy moñwíyamuy Beelzebub aw yankañw nukpanhikwsimuy nuhtuñaqw ipwanta. ²⁵ Noqw Jesus pumuy wuwniyamuy mātsi'taqe, amumi pañqaw: Haqam moñwtunaty nehpewhtiqa soon qa kīqōtini; pu kitsóki, sen kīvit nehpewhtotiqam soon hoñni. ²⁶ Noqw kurs Satan ayo nāhorokne', pam pep nehpew'iwatani; noqw pahsat pu moñwtunatyat hin wúnuni? ²⁷ Noqw kurs nu Beelzebub aw yankañw nukpanhikwsimuy ipwantaq ya umumi nánatuwnayaqam hakiy aw yankahkañw pumuy ipwantota? Ason puma umuy atsáñhkiye', umuy suhputsnayani. ²⁸ Nīkañw kurs nu God Hikwsiyat öqalayaw aw yankañw pumuy ipwantaq, pay hapi pas God moñwtunatyat umumi pitsíwiwta. ²⁹ Ya sen hin hak hakiy a'nö hoñvit kīyat aw pake' hihta himuyat put añqw nawhkini? Pam mohti put some', pahsat pu pam put kīyat kīqōtani. ³⁰ Qa inumumnihqa hapi inuhpew'iwta; pu qa inumum tsovalantaqa tatslakinta. ³¹ Paniqw òviy nu umumi pañqawni: Hak hihta ep qaanhtiniqw, sen nuhtumiq hiñqawniqw, pam pantaqa put ahpiy ayo yukiwmantani. Nīkañw hak haqam Qahováriwtaqat Hikwsit aqw hiñqawniqw, pam pantaqa pas soon hisat put ahpiy ayo yukiwni. ³² Pu hak haqam nuy Sinot Tiyat aqw hiñqawhq pay pam put ahpiy ayo yukiltini. Nīkañw hak haqam Qahováriwtaqat Hikwsit aqw hiñqawhq pam pas soon hisat put ahpiy ayo yukiltini, it qatsit ep'e, pu qatsit nātoniqat ep'e.

A Tree and Its Fruit

(Lk 6.43-45)

³³ Hak lolmat sipaltsokit ūye', lomasipalat aniwnañwu. Pu hak sipaltsokiy aw qa tunatyawtaq, pam nukushinhte', qalomásipalat aniwnañwu. Pi sipaltsoki aniwniy akw mātsiwtañwu. ³⁴ Is uti, uma hakim tsūtsu'tuy amunyuñqamu! Ya uma hin qalomátunatyay'kahkañw hihta lolmat yuaatotani? Pi hakiy unañwpeq himu ohpokiwtaq, put hapi hakiy moat yuaatañwu. ³⁵ Lolmat tunatyawtaqa sino unañwñaqw hihta lolmat nōñantoyañwu. Pu qalomátunayawtaqa sino piw unañwñaqw hihta qalolmat nōñantoyañwu. ³⁶ Noqw nu umumi pañqawni: Sinom hihta an'ewakw lavayhtote', hisat hin yukiltiniqat aw pituqw, pep pu' nawus nenñem hin lavayhtotini. ³⁷ Pi God hakiy lavayiyat ep hakiy hin yukynani, sen put súaantaqat pañqawni, sen qasúaantaqata.

The Demand for a Miracle

(Mr 8.11-12; Lk 11.29-32)

³⁸ Noqw pahsat pu hakim tutavot tūtutuqaynayaqam Pharisee-sinmuy amumum aw lavayhtotiqe pañqaw: Tūtutuqaynaqa, um as kátatayhpit hihta tuawi'taqat itamumi mahtaknani. ³⁹ Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqaw: Ima pu' qatsívaptsiwyuñqam nukpansinomu, tuskapsinomu. Puma kátatayhpit hihta tuawi'taqat aw yórikyaniqey nānawakna. Nīkanw pay puma soon kátatayhpit aw yórikyani, hal pas sūkw kátatayhpit-saa. Pam Tutuyqawhqat lavay'ayat Jonas qatsiyat ep hiniwhtiqat an aw yukiltini. ⁴⁰ Ura Jonas wukovakiwuy ponoveq pāyis tālat añ-nīkañw pu pāyis tōkilat añ pakiwta. Noqw pay pan piw nu' Sinot Tiat tutskwat ahsonve pāyis tālat añ-nīkañw pu pāyis tōkilat añ pakiwtani. ⁴¹ Hisat hin yukiltiniqat aw pituqw, Nineveht añqw sinom pu' qatsívaptsiwyuñqamuy amumum hoñve', pumuy qatuptsiwniyamuy ep suhputsnayani; ispi Jonas pumuy amumi yuaaykuqw, puma nāp tunatyay añqw lasyaq'ö. Noqw meh, Jonas epnihqe pas pávannihqa yep umumum wunu. ⁴² Hisat hin yukiltiniqat aw pituqw, tatkaqw mónwi-wuhti pu' qatsívaptsiwyuñqamuy amumum wunupte', pumuy qatuptsiwniyamuy ep suhputsnani; ispi pam Solomon a'no wuwniyat aw tūqaytaniqe òviy tūwaqalñahaqaw put aw pitu. Noqw meh, Solomon epnihqe pas pávannihqa yep'e.

The Return of the Evil Spirit

(Lk 11.24-26)

⁴³ Tuyoy'eway hikwsi sinot añqw yámake', haqe' qa pay'taqat añ hinnumñwu, haqam nāsuñwnaniqe òviy'o; nit qa túwañwu. ⁴⁴ Nen pahsat pu pañqawñwu: Han pi pay nu ikiy añqw yámakqey aw áhoy'i, kítañwu. Pu pam ep pituqw qa hak epniqw, pās maspiwtaq, añ himu lomahinyuñqw, pantaqat yórikñwu. ⁴⁵ Nen pahsat pu pam ahpiyenen, pētuy tsáne'nihqamuy hīhikwsimuy nahpenihqe pas nūnukpantuy aw tsamñwu; noqw puma aw

yuñe' pep ki'yuññwu. Noqw hakiy qatsiat añkniha mohtiwat epnihe pu' pas qalomáhinhtiñwu. Noqw pan hapi imuy pu' qatsivaptsiyuñqamuy qalomáhinyuñqamuy amuñem hintani.

Jesus' Mother and Brothers

(Mr 3.31-35; Lk 8.19-21)

⁴⁶ Noqw nāt pam sinmuy amumi yuaataqw, meh, put tupkomat yuyat amum ihpaq hoñkahkañw, put aw yuaaykuyaniqey nānawakna. ⁴⁷ Noqw haqawa put aw pañqawu: Meh, uhtupkom unuy amum ihpaq hoñkahkañw, ūmi yuaaykuyaniqey nānawakna. ⁴⁸ Noqw pam lavayhtiqe, put āawnaqat aw pañqawu: Noqw ya hak ínūu? Pu ya hakim itupkomya? ⁴⁹ Pu pam put aw nānatuwnayaqamuy amumi māmasat, pañqawu: Huvam inuy, pu itupkomuy amumi yórikyaa. ⁵⁰ Pi hak haqam Inay òveqatsit ep qátuhqat tunatyayat añ hinmaqa hapi itupko, pu isiwa, pu inuu.

The Parable of the Sower

(Mr 4.1-9; Lk 8.4-8)

13 Noqw ép tāwat ep Jesus kīñaqw yámakqe, wuhkovatuphat qalaveq qatuptu. ² Noqw qaan'ewakw hin-taqam sinom put aw tsovalti. Noqw òviy pam pākihut aqw pákihqe pepeq qatuptu; noqw sinom sohsoy-am pāhut qalavaqe hōñi. ³ Noqw pam tūtuwutsit akw pumuy hīhihta tutuqaynaqe amumi pañqawu: Meh, hak tāqa uyto. Poshumit tsálakintaniqe pan uylawu. ⁴ Noqw pam uylawhq, pēhu poshumi pōhpava lōhō; noqw masay'yuñqam òkihqe, añ put soswa. ⁵ Noqw pēhu pikaqlōva qa pas pisay'taqat añ lōhō; nihqe pay suhkuyva, añ tutska qa pōñalaniqw òviy'o. ⁶ Nit tāwat yamakq, pay kólaki; noqw pay pi pam qa ñay'yuñqe òviy añ tsakya. ⁷ Noqw pēhu kutqōlpa lōhō; noqw kūta añ kuyvaqe put lakna. ⁸ Noqw pēhu lolmat tutskwat añ lōhōkqe hihta aniwna; pēhu tsivót-sikip sunat aw hōyokput aniwna, pu pēhu payhp sunát-sikipo, pu pēhu sunat pakwt sihkay'tasikipo. ⁹ Tuqayvastotaa! Pi uma naqvuy'yuñwa.

The Purpose of the Parables

(Mr 4.10-12; Lk 8.9-10)

¹⁰ Noqw put aw nānatuwnayaqam put aw òkihqe, aw pañqawu: Ya um hinoqw pumuy amumi tūtuwutsit akw yuaata? ¹¹ Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Oveqatsit añqw moñwtunatyat ahpiy navoti tupkiwta pew pahsavoo. Nikañw pu' hapi pam umumiwat susmataq'a; nikañw imuywatuy qatuptsiwñi'yuñqamuy amumi qa mahtaqa. ¹² Pi hihta himuy'taqat hapi aw piw noiwni; noqw pam hōyokiwtaqat himuy'tani; noqw pay ñas-tanihqat hikis pi hihta himuy'taqw pam put añqw nawhkiwni. ¹³ Paniqw hapi òviy nu pumuy amumi tūtuwutsit akw yuaata, puma as aw taykahkañw qa tutwaqw òviy'o, pu tūqaykahkañw qa nanapta, pu qa māmatsya. ¹⁴ Noqw pumuy hapi amuhpe Esaias nāt hintaniqa lavayiat aw antsaniwa. Ura pam Tutuyqawhqat eñem yan lavayhti: Uma as aw tūqaykahkañw nanaptat, qa māmatsyani; pu uma as aw taykahkañw tutwat, qa māmatsyani. ¹⁵ Pi imuy sinmuy unañwaam pās tunaiwyuñwa, pu naqvum qa nanvoty, pu puma uviyuñwa, nāp hisat pi ka puma pōsiy akw tutwakañw, naqvuy akw nanaptakañw pu unañway akw māmatsye', inumi ahoy ná-namtōkaqw, nu pumuy qalapsinani, kita. ¹⁶ Nikañw uma hapi hahlayhpit epya, ispi umuhposi tālat aw tāyuñqw òviy'o, piw umuhnaqvuy añ hōtsiltoti. ¹⁷ Nu umumi pas antsa pañqawni: Pas as kaysiwHQam Tutuyqawhqat lavay'aymatniqw, pu sūanhinwisqam umuy hihta aw yórikyaqat as aw yórikyaniqey nānawaknakañw hapi qa aw yóriky, pu umuy hihta nanaptaqat as nanaptanikañw qa nanapta.

Jesus Explains the Parable of the Sower

(Mr 4.13-20; Lk 8.11-15)

¹⁸ Kurs huvam tuqayvastotaa. I' tūwutsi hihta tuawi'taqat uma nanaptani. ¹⁹ Hak haqam moñwtunatyat ahpiy lavayit navotkañw, put qa māmatsq, pahsat pay Nukpana aw pite', put unañwpeq lavayit ūyiwHQat pañqw ip-wañwu. I' hapi pōhpava yēvayaqat anta. ²⁰ Pu i' pikaqlōva yēvayaqa hapi it hakiy anta. Hak lavayit navote', hahlaykañw āpiy put kwúsuñwu. ²¹ Noqw pay lavayi hakiy unañwpeq qa ñay'taqw, pay òviy as pam hihsavo añ kuytañwu. Nikañw ason lavayit ep kānanvotpit, pu okiwsahsaniwuy aw pituqw, hihsavoniqw pay pam sóonhtiñwu. ²² Pu i' kutqōlpa yēvayaqa hapi it hakiy anta. Hak lavayit as navotat, yep qatsit-sa aw tunatyalte', pu kāhakiwuy tuñlay'kañw put akw ūnatiqe, soq lavayit qa aw tunatyaltiñwu. Noqw òviy lavayi put ahsonve qa hih-ta aniwnañwu. ²³ Pu tuwat i' lomatutskwat añ yēvayaqa hapi imuy amunta. Hakim lavayit nanapte', māmat-syañwu. Noqw lavayi wuñwe', hihta aniwnañwu, pēhu tsivót-sikip sunát-sikip hōyokput himuy'vaya; pu pēhu payhp sunát-sikipo, pu pēhu sunat pakwt sihkay'tasikipo.

The Parable of the Weeds

²⁴ Pu pam piw tūwutsit hihta tuawi'taqat akw pumuy tutuqaynaqe amumi pañqawu: Oveqatsit añqw moñwtunatyatya hapi hak pāsay añ lomavoshumit uyhqat anta. ²⁵ Noqw pam puwhq, put tuwqaat pítuhqe, sōhövosit amuhtsava sōhövostusaqat uyht, ahpiy'o. ²⁶ Noqw ūyi nahpi'vaqe talay'vaqw, pahsat pu sōhövostusaqa piw mā-taqti. ²⁷ Noqw öviy ki'taqat tumal'aymat put aw ökihqe, aw pañqawu: Moñwi, ya um as qa lomavoshumit uh-pasay añ ūya? Noqw pam haqam sōhövostusaqata? ²⁸ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pay ituwqa panhti. Noqw tumal'aymat put aw pañqawu: Noqw itam awye', añ tsovalayaniqat um nāwakna? ²⁹ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Qae, taq ka uma sōhövostusaqat añ tsovalantote', sōhövosit énañyani. ³⁰ Pay pi hāk añ sohsoy wúnwiwmani hisat tsovalaniwiniqat aw pahsavoo. Noqw ason höqyaniqw, pep pu' nu höqyaniqamuy amumi pañqawni: Uma añ sōhövostusaqat mohti tsovalayani, nen put somhtotat taqtsokyani; pu' ason uma sōhövosit ikoyohkiy aw tañatotani.

The Parable of the Mustard Seed

(Mr 4.30-32; Lk 13.18-19)

³¹ Pu piw pas sukw tūwutsit akw amumi yuaaykuqe pañqawu: Oveqatsit añqw moñwtunatyatya mustard-uyit sivosiyat anta. Put hak pāsay ep ūya. ³² Pam pas sohsok hihta pövoshumit amuñaqw sushihsay'o; nīkañw pam wuñwe', sohsok tusaqtsotskit amuhpenihqe suswuyyoqtiñwunike pas himutskiniwhtiñwu. Noqw öviy sūmawuy añ masay'yuñqam öke', put nantaqayat añ yesvañwu.

The Parable of the Yeast

(Lk 13.20-21)

³³ Pu piw pam sukw tūwutsit akw pumuy amumi yuaaykuqe pañqawu: Oveqatsit añqw moñwtunatyatya pēkenit anta; put wuhti kwúsuhqe, payhp tuwanit numnit enañ namiqwrilañwu; noqw pam sohsok put pēkenañwu.

Jesus' Use of Parables

(Mr 4.33-34)

³⁴ Iit yantaqat sohsok Jesus sinmuy amumi tūwutsit akw yuaata; nihqe pam tūwutsit qa akw yuaatanik, pay amumi qa yuaatañwu. ³⁵ Yan Tutuyqawhqat lavay'ayaat hin lavayhtiqa aw antsaniwa; pam ura pañqawu: Nu tūwutsit hihta tuawi'taqat akw yuaatani; nu tūwaqatsit hisat yukiltiqat añqaw hihta tupkiwuyñqat pañqawni.

Jesus Explains the Parable of the Weeds

³⁶ Pahsat pu Jesus sinmuy añqe' hōnat, kīmi paki. Noqw put aw nánatuwnayaqam aw ökihqe, aw pañqawu: Um as sōhövostusaqat hihta tuawi'taqat itamuy āawnani. ³⁷ Noqw pam hu'waqe amumi pañqawu: I' lolmat poshumit uyhqa hapi nūu, Sinot Tíata. ³⁸ Noqw pāsa hapi yep qatsi. Lomavoshumi hapi moñwtunatyat añqw sinoiwtaqamu; noqw sōhövostusaqa hapi hakiy qalolmat sinomatu. ³⁹ Pu tuwqa, pumuy uyhqa hapi i' Nukpana; yep qatsit so'ñwamiq pituqw, pahsat pu höhöqsattiqat antani, noqw añ tsovalayaniqam hapi öveqatsit añqw hoñvia'yamu. ⁴⁰ Noqw öviy hapi sōhövostusu tsovalaniwht, qōhit akw taqtsokiwhq, pay pan hapi yep qatsit so'ñwaveq hintani. ⁴¹ Nu Sinot Tiat ihoñviaymuy ayataqw, puma imoñwtunatyay añqw sohsokmuy lasnayaqamuy, pu qaanhinwisqamuy tsovalayani; ⁴² Nen pumuy qōpōmiq qōhit aqw maspayani. Pep a'nö tsaykitiwni, pu tama ñuritiwni. ⁴³ Noqw pep pu' hakim sūanyuñqam Nay moñwtunatyayat ep tāwat an tālawñway'yuñwni. Tuqayvastotaa! Pi uma naqvuy'yuñwa.

The Parable of the Hidden Treasure

⁴⁴ Pu i' pīwu: Oveqatsit añqw moñwtunatyatya himu a'nö hihkay'taqat pasve tupkiwtaqat anta. Put hak tāqa túwahqe, ahoy amht, put ep kwañwtoynaqe, ahpiynihqe sohsok hihta himuy húyahqe, put pāsai tui.

The Parable of the Pearl

⁴⁵ Pu i' pīwu: Oveqatsit añqw moñwtunatyatya hakiy huhyaqat lolmat pearl hepnumqat anta. ⁴⁶ Pam hak sūkw pearl pas a'nö hihkay'taqat túwahqe, ahpiynihqe sohsok hihta himuy húyahqe, put tui.

The Parable of the Net

⁴⁷ Pu i' pīwu: Oveqatsit añqw moñwtunatyatya pakiwmaktutsayat anta. Pam wuhkovatuphamiq tūviwhqe, sohsok hinyuñqamuy pāvakiwhtuy inhta. ⁴⁸ Put aw ohpokq, puma pāhut qalavoq put láñaknayaqe, pep yesvat,

pu aň nūnukñwatuy pāvakiwhtuy hihta aqw tañatostat, pu pay hin'ewakwmuy maspayañwu. ⁴⁹ Noqw pan hapi hintani yep qatsit so'nwaveq'a. Oveqatsit aňqw hoñvia'yam nankwuse', aň nūnukpantuy lomasinmuy amuñaqw tsikayani, ⁵⁰ Nen pumuy qōpqōmiq qōhit aqw maspayani. Pep a'nō tsaykitiwni, pu tama ñuritiwni.

New and Old Treasures

⁵¹ Pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Ya uma iit sohsok māmatsya? Noqw puma aw pañqaqwa: Owi, Tutuyqawhqa. ⁵² Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Sohsoyam tutuvenit tuwi'yunqam òveqatsit aňqw moñwtu-natyat ahpiy tutaqayhpit tuwi'vayaqam hapi hakiy kahaktaqat anyuñwa. Puma tutuvenit aňqw hisattutuqayhpit sinmuy tutuqaynaya, pu pūhut tutuqayhpit pīwu.

Jesus Rejected at Nazareth

(Mr 6.1-6; Lk 4.16-30)

⁵³ Noqw Jesus yan tutuqaynaqey yukut, pañqw ahpiy'o. ⁵⁴ Noqw pam nāp kitsókiy ep pítuhqe, pumuy tsotsvalkiyamuy aň pumuy tutuqayna. Noqw put aw tūqayyuñqam aw kātayyuñqe, nātuvinlalwaqe pañqaqwa: Ya sen i' haqawq it wuwantuwit makiwa? Is uti, pu it kātutmalat haqawq òqalmakiwa? ⁵⁵ Ya qa i' wunavutsit tumaltuwi'taqat tíata? Ya yuat qa Mary yan mātsiwa, pu put tupkomat James-niqw, pu Joses-niqw, pu Simon-niqw, pu Judas. ⁵⁶ Pu siwamat, ya qa puma sohsoyam itamumya? Noqw ya sen i' haqawq iit hihta makiwa? kitota. ⁵⁷ Nihqe puma put ep qaan'unawtoti. Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay pi Tutuyqawhqaqat lavay'ayaat sohsovik kaptsi'tiwñwu, hal pay nāp kitsókiy-sa ep'e, pu pas nāp kiy ep pīwu. ⁵⁸ Noqw puma qa tuptsiwni'yunqaw, òviy pay pam pep qa a'nō hihta tumalta.

The Death of John the Baptist

(Mr 6.14-29; Lk 9.7-9)

14 Noqw ephaqam Moñwi Herod Jesus hihta hintsakqat navota; ² Nihqe tumal'aymuy amumi pañqawu: I' John kūyit akw tūtuvoylalawñwuqa. Pas hapi pay pam hakton mokiwuy aňqw ahoy tātayi; nihqe òviy kātatayhpit hintsaki. ³ Herod pi nōmay Herodias unañwve hinhtiniqe, hakimuy ayataqaw, puma John ñuayaqe somyat, sivikimi panaya. Ura Herod tupkoy Philip nōmanawhki. ⁴ Noqw John Herod aw pañqawu: Soon as um uhtupkoy nōmanawhkinikañwo. ⁵ Noqw pam as put nīnaniqey anhtikañw, piw sinmuy maqasti; puma put Tutuyqawhqaqat lavay'ayatnihqat pan aw tāyuñqw òviy'o. ⁶ Noqw Herod tihtiwhpuyat aw pituqaw, pam nōviwhqat aw kaysiwhqamuy sinmuy tūtsama. Noqw pumuy nōnovaqaw, Herodias tiat māna ep pákihqe, pumuy amuh-pewi wunimaqaw, Herod put aw nahyoñwa. ⁷ Noqw òviy pam pas òqalat pasiwniy akw put aw pañqawhqe, pam nāp hihta òviy tūvin'taqw put máqaniqey aw pañqawu. ⁸ Noqw pam yuy tutavoyatnihqe put aw pañqawu: Um kūyit akw tūtuvoylalawhqaqat John qōtōyat tsaqaptat ep íniwtaqat nuy máqani. ⁹ Noqw pas as Moñwi qahahlayhtikañw, pay nuñwu pas aw qaöwílvayhtiqe, nawus put máqaniqey pañqawu, ispi kaysiwhqam sinom put amum yesqam lavayiyat nanaptaq'ö. ¹⁰ Nihqe hakiy ayataqaw, pam sivikimihqe, John qōtōyat ayo tuku; ¹¹ Nihqe put qōtōyat tsaqaptat ep íniwtaqat kwusivaqe, mānat aw tavi; noqw pam put yuy aw yawma. ¹² Noqw put aw nánatuwnayaqam òkihqe, tokoyat haqami amwisa; nit ahpiyyaqe, Jesus āawnaya.

Jesus Feeds the Five Thousand

(Mr 6.30-44; Lk 9.10-17; Jn 6.1-14)

¹³ Noqw Jesus put navotqe, pay nāla pākihut akw haqamii, haqam pas qa hak waynumqat pañsoo. Noqw sinom put nanaptaqe hāhaqawq kitsókit aňqw nāp put añkya. ¹⁴ Noqw Jesus pañqw yamakqe, qaan'ewakw hintaqamuy sinmuy tuwa; nihqe pumuy òkwatuwhqe, pumuy amuñaqw tūtuyyaqamuy qalapsina. ¹⁵ Noqw tapkiwmaqaw, put aw nánatuwnayaqam put awyaqe aw pañqaqwa: Yep qayēsiwhq, pas hapi hísatniqwti. Um as sinmuy hōnaqaw, puma aňqe' kitsókiva nankwuse', nennem hihta tunöstuy'yani. ¹⁶ Noqw pay Jesus pumuy amumi pañqawu: Soon as puma ahpiyyani. Uma nopnayani. ¹⁷ Noqw puma put aw pañqaqwa: Itam panis tsivot pōlaviki'yunwa, pu lōqmuy pākiwhtuy. ¹⁸ Noqw pam pañqawu: Pew kiwisaa. ¹⁹ Pu sinom tūsaqat aň yesvaniqat pam amumi pañqawu, nit pu pam tsivot pōlavikit òmahtat, pu pākiwhtuy kwusut, pu òmiq taykañw, put ep God aw hahlayhti; nit yōñoytat, put aw nánatuwnayaqamuy amumi put oya; noqw puma sinmuy amuhpa' o'ya. ²⁰ Noqw puma sohsoyam nōñosaqe òöya; noqw puma akwsinwqat yōñoyhput pōlavikit tsovalayaqe, pakwt lōq sihkay'taqat hoaput aň opomnaya. ²¹ Noqw nōñosaqam tsivot-sikip sōmorit pahsa'haqam tahtaqtaya, noqw pu momoyam-niqw pu tsātsayom pīwu.

Jesus Walks on the Water

(Mr 6.45-52; Jn 6.15-21)

²² Pahsat pay Jesus put aw nánatuwnayaqamuy pākihut aqw yuñe', pay ahsavo wuhkovatuphat ay-oqwatyaníqat pumuy tusoq'ayata nāto pam sinmuy niman'ayalawhqe. ²³ Noqw pam sinmuy hōnat, nāwak-naniqe nāla tsomomiq'a; nihqe mihikq, pam pepeq súnalaa. ²⁴ Noqw pahsat pākihu wuhkovatuphat nāsaveq hinnumkañw, pāhut wuñwnuptuqat akw wawaöklawu, amuhpewi hūhukq öviy'o. ²⁵ Noqw talhahayiñqw, Jesus pāvaqe waymakañw pumuy amumii. ²⁶ Noqw put aw nánatuwnayaqam put pāvaqe waymaqw tutwaqe, tsāt-sawnaqe pañqaqwa: Pam tualañw'u, kitota; nihqe tsātsawnaqe a'nö hiñqaqwa. ²⁷ Noqw pahsat pay Jesus pumuy amumi lavayhtiqe, pañqawu: Uma qa hin unañway'yuñwni; pay nūu; uma qa tsawiniwyuñwni. ²⁸ Noqw Peter lavayhtiqe aw pañqawu: Tutuyqawhqa, kurs pay pas umnen, nuy pāvaqe ūminíqat um pañqawni. ²⁹ Noqw pam pañqawu: Pew'i. Pahsat pu Peter pākihut añqw yámakqe, Jesus aw pāvaqe wayma. ³⁰ Nit pas a'nö hūhukq pam navotqe pahsat pay tsawna, nihqe pakitoqe a'nö pañqawu: Tutuyqawhqa, nuy ayo távii. ³¹ Noqw Jesus pahsat pay put aw māvuyaltiye nuat, aw pañqawu: Is okiw um öwituptsiwni'taqa, ya um hinoqw pēvewinhti? ³² Noqw puma pākihut aqw pakiqw, hūkañw qe'ti. ³³ Noqw ima pākihut añqw tañawtaqam Jesus aw ökihqe, pas hihtatotaqe aw pañqaqwa: Kurs um pas antsa God Tíata.

Jesus Heals the Sick in Gennesaret

(Mr 6.53-56)

³⁴ Pu puma ayoqwat nöñakqe, haqam tutskwat Gennesaret aw öki. ³⁵ Noqw pep sinom put pituqw nanaptaqe, pep añqe' tutskwat añ ahsupoq hakimuy ayatotaqe, sohsokmuy tütuyyaqamuy put aw tsamvaya; ³⁶ Nihqe pay ñas'ew puma put yuwsiyat qalavaqe nömökpüt aw tónökyaníqey put aw nānawakna, noqw hakim hihsa'ni-hqam put aw tónokyaqam pās qalaptuya.

The Teaching of the Ancestors

(Mr 7.1-13)

15 Pahsat pu hakim tutavot tütutuqaynayaqam Pharisee-sinom amumum Jerusalem añqwyaqam Jesus aw ökihqe aw pañqaqwa: ² Ya hinoqw ūmi nánatuwnayaqam wūwukwmuy navotiyamuy qaanhinwisa? Oviy pi puma nönovanik qa māvaqtotañwu. ³ Noqw pam lavayhtiqe, amumi pañqawu: Noqw ya hinoqw öviy piw uma umuhnavotiy akw God tutavoyat qahihtatota? ⁴ Pi God tutaptaqe pañqawu: Um unay, pu uhuy pumuy kaptsi'tani. Pu hak nay, pu yuy pumuy qalomálavayhtiqe pas pay mokmantani, ura kita. ⁵ Noqw úmawat pañqaqwa: Hak nay, pu yuy pumuy amumi pañqawni: Nu as umuy hihta akw paañwanikañw, God aw put sohsok noa, kite', pay tutavot añqw mātaviñwu, uma kitota. ⁶ Nen pam pumuy paañwaníqey qe'tikañw, pay qa hihta ep qaanhtiniqat uma kitota. Yan uma God tutavoyat ayo yuykuya, umuhnavotiy akw'a. ⁷ Uma nawip'ew hinyuñqamu, pas pi öviy Esaias Tutuyqawhqtat lavay'ayaat umuy súañqawhqe pañqawu: ⁸ Ima sinom moay akw inumi ökiwta, pu lavayiy akw nuy kaptsilalwa; noqw pi unañwaam inuñaqw haq'ursvehaq'a. ⁹ Piw haktonsa inumi okiwlalwa. Puma pi sinmuy tutavoyamuy pas antsa tutuqayhpinihqat pan put tütutuqaynaya, yan'i.

The Things that Make a Person Unclean

(Mr 7.14-23)

¹⁰ Pu pam sinmuy nāmi wáñwayhqe, amumi pañqawu: Inumi tūqayyuñwaa, nen uma māmatsyani. ¹¹ Himu hakiy moamiq pake', qa pam hakiy tuyoy'ewakwtañwu. Pi hakiy moañaqw nöñataqa hapi hakiy tuyoy'ewakwtañwu. ¹² Pahsat pu put aw nánatuwnayaqam put awyaqe aw pañqaqwa: Ya Pharisee-sinom it yantaqat nanaptaqe qatsúyhtiqw um qa navota? ¹³ Noqw pam lavayhtiqe pañqawu: Pay pi Ina öveqatsit ep qátuhqa himutskit qa uyhq pam himutski háipwaniwni. ¹⁴ Pay pi panyuñwni. Pay pi puma qapostalyaqam qapostalyaqamuy tsamya. Noqw kurs qapostalqa qapostalqat wíki'maqw, puma nāma haqami pövamiq posni. ¹⁵ Pahsat pu Peter lavayhtiqe, put aw pañqawu: Kurs i' lavayi hihta tuawí'taqat itamuy āawnaa. ¹⁶ Noqw Jesus pañqawu: Ya uma piw nāt pas qa mātsi'yuñwa? ¹⁷ Ya himu sinot moayat aqw pake', ahpiy ponomiq pake', kwayñave tüwiñwuqat uma pas nāt qa mātsi'yuñwa? ¹⁸ Pi himu sinot moayat añqw nöñakqa unañwayat añqwniñwu; nihqe pam hapi sinot tuyoy'ewakwtañwu. ¹⁹ Pi hak qalomáhintsakqa unañwpeq qalomátunatyay'taqey mahtakni'ta. Pam tuqwyantunatyay'ta; nömaqtsit sokoptimaniqey tunatyay'ta; qahopqatsit añ hinmaníqey tunatyay'ta; uyiñwtunatyay'ta; hakiy hihta atsátöynaniqey tunatyay'ta; nuhtumiq hiñqawlawníqey tunatyay'ta. ²⁰ Hak pan hinmaqa nātuyoy'ewakwtañwu. Noqw hak qa māvaqtat, nösqqa qa put akw tuyoy'ewayhtiñwu.

A Woman's Faith

(Mr 7.24-30)

²¹ Pahasat pu Jesus pañqw ahpiynihqe, Tyre-nikañw, pu Sidon pumuy amuqlavohaqamii. ²² Noqw meh, hak Canaan-tutskwat añqw wuhti pañqw yámakqe, put aw tsa'lawhqe aw pañqawu: Um okiw nuy òkwatuwni, Tutuyqawhqa, David Tíata! Okiw iti māna nukpanhikwsit akw tuyqawiwtaqe okiwhinta. ²³ Noqw Jesus put aw qa ñas'ew hiñqawu. Noqw put aw nánatuwnayaqam put awyaqe, aw òqaltotiqe pañqaqwa: Put ahpiy hōnaa; taq pam panis itamuñk tsa'tinuma. ²⁴ Noqw pam lavayhtiqe pañqawu: Pay nu Israel-sinmuy amumi-sa ayatiwa. Puma pi kanelmuy amún haqami hiniwhtotiq'ò. ²⁵ Pahasat pu wuhti put awnihqe, aw naokiwhataqe, pañqawu: Tutuyqawhqa, okiw inumi unañwtavii. ²⁶ Noqw Jesus lavayhtiqe, put aw pañqawu: Pas hapi hak tsātsakwmuy nōsiwhqamuy nawhkit, put popkotuy amumi maspaniqw, pam qa súanta. ²⁷ Noqw pam pañqawu: Pas antsa, Tutuyqawhqa, noqw pi popkot moñwímuy nōnōspiyamuy añqw hihta piñput lōhōhōtaqat nōnovañwu. ²⁸ Pahasat pu Jesus lavayhtiqe, put aw pañqawu: Is uti um hak wuhti! pas uhtuptsiwni qaōwíewa; pay uñ hin nāwaknaqw uñem pantani. Noqw put tiat pay pahasat qalaptu.

Jesus Heals Many People

²⁹ Pu Jesus pañqw ahpiynihqe, wuhkovatuphat Galileet ep ahoy pitu; nihqe tsomomiqnihqe pepeq qatuptu. ³⁰ Noqw sinom qaan'ewakw hintaqam hakimuy qayaktaqamuy, qapostalyaqamuy, qayuáatotaqamuy, qapasíwyuñqamuy, pu kaysiwHQamuy tūtuyyaqamuy put aw tsamvaya; nihqe pumuy Jesus atpipo o'ya; noqw pam pumuy qalaptisina. ³¹ Noqw sinom pas kátayuñwa, imuy qayuáatotaqam yuaaykuyaq'ò, pu qapasíwyuñqam qalaptuyaq'ò, qayaktaqam nankwusaq'ò, pu qapostalyaqam tālawnyaq'ò; nihqe puma God Israel-sinmuy TutuyqawhQayamuy pas hihtatota.

Jesus Feeds the Four Thousand

(Mr 8.1-10)

³² Pahasat pu Jesus put aw nánatuwnayaqamuy nāmi wánwayhqe, amumi pañqawu: Pas nu sinmuy òkwatuwa, puma pu' pāyis talqat añ inumumyaqw, nōsiwhqaam súlawhtiq'ò. Noqw soon nu pumuy qa óyiwuyñqamuy hōnani; taq nāp hisat sen puma kiy qa añ òkit māmañuani. ³³ Noqw put aw nánatuwnayaqam put aw pañqaqwa: Kurs pi itam haqam amuptsiwtaqat pōlavikit tuiyani? Pi itam qayēsiwhpuveya. Pas ka itam soon imuy qaan'ewakw hintaqamuy sinmuy òynayani. ³⁴ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Ya uma hihsa'haqam pōlaviki'yuñwa? Noqw puma pañqaqwa: Tsāñee, pu piw híkikwmuy pāvakiwhtuyyu. Noqw puma pay hiñsayhohyamuy. ³⁵ Noqw sinom tutskwava yesvaniqat pam amumi pañqawu. ³⁶ Nit pu pam tsañe pōlavikit òmahta, pu pāvakiwhtuyyu; nit put ep God aw hahlayhtit, yōñoyhtat, put aw nánatuwnayaqamuy amumi put oya; noqw puma sinmuy amuhpa' put o'ya. ³⁷ Noqw sohsoyam nōnōsaqe òōya. Noqw puma akwsiñqat tsovalayaqe, tsañe' hoaput añ opomnaya. ³⁸ Noqw nōnōsaqam nālōp sōmorit pahsa' tahtaqtia, pu momoyam tsātsakwmuy amumum nāto pīwu. ³⁹ Pu pam sinmuy añqe' hōnat, pākihut aqw pakit, Magdala-kitsókit qalavoq pitu.

The Demand for a Miracle

(Mr 8.11-13; Lk 12.54-56)

16 Noqw hakim Pharisee-sinom Sadducee-sinmuy amumum òkihqe, Jesus aw tuwantota; pam òveqatsit añqw kátatayhpit hihta tuawi'taqat pumuy amumi mahtaknaniqat aw ò'qalya. ² Noqw pam lavayhtiqe, amumi pañqawu: Uma tapkiqw pañqaqwañwu: Kurs qāvo kwañwqatni, òviypi tokpela pālañwpu, kitotañwu. ³ Pu talavay uma pañqaqwañwu: Kurs pu' hin sóniwni, òviypi tokpela pālañpu, piw añqe' himu ohpokiwta. Uma nawip'ew hinyuñqamu, pay as uma tokpelat pitsánwayat māmatsyañwunikañw, uma soon qatsi haqe' qalawmaqat hihta tuawi'taqat māmatsyani. ⁴ Is uma pu' qatsívaptsiwyuñqam nukpansinomu, tuskapsinomu! Uma kátatayhpit hihta tuawi'taqat aw yórikyaniquey nānawakna. Nikañw uma soon kátatayhpit aw yórikyani, hal pas sūkw kátatayhpit aw uma yórikyani. Pam TutuyqawhQat lavay'ayayat Jonas qatsiyat ep hiniwhtiqat an aw yukil-tini. Noqw pam pañqw nakwsuqe ahpiy'ò.

The Yeast of the Pharisees and Sadducees

(Mr 8.14-21)

⁵ Noqw put aw nánatuwnayaqam wuhkovatuphat ayoqwat nōñak-wiskañw, kurs puma nitkay suhtokya. ⁶ Noqw pahasat pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Uma Pharisee-sinmuy pu Sadducee-sinmuy pēkeniyamuy ep tu-natyaltotini. ⁷ Noqw puma nānami yuaatotaqe pañqaqwa: Itam itahnitkay qa kivayaqw, òviy itamumi pañqawu. ⁸ Noqw Jesus put navotqe, amumi pañqawu: Is okiw uma òwituptsiwni'yuñqamu. Ya uma hinoqw qa

nitka'vayaqey nānami yuaatota? ⁹ Ya uma nāt pas qa mātsi'yuñwa? Ura nu tsivot pōlavikit tsivót-sikip sōmorit pahsa'nihqamuy tahtaqtuy nopna. Noqw uma akwsiñwput tsovalayaqe, hihsa' hoaput añ opomnaya? Ya uma pas qa ḥas'ew put u'ni'yuñwa? ¹⁰ Pu ura piw nu tsañe' pōlavikit nālöp sōmorit pahsa'nihqamuy tahtaqtuy nopna. Noqw uma akwsiñwput tsovalayaqe, hihsa' hoaput añ opomnaya? Ya uma pay put suhtokya? ¹¹ Noqw ya uma hinoqw qa māmatsya? Nu qa pōlavikit umumi yuaata. Uma Pharisee-sinmuy-nikañw pu Sadducee-sinmuy pēkeniyamuy ep tunatyaltotinaqat nu kita. ¹² Pahsat pu puma māmatsyaqw, kurs pam qa pōlavikit pēkeniyat pañqawht, kurs puma Pharisee-sinmuy tutuqayhpiyamuy-nikañw pu Sadducee-sinmuy tutuqayhpiyamuy ep nāmi tunatyaltotinaqat amumi lavayhti.

Peter's Declaration about Jesus

(Mr 8.27-30; Lk 9.18-21)

¹³ Pu Jesus Caesarea Philippi ahayhpo pítuhqe, put aw nánatuwnayaqamuy tūviñtaqe, amumi pañqawu: Ya nu' Sinot Tiat hákiyñiqat sinom pañqaqwa? ¹⁴ Noqw puma aw pañqaqwa: Um yaw kūyit akw tūtuvoylalahqat John-nihqat haqawat pañqaqwa; noqw haqawatuyniqw yaw um Elias; pu pētuyñiqw yaw um Jeremias, sen pay yaw um suhka Tutuyqawhqt lavay'ayaata. ¹⁵ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Noqw úmuyniqw nu' hak'i? ¹⁶ Noqw Simon Peter lavayhtiye, put aw pañqawu: Um hapi Christ, God añqw Moñw'asi'taqa, God qátuhqt Tíata. ¹⁷ Noqw Jesus lavayhtiye, put aw pañqawu: Pas um Simon Jonat tiat hahlayhpit ep'e; pi qa hak sino ūmi it mātakta; pi Ina òveqatsit ep qatuhqa pam hapi uñ put āawna. ¹⁸ Um hapi Peter. Noqw nu isinomuy tsovalat, it pikaqlöt ep soñawnen pumuy akw nēnem kitani. ¹⁹ Noqw nu' hapi òveqatsit añqw moñwtunatyat aw hōtahpit ūmi óyani; noqw um yep qatsit ep hihta hakiy aw uhtaqw, pam òveqatsit put aw uhtsiltimantani; pu um yep qatsit ep hihta hu'wanaqw, pam òveqatsit ep hu'waniwni. ²⁰ Pahsat pu pam put aw nánatuwnayaqamuy pās mēwaqe, pam hapi Jesus Christ-nihqat qa hakiy āawnaniqat amumi pañqawu.

Jesus Speaks about His Suffering and Death

(Mr 8.31-9.1; Lk 9.22-27)

²¹ Pahpiy pu Jesus put aw nánatuwnayaqamuy hihta hiniwhitiniqat awintivaqe, amumi pañqawu: Itam Jerusalem aqwayaqw, God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu wukw'a'yam-niqw, pu tutavot tūtutuqaynayaqam nuy ñuayat, okiwsahsanyat, nuy nīnayani. Noqw ahpiy pāyis talq nu ahoy tātayni. ²² Pahsat pu Peter put ñuat, qōhqōyaqe aw pañqawu: Soon pantani, Tutuyqawhqa. Soon um pantsaniwni. ²³ Noqw pam namtōkt, Peter aw pañqawu: Yupa ayohaqamii, Satan; um inumi sus'itsi. Um qa God tunatyayat yuaata, nīkañw sinmuy tunatyayamuy. ²⁴ Pahsat pu Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Inuñkniqey nāwaknaqa nātatamtat, nahoylehtsiy kwusut, inuñkmantani. ²⁵ Taq qatsiy kahkawnaqa put kwayhni; pu itunatyay òviy qatsiy kwayhqa put tūwani. ²⁶ Ispi puyaw as sino tūwaqatsit sohsok himuy'vakañw, pas nāp qatsiy kwahe', hin pam put akw moñwvasni? Hal ya sen sino hihta akw qatsiy ahoy nāptini? ²⁷ Pi nu Sinot Tiat nāt Inay tālawñwayat pasiwkañw, ihoñviaymuy tsamkañw pítuni; nen pahsat pu nu sohsokmuy sinmuy hin tumaltotaqat pan amumi ahoytani. ²⁸ Nu umumi pas antsa pañqawni: Soon pas hisat nu' Sinot Tiat imoñwtunatyay yankañw pítuni. Noqw ima yep hoñqam haqawat nāt mokiwyuy qa aw òke', puma put aw yórikyani.

The Transfiguration

(Mr 9.2-13; Lk 9.28-36)

17 Noqw ahpiy navaysikis talq, Jesus Peter-nit, James-nit, pu put tupkoyat John pumuy tsamkañw, haqami wupatukwit aqw puma yayva. Noqw pumuy pepeq nánaltyaqe, ² Pumuy tāyūñqw, pam alōñti; noqw pas put taywaat tāwat an tālawñway'va; pu yuwsiat tālat an qōtsati. ³ Noqw meh, pepeq Moses Elias amum pumuy amumi mātaqtique, put amum yuaata. ⁴ Noqw Peter lavayhtiye, Jesus aw pañqawu: Tutuyqawhqa, pas hapi itam yépeqyaqw pam lolma. Uñ pan nāwaknaniqw, itam yepeq payhkomuy kistotani, sukw úñemnit, pu sukwat Moses éñemnit, pu sukwat Elias éñem'i. ⁵ Noqw pam nāt yuaataqw, meh, pi òmaw suyan talqa pumuy nākwapna; noqw hakiy tōnaat òmawuy añqaww pañqawu: I' hapi pas aw iunañwa Itii; pas nu put hahlayhti. Uma aw tūqayyuñwni. ⁶ Noqw put aw nánatuwnayaqam put nanaptaqe, tayway akw tutskwami yēvaya, pas tsātsawnaqe òviy'o. ⁷ Noqw Jesus amuminihqe, amumi toñokt, pañqawu: Huvam hoñvaa; uma qa tsawiniwyuñwni. ⁸ Noqw puma kwuhpukyay, añqe' yórikyaqe, pay qa hakiy tutwa, pay Jesus-saa. ⁹ Noqw puma tūkwiñaqw hanwisq, Jesus pumuy mēwaqe, amumi pañqawu: Uma hapi hin yórikyaqey qa hakiy āawnayani, hisat nu' Sinot Tiat mokiwyuy añqw ahoy tātayniqat pahsavoo. ¹⁰ Noqw put aw nánatuwnayaqam put tūviñtotaqe, aw pañqaqwa: Ya hintaqw òviy tutavot tutuqaynayaqam Elias mohti pítuniqat pañqaqwa? ¹¹ Noqw Jesus lavayhtiye, pumuy amumi pañqawu: Pay antsa Elias pas suyan mohti pítuni; nen sohsok hihta haqe' hintaniqat aw antsantani. ¹² Noqw nu umumi pañqawni: Pay Elias pitu; noqw puma put qa māmatsyaqe, pas tunatyay an put hintsatsna. Noqw

pan hapi nu' Sinot Tiat piw pumuy amuhpiy okiwsaniwni. ¹³ Pahsat pu put aw nánatuwnayaqam māmatsyaqw, kurs pam kūyit akw tūtuvoylalawñwuqat John pumuy amumi lavayhti.

Jesus Heals a Boy with a Demon

(Mr 9.14-29; Lk 9.37-43a)

¹⁴ Noqw puma sinmuy amumi ökiqw, hak Jesus aw pítuhqe, aw tamötswunuptut, pañqawu: ¹⁵ Tutuyqawhqa, um as okiw itiy ökwatuwni; taq pam okiw homimitutuyhqe okiwhinta; nihqe pam piép qõhit aqw posñwu, pu pāmiq'a. ¹⁶ Noqw nu as ūmi nánatuwnayaqamuy amumi put wikvaqw, puma kurs hin put powatotani. ¹⁷ Pahsat pu Jesus lavayhtiqe pañqawu: Is ohi uma qatuptsiwni'yuñqamu, nukushinyuñqamu, pu' qatsívaptsiwyuñqamu, ya nu hihsavohaqam umumum yantani? ya nu hihsavohaqam umuy maqsonlawni? Pew wikyaa. ¹⁸ Noqw Jesus nukpanhikwsit mēwa; noqw pam put añqw yamakq, tiyo pahsat pay powalti. ¹⁹ Pahsat pu Jesus aw nánatuwnayaqam pay nánaltyakañw put aw ökihqe, aw pañqaqwa: Ya hintaqw öviy itam kurs hin put hóroknayani? ²⁰ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Ispi uma qa tuptsiwini'yuñqee; pi nu umumi pas antsa pañqawni: Kurs uma pay híhin tuptsiwini'uyñwe' (nāmahin pi as pam mustard-uyit sivosiyat an pay hihsayhoyaniqw) uma it tük-wit: Yañqw ayo nahlakuu, aw kitotaqw, pam soon qa nahlakni. Pu qa himu umuñem qa pasiwtani. ²¹ Níkañw hak qa napwalni'kañw qa nāwakinkañw pas soon it yantaqat qalomáhiqwsit hakiy añqw ayo hóroknani.

Jesus Speaks again about His Death

(Mr 9.30-32; Lk 9.43b-45)

²² Noqw nāt pumuy Galileet ep yesq Jesus pumuy amumi pañqawu: Nu' Sinot Tiat sinmuy amumi mātaviwni. ²³ Noqw puma nuy nīnayani; noqw ahpiy pāyis talq nu ahoy tātayni. Noqw puma it nanaptaqe, pas qahahlayh-toti.

Payment of the Temple Tax

²⁴ Noqw puma Capernaum ep ökiqw, hakim God kíyat eñem siviwuy tsovalantotaqam Peter aw ökihqe, aw pañqaqwa: Ya umuy tutuqaynaqa God kíyat aw sívat öoywaqat qa sivima? ²⁵ Noqw pam pañqawu: As'a. Nit pam kimi pakiqw, Jesus pay mohti lavayhtiqe pañqawu: Simon, ya um hin it aw wūwa? Ya tūwaqatsit ep momñwit hakimuy amuñaqw tax ömalalwa, pu nahpe sívita? Ya sen nāp sinomuy amuñaqw put ömalalwa? Sen pay hakimuy a'löñtuy amuñaqö? ²⁶ Noqw Peter put aw pañqawu: Pay a'löñtuy amuñaqö. Noqw Jesus aw pañqawu: Noqw pay kurs sinomat qeniveya. ²⁷ Noqw pay itam pumuy qa unañwmoknaniqw, öviy um wuhkovatuphat aw-nen, aqw huhuwphit tūvani; nen um hihtawat mohti hórokne', núani; nit tsañwtaqne', añqw hihsaqw sívat tūvani; um put añqw hóroknat, nēñem-níkañw pu inuñem momñwituy amumi sisvini.

Who Is the Greatest?

(Mr 9.33-37; Lk 9.46-48)

18 Noqw ephaqam Jesus aw nánatuwnayaqam put aw ökihqe, pañqaqwa: Ya hak öveqatsit añqw moñwtu-natyat ep pas suspavanni? ² Noqw Jesus hakiy tsākwhoyat wánwayhqe, put amuhsonmi tavi; ³ Nit pañqawu: Nu umumi pas antsa pañqawni: Pas uma nāp umuhtunatyay añqw qa lasye', tsātsakwmuy qa amuntote', soon öveqatsit añqw moñwtunatyat aw yuñni. ⁴ Paniqw hapi öviy haqam it tsākwhoyat an qanāhih-tataqa pam hapi öveqatsit añqw moñwtunatyat ep suspavanni. ⁵ Pu haqawa inatñwaniy añ yan tsāk w pās távi-hqa hapi nuy pās távini.

Temptations to Sin

(Mr 9.42-48; Lk 17.1-2)

⁶ Níkañw hapi hak haqam imuy tsātsakwmuy inumi tuptsiwini'yuñqam hihtawat lasnaqw, put eñem pas is óhini? Pay pi tatam put kwapkaqe mata hāyiltiqw, pam wuhkovatuphat a'nö hötsit aqw paöymokq, pam put eñem lolmani. ⁷ Is ohi sinmuy amuñem'i, hakimuy híhihta akw lomavöhut añqw lasyaqamuy amuñem'i. Taq sinmuy lasnayaqam pas soon haqami peveltini. Níkañw pantsatskaqamuy amuñem pas is óhini! ⁸ Paniqw hapi öviy kurs uhma, sen uhkuku uñ lasnaniqw, um put ayo tukut, nānaqw ayo tūvani; pay pi um tatam qa pasiwkañw qatsit aw pákini, hikis pi as um pās pasiwkañw, qõhit qa súlawhtiñwuqat aqw túviwni. ⁹ Pu kurs uhposi uñ lasnaniqw, um put ayo hóroknat, nānaqw ayo tūvani. Pay pi um tatam sūk w pōsi'kañw qatsit aw pákini, hikis pi as um pās löqmuy pōsi'kañw maskimiq qõhit aqw túviwni.

The Parable of the Lost Sheep

(Lk 15.3-7)

¹⁰ Uma tunatyaltote' qa hihtawat imuy tsātsakwmuy paysoqtotani; taq nu umumi pañqawni: Pumuy tuwalan'aymat Inay òveqatsit ep qátuhqat taywayat aw sutsep tāyuhwa. ¹¹ Pi nu' Sinot Tiat haqami hiniwhtotiqamuy ayo óyaniqe òviy pitu. ¹² Ya uma hin wūwantota? As kurs hak haqam tsivót-sikip sunat kanelmuy pokmuy'taqw, suhka pumuy amuñaqw haqaminiqw, pam hinhtini? Pam púmuywatuy mātapt, tsotsmomihagaminen, it haqaminihقات heptoni. ¹³ Nu umumi pas antsa pañqawni: Pam put tuwe', put ep pas hahlayhtini, imuy nālöp sunat pakwt pept sihkay'taqamuy qa haqami hiniwhtotiqamuy amuhpenihqee. ¹⁴ Noqw pan hapi piw Umuna òveqatsit ep qátuhqa imuy tsātsakwmuy himuwat súlawhtiniqat qa nāwakna.

A Brother Who Sins

¹⁵ Pu òviy kurs piw umún tuptsiwni'taqa hihta ep ūmi qaanhtiqw, um put awnen, pay umuy nālaniqw put òwi-hiniwhtipuyat aw pónaknani; noqw kurs pam ūmi tuqayvastaqw, pahsat hapi um put pay ahoy tuyqawvani. ¹⁶ Ason kurs pam ūmi qa tuqayvastaqw, pahsat pu um sūkw, sen lōqmuy wikkañw awni; noqw lōqmuy, sen payhkomuy tūqayyuhqw, pep hin lavayhtihqa pasiwtamantani. ¹⁷ Noqw kurs pam pumuy amumi qa tuqayvastaqw, pahsat pu um inumi tuptsiwni'yuñqamuy tsovawtaqw, pumuy put āawnani. Pu kurs pam pumuy amumi qa tuqayvaste', pam nawus úmuyniqw qatuptsiwni'taqat antamantani, sen moñwit eñem sīvat òmalawhqat an'i.

Prohibiting and Permitting

¹⁸ Nu umumi pas antsa pañqawni: Uma tūwaqatsit ep hihta somyaqw, pam òveqatsit ep sómiltimantani; pu uma tūwaqatsit ep hihta ñahyaqw, pam òveqatsit ep ñāhiwmantani. ¹⁹ Pu nu piw umumi pañqawni: Kurs uma lōyöm tūwaqatsit ep hihta òviy Inay aw tūviñtaniqey ep sun unañwtiqw, òveqatsit ep Ina umeñem put aw antsantamantani. ²⁰ Pi haqam lōyöm, sen pahyom inatñwaníy aw yankahkañw haqam tsovawtaqw, pep nu pumuy amumumni.

The Parable of the Unforgiving Servant

²¹ Pahsat pu Peter put awnihqe aw pañqawu: Tutuyqawhqa, kurs itupko inumi qa sūs qaanhtiqw, ya nu hih-sakis put ep aw pöhikni? Sen tsañé'sikisi? ²² Noqw Jesus put aw pañqawu: Tsañé'sikisi nu hapi ūmi qa kita, pas payhp sunat añqw pakwt sihkay'tasikip tsañé'sikisi, (tsañé'sikip pakwt tsañé'sikis navitañhtiqat pahsaa). ²³ Panta hapi. Oveqatsit añqw moñwtunatyā hak moñwi tumal'aymuy amumi sīvat ep pohtaniqey nāwaknaqat anta. ²⁴ Nihqe pam put añ purivaqw, hak wūhak sōmorit sīvat put aw pöiwtaqa aw wikvaniwa. ²⁵ Noqw pay kurs pam hihta sisviniqw, pam huyiwniqat moñwiat pañqawu, pu nōmaata, pu timatu, pu sohsoy himu himuata, noqw pöiyat ep sisviwni. ²⁶ Noqw òviy tumal'aya put atpipo nātuvāqe, okiw aw naokiwtaqe pañqawu: Moñwi, pay um okiw inumi qa pas kānavotitaqw, pay nu soon ūmi qa sohsoy sisvini. ²⁷ Pahsat pu moñwi put òkwatuwhqe mātavi; nihqe sohsoy pöiyat ayo yuku. ²⁸ Noqw pay pam tumal'aya pañqw yamakt, sukw tumalsuñway put aw sunat sīvat pöiwtaqat tuwa; nihqe pam put tōnhpe ñuat, aw pañqawu: Um inumi pöiwtaqey sisvini. ²⁹ Noqw put tumalsuñwaat put kukmiq nātuvāqe, put aw naokiwtaqe pañqawu: Pay um qa pas okiw inumi kānavotitaqw, pay nu soon ūmi qa sohsoy sisvini. ³⁰ Noqw pam qa nakwhaqe, put sivikimi tūva, hisat pöiy sisviniqat pahsavoo. ³¹ Noqw òviy put tumalsuñwamat hin hiniwhtiqat aw yórikyaqe, pas qa hahlayhtoti; nihqe moñwi aw òkihqe, sohsoy put āawnaya. ³² Pahsat pu moñwiat tumal'ayay wāñwayhqe, aw pañqawu: Is ohi um hak nukpantumal'aya, um inumi pan nāwaknaqw, òviy nu sohsoy uhpöiy uhpíy ayo yuku. ³³ Noqw puyaw nu uñ hin òkwatuwhq, soon um tuwat qa pan uhtumalsuñway òkwatuwni? ³⁴ Noqw moñwi pas itsívutiqe, hakiy okiwsanyañwuyamuy amumi put mātavi, pas hisat put aw pöiwtaqey sohsoy put aw sisviniqat pahsavoo. ³⁵ Noqw kurs umún tuptsiwni'taqa umuhpewi qaanhtiqw, uma umuh'unañaqw qa aw pöhikyāqw, pay òveqatsit ep Ina piw tuwat umuy pan hintsanni.

Jesus Teaches about Divorce

(Mr 10.1-12)

19 Noqw Jesus yan yuaataqe yukut, Galileet añqw ahpiynihqe, Jordan yupqöymi Judeat qalavoq pitu. ² Noqw qaan'ewakw hintaqam sinom put añkya; noqw pam pumuy pepeq qalaptisina. ³ Noqw Pharisee-sinom nuhtum put aw òkihqe, put unahepyaqe aw pañqaqwa: Ya tāqa pay nāphihta ep nōmay mātāpníqw pam súanta? ⁴ Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Ya uma it añ qa tuñwaya: Ura God yayhniwhqat epeq pumuy yúkuhqe, pumuy tāqat-nit pu wuhtit yuku, it'a? ⁵ Nihqe pumuy yúkuhqe pañqawu: Yantaqw hapi òviy tāqa nay,

pu yuy pumuy mātap, nōmay aw hūrstimantani; noqw puma sūka tókomantani. ⁶ Panta hapiniqw, ōviy puma pāpu qa lōyōmni, sūka tókoniwhtiñwu. Paniqw ōviy God hihta namitskaqw, qa hak put nāhoy távini. ⁷ Noqw puma put aw pañqaqwa: Noqw hinoqw pantaqw hak nāmataviwuy pēnat, pu nōmay nahpiy lālaymantaniqat Moses tutapta? ⁸ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ispi uma anahaat unañway'yuñqw ōviy pay hak nōmay mātapmantaniqat Moses umuy hu'wana. Nikañw pas as yayhniwhqat añqw qa panta. ⁹ Noqw nu hapi umumi pañqawni: Tāqa nōmay qa hintsakq, put mātave', piw sukwa amum qatupte', tokot ūuyñwu; pu wuhtit mātaviwhqat amum qatuptuqa tokot ūuyñwu. ¹⁰ Noqw put aw nānatuwnayaqam aw pañqaqwa: Kurs tāqat pu nōmay-at amuñem pan hintaniqw, pay kurs ka qa nōmataniqw pam pay lolmani. ¹¹ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pay qa sohsoyam tahtaqt namituyqawi'yuñwa; nihqe ōviy kurs hin it tutavot kwusuyani. Noqw God pētuy-sa ōqalmaqaqw ōviy puma namituyqawi'yuñwa. ¹² Pi haqawat nōmaqtsit aw qa pasiwyuñqam pay pas pankahkañw tihtiwya; noqw haqawat panyuñqam pay sinmuy amuhpiy pan yukiltoti; pu haqawat pas pay ōveqatsit añqw moñwtunatyat tunatyawyuñqey ōviy qa nōmatota. Haqawa it añ hinmaniqqa nam panhtii.

Jesus Blesses Little Children

(Mr 10.13-16; Lk 18.15-17)

¹³ Pahsat pu hakim put aw tsātsakwmuy tsamvaya, pam pumuy amumi may akw toñokt nāwaknaniqat ōviy'o. Noqw put aw nānatuwnayaqam pumuy mēwaya. ¹⁴ Noqw Jesus pañqawu: Uma tsātsakwmuy inumiyaniqat nakwhanayani; uma qa mēwantotani; pi panyuñqam hapi ōveqatsit añqw moñwtunatyat ep sinoiwyuñwa. ¹⁵ Pu pam pumuy amumi matyawht, pañqwa ahpiy'o.

The Rich Young Man

(Mr 10.17-31; Lk 18.18-30)

¹⁶ Noqw pahsat pu hak tiyo Jesus aw pituhqe, aw pañqawu: Lomatutuqaynaqa, ya nu hihta lolmat hinhte', qatsit qaso'taqat himuy'vani? ¹⁷ Noqw pam put aw pañqawu: Ya um hinoqw nuy lolmalawu? Pi qa hak lolma, pas sūkaa, i' God. Noqw pay pi um qatsit aw pákinik, um hin tutaptiwhqat añ hinmani. ¹⁸ Noqw pam put aw pañqawu: Hihtawata? Noqw Jesus pañqawu: Um hakiy qa nīnani, um qa nāp úhimuy tokot qa sokoptani; um hihta qa ūuyi, um hakiy hihta qa atsátoyñani; ¹⁹ Um unay, pu uñuy pumuy kaptsi'tani; pu um pas hin nāmi unañway'taqey pan uhsinosñway aw unañway'tani. ²⁰ Noqw pam Jesus aw pañqawu: Pay nu itsákoy añqaqw pan tutavot sohsok añ hinma. Noqw ya nu haqam hihta nāt qaanhti? ²¹ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay pi um pas pasiwtaniqey nāwakne', um ahpiyñen, hihta úhimuy huyahntani; nen añ ōkiwyaqamuy put huytani; nen um ōveqatsit ep hihta nukñwat himuy'tani; nit um añqwnen inuñkni. ²² Noqw pam put navotqe qahahlaykañw ahpiy'o, pam hihta nihti'taqe ōviy'o. ²³ Pahsat pu Jesus put aw nānatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Nu umumi pas antsa pañqawni: Pas kahaksino ōveqatsit añqw moñwtunatyat aw pákiniqw eñem qa tūvosi. ²⁴ Noqw nu nāt piw umumi pañqawni: Pay himu pohko pōlay'taqa tsakomostat añ pórokput añ yámakniniqw, pam pay qa pas qa tūvosi. Noqw pay kahaksino ōveqatsit añqw moñwtunatyat aw pákiniqw, pam put eñem pas qa tūvosi. ²⁵ Noqw put aw nānatuwnayaqam put nanaptaqe, hin kurs wūwayaqe pañqaqwa: Noqw pantaniqw, hak sen ayo yámakiwtani? ²⁶ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay i' sinmuyniqw kurs hin pasiwtani; nikañw pay God-niqw sohsoy himu pasiwta. ²⁷ Pahsat pu Peter lavayhtiqe, put aw pañqawu: Meh, itam hapi sohsoy hihta mātapyat, uñk nankwusa; noqw itam panhtotiqw, itamuñem hintani? ²⁸ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Nu umumi pas antsa pañqawni: Hisat qatsit nātoniqat aw pituqw, Nu' Sinot Tiat kaptsi'tiwkañw imoñw'atsveway ep qátuni. Noqw pep pu' uma inuñk hinnumyaqam piw tuwat pakwt löq sihkay'taqat moñw'atsvewat añ yeskahkañw, Israel-sinmuy pakwt löq sihkay'tasikivo sinoiwtaqamuy amumi moñw'iwyuñwini. ²⁹ Hak haqam inatñwaniy ōviy sinomuy, sen nāp himuy hihta tatamhtat, yep qatsit ep tsivót-sikip sunat aw hóyokiwtatqat ömahtani, sen pam kiy tatamhtani, sen pāvamuy, tupkomuy, qōqamuy, siwamuy, sen nay pu yuy, sen nōmay pu timuy, sen pāvasayu. Pu qatsit nātoniqat ep pam qatsit qaso'taqat makiwini. ³⁰ Nikañw kaysiwhqam mohti'wisqam nuhtuñkyani, pu nuhtuñkyaqam mohti'wisni.

The Workers in the Vineyard

²⁰ Pi ōveqatsit añqw moñwtunatyat hak tāqa ovaui'taqat anta. Pam hak suits talavay tumal'aymuy wáñwayi. ² Noqw puma sūkw yālit ōviy tapkinayaniqey hu'wayaqw, pam ovauiy aw pumuy ayata. ³ Noqw wukotōñvaqw, i' ūyi'taqa haqe' waynumkañw, hakimuy piw tuwa. Puma huhyankive hoñnumya qahintsatskaqee. ⁴ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pay uma iovauiy awyani. Noqw pay ason hin súantaqw, nu pan umumi sisvini. Noqw puma awya. ⁵ Noqw tāwanasaptiqw, pu tāwat atvelpetiqw, pam añqe' nakwsuqe piw anhti. ⁶ Noqw pu kanel'ökisat, piw pam huhyankimihqe, piw hakimuy tahtaqtuy tuwa, ep hoñnumyaqō, nihqe amumi pañqawu: Ya uma hinoqw paysoq tēvep hoñnumya? ⁷ Pu suhka aw pañqawu: Ispi

qa hak itamuy tumal'ayhtaq'ö. Noqw pam amumi pañqawu: Uma turs piw iovauiy awyani, amumi kita. ⁸ Noqw pu tapkiqw, ovaui'taqa tumalmoñwiy aw pañqawu: Um tumalay'yuñqamuy wánwayni; nen pumuy amumi sisvini. Um nuhtuñk ökihqamuy añqw hoyoyoykukañw, mohtimaqat aqw yúkuni. ⁹ Noqw ima pas pay tumalqe'totiniqw ökihqamuy amumi suskomuy yálit sisvi. ¹⁰ Nikañw mohti ökihqam puma wúhaq ömahtotaniqey wúwaya; nit puma pay amún sohsoyam suskomuy yálit ömahtota. ¹¹ Noqw puma ahsatiy ömahtotaqey, üyi'taqat aw qa tsúyak-unañway hiñqaqwaqey, ¹² Pañqaqwa: Ima nuhtuñk ökihqam panis sūs tāwat qöniltiqat añ tumal-tota; noqw itam tēvep tumalay'yuñwa, pu itam utuhuut kānanapta. Noqw um sun itamumi sisvi. ¹³ Noqw pam sukwat aw pañqawu: Ikwátsi, pay nu qa hin qasuanhti. Ya um qa sūk wálit öviy tumaltaniqey inumum pan yuku? ¹⁴ Taa, uh'ahsatiy um yawkañw nimani. Pay nu sohsokmuy umumi sun sisviniqey nāwakna, umuy tēvep tumalay'yuñqamuy-nikañw pu imuy nuhtuñk ökihqamuy piwu. ¹⁵ Ya nu hihta nāp isivay hintsanniqey nāwakne' panhtiniqw, pam qasuanta? Ya nuy qa unáñwawniqw, öviy um inumi qa kwañwátayta? ¹⁶ Noqw öviy nuhtuñkyaqam mohti'wisni, pu mohti'wisqam nuhtuñktotini. Pi kaysiwhqam as wánwayniwya, nikañw hikiyom namorstiwaya.

Jesus Speaks about His Death a Third Time

(Mr 10.32-34; Lk 18.31-34)

¹⁷ Noqw pumuy Jerusalem aqwyaw, Jesus imuy pakwt löq sihkay'taqamuy put aw nánatuwnayaqamuy nanaltyaqw, amumi pañqawu: ¹⁸ Meh, itam Jerusalem hapi aqwyaw. Noqw nu' Sinot Tiat God awwat mohpeq momñwituy-nikañw pu tutavot tutuqaynayaqamuy amumi noiwni; noqw puma nuy nīnayaniqey pasiwnayani. ¹⁹ Pu nuy qa-Jew-sinmuy amumi noayaqw, puma inumi tututsiwyani; nuy wuvahtotani; pu nahoyehtsit aw nuy muayani. Nikañw pāyis talq nu ahoy tātayni.

A Mother's Request

(Mr 10.35-45)

²⁰ Noqw pahsat pu Zebedeet timat yuy amum Jesus aw pitu. Noqw yuam put pas hihtatakañw aw okiwlawu, hihta tuñlay'kañwo. ²¹ Noqw Jesus put aw pañqawu: Ya um hihta nāwakna? Noqw pam put aw pañqawu: Ason um uhmoñwqeniy ep qatuptuqw, as imuy itimuy amuñaqwaq haqawa uhputvaqey qátuniqw, pu suhkawa uhsuyvaqey qátuniqat um itamuy hu'wani. ²² Noqw Jesus tíyotuy amumi pañqawu: Uma hihta öviy tūviñlawhqe qamātsi'ta. Ya pay uma nuy kānavotpit añqw yúkuniqat añqw yúkuniqey suhta'ewa? Ya sen uma nuy hin tuvoylaiwtaqat pan tuvoylatiwniqey öviy'o? Noqw puma put aw pañqawu: Owi, pay itam suhta'ewa. ²³ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay nu kānavotpit añqw yúkuniqat uma as soon qa yúkuni; piw nuy hin tuvoylaiwtaqat pan uma tuvoylatiwni. Nikañw pay nu hakiy iputvaqey, sen isuyvaqey qátuniqat pañqawniqey aw qa tutuyqawi. Nikañw pay ason pas pam hakimuy amuñem na'sastiwhq pam pumuy amumi noiwni. ²⁴ Noqw ima pakwtñiqam put nanaptaqey, pumuy nātupkomuy amumi qa yan unañwtoti. ²⁵ Noqw Jesus pumuy nāmi wánwayhqe, amumi pañqawu: Uma navoti'yuñqw imuy qa-Jew-sinmuy moñwimat pumuy amumi tutuyqawya, noqw pavansinom öqalay pumuy nanvotnatiwisa. ²⁶ Nikañw uma hapi qa panyuñwani. Pay umuñaqwaq haqawa pas pávanniqey nāwaknaqa umuy nawus tumalay'tani. ²⁷ Pu uma haqawa sustutuyqawniqey nāwaknaqa nawus piw sohsokmuy tūwikiamni. ²⁸ Hikis pi nu' Sinot Tiat qa hihta tu'yalawniqey öviy pitu; pi nu nuhtumi unañwtapniqey öviy pitu, piw sinmuy kaysiwhqamuy amuñem iqatsiy táve', pumuy ayo óyaniqey öviy'o.

Jesus Heals Two Blind Men

(Mr 10.46-52; Lk 18.35-43)

²⁹ Noqw pumuy Jerichot añqw ahpiyyaqw, qaan'ewakw hintaqam sinom Jesus añkya. ³⁰ Noqw meh, löyöm qa-postalqat tāqat pöqlave qatukañw, Jesus añqe'niqw navotqey, tsa'lawhqe pañqawu: Is okiw itamuy ökwatuwaa, Tutuyqawhqa, um David tiat! ³¹ Noqw sinom pumuy mēwayaqey, qa hiñqawlawniqat amumi pañqaqwa. Noqw pahsat pu puma pas pāpu a'nö pañqawu: Is okiw itamuy ökwatuwaa, Tutuyqawhqa, um David tiat! ³² Noqw Jesus pep wunuptut, pumuy wánwayhqe, amumi pañqawu: Ya nu umuy hintsanniqat uma nāwakna? ³³ Noqw puma put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, um as okiw itahposiy tālawnani. ³⁴ Pu Jesus pumuy ökwatuwhqe, pumuy pōsiyamuy aw hintsana; noqw pahsat pay pumuy pōsiam tālawwa; noqw puma put añki.

The Triumphant Entry into Jerusalem

(Mr 11.1-11; Lk 19.28-40; Jn 12.12-19)

²¹ Noqw puma Jerusalem aw hayiñwnayaqey, Olive-tsomot aw öki, Bethphage-kitsókit aw'i. Noqw Jesus löq-muy put aw nánatuwnayaqamuy ayataqey, ² Amumi pañqawu: Uma umupyeve kitsókit awnen; uma pep mōrot som'iwtawqey tiyat ámumñiqat túwani. Uma pumuy naht, añqw inumi wikni. ³ Pu ason kurs hak umumi

hiñqawhq, uma aw pañqawni: Tutuyqawhq imuy nāwakna, kítani; noqw pahsat pay pam pumuy añqw lālayni. ⁴ Yan Tutuyqawhqat lavay'ayaat hin lavayhtiqat aw antsaniwa; ura pam pañqawu: ⁵ Uma Sion ep sinmuy āawnayani: Meh, umuhmoñwi añqw umumii, okiw'unañway'kañw mōrot akw tsokiwma, morohyat akw'a. ⁶ Noqw put aw nānatuwnaqam ahpiynihqe, Jesus hin amumi lavayhtiqat anhti; ⁷ Nihqe mōrot wikva, pu morohyata. Noqw sinom yuwsiy amutsmi ahpatota; noqw Jesus aqw wūvi. ⁸ Noqw sinom pas qaan'ewakw hintaqam pōnawit yuwsiy ahpatota; pu pētu himutsotskit nantaqayat tshaqayaqe pōnawit o'ya. ⁹ Noqw ima mohti'wisqam amuñkyaqamuy amumum tsa'tiwisqe pañqawwisa: Öqawmañwu, David tíata! Uma Tutuyqawhqat natñwaniyat añ pitutoqat pas hihtatotani. Nam God Sus'oveqnihq put öqalaa! ¹⁰ Noqw pam Jerusalem ep pituqw, kīve sinom hin mowawaykuqe pañqaqwa: Ya pam hak'i? ¹¹ Noqw sinom pañqaqwa: I' Tutuyqawhqat lavay'ayaata, Jesus, Galileet ep Nazareth añq'ö.

Jesus Goes to the Temple

(Mr 11.15-19; Lk 19.45-48; Jn 2.13-22)

¹² Noqw pu Jesus God kīyat aw pítuhqe, ep ihpove huhyayaqamuy, pu hihta tuhtuy'yaqamuy sohsokmuy pañqw tusoqlalayi, nit sīvat nāhoyñwantotaqamuy huhyanpiyamuy takumna, pu hōwihtuy huhyayaqamuy atsvewayamuy énañ'a; ¹³ Nihqe amumi pañqawu: Ura Tutuyqawhqat lavay'ayaat put eñem yan pēna: Iki nāwak-impikihu yan túñwantiwni. Noqw tuwat soq uma put uuyiñwtuy kivatoyñaya. ¹⁴ Noqw hakim qapostalyaqam, pu qayaktaqam God kīyat ep put aw öki, noqw pam pumuy qalapsina. ¹⁵ Noqw tsātsayom God kīyat ep saáataqe, pañqaqwa: Öqawmañwu, David Tiat! Noqw God awwat mohpeq momñwit-niqw pu tutavot tutuqaynayaqam it nanapta. Pu puma pas nāp yórikya Jesus kātutmalat hintsakq'ö; nikañw tuwat a'nö itsívutotiqe, ¹⁶ Jesus aw pañqaqwa: Ya um imuy hiñqaqwaqw qa navota? Noqw pam amumi pañqawu: As'a. Noqw ya uma it tutuvenit qa hisat añ tuñwáya: Um titipostuy, pu yōyoñyaqamuy moayamuy ahpiy pas suyan tayawintiwni, it añ'a? ¹⁷ Pu pam pumuy mātapt, kitsókit Bethanyt awnihqe, pep talōña.

Jesus Curses the Fig Tree

(Mr 11.12-14, 20-24)

¹⁸ Noqw talavay pam ahoy kīminikañw, tsōnmoki. ¹⁹ Nit pam pōhut qalave nōnvospaltsokit túwahqe, aw last, qa hihta ep tuwa, pay nahpit-saa, nihqe aw pañqawu: Pay um pas yahpiy qa hisat sipalay'vani, kita. Noqw pahsat pay nōnvospaltsoki lāki. ²⁰ Noqw put aw nānatuwnayaqam put tutwaqe, kātayuñqe pañqaqwa: Is uti! Nōnvospaltsoki súlaki. ²¹ Jesus lavayhtiqe, pumuy amumi pañqawu: Nu umumi pas antsa pañqawni: Pas uma qapēwewñayakahkañw qa wiwsiye' nuy nōnvospaltsokit hintsanqat uma piw pan hintsak-wisni. Hikis put epnihqe hōyokput uma hintsak-wisni. Uma it tūkwit nahlake' wuhkovatuphamiq tūviwniqat aw pañqaqwaqw, pam kurs hin qa panhtini. ²² Pu uma qapēwewni'kahkañw Inay aw hihta öviy tūviñtote', soon qa put makiwiyani.

The Question about Jesus' Authority

(Mr 11.27-33; Lk 20.1-8)

²³ Noqw pam God kīyat aw pákihqe, sinmuy tutuqaynaqw, ima God awwat mohpeq momñwit, pu sinmuy amuñaqw wukw'a'yat put aw ökihqe, aw pañqaqwa: Ya um hihta öqalat aw yankañw iit hintsaki? Hak uñ it öqalat maqa? ²⁴ Noqw Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Kurs nu tuwat umuy sukw hihta tūviñtani; noqw kurs uma nuy put āawnayaqw, nu tuwat hihta öqalat aw yankañw iit hintsakqey umuy āawnani. ²⁵ Ura John kūyit akw tūtuvoylalawu. Pam pantsakniqey haqaqw makiwa? sen öveqatsit añq'ö? sen sinmuy amuñaq'ö? Noqw puma nānami yuaatotaqe pañqaqwa: Ya sen itam Oñaq'ö, kitotani? Soon qa pam itamumi pañqawni: Noqw hi-noqw uma put aw qa tūtuptsiwa? ²⁶ Ya sen itam sinmuy amuñaq'ö kitotani? Nikañw itam sinmuy mamqasya. Pi sinom sohsoyam John Tutuyqawhqat lavay'ayaatnihqat pan mätsi'yuñwa. ²⁷ Noqw puma lavayhtotiqe Jesus aw pañqaqwa: Kurs itam hin pañqaqwani; noqw pam umumi pañqawu: Pay nu öviy piw soon hihta öqalat aw yankañw iit hintsakqey umuy āawnani.

The Parable of the Two Sons

²⁸ Noqw ya uma hin wūwantota? Hak tāqa lōqmuy tiyotimuy'ta; nihqe pam mohti'maqat awnihqe aw pañqawu: Itii, um pu' iovauiy ep tumalay'tani. ²⁹ Noqw pam lavayhtiqe nay aw pañqawu: Sóoni, kitat, pay hih-savoniqw wuwniy alōntaqe aw haqamii. ³⁰ Pu pam añknihqat awnihqe aw piw án lavayhti. Noqw pam hu'waqe nay aw pañqawu: Nu awni, itanaa, kitat pay qa aw'i. ³¹ Noqw ya úmuyniqw imuy lōqmuy amuñaqw himuwa nay tunatyayat anhti? Noqw puma aw pañqaqwa: Pay mohti'maqa. Noqw Jesus amumi pañqawu: Nu umumi pas antsa pañqawni: Ima moñwit eñem sīvat ömalalwaqam, pu tokoy huhyayaqam momoyam umupyeye pay God moñwtunatyayat aw yuñta. ³² Pi John súantaqat pōhut umuy āawnaniqe umumi pituqw uma put aw qa tūtupt-

siwa; noqw añwu pi moñwit eñem sivat ömalalwaqam, pu tokoy huhyaqam put aw tütuptsiwa. Noqw as uma aw yórikyat umuhtunatyay añqw qa lasya, uma as aw tütuptsiwanikañwo.

The Parable of the Tenants in the Vineyard

(Mr 12.1-12; Lk 20.9-19)

³³ Huvam inumi tuqayvastotaa. Noqw nu umuy tūwutsit āawnani. Hak tāqa övat uyht, put aw nöyakna, nit haqam övat pälayat yuykuyaniqat eñem qölötat, tuwalankihut kīta; nit üyit tumalay'yuñqamuy amumi put mā-tapt, yāvoqhaqamii. ³⁴ Pu öviy kwañwtinisavotiqw pam tumal'aymuy üyit tumalay'yuñqamuy amumi hōna, aniwit ömahtotaniqat öviy'o. ³⁵ Noqw üyit tumalay'yuñqam put ayamuyatuy ñuahtotaqe, sukwat wuvahtota, pu sukwat nīnaya, pu sukwat tatatupya. ³⁶ Pu piw pam pētuy tumal'aymuy mohti aqwyaqamuy amuhpenihqe hōyokiwtaqamuy amumi ayata. Noqw puma pumuy mohti' ökihqamuy amún hintsatsna. ³⁷ Pahsat pu pam nuhtuñk pas tiy pumuy amumiq tavi pañqawhqe: Puma pay itiy soon qa kaptsi'totani, yan wūwaqee. ³⁸ Noqw soq üyit tumalay'yuñqam tiyat tutwaqe nānami pañqaqwa: I' hapi nay akpetaniqa. Taa, itam nīnayani, nen itam hih-ta himuyat himhtotani, kitota. ³⁹ Nihqe puma put ñuayat, ovauyit añqw qalavo tūvayat, nīnaya. ⁴⁰ Taay, noqw ya övat üyi'taqa pite', üyit tumalay'yuñqamuy hintsanni? ⁴¹ Noqw puma put aw pañqaqwa: Soon qa pam pumuy qahopihuy qöyani, nit pas pētuy tumal'ayhtani; noqw puma put kwañwtiqw put aw kiwismantani, kitota. ⁴² Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Ya uma qa hisat it tutuvenit añ tuñwáya? Owa kīlalwaqamuy amuhpiy qalavo tūviwhqa hapi tuyqaatniwhiti. Tutuyqawhqa it tumaltaqw, itamuyniqw kātatayhpi, it'a? ⁴³ Yaniqw öviy nu umumi pañqawni: God moñwtunatyat umuñaqw nawhkiwhit, pu hihtuywatuy sinmuy amumi noiwni. Noqw puma hapi moñwtunatyat ep sinoiwyuñqamuy amún hinwisni. ⁴⁴ Noqw it owat ep posqa hapi yónoyhtimantani; nikañw ason pam owa hakiy aw pohse' put pās tostani. ⁴⁵ Noqw God awwat mohpeq momñwit, pu Pharisee-sinom, puma put lavayiyat aw tūqayyuñqe māmatsyaqw, kurs pay pam pumuy yuaata. ⁴⁶ Nihqe puma as put ñuayaniqey unañwtotit, piw sinmuy maqastoti, púmuyniqw pam Tutuyqawhqtat lavay'ayaatniqw öviy'o.

The Parable of the Wedding Feast

(Lk 14.15-24)

22 Noqw Jesus tūwutsit hihta tuawi'taqat akw pumuy amumi lavayhtiqe pañqawu: ² Oveqatsit añqw moñwtunatyat hakiy moñwit tiat nāaptsinaqw eñem nōvatiwhqtat anta. ³ Put naat nōviwhqtat aw tūtsamiwyuñqamuy wáñwayyaniqat öviy ayamuy añqe' ayata. Noqw tūtsamiwyuñqam awyaniqey qa nānawakna. ⁴ Pahsat pu piw pam pētuy tumal'aymuy ayataqe amumi pañqawu: Uma tūtsamiwyañqamuy amumi pañqaqwani: Taay, nōva pās yukilti; nu iwakasvokmuy, pu iwakashoymuy wi'yuñqamuy qöya; noqw shosoy himu pās yukiwta. Uma nāaptsinaqat ep nōviwhqtat awyani. ⁵ Noqw puma put paysoqtotaqe, haqe' nankwusa, suhka pāsaw' i, pu suhka huhyanpiy aw' i. ⁶ Noqw pētuy tumal'aymuyatuy ñuahtotat, pumuy okiwsasnat, qöqya. ⁷ Noqw moñwi put navotqe itsivuti; nihqe pumuy amumi solāwamuy ayataqw, puma tumal'aymuyatuy qöqyaqamuy tuwat qöqya; nit kitsókiyamuy taqtsokya. ⁸ Noqw pahsat pu moñwi tumal'aymuy amumi pañqawu: Pas nāaptsiniwhqtat ep nōviwhqtat pās yukiwta; noqw kurs tūtsamiwyaqam qahopitu. Noqw öviy soon pumuy amuñaqw haqawa nōviwhqtat añqw nösni. ⁹ Taay, uma añqe' pöhut añ nankwuse', hakimuy hihsa'nihqamuy tutwe', uma pumuy nōviwhqtat aw tūtsamtotani. ¹⁰ Noqw öviy puma tumal'ayat añqe' pöhut añ nankwusaqe, hakimuy hihsa'nihqamuy tutwaqe, pañso tsovalaya, qalomásinmuyu, pu lomasinmuyu. Noqw haqam nāaptsiniwhqtat ep sinom ohpo. ¹¹ Noqw moñwi tūtsamiwyuñqamuy amumi kuyvatoqe, ep pákihqe, hakiy tāqat nāaptsiniwhqtat ep yuwsit qa yuwsit' taqat tuwa. ¹² Nihqe pam put aw pañqawu: Ikwátsi, ya um hin nāaptsiniwhqtat ep yuwsit qa yuwsit'kañw pew paki? Noqw kurs pam hiñqawni. ¹³ Pahsat pu moñwi tumal'aymuy amumi pañqawu: Huvam māyat, pu hokayat somyat ayo'haqami ihpomi qalālat aw uma tūvayani. Pep tsaykitiwni, pu tama ñuritiwni. ¹⁴ Pay as kaysiwhqam wáñwayniwya; nikañw pay híkiyom namorstiwya.

The Question about Paying Taxes

(Mr 12.13-17; Lk 20.20-26)

¹⁵ Pahsat pu Pharisee-sinom ahpiyyaqe, hin as put lavayiyat akw núansanyaniqey öviy namivavasiwnaya. ¹⁶ Nihqe puma hakimuy pumuy amumi nānatuwnayaqamuy pu Herod añqw wisiwtaqamuy Jesus aw hōnayaqw, puma pañqaqwa: Tūtutuqaynaqa, itam ümi navoti'yuñqw, um pas qaatsatnihqtat hintsaki; nihqe um God tuwiyat suan tūtutuqayna; pu um qa sinonuiña, ispi um sinmuy wuwniyamuy qa kaptsi'taqee. ¹⁷ Um kurs öviy itamuy āawnani, Ya um hin wūwanta? Ya pay itam hihta añ sivit Caesar aw öoyyaniqw pam súanta? Sen qa súanta? ¹⁸ Noqw Jesus pumuy nukpantunatyayamuy tuway'taqe, amumi pañqawu: Ya uma hinoqw nuy unaheptota, nawip'ew hintsatskaqamu? ¹⁹ Kurs tax ep sivat inumi mahtaknaya. Noqw puma put aw put mahtaknaya. ²⁰ Noqw pam amumi pañqawu: Ya i' hakiy taywaata? Pu hakiy tuñwniat añ pey'ta? ²¹ Noqw puma put aw pañqaqwa:

Caesar hapi. Pahsat pu pam amumi pañqawu: Panta hápiniqw; òviy uma Caesar himuyat Caesar aw noayani; pu uma God himuyat God aw noayani. ²² Noqw puma yan nanaptaqe, kurs hiñqaqwaqe, kátayuñt, put mātapy-at, ahpiyya.

The Question about Rising from Death

(Mr 12.18-27; Lk 20.27-40)

²³ Noqw pay put tālat ep hakim Sadducee-sinom, yaw so'pum pay ahoy qa yesvaniqat pañqaqwaqam, put aw òkihqe tūviñtotaqe, ²⁴ Aw pañqaqwa: Tūtutuqaynaqa, ura Moses hapi pañqawu: Kurs tāqa qa tímuy'kañw mokq, put pāvaat, sen tupkoat put nōmayatniñwuqat amum qatupte', put eñem tíoymantani. ²⁵ Noqw ura as hakim tsáñe'nihqam nānatupkom yēse. Noqw amuñaqw suspavaam as nōmatat, qa tímuy'vat, pay mōki; nihqe tupkoy aw nōmay mātavi. ²⁶ Noqw añkniñqa pay piw anhti; noqw pu amuñkniñqa pay piw amunhti. Noqw puma as tsáñe'nihqam put nōmatotaqw, qa hihtawat eñem wuhti ti'va. ²⁷ Noqw nuhtuñk pu' wuhti tuwat mōki. ²⁸ Noqw ya òviy sinmuy ahoy yesvaqw, pam hihtawat pumuy tsáñe'nihqamuy nōmaatni? Pi puma sohsoyam put nōmatota. ²⁹ Noqw Jesus amumi pañqawu: Suyan pi uma tutuvenit-nikañw pu God òqalayay qa tuwi'yuñwa. Nihqe paniqw hapi òviy uma qa suan wūwaya. ³⁰ Pi sinom ahoy yesve', soon nōmalalwani, piw soon puwsuñwllalwani; pas puma òveqatsit ep God hoñviaymuyatuy amunyuñwani. ³¹ Noqw kurs uma so'qam ahoy yesvaniqat ep tūviñtotaqw-ya uma qa hisat tutuvenit añ it tuñwáya: Ura God umumi pañqawu: ³² Nu hapi Abraham, pu Isaac, pu Jacob, pumuy Tutuyqawhqaamu, it'a? (Noqw òviy puma nāto yēse.) Oviy pi God qa so'pumuy amumi tutuyqawi, pi yesqamuy amumii. ³³ Noqw sinom it nanaptaqe, put tutuqayhpiyat ep kátayuñwa.

The Great Commandment

(Mr 12.28-34; Lk 10.25-28)

³⁴ Noqw yaw pam Sadducee-sinmuy moavöлтаqat Pharisee-sinom nanaptaqe, puma sumitsovalti. ³⁵ Noqw pumuy amuñaqw suhka tutavot aw tuvoti'taqa put unahepqe, tūviñtaqe aw pañqawu: ³⁶ Tūtutuqaynaqa, ya tutavot ep himuwa pas suspavani? ³⁷ Noqw Jesus put aw pañqawu: Um God Uhtutuyqawhqaqay aw sohsoq uh'un-añway akw unañway'tani, pu sohsoq uhhikwsiy akw'a, pu sohsoq uhwuwniy akw'a. ³⁸ I' hapi susmohti-nikañw pu suswuyoy tutavo. ³⁹ Noqw añkniñqa pay piw put anta: Um pas nāmi hin unañway'taqey pan uhsinosñway aw unañway'tani. ⁴⁰ Pi sohsoy tutavo pu Tutuyqawhqaqat lavay'aymuyatuy lavayiam imuy löqmuy tutavot hapi ahpiy'o.

The Question about the Messiah

(Mr 12.35-37; Lk 20.41-44)

⁴¹ Noqw nāt Pharisee-sinom tsovawtaqw, Jesus pumuy tūviñtaqe, ⁴² Amumi pañqawu: Ya uma hin Christ aw wūwantota? Ya pam hakiy tíata? Noqw puma put aw pañqaqwa: David hapi pam tíata. ⁴³ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Noqw pantaqw hinoqw David Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy put Moñwílawu? Oviy pi pañqawu: ⁴⁴ Tutuyqawhqaq Imoñwiy aw pañqawu: Um hāk iputvaqewat qátuni, hisat nu uhtuwqamuy áñwutaqw, puma ūmi maqaptsi'yuñwñiqat pahsavoo. ⁴⁵ Noqw kurs David put Moñwílawhqaq, hin pam put tíatni? ⁴⁶ Noqw soon kurs hak put hu'wani. Piw pāpu qa hak pahpiy put hihta tūviñtaniqey aw unasaki.

Jesus Warns against the Teachers of the Law and the Pharisees

(Mr 12.38-39; Lk 11.43, 46; 20.45-46)

23 Pahsat pu Jesus sinmuy-nikañw pu put aw nānatuwnayaqamuy amumi lavayhtiqe, ² Pañqawu: Tutavot tūtutuqaynayaqam Pharisee-sinmuy amumum Moses qeniyat ep hōñi. ³ Paniqw òviy uma pumuy lavayiamuy aw tūqayyuñwi, pu umuy hinhtotiniqat umumi pañqaqwaqwaq uma panhtotimantani; nikañw uma pumuy qa tututskanayani. Taq puma as nuhtumi yuaatiwiskahkañw, lavayiy qa an hinwisa. ⁴ Taq puma soñawnen hihta s'nō putut mokahtotat, hakiy ikwiltuynayañwu; nikañw soon nas'ew put paañwayañwu. ⁵ Nihqe nāp hihta hintsatskaqey mahtakni'yuñwñiqey òviy pantsatska. Puma God lavayiyat hihta añ pey'yuñqat put qötösosomhpi'yuññwu, pu may añ piwu, pu yuwsiy wupatsamimhtoynaya. ⁶ Pu haqe' nōviwhqat añ mohkaqe qeqnit tuñlay'yuññwu, pu tsotsvalkiva qenit pas pávanyaqat piwu. ⁷ Pu sinom kisonva pumuy pas hihtay'yuñwñiqat nānawakna, pu Tutuqaynaqa yan tūñwantiwyaniqey tuñlay'yuñwa. ⁸ Noqw uma hapi Tutuqaynaqa qa yan tūñwantiwyani; pi sūka umuy tutuqaynaqa, Christ; noqw uma sohsoyam nānatupkomu. ⁹ Pu uma tūwaqatsit ep qa hakiy nālalwani; pi sūka Umunaa, òveqatsit ep qátuhqa. ¹⁰ Pu piw uma Tūtsami'wisqey qa yan tūñwantiwyani; pay pi sūka umuy tsāmi'maqa, Christ. ¹¹ Pay amuñaqw pas suspavannihqa umuy tumalay'mani. ¹² Haqawa pavan nāhihtataqa hapi qahimuniwhitini; pu nāqahihtataqa hapi a'nō hímuniwhitini.

Jesus Condemns Their Hypocrisy

(Mr 12.40; Lk 11.39-42, 44, 52; 20.47)

¹³ Nikañw is ohi uma tutavot tutuqaynayaqamu, pu Pharisee-sínomu, nawip'ew hinyuñqamu! pi uma òveqat-sit añqw moñwtunatyat aw sinmuy uhtsi'yuñwa; uma as qa aw yuñtakañw, aw yuñniqamuy qa nakwhantoy-naya. ¹⁴ Is ohi uma tutavot tutuqaynayaqamu, pu Pharisee-sínomu, nawip'ew hinyuñqamu! uma koñnanalvutuy kikiyamuy nawhkilalwa; pu uma nawip'ew nānawakne', sutsépyuaaykuyañwu. Paniqw hapi òviy uma pas pavan qalomáyukuniwyaniqey aqw hoyta. ¹⁵ Is ohi, uma tutavot tutuqaynayaqamu, pu Pharisee-sínomu, nawip'ew hinyuñqamu! Pas pay uma hakiy umuhtuptsiwniy aw tuptsiwnayaniqe òviy pātuwaqatsit, pu tūwaqatsit añ ahsupoq nankwusañwu. Noqw uma put aw tuyqawvayaqw, pam umuhpenihqe pas qalomáhintsakñwu. Noqw òviy God nawus maskive qōhit aqw put sivintoynani, umuhpenihqe hóyokiwtaqata. ¹⁶ Is ohi uma tūtsamyaqam qapostalyaqamu! Oviy pi uma pañqaqwa: Hak lavayhte': Nam ilavayi God kiyat hin hūrs wúnuhqat pan wúnuni kite', pam soñawnen qa hinwat lavayhtiñwu. Nikañw kurs pam Ilavayi it sikavalasivat God kiyat epnihqat an pasiwatani kite', pam nawus lavayiy kurs hin qa anhtini. ¹⁷ Uma ñasta wuwni'yuñqamu qapostalya! Ya himuwa pas pávanniqw òviy'o? sen sikavalasiva? sen God kīata? Pi put kīat hapi sikavalasivat pas hihtatañwu. ¹⁸ Uma piw pan tūtutuqaynaya: Hak lavayhte': Nam ilavayi God kiyat ep hom'oyvihkat an pasiwatani, kite', pam soñawnen qa hinwat lavayhtiñwu. Nikañw hak lavayhte': Nam ilavayi hom'oyvihkat ep kuwahtiput an pasiwatani, kite', nawus pam lavayiy kurs hin qa anhtini. ¹⁹ Uma núanhihtu qapostalyaqamu! Ya himuwa pas pávanniqw òviy'o? sen kuwahtipu? Sen hom'oyvihka? Pi pam hapi kuwahtiput pas hihtatañwu. ²⁰ Paniqw òviy hom'oyvihkat akw òqalat lavayiy pasiwnaqa piw kuwahtiput pep oyiwhqat akw pan lavayhtiñwu. ²¹ Piw God kiyat akw òqalat lavayiy pasiwnaqa piw God pep ki'taqat akw pan lavayhtiñwu. ²² Pu hak òveqatsit akw òqalat lavayiy pasiwnaqa hapi God moñw'atsvewayat akw pan lavayhtiñwu, pu put ep tsokiwtaqat akw'a. ²³ Is ohi uma tutavot tūtutuqaynayaqamu, pu Pharisee-sínomu, nawip'ew hinyuñqamu! uma pi umuh'uyiy añqw nēnevenit pakwút-sikivo sun oyit God aw noayañwu; nikañw soq God tutavoyat pas pávanyaqat uma ayo yuykuya; uma sinmuy amuñem suan hin yukuyaniqey qe'toti; uma ñasta núokway'yuñwa; uma qa suan hinwisa. Uma as pávanyaqat tutavot añ ahsupoq hinwisnikañwo, pu it qa pas qatuvosnihqat añ pīwu. ²⁴ Uma hihtu qapostalkahkañw tūtsamyaqamu! pas uma totophohyat òviy kūyit tsahkwakinkahkañw, it himuvohkot pōlay'taqat kwukwúya. ²⁵ Is ohi uma tutavot tūtutuqaynayaqamu, pu Pharisee-sínomu, nawip'ew hinyuñqamu! Uma kuyapkuyit, sen tsaqaptat òvaqe-sa kwañw'ewakwnihqat anyuñwa, nikañw soq hihta tukwhanayaniqey-sa tunatyawyuñwa, Pu uma qanamítuyqawi'yuññwu. ²⁶ Um qapostal Pharisee-sino, um mohti uhkuyapiy ahsonñaqw kwañw'ewakwtaqw, pam òvaqe piw kwañw'ewayni. ²⁷ Is ohi uma tutavot tūtutuqaynayaqamu, pu Pharisee-sínomu, nawip'ew hinyuñqamu! Uma tūtuamit qōtsálwiwyuñqat anyuñwa. Pay as antsa pi pam òvaqe lomasosniwa; noqw pi ahsonve sinmuy òqaam añ opom'iwyuñwa, pu sohsoy himu toyoy'eway'o. ²⁸ Noqw pan uma suovaam pay suan hinyuñqey nuhtumi namtaknaya; nikañw uma pan atsáy'kahkañw qa súanhinwisa.

Jesus Predicts Their Punishment

(Lk 11.47-51)

²⁹ Is ohi uma tutavot tūtutuqaynayaqamu, pu Pharisee-sínomu, nawip'ew hinyuñqamu! Uma pi Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy amuñem tuamhqōlōt lomahinyuñqat yuykuya, pu añ hakimuy súanyuñqamuy haqe' tūam'iwyuñqat añ aw nukwáñwsonilantotaqe, ³⁰ Pañqaqwañwu: Pas as itam itanamuy qatsíyamuy ep yēse', soon amumum Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy qōqyani. ³¹ Yan uma Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy qōqyaqamuy tímatnihqey nāsuhputsni'yuñwa. ³² Taay! Huvam umunamuy hihta yayhnayaqat aw antsatsnaa. ³³ Uma lölöqañhtuy amunyñqamu, uma tsūtsu'tuy aniwmatu! ya uma hin qōhit aqw maspiwyaniqey añqw ayo nõnakni? ³⁴ Pantaqw òviy meh! Nu hapi umumi lavay'a'yatuy hōnani, pu suan wuwni'yuñqamuy; pu tūtutuqaynayaqamuy nu umumi ayatani. Noqw haqawatuy uma qōqyani; pu haqawatuy nahoylehtsit aw múayani; pu haqawatuy uma umuhtsotsvalkiy añ a'nō wuvahtotani, nen añ aqwhaqami kitsókinawit pumuy okiwsahsanyani. ³⁵ Noqw God umuy hapi tukopani, sohsoqmuy suan hinwisqamuy umunam qōqyaqat ahpiy'o, it súantaqat Abel qatsíyat ep'e, pu añk yesqamuy pīwu, pu Barachias tiyat Zacharias yan mātsiwhqat qatsíyat ep'e. Ura uma God kiyat-nikañw pu hom'oyvihkat pumuy amuhtsave put nīnaya. ³⁶ Pas antsa nu umumi pañqawni: God pu' qatsívaptsiwyuñqamuy amumi sohsoq it yantaqat ep nāoyini.

Jesus' Love for Jerusalem

(Lk 13.34-35)

³⁷ Is ohi úmaa, Jerusalem ep sínomu! Is ohi umuñemi! Uma Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy qōyantotaqamu, pu umumi ayatiwyaqamuy tatatupqōyantotaqamu! Pas as nu hihsakishaqam umuy tsovalani, kowakowuhti

timuy masay atpikaqe tañatañwuqat pan'i; noqw uma qa nānakwaha. ³⁸ Meh! God umuhkiy pay tatamhta. ³⁹ Pi nu umumi pañqawni: Pay uma yahpiy haqahpiy soon inumi yórikyani. Nīkañw ason hisat aw pituqw, uma pañqawani: Tutuyqawhqat natñwaniyat añ pitutoqa nam tayawintiwa, uma kitotani; nen pep pu' uma inumi piw yórikyani.

Jesus Speaks of the Destruction of the Temple

(Mr 13.1-2; Lk 21.5-6)

24 Pu Jesus pañqw yamakt, God kiyat añqw ahpiy'o; noqw put aw nānatuwnayaqam God kiyat ep añ kī-wyuñqat put aw mahtaknayaniqe put aw öki. ² Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Ya uma sohsok it añ qa täyuñwa? Pas antsa nu umumi pañqawni: Pay nāt pas qa haqam i' owa nāp qeniy epni. Pas sohsok sah-pukniwni.

Troubles and Persecutions

(Mr 13.3-13; Lk 21.7-19)

³ Noqw pam tsomot Olivet epeq qatuqw, put aw nānatuwnayaqam pay nanalt put aw ökihqe aw pañqawu: Um itamuy āawnani: Ya ñi hisat yaniwhtini? Pu uñ hisat pītuniqat himu put tuawi'tani, pu qatsit sohtiniqata? ⁴ Noqw Jesus lavayhtiye pumuy amumi pañqawu: Uma tunatyaltotini; noqw qa hak umuy unatoynani. ⁵ Taq nāt kaysiwhqam inatñwaniy aw yankahkañw öke', pañqawani: Nu' hapi Christ kitotani, nen kaysiwhqamuy unatoynayani. ⁶ Pu uma nāqöyiwuy yāvaqnihqat nanvotyani, pu umuhhayhke' nāqöyitaqw uma nanaptani. Nīkañw uma qa hin unañwtotini. Pi pay pam pāvantaqa pas soon qe'ni. Nīkañw pay hapi nāt qa pep soñwamiq pītuni. ⁷ Pi añqe' hihtuwat sinom hihtuywatuy sinmuy amumi wuñkuyamantani. Pu moñwtunatyta sukw moñwtunatyat ehpewhimantani. Pu hāhaqe' tsöñösqatsini, wukotuyhqatsini, pu tutskwa tayayaykuni. ⁸ Ii hapi hīhihta kānavotpit yayhniata. ⁹ Noqw sinom sohsokam umumi qa suhtaq'ewyani, uma isinomniqw öviy'o. Noqw puma umuy okiwsahsanyat, umuy qöqyani. ¹⁰ Noqw pahsat pu kaysiwhqam tuptsiwniy añqw lasye', nānami qa suhtaq'ewyani. Noqw sūka sukw momñwituy aw mātapni. ¹¹ Noqw kaysiwhqam hoñve', Tutuyqawhqat lavay'aymatnihqey atsáy'kahkañw kaysiwhqamuy unatoynayani. ¹² Ephaqam qaanhtipu tūwaqatsit añ ahsupoq kúrukiwmani, noqw öviy kaysiwhqam nami'nañway añ peveltotini. ¹³ Noqw pay yūmosa añ kuytaqa hapi ayo yámakni. ¹⁴ Noqw isinom tūwaqatsit añ ahsupoq it lomatuwawit yuaatotaqw, sinom sohsokam nanaptani. Noqw pep pu' soñwamiq pītuni.

The Awful Horror

(Mr 13.14-23; Lk 21.20-24)

¹⁵ Ura Tutuyqawhqat lavay'ayaat Daniel yan lavayhti: Hak nuhtself'ewaynihqa tūkiqötaniqa wunuptuni. Añ tūñwantaqa māmatsni. Noqw öviy ason uma put God kiyat pas himunihqat ep wūnuhqat aw yórikyaqw, ¹⁶ Pep pu' ima Judeat añ yesqam tuhtukwimi q watqani. ¹⁷ Pu i' hak kits'oveqnihqqa pañqw hāwe', nawus soon hihta öviy ahpami papkini, súwayaniqe öviy'o. ¹⁸ Pu i' hak pasve hinnumqa soon yuwsiy öviy kīmini. ¹⁹ Noqw hisat aw pituqw, pep hapi pu' haqawat añ nö'yiwyuñqamuy, pu yöyoñnayaqamuy kurs hin watqaniqamuy amuñem pas is óhini. ²⁰ Noqw pas pay okiw uma qa tömö' watqaniqey öviy Umunay aw tūviñlalwani, piw qa nasuñwintalöñnit ep'e. ²¹ Taq pep aw pituqw, qaan'ewakw kānavotpini, pas tūwaqatsit hisat yukiltiqat añqw pew pahsavo qa hisat pan hiniwhtiqat pan'i, pas qae, piw soon hisat pāpu paniwhtini. ²² Noqw as talöñwintiwihqa qa pelvotiqw, soon hak ayo yámakni. Noqw pay hapi Tutuyqawhqat namoramuyatuy amuñem tunatyat ahpiy pam pelvotini. ²³ Pep pu' ason kurs hak umumi, Meh, yep Christ kitaqw, sen Ayamo, kitaqw uma qa tūtuptsiwani. ²⁴ Taq nāt hakim Christ-nihqey nātsokani'yuñqam mātaqtotini; pu Tutuyqawhqat lavay'aymatnihqey nātsokani'kahkañw hoñvani, qa pūmayakañwo; nen hīhihta kātatayhpit hihta tuawi'taqat hintsatskani, pas qaöwíhintaniqw öviy kurs as hin pasiwaniqw hikis pi añ Tutuyqawhqat namoramuyatuy unatoynayani. ²⁵ Noqw meh, uma hapi pay nanapta, ispi nu añwu pay umuy put āawnaq'ö. ²⁶ Paniqw öviy kurs puma umumi Meh, taq pam qayēsihpueve qatu, kitotaqw, uma qa awhaqamiyani; sen Meh, pam yūpaveq qatu, kitotaqw, uma qa tūtuptsiwani. ²⁷ Pi hōpaq talwihpiki tēveñehaqami mātaqtiñwu; noqw pay hapi pantani hisat Nu, Sinot Tiat, pītuniq'ö. ²⁸ Pi haqam himu mokput tokoatniqw, pañso wiwsokt tsovaltñwu.

The Coming of the Son of Man

(Mr 13.24-27; Lk 21.25-28)

²⁹ Noqw pahsat put kānavotpit atsve āpiy pay tāwa qa tālawvani, pu mūyawuy añqw qa talni, pu sōtu tokpelat añqw löhöhöykuni, pu övaqe hīhimu öqala tayayaykuni. ³⁰ Noqw pahsat pu himu tokpelat epeq māsiltini, nuy Sinot Tiyat pītuniqat tuawi'taniqee. Noqw pahsat pu tūwaqatsit ep sohsokam nanāpwat sinom tsaykitani; noqw

pu Nu, Sinot Tiat, öqalat yankañw, qaan'ewakw son'iwkañw, övaqe öomawhtuy akw hawtoqw, puma nuy tut-wani. ³¹ Noqw itötöqpi a'nö töqtiqw, nu ihoñviaymuy añqe' ayatani; noqw puma inamoramuy tūwaqalvoqhaqami yesqamuy nānan'ivaqw tsovalayani.

The Lesson of the Fig Tree

(Mr 13.28-31; Lk 21.29-33)

³² Taay, kurs uma nönvospaltsokit hihta tuawi'taqat nanaptani. Put nantaqaat palmokte' sákwawsate', nah-pi'wisq, kurs tal'añwhayinwtiqat uma nanaptañwu. ³³ Noqw pan hapi uma sohsok iit hihta aw yórikye', soon pas nu hisat pítuniqat uma nanaptani. Pep hapi nu soñawnen hötsíwhpeq wúnuhqat uma nanaptani. ³⁴ Pas antsa nu umumi pañqawni: Soon nāt ima sinom tūtuwayaqw, pay ti sohsy yaniwhtini. ³⁵ Pay tokpela, pu tūwaqatsi tūwayani; nikañw ilavayi hapi pas soon tūwayani.

No One Knows the Day and Hour

(Mr 13.32-37; Lk 17.26-30, 34-36)

³⁶ Nikañw hisat aw pítuniqat, pu haqe' qalawmaqwhaqamniqat hapi qa hak navoti'ta. Pas qae, öveqatsit ep hoñvia'yam hikis qa navoti'yuñwa. Pas Ina nāla put navoti'ta. ³⁷ Noqw ura Noet qatsíyat ep hin hiniwhtiqat pay hapi piw pantani hisat Nu, Sinot Tiat pítuniqat ep'e. ³⁸ Pay ura nāt qa pātsiq, sinom nōnova, pu hihikwya; nō-malalwa, pu puwsuñwlawwa, hisat Noet pākihut aqw pākihqat aw pahsavoo. ³⁹ Nihqe puma qanavoti'yuñqe pāt-siq, puma sohsyam sūlawhti. Noqw pay piw hapi pantani hisat nu' Sinot Tiat pítuniqat ep'e. ⁴⁰ Pep pu' hakim löyöm haqam pasveni; suhka wīkiwhq, suhka akwsinwini. ⁴¹ Pu hakim löyöm wuhtit nūmantani; suhka wīkiwhq, suhka akwsinwini. ⁴² Pantaqw öviy uma tunatyawyuñwini, taq Umuhtutuyqawhqa hisat pítuniqat uma qa navoti'yuñwa. ⁴³ Noqw uma it navoti'yuñwini: Pi as ki'taqa uyiñwut hisatniqw pítuniqat navoti'te', soon qa tūwalani, nen soon put kiyat haqe' aw pākiniqw pam pānani. ⁴⁴ Paniqw öviy uma pās moñwvas'iwyuñwini; taq uma nāt qa pan wūwantotaqw, nu', Sinot Tiat pítuni.

The Faithful or the Unfaithful Servant

(Lk 12.41-48)

⁴⁵ Taa. Ya hak haqam hihta añ suan hinmaqa suan wuwni'taqa tumal'aya? Put hapi moñwi tumalsuñwamuy-atuy amumi moñwtaq, pam pumuy añsakis tunöshuylawni. ⁴⁶ Kurs moñwi hisat ahoy pite', put nāt suan tumalay'maqat aw yorikq, pam hahlayhpit epni. ⁴⁷ Pas antsa nu umumi pañqawni: Put moñwi'at pas soon put qa sohsok hihta himuy aw moñwtaq. ⁴⁸ Nikañw kurs as pam tumal'aya qahopinen, pam unañwpeq pañqawni: Imoñwi pítuniqey pas nāt haqami tavi'ma, kitanani. ⁴⁹ Nen pu' tumalsuñwamuy wuvahtivakañw, pu honaqkuyit akw hōnaq'iwyuñqamuy amumum tūmoykañw, pu hihikwini. ⁵⁰ Pu pam qa hin pan wūwankañw, moñwi'at qa nuhtay'taqw, ⁵¹ Pam pite' put pavan pas a'nö sivintoynani. Noqw pam nawip'ew hinyuñqamuy amumum nātuwini. Pep a'nö tsaykitiwini, pu tama ñuritiwini.

The Parable of the Ten Girls

25 Pahsat pu öveqatsit añqw moñwtunaty hakimuy pakwtnihqamuy mámanhtuy amuntani. Puma wi-hqöhiy ömahtota, möönañwhtiniqat ahsawvawisa. ² Noqw pumuy amuñaqw tsivotnihqam wuwni'yuñqw, pu tsivotnihqam qa wuwni'yuñwa. ³ Qa wuwni'yuñqam wihqöhi'wiskahkañw, tövukuyit qa maskay'wisa. ⁴ Noqw wuwni'yuñqam wihqöhi'wiskahkañw, tövukuyit hihta añ küyi'wisa. ⁵ Noqw möönañw nawutsnaqw, puma sohsyam puwso'qe tokva. ⁶ Noqw suhtokihaq hak a'nö pañqawu: Meh, möönañw añq'ö, huvam ahsawvawisaa. ⁷ Pahsat pu puma mamant sohsyam hoñvaqe, wihqöhiy aw hintsatsna. ⁸ Noqw qa wuwni'yuñqam wuwni'yuñqamuy amumi pañqawu: Itamuy umuhtövukuyiy añqw maqayaa, taq itahwihqöhi tökiwwisa. ⁹ Noqw wuwni'yuñqam lavayhtotiqe pañqawu: Sóoni, taq ka itamumi nan'ivo qa aptsiwatani, tis pi uma huhyayaqamuy amumiye', nennem tuiyani. ¹⁰ Noqw pumuy nāt tuiwisq möönañw pitu; noqw ima moñwvas'iwyuñqam put amum nāñuiwiniqat ep nōviwhqat aw yuña, noqw ihpoq uhtsilti. ¹¹ Atsve pu' mimawat mamant piw tuwat öki-hqe, pañqawu: Moñwi, Moñwi, itamuñem hötaa. ¹² Noqw pay pam lavayhtiqe pañqawu: Nu umumi pas antsa pañqawni: Nu umuy hakimuy qa tuwi'ta. ¹³ Yantaqw öviy uma tunatyawyuñwini, pi uma hisat talöñvaqat, pu haqe' qalawmaqw nu' Sinot Tiat pítuniqat qa navoti'yuñwa.

The Parable of the Three Servants

(Lk 19.11-27)

¹⁴ Pi nu hakiy haqami yāvoniqat antani. Pam hak tumal'aymuy wāñwayhqe, amumi hihta himuy noa. ¹⁵ Nihqe sukw aw tsivot-sikip sömorit sivat oya, nit pu sukw aw löp sömorit sivat, nit pu sukw aw süp sömorit siva-

ta, hin nanāpwat akw moñwvstotiniqat pan pakwámna; nit pahsat pay haqami nakwsu. ¹⁶ Pahsat pu í tsiv-ot-sikip sōmorit sīvat ōmahtaqa ahpiynihqe, put akw huhyaqe, put aw tsivót-sikip sōmorit sīvat hōyokna. ¹⁷ Pu í lōp sōmorit sīvat ōmahtaqa piw put anhtiye, lōp sōmorit sīvat put aw hōyokna. ¹⁸ Noqw pu sūp sōmorit sīvat ōmahtaqa ahpiynihqe, tutskwave hañwat, pañsoq moñwiw sīvayat tupka. ¹⁹ Pu ahpiy wūyavotiqw, pumuy moñwíam pítuhqe, pumuy amumi put ep pohta. ²⁰ Noqw ōviy í tsivót-sikip sōmorit sīvat ōmahtaqa pituhqe, piw tsivót-sikip sōmorit sīvat kívahqe, pañqawu: Moñwi, ura as um tsivót-sikip sōmorit sīvat inumi noa, noqw meh, nu put aw tsivót-sikip sōmorit sīvat hōyokna. ²¹ Noqw put moñwíat aw pañqawu: Um súanhti, um lolma qa paysoq hintsakqa tumal'aya, um tsa' tuwanit ep qa paysoq hintsaki. Noqw ōviy nu uñ pavan wūhaq tuwanit aw moñwtapni. Um uhmoñwiw amum hahlayni. ²² Pu tuwat í lōp sōmorit sīvat ōmahtaqa pítuhqe aw pañqawu: Moñwi, ura as um lōp sōmorit sīvat inumi noa; noqw meh, nu lōp sōmorit sīvat put aw hōyokna. ²³ Noqw put moñwíat aw pañqawu: Um súanhti, um lolma qa paysoq hintsakqa tumal'aya; um tsa' tuwanit ep qa paysoq hintsaki. Noqw ōviy nu uñ pavan wūhaq tuwanit aw moñwtapni. Um uhmoñwiw amum hahlayni. ²⁴ Pahsat pu í sūp sōmorit sīvat ōmahtaqa pituhqe, pañqawu: Moñwi, nu ūmi navotí'taqw, um a'nō unañway'ta; nihqe um haqam qa uyht ep hōqñwu, pu haqe' poshumit qa tsalakin'uyht añ hihta tsovalañwu. ²⁵ Noqw nu uñ mamqasqe, ōviy ahpiynihqe, uhsivay tutskwave tupka; noqw meh, yep uhsiva. ²⁶ Noqw put moñwíat lavayhtiqe put aw pañqawu: Is okiw um hak qahopi, naöntumal'aya! Pas as um inumi navotí'taqw, nu haqam qa uyht ep hōqñwunikañw, pu haqe' poshumit qa tsalakin'uyht pañ tsovalañwu. ²⁷ Himu pi um sīvat aw tunatyawyuñqamuy amumi isivay óyanikañwo; noqw nu hisat pite', isivay ep sivit enañ ōmahtani. ²⁸ Pahsat pu tumal'aymuy amumi pañqawu: Huvam sīvat nawhkiyaa, nen pakwút-sikip sōmorit himuy'taqat put maqayaa. ²⁹ Pi hakiy himuy'taqat aw himu noiwmantani, noqw pam hihta nihti'tamantani; nīkañw hihta öwihimuy'taqw, hikis pam put nawhkiwini. ³⁰ Pu uma it ñasta apit tumal'ayat ihpo qatālat awhaqami tūvayani; pep tsaykitiwini, pu tāma ñu-ritiwini.

The Judgment of the Nations

³¹ Ason nu' Sinot Tiat sohsokmuy ihoñvia'yamuy tsamkañw, lolma tālawñway'kañw pite', pep pu' nu pas kapt-si'tiwkañw, imoñw'atsveway ep qatuptuni. ³² Noqw sohsoyam hihtu nanāpwat sinom inutpipo tsovaltini; noqw nu pumuy pep nāhoy tsikani, lālayhqa kanelmuy kakapirstuy amuñaqw tsikañwuqat pan'i. ³³ Nen nu kanelmuy iputvaqewat óyani, pu kakapirstuy isuyvaqewata. ³⁴ Nen nu iputvaqewat tsovawtaqamuy amumi pañqawni: Huvam pewyaa, Inay añqw hahlaywaqamu; nen uma umuhmoñwiw umeñem hihta na'sastaqat makiwyani, tūwaqatsit hisat yukiltiqat añqaqw umuñem na'sastihqat put'a. ³⁵ Pi ura nu tsōñmokiwtaw, uma nuy nopnaya; nu pānaqmokiwtaw, uma nuy hikwnaya; nuy kurs hákiyiniqw, uma nuy pās taviya; ³⁶ Nuy qa yuwsí'taqw, uma nuy yuwsinaya; nuy tūtuyhq, pu sivikive pakiwtaw, uma nuy pohtaya. ³⁷ Pahsat pu ima suan hinyuñqam lavayhtote', pañqaqwani: Moñwi ya hisat uñ tsōñmokiwtaw, itam uñ tutwaqe nopnaya; uñ pānaqmokiwtaw, itam uñ hikwnaya? ³⁸ Ya hisat um kurs hákiyiniqw, itam uñ tutwaqe pās taviya, uñ qa yuwsí'taqw, uñ yuwsinaya? ³⁹ Pu ya hisat um tūtuyhq, pu sivikive pakiwtaw, itam uñ tutwaqe uñ pohtaya? ⁴⁰ Noqw nu lavayhte', amumi pañqawni: Pas antsa nu umumi pañqawni: Pay uma imuy itupkomuy amuñaqw hihtawat sushin'ewakw aw pan unañwtapye', uma inumi unañwtapyañwu. ⁴¹ Pahsat pu nu imuy isuyvaqewat tsovawtaqamuy amumi pañqawni: Huvam inuñaqw ahpiyaa, uma God itsivuyat akw nankiwakw hinhtotiqamu. Qōhit qa tsoht-so'ñwuqat aqw uma maspiwyani, it qōhit Nukpanat éñem-nikañw pu hoñviaymuyatuy amuñem na'sastihqat aqw'a. ⁴² Pi ura nu tsōñmokiwtaw, uma nuy qa nopnaya; nuy pānaqmokiwtaw, uma nuy qa hikwnaya. ⁴³ Ura nu kurs hákiyiniqw, uma nuy qa pās taviya; qa yuwsí'taqw, uma nuy qa yuwsinaya; nuy tūtuyhq, pu sivikive pakiwtaw, uma nuy qa pohtaya. ⁴⁴ Pahsat pu puma tuwat lavayhtote', pañqaqwani: Moñwi, ya hisat um tsōñmokiwtaw, pu pānaqmokiwtaw, sen kurs hákiyiniqw, sen qa yuwsí'taqw, sen tūtuyhq, sen sivikive pakiwtaw, itam uñ tutwakañw ūmi qa unañwtapya? ⁴⁵ Pahsat pu nu lavayhte', amumi pañqawni: Pas antsa nu umumi pañqawni: Pay uma imuy amuñaqw sushin'ewakw aw qa unañwtapye', uma inumi qa unañwtapyañwu. ⁴⁶ Noqw ima hapi sivihpit sūtsepniaq aqwyani; noqw suan hinwisqam qatsit qaso'taqat awyani.

The Plot against Jesus

(Mr 14.1-2; Lk 22.1-2; Jn 11.45-53)

²⁶ Noqw Jesus yan lavayiy yúkuhqe, pahsat pu pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawu; ² Uma navotí'yunqw lōtok hapi ura amutsva-yūmosanihqat ep nōwiwiniqat aw pítuni. Noqw ep hapi nu' Sinot Tiat momñwituy amumi mātaviwhq, puma nahoylehtsit aw nuy muayani, kita. ³ Noqw ephaqam hakim pavansinom hakiy Caiaphas kíyat ep tsovalti, God awwat susmohpeq moñwit kíyat ep'e-ímaa: God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu tutavot tutuqaynayaqam-niqw, pu sinmuy amuñaqw wukw'ayamu. ⁴ Nihqe hin as puma

nanauyve Jesus nuaye' nīnayaniqey pavasiwnaya. ⁵ Nit pay pañqawwa: Pay qa nōviwhqat epni, taq ka sinom qaunánwtalawwayani.

Jesus Anointed at Bethany

(Mr 14.3-9; Jn 12.1-8)

⁶ Noqw Jesus Bethany ep hakiy tokoplelet tūtuyñwuqat Simon kīyat epniqw, ⁷ Pumuy nōnovaqw, hak wuhti wihkuyit kwañwáhovaqtuqat a'nō hihkay'taqat hihta añ kūyiwtuqat yawkañw ep paki, wikorot hihta owat al-abaster añqw yukiwtaqa añ kūyiwtuqata; nihqe wikorot yōhaqe, Jesus qötöyat aw wihkuyit wūta. ⁸ Noqw Jesus aw nánatuwnayaqam aw yōrikyaqe, qayan unañwtotiqe pañqawwa: Ya i' wihkuyi hinoqw paysoq hovalniwa? ⁹ Añwu ka as pam wūhak òviy huyiwe', añ òkiwyuñqamuy amumi noiwnikañwo. ¹⁰ Noqw Jesus hiñqawuqat navoti'taqe, òviy pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoqw wuhtit unañwmokintota? Pam inumi lolmat tumalta. ¹¹ Uma pi pay òkiwyuñqamuy sutsep oyi'yuñwa; nikañw uma nuy qa sutsep tavi'yuñwni. ¹² Pam nuy ásnaniqe òviy it wihkuyit itokoy aw wūta, nuy tūamiltiniqat òviy'o. ¹³ Nu umumi pas antsa pañqawni: Tūwaqatsit añ ah-supuq haqam i' lomatuawi yuaatiwhq, pep i' wuhti yep hinhtiqw pam piw yuaatiwni. Sinom it akw put u'ni'yuñwni.

Judas Agrees to Betray Jesus

(Mr 14.10-11; Lk 22.3-6)

¹⁴ Pahsat pu pakwt löq sihkay'taqam put aw nánatuwnayaqamuy amuñaqw suhka, Judas Iscariot yan mātsi-whqa, God awwat mohpeq momñwituy amumii, ¹⁵ Nihqe amumi pañqawu: Ya uma nuy hihta maqayani, nu put umumi mātapq'ö? Noqw puma sunat pakwt sihkay'taqat qötsásivat put maqayaniqey aw pasiwnaya. ¹⁶ Noqw pahpiy pu' pam put amumi mātapniqey qenihevi'ta.

Jesus Eats the Passover Meal with His Disciples

(Mr 14.12-21; Lk 22.7-14, 21-23; Jn 13.21-30)

¹⁷ Noqw qapeken'oyvut pölavikit nōviwniqat sūs talöñni'taqw, Jesus aw nánatuwnayaqam put aw ókihqe aw pañqawwa: Ya itam haqam aw hintsatsnaqw, um pep ura Amutsva Yūmosanihqat ep nōviwniqat nōsniqey nāwakna? ¹⁸ Noqw pam pañqawu: Uma kīminen it hakiy tāqat aw pañqawni: Tūtutuqaynaqa yan lavayhti: Ituwaniy aw pitu. Noqw nu as uhkiy ep amutsva-yūmosanihqat ep nōviwniqat inumi nánatuwnayaqamuy amumum nōsni. ¹⁹ Noqw löyöm put aw nánatuwnayaqam awnihqe, Jesus amumi hin tutaptaqat anhti; nihqe puma ura Amutsva Yūmosanihqat ep hintsatskiwhqat pās aw hintsana. ²⁰ Noqw tapkiqw, pam pakwt löq sihkay'taqamuy put aw nánatuwnayaqamuy amumum tunösvoñat aw qatuptu. ²¹ Noqw pumuy nōnovaqw, pam pañqawu: Nu umumi pas antsa pañqawni: Uma haqawa nuy momñwituy amumi mātapni. ²² Pahsat puma pas qahahlayhtotiqe, nanāp put aw pañqawwa: Tutuyqawhqa, ya nu'ni? ²³ Noqw pam lavayhtiqe pañqawu: Inumum tsaqaptat aqw may morstoynaqa hapi nuy momñwituy amumi mātapni. ²⁴ Pi tutuveni Sinot Tiyat hin lalvayhqat nu pan yep qatsit añqw ahpiyni. Noqw pay i' hak momñwituy amumi nuy mātapniqat eñem pas is óhini. Pay pi as tatam pam qa tihtiwqh put eñem lolmani. ²⁵ Noqw i' Judas put momñwituy amumi mātapniqa lavayhtiqe pañqawu: Tūtutuqaynaqa, ya nu'ni? Noqw Jesus put aw pañqawu: Um súañqawu.

The Lord's Supper

(Mr 14.22-26; Lk 22.15-20; 1 Co 11.23-25)

²⁶ Noqw pumuy nōnovaqw, Jesus pölavikit kwusut, put ep hahlayhtit, yoñoytat, aw nánatuwnayaqamuy put huytat pañqawu: Huvam it ömahtote' nōñösaa; i' hapi itoko. ²⁷ Pu pam kuyapkuyit kwusut, ep hahlayhtit, pumuy amumi put tavi, nihqe amumi pañqawu: Uma sohsoyam it añqw hikwyani. ²⁸ I' hapi iuñwa; pam kaysi-whqamuy amuñem puhuvasiwnit pasiwnaniqe munvaniwa, pu pumuy qaanhtipuyamuy ayo yúkuniqee. ²⁹ Nikañw nu umumi pañqawni: Pas nu soon yep qatsit ep ovauyit aniwniyat añqw hikwni. Nikañw qatsit nā-toniqat aw pituqw, Inay moñwtunatyayat ep nu umumum puhuovavalat añqw hikwni. ³⁰ Noqw puma tayawin-pit tawlalwat, pañqw nōña, Olivet tsomot aqwyaniquee.

Jesus Predicts Peter's Denial

(Mr 14.27-31; Lk 22.31-34; Jn 13.36-38)

³¹ Pahsat pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Pu' tōkilat ep uma sohsoyam inutsviy unañwso'ni; pi ura Tutuyqawhqat lavay'ayaat yan put eñem pēna. Nu kanelmuy tumalay'taqat nīnani; noqw kanēlom ahtsavalni, yan'i. ³² Nikañw ason nu ahoy tātaye', añwu pay umuhsavo Galileet aqwni. ³³ Noqw Peter lavayhtiqe, put aw pañqawu: Pay nāmahin sohsoyam utsviy unañwso'q, pas nu' soon panhtini. ³⁴ Noqw Jesus put aw pañqawu: Nu

ūmi pas antsa pañqawni: Pay pu' tōkilat ep nāt taqakowāko qa töqtiqw, um nuy qa tuwi'taqey pāyis pañqawni. ³⁵ Noqw Peter put aw pañqawu: Nāmahin pi nu umum mokni nu uñ qa tuwi'taqey pas soon pañqawni. Noqw sohsoyam Jesus aw nánatuwnayaqam put an lavayhtoti.

Jesus Prays in Gethsemane

(Mr 14.32-42; Lk 22.39-46)

³⁶ Noqw pam pumuy tsamkañw, haqami Gethsemane yan mātsiwhqat aw pitu, nihqe pam pumuy amumi pañqawu: Uma hāk inuhsavo yep yesq, nu ayohaqaminen Inay aw nāwaknani. ³⁷ Pu pam Peter-nit, pu Zebedeet tiyotimuyatuy tsamkañw, ahpiynihqe, pahsat pu pas qa hahlay'iwmakañw, pavan putuiwma; ³⁸ Nihqe pumuy amumi pañqawu: Pas iunañwa qahahlayi, pas mómokqat pan'i. Uma hāk yepye', inumum tunatyawyuñw. ³⁹ Pu pam ahpiy híhin yūmonit, pep tayway aqw tutskwani yēvat, nāwaknaqe pañqawu: Taay, Inaa, kurs pay hin pasiwataniqw, pay i' kánavotpi inuhpiy ayoni. Nikañw pay qa nuy hin nāwaknaqw pantani; pay uhtunaty antani. ⁴⁰ Pu pam put aw nánatuwnayaqamuy amuminihqe, pumuy tokqamuy tuwa; nihqe Peter aw pañqawu: Is oh! Ya pas uma soon tāwat añqe' sūs qöniltiqat pahsavo inumum tunatyawyuñw? ⁴¹ Uma tunatyawkahkañw nānawaknani, nen qa unaheviwyani. Pay as hakiy tunatyaat pas antsa su'qawtañwu; noqw pay tokoat nánahtsovi. ⁴² Pu pam pañqaw ahpiynihqe, nāwaknaqe pañqawu: Kurs i' kánavotpi pas soon inuhpiy ayoniniqw, nuy put añ kuyvaniqat um pan nāwaknaqw, pay nam uhtunaty antani. ⁴³ Pu pam amumi pituqw, pay piw tōka, pumuy pōsiam putuiwyuñw òviy'o. ⁴⁴ Noqw pam pumuy mātapt, piw ahpiynihqe, pāyisni'makañw nāwaknaqe, pay piw án lavayhti. ⁴⁵ Pahsat pu pam put aw nánatuwnayaqamuy amuminihqe, amumi pañqawu: Pay pi uma tōke', nānasuñwnani. Pay aw pitu; noqw nu' Sinot Tiat qaanhinwisqamuy amumi mātaviw. ⁴⁶ Huvam hoñvaa; itam áñwuyani; meh, nuy momñwituy amumi mātapniqa pitu.

The Arrest of Jesus

(Mr 14.43-50; Lk 22.47-53; Jn 18.3-12)

⁴⁷ Noqw nāt pam yuaataqw Judas, imuy pakwt löq sihkay'taqamuy amuñaqw suhka pitu; noqw sinom qaan'ewakw hintaqam sipwuvahpi'kahkañw, pu murikhoy'kahkañw put amum öki, God awwat mohpeq momñwit-niqw pu sinmuy amuñaqw wukw'a'yam pumuy ayatotaq'ö. ⁴⁸ Noqw i' hak pumuy amumi put mātappa pumuy amumi pañqawu: Nu hapi hakiy tsohtsonaqw, pam hápini. Uma put hürs ñuayani, kita. ⁴⁹ Nit pahsat pay pam Jesus awnihqe aw pañqawu: Tütutuqaynaqa, kitat put tsohtsona. ⁵⁰ Noqw Jesus put aw pañqawu: Ikwatsi, ya um hinoqw añqö? Pahsat pu puma Jesus awyaqe, put hürs ñuaya. ⁵¹ Noqw meh, imuy Jesus amumyaqamuy amuñaqw haqawa sipwuvahpi'kañw, put aw yohtokqe, put hóróknat, God awwat sus mohpeq moñwit tūwikiyat aw sávinaqe, naqvuyat ayo tuku. ⁵² Noqw pahsat pu Jesus put aw pañqawu: Uhsipwuvahpiy tukpuyat aqw pánaa; taq hakim sipwuvahpit akw hintsatskaqam sipwuvahpit akw súlawhtotini. ⁵³ Nuy pan Inay aw tūviñtaqw, pam āpiy pay pakwt löq sihkay'tasikip sōmorit amuhpenihqe hōyokiwtaqamuy hoñviaymuy inumi óyani. Ya um it pēvewna? ⁵⁴ Nikañw kurs nu panhtiniqw, tutuveni hin aw antsaniw? ⁵⁵ Noqw pahsat pu Jesus sinmuy amumi pañqawu: Ya uma hakiy uyiñwut awyaqe òviy pas piw sipwuvahpi'kahkañw, pu murikhoy'kahkañw nuy ñuawisa? Ura nu nāqavo God kíyat ep tütutuqaynaqw, uma nuy qa ñuaya? ⁵⁶ Noqw Tutuyqawhqtat lavay'aymuyatuy pēniam soon qa antaniqw, òviy sohsoy tī yaniwhiti. Pahsat pu put aw nánatuwnayaqam sohsoyam put tatamhtotat watqa.

Jesus before the Council

(Mr 14.53-65; Lk 22.54-55, 63-71; Jn 18.13-14, 19-24)

⁵⁷ Noqw Jesus ñuayaqam God awwat susmohpeq moñwit, Caiaphas yan mātsiwhqat, aw put wikya. Noqw tutavot tütutuqaynayaqam-niqw pu wukw'a'yam piw pep tsovawta. ⁵⁸ Noqw Peter yāvaqw Jesus añk hinma, God awwat susmohpeq moñwit kíyat aw pahsavoo; nihqe hoñvia'yatuy amumum ihpovewat qatuptu, hin hintaniqat yórikniqee. ⁵⁹ Noqw ima God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu wukw'a'yat-niqw, pu sohsoyam pep tsovawtaqam Jesus nñayaniqey anyuñwa; nihqe òviy as put hihta atsátoynayaniqey hevi'yuñwa, ⁶⁰ Nihqe qa hihta tutwa. Pi as kaysiwhqam put hihta atsátoynayaniqe ökikañw, qa sun lavayhtoti. Noqw nawisew hakim löyöm put hin atsátoynaniqe pitu; ⁶¹ Nihqe pañqawu: I' hapi pañqawu: Nu God kíyat sahpuknat, pāyis tālat añ ahoy put aw yúkuni, kita. ⁶² Pu God awwat susmohpeq moñwi wunuptuqe, put aw pañqawu: Ya pay um qa hin it ep lavayhtini? Ya ima hihta uhpewi yuaata? ⁶³ Noqw pay Jesus qa hiñqawu. Noqw God awwat susmohpeq moñwi lavayhtiqe, put aw pañqawu: Nu hapi ūmi pas pañqawni: Um pas God Qátuhqtat atpip itamumi súañqawni: Ya uma pas antsa Christ God Tíata, i' moñw'asi'taqa? ⁶⁴ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay um súañqawu. Noqw nu ūmi pañqawni: Yahpiy pu' nu Sinot Tiat Sus'öqaltutuyqawhqtat putvaqewat qatuptuni, pu tokpelat añ òmawhtuy akw nu hawhtoqw uma inumi yórikyani. ⁶⁵ Pahsat pu God awwat susmohpeq moñwi itsivutiqe, yuwsiy tsíkat

pañqawu: Pam Hakiy pas kaptsiwihqat aqw qalomáhiñqawuy! Ya hinoqw pas piw nāt hak hin yuaatani? Meh, uma qalomálvayhtiqw aw tūqayyuñwa. ⁶⁶ Uma hin wūwaya? Noqw puma lavayhtotiqe pañqaqwa: Pam moki-wuy hihkay'ta. ⁶⁷ Pahsat pu puma put taywami töhtota, pu may pölölni'kahkañw wuvalalwa; noqw pētu mapqöloy akw put wuvalalwakañw, ⁶⁸ Aw pañqaqwa: Taay, um Christ, um itamuy āawnani, Ya hak uñ wuvahta?

Peter Denies Jesus

(Mr 14.66-72; Lk 22.56-62; Jn 18.15-18, 25-27)

⁶⁹ Noqw Peter moñwkit ihpaq tukwñöyakiwtaqat ep qatu; noqw hak māna tumal'aya put aw pítuhqe, aw pañqawu: Um pi piw Jesus Galilee añqwnihqat ámuma. ⁷⁰ Noqw pam sohsokmuy amutpik qa nakwhaqe pañqawu: Kurs um hiñqawlawu. ⁷¹ Pu pam tuhööt aw yamakq, piw suhka māna put túwahqe, pep yesqamuy amumi pañqawu: 'I' pi piw Jesus Nazareth añqwnihqat ámuma. ⁷² Noqw piw pay pam qa nakwhaqe, pas öqalat lavayit akw pañqawu: Pay nu pas put tāqat qa tuwi'ta. ⁷³ Pu ahpiy hihsavoniqw, put aqlaq hoñqam Peter awyaqe aw pañqaqwa: Pay pi um pas suyan piw pumuy amumuma, öviy pi uhlayiy uñ suhputsni'ta. ⁷⁴ Pahsat pu Peter pas öqalat lavayhtiqe pañqawu: Pay nu pas put tāqat qa tuwi'ta, kita. Noqw pahsat pay taqakowāko töqti. ⁷⁵ Noqw Peter Jesus lavayiyat u'na; ura pam put aw pañqawu: Nāt taqakowāko qa töqtiqw, um pāyis nuy qa tuwi'taqey pañqawni. Nihqe pam pañqw yamakqe, nāp hin nāvaköyna.

Jesus Taken to Pilate

(Mr 15.1; Lk 23.1-2; Jn 18.28-32)

27 Noqw qavoñvaqw, sohsoyam God awwat mohpeq momñwit, sinmuy amuñaqw wukw'aymuyatuy amumum Jesus ankiwakw yuaatota, put nīnayaniqee. ² Noqw puma put somyaqe, pahpiy wikyaqe, pep tutskwat aw moñwit, Pontius Pilate yan mätsiwihqat, aw put noaya.

The Death of Judas

(Acts 1.18-19)

³ Pahsat pu Judas, momñwituy amumi put mātapqa, Jesus tūviwhq pan yórikqe pi ason qahahlayhtiqe, God awwat mohpeq momñwituy amumi-nikañw pu wukw'a'yamuy amuminihqe, sunat pakwt sihkay'taqat qötsásivat ahoy kivaqe, ⁴ Amumi pañqawu: Pas kurs nu hakiy qa hihta ep hinhtiqat umumi mātapqe qaanhti. Noqw puma pañqaqwa: Noqw hinhtini? Pam pi pay uhpee. ⁵ Noqw pam God kiyat ep qötsásivat tsálaknat, ahpiynihqe, haqam nāhaya. ⁶ Noqw God awwat mohpeq momñwit qötsásivat añ pohpoñaqe pañqaqwa: Itam si-vatatañpimiq put tañatote', qa súanhtotini, taq ura itam hakiy qatsiyat put akw tuiya. ⁷ Nihqe puma put yuaaykuyaqe, haqe' tutskwat Tsaqavotlawhقات Tutskwaat yan tūñwantiwhqat sivat akw tuiya, pep hakimuy qa pep sinmuy öoyyaniqe öviy'o. ⁸ Noqw öviy pam tutskwa Uñwat akw Tuiwhpu nāto yan tūñwantiwa. ⁹ Noqw yan hapi Tutuyqawhقات lavay'ayayat Jeremyt lavayiyat aw anhti; ura pam pañqawu: Pu puma sivat ömahtota, it pakwt sunat sihkay'taqat qötsásivat hakiy qatsiyat ep sisviyaqeyu. Pan hapi ima Israel-sinom put qatsiyat hihkatoyñaya. ¹⁰ Nihqe put akw hakiy tsaqavotlawhقات tutskwayat tuiya, Tutuyqawhqa inumi hin tutaptaqat pan'i. Yan ura pey'ta.

Pilate Questions Jesus

(Mr 15.2-5; Lk 23.3-5; Jn 18.33-38)

¹¹ Noqw Jesus pep tutskwat aw moñwit atpip wunuwta. Noqw moñwi put tūviñtaqe aw pañqawu: Ya um Jew-sinmuy moñwiamu? Noqw Jesus put aw pañqawu: Um súañqawu. ¹² Noqw God awwat mohpeq momñwit-niqw pu wukw'a'yam put hin nēveltoynayaqw, pam qa hiñqawu. ¹³ Pahsat pu Pilate put aw pañqawu: Ya ima hihsa' hihta uñ tsotskanayaqw, um qa navota? ¹⁴ Noqw pay pas pam qa hiñqawu. Noqw öviy moñwi put ep pas hin kurs wūwa.

Jesus Sentenced to Death

(Mr 15.6-15; Lk 23.13-25; Jn 18.39-19.16)

¹⁵ Noqw put növiwhqat aw pituqw moñwi sinmuy amumi hakiy sivilawhقات mātapñwu, hakiy nānawaknaqw put'a. ¹⁶ Noqw piw ép puma hakiy pas qahopímataknihqat sivivani'yuñwa, hakiy Barabbas yan mätsiwihqata. ¹⁷ Noqw öviy puma sumitsovaltqw, Pilate pumuy amumi pañqawu: Ya nu hakiy umumi mātapniqat uma nā-nawakna-sen Barabbas, sen it Jesus, Christ yan tūñwantiwhqata? ¹⁸ Suyan pi puma qatsutsúyhqe öviy put aw Jesus noayaqw, pam mätsi'taqe öviy pañqawu. ¹⁹ Noqw pam Jesus eñem hin yúkuniqey wūwankañw, moñw'atsveway ep qatuqw, put nõmaat put aw hakiy ayataqe pañqawu: Um put tāqat súantaqat qa aw hintsakni; taq nu töki tūmoklawhقات, put atsviy hihhihta kānavota. ²⁰ Noqw God awwat mohpeq momñwit

wukw'a'yamuy amumum sinmuy pan unañwtoynayaqw, puma Barabbas tuhtui'ya, pu Jesus nīnayaniqat pañqawu. ²¹ Noqw moñwi lavayhtiqe, pumuy amumi pañqawu: Noqw nu hihtawat imuy lōqmuy amuñaqw umumi mātapniqat uma nānawakna? Noqw puma pañqawu: Barabbas awúy! ²² Noqw Pilate amumi pañqawu: Noqw nu panhte', Jesus Christ yan túñwantiwhqat hintsanni? Noqw puma sohsoyam sáakmaqe, aw pañqawu: Nahoyehtsit aw múaa! ²³ Noqw moñwi pañqawu: Ya hínoq'ö? Ya hihta qalomáhinhtiqw öviy'o? Pahsat pu puma pas sáakmaqe pañqawu: Nahoyehtsit aw múaa! ²⁴ Noqw pay Pilate pumuy kurs hintsanniqw, nuñwu pay sinom pas qa unañwtalawvayaqw, pahsat pu pam kuyht, sinmuy amutpik mävaqtat, pañqawu: Nu hapi it tāqat qa hintaqat qatsiyat ep qa tukopniwtani. Uma pi put hin yukuyani. ²⁵ Noqw pahsat pu sinom sohsoyam lavayhtotiqe pañqawu: Pay pi ason itam put qatsiyat ep tukopniwyani, pu itahtimu. ²⁶ Noqw öviy pam pumuy amumi Barabbas mātavi. Nikañw pam solāwat aw Jesus mātapiq, pam put qa sūs wuvahta. Noqw pahsat pu Pilate put nahoyehtsit aw muiltiniqat öviy pumuy amumi put mātavi.

The Soldiers Make Fun of Jesus

(Mr 15.16-20; Jn 19.2-3)

²⁷ Pahsat pu moñwit solāwamat pavasiwhkimi Jesus wikyaqe, sohsokmuy suñwámuy put aw tsovalaya. ²⁸ Nihqe puma put yuwsiyat nawhkiyat, palausimnit put usihtoyñaya. ²⁹ Pu puma hihta kūtay'taqat nōlatotaqe, put qötösomtoynaya; nit pu putvaqw hopaqat matsvoñtoynayat, put aw tamötshoñvankañw, tututsiwyaqe, put aw pañqawu: Öqawmañwu Jew-sinmuy moñwíamu! ³⁰ Pu puma put aw töhtota, pu hopaqat kwusuyaqe, put akw put qötöyat wuvalalwa. ³¹ Yan puma put aw tututsiwyat, put usimnit nawhkiyat, nāp yuwsiyat put yuwsinayat, put nahoyehtsit aw muayaniqe öviy ahpiy wikya.

Jesus Nailed to the Cross

(Mr 15.21-32; Lk 23.26-43; Jn 19.17-27)

³² Noqw puma kiñaqw nōñakwiskahkañw, hakiy Cyrene añqw tāqat Simon yan mätsiwhqat tutwa; noqw pam Jesus nahoyehtsiyat ikwiwtaniqat puma put tusoq'ayatota. ³³ Pu puma haqami Golgotha yan túñwantiwhqat aw öki. Pam Masqötviñka i'ñihqe pam'i. ³⁴ Noqw puma pep ökiqw, solāwam wine hihta a'nö tsivot enañ namiqwriwtaqat put hikwnayaniqw, pam put añqw yúkuhqe, hikwniqey qa nakwha. ³⁵ Pep puma put nahoyehtsit aw muaya; pu puma yuwsiyat öviy nanavö'ya. Yan Tutuyqawhqat lavay'ayaat hin lavayhtiqat aw antsaniwa; ura pam pañqawu: Puma iyuwsiy nāhuyva, pu iusimniy öviy nanavö'ya. ³⁶ Pahsat puma pep yesvaqe put tūtutuwala. ³⁷ Nihqe put hin nēveltoyniwhqat pey'taqat put qötöyat atsve tsokaya. Noqw yan hapi pey'ta: I' HAPI JESUS, JEW-SINMUY MOÑWIAMU. ³⁸ Noqw puma piw lōqmuy uyiñwutuy put ahsaq nīnaya, nānap nahoyehtsit aw muayaqee. Suhka putvaqeniqw, pu suhka suyvaqee. ³⁹ Noqw añ sasqayaqam put aw tututsiwyat, qötöy wílanhahkañw; ⁴⁰ Nihqe pañqawu: Taay, um God kíyat sahpuknat, päyis tālat añ ahoy aw kitaníqa, ayo nā-tavii! Pas pi um antsa God Tíatnen nahoyehtsit añqw hawni. ⁴¹ Noqw amún God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu tutavot tūtutuqaynayaqam-niqw, pu wukw'a'yam put aw tututsiwyaqe pañqawu: ⁴² Pas as pam pētuy ayo oyat, kurs hin ayo nātapni. Pas pi antsa pam Israel-sinmuy moñwíamnen, nahoyehtsit añqw hawhq, itam aw tūtuptsiwani. ⁴³ Kurs pi pam God aw yanta; pay pi God putnik, put ayo távini; himu pi pañqawu: Nu God Tíata. ⁴⁴ Noqw ima uyiñwut put amum nahoyehtsit aw muiltiqam pay piw amún put aw hiñqawlawu.

The Death of Jesus

(Mr 15.33-41; Lk 23.44-49; Jn 19.28-30)

⁴⁵ Noqw tāwanasaptiqw, añ ahsupoq qatālawwa, tāwat atvelpetiqw aw pahsavoo. ⁴⁶ Pu tāwat atvelpetiqw, Jesus pas tōnay añqe' a'nö pañqawu: Eli, Eli, lama sabachthani! Pam God, Itutuyqawhqa, ya um hinoqw nuy tatamhta? i'ñihqe pam'i. ⁴⁷ Noqw haqawat pep hoñqam put nanaptaqe pañqawu: Taq pam Elias wánwaylawu. ⁴⁸ Noqw pahsat pay pumuy amuñaqw haqawa wárikqe, hihta söyatko'y'taqat (sponge) vinegar akw tsehkweknat, hopaqat epeq söñnat, put hikwniniqw maqa. ⁴⁹ Noqw pay haqawat pañqawu: Pay pantani; mātaqpi kurs Elias put ayo táviniq pituni. ⁵⁰ Pu Jesus piw a'nö hiñqawht, sohsoq hikwsu. ⁵¹ Noqw meh, God kíyat ep möt-sáp'uhtsi öñaqw atkamiq tsiki, noqw tutskwa tayayayku, pu o'wa kwanamhti. ⁵² Pu tūtutami hötsiltotiqw, kaysiwhqam God sinomat soqam ahoy yesvaqe, tūamit añqw nōña. ⁵³ Nihqe Jesus ahoy tātayhq, put atsve puma pas āantsawat kitsókit aw yuñqw, sinom kaysiwhqam amumi yórikya. ⁵⁴ Noqw solāwamoñwi-niqw pu ima put amum Jesus tūtutuwalaqam tutskwat tayayaykuqw, pu hin hiniwhqat aw yórikyaqe, pavan pas tsātsawnaqe, pañqawu: Pas antsa kurs as i' God Tíata. ⁵⁵ Noqw kaysiwhqam momoyam pep yāvaqw aw tāyuñwa. Puma Galileet añqw Jesus añk hinnumyaqe, eñem hihta hintsatska. ⁵⁶ Noqw pumuy amuñaqw Mary Magdalene, pu Mary, James-nikañw pu Joses pumuy yúamu, piw Zebedeet timuyatuy yuámu.

The Burial of Jesus

(Mr 15.42-47; Lk 23.50-56; Jn 19.38-42)

⁵⁷ Noqw Jesus aw tuptsiwni'yuñqamuy amuñaqw haqawa Joseph yan mātsiwa. Pam Arimathaea-kitsókit añq'ö, nihqe a'nö hihta himuy'ta. ⁵⁸ Noqw tapkiwtaqw, pam Pilate aw pítuhqe Jesus tokoyat tuhtui. Noqw put tokoat put aw noiwniqat Pilate pañqawu. ⁵⁹ Noqw tokoyat Joseph yawmaqe, kwañw'ewakw tusaqtontsatsak-wmötsaput akw put mokahta; ⁶⁰ Nit pu pam haqam owat ep puhutuamhqölöt himuy'taqey ep put tavi, nit tūamit hötsiwmiq wuko'wat hóyoknat, ahpiy'o. ⁶¹ Noqw Mary Magdalene-niqw, pu suhkawa Mary tūamit eh-pewi qatu.

The Guard at the Grave

⁶² Noqw totokat qavoñvaqw, God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu Pharisee-sinom Pilate aw ökihqe, aw pañqawa: ⁶³ Moñwi, itam u'nayaqw, ura i' nuhtumi hñhihta átsalawhqa nāto qátuhqe pañqawu: Nu ahpiy pāyis talq ahoy tātayni. ⁶⁴ Taay, noqw öviy um pañqawhq, tūamit pāyis tālat aw pahsavo qaöwihintani; taq ka put aw nānatuwnayaqam mihikq öke', put tokoyat haqami ūuyi'wist, nuhtumi pañqawani: Pam mokiwyuy añqw ahoy tātayi, kitotani. Noqw pantaniqw, tis pas mohtiwat epnihqe qalomáhintani. ⁶⁵ Noqw Pilate pumuy amumi pañqawu: Uma pi tuwalan'aymuy'yuñwa; uma ahpiyye', aw qaöwiyukuyani. ⁶⁶ Noqw öviy puma ahpiyyaqe, tūamit qaöwihintsatsnayaqe, tuvoylat akw owat uhtayat, ep hakimuy tuwalan'o'ya.

The Resurrection

(Mr 16.1-10; Lk 24.1-12; Jn 20.1-10)

28 Noqw nasuñwintalöñnit añ ruhpaq, Sundayt aw pituqw, nāt qöyañwnuptionsiwaqwhaqam Mary Magdalene, sukwat Maryt amum tūamit aw kuyvato. ² Noqw meh, pas tutskwa a'nö tayayayku; pi Tutuyqawhqat honviayaat öñaqw hawhqe, hötsiwat añqw owat ayo mūmat, atsveq qatuptu. ³ Noqw pas taywaat talwihpikit anta; pu pas yuwsiat nūvat an qötsa. ⁴ Noqw tūtuwalaqam put mamqasyaqe, pavan tururuykuyaqe, pas so'qey panhtoti. ⁵ Noqw honviaya lavayhtiqe, wuhtituy amumi pañqawu: Uma qa tsawiniwtani. Pay nu navoti'taqw, uma Jesus ura nahoylehtsit aw muiltiqat hepnuma. ⁶ Pam qa yep'e; pi pam ahoy tātayi, ura pan lavayhti. Kurs huvam pewnen, Tutuyqawhqat as haqe' qatsqat uma aw yórikni. ⁷ Nen uma yañqw kaktaye', pam mokiwyuy añqw ahoy tātayhqat put aw nānatuwnayaqamuy āawnani; Noqw meh, pay pam hapi añwu umupyeve Galileet aqwni. Ason pepeq uma aw tātayyani. Meh, nu hapi umuy āawna, kita. ⁸ Noqw puma tsawiniwkañw, piw pas hahlaykañw, tūamit añqw ahpiy kaktayhqe, put aw nānatuwnayaqamuy amumi tūawmaqe wari. ⁹ Noqw puma pañsoniqw pi meh, Jesus pas nāp pumuy amuhsawwaqe pañqawu: Hakim hahlayñwu. Noqw puma put awni-hqe, hokayat mavoqtat, aw naokiwhta. ¹⁰ Pahsat pu Jesus amumi pañqawu: Uma qa tsawiniwtani. Uma yahpiy-nen, itupkomuy amumi pañqawhq, puma Galileet aqwyani; nen ason pepeq inumi yórikyani.

The Report of the Guard

¹¹ Noqw puma nāto pañsoniqw, meh, haqawat tūtuwalaqam kīve ökihqe, hin hiniwhtiqat God awwat mohpeq momñwituy sohsok āawnaya. ¹² Noqw puma wukw'a'yatuy amumum tsovaltíqe, hinhtotiniqey yuaatota; nihqe nihtiwtatqat sīvat solāwamuy huytota, ¹³ Pañqawkahkañwo: Uma hapi kitotani: Itamuy tokq, put aw nānatuwnayaqam mihikq ökihqe, put tokoyat haqami ūuyi'wisa. ¹⁴ Noqw ason kurs tutskwat aw moñwi it navotq, itam aw tūtuqawwe', umuñem qeni'totani. ¹⁵ Noqw öviy puma sīvat ömahtotaqe, amumi hin tutaptotaqat anhtoti. Noqw i' yan lavayi nāt Jew-sinmuy amuhpa' yuaatiwa pewhaqami pahsavoo.

Jesus Appears to His Disciples

(Mr 16.14-18; Lk 24.36-49; Jn 20.19-23; Acts 1.6-8)

¹⁶ Pahsat pu pakwt sūkw sihkay'taqam Jesus aw nānatuwnayaqam Galileet aqwya, haqam tsomot Jesus pumuy amumi tutaptaqat pañsoq'a. ¹⁷ Noqw Jesus pumuy amumi pituqw, puma put aw yórikyaqe pas hihtatota. Noqw pay haqawat soq pēvewinhtoti. Noqw pam amumi pañqawu: Ina sohosk hihta öveqatsit ep-nikañw pu tūwaqatsit epnihqat aw nuy moñwtavi. ¹⁹ Noqw öviy uma añqe' nankwuse', sokawtaqamuy sinmuy tutuqay-nayani, pu kūyit akw pumuy tuvoylatiwisni, Inay, pu Tiyat, pu Qahováriwtaqat Hikwsit, pumuy natñwaniyamuy aqw'a. ²⁰ Nen puma itutavoy añ ahsupoq añ hinwisniqat uma pumuy tutuqaynayani. Noqw nu' hapi yūmosa umumum hinmani, yep qatsíso'ñwamiqhaqamii. Okiw antani.

MARK

The Preaching of John the Baptist

(Mt 3.1-12; Lk 3.1-18; Jn 1.19-28)

1 I' lomatuwawi Jesus Christ God Tiyat yuaataqa yan yayhniwa. ² God lavay'aymuyatuy pēniyamuy aň yan ura pey'ta: Meh, nu hapi upyeve ituaw'ayay ayatani; noqw pam hapi upyeve uňem pöhut aň qenitani. ³ Hakiy tōnaat qayēsiwhpuve tsa'tinumqa navotniwa; nihqe yan lalvaya: Uma Tutuyqawhqat eňem pöhut aw hintsat-snani, pam háqe'niqat aw suwiptotani. ⁴ Hak tāqa John yan mātsiwhqa qayēsiwhpuve kūyit akw tūtuvoylalawu; nihqe sinmuy amumi paňqawu: Uma nāp umuhtunatyay aňqw lasye', kūyit akw tuvoylatotini. Noqw God umuhqaanhtipuy umuhpiy ayo yúkuni. ⁵ Noqw tutskwat Judeat aň ahsupoq sinom sohsoyam put aw ökiwta, pu Jerusalem aňq'ö; nihqe qaanhtipuy nahostotat, John ahpiy pāyut Jordan aqw tuvoylatoti. ⁶ Noqw i' John hihta pohkot pōlay'taqat pöhöyat aňqw yukiwtaqat yuwsí'kaňw, kolāsat kwewta. Noqw pam mātuy tūmoyta; pu piw haqam mómohtuy tsāme', momospalayamuy enañ tūmoytaňwu. ⁷ Nihqe pam yuaataqe paňqawlawu: Hak in-uhpenihqe pas pavan öqalay'taqa inuňkni; noqw soon nu yan'ewayni'kaňw pay nas'ew put tots-sosompiyat nah-nik aw motoltini. ⁸ Pay nu pas antsa kūyit akw umuy tuvoylalawu. Ni'kaňw ason pam Qahováriwtaqat Hikwsit akw umuy tuvoylalawni.

The Baptism and Temptation of Jesus

(Mt 3.13-4.11; Lk 3.21-22; 4.1-13)

⁹ Noqw ephaqam Jesus Galilee-tutskwat ep kitsókit Nazareth aňqwniqw, John pāyut Jordan aqw put tuvoylata. ¹⁰ Noqw Jesus paňaqw yámakq, pahsat pay tokpela hötsiltiqw Qahováriwtaqa Hikwsi höwit an'kaňw put aqw hawhtoqat pam aw yori. ¹¹ Noqw hakiy tōnaat öñaqw paňqawu: Um hapi pas aw iunaňwa Itii, pas nu uň hahlayi. ¹² Noqw pahsat pay Qahováriwtaqa Hikwsi qayēsiwhpumi haqami put lālayi. ¹³ Noqw pam pep qayēsiwhpuve löp sunat tālat aň tūtvosiptuy amumum yanta. Noqw Satan put unaheplawu; noqw öñaqw hoňvia'yat put aw unaňwtavi'yuňwa.

Jesus Calls Four Fishermen

(Mt 4.12-22; Lk 4.14-15; 5.1-11)

¹⁴ Noqw John sivikive pakiwtaqw, Jesus Galilee-tutskwat ep pituhqe, lomatuwawit God moňwtunatyayat yuaataqat yuaatinuma, ¹⁵ Paňqawkaňwo: Pay hapi aw pitu, God moňwtunatyayat aw hayhkalti. Uma nāp umuhtunatyay aňqw lasye', lomatuwawit aw tūtuptionsani. ¹⁶ Noqw pam wuhkovatuphat Galilee yan mātsiwhqat qalavaqe hinmakaňw, hakiy Simon tupkoyat Andrewt enañ tuwa. Puma pakiwmaqtutsayay pāmiq pahpana, puma pakiwmahkatnihqey akw qátuhqee. ¹⁷ Noqw Jesus pumuy amumi paňqawu: Uma inuňk hinmani; noqw nu umuy tutuwnaqw, uma sinmuy kwihkwisnani, uma pāvakiwhtuy hin kwihkwisnaqey pan'í. ¹⁸ Noqw pahsat pay puma tutsáyay tatamhtat, put aňki. ¹⁹ Noqw pam pahpiy hihsavo nakwsuqe, hakiy Zebedeet tímuyatuy James pu John pumuy tuwa. Puma tuwat pākihut aňqw pakiwkaňw, tutsáyay aw yuyku. ²⁰ Noqw pam āpiy pay pumuy wánwayi. Noqw puma nay Zebedeet tumal'aymuy enañ pākihut ep mātapt, put aňk nakwsu.

A Man with an Evil Spirit

(Lk 4.31-37)

²¹ Noqw puma Capernaum-kitsókit ep öki. Noqw nasuňwintalöňnit aw pituqw, āpiy pay pam tsotsvalkimi páki-hqe, sinmuy tutuqaynativa. ²² Noqw puma put hin tutuqaynaqat ep pas aw kátayyuňwa, pas pam öqalat pasiw-taqey pan pumuy tutuqaynaqw öviy'o, imuy tutavot tutuqaynayaqamuy qa pumuy amun'í. ²³ Noqw hak tāqa tuyoy'ewakw hikwsit akw tuyqawiwtaqa pumuy tsotsvalkiyamuy ep nuhtuma. Nihqe pam tsa'lawhqe, ²⁴ Paňqawu: Um itamumi qa hintsakni. Ya um itamuy hinhtotiniqat nāwakna, um Nazareth aňqw Jesus? Ya um itamuy hovalanike öviy aňqaqö'? Pay um hákiyniqw nu uň tuwí'ta. Um hapi God aňqw pas Qahováriwtaqa. ²⁵ Noqw Jesus hikwsit mēwaqe, aw paňqawu: Qa hiňqawlawht, aňqw yámakuu. ²⁶ Noqw tuyoy'eway hikwsi tāqat homimikinat, a'nö tóqtit, aňqw yama. ²⁷ Noqw sinom sohsoyam kátayunqe, nātuviňlalwaqe paňqaqwa: Hin pa i'

hintani? sen pay puhututuqayhpi? Pas pi pam öqalat pasiwkañw, öviy hikis pi pas tuyoy'e'wakw hihikwsimuy mēwaqw, puma put aw tuqayvastotañwu. ²⁸ Noqw pas pay pahsat Jesus pep hintsakq, Galilee-tutskwat añ ahsupoq pay pan yuaatiwa.

Jesus Heals Many People

(Mt 8.14-17; Lk 4.38-41)

²⁹ Noqw panis puma tsotsvalkiñaqw nõñakt, hakiy Simon-nit, pu Andrew, pumuy kiyamuy aw yuña, ima James pu John pumuy amumumniq'ö. ³⁰ Noqw Simon nõmayat yuat mukituyat akw qätsi. Noqw äpiy pay puma put Jesus äawnaya. ³¹ Noqw pam put awnihqe, mäyat nuat, qatuptsinaqw, pahsat pay mukituyat put mätavi. Noqw wuhti pumuy amumi unañwtavi. ³² Noqw täwat pakiqw, sinom Jesus aw sohsokmuy hihta akw tütuyyaqamuy tsamvaya, pu nukpanhihikwsimuy akw tuyqawiwyuñqamuyu. ³³ Noqw pep kitsókit ep sinom sohsoyam hötsiwmiq tsovalti. ³⁴ Noqw pam kaysiwhqamuy hihihita akw tütuyyaqamuy qalapsinta, piw kaysiwhqamuy nukpanhihikwsimuy nuhtuñaqw ayo ipwaqe, pumuy hiñqaqwaniqw qa nakwhana, puma put hákiyiniqw tuwi'yunqw öviy'o.

Jesus Preaches in Galilee

(Lk 4.42-44)

³⁵ Pu qavonñaqw, nāt qa hin tālawvaniqw, Jesus qatuptuqe, kiñaqw yama; nihqe haqami súnalkominihqe, pephaqam God aw okiwlawu. ³⁶ Noqw Simon pu put suñwámat puma put añkya. ³⁷ Noqw puma put tutwaqe, aw pañqawa: Sinom sohsoyam un hepnunya. ³⁸ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Tuma yuhke' kitsókinawit nankwusa; noqw nu pañ piw yuaatinumni; pi nu paniqw añq'ö. ³⁹ Pu pam Galilee-tutskwat añ ahsupoq sinmuy tsotsvalkiyamuy añ yuaatinumqe, nukpanhihikwsimuy nuhtuñaqw ipwannuma.

Jesus Makes a Leper Clean

(Mt 8.1-4; Lk 5.12-16)

⁴⁰ Noqw hak hihta tokoplelet akw tütuyhqa put aw pituhqe, okiw aw tamötswunuptut pañqawu: Um suhtaqa'ewnen soon nuy qa powatani. ⁴¹ Noqw Jesus put ökwatuwhqe, aw māvuyaltiqe, aw toñokt pañqawu: Pay nu suhtaqa'ewa; powaltii. ⁴² Noqw panis pam pañqawhqe, pahsat pay tokoplele put añ sülawhti; noqw pam powalti. ⁴³ Noqw Jesus put pās mēwat, pahsat pay nahpiy put hōnaqe, ⁴⁴ Aw pañqawu: Um tunatyalte', qa hakiy it äawnani; nikañw um ahpiyinen, God awwat monwit aw namtaknani; nen Moses hin tutaptaqat um pan powaltiqey ep kuwahtiput távini. Um yan powaltiqey tuawit'ani. ⁴⁵ Noqw tuwat soq pam pañqawu ahpiyinihqe, añqe' put a'ñö yuaatinumqe, ahsupoq tunvotna. Noqw öviy Jesus kurs hin pāpu kitsókimi mätaqpuva pákiniqe, pay qalavehaqam tutskwava hinnuma; noqw sohsokivaqw sinom put aw ökiwta.

Jesus Heals a Paralyzed Man

(Mt 9.1-8; Lk 5.17-26)

2 Noqw ahpiy hihsakis talq, Jesus piw Capernaum-kitsókit aw paki. Noqw yaw pam kive pakiwtaqat sinom pañqawa. ² Noqw pahsat pay sinom kaysiwhqam pañso tsovalti, pas kaysiwhqe öviy kurs haqe' yesni, pas qa ñas'ew hötsiwhpeq qeni, pas qae. Noqw pam pumuy amumi God lavayiyat yuaata. ³ Noqw hakim nälöyöm hakiy tāqat ahpá' qataytaqat tütuyhqtat tsöpkañkañw put aw öki. ⁴ Noqw ep huru'pokiwtaqw, öviy kurs hin puma put aw ökini. Nihqe pahsat puma put háqamnihqat atsve kīamit yāhayaqe, póroknayat, it hakiy tütuyhqtat ahpát añ wáökiwtaqat pañ put aw hawnaya. ⁵ Noqw Jesus pumuy qapēvewnayaqat amumi túwahqe, it tāqat añ qataytaqat aw pañqawu: Itii, pay uhqaanhtipu uhpiy ayo yukiwa. ⁶ Noqw haqawat tutavot tutuqaynayaqam pep yēse; nihqe pan unañwpeq wūwaya: ⁷ Ya hinoqw i' God aqw hiñqawlawu? Ya hak sen hakiy qaanhtipuyat ayo yúkuni, hal pas God-saa? ⁸ Noqw kurs puma unañwpeq pan wūwantotaqw, Jesus panis unañwpeq māmatst, amumi pañqawu: Ya uma hinoqw umuh'unañwpeq pavan wūwantota? ⁹ Ya hak hakiy añ qataytaqat tütuyhqtat aw hinwat lavayhtiniqw qa pas pas hinta, Sen Uhqaanhtipu uhpiy ayo yukiwa, kitaniq'ö? sen Wunuptut, uh'ahpay kwusut, nakwsuu, sen kitaniq'ö? ¹⁰ Noqw pay pi nu' Sinot Tiat yep qatsit ep hakiy ahpiy qaanhtipuyat ayo yúkuniqey aw öqalat pasiwtaqat uma it akw nanaptani-pu pam it tāqat añ qataytaqat aw pañqawu: ¹¹ Oviy nu ūmi pañqawni: Qatuptut, uh'ahpay kwusut, uhkiy aw'i. ¹² Noqw pahsat pay pam wunuptut, ahpay kwusut, pumuy sohsokmuy amutpik nakwsu. Noqw öviy puma sohsoyam kätayuñqe, God pas hihtatota, pañqawkañkañwo: Pas itam qa hisat hihta yanhaqamnihqat aw yórikya.

Jesus Calls Levi

(Mt 9.9-13; Lk 5.27-32)

¹³ Pu pam pañqw piw wuhkovatuphat qalávohaqamii. Noqw sinom sohsoyam put aw tsovalti; noqw pam pumuy tutuqayna. ¹⁴ Noqw pam pañmakañw, hakiy Alphaeus tiyat Levi moñwit eñem sivat ömalawkañw haqam qatuhqat túwahqe, aw pañqawu: Um inuñkni. Noqw pam wunuptut, put añki. ¹⁵ Noqw Jesus put aw ná-natuwnayaqamuy amumum put kiyat ep ökihqe, pep tunösvoñat aw yesq, kaysiwhqam moñwit eñem sivat ömalalwaqam-niqw pu qaanhinwisqam pañso ökihqe, pumuy amumum put aw yesva; pi put añk hinwisqam pas kaysiwhqee. ¹⁶ Noqw pam moñwit eñem sivat ömalalwaqamuy-nikañw pu qaanhinwisqamuy amumum tū-moytaqw, ima tutavot tutuqaynayaqam Pharisee-sinmuy amumum put aw tātayyaqe, put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Ya pam hinoqw moñwit eñem sivat ömalalwaqamuy-nikañw pu qaanhinwisqamuy amumum tūmoyta, piw hihiko? kitota. ¹⁷ Noqw Jesus put navotqe, pumuy amumi pañqawu: Pay añ qahinyuñqam tūhikat qa haqni'yuñwa; nawus pi tūtuyyaqam put haqni'yuñwa. Pi nu añ súanhinwisqamuy qa pumuy wánwayniqe öviy pitu; pi nu imuy qaanhinwisqamuy nāp tunatyay añqw lasyaniqat aw wánwayniqe öviy pitu.

The Question about Fasting

(Mt 9.14-17; Lk 5.33-39)

¹⁸ Noqw ima pi John aw nánatuwnayaqam-nikañw pu Pharisee-sinmuy amumi nánatuwnayaqam napwalni'yuñwa. Noqw öviy sinom Jesus aw ökihqe aw pañqawu: Meh, John aw nánatuwnayaqam-nikañw pu Pharisee-sinmuy amumi nánatuwnayaqam napwalni'yuñwa. Noqw ya hinoqw ümi nánatuwnayaqam qa pantsatska? ¹⁹ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Ya sen haqam mö'wit sinomat nāt möönañwuy amumum yantaqw, napwalni'yuñwani? Soon pi möönañw pumuy amumum yantaqw puma napwalni'yuñwani. ²⁰ Nikañw pay ason hisat aw pituqw, möönañw'am pumuy amuñaqw ahpiyniqw, pep pu' puma nānapwalni. ²¹ Qa hak sino puhutsatsakwmötsaput yewaskwit aw pihtaknañwu. Ispi hak panhtiqw, put ep pihtakqa yuwsit añqw tsikq, pu' pas pāpu wukoprokñwu. ²² Noqw qa hak sino pukawiwworot sakwiwwaqat añ puhuovavala kuyñwu. Ispi hakiy panhtiniqw, puhuovavala pēke', wiwworot patomnaqw, ovavala wehemhtini. Noqw wiwworo sakwitotini. Soon pi puhuovavala qa puhuwiwworot añ küyiltiñwu.

The Question about the Sabbath

(Mt 12.1-8; Lk 6.1-5)

²³ Noqw ahpiy pantaqw, puma nasuñwintalöñnit ep söhövos'uyit añ nöñakwisq, put aw nánatuwnayaqam söhövosit talayat mawtiwisa. ²⁴ Noqw Pharisee-sinom Jesus aw pañqawu: Meh, ya puma hinoqw nasuñwintalöñnit ep himu mewniwtaqat hintsatska? ²⁵ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya uma qa hisat David hinhtiqat añ tuñwáya? Ura pam-niqw, pu suñwámat puma hihta haqni'yuñqe tsöñsoq, ²⁶ Pam God kiyat aw pákihqe, pölavikit God aw noiwtaqat añqw nösat, suñwámuy añ huyta, Abiathar God awwat mohpeq moñw'iwtaqö. Pam pölaviki moñw'iwyuñqamuy-sa amuñem nöwatiñwu. ²⁷ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Nasuñwintalöñni hapi sinmuy amuñem yukiwa, qa sinom nasuñwintalöñnit éñem yukiwa. ²⁸ Paniqw hapi öviy nu' Sinot Tiat nasuñwintalöñnit híkis aw tutuyqawi.

The Man with a Crippled Hand

(Mt 12.9-14; Lk 6.6-11)

3 Pu piw pam tsotsvalkimi paki; noqw hak tāqa lakput may'taqa pep nuhtuma. ² Noqw mātaqpi kurs Jesus nasuñwintalöñnit ep put qalapsinaniqat öviy momñwit put aw tunatyawyuñwa, puma as hihta ep put nēveltoynayaniqe öviy'o. ³ Noqw pam lakput may'taqat aw pañqawu: Kurs nuhtutpik wunuptuu, kita. ⁴ Pahsat pu pam pumuy amumi pañqawu: Ya hak nasuñwintalöñnit ep lolmat hinhtiniqw pam súanta, sen qalolmat hinhtiniqö? sen qatsit ayo táviniqö? sen nīnaniqö? Noqw puma qa hiñqawu. ⁵ Pu pam hin unañwtiqe, pumuy a'ñö unañwayamuy ep kwañwáitsivutiqe, amuhpa' yorkit, tāqat aw pañqawu: Uhmaq tsihkwaa. Noqw pam put tsihkwa; noqw māat ayañqwat māyat an pās powalti. ⁶ Pahsat pu Pharisee-sinom añqw ahpiyyaqe, āpiy pay Herod añk wisiwtaqamuy amumum hin as put nīnayaniqey put ankiwakw yuaatota.

A Crowd by the Lake

⁷ Noqw pay Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumum sinmuy amuñaqw ahpiynihqe, wuhkovatuphat aqw'a. Noqw sinom qaan'ewakw hintaqam put añkya, Galilee-tutskwat añqö, pu Judea-tutskwat añqö, ⁸ Pu Jerusalem-kitsókit añqö, pu Idumaea-tutskwat añqö, pu pāyut Jordan yupqöyñaqö, pu ima Tyre-nikañw pu

Sidon-kitsókit ańqer yesqam pīwu. Puma put kātumaltaqat nanaptaqe, aw öki. ⁹ Noqw pam put aw nánatuw-nayaqamuy amumi pańqawhq, puma put eńem tsákw pākihut maskatota, taq nāp hisat sinom qaan'ewakw hinhte', put aw hūrs hómikmani. ¹⁰ Pi pam kaysiwhqamuy sinmuy qalatsintaqw, öviy sohsoyam hihta akw tū-tuyyaqam put aw tónokyaniqey put aw nānaqasya. ¹¹ Noqw ańsakis tuyoy'e'wayom hīhikwsim put aw tātayyaqe atpipo nawhitotakahkańw, kēew pańqaqwa: Um hapi God Tíata. ¹² Noqw puma put tunvotnayaniqw, pam pumuy tusoqmewa.

Jesus Chooses the Twelve Apostles

(Mt 10.1-4; Lk 6.12-16)

¹³ Pu pam tsomomiqnihqe, hakimuy namorstat, pumuy wáńwayi. Noqw puma put awya. ¹⁴ Noqw pam pakwt löq sihkay'taqamuy namorsta, puma put amum hinnumyaniqat öviy'o, pu pam pumuy ańqer lomatuwit yuaat-inumyaniqat ayataniqee. ¹⁵ Pu puma hīhihta akw tūtuyyaqamuy qalapsintiwişniqat aw öqalat pam pumuy pasiwna, pu nuhtuńaqw nukpanhihikwsimuy ayo ipwanwisniqat aw'i. ¹⁶ Pam imuy tavi: Simon, pam piw Peter yan put tuńwa. ¹⁷ Pu Zebedeet tiyat James-nit, pu tupkoyat John, pumuy pīwu. Pam piw Boanerges yan pumuy tuńwa; pam Yoy'umukit antaqamu, i'nihqe pam'i. ¹⁸ Pu Andrewt, pu Philip, pu Bartholomewt, pu Matthewt, pu Thomas, pu Alphaeus tiyat James, pu Thaddaeus, pu Simon sinomuy amuńem qa nātusi'taqata, ¹⁹ Pu momńwituy amumi put mātapniqat hakiy Judas Iscariot pīwu. Noqw puma haqam kīve öki.

Jesus and Beelzebul

(Mt 12.22-32; Lk 11.14-23; 12.10)

²⁰ Noqw pay piw sinom qaan'ewakw hintaqam amumi tsovaltqw, öviy soon kurs puma ńas'ew nōńosani. ²¹ Noqw Jesus sinomat put nanaptaqe, put nuayaniqe awya pańqawkahkańwo: Pam okiw qanavóti'numa. ²² Noqw hakim tutavot tutuqaynayaqam Jerusalem ańqw ökihqe pańqaqwa: Pam Beelzebub akw tuyqawiwa. Pam nukpanhihikwsimuy mońwiyamuy aw yankańw nuhtuńaqw nukpanhihikwsimuy ipwanta. ²³ Noqw pam sinmuy wáńwayhqe, tūwutsit hihta tuawi'taqat akw pumuy amumi pańqawu: Ya sen Satan Satan ayo hóroknani? ²⁴ Haqam mońwtunatya nehpewhte', pas soon wúnuni. ²⁵ Pu kurs haqam kīvit nehpewhtote' soon hońni. ²⁶ Noqw kurs Satan nāp nāmi mamke', pu nātsike', soon pam wúnuni; panis pi pam sohtini. ²⁷ Soon hak hakiy a'ńö hońvit kīyat aw pake', hihta himuyat put ańqw nawhkini, hal pas mohti put some'-saa, nen pahsat pu pam put kīyat kīqótani. ²⁸ Nu umumi pas antsa pańqawni: Hak hihta ep qaanhtiniqw, sen nuhtumiq hińqawniqw, pam pantaqa put ahpiy ayo yukiwmantani. ²⁹ Nikańw hak haqam Qahováriwtaqat Hikwsit aqw hińqawniqw, pam pantaqa pas soon hisat put ahpiy ayo yukiwni. Panhtiqa pas sūs tūviwniqey aqw nāvitsinani. ³⁰ Ura puma pańqaqwa: Pam tuyoy'ewakw hikwsit akw tuyqawiwa, kitotaqw, öviy pam yan lavayhti.

Jesus' Mother and Brothers

(Mt 12.46-50; Lk 8.19-21)

³¹ Noqw pahsat pu put tupkomat, yuy amum, put aw ökihqe, ihpaq hońkahkańw, put aw hakiy ayatotaqe, put wáńwayya. ³² Noqw sinom kaysiwhqam put aqlap yesqam put aw pańqaqwa: Meh, uhtupkom, uńuy amum, ihpaq uń wáńwayya. ³³ Noqw pam lavayhtiqe, amumi pańqawu: Ya hak ínuu? Pu ya hakim itupkomya? ³⁴ Pu pam put aqle' yesqamuy amuhpa' yorikt, pańqawu: Kurs ínuy, pu itupkomuy amumi yórikyaa. ³⁵ Pi hak haqam God tunatyayat ań hinmaqa hapi itupko, isiwa, pu ínuu.

The Parable of the Sower

(Mt 13.1-9; Lk 8.4-8)

4 Pu piw pam wuhkovatuphat qalaveq sinmuy tutuqaynativa; noqw sinom qaan'ewakw hintaqam pep put aw tsovalti; noqw öviy pam pākihut pāhut ep pāyawnumqat aqw pákihqe epeq qatuptu; noqw sinom sohsoyam wuhkovatuphat qalava tutskwava yēse. ² Noqw pam tūwutsit hihta tuawi'taqat akw pumuy hīhihta tutuqayna; nihqe pumuy amumi pańqawu: ³ Kurs huvam tuqayvastotaa. Hak tāqa tsalakin'uylawniqe pasmii. ⁴ Noqw pam uylawhq, pēhu poshumi pōhpava löhö. Noqw súmawuy ań masay'yuńqam ökihqe ań put soswa. ⁵ Pu pēhu pikaqlöva qa pas pisay'taqat ań löhö. Noqw ań qa pōńalaniqw, öviy pay āpiy kūkuyva. ⁶ Nikańw tāwat övetiqw, pay ūyi kólaki; nihqe pam qa pas pas ńay'taqe, öviy tsahkwi. ⁷ Pu pēhu kutqölpa löhö; noqw kutqölö wuńqe, put laknaqw, pam qa hihta himuy'va. ⁸ Pu pēhu lolmat tutskwat ań löhökqe kuyvaya; pu wuńqe, hihta himuy'va, pēhu sunat pakwt sihkay'tasikip aw hóyokput aniwnaya, pu pēhu payhp sunát-sikipo, pu pēhu tsivót-sikip sunát-sikipo. ⁹ Pu pam pumuy amumi pańqawu: Tuqayvastotaa, uma pi naqvuy'yuńwa.

The Purpose of the Parables

(Mt 13.10-17; Lk 8.9-10)

¹⁰ Noqw puma nánaltyaqw, ima put aqlaqaqam pakwt löq sihkay'taqamuy amumum it lavayit hihta tu-awí'taqat put tūviñtota. ¹¹ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: God moñwtunatyayat ahpiy navoti tupkiwta pew pahsavoo. Níkañw pu' hapi pam umumiwat susmataq'a; níkañw imuywatuy qatuptsiwñi'yuñqamuy amumi qa mahtaqa. Níkañw pam tūwutsit-sa akw yuaatiwa. ¹² Puma as aw taykahkañw, tutwat, qa māmatsyaniqat òviy'o, pu aw tūqaykahkañw nanaptat, qa māmatsyaniqata; taq nāp hisat sen puma ahoy nánamtōkaqw, pumuy qaanhtipum pumuy amuhpiy ayo yukiwñi.

Jesus Explains the Parable of the Sower

(Mt 13.18-23; Lk 8.11-15)

¹³ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Ya uma it tūwutsit hihta tuawí'taqat qa mātsi'yuñwa? Noqw ya hin tis uma sohsok tūwutsit mātsi'yuñwñi? ¹⁴ Uylawhqa hapi God lavayiyat uylawu. ¹⁵ Noqw lavayi pōhpava löhökqa imuy amunta. Hakim lavayit as nanaptaqw, āpiy pay Satan pite', pumuy unañwpeq lavayit ūyiwñqat pañqaw ipwañwu. ¹⁶ Pu pay piw pan pikaqlöva löhökqa hapi imuy amunta. Hakim lavayit nanapte', hahlaykahkañw āpiy pay put kwusuyañwu. ¹⁷ Noqw lavayi pumuy unañwayamuy ep qa hūrs ñapkiwtaqw, òviy puma pay hihsavo as añ kūyuññwu. Noqw pay lavayit ep kānavotpit, sen okiwsahsañwaqat aw pituqw, pahsat pay puma un-añwmokyañwu. ¹⁸ Noqw pu kutqölpa löhökqa hapi imuy amunta. Hakim lavayit as nanaptat, ¹⁹ Yep qatsit-sa aw tunatyaltote', pu kāhakiwuy akw ūnatote', pu hīhihta tuñlay'kahkañw, soq lavayit aw qa tunatyaltotiñwu. Noqw òviy lavayi pumuy unañwpeq qa hihta himuy'vañwu. ²⁰ Noqw pu lomatutskwat añ ūyiwñqat hapi imuy amunta. Hakim lavayit nanapte', kwusuye', hihta himuy'vayañwu; pētu sunat pakwt sihkay'tasikip hōyokput himuy'vayañwu, pu pētu payhp sunát-sikipo, pu pētu tsivót-sikip sunát-sikipo.

A Lamp under a Bowl

(Lk 8.16-18)

²¹ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Ya sen hak wihqōhit úwiknat, sīvut sen puvuwhpit atpipoq távini, as pam tsotsókipit ep put tsokí'tañkañwo? ²² Pi sohsoy himu tupkiwtaqa pay mātaqtiniqe òviy pantañwu, piw sohsoy himu nanauyve hiniwhitiqa añqe' nanaptiwñiqe òviy'o. ²³ Tuqayvastotaa, uma pi naqvuy'yuñwa. ²⁴ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Uma hihta aw tūqayyuñqey ep tunatyaltotimantani. Pi uma hihsa'haqam hakiy eñem tuwantotaqw, pay piw pan umuñem tuwantiwñimantani; pu uma añ nanaptaqamuy amumi piw nāt wūhaq noi-wñi. ²⁵ Pi himuy'taqat aw piw pēhu noiwñi; pu ñastanihqa híkisi as hihta himuy'taqey kwayhñi.

The Parable of the Growing Seed

²⁶ Pu pam pañqawu: God moñwtunatyat hakiy tāqat pasva poshumit uyñqat anta. ²⁷ Pam uyht, mihikq puwñwu; pu qavonvaqw qatuptuñwu. Níkañw poshumi ñahkuyvakañw, pu wuñqw, hin pam panhtiqat pam qa navoti'tañwu. ²⁸ Pi tutskwa nāp hihta aniwñañwu; mohti nahpi'vañwu, pu sihkuyvañwu, pu timuy tukwsinañwu. ²⁹ Pu himu aniwñtiqw, pahsat pu ūyí'taqa put tsahqañwu, pi hōhōqyaniqat aw pítuñwuniqō.

The Parable of the Mustard Seed

(Mt 13.31-32, 34; Lk 13.18-19)

³⁰ Pu pam pañqawu: Ya sen itam God moñwtunatyat hihta antaqat pañqaqwani? Ya sen itam hihta enañ put namimahtakñayani? ³¹ Pam mustard-uyit pōsiyat anta. Pam tutskwave ūyiwñqat as tūwaqatsit ep pōvoshumit amuñaqw sushihsayhoya. ³² Níkañw pam ūyiwe', wuñwe', sohsok hihta tusaqtsotskit amuhpenihqe yahsay-oqtiñwu; nen wukonantaqay'vañwu. Noqw òviy sūmawuy añ masay'yuñqam put atpik kihsit añ yesvañwu. ³³ Yanhaqam pam tūwutsit hihta tuawí'taqat akw nuhtumi hīhihta yuaatañwu, pay puma hin put kwusi'wisqat pan'i. ³⁴ Pam tūtuwutsit-sa akw pumuy amumi yuaata. Nihqe pay ason pumuy nánaltyaqw pam put aw nā-natuwnayaqamuy amumi put sohsok namtōmñañwu.

Jesus Calms a Storm

(Mt 8.23-27; Lk 8.22-25)

³⁵ Noqw pay ép tapkiqw, pam put aw nānatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Tuma wuhkovatuphat yupqōmiya. ³⁶ Noqw puma sinmuy suhpantaqamuy añqe' hōñayat, puma pākihut aqw yuñña, Jesus haqam qá-tuhqat aqw'a. Noqw puma pañqaw ahpiyya. Noqw pētu pākihu piw pumuy amumumya. ³⁷ Noqw wukohukvaqw, pāhu walalataqe, pākihut aqw a'nō yēvantaqe, nuñwu pay aqw kūyi ohpo. ³⁸ Noqw Jesus pākihut yūpaqwat

epeq qötöpay'kañw pūwi. Noqw puma put tātaynayaqe aw pañqawwa: Tutuqaynaqa, ya itamuy so'niqw um pas qa hin unañwtini? ³⁹ Noqw pam tātayht, hūkañwuy mēwaqe, pāhut aw pañqawu: Uyiwalte', sun yūkuu, kita. Noqw hūkañw qe'tiqw, qaan'ewakw sutmakma. ⁴⁰ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoqw tsawini-wyuñwa? Ya hintaqw òviy uma qa tuptsiwni'yuñwa. ⁴¹ Noqw puma pas kātayuñqe nānami pañqawwa: Ya sen i' hak himuniqw, òviy hīkispi pas hūkañw, pu pāhu put aw tuqayvasta?

Jesus Heals a Man with Evil Spirits

(Mt 8.28-34; Lk 8.26-39)

5 Pu puma wuhkovatuphat yupqöymi Gádara-sinmuy tutskwayamuy ep öki. ² Noqw Jesus pākihut añqw yamakq, pahsat pay hak tāqa tuyoy'ewakw hikwsit akw tuyqawiwtāqa o'wat ep tuamtuhsöt añqwnikañw put ahsawva. ³ Pam tūamit ep okiw ki'ta. Noqw soon kurs hak put sómi'tani, pas sóoni, nāmahin pi hikis pas sivanamiqlölöt akw'a. ⁴ Hikis as pam qa sūs hokasosomhpit, pu sivanamiqlölöt akw sómiltiñwu. Nikañw pay pam sivanamiqlölöt nāhoy tutkitañwu; pu hokasosomhpit piñañwu. Pu soon kurs hak put áñwuy'tani. ⁵ Noqw pam tōkilnawit, pu tāwanawit tsotsmova, pu tūtuamit añ hinnumñwu, a'nö hiñqawkañwo, pu o'wat akw nātutk-itinumñwu. ⁶ Noqw pam Jesus yāvoq túwahqe, aqw wárikqe, pas put aw naokiwlawhqe, ⁷ A'nö tōnay añqe' pañqawu: Ya um nuy hinhtiniqat nāwaknaka, um Jesus God Sus'oveqnihqat Tíata? Nu God atpip ūmi pañqawni: Um okiw nuy qa okiwsanni. ⁸ (Jesus pay put aw pañqawu: Tuyoy'eway hikwsi, tāqat añqw yámakuu, kita. Noqw òviy tāqa pan lavayhti.) ⁹ Noqw Jesus put tūviñtaqe aw pañqawu: Ya um hin mātsiwa? Noqw pam put hu'waqe aw pañqawu: Nu Qaan'ewakw hintaqamu yan mātsiwa. Itam qaan'ewakw hintaqw òviy'o. ¹⁰ Noqw pam pep tutskwat añqw pumuy qa lālayniqat òviy tāqat put aw pas qaatsat nāwakna. ¹¹ Noqw pep tsotsmot áhayhke pitsōtim wuhkotonawtaqam nōnova. ¹² Noqw sohsoyam nukpanhikwsim put aw qa nātusitotaqe pañqawwa: Itamuy pitsōtimuy amumi hōnaqw, itam amumi yuñni. ¹³ Noqw pahsat pay Jesus pumuy hu'wa. Noqw tuyoy'e'way hīhikwsim tāqat añqw nónakqe, pitsōtimuy amumi yuñqw, puma tōnawtaqam wuhpatpelat añ wuhkovatuphamiq a'nö yuhtukqe, pāmiq paöysoa, (löp sōmorit pahsa'haqamo.) ¹⁴ Noqw pumuy nopni'yuñqam watqāqe, kīve put tūawvaya, pu añqe' tutskwavāa. Noqw sinom hin hiniwhitiqat aw kuyvawisqe, ¹⁵ Jesus aw öki; nihqe it tāqat as nukpanhikwsit akw tuyqawiwtāqat, hal qaan'ewkw hintaqamuy hīhikwsimuy akw tuyqawiw-tañwuqat puma tutwa. Pam yuwsikañw, suyan unañway'kañw pep qatu. Noqw puma put aw yórikyāqe, pas tsātsawna. ¹⁶ Noqw hakim it nukpanhikwsit akw tuyqawiw-tañwuqat hin hintsaniwhqat aw yórikyāqam aw kuyvawisqamuy put āawna, pu pitsōtimuy hinhtotiqata. ¹⁷ Noqw pay as pam pumuy tutskwayamuy añqw ahpiyniqat puma Jesus aw ö'qalya. ¹⁸ Noqw pam pākihut aqw pakitoqw, i' tāqa nukpanhikwsit akw tuyqawiw-tañwuqa as put ámumniqey aw ö'qala. ¹⁹ Noqw pay Jesus put qa nakwhanaqe aw pañqawu: Um uhsinomuy amuminen, Tutuqawhqa uñ òkwatuhhqe, uñem hihta qaöwihinihtiqat pumuy āawnani. ²⁰ Noqw pam ahpiynihqe, añqe' put yuaatinuma, Decapolis añ ahsupo'qa. (Pam pakwt kitsóki i'nihqe pam'i.) Noqw nanaptaqam sohsoyam kātayuñwa.

Jairus' Daughter and the Woman who Touched Jesus' Cloak

(Mt 9.18-26; Lk 8.40-56)

²¹ Noqw Jesus pākihut akw ayoqwat piw yamakq, sinom qaan'ewakw hintaqam put aw tsovalti; noqw pam wuhkovatuphat qalaveq wunu. ²² Noqw meh, hak tāqa tsotsvalkive moñw'iwtāqa Jairus yan mātsiwhqa pitu; nihqe pam Jesus túwahqe, kukmiq nātuvaqe, ²³ Okiw aw naokiwhaqe, pañqawu: Okiw imanawhya mómoki. Noqw um as okiw inumumnen, uhmay akw put aw toñokq, pam qalapte', qátuni. ²⁴ Noqw Jesus put ámuma. Noqw sinom kaysiwhqam put añkyāqe, aw hūrs homimitiwisa. ²⁵ Noqw hak wuhti pakwt löq sihkay'taqat yahsañwuy añ uñwáy'tāqa pep nuhtuma. ²⁶ Okiw pam kaysiwhqamuy tūtuhiktuy amutsviy as hīhihta añ kānavotkañw, sohsok hihta himuy amuhpa' sohsoko; nit qa nas'ew hihin qalaptut, tuwat soq pas qalomáhinhti. ²⁷ Nihqe pam Jesus hintsakqat navotqe, nuhtukwayñañaqw sinsonñaq put aw pítuhqe, yuwsiyat aw toño, ²⁸ Pañqawhqe òviy'o: Nas'ew pi nu as put yuwsiyat aw tónoke' pay soon qa qalaptuni. ²⁹ Noqw pahsat pay put añqw uñwa súlawhti; noqw pam tūyay qalaptuqey nahpe sunvota. ³⁰ Noqw kurs öqala nāñaqw yámakqat Jesus sunvotqe, sinmuy amumi namtökt, pañqawu: Ya hak iyuwsiy aw toño? ³¹ Noqw put aw nānatuwnayaqam aw pañqawwa: Meh, sinom ūmi homimitota. Noqw hinoqw pas piw hak ūmi tónokqat um kita? ³² Noqw pam hakiy panhtiqat aw yóriknique, òviy añqe' yori. ³³ Noqw wuhit napqölpe hinhtiqat navotqe, okiw tsawinneveq tururutikañw, put aw pítuhqe, atpipo nātuvat, sohsok suan put āawna. ³⁴ Noqw pam put aw pañqawu: Itii, pay uhqapēwewni uñ qalapsina. Pay um hahlaykañw qa hin'unañway'kañw, nīmani. Pay um uhtuyay añqw pās qalapsiwtani: ³⁵ Noqw nāt pam yuaataqw, hakim moñwit kīyat añqw ókihqe, put aw pañqawwa: Pay okiw uhti móki. Noqw pas um piw nāt Tutuqaynaqat aw nunuiña? ³⁶ Noqw puma pañqawwaqw, Jesus panis navotqe, moñwit aw pañqawu: Um qa hin unañwtini; pay um pánis-sa tuptsiwni'tani. ³⁷ Noqw pay qa hak put ámumniqat Jesus nakwhana, hal pay Peter-niqw pu James-niqw, pu tupkoat John, pūma-saa. ³⁸ Pu pam moñwit kīyat aw pítuhqe, sinmuy

mowawatotaqamuy amumi tātayi. Puma hiñqawkahkañw, tsaykita. ³⁹ Noqw pam aw pákihqe, pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoqw yanhaqam mowawatota, piw tsaykita? Pay manawhya qa mōki; pi pūwi. ⁴⁰ Noqw puma put aw tutsiwtusyhti. Noqw pam pumuy sohsokmuy pañqw lālayht, manawhyat náyat-nikañw pu yuy-at-nikañw pu put ámumyaqamuy tsamkañw, manawhyat haqam qatsqat aw paki. ⁴¹ Noqw pam put māyat nuat aw pañqawu: Talitha cumi. Manawhya, qatuptuu, nu ūmi pañqawu, i'nihqe pam'i. ⁴² Noqw pahsat pay manawhya qatuptuqe nakwsu. (Pam pakwt lōq sihkay'tasikip yahsañwni'ta.) Noqw pas puma pavan kātayuñwa. ⁴³ Noqw pam pumuy pās mēwaqe qa hak put navotniqat amumi pañqawu; pu puma manawhyat hihta nopnaniqat amumi tutapta.

Jesus Rejected at Nazareth

(Mt 13.53-58; Lk 4.16-30)

6 Pu pam pañqw ahpiynihqe, nāp tutskway aw pitu; noqw put aw nánatuwnayaqam put ámumya. ² Pu nasuñwintalōñnit aw pituqw, pam tsotsvalkive sinmuy tutuqaynativa. Noqw kaysiwhqam put aw tūqayyuñqe, put aw kātayyuñqe pañqawu: Ya sen i' haqam iit hihta tuwi'va? Pu ya sen i' súanwuwni put aw noiwtatqa hí-muu? Is uti pam may akw qaan'ewakw kātumalta! ³ Puyaw qa i' wunavutsit tumaltuwi'taqa, it Maryt tiata, imuy James, nit Joses, nit pu Judat, nit pu Simon, pumuy pāvaamu? Puyaw siwamat qa yep itamumya? Kitotaqe, put aw qaán unañwtoti. ⁴ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay God lavay'ayaat soon qa kaptsiwñwu, hal pay nāp tutskway ep-saa, pu sinomuy amuhpaa, pu nāp kiy ep'e. ⁵ Noqw pay pam kurs hin pep a'nō hihta tumaltaniqu, òviy pay panis pam híkikwmuy tūtuyyaqamuy amumi may akw tónokqe qalapsina. ⁶ Nihqe pam pumuy qatuptsiwniyamuy ep amumi kātayta. Pu pam pañ kitsókinawit sinmuy tutuqaynatinuma.

Jesus Sends out the Twelve Disciples

(Mt 10.5-15; Lk 9.1-6)

⁷ Pu pam pakwt lōq sihkay'taqamuy wáñwayhqe, pahsat pumuy lōlōqmuy añqe' ayativa; nihqe tuyoy'e'wakw híhikwsimuy amumi pumuy öqalat huyta. ⁸ Nihqe pay pumuy qa hihta hinwisniqat amumi pañqawu. Pay panis natōñpi'wisni, qa tukpuy'wisni, qa nitkay'wisni, qa sivamoki'wisni. ⁹ Pu puma tōtsi'wisni; pu qa lōq napnay'wisni. ¹⁰ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Umuñaqw lōyōm haqam kīmi pake', hisat pep kitsókit añqw ahpiyniqey pahsavo qátumantani. ¹¹ Pu ason kurs haqawat umuy qa pās taviyat, umumi qa tūqayyuñqw, uma pañqw ahpiynen, umuhkukqōlñaqw qōat ayo tsatswimantani, pumuy amunkiwakw hihta sutuawi'tani. Nu umumi pas antsa pañqawni: Hisat hin yukiltiniqat aw pituqw, pep kitsókit ep sinmuy amuñem pas is óhini. Puma Sodom-nikañw pu Gomorrhath ep sinmuy amuhpenihqe pas pavan amuñem nuhtsel'ewayhtini. ¹² Noqw puma pañqw ahpiyyaqe, sinmuy tunatyay añqw lasyaniqat amumi yuaatinumya. ¹³ Pu puma sinmuy amuñaqw kaysiwhqamuy nukpanhikwsimuy ipwanwisa, pu kaysiwhqamuy tūtuyyaqamuy wihkuyit akw lelwiyat, qalapsinti-wisa.

The Death of John the Baptist

(Mt 14.1-12; Lk 9.7-9)

¹⁴ Noqw Jesus natñwaniat ahsupoq nanaptiwhq, pep tutskwat ep Moñwi, Herod yan mātsiwhqa, put navotqe pañqawu: I' hapi kūyit akw tūtuvoylalawhqa John. Pam mokiwuy añqw ahoy tātayhqe, òviy pas pavan öqal-tumalat hintsaki. ¹⁵ Noqw sinom pētu pañqawu: Pam Elias, piw pētu pañqawu: Pam God lavay'ayaata, imuy lavay'aymuyatuy hisatñahaqaw yesqamuy amuni. ¹⁶ Noqw Herod put navotqe pañqawu: Ura nu John qötötkuqw, i' pam'i; kurs pam mokiwuy añqw ahoy tātayi. ¹⁷ I' Herod pi ura tupkoy Philip nōmayat hakiy Herodias amum qatuptuqw, John put aw pañqawu: Um uhtupkoy nōmanawhkiqw pam pas qa suanta. Noqw òviy Herodias pas John nōyi'ta. Noqw Herod put unañwve hinhtiniqe, John aw hakimuy hōnaqw, puma put núayaqe, sivikimi panaya. Noqw Herodias as John nīnaniqey ankañw, Herod atsviy kurs hin panhtini. ²⁰ Pi Herod John aw tunatyawmaq'ö. Pi John súanhinmakañw pās unañway qatu. Noqw Herod put aw navoti'taqa, put kaptsi'ta; nihqe put aw tūqaytaqe, nāmi soon unañwti. Nikañw pam hahlaykañw put aw tūqaytañwu. ²¹ Noqw hisat nukwáñw'ew Herod tihtiwhpuyat aw pituqw, pam nuhtumi moñw'iwyuñqamuy nōviwhqat aw tūtsama, imuy pavan solāwamomñwituyu, pu Galilee-tutskwat ep pavansinmuy piwu. ²² Noqw Herodias tiat māna ep pákihqe, wuni-maqw, Herod put aw nahyoñwa, pu put amum yesqamu. Noqw Moñwi mānat aw pañqawu: Um hihta nāwakne', put òviy inumi tūviñtaqw, nu uñ put máqani, kita. ²³ Nihqe pas pam put aw qaöwílvayhtiqe pañqawu: Pay um pas nāp hihta òviy inumi tūviñtaqw, soon nu uñ qa máqani, hikis pas imoñwtunatyay nāsamiq yantaqata. ²⁴ Noqw pam pañqw ahpiynihqe, yuy aw pañqawu: Ya nu hihta òviy tūviñtani? Noqw pam aw pañqawu: Pay aw kūyit akw tūtuvoylalawhqa John qötöyat awu. ²⁵ Noqw pahsat pay pam kaktaykañw, Moñwit aw pákihqe, aw pañqawu: Um kūyit akw tūtuvoylalawhqa John qötöyat inpit ep íniwtatqat pay pu' nuy máqaniqat nu nāwak-

na. ²⁶ Noqw pas as Moñwi qahahlayhtikañw pay nuñwu pi pas aw qaöwílvayhtiqe, pu imuy pep put amum yesqamuy tuway'taqe, öviy kurs hin nawus qa hu'wanani. ²⁷ Nihqe pahsat pay hakiy nīnañwuqa put qötöyat kwistoniqat Moñwi aw pañqawu. Noqw pam ahpiynihqe, sivikive put qötöyat ayo túkuhqe, ²⁸ Inpit ep íniwtaqat kwusivaqe mānat aw put tavi. Noqw māna yuy put maqa. ²⁹ Noqw John aw nānatuwnayaqam put nanaptaqe, ep ókihqe, tokoyat haqami taviwisa.

Jesus Feeds the Five Thousand

(Mt 14.13-21; Lk 9.10-17; Jn 6.1-14)

³⁰ Noqw ima ayaiwyuñqam Jesus aw natsvalayaqe, hihta hinhtotiqey, pu hihta tütutuqaynayaqey sohsok put āawnaya. ³¹ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Túmai, nuhtuñaqw haqami qayēsiwhpumiya. Nen itam hihsavo pep nāsuñwnayani. Pas pi sinom kaysiwhqam ökiwkahkañw, ahpiy sasqayaqw, öviy soon kurs hisat qenitiqw puma ñas'ew nōñösani. ³² Pu öviy puma pay nanalt pākihut akw haqami qayēsiwhpumiya. ³³ Noqw pumuy ahpiyyaqw, sinom kaysiwhqam amumi tāyuñqe, Jesus tuwí'yuñqe, sohsokivaqw kitsókit añqw pañso nāp yuh-tukqe, amuhpeqtotaqe, aw tsovalti. ³⁴ Noqw Jesus pākihut añqw yámakqe, sinmuy qaan'ewakw hintaqamuy túwahqe, pumuy ökwatuwa, soñawnen pi puma kanelmuy amumi qa hak tunatyawtaqat panyuñqw öviy'o. Nihqe pahsat pu pam pumuy hīhihta tutuqaynativa. ³⁵ Noqw pay nuñwu tapkiwmaq, put aw nānatuwnayaqam put awyaqe aw pañqawu: Pas hapi yep qayēsiwa; noqw hapi pay pas hísatniqti. ³⁶ Um as sinmuy hōnaqw, puma añqe' tutskwava nankwusani, pu kitsókinawita; nen nennem hihta tunöstuiyani; taq puma qa hihta nitkay'yuñwa. ³⁷ Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Huvam nopnaya. Noqw puma put aw pañqawu: Ya itam haqami huhyawise', löp sunat sívat akw pölavikit tuiye', pumuy nopnayani? ³⁸ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya uma hihsa'haqam pölaviki'yuñwa? Kurs aw pohtayaa. Noqw puma nanaptaqe pañqawu: Tsivot pölavikita, pu löqmuy pākiwhtuy. ³⁹ Noqw puma sinmuy sakwátusaqat añ tōnawyuñqamuy yesvanayaniqat pam amumi pañqawu. ⁴⁰ Noqw sinom nānan'ik tōnawkahkañw yesva, hahqe' tsivot-sikip susnatya, pu hahqe' löp sunat pakwt sihkay'yuñqamu. ⁴¹ Noqw pam tsivot pölavikit pākiwhtuy enañ ömahtat, ömiq taykañw, put ep hahlayhtit, pölavikit yóñoyhtat, put aw nānatuwnayaqamuy amumi put oya. Noqw puma sinmuy amuhpa' o'ya. Pu pam löqmuy pākiwhtuy sohsokmuy añ huyta. ⁴² Noqw sinom sohsoyam nōñösaqe ööya. ⁴³ Noqw puma pölavikit akwsiñput tsovalayaqe, pakwt löq sihkay'taqat hoaput aqw opomnaya, pu pākiwhtuy akwsiñput pīwu. ⁴⁴ Noqw tahtaqt pölavikit añqw nōñösaqam tsivot-sikip sōmorit pahsa'haqamo.

Jesus Walks on the Water

(Mt 14.22-33; Lk 6.15-21)

⁴⁵ Noqw nāt pam sinmuy añqe' hōnantaqw, put aw nānatuwnayaqam pay añwu pākihut aqw yuñe', put ahsavo ayoqwat Bethsaidat aqwyaniqat pam pahsat pay pumuy tusoqhona. ⁴⁶ Pu öviy pam sinmuy añqe' hōnaqe, nāwaknaniqe tsomomiqa. ⁴⁷ Noqw masiphiqu, pākihu wuhkovatuphat nāsavaqe hinma; noqw pam tutskwava nālaa. ⁴⁸ Noqw pumuy amuhpewi hūhukq, öviy puma añqe' kwetstiwisqe pas qa nātusi'wisa. Noqw Jesus pumuy pantsakwisq amumi tātayhqe, tālawiwmaw pāvaqe waymakañw, pumuy amumi pituto; nihqe as pay soon pumuy amuhpeq qa yūmosani. ⁴⁹ Noqw puma put pāvaqe waymaq tutwaqe, pay himu tualañwnihqat wūwayaqe, a'nö hiñqawu, ⁵⁰ Ispi puma sohsoyam put tutwaqe tsātsawnaqee. Noqw pahsat pay pam pumuy amumi yuaaykuqe pañqawu: Pay uma qa hin unañway'yuñwni. Pay nūu. Uma qa tsawiniwyuñwni. ⁵¹ Pu pam pumuy amumiq pākihut aqw wūvi; noqw hūkañw qe'ti. Noqw puma hīhin wūwankahkañw kātayyuñwa, ⁵² Puma a'nö unañway'kahkañw pölavikit ep kātumaltiwihqat qa mātsi'yuñqe öviy'o.

Jesus Heals the Sick in Gennesaret

(Mt 14.34-36)

⁵³ Noqw puma ayoqwat nōñakqe, haqami tutskwat Gennesaret aw ókihqe, pāhut qalavoq hoyoyotota. ⁵⁴ Noqw puma pākihut añqw nōñakq, pahsat pay sinom Jesus māmatsya. ⁵⁵ Nihqe tutskwat añ ahsupoq yuhtukqe, hakim tütuyyaqamuy ahpāt añ qatsyaqamuy put háqamnihqat nanaptaqe, pañso pumuy tsamvanta. ⁵⁶ Noqw pam haqami kitsókimi pituqw, sen pas wuhkokitsokit, sen tutskwave kitsókit aw pituqw, sinom ööputuy kísonve o'yaqw, pay ñas'ew yuwsiyat qalawñwayat aw tōnokyaniqey put aw ö'qalya. Noqw hakim hihsa'nihqam aw tōnokaqam qalaptuya.

The Teaching of the Ancestors

(Mt 15.1-9)

7 Pahsat pu ima Pharisee-sinom hakimuy tutavot tutuqaynayaqamuy Jerusalem añqw ókihqamuy amumum Jesus aw tsovalti. ² Noqw Jesus aw nānatuwnayaqam qa māvaqtotat, nōsiwhqat nōnovaqw, haqawat amu-

mi tãyuñqe, pay umumi qaantaqat tutwa. ³ Ima pi Pharisee-sinom-niqw pu sohsoyam Jew-sinom wūwukwmuy lavayiyamuy añ hinwisqe, òviy qa māvāqtote', qa nōnōsañwu. ⁴ Pu puma huhyankiñaq w öke', qa māvāqtote', qa nōnōsañwu. Pu ahpiy hīhihta añ hinwisniqat tutaptiwhqat puma aw tunatyawwisa. Puma yan hintsak-wisa: Puma kukyapit, pu sīsivut pās kuksiyañwu, pu sikasivat añqw tsatsqaptat yukiwyuñqata, pu nōnōspita. ⁵ Noqw òviy Pharisee-sinom, tutavot tutuqaynayaqamuy amumum Jesus tūviñtotaqe aw pañqawwa: Ya ūmi nānatuwnayaqam hinoqw wūwukwmuy tutavoyamuy qa an hinwisqe, soq qa māvāqtotat, nōnovañwu? ⁶ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ura Esaias añwu pay umuy nawip'ew hinyuñqamuy pas súañqawhqe yan pēna: Ima sinom moay akw nuy kaptsilalwa, noqw pi unañwaam inuñaqw yāvahaq'a. ⁷ Piw haktonsa inumi okiwlal-wakahañw, sinmuy tutavoyamuy pas antsa tutuqayhpinihqat pan put tūtutuqaynaya, yan'i. ⁸ Uma pi God tutavoyat ayo yuki'kahkañw sinmuy wukwnavotiyamuy pas pas'i'yuñqe ñuy'yuñwa, sīsivut pu kukyapit pās kuk-siyakahkañwo. Pu ahpiy pāvan'e'wakw hīhihta uma hinwisa. ⁹ Pu pahsat pam pumuy amumi pañqawu: Pas pi òviy uma tutuhisnikañw umuhwukwnavotiy añ hinwisniqey òviy God tutavoyat qa hímuya. ¹⁰ Oviy pi Moses ura pañqawu: Um unay pu uñuy pumuy kaptsi'tani. Pu hak nay, sen yuy aqw qalomáhiñqawhqa pay as mokmantani, ura kita. ¹¹ Noqw úmawat pi pañqawwa: Pu kurs sen hak haqam nay, sen yuy aw pañqawni: Pay as ka um ihmuy akw moñwvastiniq, piw pam Corban (pam God aw noiwa, i'ñihqe pam'i) kite', pay qa hintamantani. ¹² Nihqe yan uma hakiy nay, sen yuy eñem hihta hinhtiniq w uhtayañwu. ¹³ Yan uma umuhwukwnavotiy nuhtumi mātapyaqe God lavayiyat ayo yuki'yuñwa, pu ahpiy yāyantaqat uma hinwisa.

The Things that Make a Person Unclean

(Mt 15.10-20)

¹⁴ Pu pam sohsokmuy sinmuy wánwayhqe, amumi pañqawu: Uma sohsoyam inumi tūqayyuñwe', māmat-syani. ¹⁵ Himu sinot qa ahsonvenikañw put ahsonmi pake', soon put tuyoy'ewakwtani. Pi sinot unañwayat añqw nōñantaqa hapi put tuyoy'ewakwtañwu. ¹⁶ Tuqayvastotaa, uma pi naqvuy'yuñwa. ¹⁷ Noqw pam sinmuy amuñaqw kīmi pakiqw, put aw nānatuwnayaqam it lavayit hihta tuawi'taqat put tūviñtota. ¹⁸ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Puyaw uma piw pas qa mātsi'yuñwa? Puyaw himu sinot qa ahsonvenikañw put ahsonmi pake', soon put tuyoy'ewakwtaniq w uma put qa mātsi'yuñwa? ¹⁹ Ispi pam put unañwayat qa aqw pakit, ponoyat aqw pake' kwayñavehaqam maspiwñwu. Yan pam lavayhtiqe, sohso nōsiwhqat kwañw'ewaynihqat pañqawu. ²⁰ Pu pam pañqawu: Pi himu sinot unaññaqw nōñakqa hapi put tuyoy'ewakwtañwu. ²¹ Pi ñi himu sinmuy unañwayamuy añqw nōñanta: Qalomátunatyā, nōmaqtsit sokoptunatyā, tokot sokoptunatyā, tuqwyantunatyā, ²² Uyiñwtunatyā, tuñlay'tunatyā, nukpantunatyā, unatwi, qaunánwtalqatsi, unañwtuya, nuhtumiq qalomálvayi, kwivi'nañwa, honaq'unañwa. ²³ Ii hapi qalomáhimu sinot unaññaqw nōñantaqa hapi put tuyoy'ewakwtañwu.

A Woman's Faith

(Mt 15.21-28)

²⁴ Pu pam piw pañqw ahpiynihqe, Tyre-kitsókit, pu Sidon-kitsókit pumuy aqlavoo, nihqe kīmi pákihqe qa hak navotniqat nāwakna; nikañw soon kurs qa navotniwtani. ²⁵ Pi hakiy wuhtit tiat manawhya tuyoy'ewakw hikwsit akw tuyqawiwtaqw, yuat Jesus hintsakqat navotqe, ep pítuhqe, kukmiq nātuva. ²⁶ I' hak wuhti pep tutskwat ep sínónikañw, Greek-sinmuy lavayiyamuy yuaata; nihqe as pam put tiyat añqw nukpanhikwsit hóroknaníqat okiw aw nāwakna. ²⁷ Noqw Jesus put aw pañqawu: Ason tsātsayom mohti òöyāni, taq soon pi hak tsātsakwmuy nōsiwhqayamuy ömahtat, pu popkotuy amumi maspañwu. ²⁸ Noqw pam lavayhtiqe aw pañqawu: Pas antsa, Tu-tuyqawhqa; noqw pay pi popkot nōnōspit atpikaqe tsātsakwmuy nōvayamuy piñput nōnovañwu. ²⁹ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay um yan lavayhtit nímani. Pay nukpanhikwsi uhtiy añqw yama. ³⁰ Noqw wuhti kiy ep pituqw pay kurs nukpanhikwsi put tiyat añqw yama; noqw pam ahpay añ wáókiwta.

Jesus Heals a Deaf and Dumb Man

³¹ Pu piw Jesus Tyre-nikañw pu Sidon pumuy qalañaqw ahpiynihqe, Decapolist tutskwat qalavaqe hinmakañw, Galileet ep wuhkovatuphat ep pitu. ³² Noqw hakim hakiy naqsöp'iwkañw huhrulqat yuaataqat put aw wikkavayaqe, as pam put aw hintsanníqat aw nānawakna. ³³ Noqw pam suhpantaqamuy sinmuy amuñaqw put qalavo wikt, put naqvumiq malatsiy panat, tóhakt, leniyat aw toño, ³⁴ Nit pu ömiq yorikt, wupahikwsut, put aw pañqawu: Ephphatha, (hötsíltii, i'ñihqe pam'i). ³⁵ Noqw pahsat pay put naqvuat hötsíltiqw, pu leñiat ñāhiwa. Noqw pam suyan yuaativa. ³⁶ Noqw pam pumuy mēwaqe put pantaqat qa hakiy āawnayaniqat amumi pañqawu. Noqw tuwat soq pam pumuy pās mēwaqw pahsat pas puma añqe' tunvotnaya. ³⁷ Pas pi puma kātayyuñqe, òviy pañqawwa: Pas sohso hihta qaöwihinhti; pas nanaqsöptuy naqvuyamuy hōtahta, pu qayuáatotaqamuy yuaaykina.

Jesus Feeds the Four Thousand

(Mt 15.32-39)

8 Noqw ephaqam sinom wukotsovawkañw, qa hihta nitkay'yuñqw, Jesus put aw nánatuwnayaqamuy wánwayhqe, amumi pañqawu: ² Pas nu sinmuy òkwatuwa, pu' pāyis tēvep inumumyakahkañw, okiw kurs hihta nōnovani. ³ Noqw nu pumuy qa òyiwyuñqamuy kīkiyamuy añqe' hōnaqw, soon puma qa māmañuani, pi pētu yāvaqhaqaw òki. ⁴ Noqw put aw nánatuwnayaqam lavayhtotiqe put aw pañqawu: Puyaw sen hak haqam nōsiwhqatnen imuy sinmuy yep qayēsiwhpuve haqam òynani? ⁵ Noqw pam pumuy tūviñta: Ya uma hihsa'haqam pōlaviki'yuñwa? Noqw puma pañqawu: Tsāñee. ⁶ Pu pam sinmuy tutskwava yesvaniqat amumi pañqawu. Nit pu pam tsañe' pōlavikit òmahtat, put ep hahlayhti, nit put yōñoyhtat, pu put aw nánatuwnayaqamuy amumi put oya, sinmuy nopnayaniqat òviy'o. Noqw puma panhtoti. ⁷ Noqw puma hikikw hiñsakwmuy pāvakiwhtuy kinumya. Noqw pam pumuy ep hahlayhtit, pu put aw nánatuwnayaqam sinmuy piw nopnayaniqat amumi pañqawu. ⁸ Pu òviy puma nōnōsaqe òöya. Noqw puma yōñoyhput akwsiñqat tsovalayaqe, tsañe' hoaput añ opomnaya. ⁹ Noqw ima nōnōsaqam nālöp sōmorit pahsa'haqamo. Noqw pam pumuy añqe' hōna. ¹⁰ Nit pahsat pay pam put aw nánatuwnayaqamuy amumum pākihut aqw pakit, Dalmanutha-tutskwat ep pitu.

The Pharisees Ask for a Miracle

(Mt 16.1-4)

¹¹ Noqw hakim Pharisee-sinom put aw ókihqe, amum nāñwuy'yuñqe, put aw tuwantota; nihqe as pam òñaqw kātatayhpi hihta tuawit'atqat mahtakaniqat put aw ò'qalya. ¹² Noqw pam unañwpeq öykitat pañqawu: Ya hinoqw pu' qatsivaptsiwuñqam kātatayhpi hihta tuawit'atqat aw yórikyaniqey-sa nāñawakna? Pas antsa nu umumi pañqawu: Pay soon kātatayhpi hihta tuawit'atqaw pu' qatsivaptsiwuñqamuy amumi mahtakiwñi. ¹³ Pu pam pumuy amuñaqw nakwsut, pākihut aqw piw paki, wuhkovatuphat yupqöymiq yámakniqee.

The Yeast of the Pharisees and of Herod

(Mt 16.5-12)

¹⁴ Noqw put aw nánatuwnayaqam kurs pōlavikit suhtokya; pay puma pākihut añqw pas panis sūkw pōlaviki'yuñwa. ¹⁵ Noqw pam pumuy u'nanaqe, amumi pañqawu: Uma tunatyaltote', Pharisee-sinmuy pēkeniyamuy ep qa ūñaiwyuñwñi, pu Herod pēkeniyat ep'e. ¹⁶ Noqw puma nāñami pañqawu: Itam qa nitkay'wisq, òviy pañqawu. ¹⁷ Noqw Jesus put navotqe, pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoqw qa pōlaviki'wisqey lavayta? Puyaw uma nāt a'nō unañway'yuñwa? ¹⁸ Ya uma pōsi'kahkañw qa tāyuñwa, piw naqvuy'kahkañw, qa nanvotyā? Ya uma qa u'ni'yuñwa? ¹⁹ Ura nu tsivót-sikip sōmorit pahsa'nihqamuy tahtaqtuy amuhpa' tsivot pōlavikit yōñoyhtaqw, uma akwsiñqat tsovalayaqe, hihsakip hoaput opomnaya? Noqw puma put aw pañqawu: Pakwt löq sihkay'taqata. ²⁰ Pu ura nu nālöp sōmorit pahsa'nihqamuy sinmuy amuhpa' tsañe' pōlavikit yōñoyhtaqw, uma akwsiñqat tsovalayaqe, hihsakip hoaput opomnaya? Noqw puma pañqawu: Tsāñee. ²¹ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Noqw ya hintaqw òviy uma nāto qa māmatsya?

Jesus Heals a Blind Man at Bethsaida

²² Pu pam Bethsaidat ep pitu. Noqw hakim hakiy qapostalqat put aw wikvayaqe, pam put aw hintsaniqat aw nāñawakna. ²³ Noqw pam qapostalqat māyat ñuat, kiñaqw qalavo put wīki; nit put posmiq tōhakt, pu lövaqw may akw put aw toñokt, sen pam hihta túwahqat tūviñta. ²⁴ Noqw pam kwuhpukt, pañqawu: Pay nu sinmuy himutsotskit anyuñqamuy yaktaqw tuwa. ²⁵ Noqw pahsat pu piw pam put posmiq lövaqw may akw hintsanqw, put pōsiat tālawva. Noqw pam powaltiqe, pas suyan sohsokmuy tuwa. ²⁶ Pu Jesus put kiyat aw hōna pañqawkañwo: Um qa kīmini; piw um qa hakiy kīve it āawnani.

Peter's Declaration about Jesus

(Mt 16.13-20; Lk 9.18-21)

²⁷ Pu Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumum pañqw ahpiynihqe, Caesarea Philippi añ kitsókinawit nakwsu. Noqw pumuy pañsoyaqw, pam put aw nánatuwnayaqamuy tūviñtaqe amumi pañqawu: Ya sinom nuy hákiynihqat pañqawu? ²⁸ Noqw puma pañqawu: Yaw um küyit kw tütuvoylalawhqa John-nihqat pañqawu. Pu yaw um Elias-nihqat pētu pañqawu. Pu haqawatuyñiqw yaw um himuwa God lavay'ayaata. ²⁹ Pahsat pu pam pumuy amumi pañqawu: Noqw úmuyniqw nu hak'i? Noqw Peter hu'waqe, put aw pañqawu: Um hapi Christ, (God ahpiy moñw'asi'taqaw). ³⁰ Noqw pam pumuy pās mēwaqe, puma put pantaqat qa hakiy āawnayaniqat amumi pañqawu.

Jesus Speaks about His Suffering and Death

(Mt 16.21-28; Lk 9.22-27)

³¹ Pahsat pu pam yuaativaqe, pumuy amumi pañqawu: Pas nu' Sinot Tiat kurs hin hīhihta añ qa kānavotni. Noqw ima wukw'a'yat-niqw, pu God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu tutavot tutuqaynayaqam nuy tūvayani, piw nuy nīnayani. Noqw pāyis talq nu ahoy tātayni. ³² Noqw pam it pas suyan pañqawhq, òviy Peter put qalavo láñaknat mēwa. ³³ Noqw pam namtökqe, put aw nánatuwnayaqamuy amuhpa' tātayht, Peter u'nanaqe aw pañqawu: Inuhkwayñavoo, Satan! taq um qa God tunatyayat wūwantat, tuwat soq sinmuy tunatyayamuy. ³⁴ Pu pam sinmuy put aw nánatuwnayaqamuy enañ wāñwayhqe amumi pañqawu: Inuñkniqey nāwaknaqa nāqahihtatat, nahoylehtsiy ĩkwiltat, inuñk nakwsumantani. ³⁵ Pi qatsiy kahkawnaqa hapi put kwayhni; pu inuñem tunatyat, pu lomatuawit òviy qatsiy kwayhqa hapi put tuyqawvani. ³⁶ Ispi puyaw as sino tūwaqatsit sohsok himuy'vakañw nāp qatsiy kwahe', hin pam put akw moñwvastini? ³⁷ Ya sen sino hihta akw qatsiy ahoy nāptini? ³⁸ Paniqw hapi òviy haqawa pu' tuskap'iwuyñqamuy, qaanhinwisqamuy qatsívaptsiwuyñqamuy amut-pip nuy, ilavayiy enañ hahmanqw, nu' Sinot Tiat put hapi tuwat hahmanni, nu hisat ihoñviaymuy qahovári-wuyñqamuy tsamkañw, Inay lolmat tālawñwayat yankañw pītee.

9 Pu pam pumuy amumi pañqawu: Pas antsa nu umumi pañqawni: Soon pas hisat God moñwtunatyaaat òqalat yankañw pītuni. Noqw ima yep hoñqamuy amuñaqw haqawat nāt mokiwyuy qa aw òke' put aw yórikyani.

The Transfiguration

(Mt 17.1-13; Lk 9.28-36)

² Pu ahpiy navaysikis talq, Jesus Peter-nit, James, pu John, púmuy-sa tsamkañw, haqami wupatukwit aqwnihqe, pepeq pumuy amutpik alònti. ³ Noqw yuwsiat nūvat an qòtsatiqe pavan pas talqaqsala; noqw pas soon hak tūwaqatsit ep tsatsákmòtsaput hintsakqa put an pas pavan qòtsatani. ⁴ Noqw pahsat pu Elias, Moses amum pumuy amumi mātāqtique, Jesus amum yuaata. ⁵ Noqw Peter lavayhtiqe, Jesus aw pañqawu: Tutuqaynaqa, pas hapi itam yépeqyaqw lolma. Himu as òviy itam payhp kistotani, suk-wat únemnit, pu suk-wat Moses éñemnit, pu suk-wat Elias éñemi. ⁶ Pay pam kurs hiñqawniqe òviy pañqawu, pas puma tsātsawnaqw òviy'o. ⁷ Noqw òmaw pepeq pumuy amumi kihsinaqw, añaqaw hakiy tōnaat pañqawu: 'I' hapi pas aw iunañwa Itii; put uma aw tuqayvahsi'wisni. ⁸ Noqw āpiy pay puma añqe' yórikyat, qa hakiy tutwa; pay Jesus nāla pumuy amumuma. ⁹ Noqw puma tūkwiñaqw hanwisq, pam pumuy pās mēwaqe, amumi pañqawu: Ason pas nu' Sinot Tiat hisat mokiwyuy añqw ahoy tātayniqat aw pahsavo uma hin yórikyaqey qa hakiy āawnayani. ¹⁰ Noqw puma put lavayiyat ñuy'yuñwa; nihqe pam mokiwyuy añqw ahoy tātayniqey hiñqawhqat nātuvñlalwa. ¹¹ Noqw puma put tūviñtotaqe aw pañqawu: Ya hinoqw tutavot tutuqaynayaqam Elias soon qa mohti pītuniqat lavayta? ¹² Noqw pam pumuy hu'waqe amumi pañqawu: Pay Elias pas antsa mohti pite', sohsok hihta añ ahoy aw antsantani. Noqw Sinot Tiat hin pey'taqw, pan kurs nu hin qa hīhihta añ kānavote', qa hímuniwhitini. ¹³ Noqw nu umumi pañqawni: Pay as Elias pas antsa pitu. Noqw puma hin nānawaknaqey an put hintsatsna, hin pam pey'taqat pan'í.

Jesus Heals a Boy with an Evil Spirit

(Mt 17.14-21; Lk 9.37-43a)

¹⁴ Noqw pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi pītuhqe, sinom qaan'ewakw hintaqam pumuy amumi tso-vawtaqamuy amumi yóri. Noqw tutavot tutuqaynayaqam pumuy amumum hīhihta yuaatotaqe, pumuy tūviñlalwa. ¹⁵ Noqw sinom sohsoyam Jesus tutwaqe, pas aw kātayyuñqe, pahsat pay aw yuhtukqe aw hahlayhtoti. ¹⁶ Noqw pam tutavot tutuqaynayaqamuy amumi pañqawu: Ya uma hihta pumuy amumum yuaatota? ¹⁷ Noqw sinmuy amuñaqw haqawa lavayhtiqe aw pañqawu: Tutuqaynaqa, nu as itiy tiyot ūmi wikva, hikwsi hakiy lavayiyat nawhkiñwuqat akw okiw pam tuyqawiwtaqw òviy'o. ¹⁸ Hikwsi put haqam ñue' okiw tutskwamiq put tūvañwu; noqw qòtmokñwu, pu tamay ñuriritikañw nawhtañwu. Noqw as ūmi nánatuwnayaqam put añqw put ayo hóroknayaniqat nu amumi pañqawhq, pay puma kurs hin panhtotini. ¹⁹ Noqw pam lavayhtiqe, put aw pañqawu: Is ohi uma pu' qatsívaptsiwuyñqam qatuptsiwñi'yuñqamu, ya nu hihsavohaqam umumum yantani? Ya nu hihsavohaqam umuy maqsonlawni? Pew wikyaa. ²⁰ Noqw puma put aw put wikya. Noqw hikwsi Jesus tuwaqw, tiyo homimiykuqe, okiw pam tutskwamiq yēvaqe, qòtmokiwkañw añqe' waöötinuma. ²¹ Noqw Jesus put nayat tūviñtaqe, aw pañqawu: Ya 'i' hísathaqam it aw pitu? Noqw pam pañqawu: Pay tsayñahaqaq'ö. ²² Noqw pam piép as it hovalanik qòhit aqw tūvañwu, pu pāhut aqw'a. Noqw kurs um hihta tuwi'te', um okiw itamuy òkwatuwni, nen itamuy paañwani. ²³ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay um tuptsihw'qö; tuptsihwqat eñem sohsoy himu pasiwta. ²⁴ Pahsat pu tsākw naat okiw pakkañw pañqawu: Tutuyqawhq, nu tuptsiya, um okiw

iöwituptsiwniy ep nuy paañwani. ²⁵ Noqw sinom put aw yuyutyawq, Jesus amumi yórikqe, tuyoy'ewakw hikwsit mēwaqe, aw pañqawu: Um hikwsi hakiy lavayiyat nawhkiñwuqa pu naqvuyat uhtañwuqa, nu ūmi pas pañqawni: Um put añqw yámakni; nen pāpu qa hisat aw pákini. ²⁶ Noqw hikwsi a'nö hiñqawht, put homimiykunat, añqw yama. Noqw pay sumataq pas mokq, öviy wūhaknihqam pañqaqwa: Pay mōki. ²⁷ Noqw Jesus put mayat ñuat, lánaknaqw, pam wunuuptu. ²⁸ Noqw pam ahpami pakiqw, put aw nánatuwnayaqam pay nanaltyakahkañw put tūviñtotaqe aw pañqaqwa: Ya hintaqw öviy itam kurs hin put hóroknayani? ²⁹ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pay i' yantaqa pas nāwakinpit akw-nikañw pu napwalnit-sa akw ayo hórokiñwñwu.

Jesus Speaks again about His Death

(Mt 17.22-23; Lk 9.43b-45)

³⁰ Noqw puma pañqw ahpiyyaqe, Galilee-tutskwat añ ayo nōña; noqw qa hak put navoti'taniqat pam nāwakna. ³¹ Pi pam put aw nánatuwnayaqamuy tutuqaynaqe, amumi pañqawu: Nu' Sinot Tiat sinmuy öqalayamuy aw mātaviwni. Noqw puma nuy nīnayani. Noqw ason nu nīniwe', payis talqat ep ahoy tātayni. ³² Noqw puma put hiñqawhqat qa māmatsyakañw, piw put tūviñtotaniqey nánahtsopya.

Who Is the Greatest?

(Mt 18.1-5; Lk 9.46-48)

³³ Pu pam Capernaum ep pitu. Nihqe pam ahpavenikañw pumuy yan tūviñta: Ya uma añqwyaqe hihta nānami pas pavan yuaatiwisa? ³⁴ Noqw puma qa hiñqaqwa; puma pi añqwyaqe haqawa pa pas suspavanniqat nānami yuaatiwisa. ³⁵ Noqw pam qatuptut pakwt löq sihkay'taqamuy wāñwayhqe, amumi pañqawu: Mohpeqniqey nāwaknaqa hapi sohsokmuy amuñaqw nuhtuñkmantani, pu sohsokmuy tumalay'tamantani. ³⁶ Pu pam hakiy tsākw pañso wikqe, amuhsonve tavit, put tsöpahtat, pumuy amumi pañqawu: ³⁷ Haqawa inuñem yan hihtawat tsākw pās távihqa hapi nuy pās távimantani, pu haqawa nuy pās távihqa hapi qa nuy pās tavit, añqw nuy pew távihqat pās távimantani.

Who Is not against Us Is for Us

(Lk 9.49-50)

³⁸ Noqw John lavayhtiqe, pañqawu: Tutuqaynaqa, hak itamum qa hinmaqa uhnatñwaniy aw yanikañw nukpanhihikwsimuy ipwanta. Noqw itam aw yórikyaqe put mēwaya, qa itamum hinnumqw öviy'o. ³⁹ Noqw Jesus pañqawu: Uma qa mēwantotani. Soon pi hak haqam inatñwaniy aw yanikañw kātatayhpit hintsakqa nuy paysoq qalomáyuaatani. ⁴⁰ Qa itamuhpew'iwtaqa hapi itamuma. ⁴¹ Pas antsa nu umumi pañqawni: Hak haqam inuñem umuy Christ sinomatniqw öviy umuy kuyapkuynaqa pas soon qa ahsatiy ömahtani.

Temptations to Sin

(Mt 18.6-9; Lk 17.1-2)

⁴² Pu kurs haqawa imuy tsātsakwmuy hihtawat inumi tuptsiwni'taqat lasnaqw, pay pi tatam put kwapkaqe wukomata hāyiltiqw pam wuhkovatuphamiq tūviwhq, pam pantaqa put eñem pay ñas'ewni. ⁴³ Noqw öviy kurs uhma uñ lasnaqw, um put ayo túkuni. Pay pi um tatam qa pasiwkañw qatsit aw pákini, hikis pi as um löqmuy may'kañw maskiveq qōhit pas qa tokñwuqat aqw pákini. ⁴⁴ Pepeq ātu pumuy sówantotaqam qa so'ñwu, piw qōhi pas qa tokñwu. ⁴⁵ Pu kurs uhkuku uñ lasnaqw, um put ayo túkuni; Pay pi um tatam qa pasiwkañw qatsit aw pákini, hikis pi as um löqmuy kuhkuy'kañw maskiveq qōhit pas qa tokñwuqat aqw tūviwni. ⁴⁶ Pepeq ātu pumuy sówantotaqam qa so'ñwu, piw qōhi pas qa tokñwu. ⁴⁷ Pu kurs uhposi uñ lasnaqw, um put ayo hóroknani. Pay pi um tatam sūkw pōsi'kañw God moñwtunatyayat aw pákini, hikis pi as um löqmuy pōsi'kañw maskiveq qōhit pas qa tokñwuqat aqw tūviwni. ⁴⁸ Pepeq ātu pumuy sówantotaqam qa so'ñwu, piw qōhi pas qa tokñwu. ⁴⁹ Pi sohsoyam qōhit akw suhutiwyani, pu sohsoy hom'oyi öñat akw suhutiwni. ⁵⁰ Öña as lolma. Nikañw kurs as pam suhuviwniqw, ya sen uma hihta akw put suhutotani? Uma suhupkiwyuñwñw, nen uma qa nānami hin unañway'yuñwñw.

Jesus Teaches about Divorce

(Mt 19.1-12; Lk 16.18)

10 Pu pam pañqw nakwsukañw, Jordan pāyut yupqöyve Judea-tutskwat aqlavo pitu. Noqw sinom qaan'ewakw hintaqam piw put aw öki. Noqw pay pi pam panhtiñwunihqe piw pumuy tutuqaynativa. ² Noqw Pharisee-sinom put aw ökihqe, unahepyaqe, tūviñtotaqe aw pañqaqwa: Ya tāqa nōmay mātapniniqw pam súanta? ³ Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Ya Moses umumi hin tutapta? ⁴ Noqw puma pañqaqwa: Hak nōmay mātapnik pan put eñem tutuventat, put hōnamantaniqat Moses sinmuy pan nakwhana. ⁵ Noqw

Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Pay pi uma a'nö unañway'yuñqw, òviy Moses it tutavot umuñem pēna. ⁶ Noqw pi as yayhniwhqat añqawq hisat hīhihta yukiltiqat pepeq God tāqat pu wuhtit pumuy yuku. ⁷ Paniqw hapi òviy tāqa nay, pu yuy mātap, nōmay aw huruhtimantani. ⁸ Noqw puma lōyōmnikañw sūkw tokot antamantani. Noqw òviy hapi puma pāpu qa lōyōmnit sūka tókoniñwu. ⁹ Paniqw òviy God hakimuy namitsakaqat qa hak nāhoj távini. ¹⁰ Noqw put aw nánatuwnayaqam ahpave pay piw nāt put tūviñtota. ¹¹ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Hak nōmay mātap, piw suk w amum qatupte', tokot sokoptaqey akw nōmay ehpewi qaanhtiñwu. ¹² Pu kurs wuhti kōñay mātap, piw suk w amum qatupte', pam tokot sokoptañwu.

Jesus Blesses Little Children

(Mt 19.13-15; Lk 18.15-17)

¹³ Noqw hakim tsātsakwmuy tsamkahkañw, Jesus aw ókihqe, as pam pumuy amumi hintsanniqtat aw pañqawu. Noqw put aw nánatuwnayaqam pumuy tusoqmewaya. ¹⁴ Noqw Jesus put túwahqe, qa yan unañwtiqe, amumi pañqawu: Uma tsātsakwmuy inumi nakwhanayani; uma qa mēwantotani. Pi panyuñqam hapi God moñwtunatyayat ep sinoiwuñwa. ¹⁵ Pas nu umumi súañqawni: Hak God moñwtunatyayat tsākw qa an kwú-suhqa pas soon pañso pákini. ¹⁶ Pu pam pumuy tsōpalawkañw, amumi mámatyawht, öqalanta.

The Rich Man

(Mt 19.16-30; Lk 18.18-30)

¹⁷ Noqw pam pañqw ahpiyniqw, hak tiyo añqawq wárikwtaqe put atpipo tamötswunuptut, aw tūviñtaqe pañqawu: Lomatutuqaynaqa, ya nu hihta hinhte', qatsit qa so'taqat himuy'vani? ¹⁸ Noqw Jesus put aw pañqawu: Ya um hinoqw nuy lolmalawu? Pi qa hak lolma, hal pas God-saa. ¹⁹ Pay pi um hinwisniqtat tutavot navoti'ta: Um tokot qa sokoptani; um hakiy qa nīnamantani; um hihta qa ūuymantani; um hakiy hihta qa atsátoynamantani; um unay, pu uñuy, pumuy kaptsi'tamantani, it'a. ²⁰ Noqw pam lavayhtiqe aw pañqawu: Tutuqaynaqa, pay nu pas itsákoy añqawq put sohsok añ hinma. ²¹ Pahsat pu Jesus put aw taynumqe, aw unañway'ta; nihqe aw pañqawu: Um sūpwat hihta ep qa pasiwta. Um ahpiynen hihta uhhimuy húyani; nen añ ökiwyaqamuy sívat huytani. Nen um öveqatsit ep hihta hihkay'taqat himuy'vani. Pu um añqwnen nahoyehtsit kwusut inuñkni. ²² Noqw pam put lavayit ep unañwmokqe, qahahlaykañw pañqw ahpiy'o; pam hihta nihti'taqe òviy'o. ²³ Pu Jesus añqe' yorikt, put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Pas káhaksinmuy amuñem qatuvoshinta God moñwtunatyayat aw yuñwniq'ö. ²⁴ Noqw put aw nánatuwnayaqam put lavayiyat ep hin kurs wūwaya. Noqw Jesus piw lavayhtiqe amumi pañqawu: Tōtimu, pas káhakiwuy aw yanyuñqamuy amuñem qatuvoshinta God moñwtunatyayat aw yuñwniq'ö. ²⁵ Pay himu pohko pōlay'taqa tsakomostat añ pórokput añ yámakniñw pam pay qa pas qa tūvosi. Noqw pay káhaksino God moñwtunatyayat aw pákiniñw pam put eñem pas qatūvosi. ²⁶ Noqw pahsat puma tis pas kurs hin wūwayaqe, nānami pañqawu: Noqw pantaniñw, hak sen ayo yámakni? ²⁷ Noqw Jesus pumuy amuhpa' taykañw pañqawu: Pay sinmuyniqw i' kurs hin pasiwtani. Nīkañw God-niqw qa panta. Pi God-niqw sohsoy himu pasiwta. ²⁸ Pahsat pu Peter yuaaykuqe aw pañqawu: Meh, itam hapi sohsoy hihta tatamhtotat, uñk nankwusa. ²⁹ Noqw Jesus lavayhtiqe pañqawu: Pas antsa nu umumi pañqawni: Pas qa hak paysoq kiy, sen pāvamuy, sen tupkomuy, sen qōqamuy, sen siwamuy, sen nay, sen yuy, sen nōmay, sen timuy, sen pāvasay inuñem tunatyat-nīkañw pu lomatuwat eñem tunatyat òviy mātavi. ³⁰ Nīkañw pam tuwat it qatsit ep tsivót-sikip sunát-sikip hóyokiwtaqat himuy'vani: Kīkihuta, pāvamuy, tupkomuy, qōqamuy, siwamuy, yúmuy, tímuy, pu pāvasata, pu okiwsahsanpit énaña; pu piw qatsit nātoniqat ep qatsit qaso'taqata. ³¹ Nīkañw hapi kaysiwhqam mohti'wisqam nuhtuñktotini; pu nuhtuñkyaqam mohti'wisni.

Jesus Speaks about His Death a Third Time

(Mt 20.17-19; Lk 18.31-34)

³² Noqw puma pañ Jerusalem aqwayaqw, Jesus pumuy amupyeve hinma; noqw puma hin kurs wūwankahkañw, maqasneveq añk hinwisa. Noqw pam pakwt löq sihkay'taqamuy piw namitsovalat, hin pam hintsaniwniqey pumuy āwintiva; ³³ Nihqe amumi pañqawu: Meh, itam hapi Jerusalem aqwaya. Noqw nu' Sinot Tiat God awwat mohpeq momñwituy-nīkañw pu tutavot tūtutuqaynayaqamuy amumi mātaviñni. Noqw puma nuy mokiwy hihkay'taqat pañqawani; nen imuy qa-Jew-sinmuy amumi nuy noayani. ³⁴ Noqw puma inumi tutsiwyat, nuy wuvalalwat, inumi töhtotani; nen nuy nīnayani. Noqw pāyis talq nu ahoy tātayni.

The Request of James and John

(Mt 20.20-28)

³⁵ Noqw hakiy Zebedeet timat James-niqw pu John, puma Jesus aw pítuñqe, aw pañqawu: Tutuqaynaqa, um as itamuy hin nāwaknaqw pan itamuy hintsanni. ³⁶ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya nu hihta umuñem

hinhtiniqat uma nāwakna? ³⁷ Noqw puma put aw pañqawu: Ason um moñwqatuptuqw, as itamuñaqw haqawa uhputvaqe qatuqw, pu suhkawa uhsuyvaqe qátuniqat um itamuy hu'wanani. ³⁸ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Uma hihta òviy tūviñlawhqe qe mātsi'ta. Ya pay nuy kānavotpit añqw yúkuniqat añqw uma yúku-niqey suhta'ewa? Ya sen uma nuy hin tuvoylaiwtaqat pan tuvoylatiwniqe òviy'o? ³⁹ Noqw puma put aw pañqawu: Owi, pay itam soon qa panhtini. Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay nu kānavotpit añqw yúku-niqat uma as soon añqw qa yúkuni; pu nu hin piw tuvoylatiwqhataqat uma soon as qa pan tuvoylatiwiyani. ⁴⁰ Nikañw pay nu hakiy iputvaqe sen isuyvaqe qátuniqat pañqawniqey òqalat qa pasiwta. Nikañw pay ason pas pam hakimuy amuñem na'sastiwqh, pumuy amumi pam noiwni. ⁴¹ Noqw ima pakwtñiqam put nanaptaqe, James-nikañw pu John, pumuy amumi qa yan unañwtoti. ⁴² Noqw Jesus pumuy wáñwayhqe, amumi pañqawu: Pay uma navoti'yuñqw, imuy qa-Jew-sinmuy amumi moñw'iwyuñqey yan tūñwantiwayaqam pumuy amumi tutuyqawya; pu pumuy amuhpa' pavansinom òqalay pumuy nanvotnatiwisa. ⁴³ Nikañw uma hapi qa panhtotimantani; pay umuñaqw haqawa pas pāvanniqey nāwaknaqa umuy tumalay'tani. ⁴⁴ Pu uma haqawa pas sus-mohpeqniqey nāwaknaqa sohsokmuy tūwikiamni. ⁴⁵ Hikis pi nu' Sinot Tiat qa hihta tu'yalawniqe òviy pitu; pi nu nuhtumi unañwtapniqe òviy pitu, piw sinmuy kaysiwqhāmuy amuñem iqatsiy táviniqee, pumuy ayo óyaniqe òviy'o.

Jesus Heals Blind Bartimaeus

(Mt 20.29-34; Lk 18.35-43)

⁴⁶ Pu puma Jericho aw òki. Noqw pam put aw nánatuwnayaqamuy-nikañw pu sinmuy kaysiwqhāmuy amumum Jericho añqw ahpiyniqw, hak qapostalqa Bartimaeus yan mātsiwqh, hakiy Timaesus tiat, pòhut qalave qatukañw, okiw nuhtumi hihta tuñlay'ta. ⁴⁷ Noqw yaw hak Nazareth añqw tāqa Jesus pañniqhataqat pam navotqe, put aw tsa'lawhqe pañqawu: Um Jesus, David Tíata, okiw nuy òkwatuwaa. ⁴⁸ Noqw hakim wūhaqñiqam put mēwayaqe, qa hiñqawlawniqat aw pañqawu. Noqw pahsat pu pam òvaqe tsa'lawhqe pañqawlawu: Um David Tíata, okiw nuy òkwatuwaa. ⁴⁹ Noqw Jesus pep huruhtit, puma put wáñwayyaniqat amumi pañqawu. Noqw puma qapostalqat wáñwayyaqe aw pañqawu: Hahlayhtit, wunuptuu; pam uñ wáñwaylawu. ⁵⁰ Noqw pam usimniy ayohaqami tūvat, wunuptut, Jesus aw nakwsu. ⁵¹ Noqw Jesus lavayhtiqe, put aw pañqawu: Ya nu uñ hintsanniqat um nāwakna? Noqw qapostalqa put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, um as okiw ivosiy tálawnani. ⁵² Noqw Jesus put aw pañqawu: Taa, pay um nímani; uhqapevewni uñ powata. Noqw pahsat pay pam pòsiy tálawnaqe, pahpiy pòhpava Jesus añki.

The Triumphant Entry into Jerusalem

(Mt 21.1-11; Lk 19.28-40; Jn 12.12-19)

11 Noqw puma Jerusalem ahayhp òkiwisa, tsomot Ólivet aw'i. Pep hapi Bethphage-kitsóki-nikañw pu Bethany-kitsóki wunu. Noqw pumuy pañso òkiqw, Jesus lóqmuy put aw nánatuwnayaqamuy ayataqe, ² Amumi pañqawu: Uma kitsókit umupyeve wúnuhqat awni. Nen uma panis ep pake', pay morohyat pas nāt qa hisat hak aqw wupqat sómiwtaqat tūwani. Uma put ñaht, añqw wikni. ³ Pu ason kurs hak umuy hinoqw pantsakqat pañqawhqa, uma put aw pañqawu: Itahtutuyqawhqa put haqni'ta, uma aw kítani. Noqw pahsat pay pam añqw put lālayni. ⁴ Noqw puma ahpiynihqe, haqam ihp pónalsive hōtsíwat aqlap morohyat sómiwtaqat tuwa; nihqe puma put ñaha. ⁵ Noqw pumuy pantsakq, hakim pep hoñqam pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoqw morohyat ñáñaha? ⁶ Pu òviy Jesus pumuy amumi hin tutaptaqat puma pan amumi lavayhti. Noqw puma pumuy mātapya. ⁷ Noqw puma Jesus aw morohyat wikvaqe, put aqw yuwsiy ahpata. Noqw pam aqw wūvi. ⁸ Noqw kaysiwqhām pónawit yuwsiy ahpata. Noqw pētu himutsotskit nantaqayat tsañqayaqe, put pónawit ahpata. ⁹ Pu ima mohti'wisqam-niqw pu amuñyaqam tsa'tiwisqe pañqawwisa: Óqawmañwu! Nam Tutuyqawhqat natñwaniyat aw yankañw pitutoqa tayawintiwa. ¹⁰ Nam itanay David moñwtunatyat Tutuyqawhqat natñwaniyat añ pitutoqa tayawintiwa. Nam God Sus'oveqñihqa put òqalaa! ¹¹ Noqw Jesus Jerusalem aw pákihqe, God kíyat awnihqe, sohsok hihta añ yori. Noqw pay pas hísatniqtiqw, òviy pam pakwt lóq sihkay'taqamuy amumum pañqw Bethany-kitsókit aw'i.

Jesus Curses the Fig Tree

(Mt 21.18-19)

¹² Noqw qavoñvaqw puma Bethanyt añqwayaqw, pam tsòñmokqe, ¹³ Yāvo nōnvospaltsokit nahpi'taqat túwahqe, put aw'i, nāphisat sen put ep aniwñit tūwaniqe òviy'o. Noqw pam aw pítuhqe qa hihta tuwa, pay panis nahpiyat-saa, nāt nōnvospala hisat aniwñitwuwat qa aw pituqw òviy'o. ¹⁴ Noqw Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Nam turs yahpiy qa hak uñaqw hihta nōsni. Noqw put aw nánatuwnayaqam nanapta.

Jesus Goes to the Temple (Mt 21.12-17; Lk 19.45-48; Jn 2.13-22)

¹⁵ Pu puma Jerusalem aw öki. Noqw Jesus God kiyat aw nõyak'iwpuyat aw pákihqe, pahsat pu pep hakimuy huhyayaqamuy pañqw ihpomiq lālayi, pu hihta tuhtuy'yaqamuy, pu sivat nāhoynwantotaqamuy huhyanpiyamuy takuminva, pu imuy hõwihtuy huhyayaqamuy atsvewayamuy piwu. ¹⁶ Nihqe hakiy pep nõyakpuva haqami hihta yawmaniqat pas qa nakwha. ¹⁷ Noqw pam tutuqaynaqe, pumuy amumi pañqawu: Ura God lavay'ayaat put eñem yan pēna: Iki hapi nāwakinkihunihqey pan sohsokmuy sinmuy amuhpiy tūnwantiwni. Noqw soq tuwat uma put uuyiñwtuy kiyat pan yukuya. ¹⁸ Noqw tutavot tutuqaynayaqam God awwat mohpeq momñwituy amumum put nanaptaqe, hin as put nīnayaniqey wūwanvaya, sinom sohsoyam put tutuqayhpiyat aw kā-tayyuñq'ō. Noqw öviy puma put mamqasya. ¹⁹ Pu tapkiqw pam kiñaqw ahpiy'o.

The Lesson from the Fig Tree (Mt 21.20-22)

²⁰ Pu qavonvaqw puma añqwyaqw, kurs nōnvospaltsoki ñay aqwhaqami lāki. ²¹ Noqw Peter u'naqe, Jesus aw pañqawu: Tutuqaynaqa, meh ura um nōnvospaltsokit aw qalomálavayhtiqw, kurs pam lāki. ²² Noqw Jesus lavayhtiqe, pumuy amumi pañqawu: God aw tūtuptsiwaa. ²³ Pas antsa nu umumi pañqawni: Haqawa it tsomot nahlake' wuhkovatuphamiq tūviwniqat aw pañqawhqa pas unañwpeq qa pēvewnakañw, hin lavayhtiqey pas soon qa anhtiniqat tuptsiwe', hin lavayhtiqey pas soon aw qa yórikni. ²⁴ Paniqw öviy nu umumi pañqawni: Uma nānawaknakahkañw, hihta öviy tūviñlalwe', uma pas soon put qa ömahtotaniqey qa pēvewnaye', put makiwymantani. ²⁵ Pu uma hoñkahkañw nānawakne', kurs hakiy aw hihta ep hinyuñwe', put ayo yukuyamantani. Noqw Umuna, öveqatsit ep qátuhqa umuy mewnit ep qaanhtotiqat tuwat umuhpiy put ayo yúkumantani. ²⁶ Nikañw kurs uma hakiy ahpiy put qa ayo yukuyaqw, pay soon Umuna öveqatsit ep qátuhqa umuy mewnit ep qaanhtotiqat tuwat umuhpiy ayo yúkumantani.

The Question about Jesus' Authority (Mt 21.23-27; Lk 20.1-8)

²⁷ Pu puma piw Jerusalem aw öki. Noqw Jesus God kiyat ep waynumqw, hakim God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu tutavot tutuqaynayaqam, pu wukw'a'yat put aw ókihqe, ²⁸ Aw pañqaqwa: Ya um hakiy öqalayawt aw yankañw iit hintsaki? Ya hak un iit hintsakniqat un öqalmaqa? ²⁹ Noqw Jesus lavayhtiqe, amumi pañqawu: Kurs nu piw tuwat umuy sūkw hihta tūviñtani. Noqw ason kurs uma put nuy āawnayaqw, pu' nu tuwat piw hihta öqalat aw yankañw iit hintsakqey umuy āawnani. ³⁰ Ura John küyit akw tūtuvoylalawu. Ya pam pantsakniqey haqaqw makiwa? sen öveqatsit añq'ō? sen sinmuy amuñaq'ō? Uma nuy āawnayani. ³¹ Noqw puma nānami put yuaatotaqe pañqaqwa: Pas ka itam, Oñaq'ō kitotaqw, kurs hin pam qa pañqawni: Noqw ya hinoqw pantaqw uma put aw qa tūtuptsiwa? kītani. ³² Pu as ka itam Sinmuy amuñaq'ō kitotaniñw-pi puma sinmuy mamqasya, sinom sohsoyam John pas antsa God lavay'ayaatnihqat pan mātsi'yuñqw öviy'o. ³³ Noqw öviy puma lavayhtotiqe, Jesus aw pañqaqwa: Pay kurs itam hin pañqaqwani. Noqw Jesus lavayhtiqe, amumi pañqawu: Pay nu tuwat soon hihta öqalat aw yankañw iit hintsakqey umuy āawnani.

The Parable of the Tenants in the Vineyard (Mt 21.33-46; Lk 20.9-19)

12 Pahsat pu pam lavayit hihta tuawi'taqat yuaativaqe, pumuy amumi pañqawu: Hak tāqa övat uyht, put aw nõyaknat, haqam övat pālayat yuykuyaniqat eñem qölötat, tuwalankihut kītat, hakimuy tumalay'yuñqamuy amumi put mātavi. Nit pahsat pu pam yāvoqhaqamii. ² Nihqe hisat kwañwtiniqat aw pituqw, pam ovayit tumalay'yuñqamuy amumi tumalay'ayay hōna, amuñaqw aniwnit makiway ömahtaniqey öviy'o. ³ Noqw puma put ñuayaqe a'nö wuvahtotat, qa hihta hintaqat ahoy lālayya. ⁴ Pu piw üyi'taqa suk-wat tumalay'ayay pumuy amumiq hōna. Noqw puma putwat tatatupyaye qötöyat wuvahtotat, hamanhintsatsnat lālayya. ⁵ Pu piw pam suk-wat amumi hōna. Noqw puma putwat nīnaya. Noqw pam wūhaqnihqamuy amumiq hōna. Noqw puma pētuy wuvahtota, pu haqawatuy qōqya. ⁶ Noqw pam sūkw tiy pas aw unañway nāt tavi'taqe, pu nuhtuñk pumuy amumiq put tavi pañqawkañwo: Pay soon puma itiy qa kaptisitotani. ⁷ Noqw tuwat soq ovayit tumalay'yuñqam nānami pañqaqwa: I' hapi nay akpetaniqa. Taa, itam nīnayani; noqw himu aw noiltiniqa itah-himuniwhtini. ⁸ Pu puma put ñuayaqe, nīnayat, ovayit añqw qalavohaqami tūvaya. ⁹ Taa, noqw övat üyi'taqa it ep sen hinhtini? Pam pite', ovayit tumalay'yuñqamuy qóyani. Nen pam a'löñtuy amumi ovayit nóani. ¹⁰ Noqw ya uma yan pey'taqat qa hisat añ tuñwáya? Owa kīlalwaqamuy amuhpiy qalavo tūviwhqa hapi tuyqaatniwhti. ¹¹ Tutuyqawhqa it tumaltaqw, itamuy-niqw kātatayhpi, it'a? ¹² Noqw suyan pi pam pumuy amuhpewi yan lavayh-

tiqw, òviy puma put ñuayaniqey unañwtoti. Níkañw puma sinmuy mamqasya; nihqe put mātapyat pañqw ah-piyya.

The Question about Paying Taxes

(Mt 22.15-22; Lk 20.20-26)

¹³ Noqw hisnen as puma put lavayiyat akw núansanyaniqe òviy hakimuy Pharisee-sinmuy, Herod ańk wísiw-taqamuy enañ put aw hōnaya. ¹⁴ Noqw puma put aw ókihqe aw pañqawu: Tutuqaynaqa, itam ūmi navoti'yuñqw um pas qa atsats añ hinma; piw um qa hakiy mamqasi, ispi um sinmuy wuwniyamuy qa kapt-si'kañw, God tuwiyat suan tūtutuqaynaqee. Ya itam moñwit enem hihta añ sivit Caesar aw siviwisniqw pam súanta, sen pay qa súanta? ¹⁵ Sen itam sisviyani, sen pay itam qa sisviyani? Noqw kurs puma paysoq hintsatskaqw pam amumi māsiti'taqe amumi pañqawu: Ya uma hinoqw nuy unaheplalwa? Pew yālit yawwisq nu aw yórikni. ¹⁶ Noqw puma aw put taviya. Noqw pam pumuy tūviñtaqe amumi pañqawu: Ya hakiy pitsáñwaat ep pey'ta? pu ya hakiy tuñwniat añ pey'ta? Noqw puma put aw pañqawu: Caesar pitsáñwaata. ¹⁷ Noqw Jesus lavayhtiqe, amumi pañqawu: Uma turs Caesar hihta himuyat Caesar aw siviwisni, pu uma God hihta himuyat God aw noyani. Noqw puma put aw kātayuñwa.

The Question about Rising from Death

(Mt 22.23-33; Lk 20.27-40)

¹⁸ Pahsat pu hakim Sadducee-sinom, yaw sinmuy qa ahoy yesvaniqat pañqawuqam put aw ókihqe, put tūviñtotaqe aw pañqawu: ¹⁹ Tutuqaynaqa, ura Moses itamuñem yan pēna: Kurs hak tāqa tupkoy'taqa qa tí-muy'kañw moke', yep nōmay mātapiq, put tupkoat wuhtit amum qatupte', pāvay enem tíoymantaniqat pañqawu. ²⁰ Taa, ura hakim tsáñe'nihqam nānatupkom as yēse. Noqw mohti'maqat nōmatat, qa hihta tí'kañw pay mōki. ²¹ Noqw pu ańknihqe put nōmayat amum qatuptut, qa tí'kañw mōki; noqw pu amuñknihqe pay piw amunti. ²² Noqw puma as tsáñe'nihqam put nōmatota; nit qa hihta tí'ya. Noqw nuhtuñk pu wuhti tuwat mōki. ²³ Taa, noqw ya òviy ahoy yesvaniqat aw pituqw, pumuy tātayyaqw, pam pumuy hihtawat nōmaatni, pi puma tsáñe'nihqam put nōmatota? ²⁴ Noqw Jesus lavayhtiqe, pumuy amumi pañqawu: Suyan pi uma tutuven-it-níkañw pu God òqalayats qa tuwi'yuñwa. Ya qa paniqw òviy uma qa suan wūwaya? ²⁵ Pi puma mokiway añqw tātayye' qa nōmalalwani, piw qa puwsuñwlanwani; pi puma òveqatsit ep yesqamuy God hoñviaymuyatuy amun-yuñwani. ²⁶ Noqw kurs uma so'qam ahoy yesvaniqat tūviñlalwaqw-Ya uma Moses pēniyat ep it qa hisat añ tuñwáya? Ura pam himutskit yuaataqe yan pēna: Ura God put aw pañqawu: Nu hapi Abraham, pu Isaac, pu Jacob, pumuy Tutuyqawhqaamu, it'a? ²⁷ Oviy pi God qa so'pumuy amumi tutuyqawi, pi yesqamuy amumii. Oviy uma pas qahin aw suan wūwaya.

The Great Commandment

(Mt 22.34-40; Lk 10.25-28)

²⁸ Noqw hak tutavot tutuqaynaqa amumi pítuhqe, puma hihta yuaatotaqat navota; noqw pas Jesus pumuy amumi súañqawhqw navotqe, put tūviñtaqe aw pañqawu: Ya tutavot sohsok amuñaqw himuwa pas suspavani'? ²⁹ Noqw Jesus put hu'waqe aw pañqawu: Sohsok tutavot amuñaqw suspavannihqa hapi ii. Tuqayvastotaa, Is-rael-sínomu. Tutuyqawhqa hapi aw itahyantaqa. Pam hapi pas nāla Tutuyqawi. ³⁰ Noqw òviy hapi uma sohsok umuh'unañway akw God Umuhtutuyqawhqw aw unañway'yuñwani, pu sohsok umuhhikwsiy akw'a, pu sohsok umuhwuwniy akw'a, pu sohsok umuh'òqalay akw'a. I' hapi pas suspavannihqa tutavo. ³¹ Noqw ańknihqe piw put anta. Um nāmi hin unañway'taqey pas pan uhsinosñway aw unañway'tani. Qa himu hapi tutavo imuy amuhpenihqe pas pávan'i. ³² Noqw tutavot tutuqaynaqa pañqawu: Pas antsaa, Tutuqaynaqa, um súañqawu. Pi God pas sūkaa, qa hak piwu, pas pam-saa. ³³ Piw hak God enem wākasit tataqtsōke', sen put aw hihta noe' súantsakñwu. Noqw pay hak sohsok unañway, pu sohsok wuwniy, pu sohsok hikwsiy, pu sohsok òqalay akw put aw unañway'kañw, nāmi hin unañway'taqey pan sinosñway aw unañway'taqa hapi put epnihqe pas pavan súanhtiñwu. ³⁴ Noqw pas pam put aw súañqawhqw Jesus navotqe, put aw pañqawu: Pay um God moñwtu-natyayat añqw qa yāpo. Noqw pahpiy pu' pāpu qa hak hisat put hihta tūviñtaniqey unahintsaki.

The Question about the Messiah

(Mt 22.41-46; Lk 20.41-44)

³⁵ Noqw Jesus God kíyat ep tūtutuqaynakañw, lavayhtiqe pañqawu: Ya hintaqw òviy tutavot tutuqaynayaqam Christ David tíatnihqat pañqawu? ³⁶ Pi ura David Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy pas nāp pañqawu: Tutuyqawhqa Imoñwiw aw pañqawu: Um hāk iputvaqewat qátuni, nu hisat uhtuwqamuy áñwutaqw, puma ūmi maqaptsi'yuñwaniqat pahsavoo. ³⁷ Noqw òviy hapi David pas nāp put Moñwílawhqw, ya hin pam put tíatni?

Jesus Warns against the Teachers of the Law

(Mt 23.1-36; Lk 20.45-47)

Noqw söqavuñwsinom put nanaptaqe, hahlayhtoti. ³⁸ Pu pam pumuy tutuqaynakañw amumi pañqawu: Uma tutavot umuy tutuqaynayaqamuy wupayuwsi'numyaniqey nānawaknakahkañw, kitpik pas kaptsi'tiwyaniqey tuñlay'yuñqamuy amuhpe qa nāunay'yuñw. ³⁹ Puma tsotsvalkiva pas mohkaqe atsvewat tuñlay'yuñwa, pu nōviwhqat añ mohkaqe qeqnita. ⁴⁰ Puma koñnalvutuy kikiyamuy tusoqkwahankahkañw, nānawakne', naw-
ip'ew sutséyuaatotañwu. Ima hapi pas pavan qaöwíhintsaniwyani.

The Widow's Offering

(Lk 21.1-4)

⁴¹ Noqw Jesus sivatatañpit ayañqwat qatukañw, sinmuy pañsoq sivat ðoyaqw, amumi tayta. Noqw kaysi-
whqam kahaksinom aqw nihtiwtatqat tañalalwa. ⁴² Noqw hak koñnalavu ðokiwhqa pítuhqe löq hihsaq votōnat
pañso pana. Puma löyömmen sūka palávotōnaniñwu. ⁴³ Noqw Jesus put aw nānatuwnayaqamuy wāñwayhqe,
amumi pañqawu: Pas antsa nu umumi pañqawni: Pas i' koñnalavu ðokiwnihqa imuy sivatatañpit aqw ðoyaqa-
muy amuhpenihqe aqw suswuhq oya. ⁴⁴ Puma pi pay qa rūrumnayakahkañw hihta akwsiñqat pañsoq ðoya.
Noqw i' pi rūumnakañw pas sohsok himuy, pas hihta akw qátuhqey sohsok pañsoq oya.

Jesus Speaks of the Destruction of the Temple

(Mt 24.1-2; Lk 21.5-6)

13 Noqw Jesus God kiyat añqw yámaktoqw, haqawa put aw nānatuwnaqa put aw pañqawu: Tutuqaynaqa,
meh, is uti pavan pas o'wa! pu pavan pas kīkuhu! ² Noqw Jesus lavayhtiqe put aw pañqawu: Ya um iit
qaan'ewakw kīkihut aw tayta? Pay nāt qa haqam owa qeniy ep akwsiñw; pas sohsoy sahpukiwini.

Troubles and Persecutions

(Mt 24.3-14; Lk 21.7-19)

³ Noqw pam God kiyat ayañqwat tsomot Olivet epeq qatuqw, Peter-niqw, pu James-niqw, pu John-niqw, pu
Andrew, puma pay nānaltyakahkañw put tūviñtotaqe, aw pañqaqwa: ⁴ Um kurs itamuy āawnani: Ya hisat i
himu yaniwhtini? Pu hisat i sohsoy hiniwhtiniqw himu put tuawi'tani? ⁵ Noqw Jesus pumuy hu'waqe, amumi
yan lavayhti: Uma tunatyaltotini, taq nāphisat hak umuy ūnatoyñani. ⁶ Nāt kaysiwhqam inatñwaniy añ ókini;
nen pañqaqwani: Nu Christ, kitotani; nen kaysiwhqamuy ūnatoyñani. ⁷ Pu uma nāqöyiwuy yāvaqñihqat nan-
votyani, pu umuhhayhke' nāqöyitaqw uma nanaptani. Nikañw uma qa hin unañwtotini. Pi pay pam pāvantaqat
pas soon qe'ni. Nikañw pay hapi nāt qa pep so'ñwamiq pítuni. ⁸ Pi añqe' hihtuwat sinom hihtuywatuy sinmuy
amumi wuñkuyamantani. Pu moñwtunaty suk w moñwtunatyat ehpewhimantani. Pu hāhaqe' tutskwa
tayáyaykuni, pu tsöñösqatsini, pu koyanisqatsini. Ii hapi hīhihta kānavotpit yayhniata. ⁹ Noqw pay uma nānami
tunatyaltotini. Nāto hakim haqe' moñwtsovawyuñqamuy amumi umuy noayani. Pu uma tsotsvalkiva wuvimuyi-
wyani, pu nuhtumi momñwituy, pu pas momñwituy amutpipo tsamvaniwyani. Noqw uma pumuy amumi nuy
tuawi'yuñw. ¹⁰ Noqw lomatuawi hapi pas soon qa mohti sohsokmuy sinmuy amumi yuaatiwini. ¹¹ Nikañw ason
puma umuy tsamyé', momñwituy amumi mātaveqw, uma añwu pay hihta yuaaykuyaniqey qa wūwantotaman-
tani; piw uma qa yēwalalwamantani. Pi ason aw pituqw, Qahováriwtaqa Hikwsi umuy hin tutuqaynaqw, pan
uma yuaaykuyani. Pi qa uma yuaaykuyamantani; pi Qahováriwtaqa Hikwsi hapi umuhpiy yuaaykuni. ¹² Noqw
hapi nātupkom nāmi nukpanhtiqw, himuwa suk w mokiwyu aw mātapni, pu nāam tīmuyu. Pu tímat namuy, yu-
muy amuhpewhtote', tuqwyantotaqamuy amumi pumuy noayani. ¹³ Pu sinom sohsoyam umumi qa suh-
taq'ewyani, uma isinomniqw ðviy'o. Noqw pay yūmosa añ kuytaqa hapi ayo yámakni.

The Awful Horror

(Mt 24.15-28; Lk 21.20-24)

¹⁴ Ura God lavay'yaat Daniel yan lavayhti: Hak nuhtsel'ewaynihqa tūkiqötaniqa wunuptuni. Añ tūñwantaqa
māmatsni. Noqw ðviy ason pam haqam as qe'niqey ep wunuqw, uma aw yórikyaqw, pep pu' ima Judeat añ
yesqam tuhtukwimi watqani. ¹⁵ Pu i' hak kíts'oveqñihqa pañqw ahpami qa hāhawni, piw hihta ðviy pañso qa
papkini. ¹⁶ Pu i' hak pasve hinnumqa qa kīmi yuwsiy ðviyini. ¹⁷ Noqw hisat aw pituqw, pep hapi pu' haqawat añ
nō'yiwyuñqamuy, pu yōyōñnayaqamuy kurs hin watqaniqamuy amuhem pas is óhini. ¹⁸ Noqw uma qa tömö'
watkiwnumyaniqey ðviy God aw nānawaknani. ¹⁹ Ispi aw pituqw kānanvotpininiq'ö, pas hisat God hihta
yúkuhqat pahpiy pew pahsavo qa hisat pan haqam hiniwhtiqat pan'i; piw pas soon hisat pāpu paniwhtini.
²⁰ Noqw as Tutuyqawhqa pan talönwintiwhtat qa pelvotaqw, soon hak ayo yámakni. Nikañw pay hapi pam

hakimuy namorstaqey pumuy tunatyawkañw, pan talöñwintiwqat pay pelvotaniqey tunatyawta. ²¹ Pep pu' ason kurs hak umumi Meh, yep Christ, sen kítani, sen meh, pam áyamo, kitaqw, uma qa tütuptsiwani. ²² Pi nāto hakim atsáy'kahkañw Christ-yaqey, pu God lavay'aymatnihqey pan nātsokani'yuñqam hoñvani; nen kātatayhpit hihta tuawi'yuñqat poñalalwani, sen pay hin pasiwtaniqw hikis pi pas namorstiwyaqamuy lasnayaniqey öviy'o. ²³ Noqw uma hapi tunatyaltotini. Meh, nu hapi sohsok hihta umuy añwu pay āawna.

The Coming of the Son of Man

(Mt 24.29-31; Lk 21.25-28)

²⁴ Noqw ephaqam, put kānavotpit atsve tāwa qa tālawvani; pu müyawuy añqw qa talni. ²⁵ Pu tokpelat añqe' sótu löhöhöykuni, pu tokpelat añqe' hihimu öqala tayayaykuni. ²⁶ Noqw pahsat pu nu' Sinot Tiat qaan'ewakw öqalat pasiwkañw a'nö sóniwkañw, öomawhtuy akw hawtoqw, sinom inumi yórikyani. ²⁷ Noqw pep pu' nu ihoñviaymuy añqe' ayatani. Noqw puma nānan'ivaqw inamoramuy tsovalayani, tūwaqatsit susqalawñwayat añqw it tokpelat susqalawñwayat añqee.

The Lesson of the Fig Tree

(Mt 24.32-35; Lk 21.29-33)

²⁸ Taa, noqw uma nönvospaltsokit hihta tuawi'taqat nanaptani; nāt put nantaqaat qa húrunen nahpi'wisq, kurs tal'añw hayiñwnaqat uma nanaptañwu. ²⁹ Noqw pan hapi uma iit yantaqat hiniwmaqaw aw yórikye', pay pas aw pitsiwtaqat nanaptani, hikis pi pay pāpu pas hötsíwhpeqnihqata. ³⁰ Pas antsa nu umumi pañqawni: Ima sinom soon tūtuwayaqw, pay i sohsyoyaniwhitini. ³¹ Tokpela, pu tūwaqatsi pay tūwayani; nikañw ilavayi hapi pas soon tūwayani.

No One Knows the Day or Hour

(Mt 24.36-44)

³² Nikañw hisat aw talöñvaniqat, pu haqe', qalawmaniqaat qa hak navoti'ta. Pas qae, öveqatsit ep hoñvia'yam qa navoti'yuñwa, pu piw Tíata. Pas Ina nāla put navoti'ta. ³³ Uma tunatyaltotini; nen qa ünaiwkañw nāwakin-totani. Taq uma hisat aw pítuniqat qa navoti'yuñwa. ³⁴ Pi nu' Sinot Tiat hakiy haqam yävoqnihqat anta. Pam hak kiy añqw ahpiyniqe tumal'aymuy amumi himuy noat, nanāp pumuy tumalhuytat, pu tuwalan'ayat tūwalaniqat aw pañqawu. ³⁵ Paniqw öviy uma tunatyawyuñwani. Taq uma ki'taqat hisat pítuniqat qa navoti'yuñwa, sen tapkiqwniqata, sen tókilnasaveqniqata, sen kowāko tötöqw pahsatniqata, sen talavayniqata. ³⁶ Taq nāphisat sen pam suptuqw, uma tokkañw put ahpiy núansaniwyani. ³⁷ Noqw nu umumi hiñqawhqey nu hapi sohsokmuy amumi pañqawni: Uma tunatyawyuñwani.

The Plot against Jesus

(Mt 26.1-5; Lk 22.1-2; Jn 11.45-53)

14 Pu' hapi ura amutsva yūmosanihqat ep növiwhqat aw lös tāla pēti, pu qa peken'oyiwhput pölavikit nönösañwuqat aw'i. Noqw God awwat mohpeq momñwit, tutavot tutuqaynayaqamuy amumum hin as Jesus unatoyñaye' nīnayaniqey wūwantota. ² Nihqe pañqaqwa: Pay qa növiwhqat epni, taq ka sinom pas qaunāñwtalawwayani.

Jesus Anointed at Bethany

(Mt 26.6-13; Jn 12.1-8)

³ Noqw Jesus Bethany-kitsókit ep hakiy tokoplelet tütuyñwuqat Simon kiyat ep tunösvoñat aw qatuqw, hak wuhti tatañpit hihta owat alabaster yan tūñwantiwhqat añqw yukiwtaqat añ tusaqwihkuyit kwanwáhovaqtuqat küyikañw ep paki; nihqe tatañpit yöhaqe, Jesus qötöyat aw wihkuyit wihta. Pam wihkuyi nard yan tūñwantiwa; noqw pam a'nö hihkay'ta. ⁴ Noqw haqawat pep yesqam itsívutotiqe, unañwpeq pañqaqwa: Ya hinoqw i' wihkuyi paysoq hovalniwa? ⁵ Añwu ka as pam payhp sunat sivat epnihqe hóyokiwtat öviy huyiwe', öokiwyaqamuy amumi noiwnikañwo. Noqw puma qayan unañway wuhtit aqw hiñqaqwa. ⁶ Noqw Jesus pañqawu: Uma qa aw hiñqaqwani. Ya uma hinoqw unañwmokintota? Pi pam inuhpe lolmat tumalta. ⁷ Uma pi pay öokiwyaqamuy sutsep öyi'yuñwa, nihqe uma hisat pan unañwtote', pumuy pāsyamantani. Nikañw uma nuy qa sutsep tavi'yuñwani. ⁸ Pay pam hihta aw nuhtsaknihqey tumalta; pam hisat nuy āmiwniqat aw añwu pay wihkuyit akw itokoy lel-winiqe pitu. ⁹ Pas antsa nu umumi pañqawni: Tūwaqatsit añ ahsupoq haqam i' lomatuwawi yuaatiwhq, pep i' wuhti hinhtiqat pam yuaatiwmantani. Sinom it akw put u'ni'yuñwani.

Judas Agrees to Betray Jesus

(Mt 26.14-16; Lk 22.3-6)

¹⁰ Noqw Judas Iscariot, pakwt löq sihkay'taqamuy amumum tōnawtaqa God awwat mohpeq momñwituy amumi Jesus mātapniqe pumuy amumii. ¹¹ Noqw puma put nanaptaqe hahlayhtotiqe, put sivat maqayaniqey aw pañqaqwa. Noqw pam hisat nukwán'ewhtiqw pumuy amumi put mātapniqey qeni'hevi'ta.

Jesus Eats the Passover Meal with His Disciples

(Mt 26.17-25; Lk 22.7-14, 21-23; Jn 13.21-30)

¹² Noqw qa peken'oyiwput pōlavikit ep nōviwhqat ep sūs talni'taqw, ura ep hapi sinom amutsva yūmosanihqat ep mañat nīnayañwuniqw, Jesus aw nānatuwnayaqam put aw pañqaqwa: Ya itam haqam hihta aw hintsatsnaqw, um pep ura amutsva yūmosanihqat ep nōviwhqat nōsniqey nāwakna? ¹³ Noqw pam löqmuy put aw nānatuwnayaqamuy pahpiy ayataqe amumi pañqawu: Uma kīmini; nen hak tāqa kuysivut akw kūyi'kañw umuhsawvaqw uma añkni. ¹⁴ Nen ason pam haqami pakiqw, uma pep ki'taqat aw pañqawni: Tutuqaynaqa yan lavayhti: Ya um haqam yeyespi'ta? Nu as pep inumi nānatuwnayaqamuy amumum ura amutsva yūmosanihqat ep nōviwhqat nōsni. ¹⁵ Noqw pam tupatsveq wukoahpave pās himu pasiwtatqat umuy āawnani. Pepeq uma itamuñem hihta aw hintsanni. ¹⁶ Noqw put aw nānatuwnayaqam pañqaw ahpiynihqe, kīve pītuhqe, pam hin pumuy amumi lavayhtiqat pan yori; nihqe amutsva yūmosanihqat ep nōviwhqat aw hintsana. ¹⁷ Noqw tapkiqw, Jesus pakwt löq sihkay'taqamuy amumum pañsoo. ¹⁸ Noqw puma aw yeskahkañw nōnovaqw, Jesus pañqawu: Pas antsa nu umumi pañqawni: Uma haqawa inumum tūmoytaqa momñwituy amumi nuy mātapni. ¹⁹ Noqw pahsat puma qahahlayhtotiqe, nanāp put aw pañqaqwa: Ya nūu? Pu piw suhka pañqawñwu: Ya nūu? ²⁰ Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Pay pakwt löq sihkay'taqamuy amuñaqw haqawa inumum novaoyit aqw morstoy-naqani. ²¹ Pi Sinot Tiat hin pey'taqat pas kurs hin nu qa yep qatsit añqw ahpiyni. Noqw pay i' hak momñwituy amumi Sinot Tiyat mātapniqat eñem pas is óhini. Pay pi as tatam pam qa tihtiwq, pam put eñem lolmani.

The Lord's Supper

(Mt 26.26-30; Lk 22.15-20; 1 Co 11.23-25)

²² Noqw pumuy nōnovaqw, Jesus pōlavikit kwusut, put ep hahlayhtit, yōñoyhtat, pumuy put huypat pañqawu: Huvam it ómahtote', nōñösa; i' hapi itoko. ²³ Pu pam kuyapkuyit kwusut, put ep hahlayhtit, pumuy amumi put tavi. Noqw puma sohsoyam put añqw hikwya. ²⁴ Pu pam amumi pañqawu: I' hapi iuñwa kaysiwqamuy amuñem munvaniwhqa, amuñem pūhut pasiwnaniqe òviy'ó. ²⁵ Pas antsa nu umumi pañqawni: Pas nu soon yep qatsit ep ovauyit aniwniyat añqw hikwni. Nīkañw hisat God moñwtunatyayat aw pituqw, pep pu' nu puhuovalat añqw hikwni. ²⁶ Pu puma tayawinpit tawlalwat, pañqaw haqami tsomot Olivet awya.

Jesus Predicts Peter's Denial

(Mt 26.31-35; Lk 22.31-34; Jn 13.36-38)

²⁷ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Pu' mihikq hapi uma sohsoyam inutsviy unañwso'ni; pi ura pan pey'ta: Nu kanelmuy amumi tunatyawtaqat nīnani. Noqw kanēlom ahtsavalani. ²⁸ Nīkañw ason nu ahoy tātayniwe', añwu pay umuhsavo Galileet aqwni. ²⁹ Noqw Peter put aw pañqawu: Pay as pi nāmahin sohsoyam unañw-so'niqw, pay nu' pas soon panhtini. ³⁰ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pas antsa nu ūmi pañqawni: Pay pu' it tālat ep mihikq, nāt taqakowāko qa lōs töqtiqw, um nuy qa tuwi'taqey pāyis pañqawni. ³¹ Noqw pahsat pu pam pas öqalat pañqawu: Pay nāmahin pi as kurs nu umum mokniñw, pay nu uñ qa tuwi'taqey pas soon pañqawni. Noqw puma sohsoyam put an lavayhtoti.

Jesus Prays in Gethsemane

(Mt 26.36-46; Lk 22.39-46)

³² Pu puma haqami Gethsemane yan tūñwantiwhqat aw öki. Noqw Jesus put aw nānatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Uma hāk inuhsavo yep yesq, nu nāwaknani. ³³ Pu pam Peter-nit, pu James-nit, pu John pumuy pahpiy tsamhqe, pahsat pu suyhtsepñwat qahahlay'iwmage hin unañwti. ³⁴ Nihqe amumi pañqawu: Nu hapi sumataq mokni; pas iunañwa qahahlayi. Uma hāk yepye', tunatyawyuñwani. ³⁵ Pu pam ahpiy hihin yūmonit, tutskwami nātuvat, pep okiwlawu; nihqe kurs pay hin pasiwtaniqw, i' tuwani put ahpiy ruhpaqniqat nāwakna. ³⁶ Nihqe pañqawu: Abba, Inaa, pay uñniqw sohsoy himu pasiwta. Um as it kānavotpit inuhpiy ayo yúkuni. Nīkañw pay qa nuy hin nāwaknaniqw, pantani; pay uhtunatyay antani. ³⁷ Pu pam amuminihqe, pumuy tokqamuy túwahqe, Peter aw pañqawu: Simon, ya um pūwi? Ya pas um soon tāwat añqe' sūs qōniltiqat pahsavo tunatyawtani? ³⁸ Uma tunatyawkahkañw nānawaknani, taq nāp hisat sen uma ūnatiwyani. Pay as hakiy tunatyat pas antsa

su'qawta; noqw pay tokoat nuksiwa. ³⁹ Pu pam ahpiyinihqe nāwaknaqe, pay piw án lavayhti. ⁴⁰ Pu pam ahoy amuminihqe, pay piw pumuy tokqamuy tuwa; puma pi puwmañw'iwyuñwa. Noqw puma kurs put aw hiñqawani. ⁴¹ Pu pam pāyisni'makañw pítuhqe, amumi pañqawu: Pay pi uma tōke', nānasuñwnani. Hapí, tuwanit aw pitu. Meh, nu' Sinot Tiat hapi qaanhinwisqamuy öqalayamuy aw mātaviwa. ⁴² Huvam hoñvaa, itam awyani. Meh, nuy momñwituy amumi mātapniqa pew pituto.

The Arrest of Jesus

(Mt 26.47-56; Lk 22.47-53; Jn 18.3-12)

⁴³ Noqw pam nāt yuaataqw, Judas imuy pakwt löq sihkay'taqamuy amuñaqw suhka pitu. Noqw sinom qaan'ewakw hintaqam sipwuvahpi'kahkañw, pu murikhoy'kahkañw put amum öki, God awwat mohpeq momñwit-niqw pu sinmuy amuñaqw wukw'a'yam pumuy ayatotaq'ö. ⁴⁴ Noqw i' pumuy amumi put mātapniqa amumi hihta tuwantaqe pañqawu: Nu hapi hakiy tsohtsonaqw, pamni. Uma put ñuaye', pās aw tu-natyawkahkañw wikyani. ⁴⁵ Nihqe öviy panis pam ep pitut, pay yūmosa Jesus awnihqe, aw pañqawu: Tutuqay-naqa, Tutuqaynaqa, kitat put tsohtsona. ⁴⁶ Pahsat pu puma put aw may'yuñqe put ñuaya. ⁴⁷ Noqw pumuy pep hoñqamuy amuñaqw haqawa sipwuvahpiy hóroknaqe, God awwat mohpeq moñwit tūwikiyat sáviknaqe, naqvuyat ayo tuku. ⁴⁸ Noqw Jesus lavayhti, sinmuy amumi pañqawu: Ya uma hakiy uyiñwut ehpewi añqawyaqe, öviy pas piw sipwuvahpi'kahkañw murikhoy'kahkañw nuy wik-wisa? ⁴⁹ Himu nu nāqavo God kīyat ep umumum hinnumkañw tūtutuqaynaqw, uma nuy qa ñuaya. Noqw pay sam pi tutuveni soon qa antani. ⁵⁰ Noqw put aw nānatuwnayaqam sohsoyam put tatamhtotat watqa. ⁵¹ Noqw hak tiyo qa yuwsikañw tusaq-tontsatsakmötsaput uskañw put ankniqw, tötüm put ñuaya. ⁵² Noqw pam usimniy ayo tūvat, qa yuwsikañw amuñaqw wāya.

Jesus before the Council

(Mt 26.57-68; Lk 22.54-55, 63-71; Jn 18.13-14, 19-24)

⁵³ Noqw solāwam God awwat susmohpeq moñwit kīyat aw Jesus wikya. Noqw ima God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu wukw'a'yat-niqw, pu tutavot tutuqaynayaqam sohsoyam pep tsovawta. ⁵⁴ Noqw Peter yā-vaqw Jesus añk hinmakañw, God awwat mohpeq moñwit kīyat ihpoviyat aw pahsavo pitu; nihqe tumal'a'yatuy amumum qatukañw, qōhit aw nāmukinta. ⁵⁵ Noqw God awwat mohpeq moñwi, sohsokmuy pep tsovawtaqamuy amumum as Jesus nīnayaniquey öviy hakiy hihta qalolmat put nēveltoynaniqat heptotat, qa hakiy tutwa. ⁵⁶ Pay as pi kaysiwhqam put hīhihta atsátoynayaqw, pumuy lavayiam qa sunyuñwa. ⁵⁷ Noqw haqawat wunuptuqe, put hihta atsátoynaqe, pañqawu: ⁵⁸ Itam it aw tūqaytaqw pañqawu: Nu it God kīyat sinmuy māyamuy akw yukihqat sahpuknat, sukwat pas qa sinmuy māyamuy akw yukihqat pāyis tālat añ kītani, kita. ⁵⁹ Noqw pay piw pumuy lavayiam qa súnanta. ⁶⁰ Pahsat pu God awwat mohpeq moñwi pumuy amuhsonve wunuptut, Jesus tūviñtaqe aw pañqawu: Ya pay um qa hiñqawni? Ya ima hihta uhpewi yuaata? ⁶¹ Noqw pam qa hiñqawhqe, pay amumi qa hinwat lavayhti. Noqw pu piw God awwat mohpeq moñwi put tūviñtaqe aw pañqawu: Ya pas pay um Christ, Tayawintiwhqat Tíata? ⁶² Noqw Jesus put aw pañqawu: Nu' pam'i. Pay nāt nu' Sinot Tiat Sus'öqal-tutuyqawhقات putvaqe qátukañw tokpelat ep öomawhtuy akw hawtoqw, uma inumi yórikyani. ⁶³ Pahsat pu God awwat mohpeq moñwi itsivutiqe, yuwsiy tsíkat pañqawu: Ya hinoqw pas piw nāt hakim put ehpewi hiñqawani? ⁶⁴ Pi uma qakapsi'lavayiyat aw tūqayyuñwa. Uma hin wūwantota? Noqw puma sohsoyam put mokiwyuy hihkay'taqat pañqawu. ⁶⁵ Pahsat pu haqawat put aw töhtivaya, piw put taywayat nākwapnayaqe, may pölölni'kahkañw akw put wuvahtivayaqe, aw pañqawu: Kurs hákiyinihقات pañqawuu! Pu ima tumal'a'yat mapqöloy akw put wuvalalwa.

Peter Denies Jesus

(Mt 26.69-75; Lk 22.56-62; Jn 18.15-18, 25-27)

⁶⁶ Noqw Peter pep moñwkit ihpoviyat epniqw, haqawa God awwat mohpeq moñwit tumal'aymuyatuy má-manhtuy amuñaqw pítuhqe, ⁶⁷ Peter nāmukintaqw túwahqe, aw taynumt, pañqawu: Um pi piw it Jesus Nazareth añqw sinot ámuma. ⁶⁸ Noqw pam qa nakwhaqe pañqawu: Nu put qa tuwi'ta; piw um hiñqawhq nu qa māmatsi. Nit pam yámakqe, hötsíwat aw wunuqw, taqakowāko töqti. ⁶⁹ Noqw māna piw put túwahqe, pahsat pep hoñqamuy amumi pañqawu: I' pi pumuy amumuma. ⁷⁰ Noqw piw pam qa nakwha. Pu hihin hihsavoniqw, ima pep hoñqam piw Peter aw pañqawu: Pay um pas antsa pumuy amumum hinnuma. Um pi Galilee-sino; öviy pi uhlayayi panta. ⁷¹ Noqw pahsat pu pam God atpip amumi pas qa atsátaniquey amumi pañqawu; nihqe pas öqalat pañqawu: Pay nu pas umuy hakiy yuaatotaqat qa tuwi'ta. ⁷² Noqw pahsat pay taqakowāko piw töqti; noqw pahsat pu Peter Jesus put aw hin lavayhiqat u'na; ura pam pañqawu: Nāt taqakowāko qa löös töqtiqw, um nuy qa tuwi'taqey pāyis pañqawni, ura kita. Noqw pam put añ wūwaqe, pahsat paklawu.

Jesus before Pilate

(Mt 27.1-2, 11-14; Lk 23.1-5; Jn 18.28-38)

15 Pu panis tālawvaqw, pay ima God awwat mohpeq momñwit, pu wukw'a'yat-nikañw pu tutavot tutuqay-nayaqam wuwan'a'yatuy sohsokmuy amumum hin hintaniqat yuaaykuyaqe, Jesus somyat, ahpiy wikyaqe, pep tutskwat aw moñwi, Pilate yan mātsiwhqat, aw put noaya. ²Noqw Pilate put tūviñtaqe aw pañqawu: Ya um Jew-sinmuy moñwíamu? Noqw pam hu'waqe aw pañqawu: Um súañqawu. ³Noqw God awwat mohpeq momñwit put hīhihta nēveltotoynayaqw, pam qa hiñqawu. ⁴Noqw Pilate piw put tūviñtaqe aw pañqawu: Ya pay um pas qa hiñqawni? Meh, ima hīhihta uhpewi yuaatota. ⁵Noqw piw nāt Jesus qa hiñqawu. Noqw òviy Pilate hin kurs wūwa.

Jesus Sentenced to Death

(Mt 27.15-26; Lk 23.13-25; Jn 18.39-19.16)

⁶Noqw put nōviwhqat ep pi pam hakiy sivilawhqat hihtawat nuhtumi mātapñwu, pumuy hakiy nānawaknaqw put'a. ⁷Noqw hak tāqa Barabbas yan mātsiwhqā pētuy amumum sivikit ep sómiwta. Ura puma put amum moñwit ehpewi hoñva; nihqe panhtotiqe hakiy nīnaya. ⁸Noqw sinom qaan'ewakw hintaqam Pilate aw sa'taqe, pam hin yúkuñwuqey pan piw amuñem hinhtiniqat ö'qalya. ⁹Noqw Pilate lavayhtiqe amumi pañqawu: Noqw ya nu Jew-sinmuy moñwíamuy amumi mātapniqat uma nānawakna? ¹⁰Suyan pi God awwat mohpeq momñwit qatsutsúyyaqa òviy put aw Jesus noayaqw, pam mātsi'taqe òviy pañqawu. ¹¹Noqw God awwat mohpeq momñwit sinmuy pan unañwtoynaya, as pam Barabbas pumuy amumi mātapniqata. ¹²Noqw Pilate lavayhtiqe piw amumi pañqawu: Noqw ya nu it umuhipiy Jew-sinmuy moñwíamuy yan tūñwantiwhqat hintsanni? Ya uma hin nānawakna? ¹³Noqw puma piw sáakmaqe aw pañqawu: Nahoyehtsit aw múaa! ¹⁴Pahsat pu Pilate amumi pañqawu: Ya hínoqö'? Pam hihta qalomáhinhtiqw òviy'o? Noqw pahsat puma tis pas pavan sáakmaqe pañqawu: Nahoyehtsit aw múaa! ¹⁵Noqw Pilate sinmuy pas pay unañwveniqa, pumuy Barabbas mātap, Jesus wuvahtiwniqat pañqawht, nahoyehtsit aw muiwniqat òviy solāwamuy amumi put mātavi.

The Soldiers Make Fun of Jesus

(Mt 27.27-31; Jn 19.2-3)

¹⁶Noqw solāwam pavasiwhkit Pretorium yan tūñwantiwhqat aw put wikyaqe, suñwámuy sohsokmuy sūmi tsovalaya. ¹⁷Pu puma put palasakwat usimnit usihtoyñayat, hihta kūtay'taqat kwitetotaqe, put qötösomtoy-naya. ¹⁸Nit pahsat pu put pas hihtalalwaqe, pañqawu: Öqawmañwu, Jew-sinmuy moñwíamu! ¹⁹Pu puma hopaqat akw put qötöyat wuvalalwakahkañw, aw töhtota; pu aw tamötshoñvankahkañw, put pas hihtalalwa. ²⁰Pu òviy puma put aw tututsiwyaqey yukuyaqe, palasakwat usimnit oyanayat, pu pas nāp yuwsiyat put yuwsinaya, nit nahoyehtsit aw put muayaniqa ahpiy wikya.

Jesus Nailed to the Cross

(Mt 27.32-44; Lk 23.26-43; Jn 19.17-27)

²¹Noqw hak Cyrene-tutskwat añqw tāqa, Simon yan mātsiwhqā, hakimuy Alexander-nikañw, pu Rufus pumuy naam, haqaqw pitotoqe pañqee. Noqw pam Jesus nahoyehtsiyat eñem ikwiwtaniqat solāwam put tusoq'ayato-ta. ²²Noqw puma haqami Golgothat aw Jesus wikya; pam Masqötviñka i'ñihqe pam'i. ²³Noqw puma wine hihta a'nö sikat enañ namiqwriwtaqat put hikwnayaniqw, pam qa nakwha. ²⁴Pu puma put nahoyehtsit aw muayaqe, yuwsiyat nāhoy o'ya, put òviy nanavö'yakahkañwo, mātaqpi hak hihtawatmantaniqw òviy'o. ²⁵Wukotönvaniw-taqw-haqam puma nahoyehtsit aw put muaya. ²⁶Noqw pam hihta nēveltoyniwhq, pam put atsva pēniwa; nihqe yan pey'ta: JEW-SINMUY MOÑWIAMU. ²⁷Noqw puma piw hakimuy lōqmuy uyiñwutuy put ahsaq nīnaya, nānap nahoyehtsit aw muayaqee, suhkawa put putvaqeniqw pu sukawa put suyvaqee. ²⁸Noqw pep pu' tutu-venit an hiniwhi, ura yan pey'ta: Pam qaanhtotiqamuy amumum pohtoylaniwa, yan'i. ²⁹Noqw ima añ sasqayaqam aw tututsiwyaqe, qötöy wilankahkañw pañqawu: Hē! um God kiyat sahpuknat päyis tālat añ aw kitaniquey tuwi'taqe, ³⁰Ayo nātave', nahoyehtsit añqw hāwii. ³¹Noqw God awwat mohpeq momñwit piw amún put aw tututsiwyaqe, tutavot tutuqaynayaqamuy amumum nānami pañqawu: Pas as pam ayo tūooykañw, kurs hin ayo nātapni. ³²Pay pas Christ Israel-sinmuy moñwíammen nahoyehtsit añqw hawni, noqw itam aw tāyuñwe' tūtuptionsani. Noqw ima put amum nahoyehtsit aw muiltiqam put aw tutsiwhiñqawlawu.

The Death of Jesus

(Mt 27.45-56; Lk 23.44-49; Jn 19.28-30)

³³ Noqw tāwanasaptiqw ahsupoq tūwaqatsit an qatālawwa, tāwat atvelpetiqw pahsavoo. ³⁴ Noqw tāwat atvelpetiqw, Jesus a'nō pañqawu: Eloi, Eloi, lama sabachthani. Pam God, Itutuyqawhqa, ya um hinoqw nuy tatamhta? i'nihqe pam'i. ³⁵ Noqw haqawat pep hoñqam nanaptaqe pañqawu: Meh, taq pi pam Elias wáñwaylawu. ³⁶ Noqw haqawa wárikqe, hihta sōyatko'y'taqat (sponge) vinegar aqw mórokhat, hapaqat epeq sōñnat, put hikwna pañqawkañwo: Pay pantani; mātaqpi kurs Elias añqwnen put hawnani. ³⁷ Noqw Jesus a'nō hiñqawht, sohsok hikwsu. ³⁸ Noqw God kiyat ep mötsáp'uutspi ðñaqw atkamiq nāhoy tsiki. ³⁹ Noqw solāwamoñwi Jesus ayañqwat aw wúnuhqa put pan hiñqawht, sohsok hikwsuqw yórikqe pañqawu: Pay kurs pas antsa i' tāqa God Tíata. ⁴⁰ Noqw hakim momoyam piw yāvaq tāyuñwa. Noqw ima nuhtumya-i' Mary Magdalene, pu Mary hakiy James tsaywatnihqat-nikañw pu Josep, pumuy yúamu, noqw pu Salome. ⁴¹ Ura as Jesus Galilee-tutskwat ep hinnumqw, ima momoyam put añk hinnumyaqe, put tumalay'yuñwa. Pu piw wūhaqni-hqam momoyam put amum Jerusalem aqwayaqam pep hōñi.

The Burial of Jesus

(Mt 27.57-61; Lk 23.50-56; Jn 19.38-42)

⁴² Noqw nasuñwintalōñnit totokayat ep tapkiqw, ⁴³ Hak tāqa Arimathea-kitsókit añqwnihqa, Joseph yan mātsiwhqa, ep pítuhqe, qa tuhtuskañw Pilate aw pákihqe, Jesus tokoyat tuhtui. Pam hak wuwan'aya kaptsiwtaqa, nuhtum God moñwtunatyayat nuhtayta. ⁴⁴ Noqw pay sen Jesus mokqat Pilate wūwaqe, solāwamoñwit wáñwayhqe, put tūviñta. ⁴⁵ Nihqe yaw put pay mokqat pam solāwamoñwit añq navotqe, pahsat put tokoyat Joseph maqa. ⁴⁶ Noqw pam suphiñput tusaqtontsatsakwmötsaput tui; nit Jesus tokoyat hawnaqe, put akw put mokah-ta; nit owat ep tuamhqölö tuhsöiwtaqat aqw put panat, hötsiwmiq owat mūma. ⁴⁷ Noqw Mary Magdalene-niqw, pu Josep yuat Mary, puma haqam put taviwhqat aw yori.

The Resurrection

(Mt 28.1-8; Lk 24.1-12; Jn 20.1-10)

16 Pu nasuñwintalōñnit an ayo ruhpaq, Mary Magdalene-niqw, pu James yuat Mary-niqw, pu Salome, puma hiñta kwañwáhovaqtuqat tuiya, tūamit awye', put akw Jesus lelwiyaniqe ðviyo. ² Pu ðviy Sundayt aw pituqw, puma suits talavay tāwat yámaktoqw tūamit aw ökiwisa. ³ Nihqe nānami pañqawwisa: Ya sen hak itamuñem tūamit hötsíwat añq ayo owat mūmani? ⁴ Nit puma aw yórikyaqw, kurs owa pay ayo mūmaniwa, pas pi qaan'eway yahsayoqa. ⁵ Noqw puma tūamit aqw yuñq, kurs hak tiyo wūpat qōtsat yuwsikañw put putvaqe qatu. Noqw puma put tutwaqe pas tsátsawna. ⁶ Noqw pam hak pumuy amumi pañqawu: Uma qa tsawiniwuyñwi. Pay uma as Jesus Nazareth añq sino nahoyehtsit ep muiltiqat hepwise. Pam ahoy tātayi, pam qa yep'e. Kurs huvam haqam pam taviwhqat aw yórikya. ⁷ Noqw yupave, uma put aw nānatuwnayaqamuy-nikañw pu Peter, pumuy amumi yan tuawwisni: Pam umuhsavo Galilee aqwni. Ason pep uma put aw yórikyani. Pay ura umumi pañqawu. ⁸ Noqw puma pañq wōñañayku; nihqe hin unañwtotiqe, tururutikahkañw watqa. Pas pi puma tsawiniwuyñqe, ðviy qa hakiy haqam aw hiñqawu.

Jesus Appears to Mary Magdalene

(Mt 28.9-10; Jn 20.11-18)

⁹ Noqw Sundayt aw pituqw, suits talavay Jesus ahoy tātayhqe, mohti Mary Magdalene aw namtakna. Ura pam put añqw tsañe' nukpanhihikwsimuy ipwa. ¹⁰ Noqw pam ahpiynihqe, Jesus amumyañwuwamuy put āawna, pumuy qahahlayyakahkañw tsaykitaq'ö. ¹¹ Noqw yaw pam piw qátuhqe, pu Maryt aw namtaknaqat puma nanaptakañw qa tūtuqsiwa.

Jesus Appears to Two Disciples

(Lk 24.13-35)

¹² Pantaqat atsve pu' pumuy amuñaqw haqawat löyöm haqami tutskwamiq waymaq, pam piw pas hinwat hinkañw pumuy amumi namtakna. ¹³ Noqw puma ahoy kīminihqe, mímuwatuy put āawna. Noqw pay piw puma pumuy lavayiyamuy qa tūtuqsiwa.

Jesus Appears to the Eleven

(Mt 28.16-20; Lk 24.36-49; Jn 20.19-23; Acts 1.6-8)

¹⁴ Pantaqat atsva pu' pakwt sūkw sihkay'taqamuy nōnovaqw, Jesus amumi namtaknaqe, pumuy qatūtuptsi-waqat, pu a'nō unañwayamuy ep qōhqōya, puma put ahoy tātayhqat aw yórikyaqamuy lavayiyamuy qa tūtuptsi-waqw ōviy'ō. ¹⁵ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Uma tūwaqatsit añ ahsupoq nankwusani. Pu uma sohsok-muy sinmuy amumi lomatuwawit yuaatotani. ¹⁶ Lomatuwawit qa tuptsiwhqa hapi maskimiq tūviwtaniqw, pam put eñem yukiwni. Nikañw tuptsiwht, kūyit akw tuvoylatiqa hapi ayo yámakiwtani. ¹⁷ Pu ñi himu tuawi'yunqa añ tuptsiwni'yunqamuy amumi énañhtini: Puma inatñwaniy aw yankahkañw nukpanhihikwsimuy nuhtuñaqw ip-wanwisni; pu piw himuhkwa yuaatotani. ¹⁸ Kurs puma tsūtsu'tuy ñuaye', pu sen kurs puma hihta qōyanpit hik-
we', pas soon put akw hinhtotini. Puma tūtuyyaqamuy amumi hintsatsnaqw, puma qalaptuyamantani.

Jesus is Taken up to Heaven

(Lk 24.50-53; Acts 1.9-11)

¹⁹ Noqw Tutuyqawhqa pumuy amumi yan yuaaykut, ōmi wīkiwa; nihqe God putvaqe qatuptu. ²⁰ Noqw puma pañqw nankwusaqe, sohsovik yuaatimumyaqw, Tutuyqawhqa pumuy amumum tumalay'kañw, kātatayhpit hih-ta tuawi'taqat akw lavayit öqalanma. Yantani.

LUKE

Introduction

1 Pas as kaysiwqhāqam itamuhpa' hihta hiniwhṭiqat pās oyiwtaqat pēnayaniqey tuwantota. ² Ima hakim aṅ aḥsupoq Jesus hihta hintsakmaqat aw yórikyat, lomatuawit yuaatotaqam itamumi hin mātapyaqat pan put pēnayaniqey aw may'yuṅwa. ³ Noqw ḍviy nu put yayhniwhpuyat aṅqaqw sohsok hihta aṅ pās puprikqe, put pās pasiwtaqat ūmi pēnaniqey unaṅwti, um hak pavan Theophilus. ⁴ Noqw pep pu' sohsoy himu ūmi mātaviwhqa pas antsanihqat um pas suyan navoti'tani.

The Birth of John the Baptist Announced

⁵ Hakiy Herod tutskwat Judeat ep moṅw'iwtaqw, hak God awwat moṅwi, Zacharias yan mātsiwqhā qatu, hakiy Abiat paptsiyat ep nuhtum wúnuhqa. Noqw put nōmaat Elizabeth yan mātsiwqhā piw hakiy Aaron ahpiyvi. ⁶ Puma nāma God atpip súankaṅw, Tutuyqawhqat hin lavayyukuhqat pu hin tutaptaqat aṅ aḥsupoq qaḍwíhina. ⁷ Nikaṅw puma qa ti'ta, Elizabeth qa tīlawhq ḍviy'o. Noqw puma nāma pāpu pas wuyoiwta. ⁸ Noqw ephaqam i' Zacharias suṅwámuy amumum God kíyat ep tumalay'taniqat aw pitsíwta. ⁹ Noqw puma hin hinhtotiniqē hihta akw tuwantotaqe, pan tumalat nāhuyvaya. Noqw Zacharias God kíyat ep put eṅem hihta kwaṅwáhovaqtuqat taqtsokniqw pan put eṅem yukiwa. ¹⁰ Noqw pam panhtiniqat aw pituqw, sinom sohsoyam ihkaqe hoṅkahkanw, God aw nānawakna. ¹¹ Noqw pam paṅso pakiqw, Tutuyqawhqat hoṅviayaat put aw mātakti; pam kwaṅwáhovaqtuqat eṅem qōqōhpit putvaqe wunuwta. ¹² Noqw Zacharias put túwahqe, pas tsawnaqe, hin unaṅwti. ¹³ Noqw hoṅviaya put aw paṅqawu: Um qa tsawnani, Zacharias. God uhnawakinpiy navota. Noqw ḍviy uhwuhti Elizabeth uṅem tiyohyat tihtani. Noqw ason um put John yan túṅwani. ¹⁴ Um put tihtiwhqat ep pas hinhaqam hahlayhtini; noqw kaysiwqhāqam umum hahlayhtotini. ¹⁵ Pi pam Tutuyqawhqat atpip a'nō hí-muni. Nihqe ḍviy pam oवालत, pu honaqkuyit qa híhikwni. Pi pas pam tihtiwhpuy aṅqaqw Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwṭani. ¹⁶ Pam Israel-sinmuy amumi ḍ'qalaqw, puma ahoy Tutuyqawhqay God aw nánamtōkani. ¹⁷ Pam Elias antani, numiy aṅ'a, pu ḍqalay aṅ'a. Nihqe pam Tutuyqawhqat ahsavo hinmaq, namat timuy amumi unaṅway'vayani; noqw aṅ qatuqáyvahsi'yuṅqam súanhinwisqamuy amún súan unaṅwtal-wuwni'vaye', súanhinwisni. Noqw pam Tutuyqawhqat ahsavo put sinomuyatuy unaṅwayamuy put eṅem moṅwvastani. ¹⁸ Noqw Zacharias hoṅviayat aw paṅqawu: Noqw nu hin uṅ súaṅqawhqat navoti'tani? Pi nu' wuh-taqa, pu iwuhti pāpu pas wuyoiwta. ¹⁹ Noqw hoṅviaya lavayhtiqe put aw paṅqawu: Nu Gabriel yan mātsiwa; noqw nu God atpip wunu. Noqw nu it lomatuawit uṅ āawnaniqat ḍviy pam nuy aṅqw ūmi ayata. ²⁰ Noqw meh, um hapi ilavayiy qa tuptsiwa. Noqw ḍviy uhlavayi nawus ūṅaqw nawhkiwhq, kurs um hin yuaatani, pas hisat ilavayiy aw antsaniwhqat aw pahsavoo. Noqw hisat aw pituqw, God ilavayiy aw antsanni. ²¹ Noqw sinom Zacharias nuhtayyuṅwa. Hinoqw pam God kíyat ep pas nawutsnaqw, puma put ep hin wūwantota. ²² Noqw pam yāmakqe, pay kurs hin pumuy amumi hiṅqawni. Noqw puma māmatasyaqw, sumataq pam God kíyat ep hihta aw yori; ḍviy pi pam amumi māsanikaṅw, pay pas qa hiṅqawu. ²³ Noqw ḍviy pam panis paptsiy aṅ kuyvat, pahsat pay nima. ²⁴ Noqw ahpiy pantaqw, put nōmaat Elizabeth nō'yiltiqe, tsivot mūmuyawhtuy aṅ haqam nā-tupki'ta. ²⁵ Nihqe paṅqawu: Yanhaqam Tutuyqawhqa nuy hintsana, nuy ḍkwatuwhqee. Nu as qa tiylawhq ḍviy sinom as inumi tutsíwhiṅqaqwaqw, askwal pi God put pantaqat aṅqw nuy ayo tavi.

The Birth of Jesus Announced

²⁶ Noqw navay mūmuyawhtuy súlawhtiqw, God hoṅviayay Gabriel Galilee-tutskwat ep haqami kitsókit Nazareth yan mātsiwqhāqat aw ayata, ²⁷ Hakiy mānat nāt qanāhivalni'taqat Mary yan mātsiwqhāqat aw'i. Pam hak hakiy tāqat Joseph yan mātsiwqhāqat, David ahpiyvit aw noiwniqat eṅem nawiniwta. ²⁸ Noqw hoṅviaya put aw pákihqe, aw paṅqawu: Um hahlayni, Tutuyqawhqa úmuma. Pam núokway ūmi pas qaḍwínoa. Um momoymuy amuṅaqw pas hahlayhpit ep'e. ²⁹ Noqw Mary put aw yórikqe, lavayiyat ep hin kurs wūwa; nihqe hihta pa pam lavayhtiqat pam wūwanta. ³⁰ Noqw hoṅviaya put aw paṅqawu: Pay um qa tsawiniwṭani Mary, God núokway ūmi pas qaḍwínoa. ³¹ Noqw meh, um nō'yilte', tiyohyat tihtani. Nen um put Jesus yan túṅwani. ³² Pam a'nō hí-

muni; pu Pas Sus'oveqnihqat Tíatnihqey yan túnwantiwni. Noqw Tutuyqawhqa God put nayat David moñqeniy-at put máqani. ³³ Noqw pam Jacob ahpiy sinoiwtaqamuy amumi sutsep moñw'iwatani. Pu put moñwtunatyat pas qa haqami so'tani. ³⁴ Pahsat pu Mary hoñviayat aw pañqawu: Noqw hin i' pasiwatani. Pi nu qa hisat haqam hakiy táqat ámuma. ³⁵ Noqw hoñviaya lavayhtiqe put aw pañqawu: Pay ason Qahováriwtaqa Hikwsi ūmi pítuni; pu Sus'oveqnihqá öqalay akw un nākwapnani. Paniqw öviy ason pam tsāy qahováriwtaqa uhpiy tihtiwniqa God Tíatnihqey yan túnwantiwni. ³⁶ Noqw meh, ūnaqwwi Elizabeth as qa tílawhqat pañqawuñwuwq, pam wuyove-haq nö'yilti. Noqw pu' hapi pam navay mūmuyawhtuy añ panta. ³⁷ Pi God-niqw pay qa himu qa pasiwatani. ³⁸ Pahsat pu Mary pañqawu: Taa, pay pi nu Tutuyqawhqat tūwikiata. Pay nam um hin lavayhtiqw antani. Noqw hoñviaya put añqw ahpiy'o.

Mary Visits Elizabeth

³⁹ Noqw ephaqam Mary pañqw nakwsuqe, haqami tsotsmoy'yuñqat aqwhaqami kaktayi, Judeat-tutskwat ep kitsókit aw'i; ⁴⁰ Nihqe Zacharias kíyat aw pákihqe, Elizabeth aw yuaayku. ⁴¹ Noqw Elizabeth Maryt lavayiyat navotq, put ponoveq tiposi tsoomhti. Noqw Elizabeth Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwkañw, ⁴² A'nö pañqawu: Ñaspi um momoymuy amuñaqw namorstiwa! Pu uhpiy tihtiwniqa pas hahlayhpit epni. ⁴³ Noqw nuy yan'ewayniqw öviy kurs piw Itutuyqawhqay yuat añqaww inumii? ⁴⁴ Oviy pi meh, panis uhlayayi inaqvumiq töq-tiqw, pahsat pay tiposi hahlayhtiqe, ivonoveq tsoomhti. ⁴⁵ Um God aw tuptsiwhqe, pas hahlayhpit ep'e, ispi Tutuyqawhqa ūmi hin lavaytiqey pas kurs hin qa anhtiniq'ö.

Mary's Song of Praise

⁴⁶ Noqw Mary tuwat pañqawu:
 Oviy nu iunaññaqw Tutuyqawhqat pas hihtay'tani.
⁴⁷ Ihikwsiy akw nu God nuy ayo távihqat aw hahlayhtini,
⁴⁸ Ispi pam manhtuwikiy okiwhqatsiyat aw tātayhq'ö.
 Noqw meh, yahpiy haqahpiy yantani:
 Sohsoyam haqami nānañk yesniqam nuy hahlayhpit epnihqat pañqawani.
⁴⁹ Pi pam nuy qaöwítumalta, i' hak Sus'öqaltutuyqawhqa,
 Qahováriwtaqa yan túnwantiwhqa.
⁵⁰ Pam put kaptsi'yuñqamuy óokwatuwa,
 Sohsoymuy hakimuy nānañk yesqamuyu.
⁵¹ Is uti! Pam hinurs öqalay'ta!
 May akw añ kwivi'nañway'yuñqamuy tatslakna.
 Piw pumuy tunatyayamuy sóontsana.
⁵² Pam añ ö'qaltuy qeniyamuy añqw hanna,
 Nit añ ókiwyaqamuy momiq oya.
⁵³ Pam añ tsönsoiwtaqamuy hihta nukñwat öyna,
 Nit kahaksinmuy súmavuyawyuñqamuy añqe lālayi.
⁵⁴ Pam tumal'ayay Israel aw unañwtavi,
 Itanamuy amumi hin lavayhtiqey hapi panhti.
 Pam Abraham timuyatuy ökwatuwa,
 Pu ahpiy aniwhtotiqamuy sohsoymuy,
 Nihqe pam yūmosa panmani.
⁵⁶ Noqw Mary payhkomuy mūmuyawhtuy añ Elizabeth amum qatut, pu ahoy kiy aqw'a.

The Birth of John the Baptist

⁵⁷ Noqw Elizabeth tihtaniqat aw pituqw, pam tiyohyat tihta. ⁵⁸ Noqw put kisñwamat, pu sinomat nanaptaqw, yaw Tutuyqawhqa put qa an'ewakw ökwatuwa. Nihqe puma put amum hahlayhtoti. ⁵⁹ Noqw put nanalsikis tal-ni'taqw, puma tsākw poñotkuyaniqe öki. Nihqe puma put Zacharias yan tuñwáya, nayat tuñwniyat an'i. ⁶⁰ Noqw put yuat pañqawa: Qae, pam John yan mātsiwni. ⁶¹ Noqw puma put aw pañqawu: Noqw pi qa hak uhsino pan mātsiwa. ⁶² Pu puma put nayat aw māmasaya, hin pam put túnwaniqey nāwaknaqat tūviñtota. ⁶³ Noqw pam hihta añ pēnaniqey tuhtuy'qe, añ pēna: Pam John yan mātsiwa. Noqw puma sohsoyam hin kurs wūwaya. ⁶⁴ Noqw pahsat pay put moaat hötsiltiqw, leñiat nāhiwa. Noqw pam yuaaykuqe, God aw hahlayhti. ⁶⁵ Noqw pumuy kisñwamat pas kurs hin wūwaya. Noqw sohsoyam Judeat ep tsotsmova yesqam pep hin hiniwhiqat nānami lavayta. ⁶⁶ Noqw sohsoyam put nanaptaqam unañwpeq put wūwankahkañw pañqawu: Hin pa i' tsay hintani? Noqw Tutuyqawhqat maat put aw unañwtavi'ta.

Zechariah's Prophecy

⁶⁷ Noqw put naat Zacharias Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwkañw, hin hintaniqat lavayhtiqe pañqawu:
⁶⁸ Nam God Israel-sinmuy Tutuyqawhqaam tayawintiwa;
 Pam sinomuy pohtaqe, pumuy qenivo oya.
⁶⁹ Pam hakiy a'nö öqalay'taqat wunuptsina,
 Itamuy ayo öoyniqata,
 Tuma'ayay David amuhpiyviyatuy amunaq'ö.
⁷⁰ Ura pam hisatñahaqaqw itanamuy amumi pan lavayhti,
 Hakimuy pas hihtuy lavay'aymuy moayamuy ahpiy'o.
⁷¹ Itahtuwqamuy māyamuy añqw itamuy ayo óyaniqey pañqawu,
 Pu sohsokmuy itamumi qa suhtaq'ewyaqamuy öqalayamuy añq'ö.
⁷² Pam itanamuy amumi núokway mahtakna,
 Amumi hin lavayhtiqey aw antsana,
 Amumi pas qa paysoq pasiwnaqey pam u'na.
⁷³ Ura pam itanay Abraham aw pas qaöwílvayhti;
⁷⁴ Itahtuwqamuy māyamuy añqw itamuy ayo óyaniqeyu,
 Itam qa tsawiniwkañw, put eñem hintsatskaniqata.
⁷⁵ Noqw itam itahqatsiy añ ahsupoq put atpip hinwisni,
 Sohsok hihta akw pasiwkañw, súankahkañwo.
⁷⁶ Noqw üm'í, ítii, ya uñem hintani?
 Um Sus'oveqnihqat lavay'ayaatni;
 Pan hapi um túñwantiwni.
 Um Tutuyqawhqaat apyeve hinmani;
 Pu put eñem pöhut añwu añ qenitani.
⁷⁷ Um God sinomuyatuy hin ayo nóñakniqat āawnani;
 Pumuy qaanhtipuyamuy ayo yukiltiq'ö.
 God pumuy qaanhtipuyamuy ayo yuke', pumuy ayo óyani.
⁷⁸ Kwakwhat pi God aw itahyantaqa itamuy ökwatuwa, Kwakwhat pi öñaqw itamumi tālawva.
⁷⁹ Qatalpuve yesqamuy amumi tālawnani,
 Mokiwuy kihsiniyat añ yesqam tālat aw yórikyani.
 Noqw itam tālat aw täyuñwe', pasi'nañway'kahkañw, hinwisni.
 Yan Zacharias lavayhti. ⁸⁰ Noqw tsāy wūyoq'iwmaq, tunatyaat suyhtsepñwat öqawí'ma; nihqe haqam qayēsi-
 whpuve qatu, hisat pam Israel-sinmuy amumi namtahnaniqey pahsavoo.

The Birth of Jesus

(Mt 1.18-25)

² Noqw ephaqam sopkawtaqam sinom nāvenayaniqat Caesar Augustus yan tutapta. ² Noqw hak Cyrenius Syria-tutskwat ep moñw'iwtaqw, sinom mohti yan nāvenaya. ³ Noqw sohsoyam nāvenyaniqey nanāp kitsókiy añ nankwusa. ⁴ Noqw öviy Joseph Galilee-tutskwat ep Nazareth-kitsókit añqwnihqe, Judea-tutskwat aqw'a, haqami kitsókit, Bethlehem yan mātsiwqhāt aqw'a. Ura David Bethlehem ep tihtiwa. Noqw Joseph David ahpiyvinihqe, öviy nāvenyaniqey pañsoq'a. ⁵ Noqw Mary put nömamkiwaat put ámuma, pas páy tihtanikañwo. ⁶ Noqw pumuy pépeqniqw, pam tihtaniqat aw pitu. ⁷ Noqw pam nāt sūs tihtaqe tiyohyat tihta; nihqe muhpiwñwat akw muhpiknat, haqaw tumalvopkot nōñosañwuqat pañqe' put tavi, qa haqam yeyespive amuñem qéniniqw öviy'o.

The Shepherds and the Angels

⁸ Noqw pep tutskwat ep hakim lalay'a'yat haqam tutskwave yesqe, mihikq kanelvokmuy tūtuwala. ⁹ Noqw meh, Tutuyqawhqaat hoñviyaat pumuy amumi mātaktiqw, Tutuyqawhqaat lolma tālañwaat pumuy ahsupoq amuqlaq tālawva. Noqw pavan pas puma tsawinwuhpukya. ¹⁰ Noqw hoñviaya pumuy amumi pañqawu: Uma qa tsawiniwuyñwani. Meh, pi nu lomatuawit umuy āawnani; noqw put ep sopkawtaqam sinom pas hinhaqam hahlayyani. ¹¹ Pi pu' hapi it talōñvaqat ep David kitsókiyat ep Ayo Tūooyhqa amuñem tihtiwa, Tutuyqawhqa, Christ, God añqw moñw'asi'taqa. ¹² Noqw it akw uma put māmatsyani: Tiposit muhpiwñwat akw muhpiwkañw haqaw tumalvopkot nōñosañwuqat añqe' qatsqat uma tutwani. ¹³ Noqw pahsat pay qan'ewakw hintaqam öve yesqam kurs hoñviayat ámumyaqe God tayawintotaqe pañqawu: ¹⁴ Nam God Sus'oveqnihqat tayawinti-

waa; pam pi tūwaqatsit ep sinmuy hahlaykañw amuñem yukuqw, puma kwakwhat yesni. ¹⁵ Noqw hoñvia'yat tawlalwaqe yukuyat, ahoy òmiqhaqamiya. Noqw pahsat pu lālayñwut nānami pañqaqwa: Taa, tuma kurs Beth-lehem awye', it yan hiniwhitiqat, Tutuyqawhqa itamumi mahtaknaqat aw yórikwisa. ¹⁶ Pu puma pañso kak-tayyaqe, ep ókihqe, Maryt-nit pu Joseph pumuy tutwa, pu haqaww tumalvopkot nōñosañwuqat añqe' tiposhoy-at qatsqata. ¹⁷ Noqw puma put aw yórikyaqe, hoñviaya it tsākw hin lavayhtiqaqat añqe' tunvotnaya. ¹⁸ Noqw sohsoyam put nanaptaqam lālayñwut pumuy hin āawnayaqat añ wūwantota. ¹⁹ Noqw Mary tuwat sohsoq tīt aw wūwanikañw, unañwpeq pās oya. ²⁰ Noqw lālayñwut hoñviaya amumi hin hiñqawhqaqat sohsoq nanaptaqe, pu aw yórikyaqe, ahoy kanelvokmuy amumiya; nihqe put pantaqat ep puma God pas hihtatiwiskahkañw, tayawintiwisa.

Jesus Is Named

²¹ Noqw nanalsikis talōñvaqat ep tsākw poñotkuyaniqat aw pituqw, naat put Jesus yan tuñwa. Pan hapi ura hoñviaya put tuñwa, put yuyat nāt qa nö'yiltiq'ö.

Jesus Is Presented in the Temple

²² Noqw put yuat Moses tutavoyat anwat tiyqatskuyvaqw, puma tsākw Tutuyqawhqaqat aw nóaniqe, Jerusalem ep wikva. ²³ Ura pi yan Tutuyqawhqaqat tutavoyat añ pey'ta: Añsakis haqam hak wuhti pas mohtitiohyat tihtapq, pam Tutuyqawhqaqat awwat noiwatani. ²⁴ Noqw tutavot añ hin pey'taqat pan puma Tutuyqawhqaqat aw hihta hom'oya. Yan ura pey'ta: Hak lōqmuy masihōwituy, sen lōqmuy qōtsáhōwituy Tutuyqawhqaqat aw hom'oymantani. ²⁵ Noqw meh, hak tāqa, Simeon yan mātsiwhqa, Jerusalem ep qatu. Pam hak súankañw God pas kapsi'ta; nihqe hak Israel-sinmuy Ayo Oyatoqat nuhtayta. Noqw Qahováriwtaqa Hikwsi put amum hinma. ²⁶ Noqw ason yaw pam pas Tutuyqawhqaqat añqw moñw'asi'taqat aw yorikt, pu' hisat ahpiyniqat Qahováriwtaqa Hikwsi put pan āawna. ²⁷ Noqw Hikwsi pan put unañwtoynaqw, pam God kíyat ep paki. Noqw Jesus yuat puwsuñway amum tutavot hin yuykiwhqaqat tsākw Jesus eñem hinhtiniqe òviy pep put wikva. ²⁸ Noqw Simeon put tsōpahaqat, God aw hahlayhtit, pañqawu: ²⁹ Tutuyqawhqa, taay, um uhlayviy aw antsanni, Um uhtumal'ayay qa hin unañway'kañw yañqw ahpiyniqat aw nakwhanani. ³⁰ Pi nu ivosiy akw hak Ayo Tūoyaniqat ūñaqwnihqaqat aw yori. ³¹ Put pantaqat hapi um sohsokmuy sinmuy amutpik na'sasta. ³² Soñawnen pam qa-Jew-sinmuy amumi tālaw-nani; pu uhsinmuy, Israel-sinmuy òmi tsokanani. ³³ Noqw Joseph put yuyat amum pam hin tsākw lavayhtiqaqat aw kātuqayta. ³⁴ Noqw Simeon pumuy òqalaaqe, put yuyat Maryt aw pañqawu: Meh, i' tsāy God ahpiy namorsti-wa. Noqw put atsviy Israel-sinmuy amuñaqw kaysiwhqam munumhtini, pu piw kaysiwhqam hoñvani. Pam hih-ta tuawit'atqaw, sinom put aqw hīhiñqaqwani. ³⁵ Pantani hapi. Noqw soñawnen uh'unañwa sipwuvahpit akw tūhotiwni. Noqw kaysiwhqamuy tunatyaam tupkiwyuñqa mātaktotini. ³⁶ Noqw hak God lavay'ayaat, Anna yan mātsiwhqa, pep qatu, hakiy Phanuel tíata, Asert ahpiyvi. Pam hak wuhtiharsku; nihqe pam manhqatsiy ahpiy puwsuñway amum tsañe' yahsañwuy añ qatu. ³⁷ Noqw pam koñnalavu nālöp sunat añqw nālöp sihkay'taqat pahsa'haqam yahsañwini'ta. Noqw pas pam God kíyat añqw qa ahpiyniñwu. Nikañw mimhikqat, pu talōñwiw-maqat añ napwalni'kañw, nāwakinkañw God eñem tumalay'tañwu. ³⁸ Noqw Simeon nāt yuaataqaw, i' wuhti ep pákihqe, Tutuyqawhqaqat aw hahlayhti, nit sohsokmuy amumi put tsākw yuaata, Jerusalem ep sinmuy Qenivo Oyaniqat òviy maqapsi'yunqamuy amumii.

The return to Nazareth

³⁹ Noqw Joseph, put yuyat amum Tutuyqawhqaqat hin tutaptaqat an sohsoq hinhtit, ahoy Galilee-tutskwat aqw'a, nāp kitsókiy Nazareth aw'i. ⁴⁰ Noqw tsāy wuyoc'iwmaqe suyhtsepñwat tunatyay añ òqawi'ma; piw unañwtalwuwnit aña, nihqe God núokwayat añ hinma.

The Boy Jesus in the Temple

⁴¹ Noqw Joseph, put yuyat amum añsakis yahsañwuy añ Jerusalem aqwniñwu, ura Amutsva Yūmosanihqat ep nōviwhqaqat ep'e. ⁴² Noqw Jesus pakwt lōq sihkay'tasikis yahsañwini'taqw, Jew-sinom hin hintsatskañwuqat òviy naat yuyat amum Jerusalem aqw'a, Jesus wikkañwo. ⁴³ Noqw puma añ kuyvaqe, nāp kitsókimiyaq áhoyniqw, tsāy Jesus pumuy qa amumumnihqe, Jerusalem epeq huruhti, noqw puma put qa navota. ⁴⁴ Nihqe pay pam pumuy amumumyaqamuy amumumnihqaqat puma wūwaqe, ep tāwanawit añ haqami pahsavo nakwsu; nihqe puma sinomuy-nikañw, pu tuwimuy amuhpa' put hēva. ⁴⁵ Nit puma put qa túwahqe, namtōkt ahoy Jerusalem aqw'a, put heptoqee. ⁴⁶ Noqw pāyis talq, puma God kíyat ep put tuwaqw, pam tūtutuqaynayaqamuy amuhsonve qatukañw, pumuy amumi tūqaykañw, pu pumuy hihta tūviñlawu. ⁴⁷ Noqw sohsoyam aw tūqayyuñqam put hin hihta mātsi'maqat, pu hihta hin ahoy hu'wanmaqat ep kātayuñwa. ⁴⁸ Noqw puma put túwahqe hin kurs wūwa. Noqw yuat put aw pañqawu: Itii, ya um hinoqw itamuy yanhaqam hintsana? Okiw nu' unay amum kã-

navoti'kañw uñ hepnuma. ⁴⁹ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoqw nāpi nuy hepnuma? Ya nu In-ay hihta himuyat hintsakniqat uma put qa navoti'taqe òviy'ò? ⁵⁰ Noqw pay puma put lavayiyat qa māmatsi. ⁵¹ Pu pam pumuy amumumnihqe, Nazareth ep pitu; nihqe pumuy amumi tūqaykañw qatu. Noqw tuwat put yuat ìit lavayit sohsok unañwpeq pās oyi'ta. ⁵² Noqw Jesus suyhtsepñwat wuwni'makañw wūyoq'iwma; pu suyhtsepñwat God-nikañw pu sinmuy tayawni'ma.

The Preaching of John the Baptist

(Mt 3.1-12; Mr 1.1-8; Jn 1.19-28)

3 Noqw hak Tiberius Caesar pakwt tsivot sihkay'taqat yahsañwuy añ moñw'iwtaqw, pu Pontius Pilate Judea-tutskwat ep moñw'iwtaqw, pu Herod Galilee-tutskwat aw moñw'iwtaqw, pu tupkoat Phillip Iturea-tutskwat ep sinmuy amumi-nikañw pu Trachonitis-tutskwat ep sinmuy amumi moñw'iwtaqw, pu Lysanias Abilene-tutskwat ep moñw'iwtaqw, ² Pu Annas-niqw pu Caiphas, puma God awwat mohpeq moñw'iwtaqw, ephaqam God lavayhti, Zacharias tiyat John aw'i, pam qayēsiwhpuveni'ò. ³ Noqw pam pāyut Jordan añ ah-supuq tutskwat añ nakwsuqe, sinmuy amumi yuaataqe pañqawu: Uma nāp umuhtunatyay añqw lasye', kūyit akw tuvoylatotini. Noqw God umuhqaanhtipuy umuhpiy ayo yúkuni, amumi kita. ⁴ Ura hakiy God lavay'ayayat Esaiast lavayiyat añ yan pey'ta: Hakiy tōnaat qayēsiwhpuve tsa'tinumqa navotniwa; nihqe yan lalvaya: Uma Tutuyqawhقات eñem pōhut aw hintsatsnani; pam háqe'niqat aw suwiptotani. ⁵ Sohsovik siskat añ otsómhtini, pu sohsovik tuhtukwi, pu tsotsmo tutskwatiwni, pu añ nukushinyuñqa súwiptotini, pu haqe' anahaiwyuñqa pōhiñputiwni. ⁶ Noqw sinom sohsoyam God hin ayo tūooyhقات aw yórikyani. ⁷ Pahsat pu sinom put ahpiy kūyit akw tuvoylatiwyaniqe òviy put aw òkiwtaqw, pam pumuy amumi yan lalvaya: Is ohi, uma hakim tsūtsu'tuy amunyūqamu, ya hak umuy itsívut nātoniqat añqw watqaniqat umumi pañqawu? ⁸ Kurs uma pas antsa umuhtunatyay añqw lasye', uma alōñōt qatsit ahpiy tutmalat hintsatskani. Pu uma umuh'unañwpeq qa pan lavaytani: Abraham hapi itanaa, kitotani; taq nu umumi pañqawni: God it o'wat añqw Abraham eñem sinmuy aniwnaniqey tuwi'ta. ⁹ Noqw pay soñawnen òviy piw pikaiñwa himutsokit ñayat tsahqaniqey na'sas'iwta. Noqw òviy himuwa tsoki lomasipalat qa himuy'vañwuqa tsaqniwe', qōhit aqw tūviwni. ¹⁰ Noqw sinom put tūviñtotaqe aw pañqawu: Noqw itam hinhtotini? ¹¹ Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Lōqmuy wukonapnay'taq añastanihqat sūkw máqani; pu nōsiwhqay'taq piw pay anhtini. ¹² Noqw moñwit eñem sivat òmalalwaqam piw kūyit akw tuvoylatotiniqe òkihqe, put aw pañqawu: Tūtutuqaynaqa, ya itam hinhtotini? ¹³ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pay hihsa'haqam umuñem tuwantiwhqat epnihqe qa hóyokput uma nuhtuñaqw òmahtiwisni. ¹⁴ Noqw pu solāwam piw tuwat put tūviñtotaqe aw pañqawu: Noqw itamwat hinhtotini? Noqw pam amumi pañqawu: Uma qa tūyuyuyhnayani. Piw qa hakiy hihta atsátotoynayani; pu uma hin ahsalalwe', pay put ep nakwhani'yuhni. ¹⁵ Noqw nāt sinom sumataq hintaniqat maqaptsi'yūñqw, sohsoyam unañwpeq John aw hin wūwantota, sen pi pam Christ-nihqata, sen pi pay qa pamnihqata. ¹⁶ Noqw John lavayhtiqe, sohsoqmuy amumi pañqawu: Pay nu' pi as pas antsa umuy kūyit akw tuvoylalawu. Nikañw pay suhka inuhpenihqe pas pavan òqala añq'ò. Noqw soon nu yan'ewayni'kañw pay ñas'ew put tots-sosomhpiyat ñahni. Ason pam Qahováriwtaqat Hikwsit akw umuy tuvoylatani, pu qōhit akw'a. ¹⁷ Soñawnen pam wuhihpiy yawta, nihqe murivihkay ep pās qeni'tani, nen sōhōvosiy koyohkiy aw tañatani, nit pam ason tsihput qōhit qatokñwuqat akw taqtsokni. ¹⁸ Yan pam hīhihta akw pumuy òkwhankañw, amumi lomatuawit yuaata. ¹⁹ Noqw John Moñwit Herod qōhqōya, tupkoyat Philip nōmayat Herodius ep'e, pu sohsoq hihta ep qaanhtiqat ep piwu. ²⁰ Noqw Herod pay nāt piw qaanhtit, John sivikimi pana.

The Baptism of Jesus

(Mt 3.13-17; Mr 1.9-11)

²¹ Noqw pam nāt qa sivikive pakiwtaqw, sinom sohsoyam kūyit akw tuvoylatiwyaqw, pu Jesus piw kūyit akw tuvoylatiqe, nāwakintaqw òmi hōtsílti. ²² Noqw Qahováriwtaqat Hikwsi hōwit an tokoy'kañw put atsmi hāwi. Noqw òñaq w hakiy tōnaat hiñqawhqe pañqawu: Um hapi pas aw iunañwaa Itii. Nu uñ pas hahlayi.

The Genealogy of Jesus

(Mt 1.1-17)

²³ Noqw Jesus tumalay hintsaktiva, sunat pakwt sihkay'taqat pahsa'haqam yahsañwni'kañwo. Noqw sinom wūwantotaqw, Jesus Joseph tíata. Noqw pam Helit tíata; ²⁴ Noqw pam Matthat tíata, noqw pam Levit tíata, noqw pam Melchit tíata, noqw pam Jannat tíata, noqw pam Joseph tíata; ²⁵ Noqw pam Mattathias tíata, noqw pam Amos tíata, noqw pam Naum tíata, noqw pam Esliit tíata, noqw pam Nagget tíata; ²⁶ Noqw pam Maath tíata, noqw pam Mattathias tíata, noqw pam Semeit tíata, noqw pam Joseph tíata, noqw pam Judat tíata; ²⁷ Noqw pam Joannat tíata, noqw pam Rhesat tíata, noqw pam Zorobabel tíata, noqw pam Salathiel tíata, noqw pam Nerit

tíata; ²⁸ Noqw pam Melchit tíata, noqw pam Addit tíata, noqe pam Cosam tíata, noqw pam Elmodam tíata, noqw pam Er tíata; ²⁹ Noqw pam Joset tíata, noqw pam Eliezer tíata, noqw pam Jorim tíata, noqw pam Matthat tíata, noqw pam Levit tíata; ³⁰ Noqw pam Simeon tíata, noqw pam Judat tíata, noqw pam Joseph tíata, noqw pam Jonan tíata, noqw pam Eliakim tíata; ³¹ Noqw pam Meleat tíata, noqw pam Menan tíata, noqw pam Mattathat tíata, noqw pam Nathan tíata, noqw pam David tíata; ³² Noqw pam Jesset tíata, noqw pam Obed tíata, noqw pam Booz tíata, noqw pam Salmon tíata, noqw pam Naasson tíata; ³³ Noqw pam Aminadab tíata, noqw pam Aram tíata, noqw pam Esrom tíata, noqw pam Phares tíata, noqw pam Judat tíata; ³⁴ Noqw pam Jacob tíata, noqw pam Isaac tíata, noqw pam Abraham tíata, noqw pam Tharat tíata, noqw pam Nachor tíata; ³⁵ Noqw pam Saruch tíata, noqw pam Ragaut tíata, noqw pam Phalec tíata, noqw pam Heber tíata, noqw pam Salat tíata; ³⁶ Noqw pam Cainan tíata, noqw pam Arphaxad tíata, noqw pam Sem tíata, noqw pam Noet tíata, noqw pam Lamech tíata; ³⁷ Noqw pam Mathusalat tíata, noqw pam Enoch tíata, noqw pam Jared tíata, noqw pam Maleleel tíata, noqw pam Cainan tíata; ³⁸ Noqw pam Enos tíata, noqw pam Seth tíata, noqw pam Adam tíata, noqw pam God tíata.

The Temptation of Jesus

(Mt 4.1-11; Mr 1.12-13)

4 Noqw Jesus Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwkañw, pāyut Jordan añqw ahoy pitu, nihqe Hikwsit ah-piy qayēsiwhpumi wīkiwa. ² Noqw Nukpana lōp sunat tālat añ pep put aw unaheplawu; noqw pam pahsa' talōnvaqat añ qa nōsa, nihqe añ ruhpaq pam tsōnmoki. ³ Noqw Nukpana put aw pañqawu: Kurs um pas antsa God Tíatnen, um it owat pōlavikiniwhitiniqat aw pañqawni. ⁴ Noqw Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Sóoni, pi ura yan pey'ta: Sino qa pōlavikit-sa akw qátut, pas God lavayiyat sohsok akw qátuni. ⁵ Pu Nukpana haqami pas wupatukwit aqw put wikqe, tūwaqatsit añ ahsupoq moñwqeqnit put aw sūmahtakna. ⁶ Nihqe aw pañqawu: It hapi öqalat nu uñ sohsok máqani, pu hihta añ susnunukñwata, pi pam inumi noiwta. Noqw nu hakiy put máqanik máqañwu. ⁷ Noqw öviy kurs um inumi naokiwtawq, pay pam sohsoy uhhimuni. ⁸ Noqw Jesus lavayhtiqe put aw pañqawu: Sóoni, yupa ayo haqamii, Satan, pi yan pey'ta: Um God Uhtutuyqawhqay aw naokiwlawni, pu um put-sa eñem tumalay'tani. ⁹ Pu Nukpana put Jerusalem ep wikvaqe, God kíyat ep suswupakits'omiq put tsókat, pu aw pañqawu: Kurs um pas antsa God Tíatnen, yañqw atkamiq nātuvani; ¹⁰ Pi ura yan pey'ta: Pam hoñviaymuy ayataqw, ūmi tunatyaltotini; ¹¹ Nen puma may akw uñ hōlölni'yuñwni, taq nāp hisat sen um uhkukuy owat aqw sáviknani. ¹² Noqw Jesus lavayhtiqe put aw pañqawu: Sóoni, pi ura yan pey'ta: Um God Uhtutuyqawhqay aw qa tuwanlawni. ¹³ Noqw Nukpana sohsok unaheppit akw put aw tuwantaqe yúkuhqe, hihsavo put añqw ah-piy'o.

Jesus Begins His Work in Galilee

(Mt 4.12-17; Mr 1.14-15)

¹⁴ Noqw Jesus Qahováriwtaqat Hikswit öqalayayt pasiwkañw, Galilee ep ahoy pitu. Noqw sinom añ ahsupoq put lavayta. ¹⁵ Noqw pam pumuy tsotsvalkiyamuy añ pumuy tutuqaynatinuma, sohsokmuy amuhpiy kaptsiwkañwo.

Jesus Rejected at Nazareth

(Mt 13.53-58; Mr 6.1-6)

¹⁶ Pu pam haqam wuñhqey Nazareth aw pitu. Nihqe pam hin tuwi'taqey anhtiqe, nasuñwintalōñnit ep tsotsvalkimi paki, nihqe tutuvenit añ tūñwantanig wunuptu. ¹⁷ Noqw pep God lavay'ayayat Esaias tutuveniat put aw taviwa. Noqw pam tutuvenit púruknaqe, haqe' yan pey'taqat tuwa: ¹⁸ Tutuyqawhqat Hikwsiat nuy tuyqawi'ta, nu añ ókiwyaqamuy amumi lolmat yuaaykuniqat öviy nuy asnaqee; pu añ unañwsoiwtaqamuy suyan unañwtoynaniqat öviy nuy ayata, añ tūwik'iwyuñqamuy nuy mātaviwyaniqat amumi yuaaykuniqat öviy'o, pu añ qatālat pōsi'yuñqamuy pōsiyamuy tālawnayaniqat amumi yuaaykuniqata, pu añ okiwsaniwyaqamuy qeniveyaniqat öviy'o. ¹⁹ Pu i' Tutuyqawhqay ayo tūooyniqat aw pitsiwtatqat tunvotnaniqat öviy'o. ²⁰ Yan pam añ tuñwat, tutuvenit mupipiyninat, aw tunatyawtaqat aw put ahoy tavit qatuptu. Noqw tsotsvalkive tañawtaqam put aw-sa tāyuñwa. ²¹ Pahsat pu pam pumuy amumi pañqawu: Umuy hapi aw tūqayyuñqw, i' yan pey'taqa it talōnvaqat ep aw antsaniwa. ²² Noqw sohsoyam put aw tūqayyuñqe, moañaqw lavayit lolmat nōñakqat aw kāwuwantotaqe, pañqaqwa: Ya qa i' Joseph tíata? ²³ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pay kurs hin uma inumi yan lavayit qa pañqaqwani: Tūhika, nāqalapsinaa, it'a. Um yaw Capernaum ep hīhihta tumalta; um yep nāp uhtutskway ep piw panhtinikañwo. ²⁴ Noqw pam pañqawu: Pas antsa nu umumi pañqawni: Qa hak God lavay'ayaat nāp tutskway ep pāsniwa. ²⁵ Noqw nu umumi súañqawni: Ura Elias qatsiyat ep payhkomuy yahsañwuy añqw navay mūmuyawhtuy añ qa yokva; noqw ura tutskwat añ ahsupoq tsōñōsti. Noqw ephaqam Is-

rael-sinmuy tutsqwayamuy ep kaysiwhqam koñnanalvut yēse. ²⁶ Noqw pay ura pas Elias pumuy qa haqawatuy amumi ayatiwht, pay ura Sidon ep kitsókit Sareptat ep hakiy koñnalavut aw'í. ²⁷ Pu God lavay'ayayat Eliseus qat-síyat ep as Israel-sinmuy amuñaqw kaysiwhqam tokoplelet tütuyya; noqw pay ura puma pas qa haqawa powalti, pay hak Syria-sino hak Naaman yan mätsiwhqa-saa, amumi kita. ²⁸ Noqw sohsoyam tsotsvalkive tañawtaqam it nanaptaqe, pas itsívutoti; ²⁹ Nihqe hoñvaqe, put kiñaqw tūvaya. Pumuy kitsókiam haqam tso-moveq wunu. Noqw òviy pep tumpok puma put wikya, pañqw put tūvayaniqey unañwtotiqee. ³⁰ Noqw pay pam amuhsonñaqw hinmakañw, pañqw ahpiy'ò.

A Man with an Evil Spirit

(Mr 1.21-28)

³¹ Nihqe pam Galilee ep kitsókit Capernaum aqwnihqe, nasuñwintalòñnit añ sinmuy tutuqayna. ³² Noqw pas puma put hin tutuqaynaqat ep aw kätuyayyuñwa, pas pam a'nò lay'taqat yuaataqw òviy'ò. ³³ Noqw hak tāqa tuyoy'ewakw nukpanhikwsit okiw akw tuyqawiwtāqa tsotsvalkive pakiwta, nihqe pam a'nò hiñqawhqe pañqawu: ³⁴ Itamumi qa hintsakii. Ya itam uñ hintsatsnani, Jesus Nazareth añqwnihqa? Ya um itamuy kīqö-taniqe òviy añqaqö? Pay um hákiyñiqw nu uñ tuwi'ta. Um God añqw pas Qahováriwpu. ³⁵ Noqw Jesus put mēwaqe, aw pañqawu: Qa hiñqawlawht, put añqw yámakuu. Noqw nukpanhikwsi sinmuy amutpipo put tūvat, put añqw yama, nit pay put qa hintsana. ³⁶ Noqw puma sohsoyam kätayyuñqe nānami pañqawu: Is uti, pavan pas lavayi! Pas pi qananahtsopkañw, òqalat akw tuyoy'ewakw hīhikwsimuy amumi pañqawhqe, puma nuhtuñaqw nónakñwu. ³⁷ Noqw pam pep hin yukuqw, pam pantaqa put tutskwat añ ahsupoq yuaatiwa.

Jesus Heals Many People

(Mt 8.14-17; Mr 1.29-34)

³⁸ Noqw pam tsotsvalkiñaqw yámakqe Simon kīyat aw paki. Noqw Simon nōmay yuat a'nò mukitutuya; noqw puma put eñem Jesus aw taqa'ñañwtoti. ³⁹ Noqw pam put aw wunuptut, mukituyat mēwa; noqw pam put mā-tavi, Noqw pahsat pay pam wuhti wunuptut, pumuy amumi unañwtavi. ⁴⁰ Noqw tāwat pakitoqw, sohsokmuy hihta akw tütuyyaqamuy, puma Jesus aw tsamvanta, noqw pam pumuy sohsokmuy amumi may akw hintsanqe pumuy qalapsina. ⁴¹ Noqw nukpanhikwsim kaysiwhqamuy amuñaqw nōña, a'nò hiñqawakahañwo, nihqe pañqawu: Um Christ, God Tíata! Noqw pam pumuy tusoqmewaqe, pumuy hiñqawaniqw qa nakwhana, puma put Christ-nihqat tuwi'yunñw òviy'ò.

Jesus Preaches in Judea

(Mr 1.35-39)

⁴² Pu tālawvaqw pam ahpiyñihqe, haqami qayēsiwhpumii; noqw sinom put hepya, nihqe put aw ókihqe as put huruhtapnayani, pam as pumuy amuñaqw qa ahpiyñiqat òviy'ò. ⁴³ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pas nu soon qa God moñwtunatyayat hin hintaqat aye' kitsókinawit piw yuaatinumni, pi nu paníqw añqw ayatiwa. ⁴⁴ Nihqe pam Galileet ep haqe' tsotsvalkit añ yuaatinuma.

Jesus Calls the First Disciples

(Mt 4.18-22; Mr 1.16-20)

5 Noqw sinom God lavayiyat nanaptaniqe put aw hūrs tsovawtaqw, pam wuhkovatuphat Gennesaret yan mätsiwhqat qalaveq wunu. ² Nihqe pam lōqmuy pākihut patuphat qalaveq wúnuhqat tuwa, noqw kurs pakiwmamahkam pumuy añqw nónakqe, pakiwmaqutsayay tūvahomtota. ³ Noqw pam pākihut hakiy Simon himuyat aqw paki; nihqe pam tutskwat añqw híhin yūmo hóyoknaniqat aw pañqawu; noqw pam pepeq qatuptuqe, pākihut añqw sinmuy tutuqayna. ⁴ Pu òviy pam yuaataqe yukut, Simon aw pañqawu: Uma pavan hōtsit aw hóyoke', pāvakiwhtuy inhtaniqe òviy umuhtutsayay pāmiq pánani. ⁵ Noqw Simon lavayhtiqe put aw pañqawu: Moñwi, itam as tōkep tumalay'tat, qa hihta kwisna, noqw pay pi um pañqawhqe òviy nu tutsayat pāmiq pánani. ⁶ Noqw puma panhtiqe, pahsat pu qaan'ewakw hintaqamuy pāvakiwhtuy inhta; noqw pumuy tutsáyaam tsikiwma. ⁷ Noqw suñwámat sukwat pākihut añqw tañawtaqw, puma pumuy amumi māmasa pumuy paañwaniqat òviy'ò. Noqw puma pituqw, puma lōqmuy pākihut akw ohpoknayaqw, pahsat pay puma pākihut pakito. ⁸ Noqw Simon Peter put aw yórikqe, Jesus tamóyat aw nātuvat pañqawu: Inuñaqw ahpiy'ò, taq nu okiw qaanhinmaqa, Tutuyqawhqa. ⁹ Pi pam-niqw, pu sohsoyam put ámumyaqam puma pāvakiwhtuy inhtotaqey ep kätayyuñqw, òviy pam yan lavayhti. ¹⁰ Noqw piw hakiy Zebedeet timat James-niqw pu John, Simon suñwámatnihqam, puma pumuy amún nātsawina. Noqw Jesus Simon aw pañqawu: Um qa tsawiniwtani, um yahpiy haqahpiy pāpu sinmuy kwikwisnani. ¹¹ Noqw puma pākihuy tutskwami pitsínayaqe, sohsok tatamhtotat, Jesus añkya.

Jesus Makes a Leper Clean

(Mt 8.1-4; Mr 1.40-45)

¹² Pu piw pam haqam kitsókiveniqw, hak tāqa ahsupoq tokoplelet tūtuya, nihqe pam Jesus túwahqe, tayway akw atpipo munukt, aw nāwaknaqe pañqawu: Tutuyqawhqa, um suhta'ewnen soon nuy qa powatani. ¹³ Noqw pam put aw māvuyaltiqe, aw toñokt, pañqawu: Pay nu suhta'ewa; powaltii. Noqw pahsat pay tokoplele put mātavi. ¹⁴ Noqw pam qa hakiy put āawnaniqat pam aw pañqawu. Nikañw pay um ahpiynen God awwat moñwit aw nāmahtaknani; nen Moses hin tutaptaqat anwat um powaltiqey ep kuwahtiput tāvini. Um pan powaltiqey nuhtumi tuawi'tani, yan aw lavayhti. ¹⁵ Noqw tuwat soq pahsat pu pas ahsupoq pam hin hinhtiqā yuaatiwa, noqw sinom qaan'ewakw hintaqam Jesus aw tūqayyuñwiqe sūmitsovalt; pu hīhihta tūtuyyaqam put ahpiy qalap-tuyaniqe òviy put aw òkiwta. ¹⁶ Noqw pay pam haqami qayēsihpuminen, God aw nāwakintaniqey òviy kīñaqaw ahpiyniñwu.

Jesus Heals a Paralyzed Man

(Mt 9.1-8; Mr 2.1-12)

¹⁷ Pu Jesus hisat sinmuy tutuqaynaqw ima Pharisee-sinom, tutavot tutuqaynayaqamuy amumum pep yēse. Puma Galileet añ ahsupoq kitsókit añqwya, pu Judeat añq'ò, pu Jerusalem añq'ò. Noqw pumuy pep yesq, Jesus Tutuyqawhqaqat aw yankañw tūqalapsintaniqey òqalay'ta. ¹⁸ Noqw meh, hakim hakiy tāqat ahpā' qataytaqat tū-tuyhqaqat ahpay añ qatsqat Jesus aw wikvaya; noqw puma as hin put panaye', Jesus atpipo taviyaniqey tuwantota. ¹⁹ Noqw ep huru'pokiwtaqw hin puma put panayaniqey qa tutwa; nihqe òviy kits'omiq wupnayaqe, tsòqa'wa kīamit póroknayaqe pañ put ahpayat enañ sinsonmi Jesus atpipo hawnaya. ²⁰ Noqw puma qapēwewnayaqat Jesus amumi túwahqe pañqawu: Tāqa, uhqaanhtipu uhpiy ayo yukiwa. ²¹ Noqw tutavot tutuqaynayaqam Pharisee-sinmuy amumum put ep wūwantotaqe pañqaqwa: Ya i' haknihqe pas God qa káptsilawu? Ya hak hakiy qaanhtipuyat ayo yúkuni, hal pas God-saa? ²² Noqw Jesus pumuy wuwniyamuy māmatsqe, lavayhtiqe amumi pañqawu: Ya uma hihta umuh'unañwpeq wūwantota? ²³ Ya hak hakiy aw hinwat lavayhtiniqw qa pas hinta, Sen, Uhqaanhtipu uhpiy ayo yukiwa kítaniq'ò? sen pi wunuptut, nakwsuu, kítaniq'ò? ²⁴ Noqw pay pi nu' Sinot Tiat yep qatsit ep hakiy ahpiy qaanhtipuyat ayo yúkuniqey aw òqalat pasiwtaqat uma it akw nanaptaniqw-pu pam it hakiy ahpā' qataytaqat aw pañqawu: Oviy nu ūmi pañqawni: Wunuptut, uh'ahpay kwusut, nimaa. ²⁵ Noqw pahsat pay pam pumuy amutpik wunuptut, hihta añ wáòkiwtaqey kwusut, pañqw nima, God pas hihtatimakañwo. ²⁶ Noqw sinom sohsoyam kātayunqe, God pas hihtatota, nihqe puma nātsawini'yuñqe pañqaqwa: Pas itam pu' hihta qatuptsiwni'ewakw aw yórikya.

Jesus Calls Levi

(Mt 9.9-13; Mr 2.13-17)

²⁷ It yantaqat atsve pam nakwsukañw, hakiy moñwit eñem sīvat òmalawhqaqat, Levit yan mātsiwhqaqat aw yori, haqam put òmalawñwuqat ep qátuq'ò, nihqe aw pañqawu: Um inuñkni. ²⁸ Noqw pam sohsoq mātapt, wunuptut, put añki. ²⁹ Noqw Levi put eñem wukonovata; noqw kaysiwhqam sīvat òmalalwaqam-niqw pu hakim pumuy amumum pep nopyesva. ³⁰ Noqw Pharisee-sinom-niqw, pu pumuy amuñaqw tutavot tutuqaynayaqam, puma put aw nánatuwnayaqamuy amumi qayan unañway hiñqaqwaqe pañqaqwa: Ya uma hinoqw moñwit eñem sīvat òmalalwaqamuy-nikañw pu qaanhinwisqamuy amumum nōnovakahkañw hīhikwya? ³¹ Noqw Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Pay añ qahinyunqam tūhikat qa haqni'yuñwa, nawus pi tūtuyyaqam put haqni'yuñwa. ³² Pi nu añ sūanhinwisqamuy qa pumuy wánwayniqe òviy pitu; pi nu imuy qaanhinwisqamuy nāp tunatyay añqw lasyaniqat aw wánwayniqe òviy pitu.

The Question about Fasting

(Mt 9.14-17; Mr 2.18-22)

³³ Noqw puma put aw pañqawu: John aw nánatuwnayaqam pas nanapwalkahkañw nānawaknañwu, noqw Pharisee-sinmuy amumi nánatuwnayaqam amún hinwisa. Noqw hintaqw òviy ūmi nánatuwnayaqam nōnovakahkañw hīhikwya? ³⁴ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya hak sen haqam mō'wit ep sinoiwyunqamuy, mōñañwuy pumuy amumunniqw napwaltoynani? Soon'i. ³⁵ Nikañw ason hisat aw pituqw, mōñañw'am pumuy amuñaqw ahpiyniqw, pep pu' puma nānapwalani. ³⁶ Noqw pam piw pumuy amumi lavayit hihta antaqat akw yuaaykuqe pañqawu: Qa haq pi hak puhuyuwisit añqw hihsaqat tukut, sakwit aw pihtakna. Taq hak panhtinik puhut sakwítani, piw pūhu soon sakwit amum sūnantani. ³⁷ Pu qa haq pi hak pukawiwkorot sakwiwmaqat puhuovavala kuhkuya; taq hakiy pantiniqw, puhuovavala pēke', wiwkorot patomnani, nen añ kūyiwtaqa wehemhtini, noqw wiwkorot sakwítini. ³⁸ Soon pi puhuovavala qa puhuwiwkorot añ kūyiltiñwu. ³⁹ Piw qa hak pi

hak ovavolat hísatwaiwhput hikwt, pay pahsat pūhutwat piw nāwaknañwu; nīkañw pañqawñwu: Pay hísatwat pas nukñwa, kītañwu.

The Question about the Sabbath

(Mt 12.1-8; Mr 2.23-28)

6 Noqw nasuñwintalōñnit aw pituqw, Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumum sōhövos'uyit añ nōñak-wisa. Noqw put aw nánatuwnayaqam sōhövosit talayat mawtiwiskahkañw, put mapqölpeq murikahkañw nōnoptiwisa. ² Noqw hakim Pharisee-sinom pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoqw nasuñwintōñnit ep hihta mewniwtaqat hintsatska? ³ Noqw Jesus lavayhtiqe pumuy amumi pañqawu: Ya ura hisat David suñwámuy amumum tsōñmokqe hinhtiqat uma put pantaqat pas añ qa ñas'ew tuñwáya? ⁴ Ura pam God kiyat aw pákihqe, pōlavikit God aw noiwhqat ömahtat, añqw nöst, pu ámumyaqamuy put huyta; pas ura God awwat momñwit-sa put añqw nōñosañwuqat put'a. ⁵ Pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay nu' Sinot Tiat piw nasuñwintalōñnit aw móñw'iwta.

The Man with a Crippled Hand

(Mt 12.9-14; Mr 3.1-6)

⁶ Pu hisat pam nasuñwintalōñnit ep tsotsvalkimi pákihqe ep tūtutuqayna. Noqw hak tāqa putvaqw mālakiwtaqa pep nuhtuma. ⁷ Noqw tutavot tutuqaynayaqam Pharisee-sinmuy amumum Jesus aw tunatyawyuñwa, mātaq pi kurs pam nasuñwintalōñnit ep put qalaptsinaniqw öviy'o; nen puma hihta ep put nēveltoynayani. ⁸ Noqw pay pam pumuy tunatyayamuy amumi mātsi'taqe, lākiwtaqat may'taqat aw pañqawu: Wunuptut, sinsonve wunuwtaa. Noqw pam panhti. ⁹ Pahsat pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Kurs nu umuy hihta tūviñtani. Ya hak nasuñwintalōñvaqat ep hihta lolmat, sen qalolmat hinhtiniqw pam súaanta? Sen qatsit ayo táviniqö', sen hov-alaniqö'? ¹⁰ Pu pam pumuy sohsokmuy amuhpa' yorikt, tāqat aw pañqawu: Uhmay tsihkwaa. Noqw pam panhti; noqw māat put ayañqwat māyat an pās powalti. ¹¹ Noqw puma itsívuhonaqtotiqe, hin as Jesus hintsatsnaniqey nānami yuaatota.

Jesus Chooses the Twelve Apostles

(Mt 10.1-4; Mr 3.13-19)

¹² Noqw pay ephaqam piw pam nāwaknaniqey haqami tsomomiq'a; nihqe tōkep God aw nāwakna. ¹³ Noqw tālawvaqw, pam put aw nánatuwnayaqamuy wáñwayhqe, pumuy amuñaqw pakwt lōq sihkay'taqamuy namorsta; nihqe pam pumuy Ayaiwyuñqamuy yan tuñwa, ¹⁴ Imuyu: Simon, ura pam put Peter yan tūñwa, pu tupkoyat Andrewt, pu James-nit pu John, pu Philip-nit pu Bartholomewt, ¹⁵ Pu Matthewt-nit pu Thomas, pu Alpheus tiyat James-nit pu Simon, Zelotes yan tūñwantiwhqata, ¹⁶ Pu James tupkoyat Judas-nit pu Judas Iscariot Jesus momñwituy amumi kurs mātapniqata.

Jesus Teaches and Heals

(Mt 4.23-25)

¹⁷ Pu pam pumuy tsamkañw, pañqw hawhqe, haqam suntutskway'taqat ep wunu, kaysiwhqamuy put aw nánatuwnayaqamuy amumuma. Noqw qaan'ewakw hintaqam sinom put aw tūqayyuñwniqe, pu hīhihta tūyay añqw qalaptuyaniqey öki, Judeat añqw-nīkañw, pu Jerusalem añqw sohsokivaq'ö, pu pātuwaqatsit qalaveq Tyre añqw-nīkañw pu Sidon añq'ö. ¹⁸ Pu ima tuyoy'ewakw hīhikwsimuy akw okiwhinyuñqam piw ökihqe powaltoti. ¹⁹ Noqw sinom sohsoyam as put aw tóñokyaniqey nānawakna, pas pi put añqw suyan öqala yámakiwtaqey sohsokmuy qalaptsintaqw öviy'o.

Happiness and Sorrow

(Mt 5.1-12)

²⁰ Noqw pam put aw nánatuwnayaqamuy amuhpa' yorikt, amumi pañqawu: Pas uma añ öokiwyaaqam hahlayhpit epya, pi uma God moñwtunatyayat himuy'yuñwa. ²¹ Uma añ pu' tsōñsoiwtaqam hahlayhit epya, pi uma nāt ööyyani; pas uma añ pu' tsaykitaqam hahlayhpit epya, pi uma nāt tsutsúyni. ²² Ason sinom nuy Sinot Tiyat atsviy umumi qa suhtaq'ewye', nahpiy umuy lālayye', umumiq hīhīnqaqwe', umuhnatñwaniy himu it-séheetnihqat pan ayo tūvayaqw, uma hahlayhpit epyani. ²³ Hisat panhtotiqw, uha hahlayhtote', pas hahlayt-so'tinumyani, ispi meh, uma öveqatsit ep qaan'ewakw ahsatit makiwyaniqee; pi pay pan pumuy namat hapi God lavay'aymuyatuy hintsatsna. ²⁴ Nīkañw is ókiwa, uma añ kahaksinom, pi uma umuhhahlayhpiy pay ömah-tota. ²⁵ Is ókiwa, uma añ öyiwyuñqamu, pi uma nāt tsōñso'ni; is ókiwa, uma añ pu' tsutsúyaaqamu, pi uma nāt

qahahlaykahkañw tsaykitani. ²⁶ Pas sinom sohsoyam umuy lomayuaatotaqw, umuñem is óhini; pi pay pan hapi pumuy namat hakimuy nawip'ew God lavay'aymuyatuy yuaatota.

Love for Enemies

(Mt 5.38-48; 7.12a)

²⁷ Nikañw nu umuy inumi tūqayyuñqamuy umumi pañqawni: Uma umuhtuwqamuy amumi unañway'yuñwni; sinom umumi qa suhtaq'ewyaqamuy uma lolmat amuñem hintsatskani. ²⁸ Sinom umuy qalomáyuaatotaqw, uma pumuy amumi lomayuaatotani; pu umuy qaanhintsatsanyaqw, amuñem uma nāwakinwisni. ²⁹ Ason hak uhtayway sutsvaqw wuvahtaqw, um ayañqwat piw aw itamantani; pu hak uh'usimniy uñ nawhke', uhnay enañ nāwaknaqw, um qa aw rohomnumni. ³⁰ Hakiy ūmi hihta tūviñtaqw, um put máqamantani, pu hihta uhimuy kímahqat um aw ahoy qa tūviñtamantani. ³¹ Pu sinom umuy pāsyaníqat uma nānawakne', pay uma piw pan pumuy pāsyaní. ³² Ispi kurs pay uma umumi unañway'yuñqamuy-sa amumi unañway'yuñqw, hak sen put ep umuy hahlayhtini? Pay pi qaanhinwisqam pumuy amumi unañway'yuñqamuy amumi tuwat unañway'yuñwa. ³³ Pu kurs hak umuñem hihta lolmat hintsakq, uma tuwat put eñem lolmat hintsatskaqw ya sen hak put ep umuy hahlayhtini? Pay pi añ qaanhinwisqam piw pan hintsatska. ³⁴ Pu kurs pay um hakiy añqw hihta ömahtaniqey wūwankañw, hakiy sīvat nasimokmaqaw hak put ep ūmi hahlayhtini? Pay pi añ qaanhinwisqam piw qaanhinwisqamuy nasimokhuylalwa, piw aw ahsatit ömahtaniqey tuñlay'kahkañwo. ³⁵ Tis pi uma umuhtuwqamuy amumi unañway'yuñwni; nen lolmat hintsatskani; pu tūnasimokhuylalwani, qa hihta put ep tuñlay'kahkañwo. Nen uma qaan'ewakw ahsatit makiwyani; piw Sus'oveqnihqat tímatni. Pi pam añ qa tsúyakañwuwqamuy, qalölolmatuy enañ pás'i. ³⁶ Paniqw öviy uma nun'okwatni, Umunay hin núokwaniqw pan'i.

Judging Others

(Mt 7.1-5)

³⁷ Uma qa tūovelantotani; nen uma qa pantsaniwyani. Uma hakiy qa paysoqtotani, nen qa pantsaniwyani. Ason hak umuhpe qaanhtiqw, uma put pantaqat ep aw pöhikyamantani, noqw sinom tuwat umumi pöhikyani. ³⁸ Uma hihta kuwahtotimantani, noqw pu tuwat umumi himu kuwahtiwani. Sinom wukotuwani añqw móo'taqat hihta kuytotat, put hūrs aqw nūñuyvut, pu wīlaniwhput, pu pas añ wahohotaqat umumi o'yamantani. Pi uma hakiy eñem hin tuwantotaqw, pay piw pan umuñem tuwantiwmantani. ³⁹ Noqw pam tūwutsit hihta tuawi'taqat lavayhtiqe, amumi pañqawu: Ya sen hak qapostalqa hakiy qapostalqat haqami wikni? Ya puma qa nāma haqami pövamiq posni? ⁴⁰ Pay hakiy aw tutuqayhqa put tutuqaynaqat epniqe qa pavan pasniñwu. Nikañw ason pam pás tutuqaye', pep pu' pam put tutuqaynaqat pay antani. ⁴¹ Noqw ya um hinoqw uhtupkoy posmiq hihta hihsaq tuway'kañw, uhposveq lestavit pakiwtaqat qa aw unañwtavi'ta. ⁴² Noqw pantaqaw um hin uhtupkoy aw pañqawni: Itupko, nu as uhposkiy uñem hóroknani, kítani, susmataqpi uhposveq lestavi pakiwtaqö? Um nawip'ew hinmaqa, um mohti uhposñaqw lestavit hórokne', pahsat pu um suyan tālat taykañw, uhtupkoy poskiyat hóroknani.

A Tree and its Fruit

(Mt 7.16-20; 12.33-35)

⁴³ Pi lomasipaltsoki soon hin'ewakw sipalat himuy'vañwu; piw qalomásipaltsoki soon nukñwat sipalat himuy'vañwu. ⁴⁴ Sinom himutsokit hímunihqat aniwniyat akw tuwi'yuñwa. Soon hihta kūtay'taqat añqw nönvospalat hak mawni; soon hak yöhötskit añqw övat tsovalani. ⁴⁵ Sino lolma lomatunatyawtaqa unaññaqw hihta lolmat nōñantoyñañwu; noqw pam piw hak qalolma qalomátunatyawtaqa unaññaqw hihta qalolmat nōñantoyñañwu. Pi hak hin tunatyay'te', pan hapi yuaatañwu.

The Two House Builders

(Mt 7.24-27)

⁴⁶ Uma nuy Tutuyqawhqa, Tutuyqawhqa, yan tūñwantota. Nikañw uma hinoqw ilavayiy qa añ hinwisa? ⁴⁷ Inu-minihqa ilavayiy aw tūqaykañw put añ hinmaqa hakiy antaqat nu umuy āawnani. ⁴⁸ Pam hakiy tāqat anta. Pam hak a'nö hánwahqe owat ep kíhut yayhna. Noqw a'nö wukomunvaqw, pāhu kíhut aqw a'nö yēvantañw, soon put wayáyaykinani, pam owat ep wunuqw öviy'o. ⁴⁹ Pu i' hak navotkañw put qa añ hinmaqa hakiy tāqat anta. Pam hak qa qaqatspitaqat, pisave kīta. Noqw mūnañw put kíhut aqw a'nö yēvantaqw, pam āpiy sahpū; noqw pam kíhu qaan'ewakw kíqöti.

Jesus Heals a Roman Officer's Servant

(Mt 8.5-13)

7 Noqw Jesus nuhtumi yuaataqe yúkut, Capernaum aqw'a. ² Noqw hakiy tsivót-sikip sunat solāwamuy amumi moñwit tumal'ayaat tütuyhtiqe, pāpu pay mómoki. Noqw put moñwíat put pas káhkawna. ³ Nihqe pam Jesus tumalayát navotqe, Jew-sinmuy wukw'aymuyatuy put aqw ayata, okiw as pam aqwnen put tumal'ayayat qalapsinaniqat puma put aw nānawaknaniqat òviy'o. ⁴ Noqw puma Jesus aw ókihqe, pahsat pay qa nātusitotaqe pañqawwa: Um put eñem yanhte', súanhtini. ⁵ Pas pam itamuy Jew-sinmuy hahlayhqe, itamuñem tsotsvalkit yuku. ⁶ Pahsat pu Jesus pumuy amumum aqw'a. Nihqe pam put kíyat aw hayiñwnaqw, i' hak solāwamoñwi kwatsmuy put aw hōnaqe aw pañqawu: Tutuyqawhqa, pay um qa pas pew óqalni; soon nu yan'ewakniqw um ikiy aw papkini. ⁷ Paniqw òviy nu soon yan'ewayníkañw nāp ūminiqey antani. Pay um panis lavayhtiqw, pay itumal'aya qalaptuni. ⁸ Pi pay nu sukwat amumi maqaptsi'kañw qatu; noqw solāwam inumi maqaptsi'yuñwa. Noqw nu hihtawat aw Yupa kitaqw, pam ahpiyniñwu; pu hihtawat aw Pew'i kitaqw, pam inu-miniñwu; pu ituwikip aw Yanhtii kitaqw, pam panhtiñwu. ⁹ Noqw Jesus put navotqe, put aw kātayta; nihqe namtökt, put añk hinnumyaqamuy amumi pañqawu: Nu umumi pas pañqawni: Pas nu qa haqam Israel-sinmuy amuhpe yan qapēvewnit tuwa, pas qae. ¹⁰ Noqw ima ayatiwyaqam ahoy kīve ökiqw, kurs pay tumal'aya tütuyhqa pās qalaptu.

Jesus Raises a Widow's Son

¹¹ Noqw qavoñvaqw pam haqami kitsókit Nain yan mātsiwhqat aw'i; noqw wūhaknihqam put aw nánatuwnayaqam put ámumya, pu kaysiwhqam sínomu. ¹² Noqw pam kitsókit tuhpeleyat aw hötsíwmi hayiñwnaqw, pi hakim hakiy tāqat mokput tūamwisa, put yuat put-sa tiyoti'ta; noqw pam koñnalavu. Noqw sinom kaysiwhqam kíñaqw wuhtit ámumya. ¹³ Noqw Tutuyqawhqa put túwahqe put ökwatuwhqe, aw pañqawu: Qa pakmumuyaa. ¹⁴ Pu pam mokput awnihqe, hihta akw taviwisqat aw toño; noqw put yawwisqam sun hoñva. Noqw pam pañqawu: Tiyo, nu hapi ūmi pañqawni: Qatuptuu. ¹⁵ Noqw i' hak as mokpu qatuptuqe, pahsat yuaativa. Noqw Jesus put yuyat aw put mātavi. ¹⁶ Noqw puma sohsoyam tsawinhinhtotiqe, God pas hihtatotaqe, pañqawwa: Pas hak pavan God lavay'ayaat itamumi pitsíwta; pu' hapi piw God sinomuy pohta, kitota. ¹⁷ Noqw yan pam hinhtiqá Judea-tutskwat añ ahsupoq yuaatiwa, pu Galilee-tutskwat añ ahsupoq piwu.

The Messengers from John the Baptist

(Mt 11.2-19)

¹⁸ Noqw John aw nánatuwnayaqam iit sohsok John āawnaya. ¹⁹ Noqw John put aw nánatuwnayaqamuy löqmuy nāmi wáñwayhqe, amumi pañqawu: Uma Jesus awnen aw pañqawni: Ya um hak God lavay'ayaat pas pávannihqa hisat pítuniqa, hal sen pi itam hakiy sukw nuhtayyuñwa? kítani. ²⁰ Noqw òviy puma Jesus aw pítuhqe, John amumi hin tutaptaqat pan Jesus aw pañqawu. ²¹ Noqw piw suhpahsat pam kaysiwhqamuy tütuyyaqamuy qalapsinta, pu hīhihta akw qa kwañwáhinyuñqamuyu; pu nukpanhihikwsimuy akw tuyqawiwuyñqamuy powata; pu qa postalyaqamuy kaysiwhqamuy pōsiyamuy tālawna, ²² Pahsat pu Jesus lavayhtiqe, John aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Pay uma áhoynen, hihta aw yórikqey, pu navotqey John āawnani. Ima qapostalyaqam pōsiy tālawnaya; qayaktaqam nankwusa; tokoplelet tütuyyaqam powaltoti; nanaqsöpt nanapta; so'pum ahoy tātayya; pu añ ökiwyaqam lomatuawit nanapta. ²³ Noqw inuhpe qa unañwmokqa hapi pas hahlayhpit epni. ²⁴ Noqw John tuaw'aymat ahpiyniqw, pahsat pu Jesus sinmuy amumi John yuaativaqe pañqawu: Ya uma qayēsīwhpumi haqami hihta aw kuyvawisa, sen pi pāqavit hūkañwuy akw wayayataqat aw'i? ²⁵ Noqw ya uma hihta aw kuyvawisa, sen hakiy lomayuwsí'taqat aw'i? Meh, lolmat yuwsí'yuñqam, qarurúmyesqam pi momñwituy kíyamuy añ yēse. ²⁶ Noqw ya uma hihta aw kuyvawisa, sen hakiy God lavay'ayayat aw'i? Owi, noqw nu umumi pañqawni: Pam hapi God lavay'ayayat epniñqe pas pávani. ²⁷ It hapi pey'taqe pan lalvaya: Meh, nu hapi upyeve ituaw'aya ayatani; noqw pam uhsavo uñ háqe'niqat añ qenitani, yan'i. ²⁸ Pi nu umumi pañqawni: Pas momoymuy amuhpiy tihtiwyaqamuy amuñaqw John kūyit akw tütuvoylalawhqa pas pávani. Qa hak God lavay'ayaat put epniñqe pas pávani. Noqw pay God moñwtunatyayat ep pas susqahimuniñqa put epniñqe pas pávani. ²⁹ Pi sohsoyam put aw tūqayyuñqam, moñwit eñem sívat ömalalwaqamuy amumum pay God-sa súantaqat pañqawwa; nihqe John tuwiyat anwat kūyit akw tuvoylatoti. ³⁰ Noqw ima Pharisee-sinom, tutavot aw tuvoti'yuñqamuy amumum God tunatyayat qa kwusuyaqe, John ahpiy qa tuvoylatoti. ³¹ Noqw Jesus pañqawu: Ya sen nu pu' qatsíwapsiwuyñqamuy hihta enañ namimahtaknani? Ya puma hihta anyuñwa? ³² Puma tsātsakwmuy kihsonve yesqamuy amuyuñwa. Puma nānami pañqawwa: Itam umuñem lēlenyaqw, uma qa tīva; itam umuñem tsaykitaqw, uma qa tsayku, kitota. ³³ Oviy pi John kūyit akw tütuvoylalawhqa pítuhqe, pōlavikit qa tūmoyta; piw oवालत qa hīhiko; noqw uma pañqawwa: Pam nukpanhik-

wsit akw tuyqawiwta. ³⁴ Noqw nu' Sinot Tiat pítuhqe tūmoykañw, pu hīhikq, uma pañqaqwa: Is uti hunuka, wine pas qa öyñwu, moñwit eñem sīvat ömalalwaqamuy, pu qaanhinwisqamuy kwatsiamu! kitota. ³⁵ Noqw pay pi suan unañwtalwuwni aniwniy ahpiy lolmat namtakni'tañwu.

Jesus at the Home of Simon the Pharisee

³⁶ Noqw haqawa Pharisee-sino Jesus tūtsama. Noqw pam put kīyat aw pákihqe, tunösvoñat aw qatuptu. ³⁷ Noqw meh, hak pep kitsókive wuhti qaanhinmaqa yaw Jesus Pharisee-sinot kīyat ep tunösvoñat aw qátuhqat navota. Pahsat pu pam tatañpit añ kwañwáhovaqtuqat wihkuyit kūyiwtaqat kwusiva. Pam tatañpi hihta al-abaster-owat añqw yukiwta. ³⁸ Noqw wuhti okiw pakkañw, put kukveq wunukañw, pahsat posvalay akw put kuyat pāhomhtivakañw hōmiy akw put añ hōnta, nit kuyat tsohtsonat, wihkuyit akw put lelwi. ³⁹ Noqw Pharisee-sino put tūtsamqa put aw tātayhqe, unañwpeq pañqawu: Pas ka as i' tāqa God lavay'ayaatnen, i' wuhti put aw tónokqa hákiyñiqat, pu hin hak hintaqat soon qa navotni; pam pi qaanhinmaq'ö. ⁴⁰ Noqw Jesus lavayhtiqe, put tūtsamqat aw pañqawu: Simon, nu as ūmi hiñqawni. Noqw pam pañqawu: Tūtutuqaynaqa, pañqawuu. ⁴¹ Noqw pam pañqawu: Ura hak tāqa sīvat tūnasimokhuylawu. Noqw hakim löyöm put aw hihta pöiwta; suhka put aw tsivót-sikip sunat sīvat pöiwta; noqw suhka pakwt sīvata. ⁴² Noqw puma kurs hihta sisviniqw pam pumuy löqmuy amumi put pantaqat qe'wataqe paysoq ayo yuku. Taay, kurs nuy āawnaa, Ya unñiqw pumuy amuñaqw sen himuwa put pas pavan aw unañway'tani? ⁴³ Noqw Simon lavayhtiqe aw pañqawu: Pas nuyniqw soon ka qa pam suswuhak ayo yúkuhqat pamwani. Noqw Jesus put aw pañqawu: Um suan aw wūwa. ⁴⁴ Pu pam wuhtit aw namtökt, Simon aw pañqawu: Ya um it wuhtit aw qa tayta? Nu uhkiy aw pakiqw, um ikukuy eñem nuy qa kuyna; noqw i' pi pas posvalay akw ikukuy pāhomht, hōmiy akw añ hōna. ⁴⁵ Um nuy qa tsohtsona, noqw i' wuhti nuy pakiqw, qa sūs ikukuy tsohtsona. ⁴⁶ Um iqötöy wihkuyit akw qa lelwi; noqw i' wuhti ikukuy wihkuyit kwañwáhovaqtuqat akw lelwi. ⁴⁷ Noqw öviy nu ūmi pañqawni: Put qaantsakpiat nihtiwtapa put ahpiy ayo yukilti, kurs pam inumi pas unañway'taqw öviy'ö. Nikañw hakiy aw qa wūhak qe'watiwkañw ayo yukiltiqw, pam pay qa pas God aw unañway'tañwu. ⁴⁸ Pu pam wuhtit aw pañqawu: Pay uhqaanhtipu uhpiy ayo yukiwa. ⁴⁹ Noqw ima put amum tunösvoñat aw yesqam pahsat unañwpeq pañqaqwa: Ya i' haknihqe, hikis hakiy qaanhtipuyat put ahpiy ayo yúkuniqey anta. ⁵⁰ Noqw pam wuhtit aw pañqawu: Uhqapevewni un ayo tavi. Um qa hin unañway'kañw nímani.

Women who Accompanied Jesus

8 Pu it ahpiy pantaqw pam, tutskwat añ ahsupoq nakwsu, wuhkokitsókinawita, pu pay kitsókinawita; nihqe God mönwtunatyayat ahpiy lomatuawit nuhtumi yuaatinuma. Noqw ima pakwt löq sihkay'taqam put aw nánatuwnayaqam put ámumya. ² Noqw hakim mó moyam piw put amum hinnumya. Pumuy amuñaqw haqawatuy amuhpiy pam qalomáhihikwsimuy ipwa, pu haqawatuy hihta akw qa pasiwyuñqw, pam pumuy qalapsina. Pu pam hakiy wuhtit Mary yan mätsiwñqat añqw tsáne'nihqamuy nukpanhihikwsimuy ipwa. Pam hak wuhti Magdala-kitsókit ep sinoiwta. Noqw pam put amum hinma. ³ Pu hak Joana, Moñwi Herod hihta himuyat aw tunatyawtaqat Chuzat nōmaata, pu hak Susana, noqw pu ahpiy wūhaknihqamu. Ima mó moyam hihta himuy akw put paañwantota.

The Parable of the Sower

(Mt 13.1-9; Mr 4.1-9)

⁴ Noqw kaysiwñqam sinom put aw tsovalt; pu ahsupoq kitsókit añqw sinom put aw öki. Noqw tūwutsit hihta tuawi'taqat yuaaykuqe amumi pañqawu: ⁵ Hak tāqa tsalakin'uyto. Nihqe pam uylawñq, pēhu poshumi pōhpava yēvaya. Noqw sinom put atsmi wukukuykuyaqw, pu sūmawuy añ masay'yuñqam put soswa. ⁶ Noqw pēhu pikaqlöva yēvaya; nihqe panis kuyvat, pay tsahkwi, qa halasaminiqw öviy'ö. ⁷ Noqw pēhu kutqölpa yēvaya. Noqw kūta amum añ kuyvaqe, put lakna. ⁸ Noqw pēhu lomatutskwava löhö, nihqe kūkuyvaqe, tsivót-sikip sunat hóyokiwtapaqat aniwñaya. Yan pam lavayhtit, pu a'nö pañqawu: Tuqayvastotaa, uma pi naqvuy'yuñwa!

The Purpose of the Parables

(Mt 13.10-17; Mr 4.10-12)

⁹ Noqw put aw nánatuwnayaqam put tūviñtotaqe, aw pañqaqwa: Noqw ya i' tūwutsi hihta tuawi'ta? ¹⁰ Noqw pam pañqawu: Uma hapi God mönwtunatyayat ep himu tupkiwyuñqat māmatsyaniqat pam pantaqa umuñem yukiwta. Nikañw imuy pay amumi pam tūwutsit akw yuaatiwa. Puma as aw taykahkañw, soon tutwani; pu tūqaykahkañw, soon māmatsyani.

Jesus Explains the Parable of the Sower

(Mt 13.18-23; Mr 4.13-20)

¹¹ Noqw tūwutsi it hapi tuawi'ta: Poshumi hapi God lavayiata. ¹² Noqw pōhpava lóhókqa hapi imuy amunyuñwa. Hakim lavayit as nanaptaqw, āpiy pay Nukpana pite', unañwayamuy añqw put ipwañwu, nāphisat ka puma put tūtuptsuwe', ayo nónakniniqw òviy'o. ¹³ Noqw pikaqlöva lóhókqam hapi imuy amunyuñwa. Hakim lavayit nanapte', hahlaykahkañw put kwusuyañwu. Noqw pay lavayi pumuy unañwayamuy añ qa hūrs ñapkiwtaqw, puma as hihsavo tuptsiwni'yuñt, unaheppit aw öke', pay ayo lasyañwu. ¹⁴ Noqw kutqölpa lóhókqa hapi imuy amunyuñwa. Hakim lavayit nanaptaqe, pahpiy añ hinwisa. Nihqe puma yep qatist aw tunatyawkahkañw, pu hihta himuy-nikañw pu kwañwáewhpit ep hahlaykahkañw, lavayit qa aw tunatyawyuñqw, pam qa hihta aniwnañwu. ¹⁵ Noqw lomatutskwava lóhókqa hapi imuy amunyuñwa. Hakim lavayit nanapte', lomau-nañway'kahkañw, qa paysoq put kwusuyañwu. Noqw puma nakwhani'yuñqw, lavayi unañwayamuy epeq hihta aniwnañwu.

A Lamp under a Bowl

(Mr 4.21-25)

¹⁶ Qa haq pi hak wihqöhít úwiknat, tsaqaptat aqw kuhtañwu, pu sen puvuwphiy atpipoq put pánañwu. Pam qa panhtit, tsotsókiyat aqw put tsokañwu, ep yuñtaqam tálát aw táyunwñiqat òviy'o. ¹⁷ Pi qa himu tupkiwtaqa qa mātaqtini; piw qa himu tupkiwtaqa qa nanaptiwe', añqe' kúrukni. ¹⁸ Paniqw òviy uma tunatyawkahkañw tūqayyuñwini. Pi himuy'taqat hapi aw himu noiwni; noqw pay ñastanihqá sohsok himuy kwayhni, hikis as pay suhpan hihta himuy'taqeyu.

Jesus' Mother and Brothers

(Mt 12.46-50; Mr 3.31-35)

¹⁹ Pahsat pu put tupkomat yuy amum pep öki; nikañw kurs hin put aw ökini, sinom aw hūrs tsovawtaqw òviy'o. ²⁰ Noqw hakim put āawnayaqe pañqaqwa: Uhtupkom unuy amum ihpaq hoñkahkañw, as ūmi hiñqaqwaniqey nānawakna. ²¹ Noqw pam lavayhtiqe pumuy amumi pañqawu: Ima hakim God lavayiyat aw tūqaykahkañw, put añ hinwisqam hapi itupkomu, pu íñuu.

Jesus Calms a Storm

(Mt 8.23-27; Mr 4.35-41)

²² Noqw pam hisat aw nánatuwnayaqamuy amumum pākihut aqw pákihqe, amumi pañqawu: Itam kurs wuhkovatuphat ayoqwat aqw nónakni noqw puma pañqw hoyóyoykuya. ²³ Noqw pumuy pāvaqe hoyóyoyto-taqw, pam puwva. Noqw patuphavaqe a'nö hukvaqw, amumiq pāhu ohpokq, puma tusiewhtoti. ²⁴ Noqw puma Jesus awyaqe, tātaynayaqe, pañqaqwa: Moñwi, Moñwi, itam so'ni. Pahsat pu pam qatuptut, hūkañwuy, pāhut a'nö hoñvantaqat enañ mēwa. Noqw pam qe'tiqw pas sutmakma. ²⁵ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Uma hinoqw qa tuptsiwni'yuñwa? Noqw puma tsātsawnaqe, kātayyuñqe nānami pañqawu: Is uti í' hak himu tāqa! Hikis pi pas hūkañwuy pāhut enañ mēwaqw, puma aw tūqayyuñwa.

Jesus Heals a Man with Demons

(Mt 8.28-34; Mr 5.1-20)

²⁶ Pahsat pu puma Galileet ayañqwat Gadaret ep sinmuy tutskwayamuy ep öki. ²⁷ Noqw pam tutskwat aw yamakq, hak tāqa kīñaqw put ahsawva. Pam hak wūyavo nukpanhihikwsimuy akw tuyqawiwtage qa yuwsí'ta; piw qa kīve qatut, tuamtuhsöt añ kí'tinuma. ²⁸ Noqw pam hak Jesus túwahqe, a'nö hiñqawht, put atpipo nātuvat, pas tōnay añqe' pañqawu: Ya um nuy hinhtiniyat nāwakna, Jesus, uma pas Sus'oveqnihqat God Tíata? Um okiw nuy qa hintsanni. ²⁹ (Tuyoy'ewakw hikwsit tāqat añqw yámakniyat Jesus aw pañqawhq, òviy yan lavayhti.) As sivanamiqlölöt akw put somyat, put hokasomyat pu tūtuwala. Noqw pay nukpanhikwsi qa sūs tāqat tuyqawve', somhpiyat tutkitat, qayēsiwhpumihaqami put lālayñwu. ³⁰ Noqw Jesus put tūviñtaqe aw pañqawu: Ya um hin mātsiwa? Noqw pam pañqawu: Qaan'ewakw hintaqamu, yan'í. Pi kaysiwhqam nuhpanhihikwsim tāqat ahsonmi yuñá. ³¹ Nihqe pam pumuy haqami a'nö hötsit qa aqw lālayniyat puma Jesus aw nānawakna. ³² Noqw pep tso-mot ep qaan'ewakw hintaqam pitsötím nōnova. Noqw pitsötímuy amuhsonmi yuñniyat pam nakwhaniyat òviy puma Jesus aw öqala. Noqw pam pumuy nakwhana. ³³ Noqw pahsat pu nukpanhihikwsim tāqat añqw nōñakt, pitsötímuy amumi yuñá; noqw puma pan tōnawtaqam a'nö yuhtukqe, wuhpatpelat añ patuphamiq tsotsóyaqe paöysoa. ³⁴ Noqw pumuy nopni'yuñqam hiniwhtiqw aw yórikyaqe, watqage, kīve put tūawvaya, pu añqe' tutskwavaa. ³⁵ Noqw pahsat pu sinom hiniwhtiqat aw kuyvawisa. Nihqe puma Jesus aw ökihqe, tāqat tutwa, kurs

nukpanhihikwsim put ańqw nõnakq, pam yuwsikańw, suyan wuwni'kańw Jesus kukveq qatu. Noqw puma pas tsātsawna. ³⁶ Noqw hakim hiniwhtiqat aw yórikyaqam i' hak as nukpanhihikwsimuy akw tuyqawiwtaqa hin qalaptuqat aw kuyvawisqamuy āawnaya. ³⁷ Pahsat pu sohsoyam Gadara-sinmuy tutskswayamuy ań ahsupoq yesqam pam pumuy amuńaqw ahpiyniqat Jesus aw õ'qalya, puma pas pavan wuhpukyaqe õviy pan lavayhtoti. Noqw pam pākihut aqw wūvi, haqaqw pítuhqey aqw áhoyniqee. ³⁸ Noqw i' tāqa as nukpanhihikwsimuy akw tuyqawiwtańwuqa as Jesus ámunniqey aw õ'qala. Noqw pay pam put hõnaqe aw pańqawu: ³⁹ Um uhkiy aw-nen, God uńem hihta qaõwihintiqat lalvayni. Noqw pam ahpiynihqe, hin Jesus put ańem hihta qaõwihintiqat kitsókive ahsupoq tunvotna.

Jairus' Daughter and the Woman who Touched Jesus' Cloak

(Mt 9.18-26; Mr 5.21-43)

⁴⁰ Pu Jesus ahoy pituqw, sinom hahlaykahkańw put ahsawwaya, puma put nuhtayyuńqe õviy'õ. ⁴¹ Noqw meh, hak tāqa Jairus yan mātsiwħqa, tsotsvalkive mońw'iwtaqa, Jesus aw pítuhqe, put kukmiq nātuvat, pam kiyat awniqat put aw õ'qala. ⁴² Pam sūkw manti'taqw, pam okiw mómok. Māna pakwt lōq sihkay'taqat pahsa'haqam yahsańwni'ta. Noqw Jesus put ámunniqw sinom put ańqw hūrs homimitiwisa. ⁴³ Noqw hak wuhti pakwt lōq sihkay'taqat yahsańwuy ań uńwáy'taqqa pep nuhtuma. Okiw pam as tūtuhiktuy amuhpa' sohsok hihta himuy sohsoko. Noqw qa hak put qalapsina. ⁴⁴ Noqw pam hak wuhti Jesus ahkwayńavo aw pítuhqe, yuwsiyat qalawńwayat aw tońo. Noqw pahsat pay put uńwáat sұлawhti. ⁴⁵ Noqw Jesus pańqawu: Ya hak inumi tońo? Noqw sohsoyam qa púmayaqey pańqaqwaqw, pu Peter suńwámuy amumum put aw pańqawu: Mońwi, pi sinom kaysiwħqam ūmi homimitotaqw, pas piw hak ūmi tónokqat um tūvinlawu? ⁴⁶ Noqw Jesus pańqawu: Pay pas hak inumi tońo; õviy pi inuhpiy õqala yamakq, nu navota. ⁴⁷ Noqw wuhti pas kurs hin qa nātuwiniqey navotqe, okiw tururutikańw, awnihqe, put atpipo nātuvat, aw pańqawu; hinoqw pam put aw tónokqey sohsokmuy sinmuy amutpik put āawna, pu hin pam suqlaptuqeyu. ⁴⁸ Noqw Jesus put aw pańqawu: Itii, pay um hahlayhtini. Pay uhqapevewni uń pās qalapsina. Um qa hin unańway'kańw nímani. ⁴⁹ Noqw nāt pam yuaataqw, hak tsotsvalkit aw mońwit kiyat ańqw pítuhqe, mońwit aw pańqawu: Pay okiw uhti móki; pay um Tutuqaynaqat qa aw nunuińni. ⁵⁰ Noqw pay Jesus put navotqe, aw pańqawu: Pay um qa hin unańway'tani; pay um panis-sa tuptsiwńi'tani; pay soon pam qa qalaptuni. ⁵¹ Noqw pam kīmi pákihqe, sinmuy yuńniqat pumuy mēwa. Hal pay Peter, pu James, pu John, pu mānat náat-nit pu yuat, puma aw yuńniqat pańqawu. ⁵² Noqw kīve pay yuńqam sohsoyam tsaykikahkańw ókiwlalwa. Noqw pam amumi pańqawu: Uma qa tsaykitani, Pam qa móki; pi pam pūwi, kita. ⁵³ Noqw puma aw tutsiwtsuyhti, suyan pi mokpuniqw õviy'õ. ⁵⁴ Noqw pam sohsokmuy pańqw lālayht, mānat māyat nuat, aw pańqawu: Māna, wunuptuu. ⁵⁵ Noqw put hikwsiat ahoy aw pituqw, pay pahsat pam qatuptu. Noqw puma hihta put nopnayaniqat pam amumi pańqawu. ⁵⁶ Noqw put naat yuyat amum kātayta. Noqw Jesus pay puma pep hiniwhtiqat pas qa hakiy āawnaniqat amumi qaõwítutapta.

Jesus Sends out the Twelve Disciples

(Mt 10.5-15; Mr 6.7-13)

⁹ Pahsat pu pam pakwt lōq sihkay'taqamuy put aw nánatuwnayaqamuy sūmi wáńwayħqe, sohsokmuy nukpanhihikwsimuy amumi pumuy õqalhuyta, pumuy amumi tuyqawi'yuńwniqata; pu puma hīhihta akw tūyuyaqamuy qalapsintotaniqat pumuy pan õqala. ² Nihqe pam pumuy God mońwtunatyayat yuaat-inumyaniqat ańqe' ayata, pu tūyuyaqamuy qalapsintiwiwsiqata. ³ Nihqe pam pumuy amumi pańqawu: Uma qa hihta hinkahkańw, ańqe' nankwusani. Qa natõńpi'wisni, qa tukpuy'wisni, qa nitkay'wisni, qa sīvay'wisni; uma qa lōqmuy napnay'wisni. ⁴ Pu uma haqami kīmi yuńe', pep yesmantani, nit pu pańqw ahpiyyamantani. ⁵ Pu hak umuy qa pās oyaqw, uma put kitsókit ańqw ahpiyye', umuhkukuy ańqw qõat tsatswiyamantani. Pam pumuy amunkiwakw hihta sutuawi'tani. ⁶ Noqw puma ańqe' kitsókinawit nankwusaqe, lomatuwit yuaatinumya, pu sohsowik sinmuy qalapsintiwisa.

Herod's Confusion

(Mt 14.1-12; Mr 6.14-29)

⁷ Noqw Jesus hīhihta hinhtiqat Mońwi Herod navotqe, kurs hinhtini, yaw John mokiwy ańqw ahoy tātayħqat haqawat pańqaqwaqw õviy'õ. ⁸ Noqw pētuyniqw yaw Elias mātakti; pu pētuyniqw yaw hisat God lavay'aymuy-atuy amuńaqw himuwa ahoy tātayi. ⁹ Noqw Herod pańqawu: Ura nu John qõtõtku; noqw ya i' hákiyiniqw nu iit navota? Nihqe õviy as pam put aw yórikniqey nāwakna.

Jesus Feeds the Five Thousand

(Mt 14.13-21; Mr 6.30-44; Jn 6.1-14)

¹⁰ Noqw ayaiwyuñqam ahoy ókihqe, hihta hinhtotiqey sohsok Jesus āawnaya. Noqw pam pumuy tsamkañw kitsókit Bethsaida yan mātsiwhqat aqlavo qayēsiwhpumi haqamii. ¹¹ Noqw sinom put nanaptaqe añkya; noqw pam pumuy amumi unañwtaqpe, God moñwtunatyayat amumi yuaata, pu okiw as qalaptuyaniqey tunatyawyuñqamuy qalapsina. ¹² Noqw tapkiwmaq w ima pakwt lōq sihkay'taqam put awyaqe aw pañqaqwa: Um sinmuy añqe' hōnaqw, puma kitsókiva nankwusani, pu tutskwavaa; nen pañqe yesve', hihta tunōstutwani; taq itam yep qayēsiwhput epya. ¹³ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Huvam pumuy nopnayaa. Noqw puma pañqaqwa: Itam panis tsivot pōlavikit mumriñput oyi'yuñwa, pu lōqmuy pākiwhtuyu. Pay panis pi as itam imuy sohsokmuy amuñem tunōstuiwise'-sa pi panhtotini. ¹⁴ Puma tsivot-sikip sōmorit pahsa'haqam tahtaqtayaqw òviy'o. Noqw pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Uma lōp-sunat pakwt sihkay'taqamuy yesvanayani, pu aqwhaqami pañsa' uma yesvanayani. ¹⁵ Noqw puma panhtotiqe, sohsokmuy pan yesvanaya. ¹⁶ Pahsat pu pam tsivot pōlavikit lōqmuy pākiwhtuy enañ òmahtat, òmiq taykañw, put ep hahlaytit, yóñoyhtat, put aw nánatuwnayaqamuy amumi oya; noqw puma sinmuy amuhpa' o'ya. ¹⁷ Noqw puma nōñosaqe sohsoyam òöya. Noqw puma añ yóñoyhput akwsinñqat tsovalayaqe, pakwt lōq sihkay'taqat hoaput añ opomnaya.

Peter's Declaration about Jesus

(Mt 16.13-19; Mr 8.27-29)

¹⁸ Noqw pay ephaqam pam put aw nánatuwnayaqamuy amumum haqam nālanikañw, God aw nāwakna. Ni-hqe pam yúkuhqe, pumuy tūviñtaqe amumi pañqawu: Ya sinom nuy hákiyñiqat pañqaqwa? ¹⁹ Noqw puma lavayhtotiqe pañqaqwa; Um yaw John kūyit akw tūtuvoylalawhqanihqat haqawat pañqaqwa; noqw haqawatuyniqw yaw um Elias; noqw pētu pañqaqwaqe, yaw hisat God lavay'aymatniñwuqamuy amuñaqw himuwa mokiwyuy añqw ahoy tātayhqat pañqaqwa. ²⁰ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Noqw úmuyniqw nu' hak'i? Noqw Peter lavayhtiqe aw pañqawu: Um hapi Christ, God añqw Moñw'asi'taqa.

Jesus Speaks about His Suffering and Death

(Mt 16.20-28; Mr 8.30-9.1)

²¹ Noqw pam pumuy pās mēwaqe, puma qa hakiy put āawnayaniqat amumi pañqawu. ²² Pu amumi pañqawu: Nu' Sinot Tiat pas kurs hin hīhihta añ qa kānavotni. Ima wukw'a'yat pi nuy tūvayani, God awwat mohpeq momñwituy amumum-nikañw, pu tutavot tūtutuqaynayaqamuy amumuma; nen nuy nīnayani; noqw pāyis tālat ep nu ahoy tātayni. ²³ Pu pam sohsokmuy amumi pañqawu: Inuñk hinmaniqey nāwaknaqa nawus soon qa nā-tatamhtat, talōñwiwmaqat añ nahoylehtsiy ikwiltat, inuñkmantani. ²⁴ Taq hak qatsiy ayo tāviniqey nāwaknaqa hapi put kwayhni; pu ason hak haqam inuñem qatsiy kwayhqa tuyqawvani. ²⁵ Puyaw as sino tūwaqatsit sohsok himuy'vakañw, nāp qatsiy kwahe', pu sen tūviwe', hin pam put akw moñvastini? ²⁶ Ispi hak nuy Sinot Tiyat, pu ilavayiy hahmanqw put hapi nu hahmanni, hisat nu pite', pas hímuniñqey pan namtaknee, pu Ina, qahovári-wyuñqamuy hoñvia'yatuy amumum nuy pas kaptsi'taq'ö. ²⁷ Nikañw nu umumi pas súañqawni: Ima haqawat yep hoñqam soon nāt mokiwyuy ep ökit, pay God moñwtunatyayat aw yórikyani.

The Transfiguration

(Mt 17.1-8; Mr 9.2-8)

²⁸ It ahpiy nanalsikishaqam talq, pam Peter-nit, John, pu James, pumuy tsamkañw, nāwaknaniqe haqami tük-wimiq'a. ²⁹ Noqw nāt pam nāwakintaqw, pitsánwaat alōñti; noqw yuwsiat qōtsatiqe pas talqaqsala. ³⁰ Noqw meh, hakim lōyöm tāqat pepeq put amum yuaata, hak Moses-niqw pu Elias; ³¹ Ima hakim lolmat tālawñwat pitsánway'kañw mātaqtique, Jesus amum yuaata. Pam hin Jerusalem-kitsókit epeq God tunatyayat aw antsane', yañqw qatsit ahpiyniqat yuaatota. ³² Noqw Peter-niqw pu put ámumyaqam pūwiwyuy akw mañuiwyuñwa, nikañw puma havivokalyaqe put lolmat pitsánwayat aw yórikya, pu lōqmuy tāqatuy put amum wunuwtaqamuy amumi. ³³ Noqw puma pay put añqw nakwsuniqw, Peter Jesus aw pañqawu: Tūtutuqaynaqa, pas hapi itam yépeqyaqw pam itamuñem lolma. Himu as òviy itam payhp kistotani sukw úñem-nit, sukw Moses éñem-nit, pu sukwat Elias éñemi, pam kíta, hiñqawhqey qa mātsi'kañwo. ³⁴ Noqw nāt pam yan hiñqawlawhq, òmaw pumuy nākwapnaqw puma tsawiniwkañkañw, òmawuy aw yuñña. ³⁵ Noqw òmawuy añqaqw hakiy tōnaat pañqawu: I' hapi pas aw iunañwa Itii; put uma aw tuqayvahsi'wisni. ³⁶ Noqw hakiy lavayyukuqw, pay Jesus pep nālaniqw puma aw yórikya. Noqw pay puma put pas qa lavaytaqe, hin yórikyaqey pas qa hakiy āawnaya ephaqamo.

Jesus Heals a Boy with an Evil Spirit

(Mt 17.14-18; Mr 9.14-27)

³⁷ Noqw qavoñvaqw, pumuy tükwiñaqw hanqw, kaysiwhqam sinom Jesus ahsawvaya. ³⁸ Noqw meh, hak tāqa sinmuy amuñaqw tsa'lawhqe pañqawu: Tutuqaynaqa, um as itiy tiyot ókwatuwni; taq nu pas put-sa ti'ta. ³⁹ Noqw meh, qalomáhkksi put nuaqw, pam pahsat pay a'nö töqtit, homimiykukañw moñaqw qótmokiwtañwu. Noqw pam put okiwsane', pēp qa mātapñwu. ⁴⁰ Noqw as ūmi nánatuwnayaqam hikwsit tiyot añqw ayo hóroknayaniqat nu amumi nāwaknaqw, pay puma kurs soon panhtotini, kita. ⁴¹ Noqw Jesus lavayhtiqe pañqawu: Is ohi, uma qatuptsiwni'yuñqam nukushinyunqamu! Ya nu hihsavohaqam umumum yankañw umuy maqsonlawni? Pew uhtiy wíkii. ⁴² Noqw nāt pam awniqw pay nukpanhikksi tiyot tūvaqe, put a'nö homimiykuna. Noqw Jesus tuyoy'ewakw hikwsit mēwaqe, tsākw qalapsinat, nayat aw put ahoy tavi. ⁴³ Noqw puma sohsoyam God a'nö öqalayay ep aw kātayyuñwa.

Jesus Speaks again about His Death

(Mt 17.22-23; Mr 9.30-32)

Noqw nāto puma nanáp sohok hihta Jesus hinhtiqat ep kāwuwantotaqw, pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawu: ⁴⁴ Uma iit lavayit hapi u'ni'yuñw. Nu' Sinot Tiat hapi nāt sinmuy öqalayamuy aw mātaviwni. ⁴⁵ Noqw pay puma it lavayit qa māmatsya. Pam pumuy amumi tupkiwtaqw, öviy kurs hin puma put māt-si'yuñw. Noqw puma as Jesus put tūviñtotanikañw nānahtsopya.

Who Is the Greatest?

(Mt 18.1-5; Mr 9.33-37)

⁴⁶ Noqw puma yuaatotaqe, pumuy amuñaqw haqawa pas pávanihqat ep nāñwuy'yuñwa. ⁴⁷ Noqw Jesus pumuy unañwpeq tunatyayamuy mātsi'taqe, hakiy tsākw tsöpahtat, naqlap tavi; ⁴⁸ Nit pumuy amumi pañqawu: Hak hapi inatñwaniy añ it tsākw pās távihqa nuy hapi pās távini; pu nuy pās távihqa nuy añqw távihqat hapi pās távini. Pi umuñaqw qanāhihtay'taqa hapi suspavanni.

Who Is not against You Is for You

(Mr 9.38-40)

⁴⁹ Noqw John lavayhtiqe pañqawu: Moñwi, itam hakiy tāqat tutwa. Kurs pam uhnatñwaniy aw yankañw nukpanhikksimuy nuhtuñaqw ipwanta; noqw itam put mēwaya, pam qa itamum uñk hinnumqw öviy'o. ⁵⁰ Noqw Jesus put aw pañqawu: Uma qa mēwantotani; pay qa itamuhpew'iwtqa itamumniñwu.

A Samaritan Village Refuses to Receive Jesus

⁵¹ Noqw pam ömi wíkiwniqat aw pítutoqw, pam Jerusalem aqw sutuktaniqey su'qalti. ⁵² Nihqe pam añwu tu-aw'aymuy napyeve aqw ayata; noqw puma ahpiyyaqe, Samariat ep sinmuy haqam kitsókiyamuy aw öki, haqam eñem qenitotaniqee. ⁵³ Noqw pay sinom put qa tsúyakya, sumataq pam Jerusalem aqw tunatyawmaqw öviy'o. ⁵⁴ Noqw löyöm put aw nánatuwnayaqam, James-niqw, pu John, puma pan yórikqe pañqawu: Tutuyqawhqa, um as itamuy pan nakwhanaqw, itam Elias anhte' pañqawhq, ðñaqw ūwiñw hāwe' pumuy taqtsoknani. ⁵⁵ Noqw pam namtökt pumuy qöhqöyhqe, amumi pañqawu: Uma hihta hikwsit añ hinmaqey qa mātsi'ta. ⁵⁶ Pi nu' Sinot Tiat sinmuy qatsíyamuy qa hovalaniqe pitu, pi nu pumuy ayo óyaniqe öviy pitu, kita. Noqw puma ahpiy sutsvo kitsókimiya.

The Would-Be Followers of Jesus

(Mt 8.19-22)

⁵⁷ Noqw pumuy ahpiy haqamiyaqw, hak put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, nu uñ haqaminiqw uñkmantani. ⁵⁸ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay ima sisikahtayht haqe' qölöy'yuñwa, pu sümawuy añ masay'yuñqam to-tokpi'yuñwa; noqw pi nu' Sinot Tiat haqam iqötöy nāsuñwnaniqey nāstaa. ⁵⁹ Pu pam sukwat aw pañqawu: Inuñki. Noqw pam pañqawu: Tutuyqawhqa, um nuy nakwhanaqw, nu mohti inay amht, pu' uñkni. ⁶⁰ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay pi so'qamuy amunyuñqam ason amuñaqw so'pumuy amyani. Noqw um ahpiyñen God moñwtunatyayat yuaatinumni. ⁶¹ Pu piw suhka put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, nu uñk hinmani. Noqw um nuy nakwhanaqw, nu mohti ikiy ep yesqamuy amuminen öqalat, pu' uñkni. ⁶² Noqw Jesus put aw pañqawu: Hak pās ay qöritivat, ahoy taymaqa God moñwtunatyayat aw qa ápiyniqey anta.

Jesus Sends out the Seventy

10 It atsve pu' Tutuyqawhqa hakimuy payhp sunat pakwt sihkay'taqamuy namorstaqe, lōlōqmuy aņqe' aya-ta, puma kitsókinawit nankwusaniqata, pu tutskwavaa, Jesus haqaminiqey tunatyawmaqat pańsoq haqamii. ² Noqw pam pumuy amumi pańqawu: Pas as ūyi tukwsiwtaqa a'nōniqw, tumal'a'yat híkiyomu. Oviy uma Uyi'taqat aw pan nānawaknaqw, pam hakimuy tsovalayaniqat aw ayatani. ³ Taay, uma aņqe' nankwusani. Meh, nu hapi umuy aņqe' ayatani. Noqw uma mamñatuy amún hakimuy kwēkwewhtuy amúnyuńqamuy amuh-pa' hinumyani. ⁴ Uma qa sivamoki'wisni; piw qa tukpuy'wisni; qa totsmaskay'wisni. Uma qa sōwu haqam hakiy aw yuaatotamantani. ⁵ Pu umuńaqw lōyōm haqam kīmi pake', mohti pańqawmantani: Nam yep kīvit kwakwhat yēsee. ⁶ Noqw ason kurs hak pan tunatyawtaqa pep qatuqw, pay umuhkwakwha pep huruhtimantani. Pu kurs qa pantaqw, pay pam umumi áhoymantani. ⁷ Nen uma pep kīve qate', hihta umuy nopnayaqw, put uma nōs-mantani, pu hikwmantani. Pay tumalay'taqa ahsatiy hihkay'tañwu. Uma qa paysoq kīnawit kīkinumtinumni. ⁸ Pu uma haqami kitsókimi pakiqw, umuy pās taviye', hihta umumi tunōsvońahtotaqw, put uma nōsmantani. ⁹ Nen uma pep tūtuyyaqamuy qalapsintamantani; nen amumi pańqawmantani: God mońwtunatyaat umumi hayińw'iwta. ¹⁰ Pu kurs uma haqami kitsókit aw pakiqw, umuy qa pās taviyaqw, pep kitpiponen pańqawmantani: ¹¹ Hikis pi umuhkitsokiy ep qōat itamumi hūrstiqtat itam umunkiwakw tsatswiya. Noqw pay uma it navoti'yuńwni: Pas as God mońwtunatyaat umumi hayińw'iwta. ¹² Noqw nu umumi pańqawni: Hisat God sin-muy amuńem hin yukuqw, pep pu' pep kitsókit ep sinmuy amuńem is óhini. Put talōńvaqat ep pep kitsókit ep sinom pas kānanaptani, Sodom kitsókit ep sinmuy amuhpenihqee.

The Unbelieving Towns

(Mt 11.20-24)

¹³ Nihqe pam pańqawu: Is ohi, úmaa, Chorazin ep sínomu! Is ohi úmaa, Bethsaidat ep sínomu! Nu as umuhpa' qatsá' kātatayhpit tumaltaqw, uma nāp umuhtunatyay ańqw qa lasya. Oviy hisat hin yukiltiniqat aw pituqw umuńem pas is óhini! Pep pu' imuy Tyre ep sinmuy amuńem-nikańw pu Sidon ep sinmuy amuńem umuhpenih-qe pay soon pas nuhtsel'ewayni. Pi nu as pumuy amuhpa' hisat kātatayhpit tumaltaqw, puma soon qa ana-haat yūyaht, qōhtsapsomove yesvani. Pan puma namtaknayani, nāp tunatyay ańqw lasyaqeyu. ¹⁵ Noqw úmaa, Capernaum ep sínomu, ya uma ōmiq nātsokaya? Uma nāt maskimiq tūwiwyani. ¹⁶ Nihqe pam put aw nānatuwnayaqamuy amumi pańqawu: Umumi tūqaytaqa inumi hapi tūqaytani; pu umuy qahihtataqa nuy hapi qahihtatani; pu nuy qahihtataqa nuy ańqw távihqat hapi qahihtata.

The Return of the Seventy

¹⁷ Noqw ima payhp sunat pakwt sihkay'taqam aņqe' nankwusaqe, hahlaykahkańw ahoy ókihqe pańqaqwa: Tutuyqawhqa, hikis pi pas nukpanhihikwsim itamumi tuqayvastota, itam uhnatńwaniy aw yankahkańw amumi pańqaqwaq'ō. ¹⁸ Noqw pam pumuy amumi pańqawu: Nu Satan talwihpikit an ōńaqw posqw tuwa. ¹⁹ Nu hapi imuy tsūtsu'tuy-nikańw, pu putskohmokuńqamuy amumi wukukuykuyaniqat aw umuy öqalmaqa, pu tuwqat öqalayatsohsok aw'i. Noqw öviy soon himu umuy tūhotani. ²⁰ Nikańw hīhikwsim umumi tuqayvastotaqat qa put ep uma hahlayyani. Pi umuhnatńwani öveqatsit ep pey'yuńwa. Tis pi uma put hapi ep hahlayyani.

Jesus Rejoices

(Mt 11.25-27; 13.16-17)

²¹ Noqw pahsat Jesus hikwsiy ań hahlayhtiye, pańqawu: Kwakwhay Inaa, öveqatsit-nikańw pu tūwaqatsit aw Tutuyqawhqa, Kwakwhat pi um iit yantaqat ań wuwni'yuńqamuy, pu qaūunatuy amumi tupki'tat, titipostuy amunyuńqamuy amumi mahtakta. Pantani Inaa, pam hapi uńniqw súanta. ²² Sohsoy himu Inay ańqw inumi noiwa. Noqw hakiy God Tíyatnihqat qa hak navoti'ta, pas Náat-saa; pu Naat hákiy nihqat qa hak navoti'ta, pas put Tíat-saa, pu Tiat, hakiy put mahtaktaniqw pam piwu. ²³ Pu pam put aw nānatuwnayaqamuy amumi namtökt, pay púmuy-sa amumi pańqawu: Hakim umuy hihta aw yórikyaqat aw yórikyaqam hahlayhpit epya. ²⁴ Pi nu umumi súańqawni: Kaysiwhqam God lavay'aymatniqw pu ań momńwit umuy hihta aw yórikyaqat as aw yórikyaniqey nānawaknakahkańw hapi qa aw yóriky, pu umuy hihta nanaptaqat as nanaptanikańw qa nanapta.

The Parable of the Good Samaritan

²⁵ Noqw meh, hak tutavot aw tuvoti'taqa wunuptut, put aw tuwantaniqe aw pańqawu: Tūtutuqaynaqa, ya nu hihta hinhte', qatsit qaso'taqat himuy'vani? ²⁶ Noqw Jesus put aw pańqawu: Ya tutavot ań hin pey'ta? Um hin ań túńwanta? ²⁷ Noqw pam lavayhtiye pańqawu: Um God Uhtutuyqawhqaqay sohsoy uh'unańway akw aw un-

añway'tani, pu sohsok uhhikwsiy akw'a, pu sohsok uh'òqalay akw'a, pu sohsok uhwuwniy akw'a. Pu pas hin nā-mi unañway'taqey pan uhsinosñway aw unañway'tani. ²⁸ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay um súañqawu. Yan um hinme', soon qa qátuni. ²⁹ Noqw pay pam nēñem qenitaniquey nāwaknaqe, Jesus aw pañqawu: Noqw hak isinoshwa? ³⁰ Noqw Jesus lavayhtiqe pañqawu: Hak tāqa Jerusalem añqw Jerichot aqwniqw, hakim uuyiñt put ñuaya, pu put an yuwsiyat poswayat, òputotat, ahpiyya, hihin taytaqat mātapyaqee. ³¹ Noqw piw hak God awwat moñwi pañsoo; nihqe pam put aw yórikqe, pay put ehpeq yūmosaa. ³² Noqw hak Levit ahpiy sino piw put an pañso pítuhqe, put aw tātayht, pay piw ehpeq yūmosaa. ³³ Noqw hak Samariat añqw sino haqaminikañw, put haqam qatsqa aw pitu. Nihqe pam put túwahqe, put òkwatuwa; ³⁴ Nihqe put awnihqe, haqe' hintsanyaqat añ somhta, wihkuyit wine enañ wutskañwo; nihqe put nāp moropkoy aqw tsokat, pu yeyespimi put wíki; nihqe aw unañwtavi. ³⁵ Pu òviy qavoñvaqw pam ahpiynikañw, sunat sívat hórokmat, kí'taqat maqat, put aw pañqawu: Um it tāqat aw tunatyaltini. Nen ason kurs um it epnihqe hóyokiwtat sohsokniqw, nu piw pite', put ahoy ūmi sisvini, pam kita. ³⁶ Taay, ya uñniqw imuy payhkomuy amuñaqw himuwa tāqat túhotaqat sinoshwaata? ³⁷ Noqw pam pañqawu: Pay hapi put òkwatuwhqa. Pahsat pu Jesus put aw pañqawu: Taa, Yupa, um put an hinmani.

Jesus Visits Martha and Mary

³⁸ Noqw pumuy pañ haqamiyaqw, Jesus haqami kitsókimi paki. Noqw hak wuhti, Martha yan mātsiwhqa, ki ep put pās tavi. ³⁹ Noqw pam hakiy Mary yan mātsiwhqat tupkoy'ta. Noqw pam hak Jesus atpip qatukañw put yuaataqw aw túqayta. ⁴⁰ Noqw Martha hihta qaa'saqalqe qa suyan unañway'taqe, Jesus awnihqe aw pañqawu: Tutuyqawhqa, pay itupko nuy mātapiq, nu nāla hihta aw hintsaki. Noqw ya pam uñniqw qa hinta? Um òviy aw pañqawhqa, inumi unañwtapni. ⁴¹ Noqw Jesus lavayhtiqe put aw pañqawu: Martha, Martha, pas um hīhihta pis'òqhintaqa qa suyan unañway'ta. ⁴² Pay hak sūkw hihta aw tunatyaltimantani. Noqw Mary put nukñwat namorsta. Soon pam put nawhkiwini.

Jesus' Teaching on Prayer

(Mt 6.9-13; 7.7-11)

11 Noqw hisat pam haqam nāwaknaqe yukuqw, suhka put aw nánatuwnaqa aw pañqawu: Tutuyqawhqa, um as itamuy hin nāwakintotaniqat itamuy tutuwani, ura John put aw nánatuwnayaqamuy hin tutuwanaqat pan'i. ² Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Uma nānawakne', kitotamantani: Itanaa, òveqatsit ep qátuhqa, nam uhnatñwani pas kaptsi'tiwaa. Nam uhmoñwtunatyay aw pítuu. Nam uhtunatyā túwaqatsit ep pasiwhtii, òveqatsit ep hin pasiwhtiqey pan'i. ³ Um okiw nāqavo itamuy itahtunòsmakiway huylawni. ⁴ Pu um okiw itahqaanhtipuy itamuhpiy ayo yúkuni; pay itam sohsokmuy itamuhpewi qaanhtotiqamuy amuhpiy put ayo yuykutiwisa. Pu um okiw itamuy unaheppit qa añ tsāmi'mat, hakiy qalolmat añqw itamuy ayo òoyhtimani, pay yan'i. ⁵ Pu pam pumuy amumi pañqawu: As kurs haqawa umuñaqw kwātsi'te' suhtokihaq put awnen, aw pañqawni: Ikwatsi, um as payhkomuy pólavikit nuy nasimokmaqani. ⁶ Taq ikwātsi waynumqe inuhpe pituqw, kurs nu hihta put nopnani, kítani. ⁷ Noqw pam ahpañaqw lavayhte' pañqawni: Um nuy qa soontsahtsanni. Pay ikiy uhtsiwta; noqw itim inumum tōka. Kurs nu hin uñ máqaniqe òviy qaqtuptuni, kítani. ⁸ Nu umumi pañqawni: Pay soq pi pam put kwātsiatniqw, pam put qa máqani. Nikañw pam put aw qatūqayhqa, nawus pam qatupte', put hihsa'haqam hintsanniqat pahsa' put máqani. ⁹ Noqw nu umumi pañqawni: Uma hihta òviy túviñtotani; nen uma put makiwani. Uma hihta hepyani; nen tutwani. Uma pōññöykinayani; noqw umumi hötsíltini. ¹⁰ Pi hak hihta túviñtaqa hihta makiwñwu; pu hepqa túwañwu; pu pōññöykinaqat aw hötsíltimantani. ¹¹ Sen uma haqawa hakiy náatniqw, uhti ūmi pólavikit túviñtaqw, ya sen um put owat máqani? Sen pākiwuy òviy túviñtaqw, ya sen um tsūat put máqani? ¹² Hal sen pi pam nōhut òviy túviñtaqw, sen um putskohmokaqat put āawnani? ¹³ Noqw kurs pay as uma qalomáhinkahkañw umuhtimuy hihta nukñwat huytotaniqey tuwi'yuhwa. Noqw tis pas Umuna òveqatsit ep qátuhqa put aw Qahováriwtaqat Hikwsit òviy túviñtotaqamuy soon qa máqani.

Jesus and Beelzebul

(Mt 12.22-30; Mr 3.20-27)

¹⁴ Noqw Jesus nukpanhikwsit hakiy lavayiyat nawhkiñwuqat put añqw hórokna. Noqw nukpanhikwsi put añqw yamakq, qayuáatañwuqa yuaayku; noqw sinom kātayyuñwa. ¹⁵ Noqw pay pumuy amuñaqw haqawat pañqawu: Pam nukpanhihikwsimuy moñwíyamuy Beelzebub aw yankañw nukpanhihikwsimuy ipwanta. ¹⁶ Noqw pētū put aw tuwantotaqw, pam kātataypit hihta tuawi'taqat òñaqw pumuy amumi mahtaknaniqat put aw nānawkna. ¹⁷ Noqw pay pam pumuy tunatyayamuy mātsi'taqe amumi pañqawu: Haqam moñwtunatyā nehpe-whitiqa soon qa kíqötini; pu kivit nehpe-whitotiqam nátsike', soon haqami ókini. ¹⁸ Noqw òviy kurs Satan nehpe-whitiqw, ya hin put moñwtunatyāat wúnuni? ¹⁹ Noqw kurs nu Beelzebub aw yankañw nukpanhihikwsimuy ip-

wantaqw, ya umumi nánatuwnayaqam hakiy aw yan'kahkañw pumuy ipwantota? Ason puma umuy atsánhkiye', umuy suhputsnayani. ²⁰ Níkañw kurs pay nu God öqalayaw akw nukpanhihikwsimuy ipwantaqw, suyan hapi God moñwtunatyat umumi pitsíwiwta. ²¹ Pi tãqa hoñvi tunipi'kañw kiy tūwale', hihta himuy pās oyí'tañwu. ²² Níkañw ason put epnihqe pavan hoñvi pite', put añwute', pam sohsok naqöyyuwsiyat aw taqa'nañwayat nawh'ke', hihta himuyat kwatsmuy huytañwu. ²³ Qa inumumnihqa hapi inuhpewiwta; pu qa inumum tsovalan-taqa tatslakinta.

The Return of the Evil Spirit

(Mt 12.43-45)

²⁴ Tuyoy'eway hikwsi sinot añqw yámak'e', haqe' qa pay'taqat añ hinnumñwu, haqam nāsuñwnaniqe öviy'o; nit qa tuwe' pañqawñwu: Han pi pay nu ikiy añqw yámakqey aw áhoy'i, kítañwu. ²⁵ Pu pam ep pite', pās maspi-wkañw lomahintaqat túwañwu. ²⁶ Pahsat pu pam ahpiyinen tsáñe'nihqamuy hihikwsimuy nahpenihqe pas núnukpantuy aw tsamñwu. Noqw puma aw yuñe', ep ki'yuññwu. Noqw hakiy qatsíat añkñihqa mohtiwat epnihqe pu' pas qalomáhintañwu.

True Happiness

²⁷ Noqw pam yan yuaataqw, hak wuhti sinmuy amuñaqw kēew hiñqawhqe aw pañqawu: Nāspi hak uñ tihta. Piw pñhuy akw uñ yōyoñna. ²⁸ Noqw pam put aw pañqawu: As um yan lavayhtinikañwo: Nāspi hakim God lavayiyat aw tūqaykahkañw añ hinwisa, puma hapi hahlayhpit epyani, um kítanikañwo.

The Demand for a Miracle

(Mt 12.38-42)

²⁹ Noqw pan sinom sūmi hūrs tsovawmaq, Jesus yuaativaqe amumi pañqawu: Ima pu' qatsívaptsiwyuñqam nukpansinomu. Puma kátatayhpit hihta tuawi'taqat aw yórikyaniquey nānawakna, Níkañw puma soon kátatayhpit aw yórikyani, hal pas sūkw kátatayhpit-saa. Pam Tutuyqawhqtat lavay'ayayat Jonas qatsíyat ep hiniwhtiqat an aw yukiltini. ³⁰ Pi ura Nineve-kitsókit ep sinom Jonas qatsíyat ep hiniwhtiqat akw hihta tuwi'vaya. Noqw pay öviy hapi piw pan nu' Sinot Tiat pu' qatsívaptsiwyuñqamuy amumi hihta tuawi'tani, iqatsiy ep hiniwhtiqat akw'a. ³¹ Hisat hin yukiltiniqat aw pituqw, tatkaqw moñwi-wuhti pu' qatsívaptsiwyuñqamuy amumum wunupte', pumuy qatuptsiwniyamuy ep suhputsnani. Ispi pam Solomon wuwniyat aw tūqaytanique öviy pas tūwaqalñahaqaw pítu. Noqw meh, hak Solomon epnihqe pas pávannihqa yep'e. ³² Ason hin yukiltiniqat aw pituqw, Ninevet ep sinom pu' qatsívaptsiwyuñqamuy amumum hoñve', pumuy qatuptsiwniyamuy ep suhputsnayani; ispi puma Jonas lavayiyat nanaptaqe nāp tunatyay añqw lasyaqee. Noqw meh, hak Jonas epnihqe pas pávannihqa yep'e.

The Light of the Body

(Mt 5.15; 6.22-23)

³³ Qa haq pi hak wihqöhít úwiknat, haqam qamātaqpue put tavi, sen hihta sīvut akw put kuhta. Pi pam put tsotsókpíyat ep tsokaqw, ep yuñtaqam tãlat tãyuññwu. ³⁴ Hakiy pōsiat tokoyat aw talni'tañwu. Noqw öviy kurs hakiy pōsiat pasiwtaqw, pay tokoyat añ ahsupoq talñwu; pu kurs hakiy pōsiat qa pasiwtaqw, pay tokoyat añ ahsupoq qatalñwu. ³⁵ Oviy um tunatyaltiqw, uhpe tãla qa qōmawvani. ³⁶ Paniqw öviy kurs uhtokoy añ ahsupoq talq, qahaqam qatãlaniqw, pam sohsoy ahsupoqhaqami talni, wihqöhi suyan tãlat talni'te', ümi talni'tañwuqat pan'i.

Jesus Accuses the Pharisees and the Teachers of the Law

(Mt 23.1-36; Mr 12.38-40)

³⁷ Noqw pam yuaataqw, hak Pharisee-sinom put tūtsama. Noqw pam kíyat ep pákihqe, qatuptu. ³⁸ Noqw pam mohti qa māvāqtat tūmoytaqw, Pharisee-sino put aw tātayhqe, aw hin wūwa. ³⁹ Noqw Tutuyqawhqa put aw pañqawu: Uma Pharisee-sinom kukyapit, pu tsatsqaptat anyuñwa. Uma suovaam kwañw'ewayhtotit tuk-whanayaniqey-sa tunatyawyuñwa, pu qalomáhintsatskaniqeyu. ⁴⁰ Uma núanihtuu, puyaw övaqenihqtat yúkuhqa ahsonñaqwnihqtat qa enañ yukuqw öviy'o? ⁴¹ Tis pi uma hihta himuy'yuñwe', put akw tūook-watuwyanihkañwo; noqw pep pu' amuhpa' ahsupoq kwañw'ewayni. ⁴² Níkañw is ohi uma Pharisee-sínomu! uma pi umuh'uyiy añqw nēnevenit pakwút-sikivo sun oyit God aw noyañwu; nikañw uma soq sinmuy amuñem suan hin yukuyaniqey qe'toti; uma God qa aw unañway'yuñwa. Uma as pávanyaqat tutavot añ ahsupoq hinwisni; pu it qa pas qatuvosnihqtat añ píwu. ⁴³ Is ohi uma Pharisee-sínomu! Uma pi tsotsvalkiva mohkaqe tsotsókpít pas hahlayya, pu sinom kitpik umuy kaptsi'kahkañw umumi yuaatotaniqata. ⁴⁴ Is ohi uma tutavot tūtutuqay-

nayaqam, pu Pharisee-sínomu! nawip'ew hinyuñqamu! Uma pi tütüamit qa mātaqyaqat anyuñwa; noqw sinom put atsva yaktaqam pumuy pañyaqw qa tuway'numya. ⁴⁵ Pahasat pu haqawa tutavot aw tuvoti'taqa lavayhtiqe, put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, um pañqawhqe itamumiq enañ hiñqawu. ⁴⁶ Noqw pam pañqawu: Pay panta. Is ohi uma tutavot aw tuvoti'yuñqamu! uma pi soñawnen hihta a'nö putut mokahtotat, hakiy ikwiltaynayañwu; nikañw uma soq soon ñas'ew pumuy paañwayañwu. ⁴⁷ Is ohi úmaa! Uma pi God lavay'aymuyatuy tūamiyamuy aw pūhulalwa; noqw pi umanam pumuy qōqya. ⁴⁸ Pas pi òviy uma umunamuy hiniwhtipuyamuy navoti'kahkañw amún unañway'yuñqey mahtakni'yuñwa, ispi puma pumuy qōqyaq'ö; noqw uma pumuy tūamiyamuy aw pūhulalwa. ⁴⁹ Paniqw hapi òviy God suan wuwni'kañw yan lavayhti: Nu pumuy amumi ilavay'aymuy hōnani, pu ituaw'a'yatuyu. Noqw puma pētuy yūyuyhnaye' qōqyani. ⁵⁰ Noqw God pu' qatsivaptsiyuñqamuy hapi tukopnani, sohsokmuy put lavay'aymuyatuy tūwaqatsit yayhniwhqat añaqaw qōyaniwyaqat ahpiy'o, ⁵¹ It Abel qatsiyat ep'e, pu añk yesqamuy qatsiyamuy ep pīwu, nit pu Zacharias qatsiyat ep'e. Ura pam God kiy-at-nikañw pu hom'oyvihkat amuhtsave nīniwa. Nu umumi sūañqawni: God umuy put sohsok ep tukopnani. ⁵² Is ohi uma tutavot aw tuvoti'yuñqamu! Uma pi navotit aw hōtahpit yawwisa. Uma aw qa yuñkahkañw, aw yuñtaqamuy aw u'taya. ⁵³ Noqw pam pumuy amumi yan lavayhtiqw, tutavot tutuqaynayaqam Pharisee-sinmuy amumum put aw pās ò'qaltivayaqe, pam hīhihta lavayhtiniqat òviy aw qa tūtuqayya. ⁵⁴ Hísatniqw unahiñqawhqa nanapte', put nēveltoynayanique òviy moqmani'yuñwa.

A Warning against Hypocrisy

(Mt 10.26-27)

12 Noqw añwu sinom pas qaan'ewakw hintaqam sūmi tsovaltiqe nuñwu pay nānami wukukutotaqw, Jesus put aw nānatuwnayaqamuy amumi mohti pañqawu: Uma Pharisee-sinmuy pēkeniyamuy nawip'ew hintsakpit ep qa ūnaiyuñwani. ² Pi qa himu āmiwtaqa qa mātaqtini, piw tupkiwtaqa qa nanaptiwani. ³ Pantaqw òviy hihta qamātakpuve haqawa lavayhtiqw, pam tālat ep nanaptiwantani; pu uma hihta yūyupavaqe hakiy naqvumiq sawiwiykuyaqw, pam kihkits'ova tsa'lalwiwani.

Whom to Fear

(Mt 10.28-31)

⁴ Noqw nu umumi pañqawni ikwātsimu: Uma qa sinmuy mamqasyani. Puma pi pay hakiy tokoyat-sa nī-nayañwu; pu pahpiy kurs hinhtotiñwu pīwu. ⁵ Nikañw uma hakiy mamqasyaniqat nu umuy āawnani. Uma God hapi mamqasyani. Pi pam hakiy nīnat, hakiy qōhit aqw tūvaniqey aw òqalay'ta. Noqw nu' piw umumi pañqawni: Uma put hapi mamqasyani. ⁶ Puyaw qa tsivot kwekwéwewhyam lōq palavotōnat òviy huyiwayañwu? Noqw qa himuwa God ahpiy suhtokiñwu. ⁷ Hikis pi pas umuhqōtōva umuhhōmi sohsoy pohtoylaniwta. Oviy uma qa nalmamqasyani; God kwekwéwewhyamuy kaysiwhqamuy amuhpenihqe umuy pas kahkawna.

Confessing Christ before Men

(Mt 10.32-33; 12.32; 10.19-20)

⁸ Pu nu piw umumi pañqawni: Hak isinonihqey nuhtumi pañqawhqa, nu' Sinot Tiat tuwat put isinonihqat God hoñviaymuyatuy amumi pañqawni. ⁹ Nikañw hak qa isinonihqey nuhtumi pañqawhqa, nu tuwat put qa isinonihqat God hoñviaymuyatuy amumi pañqawni. ¹⁰ Ason kurs hak nuy Sinot Tiyat ehpewi lavayhtiqw, pam pantaqa put ahpiy ayo yukiwmantani. Nikañw ason kurs hak Qahováriwtaqat Hikwsit ehpewi qakaptsilavayhtiqw, pam pantaqa soon put ahpiy ayo yukiwmantani. ¹¹ Pu ason sinom umuy tsotsvalkiva, sen momñwituy, sen òqalat pasiwyuñqamuy amumi tsamvayaqw, uma hin yuaatotaniqey, sen hihta lavayhtotiniqey qa wūwantotamantani. ¹² Pay ason aw pituqw, Qahováriwtaqa Hikwsi umuy hin lavayhtotiniqat umuy tutuwnamantani.

The Parable of the Rich Fool

¹³ Noqw haqawa sinmuy amuñaqw put aw pañqawu: Tutuqaynaqa, um as ivavay aw pañqawhqa, pam hihta itahmakiway añqw nuy máqani. ¹⁴ Noqw Jesus put aw pañqawu: Tāqa, ya hak nu hihta ep hin yúkuniqat, pu sen umuy hihta namqananiqat aw nuy tavi? ¹⁵ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Uma tunatyaltote', hihta qa umuhimuy tuñlay'yuñwaniqey qe'yani. Pay sino hihta nihti'taniqe qa paniqw òviy qatu. ¹⁶ Pu pam hihta tūwutsit akw pumuy amumi yuaaykuqe pañqawu. Hakiy kahaktaqat pāsaat a'nö hihta aniwna. ¹⁷ Noqw pam unañwpeq wūwantaqe pañqawu: Ya sen nu hinhtini? Kurs nu haqami inatwaniy koyotani. ¹⁸ Pu pam pañqawu: Han pi yanhti: Nu hāhaqe' ikoyokiy tsawimnat, pas wūkoq kītani. Pu nu pañso sohsok inatwaniy, pu hihta ihmuy tañatani. ¹⁹ Nit pu iunañway aw pañqawni: Iunañwa, um hihta nihti'wtaqat wūhak yahsañwuy aqw pitsíwtaqat tañata. Taa, um nāsuñwani'kañw, tūmoytani, hīhikwani; nen um hahlayni. ²⁰ Noqw pay God put aw pañqawu: Um nūan-himu ñasta wuwni'taqa, it tōkilat ep nu uhkiksi ūmi tuhtuy'ni. Noqw pahasat pu himu uhpiy na'sastiwhqa hakiy

himuatni? ²¹ Noqw pan hapi i' hak nēnem-sa hihta tsovalantaqa hintani. Yep qatsit ep ka hihta nihti'tani, nīkañw òveqatsit ep God atpip pas òkiwni.

Trust in God

(Mt 6.25-34)

²² Pu pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Paniqw òviy nu umumi pañqawni: Uma hin yesniqey qa nānaphin wūwantotani, hihta nōñōsaniqeyu, piw umuhtokoy énem'i, hihta yuwsiyaniqeyu. ²³ Pi hakiy qatsiat nōsiwhqat epnihqe pas pavan hihkay'ta, pu hakiy tokoat yuwsit epnihqe pas pavan hihkay'ta. ²⁴ Kurs huvam aañwustuy amumi wūwayaa. Puma qa ūuyyañwu, piw qa hòqyañwu. Puma qa koyoki'yuñwa, piw qa tuoyh-ki'yuññwu. Noqw God pumuy nōnopna. Nihqe tis pi pam masay'yuñqamuy amuhpenihqe umuy pas kakhawna! ²⁵ Ya sen hak pan tunatyawtaqa hin nāwuñwnaniqey tuwi'ta? ²⁶ Noqw kurs uma hihta sus'òwihintaqat kurs panhtotiniq, ya uma hinoqw pas piw ahpiy pēhut hinyaniqey tunatyawyuñwa? ²⁷ Kurs huvam sishut hin wuñw'iwwisqat aw wūwayaa. Puma qa tumalay'yuñwa; qa tontotañwu. Noqw nu umumi pañqawni: Solomon sohsok hihta nukñwat yuwsí'kañw qa ñas'ew imuy amumi hayawtaqat yuwsí'ta. ²⁸ Sumataqpi God tūsaqat pās yūyuwsina, nāmahin pi pam pay hihsavo tayta. Pu' pam tutskwavanikañw, qāvo pam qòpquòmiq maspiwni. Noqw ya pam tis umuy qa pavan pas yūyuwsinani, uma òwituptionsiwni'yuñqamu? ²⁹ Oviy uma hihta nōñōsaniqey, pu hihta hikwaniqey qa tunatyawyuñwani, piw uma qa wiwsiyani. ³⁰ Pi sinom yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam sohsok òit hihta tunatyawyuñwa. Noqw Umuna umumi navoti'ta, uma sohsok òit hihta haqni'yuñq'ò. ³¹ Nīkañw tis pi uma God moñwtunatyayat tunatyawyuñwani; noqw sohsok òi himu umumi noiwni.

Riches in Heaven

(Mt 6.19-21)

³² Uma qa tsawiniwyuñwani tōnawhohyamu; pi Umuna umuy moñwtunatyat máqaniqey moñwvasí'ta. ³³ Uma hihta himuy'yuñwe' put huyayani; nen akw sinmuy òkwatuwyani. Uma umuhkahakiwuy òveqatsit aw tañatotani. Pan uma soñawnen umuhsivamoktukpuy qa sakwíwiñwuqat nenñem tutwani. Pi òveqatsit aw uyiñwu qa pákiñwu, piw kwahya qa hihta hovalañwu. ³⁴ Pi hakiy kakhakhiuat háqamniqw, hakiy unañwaat piw pepniñwu.

Watchful Servants

³⁵ Hakim tahtaqt moñwiq haqam nāñuiwhqat añqw áhoyniqat nuhtayyuñqamuy amún uma kwewkahkañw, umuhqòhiy úwikni'yuñwani. Noqw ason pam ahoy pite', pōññòykinaqw, puma nuhtayyuñwe', enem súhòtaye', pas hahlayhpit epyani. Pas antsa nu umumi pañqawni: Soon pam qa hihta akw namuptat, amumi tunòsvoñah-tat, pumuy nopni'tani. ³⁸ Noqw kurs pam suhtokilnasavehaqam, sen talhahayiñqw pite', puma put nuhtayyuñqat tuwaqw, pas puma tumal'a'yat hahlayhpit epyani. ³⁹ Pu meh yanta, pi as ki'taqa hísatniqw uyiñwu pí-tuniqat navoti'te', soon qa tūwalani, nen soon put kíyat aw pákiniqw, pam pánani. ⁴⁰ Pantaqw òviy uma piw pās moñwvas'iwuñwani. Taq uma nāt qa pan wūwantotaqw, nu' Sinot Tiat pítoni.

The Faithful or the Unfaithful Servant

(Mt 24.45-51)

⁴¹ Pahsat pu Peter put aw pañqawu: Tutuyqawha, ya um it lavayit itamumi-sa lavayhti, sen pay pas sohsokmuy amumii? ⁴² Noqw Tutuyqawha pañqawu: Noqw ya sen hak hakiy tumal'ayaat suan hinmaqat suan wuwni'taqa? Put moñwíat haqaminiqey sohsok hihta himuy aw tunatyawtaniqat aw put tavit, tumalsuñwamuy-atuy aw put moñwtapq, pam pumuy añsakis tunòsmakiwayamuy pumuy huytani. ⁴³ Noqw kurs put moñwíat pite', put nāt suan hinmaqat put tuwaqw, pam tumal'aya pas hahlayhpit epni. ⁴⁴ Pas antsa nu umumi pañqawni: Pas soon put moñwíat qa sohsok hihta himuy aw put moñwtapni. ⁴⁵ Nīkañw kurs pam tumal'aya moñwíat qa òts pítoniqat unañwpeq pañqawe', pahsat pay tumalsuñwamuy, tahtaqtuy, pu momoymuy wuvahtivani; pu tū-moykañw, híhikwive', honaqkuyit akw hònaq'iwatani. ⁴⁶ Pu pam qa hin pan wūwankañw, moñwiq qa nuhtay'taqw, pam pite', put tumal'ayay ayo tūvani. Noqw pam nawus qatuptsiwni'yuñqamuy amumum kānavotni. ⁴⁷ Pi i' tumal'aya moñwiq tunatyayat as navoti'kañw, hintaniqey qa pantsakt, piw tunatyayat qaan hintsake', hapi nawus wūhakis wuvahtiwantani. ⁴⁸ Nīkañw i' hak put tunatyayat qa navoti'kañw, qaan hinme', pay qa wūhakis wuvahtiwantani. Pi i' hak wūhaq hihta makiwhq, sinom tuwat put aw wūhaq tuñlay'yuñwani. Pu sinom hakiy aw hihta wūhaq noaye', put aw wūhaq tuhtuyamantani.

Jesus the Cause of Division

(Mt 10.34-36)

⁴⁹ Soñawnen nu tūwaqatsit aw qōhit tūvaniqe pitu. Noqw is as pay pam uwiwitani! ⁵⁰ Nīkañw nawus nu nāt soñawnen hihta akw tuvoylatiwini. Nīkañw nu nāt put qa añ kuyve', pas pavan sóontsanawini. ⁵¹ Ya uma inumi yan wūwantota: Pam ka sinmuy qa hin unañwat yesniqat òviy pitu, pan'i? Uma qa pan wūwantotani. Pi sinom qa súnahpa'yaníqat òviy nu pitu. ⁵² Pi yahpiy haqahpiy hapi haqam sūkw kive tsívotnihqam nātsikiwtamantani. Pahyom lōqmuy amuhpewiniqw, pu lōyōm payhkomuy amuhpewii. ⁵³ Hakiy naat tiy ehpehtimantani; pu tiat nay ehpehtimantani. Yuat tiy mānat ehpehtimantani; pu māna yuy ehpehtimantani. Pu mō'wi'taqa mō'wiy ehpehtimantani, pu' mō'wi puwsuñway yuyat ehpehtimantani.

Understanding the Time

(Mt 16.2-3)

⁵⁴ Pu piw pam sinmuy amumi pañqawu: Uma tāvañqw òmawuy kuyvaqw tutwe', āpiy pay pañqaqwañwu: Añqw yōyañ'u, kitotañwu; noqw antsa pantañwu. ⁵⁵ Pu tatkaqw hūhukq uma pañqaqwañwu: Kurs utuhuuni, kitotañwu; noqw antsa pantañwu. ⁵⁶ Uma nawip'ew hinyuñqamu, pay as uma tokpelat añ-nikañw, pu tūwaqatsit añ hin sóniwhqat māmatsyañwunikañw, ya hintaqw òviy haqe' qalawmaqat uma qa māmatsya?

Settle with Your Opponent

(Mt 5.25-26)

⁵⁷ Pu ya hinoqw uma hihta umuhhintsakpiy qa aw suan wūwaya? ⁵⁸ Um hakiy uhpew'iwtaqat amum moñwit awnen, nāt umuy awniqw um hin put amum namivōhikniqey qanātusi'tamantani; taq ka pam hakiy hin yukunañwuqat aw uñ lōlōkintaqw, pam uñ solāwamoñwit aw noaqw, pam uñ sivikimi pānani. ⁵⁹ Nu ūmi pañqawni: Pas um soon pañqw yámakni; pas ason um hisat uhpōiy sohsok ep sisve', pep pu' pañqw yámakni.

Change Your Ways or Die

13 Noqw ephaqam hakim Jesus awyaqe, aw pañqaqwa: Yaw hakim Galileet añqw God eñem kanēlot nīnayaqw, Pilate solāwamat pumuy qōqyaqw, unwaam kanēlot unwáyat enañ namiqwriti. ² Noqw Jesus lavayhtiqe pumuy amumi pañqawu: Ya uma wūwantotaqw, ima Galileet añqw sinom sohsokmuy Galileet añqw sinmuy amuhpenihqe pas sus qaanhinwisqe, òviy pas panhaqam hintsaniwya? ³ Nu umumi pañqawni: Qae. Pi uma umuhtunatyay qa añqw lasye', soon qa sohsoyam pumuy amún súlawhtini. ⁴ Ura Siloam ep wupaki sah-pukqe, hakimuy pakwt nanal sihkay'taqamuy sinmuy qōya. Noqw ya úmuyniqw puma Jerusalem ep ki'yuñqamuy sohsokmuy amuhpenihqe pas sus qaanhinwisa? ⁵ Nu umumi pañqawni: Qae. Pi uma umuhtunatyay qa añqw lasye', soon qa sohsoyam pumuy amún súlawhtini.

The Parable of the Unfruitful Fig Tree

⁶ Pu Jesus piw tūwutsit hihta tuawi'taqat lavayhtiqe nuhtumi pañqawu: Hak tāqa ūyiy ep nōnvospaltsokit ūyí'ta. Nihqe pam as aw sipalat hept, qa hihta tuwa. ⁷ Nihqe pam ūyit aw tunatyawtaqat aw pañqawu: Meh, pu' hapi pāyis yahsañwuy añ nu it nōnvospaltsokit aw sipalhept, qa hihta tuwa. Tsahqaa. Pam paysoq tutskwat hovalni'ta. ⁸ Noqw ūyit aw tunatyawtaqa lavayhtiqe put aw pañqawu: Moñwi, pay hāk pam piw it yahsañwuy ep pantani. Noqw nu añhqe hañwe', añhqe kwitatoyani. ⁹ Noqw ason kurs pam himuy'vaqw, pay lolmani. Kurs qa hihta himuy'vaqw, pay pi nu tsahqani, kita.

Jesus Heals a Crippled Woman on the Sabbath

¹⁰ Noqw Jesus nasuñwintalōñnit ep háqamwat tsotsvalkive tūtutuqayna. ¹¹ Noqw meh, hak wuhti himu hikwsit hakiy òputañwuqat akw tuyqawiwaqa pep nuhtuma. Okiw pam pakwt nanal sihkay'taqat yahsañwuy añ tūtuyhqe, hūrs moto'taqe pas kurs hin kwuhpukni. ¹² Noqw Jesus put túwahqe, put wánwayhqe, aw pañqawu: Wuhti, pay um uhtuyay añqw mātaviwini, kita. ¹³ Noqw pam may akw put aw toñokq, pahsat pay wuhti tsikqe, pas God hihtata. ¹⁴ Noqw Jesus nasuñwintalōñnit ep put qalapsinaqw, òviy tsotsvalkive moñwi itsívutiqe, sinmuy amumi pañqawu: Sinom hapi navaysikis talōñnit añ tumalay'yuñwini. Oviy uma put añ pewye', qalaptuyani; nen qa nasuñwintalōñvaqat epyani. ¹⁵ Noqw Tutuyqawhqa pahsat put aw lavayhtiqe pañqawu: Um nawip'ew hintaqa! Ya uma qa nanap nasuñwintalōñnit ep umuhwakasvohkoy, sen umuhmoropkoy haqam pakiwtaqat añqw mātapye', put hikwnawisñwu? ¹⁶ Noqw meh, Satan it wuhtit, Abraham tíyatnihqat pay pakwt nanal sihkay'tasikis yahsañwuy añ it tūyat akw sōma. Noqw puyaw nu nasuñwintalōñnit ep put mātapye, òviy pas

qalomáhinhti? ¹⁷ Noqw pam yan lavayhtiqw, put ehpew'iwuyunqam sohsoyam hamanhtoti. Noqw sinom sohsoyam pas hinhaqam hahlayhtoti, pam sohsoq hihihita qaöwítumaltaqat ep'e.

The Parable of the Mustard Seed

(Mt 13.31-32; Mr 4.30-32)

¹⁸ Pu Jesus pañqawu: Ya God moñwtunatyaaat hihta anta? Ya sen pam hihta antaqat nu pañqawni? ¹⁹ Pam mustard-üyit pōsiyat anta. Put hak tāqa kwúshqe, pāsay ep ūya. Noqw pan wuñwqe, pas wukotskiniwhti. Noqw masay'yuñqam put nantaqayat añ yesva.

The Parable of the Yeast

(Mt 13.33)

²⁰ Pu piw pam pañqawu: Ya nu God moñwtunatyayat hihta antaqat pañqawni? ²¹ Pam pēkenit anta. Put hak wuhti kwúshqe payhp tuwanit ñumnit enañ namiqwriqaw, pam sohsoy pēke, kita.

The Narrow Door

(Mt 7.13-14, 21-23)

²² Pu pam kitsókinawit hinmakañw, sinmuy tutuqaynatima, Jerusalem aqw hoyhtakañwo. ²³ Pahsat pu hak put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ya pay pas híkiyom ayo nóñakni? Noqw pam pumuy amumi pañqawu: ²⁴ Uma hih-sa' qenit hötsiwat añ yuñniqey qa nātusitotani. Taq nu umumi pas pañqawni: Pay as kaysiwhqam aw yuñniqey tuwantotanikañw, pay kurs hinyani. ²⁵ Hisat ki'taqa wunupte', hötsiwmiq uhtaqw, pahsat pu as uma ihpaqw hoñkahkañw, uutspit pōññöytoynayani, pañqawkahkañwo: Tutuyqawhqa, Tutuyqawhqa, itamumi hóttaa, kitotani. Noqw pam lavayhte', umumi pañqawni: Umuy háqaqwyaaqat nu qa navoti'ta. ²⁶ Pahsat pu uma pañqaw-tivayani: Ura itam utpip nõñösa, pu hikwya; pu um itahkitpik itamuy tutuqayna. ²⁷ Noqw pay pam pañqawni: Pay nu umumi pañqawu: Nu umuy háqaqwyaaqat qa navoti'ta. Huvam inuñaqw ahpiyyaa, sohsoyam nukpan-tuwit hintsatskaqamu. ²⁸ Pep pu' uma tsaykitani, umuhtamay ñuritotani. Noqw Abraham, pu Isaac, pu Jacob, pu sohsoyam God lavay'aymat, puma God moñwtunatyayat ep tañawtaqw uma amumi yórikyani. Nikañw úmawat ihpoq maspiwyani. ²⁹ Pu sinom hōpaqw ókini, pu tāvañq'ö, pu kwiniñaq'ö, pu tatkaq'ö; nen God moñwtunatyayat ep yesvani. ³⁰ Noqw meh, haqawat nuhtuñkyaqam mohti'wisni, pu mohti'wisqam nuhtuñkyani.

Jesus' Love for Jerusalem

(Mt 23.37-39)

³¹ Noqw ép tāwat ep hakim Pharisee-sinom Jesus aw ókihqe, aw pañqaqwa: Um yámake', yañqw ahpiyni. Taq Herod un ñinaniqey nāwakna. ³² Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Yúpave, awey' put tsawuy aw pañqaqwa: Meh, nu hapi nukpanhihikwsimuy nuhtuñaqw ipwanta, pu tūqalapsinta, pūu, pu piw qāvoo, pu pāyis talqat ep imakiway añ nu kuyvani. ³³ Nikañw pay nu nawus pu' Jerusalem aqw hoyhtani, pu qāvoo, pu lõtoki. Ispi soon God lavay'ayaat Jerusalem añqw nāp haqam súlawhtini. ³⁴ Is ohi uma Jerusalem ep sínomu! Is ohi umuñemi! Uma pi God lavay'aymuyatuy qóyantota, pu umumi ayatiwyaqamuy tatatupqóyantota. Pas as nu hihsak-ishaqam umuy tsovalani, kowākowuhti timuy masay atpikaqe tañatañwuqat pan'i; noqw uma hapi qa nā-nawakna. ³⁵ Meh, God umuhkiy pay tatamhta. Noqw nu umumi pas antsa pañqawni: Pay uma yahpiy haqahpiy soon inumi yórikyani. Nikañw hisat aw pituqw, uma pañqaqwani: Tutuyqawhqaqat natñwaniyat añ pitutoqa nam tayawintiwa, kitotani. Noqw pep pu' uma inumi piw yórikyani.

Jesus Heals a Sick Man

14 Pu hisat nasuñwintalöñnit ep Jesus Pharisee-sinmuy amuñaqw hakiy pas mohpeqnihqat kiyat ep tūmoy-ta. Noqw puma put aw pās tunatyawuyñwa. ² Noqw meh, hak tāqa pāmoktuyat tūtuyhqa Jesus apyeve qatu. ³ Noqw Jesus lavayhtiqe tutavot aw tuvoti'yuñqamuy-nikañw pu Pharisee-sinmuy amumi pañqawu: Ya pay hak nasuñwintalöñnit ep hakiy qalapsinaniqw pam súanta? ⁴ Noqw puma qa hiñqaqwa. Noqw Jesus put ñuahqe, qalapsinat, mātavi; ⁵ Nit pumuy amumi pañqawu: Kurs uma haqawa moropkoy'tani, sen wakas-vokoy'tani. Noqw kurs pok'at nasuñwintalöñnit ep hötsit aqw posni. Ya sen put pohkoy'taqa qa āpiy pay pañqw pu hóroknani, nāmahin pi nasuñwintalöñniniq'ö. ⁶ Noqw puma kurs hiñqaqwani.

Hospitality and Humility

⁷ Pu pam tūtsamiwyaqamuy amumi tātayhq, kurs puma núnukñwat qenit namorstotaqw, pam amumi tutap-taqe, amumi pañqawu: ⁸ Ason hak nāñuiwhqat ep nõviwhqat ep un tūtsamq, um qa pas susnukñwat qenit ep qátuptuni, taq nāp hisat pi sen un tūtsamqa uhpenihqe hakiy pas pavan sinot tūtsamht, ⁹ Uminen ūmi

pañqawni: It qenitoynaa, kítani. Noqw pahasat pu um hamantini, susqalaveq qatuptuníqee. ¹⁰ Um qa panhtiqw, ason hak uñ túsamq, um susqalaveq qatuptumantani. Noqw uñ túsamqa pite', ūmi pañqawni: Ikwatsi, um pavan ayo nukñwat aw hóyokni, kítani. Noqw pep pu' umum nōnovaqam uñ kaptsi'yuñwini. ¹¹ Taq haqawa pavan nāhihtataqa hapi qahimuniwhntini; pu nāqahihtataqa hapi a'ñō hímuniwhntini. ¹² Pu Jesus piw put túsamqat aw pañqawu: Um wukonovate', qa uhkwatsmuy túsammantani, piw uhsinomuy, piw uqlaq káhaksinmuy; taq ka puma soon qa uñ túsamyaqw, pay pam ūmi ahoytiwini. ¹³ Ason um tūnopnanik, añ ōokiwyaqamuy túsammantani, pu qapasiwyuñqamuy, pu qayaktaqamuy, pu qapostalyaqamuy. ¹⁴ Nen um hahlayhpit epni. Pi puma kurs hin ūmi put añ ahoytotaniq'ō. Pay ason añ súanyuñqam ahoy yesvaniwhq, pep pu' God ūmi put ep ahoytani.

The Parable of the Great Feast

(Mt 22.1-10)

¹⁵ Noqw put amum nōnovaqamuy amuñaqw haqawa it navotqe, put aw pañqawu: Pas hak God moñwtu-natyayat ep nōsniqa hahlayhpit epni. ¹⁶ Noqw pam put aw pañqawu: Hak tāqa wukonovataqe, kaysiwhqamuy túsama. ¹⁷ Nihqe nonopsattiqw, túsamiwyaqamuy amumi tumal'ayay hōnaqw, pam amumi pañqawu: Huvam pewyaa; pay sohsoy himu yukiwta. ¹⁸ Noqw puma sohsoyam sun hihta akw qe'yaníqey pan unañwtoti. Noqw mohti'maqqa put aw pañqawu: Piw nu hihsaq tutskwat túihqe, pas soon qa aw kuyvatoni. Himu nu as pay qa awni. ¹⁹ Noqw suhka pañqawu: Piw nu tsivót-sikip nanasñwamuy tumalwawakastuy túihqe, pas piw soon amumi qa pohtani. Himu nu as pay qa awni. ²⁰ Noqw suhka pañqawu: Piw nu nōmataqe, ōviy kurs hin awni. ²¹ Noqw ōviy pam tumal'aya pítuhqe, iit moñwi āawna. Pahasat pu ki'taq itsívutiqe, tumal'ayay aw pañqawu: Yupa kaktayii, kímii, kihkisonva, pu kíkiskat aw'i; nen um añ ōokiwyaqamuy, pu hihta akw qapasiwyuñqamuy, pu qayaktaqamuy, pu qapostalyaqamuy añqw tsamni. ²² Noqw tumal'aya panhtiqe pañqawu: Moñwi, pay um hintaniqat pañqawh, nu as anhti; noqw pay nāt ep qeni. ²³ Noqw moñwi tumal'ayay aw pañqawu: Yupa, kurs pónawita, pu kwiyauy'uhtsit aw'i, nen um añqw sinmuy tusoqtsamh, ikiy ep ohpokni. ²⁴ Pi nu ūmi pañqawni: Imuy tah-taqtu as túsamiwyaqamuy amuñaqw qa haqawa inovay añqw nōsni.

The Cost of Being a Disciple

(Mt 10.37-38)

²⁵ Noqw sinom qaan'ewakw hintaqam Jesus ámumya. Noqw pam namtökqe amumi pañqawu: ²⁶ Inuminihqa nawus nay, pu yuy, pu nōmay, pu timuy, pu pāvamuy, pu tupkomuy, pu qōqamuy, pu siwamuy, pu hikis pas nāp qatsiy enañ aw qa suhtaq'ewni. Hak qa panhtinik, soon inuñk wīsiwtani. ²⁷ Pu nahoylehtsiy qa yankañw inuñknihqa pas soon inuñk wīsiwtani. ²⁸ Kurs uma haqawa ōmi wupakitaniqey tunatyawte', ya sen pam qa mohti qatupte', hin hihkayat añ wūwani, sen aw aptsí'nitaqeyu? ²⁹ Nāphisat pi pam as qaqsatspiyat yukut, pay kurs hin put aw yúkuniq, aw yorstotaqam sohsoyam akw tututsiwativaye', ³⁰ Pañqawani: I' as kítivat, pay kurs hin aw yúkuni. ³¹ Hal kurs hak haqam moñwi sukwat moñwit aqw kihpokte', ya sen pam qa mohti qatupte' añ wūwani, sen pay pam pakwút-sikip sōmorit pahsa' sinoy'kañw, put ahsawvatoqat añwutaniqeyu, pam sunát-sikip sōmorit pahsa' sinoy'taq'ō? ³² Noqw kurs pay hinniniq, nāt mi' pas yāvaqwniqw, pam aqw hakiy tuaw'ayhte', pay hintaqat akw puma qa nāmi may'taniqat aw tūviñtani. ³³ Noqw ōviy pay pan hapi kurs uma haqawa sohsoy hih-ta himuy qa tatamhte', pas soon inuñk wīsiwtani.

Worthless Salt

(Mt 5.13; Mr 9.50)

³⁴ Ōña as lolma; nīkañw kurs pam suhuviwe', sen hihta akw suhutiwini? ³⁵ Pam tutskwat aw qa nukñwa, piw kwitatsvalnit aw'i. Pay pánis-sa pi hakim put maspayañwu. Tuqayvastotaa! Uma pi naqvuy'yuñwa.

The Lost Sheep

(Mt 18.12-14)

15 Pahasat pu moñwit eñem sīvat ōmalalwaqam, qaanhinwisqamuy amumum sohsoyam put aw tūqayyuñwiqe aw hóyokya. ² Noqw Pharisee-sinom, tutavot tutuqaynayaqamuy amumum Jesus aw gayan unañway'yuñqe pañqawu: Tuwat i' tāqa qaanhinwisqamuy pas amu'puñalkañw, amumum tunōshomhta. ³ Noqw pam tūwutsit hihta tuawi'taqat akw amumi lavayhtiqe pañqawu: ⁴ As kurs umuñaqw haqawa tsivót-sikip sunat kanelvokmuy'taqw suhka kurs haqamini. Ya pam nālöp sunat pakwt pept sihkay'taqamuy haqam tutskwave qa mātapt, pu haqaminihcat heptoni, pas túwaniqe pahsavoo? ⁵ Pu pam put tuwe', hahlaykañw sukpa' tsoki'kañw, ⁶ Kiy ep pite', kwatsmuy, pu kisñwamuy tsovale', amumi pañqawni: Huvam inumum hahlayyaa, nu ikanelvohkoy kurs haqaminihcat tuwa, kitani. ⁷ Nu umumi pañqawni: Noqw pan hapi hak

sũka qaanhinmaqa tunatyay ańqw lasq, put ep õveqatsit ep yesqam hahlayhtotińwu; sinom nãlõp sunat pakwt pept sihkay'taqam sũanhinwisqam kurs hihta ańqw lasyaniqw, puma pumuy amuhpe qa pan hahlayhtotińwu.

The Lost Coin

⁸ Pu sen kurs hak wuhti pakwt qõtsásivat himuy'kańw, sukwa haqami hintsanni. Puyaw pam wihqõhit qa úwiknat, ahpave maspe', pãs hepni, pas ason put túwaniqey pahsavoo. ⁹ Pu pam put tuwe', kwatsmuy, pu kisńwamuy tsovale', pańqawni: Huvam inumum hahlayyaa; nu sivat haqami hintsanqey ahoy tuwa, kítani. ¹⁰ Nu umumi pańqawni: Noqw pan hapi hak suhka qaanhinmaqa tunatyay ańqw lasq, put ep God hońviaymat pas hahlayhtotińwu.

The Lost Son

¹¹ Pu pam pańqawu: Hak tãqa lõqmuy tiyotimuy'ta. ¹² Noqw tsãywa nay aw pańqawu: Inaa, as um hihta úhimuy ańqw imakiway nuy máqani. Noqw pam hihta akw qátuhqey tiyotimuy namqana. ¹³ Noqw ahpiy qa wũhakis talq, pay tsãywa sohsok hihta himuy tsovalat, yãvoqhaqamii; nihqe pepehaq qahopqatuhqe, hihta himuy paysoq hintsana. ¹⁴ Nihqe pam put sohsokq, pep tutskwat ep wukotõñõsti; noqw put ahpá' himu sұлawhti. ¹⁵ Noqw pam pep tutskwat ep hakiy sinot aw nãtuwikta. Noqw pam haqe' pãsay aw put hõnaqw, pam pitsõtivokmuyatuy lãlayi. ¹⁶ Noqw pitsõtım hihta pahpuyat nõnovaqw, as pam put õyniqe amumi kwańwáy'tuswaqw, pas qa hak put hihta maqa. ¹⁷ Noqw pam unańwtalawwaqe pańqawu: Istáhihi! Kaysiwhqam inay eńem hihta õviy tumalay'yuńqam nõsiwhqat qarũrumnayaqe, akwsinwńi'yuńqaw, nu yepahaqam tsõñmomoki. ¹⁸ Han pi inay aqwnen, aw pańqawu: Inaa, pas nu Oveqatsit ep Qátuhqat ehpewi qaanhti, piw uhpewii. ¹⁹ Nihqe soon nu yan'ewaynıkanw uhtinihqe pan túńwantiwni. Pay um nuy tumal'ayatani, nu kítani. ²⁰ Pu õviy pam wunuptut, nay aqw'a. Noqw pam nãt yãvaqniqw, naat put túwahqe, ehpewi wárikqe, kwapkaqe súmavoktat, put tsohtsona. ²¹ Noqw tiat put aw pańqawu: Inaa, pas nu Oveqatsit ep Qátuhqat ehpewi qaanhti, pu uhpewii, nihqe soon nu yan'ewaynıkańw uhtinihqe pan túńwantiwni. ²² Noqw pay naat tumal'aymuy amumi pańqawu: Uma pew yuwsit susnukńwat yawwise', put yuwsinayani. Pu uma tańapsomnay, totsvaknayani. ²³ Nen uma wakashoyat wıvakiwtaqat pew wikye', nınayani; noqw itam nõnove', hahlayyani. ²⁴ I' iti as sońawnen mokt ahoy tãtayi; i' as kurs haqaminıt ahoy nãtuwiwa. Noqw pahsat pu puma hahlayhtıvaya. ²⁵ Noqw tiat wũyoqwa pasvehaqam tumalay'ta. Nit pam kımı hayinwnaqw, ep lãlenyaqat, pu tıvaqw, pam navota. ²⁶ Nihqe pam sukwat tumal'ayat wãńwayhqe, puma hinoqw pantsatskaqat put túvińta. ²⁷ Noqw pam put aw pańqawu: Uhtupko pitu; noqw una wakashoyat wıvakiwtaqat put eńem nına, pam put qahintaqat suphelawtaqat pitsınaqe õviy'o. ²⁸ Noqw pay pãvaat itsıvutiqe, aw pákiniqey qa nakwha. Noqw õviy naat aw yámakqe, aw kuwawayku. ²⁹ Noqw pam lavayhtiqe nay aw pańqawu: Istáhihi! Nu hihsa'haqam yahsańwuy ań uńem tumalay'ta; piw nu qa hisat uhtutavoy hihtawat qaanhti. Noqw nu ikwátsmuy amumum hahlayniniqw, um qa hisat nuy kapirshoyat maqa. ³⁰ Noqw i' uhti tuwat nãhuhyayaqamuy amuhpa' uń hihta akw qátuhqat sohsok'o. Noqw pam ahoy pituqw, ápiy pay um put eńem wakashoyat wıvakiwtaqat nına. ³¹ Noqw naat put aw pańqawu: Itii, pay pi um sutsep inumum yanta; noqw sohsok himu ihimu úhimuu. ³² Pay pi tatam itam qatsıtote', hahlayyani. Pi i' uhtupko as sońawnen mokt, ahoy tãtayi, kurs haqaminıt ahoy nãtuwiwa.

The Dishonest Manager

16 Pu piw pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi pańqawu: Hak kahaktaqa hakiy put eńem hihta himuyat aw tunatyawtaniqat aw tavi. Noqw yaw put himuyat aw tunatyawtaqa put himuyat hovalantaqat mońwıyat áawnaya. ² Noqw pam wãńwayhqe, put aw pańqawu: Ya nu it hihta navota? Um hin hihta ihmuy as tunatyawtaqey nuy áawnani; pay um soon pãpu hihta ihmuy aw tunatyawtani. ³ Pu pahsat pam hak hihta aw tunatyawtaqa unańwpeq pańqawu: Ya sen nu hinhtini? Imońwi itumalay nuy nawhkiniq'õ. Kurs nu hin pasva tumalay'tani; nu hihta tuńlay'taniqey hahmana. ⁴ Hal kurs nu yanhtini. Noqw hisat nu itumalmakiway ańqw ayo túviwhq, sinom nuy kiy ep pãs taviyani. ⁵ Kıtahqe, õviy pam mońwıyat aw põiwyuńqamuy nãnap wãńwayhqe, mohti'maqat aw pańqawu: Um hihsa'haqam imońwi aw põiwa? ⁶ Noqw pam pańqawu: Pay tsivót-sikip sunat tuwanıt wihkuyita. Noqw pam put aw pańqawu: Uhpõiy pey'taqat kwusut, ayam suqtuptut, lõq sunat pakwt sihkay'taqat pënaa. ⁷ Pahsat pu pam piw sukwat aw pańqawu: Noqw umwa hihsa'haqam põiwa? Noqw pam pańqawu: Pay tsivót-sikip sunat tuwanıt sõhövosita. Noqw pam put aw pańqawu: Uhpõiy pey'taqat kwusut, nãlõp sunat pënaa. ⁸ Noqw put mońwıat put ep put aw tayawınlavayhti, pas pam tuhishinhtiqw õviy'o, nãmahin pi as pam qa sũan hinhtiq'õ. Pi yep qatsit tunatyayat ań hinwisqam nãp sinomuy amumiwat pas qa ũunatu. Noqw pay tãlat ań hinwisqam qa pumuy amún tutuhistu. ⁹ Noqw nu umumi pańqawni: Uma yep qatsit ep hihta umuhimuy akw nennem tũkwatslalwani; noqw ason umuhimu sұлawhtiqw, puma umuy haqam sutsep yesniqat aw õkinayani. ¹⁰ Hak sustsa' ep qa paysoq hintsakqa piw nihtiwtat ep qa paysoq hintsakńwu; pu

sustsa' ep paysoq hintsakqa piw nihtiwtat ep paysoq hintsakñwu. ¹¹ Paniqw òviy kurs uma yep qatsit ep hí-muy'tiwhqat paysoq hintsatsne', ya sen hak hihta hihkay'taqat pas antsanihqat umumi nóani? ¹² Pu uma hihta qa umuhimuy aw qa suan tunatyawwisq, ya sen hak hihta pas umuhimuyiniqat umumi nóani. ¹³ Kurs hin tumal'aya lóqmuy moñwímuy amuñem tumalay'tani; ispi soon pam qa sukwat aw pay qa yan unañway'kañw, súkwat-sa pas hahlayni; sen pay hihtawat-sa aw pas yuki'kañw, pu sukwat pay qa hímoni. Kurs hin uma káhaki-wuy òviy tumalay'kahkañw, piw God eñem tumalay'yuñwni.

Some Sayings of Jesus

(Mt 11.12-13; 5.31-32; Mr 10.11-12)

¹⁴ Noqw Pharisee-sinom sívat tuñlay'yuñqam sohsok it nanapta; nihqe put aw tututsiwy. ¹⁵ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Uma pi sinmuy amumi lolmat nālavaytañwu; noqw pi God umumi umuh'unañway navoti'ta. Pi himu sinmuyniqw pas hímunihqa God-niqw tuyoy'eway'o. ¹⁶ Hisat John pítuhqat aw pahasvo hin hinwisniqa tutavo yuaatiwa, pu God lavay'aymuyatuy lavayiam píwu. Noqw pahpiy pu' God moñwtunatyayat yuaatiwhq, sinom sohsoyam aqw nānaqasya. ¹⁷ Pay tokpela, pu tūwaqatsi tūwayaniqw, pam pantaqa qa pas hinta; noqw pay tutavot ep sushisay pey'taqa alóntiniqw, pam pantaqa pas qatuvosi. ¹⁸ Nōmay mātapqa piw suk w amum qatupte', tokot sokoptañwu; pu puwsuñway añqw mātaviwhqat amum qatuptuqa tokot sokoptañwu.

The Rich Man and Lazarus

¹⁹ Hak káhaktaqa tsatsákwmótsaput a'nó hihkay'taqat yuwsí'kañw, nāqavo hihta nasani'tañwu. ²⁰ Noqw pu piw hak okiw hihta nuhtumi tuñlay'taqa, Lazarus yan mātsiwhqa put hōtsiwat epeq taviwa, u'yanikañwo. ²¹ Nihqe pay okiw as ñas'ew pam káhaktaqat nōñspiyať añqw hihta piñput tūmoytaniqey nāwakna. Noqw popkot óke', okiw put uyayat añ leñitsmitotañwu. ²² Noqw ahpiy pantaqw, i' okiwsino mōki, Noqw God hoñviaymat put ómiq wikyaqw, pam Abraham aqlap qatuptu. Noqw pu tuwat káhaktaqa mokqe āmiwa. ²³ Nihqe maskiveq kānavoti'kañw, kwuhpukqe, Abraham yāvoq tuwa, pu Lazarus put aqlap qátuhqata. ²⁴ Pu pam tsa'lawhqe pañqawu: Inaa, Abraham, um okiw nuy ókwatuwe', peqw Lazarus hōnaqw, pam malatsiy tsukuyat kūyit aqw móroknať, ileñiy hukanani; taq nu yepeq ūwiñwuy ep pas okiw kānavoti'ta. ²⁵ Noqw Abraham pañqawu: Itii, pay ura um uhqatsiy ep hihta úhimuy lolmat ómahta; noqw pu pan piw Lazarus hihta qalolmat ómahta. Nit pu' pam suyan unañwtiqw, umwa tuwat kānavoti'ta. ²⁶ Pu piw pi itamuhtsave a'nó tupqa yukilti; pantaqw òviy as yañqw umumiqyaniqam kurs hinyani; pu piw as umuñaqw peqwyaniqam kurs hinyani. ²⁷ Pahsat pu pam pañqawu: Inaa, um as turs inay kíyat aw put hōnani. ²⁸ Taq nu tsivot tupkomuy'ta. Noqw pam hin yórikqey pumuy āawnaqw, puma qa tuwat peqw kānanvotpit aqwyani. ²⁹ Noqw Abraham put aw pañqawu: Pay pi puma Moses-nikañw pu God lavay'aymuyatuy lavayiyamuy oyi'yuñwa. Pay ason pumuy amumi tūqayyuñwni. ³⁰ Noqw pam pañqawu: Qae, Ina Abraham, pay hak so'pumuy amuñaqw amuminiqw, soon puma tunatyay añqw qa lasyani. ³¹ Noqw pam put aw pañqawu: Pay pi puma Moses-nikañw pu God lavay'aymuyatuy lavayiyamuy qa aw tūqayyuñwe', nāmahin pi hak so'pumuy amuñaqw ahoy tātayhq soon tūtuptionsiwani.

Sin

(Mt 18.6-7, 21-22; Mr 9.42)

17 Pahsat pu Jesus put aw nānatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Pas soon sinmuy lomavōhut añqw lasnayaqam haqami peveltini. Nikañw pumuy amuñem pas is'óhini. ² Kurs hak imuy tsātsakwmuy hihtawat ayo lasnaqw, put eñem pas is'óhini. Pay pi tatam māta put kwapkaqe hāyiltiqw pam wuhkovatuphamiq tūviwhq, pam put eñem lolmani. ³ Uma nānami tunatyaltotini, kurs uhpava, sen uhtupko ūmi qaanhtiqw, um put u'nanani. Noqw kurs pam qaanhtipuy ep qahahlayhtiqw, pay um put pantaqat put ahpiy ayo yúkuni. ⁴ Pu kurs pam tāwat ep tsañe'sikis ūmi qaanhte' put tāwat ep tsañe'sikis ūminen, qahahlayhtiqey pañqawhq, um hapi put pantaqat put ahpiy ayo yúkumantani.

Faith

⁵ Noqw ayaiwyuñqam Tutuyqawhqat aw pañqawu: Um okiw itahtuptionsiwni aw hōyoknani. ⁶ Noqw Tutuyqawhq pañqawu: Kurs uma pay hihin tuptionsiwni'yuñwe', nāmahin pi pam mustard-uyit pōsiyat an tsāyiniqw, uma it sycamine-tsokit ñáipwaniwe', wuhkovatuphaveq kwihpiwiniqat pañqawu, soon pam umuhlavayiy qa anhtini.

A Servant's Duty

⁷ Kurs uma haqawa tumal'ayay'taqw pam haqam tutskwat qōritani, sen wāwakastuy nopni'tani. Ason pam pasñaqw pituqw, ya um put aw yan lavayhtini: Taay, um tunōsvoñat aw qatuptuni, aw kítani? ⁸ Sóoni. Um yan-wat put aw layayhtini: Um namuptat inuñem nōvatat, nuy nopnani. Noqw nu tūmoytani, pu hikwni. Ason pay um inuñk nōsni, pu hikwni, kítani. ⁹ Ya sen um put aw kwakwhatani, pam hin ayatiwhqey anhtiqat ep'e? Pay ka sóon'i. ¹⁰ Noqw pay pan hapi òviy piw uma tuwat hin ayatiwye', sohsok anhtote' pañqaqwani: Pay itam okiw qa hihta apitoti. Pi pay itam itah'ayaway-sa anhtoti, kitotani.

Jesus Makes Ten Lepers Clean

¹¹ Noqw pam Jerusalem aqwnihqe, Samaria-tutskwat, pu Galileet-tutskwat pañ qaqlavaqa pañsoq'a. ¹² Nihqe pam haqam kitsókimi pituqw, hakim pakwt tahtaqt tokoplelet tūtuuyaqaqam put ahsawvayaqe yāvaqw hōñi. ¹³ Nihqe puma pañqw tsa'lalwaqe pañqaqwa: Jesus, Moñwi, um okiw itamuy òkwatuwni. ¹⁴ Noqw pam pumuy túwahqe, amumi pañqawu: Huvam God awwat momñwituy amumi nāmahtaknawisaa. Noqw puma nāto aqwyakahkañw, pay powaltoti. ¹⁵ Noqw pumuy amuñaqw sūka qalaptuqey navotqe, ahoy namtōkt, pu pas tō-nay añqe' God pas hihtata. ¹⁶ Nihqe pam Jesus kukmiq nātuvaqe put aw put ep hahlayhti. Noqw pam hak Samariat añqw sino. ¹⁷ Noqw Jesus lavayhtiqe pañqawu: Ya qa pakwtnihqam powaltoti? Noqw ya ima peptni-hqam haqamiya? ¹⁸ Ya pay qa hak God pas hihtataniqe pitu, hal pay i' qa-Jew-sino-saa? kita. ¹⁹ Pu pam put aw pañqawu: Wunuptut, aqwhaqamii. Pay um qapēvewnaqe qalaptu.

The Coming of the Kingdom

(Mt 24.23-28, 37-41)

²⁰ Noqw hisat God moñwtunatyayat aw pítuniqat ima Pharisee-sinom Jesus tūviñtota. Noqw pam umumi pañqawu: Pi God moñwtunatyayat qa susmataqpuva pítuni. ²¹ Soon hak pañqawni: Meh, pam ep'e, sen Meh, pam ayamo, kítani. Ispi meh, God moñwtunatyayat yep umuhsonveni'ō. ²² Pu pam put aw nānatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Pay uma nāto nuy Sinot Tiyat as ñas'ew sūs talōñvaqat ep umumumniqat nānawaknaniqw, soon pam antani. ²³ Noqw ephaqam sinom umumi pañqaqwani: Meh, pam yep'e! sen Meh, ayamo! kitotani. No-qw uma hapi qa aqwyani; piw qa amuñkyani. ²⁴ Pi talwihpiki tokpelat añ ahsupoq tālawvañwu. Noqw pay hapi pan piw nu Sinot Tiat italōñiy ep hinhtini, hisat píte. ²⁵ Nikañw pay mohti pu' qatsívaptsiwyuñqam nuy hīhihta akw okiwsasnayani, pu nuy tūvayani. ²⁶ Noqw ura Noat qatsíyat ep hin yēsiwhq, pay hapi pan piw hintani, hisat nu' Sinot Tiat ahoy pítuq'ō. ²⁷ Ura puma nōnova, hīhikwya, nōmalalwa, puwsuñwlalwa, hisat Noa pākihut aqw pākihqat aw pahsavoo. Noqw pātsiq, puma sohsoyam sūlawhti. ²⁸ Pu pay ura piw pan Lot qatsíyat ep hinta. Sinom nōnova, hīhikwya, hihta tuhtuy'ya, hihta huyalalwa, uylalwa, pu kīlalwa. ²⁹ Noqw ura hisat Lot Sodom añqw ahpiyniqw, ep tāwat ep ūwiñw hihta sīkahpik owat enañ òñaqw lōhōhōykuqe sohsokmuy kīqōta. ³⁰ Noqw nāt hapi pantani, hisat nu' Sinot Tiat mātaqtiq'ō. ³¹ Put talōñvaqat ep kits'oveqnihq pañqw hāwe', nawus soon hihta himuy òviy ahpami papkini, sūwayaniqe òviy'o. Pu piw pasvenihqa qa kīmii. ³² Uma Lot nōmayat u'ñi'yuñwñi. ³³ Qatsiy ayo táviniqey tunatyawtaqa put kwayhni; pu qatsiy kwayhqa hapi put ayo távini. ³⁴ Nu umumi pañqawni: Put tōkilat ep hakim lōyōm sūkw puvuwħpit añ qatsni. Suhka wīkiwhq, suhka akwsiñwñi. ³⁵ Hakim lōyōm wuhtit nāma ñumantani. Suhka wīkiwhq, suhka akwsiñwñi. ³⁶ Hakim lōyōm pasve hinnumni. Suhka wīkiwhq, suhka akwsiñwñi. ³⁷ Noqw puma lavayhtotiqe put aw pañqaqwa: Háqamni, Tutuyqawhqa? No-qw pam pumuy amumi pañqawu: Pay haqam himu mokputniqw, pañso hapi wiwisokt sumitsovaltiñwu.

The Parable of the Widow and the Judge

18 Noqw sinom sutsep nānawakne', qa nañ'eknayaniqat Jesus pumuy tutuqaynaniqey nāwakna. Nihqe òviy pam it tūwutsit akw umumi lavayhtiqe, ² Pañqawu: Haqam kitsókit ep hak tāqa qatu. Pam hak sinmuy amuñem hin yuykuñwu; nikañw God qa mamqasi, piw sinmuy qa kaptsi'ta. ³ Noqw pu piw pay pep hak koñ-nalavu qatu. Noqw pam hak wuhti tāqat aw pítuhqe aw pañqawu: Um inuñem ituwqay aw nāoyni. ⁴ Noqw pay as pam hihsavo qa nakwha; nit pay unañwpeq pañqawu: Pay as pi nu God qa mamqasi, piw sinmuy qa kapt-si'ta. ⁵ Noqw i' koñnalavu inumi sus'itsq, pay òviy nu eñem nāoyni. Taq pam añk sasqe, nuy puhtsemoknani, ki-ta. ⁶ Pu Tutuyqawhqa pañqawu: Taay, kurs huvam sinmuy amuñem hin yuykuñwuqa qa sūanhinmaqa hin lavayhtiqat nanaptaa. ⁷ Noqw puyaw God pas añ nāp namoramuy put aw tālō'nikañw, pu tōkilat añ tsaykitaqa-muy amuñem qa nāoyni? Ya pam sōwuni? ⁸ Nu umumi pañqawni: Pas soon pam pumuy amuñem qa sūnaoyni. Noqw pay pi as pantaqw ason nu' Sinot Tiat hisat pite', ya nu sinmuy qapēvewni'yuñqamuy túwani?

The Parable of the Pharisee and the Tax Collector

⁹ Noqw haqawat suan hinyuñqey qanāvevewnayaqam ayam pētuy qahihtay'yuñwa. Noqw Jesus pumuy amumi it tūwutsit lavayhti: ¹⁰ Hakim lōyōm tāqat nāwaknaniqe God kiyat aw paki. Suhka Pharisee-sinoniqw, pu suhka moñwit eñem sīvat ömalawhqa. ¹¹ Noqw Pharisee-sino wunuwkañw, nāwaknaqe yan nāyuaata: Kwakwhay God. Kwakwhat pi nu sinmuy qa amunta-hihta tukwhantota, qa suan hinyuñwa, qa nāp himuy amum hinwisa, hal hikis yep moñwit eñem sīvat ömalawhqa an'í. ¹² Nu tsañe'sikis talōñwintiwqhāt añ lōs napwalañwu. Nu sohsok hihta ihmuy pakwút-sikivo sun oyiwtatqat añqw sūp oyit ūmi nóañwu, kita. ¹³ Noqw moñwit eñem sīvat ömalawhqa pay ayam haqam wunuwkañw, soon ñas'ew ömi kwuhpukniqe okiw tawitsqay wuvahtikañw pañqawlawu: God, um okiw nuy qaanhinmaqat ökwatuwni, kita. ¹⁴ Nu umumi súañqawni: I'wa qenive wunuwkañw, nima; noqw mi'wa qa pankañw ahpiy'ö. Pi nāhihtataqa qahimuniwhtini; noqw nāqahihtataqa pas pavan hímuniwhtini.

Jesus Blesses Little Children

(Mt 19.13-15; Mr 10.13-16)

¹⁵ Noqw sinom Jesus aw titipostuy tsamvaya, pam amumi tónokniqat öviy'ö. Noqw put aw nánatuwnayaqam amumi yórikyaqe, pumuy mēwa. ¹⁶ Noqw pay Jesus pumuy wáñwayhqe pañqawu: Uma tsātsakwmuy inu-miyaniqat nakwhanayani, nen qa mēwantotani. Pi puma hapi God moñwtunatyayat aw yuñni. ¹⁷ Pas antsa nu umumi pañqawni: Pas God moñwtunatyayat tsākw qa an kwúsuhqa soon pañso pákini.

The Rich Man

(Mt 19.16-30; Mr 10.17-31)

¹⁸ Noqw hak pavansino Jesus tūviñtaqe aw pañqawu: Lolma Tutuyqawhqa, ya nu hihta hinhte', qatsit qaso'taqat himuy'vani? ¹⁹ Noqw Jesus put aw pañqawu: Ya hinoqw um nuy lolmalawu? pi qa hak lolma, pas sūkaa, God. ²⁰ Pay um hin hinwisniqat tutavot navoti'ta: Um tokot qa sokoptani; um qa hakiy nīnani; um qa hihta ūuyuni; um hakiy qa atsátoynani; um unay, pu uñuy pumuy kaptsi'tani, it'a. ²¹ Noqw pam pañqawu: Pas nu it-sákoy añqaww iit añ ahsupoq hinma. ²² Noqw Jesus it navotqe, put aw pañqawu: Nīkañw um sūpwat qaanma. Um hihta úhimuy sohsok huye', añ öokiwyaqamuy put huytani. Nen um öveqatsit ep hihta nukñwat soon qa himuy'vani. Nit um añqwnen inuñkni. ²³ Noqw pam it navotqe, pas qahahlayhti, pas pam qaan'ewakw kähakni-hqe öviy'ö. ²⁴ Noqw Jesus put pas qahahlayhti qw navotqe pañqawu: Pas añ hihta akw kähak'iwyuñqam God moñwtunatyayat aw yuñwniniqw amuñem qa tūvoshinta. ²⁵ Pay himu pohko pōlay'taqa tsakomostat añ pórokput añ pákiniqw, pam pantaqa pas qa tūvosi. Nīkañw kahaktaqa God moñwtunatyayat aw pákiniqw, pam put epnihqe pas qa tūvosi. ²⁶ Noqw hakim put nanaptaqam pañqawu: Noqw pantaqw hak sen ayo yámakni? ²⁷ Noqw pam pañqawu: Pay añ himu sinmuyniqw pas kurs hin pasiwatniqa pay God-niqw pasiwta. ²⁸ Pahsat pu Peter pañqawu: Meh, itam hapi sohsok hihta tatamhtotat uñk nankwusa. ²⁹ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Pas antsa nu umumi pañqawni: Pas qa hak haqam paysoq God moñwtunatyayat öviy kiy, sen nay, sen yuy, sen pāvamuy, sen tupkomuy, sen qōqamuy, sen siwamuy, sen nōmay, sen timuy tatamhta. ³⁰ Pi pam yep qatsit ep pay a'nö hóyokput ömahtani, pu qatsit nātoniqat ep qatsit qaso'taqata.

Jesus Speaks about His Death a Third Time

(Mt 20.17-19; Mr 10.32-34)

³¹ Pahsat pu pam pakwt lōq sihkay'taqamuy nāmi tsovalaqe, amumi pañqawu: Meh, itam hapi Jerusalem aqwya. Noqw God lavay'aymat Sinot Tiyat hin pēnayaqw, pam pantaqa sohsoy aw antsaniwni. ³² Pi nu qa-Jew-sinmuy amumi mātaviwhq, puma nuy tututsiwnayani; nuy okiwsasnani; pu inumi töhtotani; ³³ Pu puma nuy wuvahtotani; pu nuy nīnani. Noqw pāyis talq nu ahoy tātayni. ³⁴ Noqw pam hiñqawhqa puma qa māt-si'yuñwa, put lavayiat pumuy amumi tupkiwtaqw öviy'ö. Pu pam hihta pañqawhqa puma qa māmatsya.

Jesus Heals a Blind Beggar

(Mt 20.29-34; Mr 10.46-52)

³⁵ Pu ahpiy pantaqw pam Jericho-kitsókit aw hayiñwnaqw, hak qapostalqa pōhut qalave qatukañw, okiw hihta nuhtumi tuñlay'ta. ³⁶ Noqw sinmuy qaan'ewakw hintaqamuy pañ haqamiyaqe mowawatiwisq, pam navotqe, put tūviñta. ³⁷ Noqw yaw Jesus Nazareth añqw sínoniqqa haqaminihqa puma put āawnaya. ³⁸ Noqw pam tsa'lawhqe pañqawu: Jesus, um David Tíat, um okiw nuy ökwatuwni. ³⁹ Noqw ima mohti'wisqam put mēwayaqe, pay qa hiñqawlawniqat aw pañqawu. Noqw pahsat pu pas pam tuwat pavan kēew pañqawu: Um David Tiat, um okiw nuy ökwatuwni. ⁴⁰ Noqw Jesus huruhtiqe puma put aw wikyaniqat pañqawu. Noqw pam put aw

pituqw, Jesus put tūviñtaqe, ⁴¹ Aw pañqawu: Ya nu uñ hintsanniqtat um nāwakna? Noqw pam pañqawu: Tutuyqawhqa, um as okiw ivosiy tālawnani. ⁴² Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay nam uhposiy tālawnaa. Pay um qapēwewnaqe ayo tawiwa. ⁴³ Noqw pahsat pay pam pōsiy tālawnā; nihqe Jesus añki, God pas hihtatimakañwo. Noqw sinom sohsoyam put aw yórikyaqe, God pas tayawnaya.

Jesus and Zacchaeus

19 Noqw Jesus Jerichot aw pítuhqe, añ yámakto. ² Noqw hak tāqa Zacchaeus yan mātsiwhqa pep qatu. Pam hak moñwit eñem sīvat òmalalwaqamuy amuñaqw mohpeq'a; nihqe káhak'i. ³ Noqw pam Jesus hákiynihqat as aw yórikniqey tuwanta; noqw sinom hūrs hintaqw, pay pam kurs hin aw yórikni, hak tsāvanihqe òviy'o. ⁴ Nihqe òviy pam amupyeve wárikqe, pas pay aw yórikniqe sycamore-tsokit añ wūvi, pam pañniniqw òviy'o, ⁵ Noqw Jesus put háqamniqw aw pítuhqe, òmi tātayht, put túwahqe, aw pañqawu: Zacchaeus, pis'oqtit hāwii, taq nu pu' pas pay soon uhkiy ep qa huruhtini. ⁶ Pu pam pis'oqtique, pañqw hawht, hahlaykañw, kiy aw put pitsína. ⁷ Noqw sinom put aw yórikyaqe, sohsoyam qayan unañway pañqaqwa: Yaw pam hakiy tāqat qaanhinmaqat kiyavaqwiatniqe òviy ámumnihqat pañqaqwa. ⁸ Noqw Zacchaeus wunuptuqe, Tutuyqawhqtat aw pañqawu: Tutuyqawhqa, nu hihta ihmuy nāsamiq yantaqat òkiwyaqamuy huytani. Pu kurs nu hakiy sivit ep hihta paysoq nawhke', nu nālōs hōyokiwtat put aw ahoytani. ⁹ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pu' hapi it talōñvaqtat ep um, pu umum yesqam ayo nõña, pay pi um Abraham ahpiy aniwhtiqw òviy'o. ¹⁰ Pi nu' Sinot Tiat haqami hiniwhtotiqamuy hēve', ayo óyaniqe pitu.

The Parable of the Gold Coins

(Mt 25.14-30)

¹¹ Noqw pumuy iit nanaptaqw, Jesus qa lavayyukut, pumuy amumi hihta tūwutsit akw yuaayku, pam Jerusalem aqw pitutoqe òviy'o. Noqw ka God moñwtunatyat āpiy pay mātaqtiniqtat sinom pan wūwantota. ¹² Noqw òviy pam pañqawu: Hak pavansino moñwtunatyat makiwniqe òviy yāvoqhaqamii, pay nāt piw ahoy pítunikañwo. ¹³ Nihqe pam tumal'aymuy pakwtnihqamuy wánwayht, amumi pakwút-sikip sunat sīvat oyat, amumi pañqawu: Uma inuhsavo it apitoyni'yuñwini. ¹⁴ Noqw put amum sinoiwtaqam put aw qa suhtaq'ewyaqe añk hakiy hōnaqe pañqaqwa: Itam it itamumi moñw'iwtaniqtat qa nānawakna. ¹⁵ Noqw ahpiy pantaqw pam moñwtunatyat makiwhqe, ahoy pitu. Nihqe pahsat pu imuy tumal'a'yatuy amumi sīvat óyahqey pumuy wánwayniwyaniqtat pam pañqawu, puma huhyayaqw, hihsa'haqam pi hak aw hōyoknañwuqtat navotniqe òviy'o. ¹⁶ Noqw pahsat pu mohti'maqa pítuhqe aw pañqawu: Moñwi, ura um inumi sunat sīvat noaqw, nu put aw pakwút-sikip sunat sīvat hōyokna. ¹⁷ Noqw pam put aw pañqawu: Um súanhti, lomatuma'aya. Um hihta qa himunihqat ep qa paysoq hintsana, òviy um pakwút-sikip wuhkokitsokit aw moñw'iwtani. ¹⁸ Pahsat pu añknihqa pítuhqe aw pañqawu: Moñwi, ura um inumi sunat sīvat noaqw, nu put aw tsivót-sikip sunat hōyokna. ¹⁹ Noqw moñwi put aw piw an lavayhtiqe pañqawu: Pay òviy piw um tsivót-sikip wuhkokitsokit aw moñw'iwtani. ²⁰ Pu piw suhka pítuhqe put aw pañqawu: Moñwi, taay, yep uhsiva. Nu uñ mamqasqe, òviy nu it hōhōnpit ep put mōki'ta. Um pi a'nō unañway'taqe, haqam hihta qa tavit ep kwúsuñwu; pu um hihta qa uyht put hōqñwu. ²² Noqw moñwi put aw pañqawu: Nu nāp uhlayayiy akw uñ hin yukunani, um nukpantuma'aya. Kurs um nuy a'nō unañway'taqw put navoti'ta. Kurs nu haqam hihta qa tavit ep kwúsuñwu, pu hihta qa uyht put hōqñwu. ²³ Ya hinoqw um nuy pantaqw tis nāpi isivay sivakimi qa pana? Pi um panhtiqw, nu pite', ihmuy-nikañw pu put ep ahsatit enañ òmahtani. ²⁴ Pu pam aqlaq hoñqamuy amumi pañqawu: Uma put sīvayat nawhkiyat pakwút-sikip sunat sīvat himuy'taqat put maqayani. ²⁵ Noqw puma put aw pañqawu: Moñwi, pay pam pakwút-sikip sunat sīvay'ta. ²⁶ Noqw pam amumi pañqawu: Nu umumi pañqawni: Añ himuy'yuñqam piw hihta makiwyani. Pu nastanihqā hikis as pay hihta himuy'taqey kwayhni. ²⁷ Pu imuy ituwqamuy nu amumi moñw'iwtaniqtat qa nānawaknaqamuy uma pew tsamyē', inutpip qōqyani,

The Triumphant Entry into Jerusalem

(Mt 21.1-11; Mr 11.1-11; Jn 12.12-19)

²⁸ Noqw Jesus yan lavayhtit, sinmuy amupyeve Jerusalem aqwat nakwsu. ²⁹ Nihqe pam haqam tsomot, Olivet yan mātsiwhqtat, aw pitu, Bethphage-kitsókit-nikañw, pu Bethanyt-kitsókit, pumuy hayiñwnaqee. Nihqe pam lōqmuy put aw nánatuwnaqamuy ayataqe, ³⁰ Amumi pañqawu: Uma umupyeve kitsókit awni. Nen uma ep pake', morohyat sómiwtat tūwani. Nāt pas qa hisat hak aqw wūvi. Uma put naht, añqw wikni. ³¹ Noqw ason kurs hak umuy hinoqw put nánahqat tūviñtaqw, uma yan lavayhtini: Tutuyqawhqa it nāwaknaqw òviy'o. ³² Noqw ima ayaiwhqam ahpiynihqe, hin pam pumuy amumi lavayhtiqat an yori. ³³ Noqw puma morohyat nánahq, pohkoy'yuñqam amumi pañqaqwa: Ya uma hinoqw morohyat nánaha? ³⁴ Noqw puma pañqawu: Itahtutuyqawhqa it nāwaknaqw òviy'o. ³⁵ Nihqe puma put Jesus aw wikvaqe, yuwsiy morohyat aqw ahpatat, put aqw

Jesus tsoka. ³⁶ Pu pam pañ nakwsuqw, sinom pónawit yuwsiy ahpata. ³⁷ Pu öviy pam kitsókimi hayiñwnaqe, pāpu pay tsomot Olivet añ pihpoqniqw, pahsat pu sohsoyam put añk wīsiwtaqam pas tōnay añqe' God tayaw-intivaya, pu pam sohok hihta qaöwítumaltaqw, put ep puma put pas hihtativaya; ³⁸ Nihqe pañqawtiwisa: Nam Moñwi, Tutuyqawhقات natñwaniyat añ pitútoqa tayawintiwaa. Nam öveqatsit ep kwakwhat yēsiwaa. Nam Sus'ovenihqa, kaptsiwaa. ³⁹ Noqw haqawat Pharisee-sinom sinsonñaqw Jesus aw pañqaw: Tutuqaynaqa ūmi nánatuwnayaqamuy mēwaa. ⁴⁰ Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Nu umumi súañqawni: Pas imuy qa hiñqawaniqw, soon yañ o'wa qa sáakmani.

Jesus Weeps over Jerusalem

⁴¹ Noqw pam Jerusalem aw hayiñwnaqe aw tātayhqe, put ep paklawu, pañqawkañwo: ⁴² Is as uma yepehaq pu' kwakwhat yēsiwniqat haqe' qatsqat māmatsyani! Noqw núñwupi umuhposi qatālawva. ⁴³ Pi nāt hisat aw pituqw, umuhtuwqam namurulnit akw umuhkitsokiy pónokni, nānan'ivaqw put uhtayani. ⁴⁴ Nen put tutskwami sahpuknayani, uma pep ki'yuñqamuy énaña. Noqw pep qa haqam owa nāp qeniy ep akwsinwini, ispi Sus'ove-qnihqa umumi pohtaqw, uma put qa mātsi'yuñqö.

Jesus Goes to the Temple

(Mt 21.12-17; Mr 11.15-19; Jn 2.13-22)

⁴⁵ Pu pam God kīyat aw pákihqe, pep hihta huhyayaqamuy, pu tuhtuy'yaqamuy pañqw ipwanva; ⁴⁶ Nihqe amumi pañqawu: Ikiy ep nāwakintotamantani. Noqw uma soq put uuyiñtuy kivatoyñaya. ⁴⁷ Pu pam nāqavo God kīyat ep tūtutuqayna. Noqw pay God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu tutavot tūtutuqaynayaqam-niqw, pu sinmuy amuñaqw pavansinom, puma hin as put nīnayaniqey hēvi'yuñwa; ⁴⁸ Nit hinhtotiniqey qa tutwa, sinom sohsoyam put aw pās tūqayyuñqw öviy'o.

The Question about Jesus' Authority

(Mt 21.23-27; Mr 11.27-33)

20 Pu hisat pam God kīyat ep sinmuy tutuqaynaqe lomatuawit yuaata. Noqw God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu tutavot tūtutuqaynayaqam, wukw'a'yatuy amumum put aw ókihqe, ² Aw pañqaw: Kurs itamuy hihta āawnaa. Ya um hihta öqalat aw yan'kañw iit hintsaki? Ya hak uñ it öqalat maqa? ³ Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Kurs nu tuwat umuy sūkw hihta tūviñtani. Noqw uma nuy āawnayani. ⁴ Ura John kūyit akw tūtuvoylalawu. Ya pam haqaw put makiwa? Sen öveqatsit añqö? Sen sinmuy amuñaqö? ⁵ Noqw puma put nānami yuaatotaqe pañqaw: Ya sen itam Oñaq'ö, kitotani? Soon qa pam itamumi pañqawni: Noqw hinoqw uma put aw qa tūtuptsiwa? ⁶ Ya sen itam Sinmuy amuñaqö kitotani? Noqw soon sinom sohsoyam itamuy qa tatatupqöqyani. Pi púmuyniqw John pas antsa God lavay'ayaata. ⁷ Noqw öviy puma lavayhtotiqe aw pañqaw: Pay kurs pi hin put háqawnihqat itam pañqawani. ⁸ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay öviy nu piw soon hihta öqalat aw yan'kañw iit hintsakqey umuy āawnani.

The Parable of the Tenants in the Vineyard

(Mt 21.33-46; Mr 12.1-12)

⁹ Pahsat pu pam tūwutsit hihta tuawi'taqat sinmuy amumi yuaativaqe amumi pañqawu: Hak tāqa övat uyht, tumalay'yuñqamuy amumi put mātapt, wūyavo yāvoqhaqamii. ¹⁰ Pu övat kwañwtinisavotiqw, pam ovauyit tumalay'yuñqamuy amumi hoñviayay hōna, puma aniwñiyat añqw put maqayaniqat öviy'o. Noqw tuwat soq ovauyit tumalay'yuñqam put wuvahtotat, qa hihta hintaqat pañqw hōnaya. ¹¹ Pu piw pam sukw hoñviayay pumuy amumi hōna. Noqw pay puma piw put wuvahtotat, hamanhinsatsnat, qa hihta hintaqat pañqw lālayya. ¹² Pu amuñk pu' pam piw sukw pumuy amumi hōna. Noqw piw pay puma put öputotat, qalavohaqami tūvaya. ¹³ Pahsat pu ovauyit himuy'taqa pañqawu: Ya sen nu hinhtini? Han pi amumi pas aw iunañway itiy tavi. Pay ka as puma put aw yórikye', kaptsitotani. ¹⁴ Noqw ovauyit tumalay'yuñqam put tutwaqe, nānami lavayhtotiqe pañqaw: 'I hapi nay akpetani. Taay, itam nīnayaqw, himu himuatniqa itahhimuniwhitini, kitota. ¹⁵ Pu öviy puma ovauyit añqw qalavohaqami put wikyat, nīnaya. Taay, noqw ya ovauyi'taqa it ep sen pumuy hintsanni? ¹⁶ Pam pite', imuy tumalay'yuñqamuy qöye', pas pētuy amumi ovauyit noani, pam kita. Noqw puma put nanaptaqe pañqaw: Soon pantani. ¹⁷ Noqw pam pumuy amumi tātayht, pañqawu: Ura yan pey'ta: Owa kilalwaqamuy amuhpiy qalavo tūviwhqa hapi tuyqaatniwhiti, yan'i. Noqw ya pam lavayi hihta lavayhti? ¹⁸ Put owat ep yēvaqa yoyhni. Nikañw ason pam hakiy aw yēve', tostani.

The Question about Paying Taxes

(Mt 22.15-22; Mr 12.13-17)

¹⁹ Noqw God awwat mohpeq momñwit, tutavot tütutuqaynayaqamuy amumum put lavayiyat māmatsya, suyan pi pam pumuy amunkiwakw sōmokyuaaykuq'ō; nihqe òviy puma āpiy put ñuayaniqey anhtotikañw, sinmuy mamqastoti. ²⁰ Noqw òviy puma put aw pās tūqayyuñwa, piw hakim put mokmani'yuñwniqat put aw hōnaya, puma hakim suan hinyuñqey as nawip'ew hinyuñq'ō. Nen puma put lavayiyat unahepye', pep tutskwat ep òqalayay, pu tunatyayat aw put mātapyani. ²¹ Noqw puma put tūviñtotataqe aw pañqawwa: Tutuqaynaqa, itam ūmi navoti'yuñqw, um suan yuaatakañw hihta sūantaqat sinmuy tutuqayna. Pu um qa hakiy pas hihtay'kañw, pas qa atsat God tunatyayat tütutuqayna. ²² Ya pay itam hihta añ sivit Caesar aw òoyyaniqw, pam sūanta, sen qa sūanta? ²³ Noqw pay pam pumuy unatwiyamuy māmatsqe, amumi pañqawu: Ya uma hinoqw nuy unaheptota? ²⁴ Kurs inumi votōnat mahtaknayaa. Ya i' hakiy pitsañwaat ep pey'ta? Pu hakiy tuñwniat añ pey'ta? Noqw puma lavayhtotiqe, pañqawu: Caesar pitsañwaata. ²⁵ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Turs uma hihta Caesar himuyat Caesar aw noayani. Pu God himuyat uma God aw noayani. ²⁶ Noqw pay puma kurs hin sinmuy amutpip put lavayiyat ep hintsatsnani. Nihqe puma put lavayiyat ep kātayuñqe, pay qa hiñqawwa.

The Question about Rising from Death

(Mt 22.23-33; Mr 12.18-27)

²⁷ Pahsat pu hakim Sadducee-sinom, yaw so'pum pay ahoy qa yesvaniqat pañqawwaqam put aw òki; nihqe put tūviñtotataqe, ²⁸ Aw pañqawwa: Tutuqaynaqa, Moses itamumi tutaptaqe yan pēna: Kurs tāqa nōmay'taqa qa tímuy'kañw mokq, put pāvaat, sen tupkoat put nōmayatniñwuqat amum qatupte', put eñem tíoymantani. ²⁹ Noqw ura as hakim tsāñe'nihqam nānatupkom yēse. Noqw amuñaqw suspavaam as nōmatat, qa tímuy'vat pay mōki. ³⁰ Noqw añknihqqa put nōmayatniñwuqat amum qatuptut, tuwat qa tímuy'kañw mōki. ³¹ Noqw pu amuñknihqqa pay piw amunhti. Noqw puma as tsāñe'nihqam put nōmatotaqw, qa hihtawat eñem wuhti ti'va. ³² Noqw nuhtuñk pu' wuhti tuwat mōki. ³³ Noqw ya òviy sinmuy ahoy yesvaqw, pam hihtawat pumuy tsāñe'nihqamuy nōmaatni? Pi puma sohsoyam put nōmatota? ³⁴ Noqw Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Sinom yep qatsit ep nōmalalwa, piw puwsuñwllalwa. ³⁵ Noqw pay ima hakim mokiwyu añqw ahoy yesve', qatsit nātoniqat ep òkiniqey pay ep pāvanyaqamuy qa nōmalalwani, piw qa puwsuñwllalwani. ³⁶ Piw soon puma pāpu so'ni. Pi puma God hoñvi'aymuyatuy pas amunyuñwni. Puma ahoy yesve', God tímatni. ³⁷ Noqw kurs uma so'qam ahoy yesvaniqat ep tūviñtotaniqw-ya Moses himutskit lavayhtiqe hin pēnaqe hihta lavayhti? Ura God Abraham Tutuyqawhqaatnihqat pañqawu, pu Isaac Tutuyqawhqaata, pu Jacob Tutuyqawhqaata, ³⁸ Ispi pam qa so'pumuy Tutuyqawhqaamu, pi yesqamuy; pi putniqw sohsoyam yēse. ³⁹ Pahsat pu tutavot tütutuqaynayaqamuy amuñaqw haqawa lavayhtiqe pañqawu: Tutuyqawhqa, pas um sūañqawu. ⁴⁰ Pahpiy pāpu puma put hihta tūviñtotaniqey aw qa unahintsatska.

The Question about the Messiah

(Mt 22.41-46; Mr 12.35-37)

⁴¹ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Ya hintaqw òviy uma Christ David tíatnihqat pañqawwa? ⁴² Noqw pi David Tātawit pey'taqat ep nāp pañqawu: Tutuyqawhqa, Imoñwiw aw pañqawu: Um hāk iputvaqewat qatuqw ⁴³ Nu uhtuwqamuy áñwutaqw, puma ūmi maqaptsi'yuñwniqat pahsavoo. ⁴⁴ Noqw òviy hapi David put Moñwílawu; noqw hin pam put tíata?

Jesus Warns alainst the Teachers of the Law

(Mt 23.1-36; Mr 12.38-40)

⁴⁵ Pahsat pu sinom sohsoyam tūqayyuñqw, pam put aw nānatuwnayaqamuy amumi pañqawu: ⁴⁶ Uma tutavot tütutuqaynayaqamuy amuhpe qa nāunay'yuñwni. Puma wupausit usnumyaniqey nānawakna, pu kitpik amumi hahlaykwa yuaatiwniqata; pu tsotsvalkiva mohkaqe tsotsókpit tuñlay'yuñwa, pu nōviwhqat añ nukñwat qeqni-ta. ⁴⁷ Ima hapi koñnanalvutuy kíyamuy tusoqkwahanni'yuñwa. Puma nawip'ew hinkahkañw, nānawakne' sut-sépyuaativayañwu. Puma hapi pas pavan qaōwíhintsaniwyani.

The Widow's Offering

(Mr 12.41-44)

²¹ Pu pam kwuhpukqe kähksinmuy kuwahtipuy sivatatañpit aqw tañalalwaqamuy amumi yori. ² Noqw pu piw pam hakiy òkiwhqat koñnalavut pañsoq lōqmuy palavotōnat pahpañqw tuwa. ³ Nihqe pam pañqawu: Pas antsa nu umumi pañqawni: I' òkiwhqqa koñnalavu imuy sohsokmuy amuhpenihqe hóyokiwtat

paṅsoq pana. ⁴ Ima pi pay sohsoyam qarūrumnayakahkañw, hihta akwsiñqat añqw God eñem kuwahtiput pañsoq tañatota. Noqw i' pi okiw hihta rūrumnakañw, pas hihta akw qátuhqey sohsok pañsoq pana.

Jesus Speaks of the Destruction of the Temple

(Mt 24.1-2; Mr 13.1-2)

⁵ Noqw haqawat God kiyat yuaatotaqe pañqawu: Is uti! pam lomaowat akw lomasniwa, pu hīhihta kuwahtiput akw'a. Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: ⁶ Ya uma iit yañ o'wat aw tāyuñwa? Pay nāt hisat aw pituqw, pep pu' qa haqam owa nāp qenyi ep akwsiñw. Pam sohsoy sahpumhtini.

Troubles and Persecutions

(Mt 24.3-14; Mr 13.3-13)

⁷ Noqw puma put tūviñtotaqe aw pañqawu: Tutuqaynaqa, noqw ya iit hisat yaniwhtini? Pu hisat paniwh-tiniqw himu put tuawi'tani? ⁸ Noqw pam pañqawu: Uma tunatyaltote' qa ūnatoyniwyani. Taq kaysiwhqam inatñwaniy añ öke' pañqawu: Nu' Christ, kitotani; pu piw Aw hayiñw, kitotani. Noqw öviy hapi uma qa amuñkyani. ⁹ Sinom nāqöytivayani, piw qanamítuqayvahsi'yuñw. Noqw pay uma put nanapte' qa tsawini-wyuñw. Pi iit yantaqa pas soon qa mohti yaniwhtini. Niñkañw hapi pay nāt qa pep soñwamiq pítuni. ¹⁰ Pahsat pu pam pumuy amumi pañqawu: Haqam hihtuwat sinom hihtuywatuy sinmuy amumum nehpewi hoñvani. Pu moñwtunaty sup moñwtunatyat ehpehtimantani. ¹¹ Pu hāhaqe' tutskwa a'ñö tayayaykuni; pu tsónöstini; pu hīhimu wukotuyani; pu sinom hīhihta nuhtself'e'wakw aw yórikyani; noqw tokpelat añ hīhimu hihta tuawi'taqat mātaktotini. ¹² Niñkañw hapi nāt iit qa yayhniwhq, sinom umumi may'yuñwe', umuy okiwsahsantivayani, tsotsvalkiva momñwituy amumi umuy mātaplalwani; pu sivikimi umuy tañalalwani. Noqw uma kitsókimi moñw'iwyuñqamuy amumi-niñkañw pu tutskwat aw moñw'iwyuñqamuy amumi tsamvaniwyani, uma isinomni-hqe öviy'o. ¹³ Noqw uma umuhtuptsiwniy tunvotnayaniqat aw umuñem qenitiwmantani. ¹⁴ Paniqw öviy uma pep hin lavayhtotiniqey añwu pay wūwantotaniqey qe'yaniqey umuh'unañwpeq yuki'yuñw. ¹⁵ Pay ason nu hapi umuy lavaymaqamantani, pu sūanwuwnitoynamantani. Noqw sohsoyam umuhpew'iwyuñqam soon put ep umuy yumoñwaltotani, piw añwuy'yuñw. ¹⁶ Pu umunam, umuñum, umuhpavam, umuhtupkom, pu umuñaqwvim, pu umuhkwatsim umuy nuhtumi mātaplalwaq, puma umuy haqawatuy qöqyani. ¹⁷ Pu sinom sohsoyam umumi qa suhtaq'ewyani, uma isinomnihqat öviy'o. ¹⁸ Niñkañw hapi pay pas soon umuhqötöva umuh-hömi himuwa sūlawhtini. ¹⁹ Uma qa nañ'eknaye', qatsit himuy'vayani.

Jesus Speaks of the Destruction of Jerusalem

(Mt 24.15-21; Mr 13.14-19)

²⁰ Pu ason Jerusalem solāwamuy akw nōyakiwtaqw, uma aw yórikye', pahsat uma put kīqötiwhqat aw hayiñtiqw uma nanaptani. ²¹ Pep pu' ima Judeat ep yesqam tuhtukwimi qwatqani, pu kiveyaqam pañqw ahpiyyani, pu haqe' tutskwava hinnumyaqam qa pañso ahoy yuñi. ²² Pi ep hapi God sinmuy amumi nāoyi. Noqw tutu-venit añ hin pey'taqat sohsok añ aw antsaniw. ²³ Niñkañw hisat aw pituqw añ nō'yiwuñqamuy, pu añ yōyoñ-nayaqamuy kurs hin watqaniqamuy amuñem pas is óhini! Taq sinom pavan pas kānanaptani. Pi God itsívuat pumuy amumi hūrs tōñaniwtani. ²⁴ Noqw puma sipwuvahpit qalayaw akw sūlawhtini. Noqw tuwqaam pumuy tūwiktote', hāhaqe' tutskwat aw pumuy tsamyani. Noqw qa-Jew-sinom Jerusalem atsva wukukuykuyani, pumuy paptsiy añ kükuyvaniqat aqw pahsavoo.

The Coming of the Son of Man

(Mt 24.29-31; Mr 13.24-27)

²⁵ Pu tāwat, mūyawuy, pu sötuy añ himu hihta tuawi'yuñw. Noqw hīhihtu sinom sóonhtote', kurs hin wūwantotani, pātuwaqatsi a'ñö hoñvantakañw sōykitaqw öviy'o. ²⁶ Noqw sinom hihta tūwaqatsit aw pítuniqat aw-sa tāyuñwe', tsawiniwkañkañw, unañwso'ni, pi övaqe öqala tayayaykuniqw öviy'o. ²⁷ Pep pu nu' Sinot Tiat öqalat pasiñkañw, qaan'ewkw tālawñway'kañw ömawuy akw hawtoqw, sinom inumi tātayyani. ²⁸ Noqw ason iit yantaqa hiniwmaqw, uma kwuhpukye', ömiq tāyuñw; ispi uma soon pas hisat ayo nōñakiwtaniqee.

The Lesson of the Fig Tree

(Mt 24.32-35; Mr 13.28-31)

²⁹ Pu pam pumuy amumi himu hihta antaqat lavayit akw yuaaykuqe pañqawu: Uma nōnvospaltsokit aw wūwayani, pu hīhihta himutsotskita. ³⁰ Puma sipölöy'vayaq, uma aw tātayye', pay tal'añwhayihwiwtaqat nanaptañwu. ³¹ Noqw pay pan hapi öviy uma ason iit yantaqat hiniwmaqw aw tātayye', pay God moñwtu-

natyaat aw pitsíwtaqat nanaptani. ³² Pas antsa nu umumi pañqawni: Yep sinom pas soon tūtuwayaqw, pay sohsoy it yaniwhtini. ³³ Pay as tokpela, pu tūwaqatsit tūwayani. Noqw ilavayi hapi pas soon tūwayani.

The Need to Watch

³⁴ Níkañw uma nānami tunatyaltotini. Taq ka uma hihta nasani'yūñwe', pu honaqkuyit akw hōnaq'iwuyūñwe', yep qatsit ep hihta tunatyat-sa aw tunatyawuyūñwe' qa unañwtalawwayani. Nen uma qa navoti'kahkañw, put talōñnit aw suy'kini. ³⁵ Pi sopkawtaqam sinom tūwaqalvoqhaqami yesqam put aw öke', soñawnen wivosit aqw kwisyani. ³⁶ Paniqw òviy uma tunatyawkahkañw, yūmosa nāwakinwisni. Nen uma iit yaniwhtiniqat añqw ayo nóñakniqey aw öqawi'kahkañw, nuy Sinot Tiyat inutpip hoñni. ³⁷ Noqw Jesus nāqavo God kīyat ep sinmuy tutuqayna; nit mihikq pañqw yámake' tsomot, Olivet yan mātsiwhqat aqwnen, epeq talōñnañwu. ³⁸ Noqw qavonvaqw sinom sohsoyam suits God kīyat ep put aw öki, aw tūqayyūñwiniqe òviy'ò.

The Plot against Jesus

(Mt 26.1-5; Mr 14.1-2; Jn 11.45-53)

22 Noqw qa peken'oyvut pōlavikit nōviwiniqat, Amutsva Yūmosanihqā yan tūñwantiwhqat aw pituto. ² Noqw God awwat mohpeq momñwit tutavot tutuqaynayaqamuy amumum hin as Jesus nīnayaniqey hēvi'yūñwa, Níkañw puma sinmuy mamqasya.

Judas Agrees to Betray Jesus

(Mt 26.14-16; Mr 14.10-11)

³ Noqw pahsat pu Satan, Judas Iscariot yan piw tūñwantiwhqat, imuy pakwt lōq sihkay'taqamuy amumum tō-nawtaqat pan unañwtoynaqw, ⁴ Pam ahpiynihqe, God awwat mohpeq momñwituy-níkañw pu solāwamomñwituy amumum pasiwna, hin as pam pumuy amumi Jesus mātapniqey òviy'ò. ⁵ Noqw puma hahlayhtotiqe, put sīvat maqayaniqey aw pasiwnaya. ⁶ Noqw pam panhtiniqey pañqawhqe, hisat sinom Jesus qa ámumyaqw, momñwituy amumi put mātapniqey qenihevi'ta.

Jesus Prepares to Eat the Passover Meal

(Mt 26.17-25; Mr 14.12-21; Jn 13.21-30)

⁷ Pahsat pu òviy qa peken'oyvut pōlavikit ep nōviwiniqat aw pitu. Ep hapi pu' Jew-sinom Amutsva Yūmosanihqat ep mañat nīnayañwu. ⁸ Noqw Jesus Peter-nit, pu John, pumuy ayataqe, amumi pañqawu: Uma ahpiynen, Amutsva Yūmosanihqat ep nōviwiniqat hin hintañwuqat itamuñem aw hintsanni. Noqw itam nōñösani. ⁹ Noqw puma put aw pañqawu: Ya itam haqam put aw hintsanniqat um nāwakna? ¹⁰ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Meh, uma kīmi pakiqw, pep hak tāqa kuysivut akw kūyi'kañw umuhsawvani. Uma put haqami kīmi pakiqw, añk aw pákini. ¹¹ Pu ason uma kí'taqat aw pañqawni: Itamuy tutuqaynaqa ūmi pañqawu: Ya haqam yeyespi? Pep nu as inumi nānatuwnayaqamuy amumum Amutsva Yūmosanihqat ep nōviwhqat nōsni. ¹² Noqw pam tupatsveq wukoahpavit ep pās himu yukiwtaqat umumi mahtaknani. Pep uma hihta aw hintsanni. ¹³ Noqw puma ahpiynihqe, Jesus amumi hin lavayhtiqtat an yori. Nihqe puma Amutsva Yūmosanihqat ep nōviwhqat hin hintañwuqat aw hintsana.

The Lord's Supper

(Mt 26.26-30; Mr 14.22-26; 1 Co 11.23-25)

¹⁴ Pu òviy aw pituqw, pam tunösvoñat aw qatuptu; noqw ima pakw lōq sihkay'taqam ayaiwuyūñqam put ámumya. ¹⁵ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Nu it Amutsva Yūmosanihqat ep nōviwhqat umumum nōsniqey pas nāwakna, nu nāt qa kānavotat'a. ¹⁶ Pi nu umumi pañqawni. Pay nu soon put añqw piw nōsni, pay ason pas hisat God moñwtunatyayat ep pam aw antsaniwhq, pep pu' nu piw nōsni, pam kita. ¹⁷ Pu pam kuyapkuyit kwusut, put ep hahlayhtit, pañqawu: Huvam it kwusuyat nāhuyvaa. ¹⁸ Pi nu umumi pañqawni: Pas nu soon pāpu ovauyit aniwniyat añqw hikwni, pay ason pas hisat God moñwtunatyayat aw pītuniqat aw pahsavoo. ¹⁹ Pu pam pōlavikit kwusut, put ep hahlayhtit, yōhat, pumuy put maqa pañqawkañwo. I' hapi itoko umuñem taviwa. Yan uma hintsak-wise', akw nuy u'ni'yūñwini. ²⁰ Pu pay piw an pumuy nōñösaqw, pam kuyapkuyit kwusut pañqawu: I' kuyapkuyi hapi iuñwa. Pam umuñem puhuvasiwnit pasiwnaniqe òviy munvaniwni. ²¹ Níkañw meh, hak momñwituy amumi nuy mātapniqa inumum tunösvoñat aw may'ta. ²² Noqw pay pi pas antsa Sinot Tiyat eñem hin yukiwhqat pan nu yañqw ahpiyni. Noqw i' hak momñwituy amumi nuy mātapniqat eñem pas is óhini. ²³ Pahsat pu haqawa puma yanhaqam hinhtiniqat puma nātuviniñvaya.

The Argument about Greatness

²⁴ Noqw puma pi piw nānwuy'yuñwa, haqawa pa pas suspavanniqey mātaqtiniqat ep'e. ²⁵ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Qa-Jew-sinmuy moñwímat pi pumuy amumi pas tutuyqawya; noqw pu ima pumuy amumi moñw'iwyuñqam pumuy amumi unañwtavi'yuñqey pan túñwantiwya. ²⁶ Noqw uma hapi qa panyuñwani. Pay umuñaqw pas suspavannihqa sustsākwnihqat pantani; pu i' moñw'iwtaqa suñwámuy amuñem tumalay'tani. ²⁷ Ya himuwa pas pávanniqö', sen tunösvoñat aw qátuhqa, sen nopni'taqa? Soon qa tunösvoñat aw qá-tuhqaniñwu. Noqw pi nu nuhtuñem hihta hintsakqey pankañw umumum yanta. ²⁸ Inumi tuwantiwhq, uma hapi inumum añ kūkuyva. ²⁹ Noqw öviy nu hapi umuy moñw'oyni, Ina nuy moñwtapqat pan'í. ³⁰ Noqw uma inumum tunösvoñat aw yesve', inumum nōnovat, hihikwyani. Pu uma moñw'atsvewat añ yeskahkañw, Israel-sinmuy pakwt lōq sihkay'tasikip sinoiwtaqamuy amumi moñw'iwyuñwani.

Jesus Predicts Peter's Denial

(Mt 26.31-35; Mr 14.27-31; Jn 13.36-38)

³¹ Pu Tutuyqawhqa pañqawu: Simon, Simon, meh, Satan as umuy tuñlayhti, umuy söhövosit an tsätsayaniqey öviy'o. ³² Noqw pay nu uñem nāwakna, uhtuptsiwani qa sóonhtiniqat öviy'o. Noqw ason um ahoy inumi namtöke', uhtupkomuy öqalani. ³³ Noqw pam put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, pay nu umum sivikimi pákiniqey pas suhtaq'ewa, hikis nu umum mokniqeyu. ³⁴ Noqw Jesus put aw pañqawu: Nu ūmi súañqawni, Peter: Pay ason pas um päyis nuy qa tuwi'taqey pañqawhqa, pu' taqakowāko töqtini.

Purse, Bag, and Sword

³⁵ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Ura nu umuy sivat-nit, pu tukput-nit, pu totsit qa kiwiskahkañwyanigat añqe' ayata. Noqw uma hihta haqtota? Noqw puma pañqawu: Qa hihtaa. ³⁶ Pahsat pu pam pumuy amumi pañqawu: Taay, nikañw pu' hapi sivamoktukpuy'taqa put yawmani, pu pay tukpuy'taqa piw put yawmani. Pu sipwuvahpit nastanihqa pay pi pösälāy huye', sipwuvahpit túini. ³⁷ Pi nu umumi pañqawni: Ura yan pey'ta: Pam qaanhinwisqamuy amumum pohtoylaniwta, yan'í. Noqw soon pam tutuveni qa iqatsiy añ aw antsaniwani. Pas antsa. Noqw tutuvenit añ hin nuy lavayhtiqā soon pas hisat yukiltini. ³⁸ Noqw puma pañqawu: Tutuyqawhqa, itam lōqmuy sipwuvahpi'yuñwa. Noqw pam pañqawu: Pay pahsa'ni.

Jesus Prays

(Mt 26.36-46; Mr 14.32-42)

³⁹ Pu pam pañqawu yamakt, pay hin hinhtiñwuqey anhtiqe, tsomot Olivet aqw'a. Noqw put aw nánatuwnayaqam piw put ámumya. ⁴⁰ Pu pam epeq pítuhqe, pumuy amumi pañqawu: Uma nānakawne', qa unaheviwyani. ⁴¹ Pu pam hihsavohaqami hak owat túvañwuniqat, pam pahsavohaqami pumuy amuñaqw ahpiynihqe, pep tamötsuwunuptut, nāwaknaqe pañqawu: ⁴² Inaa, pay pi um kurs nāwakne', um it kānavotpit inuñaqw ayo távini. Nikañw pay qa itunatyay annit, uhtunatyay an um hinhtini. ⁴³ Noqw öveqatsit añqw hoñviaya put aw mātaqtiqe, put öqalmaqa. ⁴⁴ Noqw pas pam kānavoti'taqa, pahsat pu pas pavan nāwaknaqw, pālaat uñwat an tutskwami wukotsölölöta. ⁴⁵ Pu pam nāwaknaqe, wunuptut, put aw nánatuwnayaqamuy amumi pítu. Noqw puma qahahlayhpit akw māmañwuy'qe kurs tokva. ⁴⁶ Noqw pam amumi pañqawu: Ya uma hinoqw tōka? Uma yesvat nāwakintotani, taq uma unaheviwyani.

The Arrest of Jesus

(Mt 26.47-56; Mr 14.43-50; Jn 18.3-11)

⁴⁷ Noqw pam nāt yuaataqw, pay kaysiwhqam sinom amumi öki. Noqw i' hak Judas yan mātsiwhqa sinmuy amutpipo pítuhqe, Jesus awnihqe, tsohtsona. Ura as pam imuy pakwt lōq sihkay'taqamuy amumum tōnawta. ⁴⁸ Noqw Jesus put aw pañqawu: Judas, ya um nuy tsohtsonaqe, pan nuy Sinot Tiyat nuhtumi mātapni? ⁴⁹ Noqw ima Jesus ámumyaqam hiniwhiqat nanaptaqe, put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ya itam sipwuvahpit akw rohomhtotini? ⁵⁰ Noqw pumuy amuñaqw haqawa God awwat mohpeq moñwit tūwikiyat wuvahtaqe, putvaqwat naqvuyat tuku. ⁵¹ Noqw Jesus lavayhtiqe pañqawu: Hapi, pay pahsa'ni. Pu pam put naqvuyat aw tōñokqe qalapsina. ⁵² Pahsat pu Jesus God mohpeq momñwituy amumi pañqawu, pu God kiyat ep solāwamomñwituy amumi-nikañw, pu wukw'a'yatuy put aw ókihqamuy amumii: Ya uma añqaw hakiy uyiñwut awyaqe, öviy pas piw sipwuvahpi'kahkañw, pu murikhoy'wisa? kita. ⁵³ Himu pi nu nāqavo God kiyat ep umumum hinnumqw, uma nuy qa ñuaya? Noqw pay pu' hapi uma qatalpuve hintsatskiwhqat hinhtotiniqw umuñem qeniti.

Peter Denies Jesus

(Mt 26.57-58, 69-75; Mr 14.53-54, 66-72; Jn 18.12-18, 25-27)

⁵⁴ Pahsat pu puma put nuayaqe, pahpiy wikyaqe, God awwat susmohpeq moñwit kiyat ep wikvaya. Noqw Peter yāvaq put añk hinma. ⁵⁵ Noqw puma ihkaqe aw nōyakiwtaqat nāsave qōhyaqe aw yesvaqw, Peter amumum qatuptu. ⁵⁶ Noqw hak māna tūwiki put qōhit aqlap qatuqw túwahqe, put aw taynumt pañqawu: I' tāqa piw put ámuma. ⁵⁷ Noqw pam put qa nakwhaqe pañqawu: Wuhti, nu put qa tuwi'ta. ⁵⁸ Pu ahpiy hihsavoniqw, piw suhka put túwahqe pañqawu: Pay um piw pumuy amumi tōnawta. Noqw Peter pañqawu: Tāqa, qa hin pi. ⁵⁹ Noqw ahpiy ka tāwat añqe' sūs qōniltiqw, piw suhka pas qa nānahtsopkañw pañqawu: Pay pi pas suyan i' piw put ámuma. Oviy pi pam Galileet añqw sino. ⁶⁰ Noqw Peter pañqawu: Tāqa, nu uñ hiñqawhq qa māmatsi. Noqw pahsat pay nāt pam yuaataqw, taqakowāko tōqti. ⁶¹ Noqw Tutuyqawhqa namtōkt, Peter aw tātayi. Noqw Peter Tutuyqawhqt lavayiyat u'na, ura pam put aw pañqawu: Nāt taqakowāko qa tōqtiqw, um nuy qa tuwi'taqey pāyis pañqawni. ⁶² Noqw Peter pañqw yámakqe nāvakhuruhta.

Jesus Mocked and Beaten

(Mt 26.67-68; Mr 14.65)

⁶³ Noqw tahtaqt Jesus nuy'yūñqam put aw tututsiwya, pu wuvalalwa. ⁶⁴ Pu puma hihta akw put pos'ughtayaqe taywayat wuvalalwakahkañw, tūviñlalwaqe pañqaqwa: Kurs pañqawuu. Ya hak uñ wuvahta? ⁶⁵ Pu puma hīhin pu ehpewi qalomáyuaatota.

Jesus before the Council

(Mt 26.59-66; Mr 14.55-64; Jn 18.19-24)

⁶⁶ Pu öviy panis tālawvaqw, sinmuy amuñaqw wukw'a'yat-niqw, pu God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu tutavot tutuqaynayaqam sumitsovaltiqw, Jesus pumuy amumi wīkiwa. ⁶⁷ Noqw puma put tūviñtotaqe aw pañqaqwa: Kurs itamuy āawnaa. Ya um pas antsa God añqw moñw'asi'taqa? Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Nu umuy āawnaqw, soon uma tūtuptionsani. ⁶⁸ Pu kurs nu as piw tuwat umuy hihta tūviñtaqw, soon uma nuy āawnayani, piw soon uma nuy mātapyani. ⁶⁹ Noqw yahpiy haqahpiy nu' Sinot Tiat God Sus'öqal-tutuyqawhqt putvaqe qátuni. ⁷⁰ Pahsat pu puma sohsoyam pañqaqwa: Um pa God Tíata! Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Uma súañqaqwa. ⁷¹ Pahsat pu puma pañqaqwa: Ya hinoqw pas nāto piw hak hin hihta tsokanani? Pi itam hapi pas nāp moayat ahpiy put nanapta.

Jesus before Pilate

(Mt 27.1-2, 11-14; Mr 15.1-5; Jn 18.28-38)

23 Pahsat pu pep tsovawtaqam sohsoyam hoñvaqe, pep tutskwat ep moñwi Pilate yan māsivihqt aw Jesus wikya. ² Pu puma put hīhihta nēveltotoynayaqe pañqaqwa: Itam it aw nanaptaqw, itamuy Jew-sinmuy nukushintsahsana; pu itam hihta añ sivit Caesar aw qa öoyyaniqt itamumi pañqawlawu, yaw pam pas nāp moñw'asi'taqey pañqawlawhqe öviy'o. ³ Noqw Pilate put tūviñtaqe aw pañqawu: Ya um Jew-sinmuy moñwiam? Noqw pam hu'waqe, aw pañqawu: Um súañqawu. ⁴ Pahsat pu Pilate God awwat mohpeq momñwituy-nikañw pu sinmuy amumi pañqawu: Pay kurs i' qa haqam hihta ep qaanhti. ⁵ Noqw pahsat pu pas puma qa tūtuqayyaqe pañqaqwa: Noqw pi pam sinmuy hin u'nañwna, nihqe ahsupoq Jew-sinmuy amuhpa' tūtutuqaynat-inuma, Galileet añqw hoyóoykukañw pew pahsavoo.

Jesus before Herod

⁶ Noqw Pilate put navotqe, tūviñta sen pam Galileet añqwnihqata. ⁷ Noqw kurs pam Herod moñwvihakayat añqwnihqt navotqe, āpiy pay Herod aw put hōna, pam piw ephaqam Jerusalem ep qatuqw öviy'o. ⁸ Noqw Herod Jesus aw yórikqe, pas hinhaqam hahlayhti, pam as hisat put aw yórikniqey nāwaknaqe öviy'o. Pam pi put hīhihta hintsakq navotqe, sakiqw as pam hihta kātumaltaqw aw yórikniqey wūwanta. ⁹ Pahsat pu pam put hīhihta tūviñlawu. Noqw pay Jesus pas qa lavayhti. ¹⁰ Noqw God awwat mohpeq momñwit, tutavot tutuqaynayaqamuy amumum añ hoñkahkañw, a'nö put hihta nēveltotoynaya. ¹¹ Noqw Herod-niqw pu sōlawamat put qahihtatotaqe, aw tututsiwya; nihqe hihta lolmat yuwsinayat, ahoy Pilate aw lālayya. ¹² Noqw ep talōñnit ep Pilate Herod amum nākwatsta, puma as hihta ep nehpew'iwtaqe öviy'o. ¹³ Noqw Pilate God awwat mohpeq momñwituy, pu sinmuy amumi moñw'iwyuñqamuy-nikañw, pu sinmuy sohsoqmuy tsovalaqe, ¹⁴ Amumi pañqawu: Uma as it tāqat inumi wikvaya; nihqe yaw pam sinmuy nukushintsahsanqt inumi pañqaqwa. Noqw meh, nu umutpik put pupriq, kurs uma put hīhihta nēveltoynayaqw pas qa panta. ¹⁵ Pas qae, pu Herod pīw pan tuwa. Pi nu umuy put aw hōna. Noqw meh, pay kurs pam qa haqam hihta mokiwyu hihkay'taqat hinhti.

¹⁶ Pay nu òviy put a'nò wuvahtat, mātapni. ¹⁷ Put nōviwhqat ep pam pas pay soon hihtawat pumuy amumi qa mātapñwunihqe òviy pan lavayhti. ¹⁸ Noqw puma sūsaq sáakmaqe pañqawwa: It ayo tūvat, itamumi Barabbas mātavii, kitota. ¹⁹ (I' Barabbas as kīve sinmuy qaunáñwtalawnaqe, hakiy nīna. Nihqe òviy sivikimi tūviwa.) ²⁰ Pahsat pu òviy Pilate as Jesus mātapniqey nāwaknaqe, piw sinmuy amumi yuaayku. ²¹ Noqw puma sáakmaqe pañqawwa: Nahoyehtsit aw múaa, nahoyehtsit aw núaa. ²² Noqw pam pumuy amumi pu' pāyis pañqawu: Ya hínoq'ò? Ya pam hihta qalomáhinhtiqw òviy'o? Pay pi nu qa hihta mokiwuy hihkay'taqat put aw tuwa. Pay nu òviy wuvahtat mātapni. ²³ Noqw pay puma pas tōnay añqe' sa'taqe, pay pam pas nahoyehtsit aw muiwniqat nānawakna. Noqw sinom God awwat mohpeq momñwituy amumum sáakmaqe, nawis'ew tūtuyqawvaya. ²⁴ Noqw pahsat pu òviy pumuy hin nānawaknaqw pantaniqat Pilate pan yuku. ²⁵ Pahsat pu pam it hakiy sinmuy qaunáñwtalawnaqe hakiy nīnaqe sivikimi tūviwtaqat mātavi, sinmuy hin nānawaknaqat pan'i. Nit pam Jesus pumuy tunatyayamuy anhtiniqe amumi put noa.

Jesus Nailed to the Cross

(Mt 27.32-44; Mr 15.21-32; Jn 19.17-27)

²⁶ Noqw puma Jesus pahpiy wikkahkañw, hakiy Simon Cyrene añqw sino tutskwañahaqaww pitotoqat ñuayaqe, put nahoyehtsit ikwiltōynaya, Noqw pam Jesus añk put ikwiwta. ²⁷ Noqw sinom qaan'ewakw hin-taqam Jesus añkya, pu hakim momoyam put añk ókiwa kitiwiskahkañw, tsaykiwisa. ²⁸ Noqw Jesus pumuy amumi namtōkt pañqawu: Uma Jerusalem añqw momoyamu, uma qa inuñem tsaykitani; uma nenñem, pu umuh-timuy amuñem tsaykitanikahkañwo. ²⁹ Taq meh, nāto aw pituqw, pu' sinom pañqawwani: Naspi haqawat añ qa tīlalwaqamu; pu ñaspi haqawat qa hisat nō'yiltotiqamu, pu pīhuy akw qa hakiy yōyōñnayaqamu. ³⁰ Pep pu sinom tuhtukwimi pañqawtivayani: Itamumi sahpukuu; pu tsotsmot aw pañqawwani: Itamuy āmaa, kitotani. ³¹ Kurs puma soñawnen himutskit nāto qehput yan hintsatsnat, puyaw tis lakput hintsatsnani? ³² Noqw hakim lōyōm hihta ep qaanhtiqam nīniwniqe put amum wikiwa. ³³ Pu òviy puma haqami, Calvary yan mātsiwhqat, aw ókihqe, pep put nahoyehtsit aw muaya, pu hihta ep qaanhtiqamuy pīwu, suhka put putvaqewatniqw pu suhka put suyvaqewata. ³⁴ Pahsat pu Jesus pañqawu: Inaa, pay um okiw it yantaqat pumuy amuhpiy ayo yúkuni, puma hintsatskaqey qa mātsi'yuñqw òviy'o. Noqw puma put yuwsiyat nāhoy o'yaqe, put òviy nanavō'ya. ³⁵ Noqw sinom hoñkahkañw aw tēyuñwa. Noqw momñwit nuhtum put aqw tutsiwhiñqawwaqe pañqawwa: Pam pē-tuy ayo oya, pu' pi nāp ayo nātapnikañwo. Kurs pas pay pam God añqw moñw'asi'taqā namorstiwhqanen ayo nātapni. ³⁶ Noqw solāwam piw nuhtum put aw tututsiwyakahkañw put awyaqe vinegar put mamqaya, ³⁷ Pañqawkahkañwo: Kurs pay um pas Jew-sinmuy moñwíamnen um ayo nātapni. ³⁸ Noqw put atsva himu pey'ta, Greek-sinmuy-nikañw, pu Latin-sinmuy-nikañw, pu Hebrew-sinmuy penhtuwiyamuy akw'a. Noqw yan hapi pey'ta: I' HAPI JEW-SINMUY MOÑWIAMU. ³⁹ Noqw qaanhtiqam put amum hāyiwtaqamuy amuñaqw suhka put aw tutsiwhiñqawlawhqe pañqawu: Kurs pay pas um Christ-nen, um ayo nātapni, pu itamuy. ⁴⁰ Noqw pay suhka put u'nanaqe aw pañqawu: Puyaw pay um God pas qa mamqasi? Susmataq pi um pay put an mokniqat uñem yukuya. ⁴¹ Itam pi pay a'tsipnaqe pay itahhinsakpiy ahsatiyat òmahta. Noqw i' tāqa pas qa haqam hihta ep qaanhti. ⁴² Pu pam Jesus aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ason um moñw'iwkañw ahoy pite', okiw nuy u'nani. ⁴³ Noqw Jesus put aw pañqawu: Nu ūmi pas antsa pañqawni: Pay pu' it tālat ep um inumum lo-maqatsit ep nātuwiwni.

The Death of Jesus

(Mt 27.45-56; Mr 15.33-41; Jn 19.28-30)

⁴⁴ Noqw tāwanasavehaqam tūwaqatsit añ ahsupoq qatālawwa, tāwat atvelpetiqat aw pahsavoo. ⁴⁵ Noqw tāwa qatālawwa, noqw God kīyat ep mōtsáp'uhtsi nāsavaqe tsīki. ⁴⁶ Noqw Jesus a'nò hiñqawhqe pañqawu: Inaa, nu ihikwsiy uhmapqōlmiq mātavi. Yan pam hiñqawht, sohsok hikwsu. ⁴⁷ Noqw solāwamoñwi hin hiniwhitiqat aw yórikqe, God pas hihtataqe pañqawu: Pay kurs pas as antsa i' tāqa súanta. ⁴⁸ Noqw sohsoyam sinom pep hiniwhitiqat aw yórikyaqe, tawitsqay wuvahtiwiskahkañw, pañqw ahoy ninma. ⁴⁹ Noqw sohsoyam put tuwimat-niqw pu momoyam Galileet añqw put ámumyaqam yāvaqw hoñkahkañw, iit aw tēyuñwa.

The Burial of Jesus

(Mt 27.57-61; Mr 15.42-47; Jn 19.38-42)

⁵⁰ Noqw piw hak tāqa, Joseph yan mātsiwhqa, Aramathaea-kitsókit ep kī'taqā, sinmuy amumi moñw'iwta. Pam hak tāqa lolma, piw súantaqe, nuhtum God moñwtunatyayat kwañwtoynakañw nuhtayta. Pam hak momñwituy pasiwniyamuy, pu hintsakpiyamuy ep qa amumum pan yuki'ta. ⁵² I' hak Pilate awnihqe Jesus tokoy-at put aw tuhtui. ⁵³ Nihqe pam put hawnaqe, tusaqtontsatsakwmōtsaput akw put mokahta; nit put haqam owatpelpelpe tuamqōlot ep put tavi. Pay qa hak hisat pep tuamhqōlot ep nāto taviwa. ⁵⁴ Noqw ep nasuñwin-

talönnit aw totokay'yuñwa. ⁵⁵ Noqw piw ima momoyam Jesus amum Galileet añqw ókihqam put añkyaqe, tu-amhqölöt aw yórikya, pu put tokoyat hin taviwhqata. ⁵⁶ Pu puma ninmaqe, hihta hovaqtuqat, pu ñañhut na'sas-tota; nit nasuñwintalönnit ep nāsuñwni'yuñwa, Moses nuhtumi hin tutaptaqat pan'i.

The Resurrection

(Mt 28.1-10; Mr 16.1-8; Jn 20.1-10)

24 Noqw Sundayt aw pituqw ima momoyam suits talavay tūamit aqwyā hīhihta kwañwáhovaqtuqat na'sas-totaqey kiwiskahkañwo. Noqw haqawat pumuy amumumya. ² Noqw kurs tūamit añqw owa ayo mūmani-whq, puma pantaqat tutwa. ³ Noqw puma aqw yuñqe, Tutuyqawhqtat Jesus tokoyat qa tutwa. ⁴ Noqw puma kurs hinhtotiniqw nāto panyuñqw, hakim löyöm tāqat tālawñway'taqat yuwsī'kañw pumuy amuqlap wunuwta. ⁵ Noqw puma tsātsawnaqe, tutskwami yökoltotiqw, tāqat pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoqw so'pumuy amuhpa' hakiy taytaqat hepnumya? ⁶ Pam qa yep'e, pam tātayhqe, ahoy qatuptu. Pay ura pam nāt Galileet ep-nihqe umumi pan lavayhtiqe, ⁷ Pañqawu: Nu' Sinot Tiat hapi pas pay soon qa qaanhinwisqamuy öqalayamuy aw noiwni, nen nahoylehtsit aw muiltini. Nit pāyis tālat ep nu ahoy tātayni. ⁸ Noqw puma put lavayiyat u'naya, ⁹ Nihqe tūamit añqw áhoyyaqe, pakwt sūkw sihkay'taqamuy Jesus aw nānatuwnayaqamuy sohsok iit āawnaya, pu ahpiy put kwātsmuyatuy sohsokmuy. ¹⁰ Noqw i' Mary Magdala-kitsókit añqwnihqa, pu Joana-niqw, pu James yuat Mary-niqw pu haqawat momoyam pumuy amumumyaqam ayaiwyuñqamuy iit āawnaya. ¹¹ Noqw pumuyniqw pumuy lavayiam an'eway hímuu. Noqw pumuy lavayiyamuy qa tūtuptsiwa. ¹² Pahsat pu Peter wunuptut, tuamit aw wari; nihqe aqw motoltiqe, tusaqtontsatsakwmötsaput pay nāp sup óyihqat tuwa. Nihqe pam pañqw ahpiynihqe, pep hin hiniwhitiqat aw wūwanma.

The Walk to Emmaus

(Mr 16.12-13)

¹³ Noqw ep talönnit ep pumuy amuñaqw hakim löyöm Emmaus-kitsókit aqw'a. Pam Jerusalem añqw navay tutskwatuwanit pahsavohaqamo. ¹⁴ Noqw puma sohsok iit hiniwhitiqat nāmi yuaatima. ¹⁵ Noqw öviy nāto puma nāmi yuaatimaqe añ wūwanmaq, Jesus pas nāp pumuy amumi pítuhqe, pahpiy pumuy amumuma. ¹⁶ Noqw pay puma put qa māmatsniqat öviy puma pos'uhtsiltiqat panta. ¹⁷ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya uma hihta pas nāmi yuaatimaqe, pas qahahlaykañw kwilalata? ¹⁸ Noqw suhka, Cleopas yan mātsiwhqa, put hu'waqe aw pañqawu: Pas um ka nāla Jerusalem ep kiyavaqvinihqe pep pu' hiniwhitiqat qa navoti'ta. ¹⁹ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya himu hiniwhiti? Noqw puma put aw pañqawu: Itam hakiy Jesus Nazareth añqwnihqtat yuaatima. Pas as pam God lavay'ayaata; God atpip-nikañw pu sohsokmuy sinmuy amutpik hihta qaöwíhintsaki, piw a'nö lay'taqat lavay'i'ta. ²⁰ Noqw ima God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu itahmomñwit put mokiwyuy hihkay'taqat pañqaqwaqe, tutskwat ep moñwit aw put noayaqw, nahoylehtsit aw put muaya. ²¹ Noqw itam put aw yanyuñqw, sakiqw pay ka as pam hak ura Israel-sinmuy Rome-sinmuy amuñaqw mātapniqat itam pan wūwantota. Noqw piw pi it yaniwhitiqat atsva pu' pāyis tāla. ²² Pu piw pi öviy hakim itamuñaqw momoyam pas itamuy hin unañwtoynaya. Puma suits talavay pam haqam taviwhqtat ep ókihqe, ²³ Yaw put tokoyat qa tutwaqey itamuy āawnaya. Pu yaw puma ðñaqw hoñvia'yatuy tūawtotaqw, yaw pam qátuhqtat puma pumuy amumi pañqawu. ²⁴ Noqw haqawat itamuñaqw tūamit aw haqamiyaqe momoyam hin lavaytaqat pan yórikya, Nikañw Jesus pay puma qa aw yórikya. ²⁵ Pahsat pu pam pumuy amumi pañqawu: Is uma ñasta wuwni'taqamu. Uma sōwu God lavay'aymuyatuy lavayiyamuy sohsok tuptsiwni'taniqey qa pan unañwti! ²⁶ Puyaw pay nawus Christ soon qa mohti iit hihta añ kānavot, pep pu' pas hímunihwtini? ²⁷ Pu pam Moses lavayiyat añqw hoyóyoykuqe, God lavay'amuyatuy lavayiyamuy pumuy navotna. Pu tutuvenit añ pam hin lavayhtiwhqey sohsok pam pumuy amumi namtöminta. ²⁸ Noqw puma haqami kitsókit awyaqey aw hayiñwnayaqw, pay pam yūmosaniqey anhti. ²⁹ Noqw puma put aw öqaltiqe, aw pañqawu: Pay um itamum huruhtinihkañwo. Taq pi pay tapkiwmaq nuñwu pay pas hísatniqti. Noqw pam amumum huruhtiniqe aw paki. ³⁰ Noqw öviy pam pumuy amumum tunösvoñat aw qatuptut, pölavikit kwusut, put ep hahlayhtit, yōhat, pumuy maqa. ³¹ Noqw pumuy pōsiam tālawvaqw, puma put māmatsi. Noqw pay pam pumuy amuhpiy haqami kurs hiniwhiti. ³² Noqw puma nāmi pañqawu: Pi öviy itamuy añqwyaqw pam itamumi yuaatimaqe, itamumi tutuvenit namtöminmaq, pas itam hin unañway'ma! ³³ Noqw puma pahsat pay wunuptut, ahoy Jerusalem aqwnihqe pakwt sūkw sihkay'taqamuy tsovawtaqw, pumuy amumi pitu, pu hakimuy pumuy amumumyaqamuy amumii. ³⁴ Noqw puma pumuy amumi pañqawu: Pay kurs Tutuyqawhqa pas antsa ahoy tātayhqe, Simon aw namtakna. ³⁵ Noqw pahsat pu ima löyöm tuwat pumuy Emmaus aqwniqw, hin hiniwhitiqat pumuy āawna, pu hin puma Jesus māmatsqeyu, pam pölavikit yöhaqö.

Jesus Appears to His Disciples

(Mt 28.16-20; Mr 16.14-18; Jn 20.19-23; Acts 1.6-8)

³⁶ Noqw pumuy nāt yan yuaatotaqw, Jesus pas nāp pumuy amuhsonve wunuptuqe, amumi pañqawu: Nam uma kwakwhat yēsee. ³⁷ Noqw puma wuhpukyāt, tsātsawnaqe, pay tūawtotaqey wūwaya. ³⁸ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoqw hin unañway'yuñwa? Uma hinoqw umuh'unañwpeq hin wūwantota? ³⁹ Huvam imay, ikukuy enañ aw yórikyaa. Pi pay nūu. Inumi hintsatsnat nanaptaa. Hakiy hikwsiat pi qa tokoy'tañwu, piw qa õqay'tañwu. Noqw uma nuy pantaqat aw tāyuñwa. ⁴⁰ Yan pam lavayhtit, amumi lõvaq may, pu kuhkuy mahtakna. ⁴¹ Noqw nāt puma hahlayhtotiqe qa tūtuptsiwaqe wūwantotaqw, pam pumuy amumi pañqawu: Uma qa hihta yep nōvay'yuñwa? ⁴² Noqw puma hihsakw pakiwhtuhtpet momospalat enañ put maqaya. ⁴³ Noqw pam put kwúsuhqe, pumuy amuhpewi put tūmoyta. ⁴⁴ Pahsat pu pumuy amumi pañqawu: Ura nu nāto umumunihqe yan umumi lavayhti: Moses tutavoyat añ hin nuy lalvayhqa soon qa antani, pu God lavay'aymuyatuy lavayiyamuy añ'a, pu Tātawit añ'a, ura nu kita. Noqw yan hapi ilavayi aw antsaniwa. ⁴⁵ Pahsat pu pam pumuy wūwniyamuy tālawnage, tutuvenit pumuy māmatsna; ⁴⁶ Nihqe amumi pañqawu: Yan hapi pey'ta. Noqw õviy pay Christ nawus soon qa pan kānavot, pu mokt, pu pāyis talq mokiwuy añqw ahoy tātayni. ⁴⁷ Noqw uma soon qa sinmuy amumi yuaatinumyani amumi pañqawkahkañwo: Uma umuhtunatyay añqw lasyaqw, umuhqaanhtipu umuhpiy ayo yukiwni, Jesus Christ natñwaniyat añ'a, kitotani, Uma Jerusalem añqw hoyóoykuyakañw sohsokmuy hihtuy sinmuy amumi yan yuaatiwisni. ⁴⁸ Pi uma hapi pas iit aw yóriki'yuñwa. ⁴⁹ Noqw meh, Ina umumi hakiy awini'taqat nu añqw távini. Niñkañw pay uma hāk yep kitsókit ep yesni, hisat õñaqw õqalat makiwyaniqey pahsavoo.

Jesus is Taken up to Heaven

(Mr 16.19-20; Acts 1.9-11)

⁵⁰ Pu pam pumuy Bethanyt pahsavo tsamht, māvuyaltit, amuñem nāwakna. ⁵¹ Nihqe nāto pam pumuy amuñem nāwakinkanw pumuy amuñaqw tukiwqhqe, õmiqatsit aw wīkiwa. ⁵² Noqw puma put pas hihtatotat, pas hinhaqam hahlaykahkañw ahoy Jerusalem awya. ⁵³ Nihqe puma sutsep God kīyat ep hinnumya, God tayawinkahkañw aw hahlaykahkañwo.

JOHN

The Word of Life

¹ Ayáq yayhniwhqat epeq God Lavayiat pay ep'e; pu Lavayi God ámuma; pu pay Lavayi God. ² Pu pay pam hak piw yayhniwhqat epeq God amum yanta. ³ Sohsoy himu put ahpiy yukilti; pu qa himu yukiwtaqa put qa ahpiy yukilti. ⁴ Pam nāp nahpiy qatsit pasiwta; pu pay pam qatsi sinmuy amumi tālat anta. ⁵ Noqw tāla qatālat ep tālawva; noqw qatāla put qa tōka. ⁶ Noqw hak tāqa God ańqw ayatiwa; nihqe John yan mātsiwa. ⁷ Pam hak hihta tuawi'taniqe ōviy pitu, Tālat tuawi'taniqee, sohsoyam put ahpiy tūtuptionsaniqat ōviy'o. ⁸ Pay pam qa pas pas páam himu Tāla; pam put Tālat tuawi'taniqe ayatiwa. ⁹ I' Tāla pas antsanihqa sohsokmuy sinmuy amumi talni'taniqe it tūwaqatsit aw pituto. ¹⁰ Pam as pay tūwaqatsit ep sinmuy amuhpe hinnuma; pu sinom put ahpiy yukiltoti; noqw sinom put qa tuwi'yuńwa. ¹¹ Pam as pas nāp sinomuy amumi pituqw, sinomat put qa kwusuya. ¹² Nīkańw hakim hihsa'nihqam put kwusuyaqam put aw tūtuptionsaqam God tımatniqat pam pan pumuy amuńem yuku. ¹³ Puma hakim qa sinot ahpiy pu' pas tihtiwa, piw qa tokot tuńlayiyat ahpiy'o, piw qa tāqat tunatyayat ahpiynit pas God ahpiy'o. ¹⁴ Noqw Lavayi sínoniwhitiqe, itamuhsonve qatuptu; noqw itam lolmat qatsiyat aw yórikya, pas Nay sūkwa Tıatnihqat pan lolmat qatsiyat aw'i. Pas pam itamuy ōkwatuwa, nihqe itamumi qaatsat lalvaya. ¹⁵ John put hákiynihqat tuawi'taqe, pan tsahtsa'lawu: Ura nu it tāqat hapi lavayhtiqa pańqawu: Tāqa ańqw inuńknihqat inuhpenihqe pas pávani, sam pi pam inuhpenihqe mohtinihqe ōviy'o. ¹⁶ Noqw itam sohsoyam put qarūrumniyat ańqw ōmahtota, pu nānańumo núokwayata. ¹⁷ Pi itamuy hin hinwisniqat God Moses ahpiy itamumi tutapta; noqw Jesus Christ núokwat, lavayit pas antsanihqat enań itamumi kwusiva. ¹⁸ Qa haq hapi hak sino God aw yori. Nay pas sūka Tiat put aw unańwaat hapi put tunvotna.

John the Baptist's Message

(Mt 3.1-12; Mr 1.1-8; Lk 3.1-18)

¹⁹ Noqw Jew-sinom hakim God awwat momńwituy, Levit ahpiyviyatuy enań Jerusalem ańqw ayatota. Noqw puma John aw ókihqe yan put tūvińtota: Ya um hak'i? kitota. Noqw John yan nālavayhtiqa, ²⁰ Haknihqey súańqawhqe, qa tupki'tat pańqawu: Nu' qa Christ. ²¹ Noqw puma put tūvińtotaqe aw pańqaqwa: Noqw hinta? Ya um Elias? Noqw pam pańqawu: Nu qa pam'i. Noqw ya um God lavay'ayaat pas pávannihqa? Noqw pam lavayhtiqa pańqawu: Qae. ²² Pahsat puma put aw pańqaqwa: Noqw um hak'i? taq as itam itamuy ayatotaqamuy amumi soon qa hin tūawvayani. Ya um hímunihqey nāmi wūwanta? ²³ Noqw pam pańqawu: Nu hapi Tsahtsa'lawhqa, nihqe qayēsiwhpuve yan tsa'tinuma: Tutuyqawhqa ańqw pituto. Sońawnen put eńem pōhut súwip-totani. Pan ura God lavay'ayaat Esaias lavayhti. ²⁴ Noqw ima hakim ayatiwyaqam Pharisee-sinmuy amumum tōnawtaqamu. ²⁵ Noqw puma put tūvińtotaqe aw pańqaqwa: Noqw kurs as um qa Christ-nikańw, pu piw qa Elias-nikańw, pu piw qa God lavay'ayaat pas pavannihqat-nikańw, ya um hinoqw sinmuy kūyit akw tuvoylalawu? ²⁶ Noqw John lavayhtiqa amumi pańqawu: Nu sinmuy kūyit akw tuvoylalawu; nīkańw suhka umuhsonve wunuwtaqw, uma put qa tuwi'yuńwa. ²⁷ Pam as inuńk pítukańw, inuhpenihqe pas pávani; noqw soon nu yan'ewaynīkańw nas'ew put tots-sosompiyat nahni. ²⁸ Noqw John Bethabarat ep sinmuy kūyit akw tuvoylalawhqa, i' yaniwhiti, Jordan pāyut yupqōyveq'a.

The Lamb of God

²⁹ Qavońvaqw John Jesus put awniqw túwahqe pańqawu: Meh, i' hapi mańat God aw taviwhqat anta, pam sinmuy qaanhtipuyamuy ayo yúkuni. ³⁰ Ura nu it tāqat lavayhtiqa pańqawu: I' tāqa ańqw inuńknihqat inuhpenihqe pas pávani, pam inuhpenihqe mohtinihqe ōviy'o. ³¹ Noqw nu as put qa tuwi'ta; nīkańw as pam Israel-sinmuy amumi mātaqtiniqat ōviy nu pítuhqe, sinmuy kūyit akw tuvoylalawu. ³² Noqw John hin yórikqey tuawi'taqe pańqawu: Hikwsi hōwit antaqa ōńaqw hawhqe, put ep qatuptuqw, nu aw yóri. ³³ Noqw nu as put qa tuwi'ta; noqw i' hak nuy sinmuy kūyit akw tuvoylataniqat aw ayataqa inumi yan lavayhti: Hikwsi hawte' hakiy ep qatuptuni. Ason um pan tuwe' navoti'taqw, pam hapi sinmuy Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuvoylalawni. Yan hapi God inumi lavayhti. ³⁴ Noqw nu hapi aw yórikqe, ōviy pay pas pam hapi God Tıatnihqat yan tuawi'ta.

The First Disciples of Jesus

³⁵ Pu piw qavoñvaqw John lōqmuy put aw nánatuwnaqamuy amumum wunuwkañw, ³⁶ Jesus pañ waymaq, pam aw taytaqe pañqawu: Meh, i' hapi mañat God aw taviwhqat anta. ³⁷ Noqw put aw nánatuwnaqam put pañqawhq navotqe, Jesus ańk'i. ³⁸ Pahsat pu Jesus namtōkqe, puma put ańkniqw túwahqe, amumi pañqawu: Ya uma hihta nāwakna? Noqw puma aw pañqawu: Rabbi, (pam Tutuqaynaqa i'nihqe pam'i) ya um haqam qatu? ³⁹ Noqw pam amumi pañqawu: Uma inumumnen, aw yórikni; noqw ōviy puma ep pituhqe, put haqam qá-tuhqat aw yórikqe, put amum huruhti, pay tāwa pas atkaqtiqw ōviy'ō, (tāwa pakwút-sikishaqam ańhqe qōnil-tiq'ō). ⁴⁰ Noqw ima lōyōm John hiñqawhq navotqe Jesus ańknihqamuy amuñaqw suhka Andrew yan mātsiwa, Simon Peter tupkoata. ⁴¹ Noqw pam mohti pāvay Simon túwahqe, aw pañqawu: Itam Messias tuwa; (pam moñw'asi'taqa, i'nihqe pam'i). ⁴² Nihqe pam put Jesus aw wikva; noqw Jesus put aw tātayhqe aw pañqawu: Um Simon Jonat tíata; um yahpiy haqahpiy Cephas yan túnwantiwni, pam Owa, i'nihqe pam'i.

Jesus Calls Philip and Nathanael

⁴³ Qavoñvaqw Jesus Galileet aqwniqey unañwtiqe, Philip túwahqe, aw pañqawu: Um inuńkni. ⁴⁴ Noqw Philip pi Bethsaidat ańqw sino, imuy Andrew nit pu Peter pumuy kitsókiyamuy ańq'ō. ⁴⁵ Noqw Philip Nathanael túwahqe, aw pañqawu: Itam Messias tuwa, hakiy Jesus, Joseph tiyat, Nazareth ańqw tāqata. Ura Moses tutavot ep put pēna, pu ima God lavay'aymat lavayiyamuy ań piw put pēnaya. ⁴⁶ Noqw Nathanael put aw pañqawu: Ya sen himu nukñwa Nazareth ańqw yámakni? Noqw Philip aw pañqawu: Um inumumnen aw yórikni. ⁴⁷ Noqw Nathanael ańqwniqw, Jesus túwahqe put yan lavayhti: I' hapi pas antsa Israel-sino; it ep unatwi súlawu. ⁴⁸ Noqw Nathanael put aw pañqawu: Ya um haqam nuy tuwi'va? Noqw Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Nāt Philip un qa wáñwayhq, um nōnvospaltsokit atpipniqw, nu un tuwa. ⁴⁹ Nathanael lavayhtiqe aw pañqawu: Rabbi, um kurs God Tíata, um Israel-sinmuy moñwiamu. ⁵⁰ Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Um nōnvospaltsokit atpipniqw, nu un túwahqey pañqawhq, ya um paniqw tuptsiwa? Um nāt it epnihqe pas pāvanyaqat aw yórikni. ⁵¹ Pu pam put aw pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu ūmi pañqawni: Yahpiy hapi ōveqatsit aw hōtsíltiqw, uma aw tāyuñwni. Noqw God hoñviaymat nuy Sinot Tiyat ep ōmi yayvantakañw aw hantani.

The Wedding at Cana

2 Ahpiy pāyis talq hakim Galilee-tutskwat ep kitsókit Canat ep nāñuani; noqw Jesus yuat pep nuhtuma. ² Noqw Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumum nāñuiwniqat aw tūtsamiwa. ³ Noqw oवालत súlawhtiqw, Jesus yuat put aw pañqawu: Puma okiw oवालत ñastaya. ⁴ Noqw Jesus yuy aw pañqawu: Wuhti, ya um hinoqw hiñqawlawu? Pay ituwaniy nāto qa aw pitu. ⁵ Noqw put yuat tumal'a'yatuy amumi pañqawu: Umumi hiñqawhq, uma anhtotini. ⁶ Noqw pep navay owakuyhpi oyi, nanap lōp sen payhp wukokuyhpi ań ohpokit pan tūtukwa. Sinom kūyit akw nākwañw'ewakwtotaniqat ōviy pāvam pep oyi, imuy Jew-sinmuy hapi pam tuwiamu. ⁷ Noqw Jesus tumal'a'yatuy amumi pañqawu: Uma kuyhpi ań kūyit opomnayani. Noqw puma put ań tsíkilaya. ⁸ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Taa, uma ańqw kukye', tūnopni'taqat aw kūyi'wisni; noqw puma aw kūyi'wisa. ⁹ Noqw tūnopni'taqa kūyit oवालaniwhtiqat ańqw hikwt, put háqamyaqat qa navoti'ta. Pay tumal'a'yat put kukyaqam-sa navoti'yuhwa. Noqw ōviy tūnopni'taqa möönañwuy wáñwayhqe, ¹⁰ Aw pañqawu: Pas hapi as soon hak qa nukñwat oवालat tūnopnañwu, nen ason pay sinmuy pavan ōöyaqw, pahsat pu pay hin'ewakwniñwu; noqw kurs um tuwat pas nukñwat oवालt waranhta. ¹¹ Yan Jesus Galileet ep Canat ep kātatayhpi pas susmohti tumaltaqe, a'no himunihqey pan namtakna; noqw put aw nánatuwnayaqam put aw tūtuptsiwa. ¹² Yantaqat atsve pu' pam Capernaum aqw'a; pam-niqw, pu yuat-niqw, pu tupkomatu, noqw pu put aw nánatuwnayaqamu, nihqe puma pepeq pay qa wūhakis yēse.

Jesus Goes to the Temple

(Mt 21.12-13; Mr 11.15-17; Lk 19.45-46)

¹³ Noqw Jew-sinmuy hintsakpiam amutsva yūmosanihqat ep nōviwhqat aw pitsíwta, noqw Jesus Jerusalem aqw'a. ¹⁴ Nihqe God kīyat ep pakit, wāwakastuy, pu kanelmuy, pu hōwihtuy huhyayaqamuy pepeq tuwa, pu sīvat nāhoynwantotaqamuy pep yesqamuyu. ¹⁵ Nihqe pam sosompihohyat wuvahpitat, pumuy sohsokmuy God kīyat ańqw ihpoq lālaya, pu kanelmuyu, pu wāwakastuyu; nit pu sīvat nāhoynwantotaqamuy sīvayamuy siwumnat, huhyanpiyamuy takumna; ¹⁶ Nit hōwihtuy huhyayaqamuy amumi pañqawu: Uma imuy ayo'haqami tsamiani; uma Inay kīyat qa huhyankitotani. ¹⁷ Noqw put aw nánatuwnayaqam u'nayaqw, ura yan pey'ta: Nu uhkiy eñem qanātusi'taqey ep nīnaniwni. ¹⁸ Pahsat pu Jew-sinom lavayhtotiqe put aw pañqawu: Noqw um hih-ta aw yankañw iit hintsaki; um hihta akw uh'ōqalay itamumi poñhtani? ¹⁹ Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Uma it God kīyat sahpuknayaqw, nu pāyis tālat ań put ahoy wunuptsinani. ²⁰ Pahsat pu Jew-sinom pañqawu:

Lõp sunat ańqw navay sihkay'taqat yahsańwuy ań i' kitiwhq, ya um pāyis tālat ań put aw ahoy wunuptsinani? ²¹ Noqw pay pam nāp tokoy God kiyatnihqat pańqawu. ²² Noqw õviy pam mokiwuy ańqw ahoy tātayhq, ura pam yan amumi lavayhtiqat put aw nānatuwnayaqam u'naya; nihqe puma hin pey'taqat tūtuptsuwa, pu Jesus yan amumi hin lavayhtiqata.

Jesus Knows All Men

²³ Noqw Amuhtsva-yūmosanihqat ep nōviwhq, Jesus Jerusalem epniqw, sinom hīhihta kātutmalayat aw yórikyaqe, put aw tūtuptsuwa. ²⁴ Noqw pay Jesus pumuy amumi qa tuptsuwa, sohsokmuy amumi navoti'taqe õviy'o. ²⁵ Noqw soon pas piw hak Jesus put āwintani; pi himu sinot unańwpeqniqw pam navoti'tańwu.

Jesus and Nicodemus

3 Pu hak Pharisee-sinmuy amuńaqw tāqa Nicodemus yan mātsiwhqa qatu, Jew-sinmuy amuńaqw mońwi. ² I' hak mihikpuva Jesus aw pítuhqe, aw pańqawu: Rabbi, itam hapi pas suyan uń God ańqw sinmuy tutuqaynaniqe pítuhqat mātsi'yuńwa; ispi kurs God qa úmumniqw, um kātatayhpit hintsakqey kurs hin hintsakniq'õ. ³ Noqw Jesus lavayhtiqe put aw pańqawu: Pas antsa, pas antsa nu ūmi pańqawni: Pas qa piw tihtiwhqa soon God mońwtunatyayat aw yórikni. ⁴ Noqw Nicodemus put aw pańqawu: Noqw hak wuyńikańw hin piw tihtiwantani? Ya sen pam yuy ponoyat aqw pake', piw tihtiwantani? ⁵ Noqw Jesus put aw pańqawu: Pas antsa, pas antsa nu ūmi pańqawni: Hak kūyit-nikańw pu piw Qahováriwtaqat Hikwsit qa akw tihtiwhqa pas soon God mońwtunatyayat aw pákini. ⁶ Sinot ahpiy tihtiwhqa sinonińwu; pu Hikwsit ahpiy tihtiwhqa put ahpiy qatsit himuy'ta. ⁷ Pas uma soon qa pu' piw tihtiwyaniqat nu ūmi pańqawhqat um ep qa pas hin wūwantani. ⁸ Hūkańw haqami hūhuknik pańsoq hūhukńwu, noqw as um sōykitaqw navotńwu; nikańw háqaqwnikańw pu haqaminihqat um qa mātsi'tańwu; noqw pan hapi Qahováriwtaqa Hikwsi put ahpiy tihtiwyaqamuy unańwayamuy ep tumalay'tańwu. ⁹ Noqw Nicodemus lavayhtiqe put aw pańqawu: Noqw ti hin pasiwani? ¹⁰ Noqw Jesus lavayhtiqe put aw pańqawu: Ya um as Israel-sinmuy tutuqaynaqanikańw iit qa navoti'ta? ¹¹ Pas antsa, pas antsa nu ūmi pańqawni: Itam hihta navoti'yuńqey yuaatota, pu hihta aw yórikyaqey tuawi'yuńwa, noqw uma itahtuawiy qa õmahtota. ¹² Noqw kurs nu pay yep qatsit ep hihta hinyuńqat umuy āwintaqw uma qa tūtuptsuwe', puyaw tis nu õveqatsit ep hihta hinyuńqat umuy āawnaqw uma hin put tūtuptsiwani? ¹³ Qa hak hapi hisat õmiqatsit aw wūvi, pas õveqatsit ańqw hawhqa-saa, i' Sinot Tiat õveqatsit ep qátuhqa. ¹⁴ Noqw ura Moses qayēsiwhpuve tsūat himutsokit ep hāyaqw, pan hapi Nu Sinot Tiat pas soon hihta ep qa hāyiwni. ¹⁵ Noqw nāp hak inumi tuptsiwihqa qa hovalniwht qatsit qaso'taqat makiwni. ¹⁶ Pi God sinmuy amumi pas unańway'kańw kahkawnaqe, õviy pas sūkw tiy tavi, nāp hak put aw tuptsiwihqa qa hovalniwht, qatsit qaso'taqat himuy'vani. ¹⁷ Pi God Tiy sinmuy ayo óyaniqat õviy put ańqw tavi, sinmuy hin yukunaniqat qa paniq'õ. ¹⁸ Pi God put Tiyat aw tūtuptsuwaqamuy amuńem qa hinwat yukut, pumuy mātavi; nikańw pam put qa aw tūtuptsuwaqamuy sivintoyniwyaniqat pay pan amuńem yuku, puma put sūkw Tiyat qa aw tūtuptsiwihq õviy'o. ¹⁹ Pay i' Tāla tūwaqatsit aw pituqw, sinom put qa nānawaknat, soq qatālat ep hahlayya, puma qalomáhintsatskaqe õviy'o. Noqw paniqw hapi õviy God pumuy sivintoynaniqey amuńem yuku. ²⁰ Pi haqam qalomáhintsakqa tālat qa hahlayńwu, piw tālat qa awnińwu, taq nāphisat ka hintsakpiat suhputsniwniqw õviy'o. ²¹ Noqw pi i' hak pas qaatsat hinmaqa tālat awnińwu; nihqe pam God õqalayay ahpiy tumaltaqey tunvotnańwu.

Jesus and John

²² Iit atsve pu' Jesus put aw nānatuwnayaqamuy amumum Judea-tutskwat ep pitu; nihqe pep pumuy amumum qátuhqe, sinmuy kūyit akw tuvoylalawu. ²³ Noqw Salem ahayhp Aenon ep a'nō pāhuniqw, õviy John pep piw sinmuy kūyit akw tuvoylalawu, ²⁴ Pam nāt sivikimi qa tūviwhqe õviy'o. ²⁵ Noqw John aw nānatuwnayaqam hakiy hin kwańw'ewayhtiniqat ep Jew-sinmuy amumum nāńwuy'yuńwa. ²⁶ Noqw puma John aw ókihqe, aw pańqaqwa: Rabbi, ura i' Jordan yupqōyve úmumnihqa sinmuy kūyit akw tuvoylalawu; noqw sinom sohsoyam put aw õkiwta. Ura um put hakiy lalvaya. ²⁷ Noqw John lavayhtiqe pańqawu: Kurs hak õqalat makiwhqa kurs hin qa õńaqw put makiwni. ²⁸ Pi uma nāp inumi navoti'yuńqw ura nu pańqawu: Nu' qa Christ, pay ura nu put apyeve ayatiwa. ²⁹ Kwusi'taqa hapi mōõnańwnińwu; nopw put kwātsiat wunukańw aw tūqayte', put tōnyat ep pas hinhaqam hahlayhtińwu. Noqw õviy hapi ihahlayhi pas hin hintaniqey anhti. ³⁰ Pam soon qa suyht-sepńwat õqawi'mani; noqw nu pay soon qa pevewmani.

He who Comes from Heaven

³¹ Pi õńaqw pítuhqa hapi pas sohsokmuy amupyevee, noqw i' tūwaqatsit ańqwnihqa yep qatsit tunatyawta, nihqe yep qatsit tunatyayat yuaatańwu. Ońaqw pítuhqa hapi pas sohsokmuy amupyevee. ³² Nihqe pam hihta aw yórikkańw, pu navotqey put yuaata; noqw qa hak put tuawiyat kwusu. ³³ Tuawiyat kwúsuhqa put hapi akw

God pas antsanihqat pañqawu. ³⁴ Pi God añqw ayatiwhqa God lavayiyat yuaata; pi God put pas qa tuwanit Hik-wsit maki'taq'ö. ³⁵ Pi Naat Tiy aw unañway'taqe, öviy sohsok hihta aw put öqalmaqa. ³⁶ God Tiyat aw tuptsiwhqa hapi pay qatsit qaso'taqat himuy'ta; pu God Tiyat aw qa tuptsiwhqa hapi pas soon qatsit aw yórikni; pánis-sa pi God itsívuat put aw huruiwta.

Jesus and the Woman of Samaria

4 Noqw ima Pharisee-sinom nanaptaqw, yaw Jesus John epnihqe wūhaqnihqamuy sinotakañw, pumuy kūyit akw tuvoylalawu. ² Pay as pi Jesus qa nāp sinmuy kūyit akw tuvoylalawu, pay put aw nánatuwnayaqam pantsatska. ³ Noqw yaw pumuy yan nanaptaqat Jesus navotqe, Judea-tutskwat mātap, pu Galilee-tutskwat aqw'a. ⁴ Noqw pas pam kurs hin qa Samaria-tutskwat añni. ⁵ Nihqe öviy pam Samariat ep kitsókit Sycar yan mātsiwhqat aw pitu, ura Jacob tiy Joseph hihsaq tutskwat máqahqat áhayhpnihqat aw'i. ⁶ Noqw Jacob nōñan-vatñiat pep'e. Noqw Jesus waynumqe māñuiwkañw, patñive qatuptu tāwanasavehaqamo (tāwa navaysik-ishaqam añhqe qōniwmaq'ö) ⁷ Noqw hak Samariat ep wuhti kuytoqe ep pitu, noqw Jesus put aw pañqawu: Okiw nuy kuynaa. ⁸ (Put aw nánatuwnayaqam kīmihaqami tunöstuiwisa.) ⁹ Noqw pahsat pu Samariat ep wuhti put aw pañqawu: Ya hintaqw öviy um Jew-sinonikañw inumi kuyhtuviñlawu, susmataqpi nuy Samariat ep wuhtiniq'ö? Ima Jew-sinom pi Samariat-sinmuy amumum qa hintsatskaqw öviy'o. ¹⁰ Noqw Jesus lavayhtiqe put aw pañqawu: As um God kuwahtipuyat mātsi'te', pu hak ūmi kuyhtuviñtaqat hákiyinihqat tuwi'tani. Nen um put aw tūviñtaqw, soon pam uñ kūyit taytaqat qa máqani. ¹¹ Noqw wuhti put aw pañqawu: Meh, tāqa, noqw pi um hih-ta akw kuyniqey ñastaa, noqw patñi hinurs hōtsi. Noqw um put kūyit taytaqat háqamnihqe öviy'o? ¹² Ya um itanay Jacob epnihqe hak pas pávani? Pam pi ura itamuy pay hísathaqam it patñit maqa; nihqe ura nāp put añqw híhiko, pu tímatu, pu pokmatu. ¹³ Jesus lavayhtiqe put aw pañqawu: It pāhut añqw hikwqa pay piw pā-naqmqokmantani. ¹⁴ Nīkañw ason nu' hakiy kūyit maqaqw, put añqw hikwqa soon hisat pānaqmqokni; noqw nu' hakiy kūyit maqaqw, pam kūyi hakiy ahsonve pāhut yamamataqat antani, nen qatsit qaso'taqat aaniwnani. ¹⁵ Noqw wuhti put aw pañqawu: Meh, tāqa, himu as um nuy it kūyit maqaqw, nu pāpu qa pānaqmqokni, piw qa añqw kuytomantani. ¹⁶ Noqw Jesus put aw pañqawu: Yupa uhpuwsuñway wiktoo, noqw uma añqwni. ¹⁷ Noqw wuhti lavayhtiqe put aw pañqawu: Nu ñasta puwsuñway'ta. Noqw Jesus aw pañqawu: Pas um súañqawhqe Nu ñasta puwsuñway'ta, kita. ¹⁸ Pi um as tsívtotnihqamuy puwsuñwta; noqw i' pu' umum qátuhqa pay qa uhpuwsuñwa. Um pañqawhqe súañqawu. ¹⁹ Noqw wuhti put aw pañqawu: Meh tāqa, kurs um hak God lavay'ayaata. ²⁰ Noqw itanam pi it tūkwit ep God aw nānawakna; noqw úmuyniqw pi as sinom soon qa Jerusalem ep God aw nānawaknani. ²¹ Noqw Jesus put aw pañqawu: Wuhti, um nuy tuptsiwni, pay nāt uma qa it tūkwit, piw qa Jerusalem ep Inay aw nānawaknaniqat aw pituto. ²² Uma hihta aw nānawaknaqey haknihqat qa navoti'yuñwa; itam pi hakiy aw nānawaknaqey navoti'yuñwa, pi God Jew-sinmuy amuhpiy sinmuy ayo öoyaqw öviy'o. ²³ Nīkañw pay nāt aw pituto, híkispí pas aw pitsíwta, pep pu' hakim añ pas antsa Inay aw nāwakinwisqam unañway añqw pas antsay'kahkañw put aw nāwakinwisniqat aw'i. Pi pan hapi hakim Inay aw nāwakinwisnihqamuy pam tuñlay'ta. ²⁴ Pi God hapi Hikwsi; noqw put aw nāwakinwisqam pas soon qa unañway añqw pas antsay'kahkañw put aw nāwakinwisni. ²⁵ Noqw wuhti put aw pañqawu: Antsa yaw hak Messias Christ yan tūñwantiwhqa God añqw pítuniqat nu navoti'ta; ason yaw pam hak pite', itamuy sohsok hihta āawnani. ²⁶ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay nu ūmi yuaataqa hapi pam Messias. ²⁷ Noqw pahsat pu put aw nánatuwnayaqam ókihqe, pam wuhtit amum yuaataqw aw kāwuwaya; noqw qa haqawa put hihta tūviñtaqat, pu sen pam hinoqw put aw yuaataqat put tūviñta. ²⁸ Noqw pahsat pu wuhti wikoroy pep mātap, kīminihqe, ep sinmuy amumi pañqawu: ²⁹ Kurs huvam inumum pāmiye', it hakiy tāqat nuy añqaqw hihta hinhtiqat sohsok nuy āawnaqat aw uma yórikyani; ya sen qa i' hak Christ? ³⁰ Pahsat pu puma kīñaqw nōñakqe, put aw öki. ³¹ Noqw put ahkwayñap Jesus aw nánatuwnayaqam put aw ö'qalyaqe pañqaqwa: Nōsaa, Tutuqaynaqa. ³² Noqw pam umumi pañqawu: Pay nu nōvat nōsniqey himuy'taqw, uma put qa tuwi'yuñwa. ³³ Noqw öviy put aw nánatuwnayaqam nānami pañqaqwa: Ya sen pay hak eñem nōvay'va? ³⁴ Noqw Jesus amumi pañqawu: Nu hakiy nuy añqw távihqat tunatyayat hintsake', put tumalayayt yúkiniqw pam pantaqa inuñem nōsiwhqat anta. ³⁵ Noqw ya uma qa pañqaqwa: Pay nāt nālōq mūmuyawhtuy ep pu' natwani tsovalniwni, kitota? Meh, nu umumi pañqawni: Kurs huvam kwuhpukye', pāvasat añ yórikya; pi pay tukwsiwyuñqe tsovalniwniqat aw pitsíwta. ³⁶ Noqw hōhōkqa ahsalawñwu, nihqe soñawnen sinmuy tsovalaqw, puma qatsit qa so'taqat himuy'vayani. Noqw uyhqaniqw, pu hōkqa puma nāma hahlayhtiñwu. ³⁷ Noqw yep hapi yan yuaatiwhqa pas antsaa: Suhka uyhq, pu suhka hōqö, ii. ³⁸ Uma haqe' qa maqsontotat añ hōqyaniqat nu aw umuy ayata. Pay pētu añ tumaltotaqw, uma amumum sum-itumalay'yuñwani. ³⁹ Noqw kaysiwhqam Samariat ep sinom pep kīve yesqam wuhtit lavayiyat ahpiy Jesus aw tū-tuptsiwa, ura pam pañqawu: Pas nu añqaqw hihta hinhtiqat pam nuy sohsok āawna. ⁴⁰ Noqw öviy Samariat ep sinom Jesus aw ókihqe, pam pumuy amumum huruhtiniqat put aw nānawakna; noqw pam lōs tāwat añ pep qatu. ⁴¹ Noqw piw nāt pētu kaysiwhqam pas nāp lavayiyat ahpiy put aw tūtuptsiwa; ⁴² Nihqe wuhtit aw

pañqawu: Pu' hapi itam tütuptsiwa, qa uhlayiy ahpiy'o, pi itam pas nāp aw tūqayyuñqe, pas suyan i' hak sinmuy ayo ðoyhqa Christnihqat itam nanapta.

Jesus Heals an Official's Son

⁴³ Noqw ahpiy lōs talq pam pañqw ahpiynihqe, Galileet aqw'a. ⁴⁴ Pi God lavay'ayaat nāp tutskway ep qa kaptsiwtañwuqat Jesus nāp pañqawu. ⁴⁵ Noqw pam Galilee-tutskwat ep pituqw, Galilee-sinom put pās taviya, puma pi nuhtum Jerusalem ep nōviwhqat épeqyaqe, put hihta hinhtiqtat sohsok aw yórikyaqe ðviy'o. ⁴⁶ Noqw Jesus Galileet ep Canat aw piw pitu; pep ura pam kūyit añqw oवालत yuku. Noqw hak pas pavan sinot tiat tiyo Capernaum ep tūtuya. ⁴⁷ Noqw yaw Jesus Judeat añqw Galileet ep pítuhqat naat navota; noqw pam as put ámumnen tiyotiyat qalaptsinaniqtat pam aw nāwakna, pam okiw mokíwuy aqw pitsíwtaqw ðviy'o. ⁴⁸ Pahsat pu Jesus put aw pañqawu: Pas uma añ kátatayhpit hihta tuawí'yunqat aw qa yórike' soon tütuptiwani. ⁴⁹ Noqw pas pavan tāqa put aw pañqawu: Tāqa, um okiw itiy nāt qa mokq aqwni. ⁵⁰ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay um aqwni, pay uhti qatu. Noqw Jesus put aw hin lavayhtiqtat tāqa tuptsihwqe, pañqw ahpiy'o. ⁵¹ Nihqe ðviy pam pahsat atkamiqniqw, tumal'aymat ahsawvayaqe āawnayaqe aw pañqaqwa: Pay uhti qa mokqe qatu. ⁵² Pahsat pu pam hísatniqw añqwtiqat pam pumuy tūviñta; noqw puma pañqaqwa: Tāvok tāwanasaproyaqw (tāwa añhqe tsañe'sikis qōniwmaq) pam mukihoya. ⁵³ Noqw naat navoti'taqw, ura pahsat Jesus put aw pañqawu: Pay uhti qatu, kita. Nihqe ðviy pam nāp tuptsíwa, pu kíyat sohsyam ep yesqamu. ⁵⁴ Noqw Jesus Judeat añqw Galileet ep pitut yan kátatyhpit tumaltaqe pas hímunihqey pahsat lōs namtakna.

The Healing at the Pool

5 It atsve pu Jew-sinmuy nōviwhqayamuy aw pitu; noqw Jesus Jerusalem aqw'a. ² Noqw Jerusalem epeq haqam kanelhōtsiwat yan tūñwantiwhqat aqlap patuphaiwta; pam Hebrew-sinmuy amuhkwa Bethesda yan mātsiwhqa; noqw pam tsivót-sikivo tuhōy'ta. ³ Noqw okiw hakim ðōyput, pu qapostalyaqam, qayaktaqam pu amuhpa' sūmokput tūtuyyaqam qaan'ewakw hintaqam pañ qatsya, pāhut poniniykuniqtat maqaptsi'kahkañwo. ⁴ Pi haqe' qalawmaq, ðveqatsit añqw hoñviaya pāmiq hāwe', put poniniykinañwuniqw ðviy'o; noqw pāhut poniniykuqw, hak aqw mohti pake' tūyay qalaptuñwu. ⁵ Noqw hak tāqa sunat pakwt nanal sihkay'taqat yahañwuy añ hihta tūtuyhqa okiw pep qatu. ⁶ Noqw pam wáokiwtaqw Jesus tūwahqe, pam hisat pantaqw navoti'taqe aw pañqawu: Ya um qa qalaptuniqey nāwakna? ⁷ Noqw tūtuyhqa lavayhtiqe put aw pañqawu: Tāqa, pi pāhu poniniykuqw, kurs hak okiw nuy aqw pánañwu. Okiw nāt nuy aqw hoytaqw, pay haqawa inupyeve aqw pákiñwu. ⁸ Noqw Jesus put aw pañqawu: Wunuptut, uh'ahpay ömahtat, nakwsuu. ⁹ Noqw pahsat pay tāqa qalaptuqe, ahpay ömahtat, nakwsu. Noqw ép nasuñwintalönwiwta. ¹⁰ Noqw ðviy Jew-sinom qalaptuqtat aw pañqaqwa: Pu' hapi nasuñwintalöñni, um uh'ahpay kinumniqw pam qa sūanta. ¹¹ Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Pi hak nuy qalaptinaqa inumi pañqawu: Uh'ahpay ömahtat, nakwsuu, kita. ¹² Pahsat pu puma put tūviñtotaqe, aw pañqaqwa: Noqw ya hak um uh'ahpay ömahtat nakwsuniqtat ūmi pañqawu? ¹³ Noqw i' hak qalaptuqa put hákiyiqw qa navoti'ta; sinom pep suhpantaqw Jesus pay ahpiyniqw ðviy'o. ¹⁴ Ahpiy pantaqw Jesus God kíyat ep put tūwahqe aw pañqawu: Meh, um hapi qalaptu; um pāpu qaanhtiput qaan hinmani, taq nāp hisat ka um hihta pas pāpu qalolmat aw pítuni. ¹⁵ Noqw tāqa ahpiynihqe kurs Jesus put qalaptinaqtat Jew-sinmuy āawna. ¹⁶ Noqw paniqw ðviy Jew-sinom Jesus aw wuktota; nihqe aw put haqami hintsanyaniqey tunatyawyuñwa, pam nasuñwintalöñnit ep it tumaltaqw ðviy'o. ¹⁷ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Nāt Ina pew pahsavo tumalay'ta, noqw ðviy nu' piw tumalay'ta, kita. ¹⁸ Yantaqtat ahpiy Jew-sinom Jesus nīnayaniqey pas pāpuwat tunatyawyuñwa, pam nasuñwintalöñnit qa hihtata; nit qa put-saa, pas piw pam God put náatnihqat pañqawhqe pas God-nihqey pañsoq nātsoka.

The Authority of the Son

¹⁹ Pahsat pu Jesus lavayhtiqe, amumi pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni? Pas soon Tiat hihta nāp nahpiy hintsakñwu, pas Naat hihta hintsakq, aw tayte' pam put hintsakñwu; pi pam hihta hintsakq Tiat piw put an hintsakñwu. ²⁰ Pi Naat Tiy aw unañway'ta, nihqe hihta hintsakqey sohsok put aw mahtakinta; nihqe pam iit tutmalat epnihqe nāt pas pávanyaqtat put aw mahtaknaqw, uma kátayyuñwani. ²¹ Pi Ina so'pumuy ahoy tātaynañwu, pu qatsihuytañwu; noqw pan hapi piw nu' put Tiat hakiy tātaynanik panhtiñwu. ²² Pi Ina qa hakiy hinwat yuykuna; pam put sohsok pantaqtat nuy put Tiy aw mātavi, ²³ Sohsyam nuy kaptsi'yunwiniqtat ðviy'o, pas Inay hin kaptsi'yunqey pan'i; hak nuy qa kaptsi'taqa piw Inay nuy añqw távihqat qa kaptsi'tañwu. ²⁴ Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Ilavayiy navotqa, pu Inay nuy añqw távihqat aw tuptsihwqa hapi qatsit qa-so'taqat himuy'ta; noqw God pas soon put hinwat yukunani; pi pam mokiwuy añqw qatsit aw yámakiwtaq'ö. ²⁵ Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Ima so'pum God Tiyat tōnyat nanaptaniqtat aw pituto, hikis pi pay aw pitsíwta; noqw nanaptaqam yesvani. ²⁶ Pi Ina pas nāp nahpe qatsit pasiwtaqe, pan piw nu put Tiat pas

nāp nahpe qatsit pasiwtaniqat pam inuñem yuku. ²⁷ Nihqe nu hin hihta ep yúkumantaniqat nuy öqalmaqa, nu hapi Sinot Tíatniqw öviy'o. ²⁸ Uma it aw qa pas káwuwantotani; nāt tūamit añ tañawtaqam sohsoyam itönay nanaptaniqat aw pituto. ²⁹ Noqw puma pañqw nõñakni; ima lolmat tumaltotaqam qatsit aw yesvani; noqw pu qalolmat tumaltotaqam hovalniwyaniquey aw yesvani.

Witnesses to Jesus

³⁰ Soon nu nāp nahpiy hihta hintsakni; nu hin navote', put ahpiy hin yúkuñwu, noqw nu hihta suan yúkuñwu, ispi nu qa itunatyay hinhtiniqey tunatyawtat, pas nuy añqw távihqat Inay tunatyayat nu hinhtiniqey tunatyawtañwuniqué. ³¹ Kurs nu pay nāp nātuawi'taniqw, ituawi hapi qa antsani. ³² Pay nuy hákiyinihqat pas suhka tuawi'ta; noqw nu navoti'taqw pam nuy suan tuawi'ta. ³³ Ura uma John aw hakimuy ayatota; noqw pam nuy súan tuawi'ta. ³⁴ Níkañw pay nu sinot nuy hin tuawiyat qa pas antsatañwu; noqw pi as uma ayo nõñakniqat öviy nu yan lavayhti. ³⁵ John pi as pas kopitsoki uwiwitaqa talni'taqat panta; noqw as uma put talniyat ep hahlayyaniquey hihsavo suhta'ewya. ³⁶ Níkañw pay John tuawiyat epnihqe himu pas pávannihqa nuy tuwi'ta. Itumala nuy Inay añqw taviwhqat mahtakna. Ina nuy hihta hinhtiniqey yúkuniqat öviy ayataq, nu put hapi tumalay'ta. ³⁷ Ina nuy añqw távihqa pas nāp nuy hákiyinihqat pañqawu: Uma pi qa hisat put tönayat nanapta, piw hin son'iwhqat aw yóriky. ³⁸ Noqw put lavayiat umuh'unañway qa aw tuyqawi'ta, öviy pi pam hapi añqw taviqw, uma put aw qa tütuptsiwa. ³⁹ Uma tutuvenit ahpiy qatsit qa so'taqat tuway'yuñqey wūwantotaqe, öviy put añ puritota; noqw pi pam nuy hákiyinihqat tuawi'ta. ⁴⁰ Noqw uma inumiye' qatsit makiwyaniquey qa nānawakna. ⁴¹ Nu sinmuy tayawinpiyamuy qa nāwakna. ⁴² Pi nu umumi navoti'taqw uma umuh'unañwpeq God aw qa unañway'yuñwa. ⁴³ Nu Inay tuñwniyat aw yankañw pituqw, uma nuy qa kwusuya; pay ason hak pas nāp tuñwniy aw yankañw pituqw uma pay soon put qa kwusayani. ⁴⁴ Ya uma hin tütuptsiwani? Oviypi uma nānañaqw tayawinpit tuñlay'kahkañw tayawinpit God-sa añqwnihqat qa tunatyawyuñwa. ⁴⁵ Uma umuh'unañwpeq qa pan wūwantotani: Pam Nay aw itamuy qaantaqat ep tükopanani. Pay suhka umuy pantsakni, aw umuhtaqa'nañwa, Moses. ⁴⁶ Pi uma as Moses tütuptsiwe', soon nuy qa tütuptsiwani, pi pam nuy pēna. ⁴⁷ Níkañw kurs uma put pēniyat qa tütuptsiwe', ya uma hin ilavayiy tütuptsiwani?

Jesus Feeds the Five Thousand

(Mt 14.13-21; Mr 6.30-44; Lk 9.10-17)

6 Iit atsve pu' Jesus Galileet ep wuhkovatuphat Tiberias yan piw túnwantiwhqat ayoqwat yama. ² Noqw sinom qaan'ewakw hintaqam put añkya, pam tütuyyaqamuy amuhpa' kátatayhpiy tumaltaqaw aw yórikyaqe öviy'o. ³ Noqw Jesus tsomomiq wupqe, put aw nánatuwnayaqamuy amumum pepeq qatuptu. ⁴ Noqw Jew-sinmuy tuiwiam Amutsva-Yūmosanihqat ep nõviwhqat aw hayiñwiwta. ⁵ Noqw Jesus kwuhpukqe, sinmuy qaan'ewakw hintaqamuy put aw ökiwtaqamuy amumi yórikqe, Philip aw pañqawu: Ya itam sen haqam tunös-tuiyaqw ima nõñösani? ⁶ Noqw pay pam put aw hin hepqe öviy kita, pay pi as pam hinhtiniqey nāp navoti'taqe öviy'o. ⁷ Noqw Philip put aw pañqawu: Pay as pi kurs itam lõp sunat sivat akw pölavikit tuiye', itam nāto kurs hin pumuy sohokmuy hiñsakw nopnayani. ⁸ Noqw suhka put aw nánatuwnaqa Andrew, it Simon Peter tupkoat, Jesus aw pañqawu: ⁹ Hak yep tiyohya tsivot söhövosvölavikit nitkay'va, pu lõqmuy tsākw pākiwhtuy; noqw ya pam sinmuy kaysiwhqamuy amumi hímuu? ¹⁰ Noqw Jesus pañqawu: Uma sinmuy yesvanayani. Noqw pep a'nö tūsaqa; noqw öviy sinom pañ yesva, tsivot-sikip sōmorit pahsa'haqam tahtaqtu. ¹¹ Pu Jesus pölavikit ömahtaqe, put ep hihlayhtit, put aw nánatuwnayaqamuy amumi put oya; noqw puma añ yesqamuy amuhpa put o'ya, pu pākiwhtuy pīwu, hihsa'haqam nānawaknaqat pahsaa. ¹² Noqw pumuy döyaqw, pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Uma yónoyhpüt akwsinwqat tsovalayani, noqw qa himu hovalniwini. ¹³ Noqw öviy puma tsivot söhövosvölavikit añqw yónoyhpüt nõñösaqamuy akwsinwpuyamuy tsovalayaqe, pakwt lõq sihkay'taqat tutsáysivut añ opomnaya. ¹⁴ Noqw Jesus kátatayhpüt tumaltaqaw, sinom aw yórikyaqe, pañqawu: Pay kurs pas antsa i' tāqa God lavay'ayaat tūwaqatsit aw pitúniqa. ¹⁵ Noqw puma put awye', pas öqalay akw put moñw-tapyaniqat Jesus māmatsqe pay nāla piw tsomot aqwhaqamii.

Jesus Walks on the Water

(Mt 14.22-33; Mr 6.45-52)

¹⁶ Noqw tapkiqw put aw nánatuwnayaqam wuhkovatuphat aw hanhqe, ¹⁷ Pākihut aqw yuñt pāvaqe Capernaum aqwy; noqw nuñwu qatālawvaqw, nāt Jesus qa pitu. ¹⁸ Noqw pumuy panwisq, a'nö hukvaqw pāhu a'nö hoñvanta. ¹⁹ Noqw öviy puma pāhut añqe' kwetstiwisqe payhp, sen nālöp tutskwatuwanit pahsavohaqami hoyóyokuyaqw, Jesus pāvaqe waymakañw pākihut aw hayiñwna. Noqw pam panmaq, puma put tutwaqe pas tsātsawna. ²⁰ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pay nūu, uma qa tsawiniwyuñwini. ²¹ Pahsat pu puma hahlayhtotiqe, put pākihut aqw panaya; noqw pahsat pay pākihut pumuy haqami hoyóyototaqat aqw pitu.

The People Seek Jesus

²² Noqw qavoñvaqw sinom wuhkovatuphat ayaqwat huruhtotiqam ura pay suhka pākihu pápiqniqw put u'naya; noqw ura Jesus aw nánatuwnayaqam put aqw yuñqw, pay ura Jesus pumuy qa amumum put aqw paki, noqw pay puma nanalt ahpiyya. ²³ Noqw pay pētu pākihu Tiberius añqwayaqam pañso öki, ura Tutuyqawhqa haqam pölavikit ep hahlayhtit tünopnaqat pañsoo. ²⁴ Noqw sinom Jesus-nikañw pu put aw nánatuwnayaqamuy pep qa tutwaqe, pākihut añ yuñt, Jesus hepwisqe Capernaum ep öki.

Jesus the Bread of Life

²⁵ Nihqe puma wuhkovatuphat yupqöyveq put tutwaqe, aw pañqaqwa: Tutuqaynaqa, ya um hisat peqw pitu? ²⁶ Jesus lavayhtiqe pumuy amumi pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Uma kätutmalat aw yórikyaqey qa paniqw nuy hepnumya, pi uma pölavikit nönösaqe döyaye öviy'o. ²⁷ Uma nõsiwhqat pay súlawhtiñwuqat qa put öviy tumalay'yuñwni. Uma nõsiwhqat qatsit qaso'taqat aniwnaqat öviy tumalay'yuñwni; put hapi nu' Sinot Tiat umuy máqani. Pi Ina God öqalay akw nuy tuvoylata. ²⁸ Noqw puma put aw pañqaqwa: Noqw itam hihta tumalat hintsatske' God tayawnayani? ²⁹ Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Uma hapi hakiy God añqw távihqat aw tütuptsiwe', yan God tayawnayani. ³⁰ Pahsat pu puma put aw pañqaqwa: Noqw ya um hihta akw put pantaqat itamumi mahtaknaqw itam aw yórikye' ümi tütuptsiwani? Um hihta tumalay'ta? ³¹ Itanam pi ura qayësiwhpuve hihta mennat nönova; öviy pi yan pey'ta: Pam öveqatsit añqw pumuy tunös-maqa, yan'i. ³² Pahsat pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Qa Moses pút pölavikit öveqatsit añqw umuy maqa; noqw Ina hapi pas antsa pölavikit öveqatsit añqwnihqat umuy maqa. ³³ Pi öveqatsit añqw hawhqa hapi God añqw pölavikit anta, pam hapi sinmuy qatsit huylawu. ³⁴ Pahsat pu puma put aw pañqaqwa: Tutuyqawhqa, um okiw sutsep itamuy it pölavikit huylawni. ³⁵ Noqw Jesus amumi pañqawu: Nu hapi pölaviki hakiy qatsit máqañwuqa; inumi pítuhqa soon hisat tsöñmokni, pu inumi tuptsihqat soon hisat pānaqmokni. ³⁶ Noqw pi nu ura umumi pañqawu: Uma as inumi yórikyakahkañw qa tütuptsiwa. ³⁷ Sohsoy-am Inay añqw inumi noiwayaqam inumiyani, noqw ason hak inuminiqw, soon nu put ayo tūvani. ³⁸ Nu qa nāp itunatyay hintsakniqe öveqatsit añqw hāwi, nu Inay nuy añqw távihqat tunatyayat hintsakniqe öviy'o. ³⁹ Noqw i' hapi Inay nuy añqw távihqat tunatyaata: Nu sohsoymuy hakimuy put ahpiy inumi noiwayaqamuy qa hihtawat kwayht, nuhtuñk talönvaqat ep pumuy ahoy tātaynani. ⁴⁰ Noqw i' hapi nuy añqw távihqat tunatyaata: Sohsoy-am Tiyat aw yórikyakahkañw, put aw tütuptsiwaqam qatsit qaso'taqat makiwyani; noqw nu nuhtuñk talönvaqat ep pumuy ahoy tātaynani. ⁴¹ Pahsat pu Jew-sinom put aw qayan unañway hiñqaqwa, pam pölaviki öveqatsit añqw hawhqe ura pañqawhqe öviy'o. ⁴² Nihqe puma pañqaqwa: Ya qa i' Jesus, it Joseph tíata? Itam put náyat-nikañw pu yuyat pumuy tuwi'yuñwa. Noqw ya hintaqw öviy pam öveqatsit añqw hawhqe pañqawlawu? ⁴³ Noqw öviy Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Uma qa nānahpa' qaán umuh'unañway hiñqaqwani. ⁴⁴ Pas Ina nuy añqw távihqa hakiy pan unañwtoynaqw, pam-sa inumini; noqw nu nuhtuñk talönvaqat ep put ahoy tātaynani. ⁴⁵ Pi ura God lavay'aymuyatuy pēniyamuy añ yan pey'ta: Pu puma sohsoyam God añqw tutuqayyani, yan'i. Paniqw öviy sohsoyam Inay añqw nanaptakañw pu tūqayyaqam inumi ökiwta. ⁴⁶ Pay ka hak hisat Inay aw yórikat nu qa pañqawu, hal i' hak God añqw pítuhqa, pam-sa Inay aw yóriki'ta. ⁴⁷ Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Inumi tuptsihqat hapi qatsit qaso'taqat pay makiway'ta. ⁴⁸ Nu hapi pölaviki sinmuy qatsit máqañwuqa. ⁴⁹ Pay as pi umanam qayësiwhpuve hihta mennat nönösat, pay qa yëse. ⁵⁰ Nu hapi i' pölaviki öveqatsit añqw hawhqa, it pölavikit añqw nösqa qa mokniqat öviy'o. ⁵¹ Nu hapi taytaqa pölaviki öveqatsit añqw hāwi; it pölavikit añqw nösqa sutsep qátuni. Noqw nu pölavikit lavayhtiqe itokoy pañqawu; put hapi nu sinmuy amuñem távini, puma yesniqat öviy'o. ⁵² Noqw öviy Jew-sinom put ep nāñwuy'yuñqe, pañqaqwa: Ya sen i' hin itamuy tokoy nopnani? ⁵³ Pahsat pu Jesus amumi pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Pas uma Sinot Tiyat tokoyat qa nönösakañw, pu put uñwáyat qa hikwey' uma umuh'unañwpeq qatsit nāstayani. ⁵⁴ Itokoy tūmoytakañw, pu iuñway hīhikwqa hapi qatsit qa so'taqat pay himuy'ta, noqw nu nuhtuñk talönvaqat ep put ahoy tātaynani. ⁵⁵ Pi itoko pas antsa nõsiwhqa, pu iuñwa pas antsa hīhikwqa. ⁵⁶ Itokoy tūmoytakañw pu iuñway hīhikwqa inuhpe qatu; noqw nu put ep qatu. ⁵⁷ Pi Ina qátuhqa nuy añqw tavi; noqw nu put ahpiy qatu; noqw pay pan hapi hak nuy tūmoytaqa nuy akw qátuni. ⁵⁸ I' hapi páam himu pölaviki öveqatsit añqw hāwi; pam it mennat umunamuy amuhpiy nõsiwhqat qa panta; ura puma put añqw nönösat, pay qa sutsep yëse. It pölavikit añqw nösqa hapi pas sutsep qátuni. ⁵⁹ Pam Capernaum ep tsotsvalkive sinmuy tutuqaynakañw, yan lavayhti.

The Words of Eternal Life

⁶⁰ Noqw öviy kaysiwhqam put aw nánatuwnayaqam it nanaptaqe pañqaqwa: Pam hihta pas nuhtsel'ewakw itamuy tutuqayna; ya sen hak añ kuytani? kitota. ⁶¹ Noqw put aw nánatuwnayaqam it ep qaan'unañway

hiñqawqaw, Jesus unañwpeq navoti'taqe, amumi pañqawu: Ya i' umumi qalomátöqti? ⁶² Noqw tis kurs ka nu Sinot Tiat öveqatsit ep qātuñwuqey aqw wuptoqw, uma aw yórikye', pahsat uma hin wūwayani? ⁶³ Pi Hikwsi hapi hakiy taytoynañwu; hakiy tokoat qa hihta ápiniñwu; nu umumi hihta lavayhtiqw, pam pantaqa hikwsit añqwnihqe sinmuy qatsíhuylawu. ⁶⁴ Noqw pi uma haqawat qa tütuptsiwa. Pi hakim put aw qa tuptsiwni'yuñqat Jesus pay navoti'ta, pu hak momñwituy amumi put mātapniqata. Pam sinmuy tutuqaynativaqey añqaww pūvut sohsok navoti'ta. ⁶⁵ Pahsat pu pam pañqawu: Paniqw hapi öviy nu ura umumi pañqawu: Pas Ina hakiy qa pan unañwtoynaqw, soon pam hak inumini. ⁶⁶ Yantaqat atsve put aw nánatuwnayamuy amuñaqw wūhaqnihqam put mātatve; nihqe pāpu qa amum hinnumya. ⁶⁷ Noqw pahsat pu Jesus imuy pakwt lōq sihkay'taqamuy amumi pañqawu: Noqw ya uma nuhtum inuñaqw ahpiyyani? ⁶⁸ Noqw pahsat pu Simon Peter lavayhtiqe pañqawu: Tutuyqawhqa, noqw itam hakiy awyani? Pi um pi lavayit qatsit qaso'taqat aniwnaqat lalvaya. ⁶⁹ Noqw pay itam tütuptsiwaqe, um pas pam hak Christ God qátuhqat Tiatnihqat qapēvevnaya. ⁷⁰ Noqw Jesus amumi pañqawu: Ya nu umuy pakwt lōq sihkay'taqamuy qa namorsta? Noqw uma haqawa Nukpanat akw tuyqawiwta. ⁷¹ Pam hakiy Simon tiyat Judas Iscariot pañqawu. Pam hapi as imuy pakwt lōq sihkay'taqamuy amumum tōnawkañw Jesus momñwituy amumi mātapniniqw öviy'o.

Jesus and His Brothers

7 Yantaqat atsve pu' Jesus Galileet ep hinnuma, Jew-sinmuy put nīnayaniqey tunatyawyuñqw, öviy pam Judeat ep qa hinnumniqee. ² Noqw Jew-sinom hisat nanalt talōñvaqat añ kihsit añ yesñwuqat aw pituto. ³ Noqw öviy Jesus tupkomat put aw pañqawu: Yupa, Judeat aqw'a, noqw ūmi nánatuwnayaqam uñ hihta hintsakqat aw nuhtum tāyuñw. ⁴ Qa haq pi hak nātuwiwniqey nāwaknaqa nanauyve tumalay'tañwu. Kurs um pas antsa iit hintsake', um nuhtumi nāmahtaknani. ⁵ Hikis pi put tupkomat put aw qa tuptsiwni'yuñqe öviy yan aw lavayhtoti. ⁶ Pahsat pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay nāt ituwaniy aw qa pitu; nawus pi umuhtuwaniy aw sutsep pitsiwa. ⁷ Pay yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam soon qa umumi unañway'yuñw; inumi pi qayan unañway'yuñwa, puma qalomáhintsatskaqat nu pañqawlawhq öviy'o. ⁸ Pay pi uma nōviwhqat aqwyani, nu' pay nāt qa aqwni, nāt ituwaniy aw qa pas pas pitu. ⁹ Yan pam pumuy amumi lavayhtit, pay hāk Galileet ep huruhti.

Jesus at the Feast of Tabernacles

¹⁰ Nīkañw ason put tupkomat pas aqwyawq, pahsat pu pam tuwat nōviwhqat aqw'a, nīkañw pay qa nuhtum-nit pay hihin nanauyvee. ¹¹ Noqw öviy Jew-sinom nōviwhqat epeq put hepnumyaqe pañqawu: Ya pam háqamo? ¹² Noqw sinom put hīhin lavayta; noqw haqawat pañqawu: Pas as pam lolma; noqw pētu pañqawu: Qae, pam nuhtumi yēlawu. ¹³ Noqw pay puma nanayuve put lavayta, puma Jew-sinmuy mamqasyaqe öviy'o. ¹⁴ Noqw nōviwhqat nālōs talōñni'maqw, Jesus God kīyat awnihqe, pep sinmuy tutuqayna. ¹⁵ Noqw Jew-sinom kātayyuñqe pañqawu: Ya i' qa tutuqayñwunikañw hin tutuvenit tuwi'ta? ¹⁶ Noqw Jesus lavayhtiqe pumuy amumi pañqawu: Pay itutuqayhpi qa inuhpiy'o, pam nuy añqw távihqat ahpiy'o. ¹⁷ Put tunatyayat hinmaniqey tunatyawtaqa itutuqayhpi háqawñihqat māmatsni, sen pam God añqwnihqata, sen pay nu nāp nahpiy yuaataqata. ¹⁸ Kurs nu nāyuaate', ka nu tayawniwniqey tuñlay'tani; nīkañw kurs nu Inay nuy añqw távihqat tayawniwniqat tunatyawte', pahsat pu nu pas soon atsātani, noqw himu qasuantaqa inuhpe súlawni. ¹⁹ Puyaw umuy hin hinwisniqat Moses umumi qa tutapta? Noqw uma qa haqawa put tutavoyat an hinma. Uma pi nuy nīnayaniqey anyuñwa. ²⁰ Noqw sinom lavayhtotiqe aw pañqawu: Kurs um nukpanhikwsit akw tuyqawiwta. Ya hak uñ nīnaniqey anta? ²¹ Jesus amumi pañqawu: Ura nu sūs nasuñwintalōñnit ep hihta tumaltaqw, uma sohsoyam kātayyuñwa. ²² Pu öviy pi piw tiyohya poñotkiwmantaniqat Moses umumi tutapta. (Pam qa Moses ahpiy panta, pas itanamuy amuhpiy pan yukiwta.) Noqw uma nasuñwintalōñnit ep hakiy poñotkuyanñwu. ²³ Noqw uma Moses tutavoyat anhtotiniqey nānawaknaqe, nasuñwintalōñnit ep hakiy poñotkuyanik pantsat-snañwu. Noqw kurs uma pantotiniq, uma hinoqw inumi tu'qawyuñwa, nu nasuñwintalōñnit ep hakiy qalaptsi-naq'ö? ²⁴ Uma pay hihta hin son'iwqhata pan put hin yukunayañwu, as uma pam hin pas antsa hintaqat pan put yukunayanikahkañwo.

Is He the Messiah?

²⁵ Pahsat pu haqawat Jerusalem ep ki'yuñqam pañqawu: Ya puma qa it nīnayaniqey tunatyawyuñwa? ²⁶ Noqw meh, pam qa tuhtuskañw yuaataqw, puma aw qa hiñqawu. Ya sen momñwit pay it Christnihqat suyan navoti'yuñwa? ²⁷ Qae. Pi itam it tāqat háqawñihqat navoti'yuñwa; noqw pi Christ pituqw, qa hak put haqaww pituqw navoti'tani. ²⁸ Pahsat pu Jesus God kīyat ep sinmuy tutuqaynakañw, kēew pañqawu: Uma nuy tuwi'yuñwa, pu nuy háqawñihqat navoti'yuñwa. Noqw nu' hapi qa nāp itunatyay pitu. Pi i' hak pas antsanihqat nuy añqw tavi. Noqw put hakiy uma qa tuwi'yuñwa. ²⁹ Noqw nu' pi put tuwi'ta; pi nu' put añqw pítuhqee; noqw pam nuy añqw tavi. ³⁰ Pahsat puma as put nuayaniqey anhtoti. Noqw pay qa hak aw may'ta, nāt tuwaniyat aw

qa pituqw òviy'ò. ³¹ Noqw pay sinmuy amuñaqw kaysiwhqam put aw tūtuptionsiwaqe pañqawwa: Ya sen Christ hisat pite', it tāqat tutmalayat epnihqe pas pavan kāhintsakni?

Guards Are Sent to Arrest Jesus

³² Noqw yaw sinom nānahpa' nauyhiñqawwaqat Pharisee-sinom nanaptaqe, God awwat mohpeq momñwituy amumum hoñviaymuy put aw hōnaya, put nuayaniqat òviy'ò. ³³ Pahsat pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay nāt nu hihsavo umumum yantat, nuy añqw tāvihqat awni. ³⁴ Noqw uma as nuy hepyat, soon nuy tutwani; pu nuy haqaminiqw uma kurs hin pañsoyani. ³⁵ Pahsat pu Jew-sinom nānami pañqawwa: Ya sen i' haqamini? Ya hintaqw itam kurs hin put tutwani? Ya sen pam pay qa-Jew-sinmuy amuhpa' itahsinmuy ahtsawaliwtaqamuy amuminen, qa-Jew-sinmuy tutuqaynani? ³⁶ Ya sen hiñqawhqe pañqawu: Uma as nuy hepyanikahkañw, soon nuy tutwani; pu piw nuy haqaminiqw uma kurs hin pañsoyani, kita?

Streams of Living Water

³⁷ Noqw nōviwhqat ep nuhtuñk wukotalōñvaqat ep Jesus wunuptut, pas kēew pañqawu: Pānaqmokiwtaqa in-uminen hikwni. ³⁸ Inumi tuptionsiwni'taqat ahsonñaqw kūyi taytaqa munvamantani; tutuvenit hin lavayhtiqtat pan'i, pam kita. ³⁹ Pam yan lavayhtiqtat it Hikwsit pañqawu, put hapi hakim Jesus aw tuptionsiwyaqam ason makiwyani. Qahováriwtaqa Hikwsi nāt nuhtumi qa noiwa, nāt Jesus qa pas pas hímuniwhitiqw òviy'ò.

Division among the People

⁴⁰ Noqw òviy kaysiwhqam sinom it yan lavayit nanaptaqe pañqawwa: Pay kurs pas antsa i' hapi God lavay'ayaat pas pávannihqa. ⁴¹ Noqw pētu pañqawwa: Pay i' pas pam Christ. Noqw haqawat pañqawwa: Ya Christ yaw Galileet añqw yámakni? ⁴² Puyaw tutuveni qa pan lalvaya: Ura Christ David ahpiy aniwhtini, pu Beth-lehem kitsókit añqw yámakni, ura David haqam qātuñwuqat añqö'? ⁴³ Noqw òviy sinom Jesus ep nātsiki. ⁴⁴ Noqw haqawat as put nuayaniqey nānawaknaqw, pay qa hak put aw may'ta.

The Unbelief of the Jewish Leaders

⁴⁵ Pahsat pu ima hoñvia'yat God awwat mohpeq momñwituy amumi-nikañw, pu Pharisee-sinmuy amumi òkiqw, puma pumuy amumi pañqawwa: Ya uma hinoqw qa wikvaya? ⁴⁶ Noqw hoñvia'yat pañqawwa: Pas qa hak tāqa hisat it tāqat an yuaata. ⁴⁷ Pahsat pu Pharisee-sinom pumuy amumi pañqawwa: Noqw ya uma nuhtum ūnatoti? ⁴⁸ Ya hakim momñwituy sen Pharisee-sinmuy amuñaqw put aw tūtuptionsiwa? ⁴⁹ Ima sōqavunwsinom tutavot qa tuwi'yuñqam pi pay qalolmat makiway'yuñwa. ⁵⁰ Noqw Nicodemus, ura Jesus aw mihikq pítuhqa, pumuy amumum sinoiwtaqa amumi pañqawu: ⁵¹ Hakim nāt hakiy aw qa tūqayyuñwt, pu put hihta hinhtiqtat nāt qa nanaptat, pay eñem hin yukuyamantaniqtat ya itahtutavo pan yukiwta? ⁵² Noqw puma lavayhtotiqtat put aw pañqawwa: Noqw ya um piw Galileet añqw sino? Tutuvenit añ pupre', um navotni, qa hak God lavay'ayaat Galileet añqw yámakni. ⁵³ Noqw sohsoyam nanap kiy añqe'ya.

The Woman Caught in Adultery

8 Noqw Jesus tsomot Olivet yan mātsiwhqat aw'i. ² Pu suits talavay pam piw God kiyat aw paki, noqw sinom sohsoyam put aw òkiqw, pam qatuptuqe pumuy tutuqayna. ³ Noqw tutavot tutuqaynayaqam Pharisee-sinmuy amumum hakiy wuhtit qa nāp himuy amum hintsakkañw núansaniwhqat put aw wikvaya; nihqe puma put nāsave taviyat, ⁴ Jesus aw pañqawwa: I' wuhti qa nāp himuy amum hintsakkañw núansaniwa, nāt pas hintsakkañwo. ⁵ Noqw Moses hapi tutavot ep itamuy pas ayataqe, hakim hakiy pan hintsakqat tatatupni-nayaniqtat pañqawu. Noqw unñiqw hintani? ⁶ Pay puma Jesus aw hin hepyaqe, aw put hihta nēveltoynayaniqey òviy yan lavayhtoti. Noqw pay Jesus motoltit, malatsiy akw tutskwava penta, suhpan qa navotqey pan'i. ⁷ Noqw òviy puma put pas tūviñlalwaqw, pam kwuhpukqe amumi pañqawu: Pay pi haqawa umuñaqw pas qa hihtakw hintaqa put mohti owat aw tūvani, kitat, ⁸ Pu piw motoltiqtat, tutskwava penta. ⁹ Noqw nanaptaqam qanhin-wisqey unañwpeq sunvoti'kahkañw, nānap pañqw nōñantiva, suswukoqw añqw hoyoyokuyakañw nuhtuñkni-hqat aqw pahsavoo, noqw Jesus wuhtit nāsave wúnuhqat amum nāla akwsiñwu. ¹⁰ Noqw Jesus kwuhpukqe, pay wuhtit nāla epniqw, pam put aw pañqawu: Wuhti, ya un hihta nēveltoynayaqam haqamiya? Ya qa hak un mokniqtat unem hin yuku? ¹¹ Noqw pam put aw pañqawu: Pay qa hak'i, Tutuyqawhqa. Noqw Jesus aw pañqawu: Pay nu piw unem qa pan yuku; um ahpiynen, pāpu qaanqatsit qe'ni.

Jesus the Light of the World

¹² Pahasat pu Jesus piw pumu amumi pañqawu: Nu hapi sinmuy amumi tāla; inuñk hinmaqa qatalpuva soon hinmani; pam qatsit aw tālat añ hinmani. ¹³ Noqw òviy Pharisee-sinom put aw pañqaqwa: Um nātuawi'ta; uhtu-awi qa súanta. ¹⁴ Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Pay as pi nu nāp nātuawi'taqw, pay ituawi súanta; pi nu haqaqw pítukañw pu haqaminiqey navoti'ta. Noqw uma pi nuy haqaqw pítuhqat, pu nuy haqaminiqat qa navoti'yuñwa. ¹⁵ Uma pay sinmuy amún hihta hin yukuyañwu, nu qa hakiy eñem hin yuyku. ¹⁶ Pu nāmahin pi as kurs nu hakiy eñem hin yuke', nu suan yúkuñwu, pi nu qa nālaa, Inay nuy añqw távihqa inumuma. ¹⁷ Noqw ura kurs pi lōyöm hihta tuawi'taqw, tuawiam súantañwuqat umuhtutavoy añ pan pey'ta. ¹⁸ Noqw nu suhka nātu-awi'ta, noqw pu Ina nuy añqw távihqat nuy hákiyñiqat tuawi'ta. ¹⁹ Pahasat pu puma put aw pañqaqwa: Noqw una háqamo? Noqw Jesus amumi pañqawu: Uma itamuy qa tuwi'yuñwa-nūyu, pu Inayu; pi as uma nuy tuwi'yuñwe', soon piw Inay qa tuwi'yuñwni. ²⁰ Yan Jesus sivatatañpit ep yuaayku, God kíyat ep sinmuy tutuqay-nakañwo; noqw qa hak put aw may'ta, nāt tuwaniyat aw qa pituqw òviy'ò.

You Cannot Go Where I Am Going

²¹ Pahasat pu Jesus piw amumi pañqawu: Nu ahpiyni; noqw uma as nuy hepyani, nikañw uma umuhqaanhtipuy añ hinwiskahkañw so'ni. Nuy haqaminiqat uma kurs hin pañsoyani. ²² Pahasat pu Jew-sinom pañqaqwa: Ya pam hinoqw itam kurs hin put haqaminiqat pañsoyaniqat pañqawu? Ya sen pam nāninani? kitota. ²³ Pu pam amumi pañqawu: Uma yañqw tūwaqatsit añqwy; nu òñaq'ò; uma yep qatsit ahpiyya, nu qa yep qatsit ahpiy'ò. ²⁴ Paniqw hapi òviy nu umumi pañqawu: Uma umuhqaanhtipuy añ hinwiskahkañw so'ni; pi uma nuy haknihqey pañqawhqat qa tütuptsiwe', uma umuhqaanhtipuy añ hinwiskahkañw so'ni. ²⁵ Pahasat pu puma put aw pañqaqwa: Ya um hak hímuu? Noqw Jesus amumi pañqawu: Pay nu ura mohtihq umuy put āawna. ²⁶ Nu as nihtiwhtaqtat hihta ep umuy hin lavayhtini, pu umumiq hiñqawni; noqw i' hak nuy añqw távihqa pas qa atsa; noqw nu put añqw hihta navotqey nuhtumi yuaata. ²⁷ Pam pumuy amumi Nay lavayhtiqat puma qa māmatsya. ²⁸ Pahasat pu Jesus amumi pañqawu: Ason uma nuy Sinot Tiyat nahoylehtsit ep hahye', pep pu' uma nuy hákiyñiqat nanaptani, pu nu qa nāp nahpiy hihta hintsakqata; Ina inumi hin tutaptaqtat nu pan hintsaki. ²⁹ Pu nuy añqw távihqa inumuma. Ina nuy qa naltavi, nu yūmosa unañwve hinmaq w òviy'ò. ³⁰ Yan pam lavayhtiqw, kaysi-whqam put aw tütuptsiwa.

Free Men and Slaves

³¹ Pahasat pu Jesus Jew-sinmuy put aw tütuptsiwaqamuy amumi pañqawu: Uma ilavayiy añ hinwise', pep pu' uma pas antsa inumi nānatuwnayaqamyani. ³² Nen uma navotit pas antsanihqat tuwi'yuñwni, noqw pam navoti umuy qenivo óyani. ³³ Puma lavayhtotiqe put aw pañqaqwa: Itam Abraham tímatu; nihqe itam qa hisat hakiy aw tūwik'iwyuñwa; noqw hintaqw òviy itam qenive oyiwyuñwniqat um pañqawu? ³⁴ Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Qaantsakqa hapi qaanhtiput aw tūwikiniñwu. ³⁵ Noqw tūwiki pi qa sutsep kīve ki'tañwu, pi ki'taqat tiat pep pas sutsep ki'tañwu. ³⁶ Noqw òviy kurs Tiat umuy qenivo oyaqw, uma hapi pas antsa qeniveyani. ³⁷ Pas as pi uma Abraham tímatniqw nu navoti'ta; noqw pi uma nuy nīnayaniqey tunatyawyuñwa, ilavayi umuh'unañwpeq qa haqam qeni'taqw òviy'ò. ³⁸ Pi nu Inay amum qátuhqe, hihta aw yórikqey umumi yuaata; noqw pu uma umunay amum yeskañw pam hihta hintsakqat uma aw yórikyaqey put tuwat hintsatska. ³⁹ Puma lavayhtotiqe aw pañqaqwa: Abraham itanaa. Jesus amumi pañqawu: Pi as uma Abraham tímatnen, soon qa Abraham hintsakpiyat hintsatskani. ⁴⁰ Noqw uma soq tuwat nuy nīnayaniqey tunatyawyuñwa, ispi nu God añqw lavayit pas antsanihqat navotqey umuy āawnaq'ò. Abraham pi qa pan hinhti. ⁴¹ Uma umunay hintsakpiyat hintsatska. Pahasat pu pumuy put aw pañqaqwa: Itam qa tuskapqatsit ahpiy tihtiwya, itam sūkw nay'yuñwa, it God. ⁴² Noqw Jesus amumi pañqawu: Pi as God umunayniqw soon uma inumi qa unañway'yuñwni, pi nu God añqw yámakqe put añqw pitu; pi nu qa nāp itunatyay añq'ò; pi God nuy añqw tavi. ⁴³ Ya uma hinoqw ilavayiy qa māmatsya? Ispi kurs hin uma ilavayiy aw tuqayvastotaniqee. ⁴⁴ Uma umunay Nukpanat ahpiy aniwhti, nihqe uma umunay tunatyayat hintsatskaniqey nānawakna. Pam yayhni-whqat añqaqw tuqwyanta; himu pas antsanihqat put ep sūlawniqw, òviy pam antsanihqat ep qa huruhti; pam atsáte', nāp himuy lavayhtiñwu; pam a'nō átsanihqe, pas atsat aaniwnaqa. ⁴⁵ Noqw pay soq pi nu umumi pas qa atsat lavayhtiqw, òviy uma nuy qa tütuptsiwa. ⁴⁶ Haqawa uma nuy hihta ep qaanhtiqat pas súañqawni? Noqw kurs nu pas qa atsat umumi lavayhtiqw, ya hinoqw uma nuy qa tütuptsiwa? ⁴⁷ God ahpiyñiqat God lavayiyat navotñwu', noqw paniqw òviy uma put qa nanapta, uma qa God ahpiy aniwhtiqe òviy'ò.

Jesus and Abraham

⁴⁸ Pahsat pu Jew-sinom lavayhtotiqe put aw pañqaqwa: Noqw pay itam súañqaqwaqe, um Samariat añqw sínónihqe nukpanhikwsit akw tuyqawiwtat pañqaqwa. ⁴⁹ Noqw Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Nu qa nukpanhikwsit akw tuyqawiwta; nu Inay kaptsi'taqw uma nuy qa kaptsi'yuñwa. ⁵⁰ Pu nu inumi kátayyuñwniqat qa tunatyawta; pay ason pas suhka put tunatyawta; nihqe pam itamuhtsave hinwat yúkuni. ⁵¹ Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Ilavayiy an hinmaqa soon mokiwuy ep pítuni. ⁵² Pahsat pu Jew-sinom put aw pañqaqwa: Pu' hapi itam pas suyan nanaptaqw um nukpanhikwsit akw tuyqawiwta. Abraham mōki; pu God lavay'aymat piw soa; noqw um piw nāt pañqawu: Ilavayiy an hinmaqa soon mokiwuy ep pítuni. ⁵³ Ya um itanay Abraham epnihqe hak pas pávani? Pam pi pay qa qatu; pu God lavay'aymat piw qa yēse. Ya um hak hímuni-hqey nāmi wūwanta? ⁵⁴ Noqw Jesus lavayhtiqe pañqawu: Kurs nu pay nāp nātsokananiqw pay pam qa hihta hihkay'tani; noqw pi Ina nuy tsokanañwu; noqw uma put aw yanyuñqey pañqaqwa. ⁵⁵ Noqw pi uma put qa tuwi'yuñwa; noqw nu put tuwi'ta; nihqe òviy kurs nu put qa tuwi'taqey pañqawe', nu umún átsani; noqw pi nu put tuwi'taqe, put lavayiyat an hinma. ⁵⁶ Umuna Abraham iqatsiy aw yórikniqey put ep hahlayi; nihqe pam aw yórikqe hahlayhti. ⁵⁷ Pahsat pu Jew-sinom put aw pañqaqwa: Um nāt qa lōp sunat pakwt sihkay'taqat yah-sañwni'kañw, ya pay um Abraham aw yori? ⁵⁸ Jesus amumi pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Nāt Abraham qa háqamniqw pay nu qatu, kita. ⁵⁹ Pahsat pu puma put tatatupyaniqe o'wat òmahto-ta; noqw pay Jesus nauyhtaqe God kíyat añqw yámakqe pumuy amuhsonñaqw hinmakañw pañqw ahpiy'o.

Jesus Heals a Man Born Blind

9 Noqw Jesus haqaminikañw, hakiy tāqat pas tihtiwqey añqaqw qapostalqat aw tātayi. ² Noqw Jesus aw ná-natuwnayaqam put tūviñtotaqe aw pañqaqwa: Tutuqaynaqa, ya hakiy qaanhtiqw, òviy i' qapostalkañw tihtiwa, sen ii, sen náata, sen yúata? ³ Noqw Jesus pañqawu: Pay i' qa hakiy qaanhtipuyat ep pankañw tihtiwa, qa nāp qaanhtiqey ep'e, pu qa nay, yuy qaanhtipuyamuy ep'e; pi pay God tumalaat put ep mātaktiniqw òviy pam pankañw tihtiwa. ⁴ Nāt tälö'niqw nu soon nuy añqw távihqat tumalay'at qa tumalay'tani; taq mihikq soon hak tumalay'tañwu. ⁵ Nu nāt tūwaqatsit ep hinnumqe nu hapi sinmuy amumi tāla. ⁶ Yan pam lavayhtit, tutskwami tōhakqe, tutsvalay akw tsōqataqe, put qapostalqat pōsiyat añhqe lelwi; ⁷ Nit put aw pañqawu: Yupa, nen um patuphat Siloam aqw posimavaqtani, kita. (Siloam hōniwa, i'nihqe pam'i.) Noqw òviy pam awnihqe, aqw posimavaqtaqe, tālat taykañw ahoy pitu. ⁸ Noqw òviy kisñwamat-niqw pu haqawat put qapostalñwuniqw aw yorstotaqam pañqaqwa: Ya qa i' haqam qátukañw hihta tuñlay'tañwuqa? ⁹ Noqw haqawat pañqaqwa: Pay i' pam'i; noqw pētu pañqaqwa: Pay i' put an sóniwa. Noqw pam tāqa pañqawu: Pay nu' pam'i. ¹⁰ Noqw òviy puma put tūviñtotaqe aw pañqaqwa: Noqw uhposi hin tālawva? ¹¹ Noqw pam lavayhtiqe pañqawu: Pay hak tāqa Jesus yan mātisiwhqa tsōqataqe, ivosvaqe put lelwit, inumi pañqawu: Um patuphat Siloam awnen, aqw posimavaqtani; noqw òviy nu awnihqe posimavaqtaqe, ivosiy tālawna. ¹² Pahsat puma put aw pañqaqwa: Noqw pam hak háqamo? Noqw pam pañqawu: Pīyi.

The Pharisees Investigate the Healing

¹³ Pahsat pu puma qapostalñwuqat Pharisee-sinmuy amumi wikya. ¹⁴ Noqw piw nasuñwintalōñnit ep Jesus tsōqataqe put pōsiyat tālawna. ¹⁵ Pahsat pu Pharisee-sinom pam hin pōsiy tālawnaqat tuwat put tūviñtota. Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pam ivosiy añhqe tsōqat lelwi; noqw nu posimavaqtaqe, ivosiy tālawna. ¹⁶ Pahsat pu òviy haqawat Pharisee-sinom pañqaqwa: Pay pi i' tāqa qa pas God añq'ö, òviy pi nasuñwintalōñnit qa kaptsi'ta. Noqw pētu pañqaqwa: Pas soon hak qaanhinmakañw yanhaqam kätutmalat hintsakni. Noqw yan puma nātsiki. ¹⁷ Pahsat pu puma qapostalñwuqat aw piw pañqaqwa: Ya uhposiy tālawnaqa uñniqw hak hímuu? Noqw pam amumi pañqawu: Pam God lavay'ayaata. ¹⁸ Noqw as qapostalñwuqa pōsiy tālawnaqat Jew-sinom qa tütuptsiwa. Noqw òviy puma put nayat yuyat enañ wáñwayyaqe, ¹⁹ Tūviñtotaqe amumi pañqaqwa: Ya pas pay i' umuhti qapostalkañw tihtiwqat uma pañqawlawu? Noqw pam pantañwunikañw hin pu' tālat tayta? ²⁰ Noqw put naat yuyat amum lavayhtiqe amumi pañqawu: Pay pi i' pas itahtinihqat itam navoti'ta, pu i' qapostalkañw tihtiwqata. ²¹ Nikañw hin pi pam pu' tālat taytaqw itam qa navoti'ta; piw hak put pōsiyat tālawnaqat itam qa navoti'ta; pi wūyoq'a; uma tūviñtotani; pam pi nēñem hin lavayhtini. ²² Put naat yuyat amum Jew-sinmuy mamqasqe òviy yan lavayhti; yaw kurs hak Jesus pas Christ-nihqat pañqawhq, Jew-sinom aw tōnawtaqamuy añqw put ayo tūvayaniqey pasiwni'yuñqw òviy'o. ²³ Paniqw òviy puma pañqawu: Pay wūyoq'a, uma tūviñtotani, kita. ²⁴ Pahsat pu piw òviy puma qapostalñwuqat wáñwayyaqe aw pañqaqwa: Um God pas hihtatani; itam navoti'yuñqw, i' tāqa qaanhinma. ²⁵ Noqw pam lavayhtiqe pañqawu: Pay ka pi as sen pam qaánhinma, sen pay qa panmaq, nu put qa navoti'ta; pay it-sa pi pas sūkw nu suyan navoti'ta, nu as ura qapostalñwu, nikañw nu pu' tālat tayta. ²⁶ Pahsat pu puma piw put aw pañqaqwa: Ya pam uñ hintsana? Hin pam uhposiy tālawna? ²⁷ No-

qw pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Pay pi nu umuy āawnaqw uma qa nanapta. Ya uma hinoqw pas pu' piw put nanaptaniqey nānawakna? Ya uma tuwat put aw tutuqayyanique òviy'o? ²⁸ Pahsat pu puma pas tutsiw'un-añway hiñqaqwaqe put aw pañqaqwa: Um pi put aw tutuqayi, itam pi Moses aw tutuqayya. ²⁹ God pi pas suyan Moses aw yuaaykuqat itam navoti'yuñwa; i' pi pay hak tuwat háqaq'ö. ³⁰ Noqw tāqa lavayhtiqe amumi pañqawu: Is uti pas as uma put háqaqwniqw qa navoti'yuñqw, piw pam ivosiy tālawna. ³¹ Noqw pi itam navoti'yuñqw God qaanhinwisqamuy lavayiyamuy qa navotñwu; pi hak haqam God kaptsi'kañw tunatyayat hin-maqw put pam navotñwu. ³² Hisat qatsit yayhniwhqat añqaqw qa hak haqam hakiy qapostalkañw tihtiwhqat posiyat tālawniqat itam navoti'yuñwa. ³³ Pi as i' tāqa qa God añqwnen soon hihta hintsakni. ³⁴ Puma lavayhtiqe aw pañqaqwa: Pas as um qaanhtiput añ tihtiwhqañw, ya pas piw um itamuy tutuqayna? kitotaqe put pañqw ayo tūvaya.

Spiritual Blindness

³⁵ Noqw yaw put tūvayaqat Jesus navotqe put tūwahqe aw pañqawu: Ya um God Tiyat aw tuptsiwni'ta? ³⁶ Noqw pam lavayhtiqe aw pañqawu: Ya pam hak'i, tāqa? Nu hakiy aw tuptsiwni? ³⁷ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay um aw yori; noqw pam hapi ūmi yuaata. ³⁸ Noqw pam pañqawu: Tutuyqawhqa, nu tuptsiwa; pam kitat put aw naokiwha. ³⁹ Noqw Jesus pañqawu: Nu hapi yep hin hintaniqat òviy pew tūwaqatsit aw pitu, ima añ qa tayyuñqam pōsiy tālawyanaiqat òviy'o, pu añ tālat tayyuñqam pōsiy qatālawyanaiqat òviy'o. ⁴⁰ Noqw haqawat Pharisee-sinom put ámumyaqam ĩit nanaptaqe put aw pañqaqwa: Noqw itam piw qapostalya? ⁴¹ Noqw Jesus amumi pañqawu: Pay pi as uma qapostalye', soon qaanhtiput hinyuñwni; noqw pi uma postalyaqey kitotaqw, òviy umuhqaanhtipu umuhpe hūrsti.

The Parable of the Sheepfold

10 Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Hak qa hötsiwħpa kanelkimi pakit, pay nāp haqe' aqw páki-hqa hapi uyiñwuniñwu, pu hakiy hihta tusoqnawħkilawħqaniñwu. ² Hötsiwħpa pákihqa hapi kanelmuy tumalay'taqaniñwu. ³ Noqw hötsiwat aw tunatyawtaqa put aw hōtañwu, noqw kanēlom tōnayat nanaptañwu; noqw pam pumuy tūñwniyamuy akw wāñwaylawñwu, nen pumuy pañqw haqami tsamñwu. ⁴ Pu pam pokmuy nōñakne' amupyeve hinmañwu; noqw kanēlom tōnayat tuwi'yuñqe òviy put añkyañwu. ⁵ Nikañw puma a'lōñtuy tōnayamuy qa tuwi'yuñqe òviy hakiy alōñöt qa añkyat, tuwat soq put apyeve watqañwu. ⁶ Yan Jesus tūwutsit añ pumuy amumi hihta mahtakna; noqw puma put hihta lavayhtiqat qa māmatsya.

Jesus the Good Shepherd

⁷ Pahsat pu Jesus piw amumi pañqawu: Nu hapi kanelkimiq hötsiwat anta. ⁸ Inupyeve mohti ókiħqam sohsoy-am uyiñwntu, pu hihta tūnawħkilalwaqamu; noqw ikanelvohkom pumuy amumi qa tūqayyuñwa. ⁹ Nu hapi hötsiwa; inuħpa' pákihqa hapi ayo yámakni, nen aw papkikañw pu piw añqw yaymakañw nōsiwhqey tuway'numni. ¹⁰ Pi uyiñwu ūuyniksa pítuñwu, pu hihta nīnaniksaa, pu hihta hovalaniksaa; noqw nu tuwat pumuy yesniqat òviy pitu, puma nukñwat qatsit qaöwihinyuñwniqat òviy'o. ¹¹ Nu hapi kanelmuy amumi suan tunatyawmaqa. Suan kanelmuy amumi tunatyawmaqa hapi pumuy amuñem qatsiy táviñwu. ¹² Návuspi i' ayaiwtaqa, kanelmuy qa pokmuy'taqe amumi qa suan tumalay'tañwu; nikañw haqaqw kwéwuniqw put tuwe', kanelmuy tatamħtat, wāyañwu; noqw kwewu kanelmuy qóyañwu, pu piw tatslakñañwu. ¹³ Ayaiwtaqa wāyañwu, pam pi pay ahsatiy òviyiniñwunihqe kanelmuy qa hin amumi tunatyawtañwu. ¹⁴ Nu hapi kanelmuy amumi suan tunatyawmaqa; niħqe nu ikanelvokmuy tuwimuy'ta; noqw ivokom nuy tuwi'yuñwa. ¹⁵ Pas Ina nuy hin tuwi'taqw nu pan piw Inay tuwi'ta, niħqe nu ikanelvokmuy amuñem iqatsiy távini. ¹⁶ Pu nu piw nāt pētuy kanelmuy qa it kanelkit ep yesqamuy pokmuy'ta; pumuy nu soon qa tsamni, noqw puma itōnay nanaptani; noqw puma sūp tōnawtaqw sūka pumuy amumi tunatyawtani. ¹⁷ Noqw nu hapi iqatsiy tave' put ahoy kwúsuniqat òviy Ina inumi unañway'ta. ¹⁸ Soon hak nuy iqatsiy nawħkini, nu nāp put távini; nu put táviniqey aw óqalat pasiwta, pu nu put ahoy kwúsuniqey aw'i; yan hapi Ina imumi tutapta. ¹⁹ Noqw yan it lavayit ep pay piw Jew-sinom nātsiki. ²⁰ Noqw kaysiwhqam pañqaqwa: Pam nukpanhikwsit akw tuyqawiwtaqe òviy pas qa navoti'numa. Ya uma hinoqw aw tūqayyuñwa? ²¹ Noqw pētu pañqaqwa: Nukpanhikwsit akw tuyqawiwtaqa qa yan yuaatañwu. Ya sen nukpanhikwsit qapostalyaqamuy pōsiyamuy tālawnani?

Jesus Is Rejected by the Jews

²² Noqw Jew-sinom Jerusalem epeq ura hisat namat God kiyat powatotaqat éphaqam u'nantota, tōmōhaqamo. ²³ Noqw Jesus God kiyat ep haqam Solomon tuhōoyat añ waynuma. ²⁴ Noqw Jew-sinom put aw tsovaltique aw pañqaqwa: Taay, ya hihsavohaqam itam ūmi a'nō wūwantotani? Kurs pay um pas Christ-nen itamuy suyan put āawnani. ²⁵ Noqw Jesus amumi pañqawu: Pay pi nu umuy āawnaqw uma qa tūtuptsiwa. Nu Inay

tuñwniyat aw yanikañw iit tutmalat hintsakq, pam nuy hákiynihqat tuawi'ta. ²⁶ Noqw uma qa tūtuptsuwa, ispi uma qa nuhtum ikanelvohkomyaqee; pay pi nu ura umumi pañqawu. ²⁷ Ikanelvohkom itōnay nanaptañwu; noqw nu pumuy tuwimuy'ta; noqw puma inuñk hinwisa. ²⁸ Noqw nu pumuy qatsit qaso'taqat huylawu; noqw soon puma hovalniwyani, piw soon hak pumuy imapqōlñaqw tusoq'ipwani. ²⁹ Ina nuy pumuy máqahqa sohsokmuy amuhpenihqe pas pávani; noqw qa hak pumuy Inay mapqōlñaqw tusoq'ipwaniqey aw oqala. ³⁰ Ina-niqw pu nūu, itam sūkaa. ³¹ Pahsat pu Jew-sinom put tatatupyaniqe pay piw o'wat ömahtota. ³² Noqw Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Nu nihtiwtaqat lolmat tumalat Inay añqw umumi mahtakna. Noqw ya uma hihtawat tumalat ep nuy tatatupyani? ³³ Noqw Jew-sinom put aw pañqawu: Pay itam lolmat tumalat qa ép uñ tatatupyani, pi um God qakapsi'lavayhtiq'ö; pu um pay sínonikañw pas God-nihqey pañqawhqat öviy'o. ³⁴ Noqw Jesus amumi pañqawu: Puyaw umuhtutavoy ep qa yan pey'ta: Nu pañqawu: Uma pas hihtuya, yan'i? (Noqw pas soon tutuveni alöntini.) ³⁵ Noqw pep hapi pam hakimuy put lavayiyat ömahtotaqamuy pas hihtuyaqat amumi pañqawu. ³⁶ Noqw hintaqw öviy uma nuy qakapsi'lavayhtiqat pañqawu, nu Pas Hímuniyhqat Tiatnihqey lavayhtiq'ö? Pi Ina pas nāp nuy supwataqe tūwaqatsit aw tavi. ³⁷ Ason pi nuy qa Inay tumalayay hintsakq, uma nuy qa tūtuptsuwani. ³⁸ Niñkañw kurs pay nu pas put hintsakq, nāmahin pi as uma nuy qa tūtuptsuwanihkañw uma hīhihta tumaltiwqhāt tūtuptsuwani; nen Ina inuhpeniqw, pu nu put epnihqat uma māmatsye' tūtuptsuwani. ³⁹ Yantaqat ep pu as öviy piw puma put nuayaniqey antotiqw, pam pumuy māyamuy añqw ayo yámakqe, ⁴⁰ Jordan yupqöymi pañsonihqe huruhti, ura John pay mohti kūyit akw tūtuvoylalawhqat pañsoo. ⁴¹ Noqw kaysiwqhām put aw ökiwtaqe nānami lavayta: John pi qa hihta kātumalta; niñkañw John pi it tāqat hin lavayhtiqw pas pam sohsoy antsaa. ⁴² Noqw pepeq kaysiwqhām put aw tūtuptsuwa.

The Death of Lazarus

11 Noqw hak tāqa Lazarus yan mātsiwqhā Bethany kitsókit ep ki'ta, it Maryt-nikañw pu qōqayat Marthat kitsókiyamuy ep'e; noqw pam hak okiw tūtuyhti. ² (I' Mary hapi put atsve hihta kwañwáhovaqtuqat wihkuyit akw Tutuyqawhqat lelwit, pu hōmiy akw kukyat añ hōna; noqw put tupkoat Lazarus tūtuya.) ³ Paniqw öviy put qōqamat hakiy Jesus aw ayataqw, pam pañqawu: Tutuyqawhqā, meh, pas aw uh'unañwa okiw tūtuya. ⁴ Noqw Jesus put navotqe pañqawu: I' tūya put mokniqat qa pániq'ö, pi God pas a'nö hímuniwhitiniqat öviy'o, noqw God Tiat put ahpiy pas pavan hímuniwhitini. ⁵ Noqw Jesus Marthat aw unañway'ta, pu tupkoyat Maryt-nikañw pu Lazarus pumuy amumii. ⁶ Noqw öviy pam put navotqe pay hāk pepeq lōs talōña. ⁷ Nit it atsve pu' pam put aw nānatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Tuma piw Judeat aqwya. ⁸ Noqw puma put aw pañqawu: Tutuqaynaqa, nāt pūnat pu' Jew-sinom uñ tatatupninayaniqey anhtotiqw, ya um pay piw aqwni? ⁹ Noqw Jesus lavayhtiqe pañqawu: Ya talōnvaqat ep tāwa añhqe qa pakwt lōq sihkay'tasikis qōnilitiñwu? Tālō waynumqa qa wíwakñwu, pam qatsit aw tālat aw taymañwunihqe öviy'o. ¹⁰ Mihikq waynumqa hihta ep wíwakñwu, put ep tāla sūlawniñwunihqe öviy'o. ¹¹ Yan pam lavayhtit amumi pañqawu: Itahkwatsi Lazarus pūwi, noqw pay nu aqwnen tātaynani. ¹² Pahsat pu put aw nānatuwnayaqam put aw pañqawu: Tutuqaynaqa, pay pi pūwe' soon qa öqawhtani. ¹³ Noqw pam mokqat Jesus pañqawhq, suhpan as pay pam puwhqe nāsuñwni'taqw put pañqawhqat puma wūwaya. ¹⁴ Pahsat pu Jesus pumuy amumi pas suyan pañqawu: Lazarus möki. ¹⁵ Noqw nu qa épeqniqw pam panhtiqw pas nu put ep umuñem hahlayhti, uma nuy hinhtiniqat aw yórikye' inumi tūtuptsuwaniqat öviy'o. Pay itam aqwyan. ¹⁶ Pahsat pu Thomas, Didimus yan tūñwantiwhqā, suñwámuy amumi pañqawu: Itam amum aqwye', amum so'ni.

Jesus the Resurrection and the Life

¹⁷ Noqw Jesus pepeq pituqw, pay kurs pam āmiwhqe, nālōs talni'ta. ¹⁸ Noqw Bethany Jerusalem áhayhpo, sukw añqw nāsamiq tutskwatuwanit pahsaphaqamo. ¹⁹ Noqw Jew-sinom kaysiwqhām Marthat pu Maryt pumuy tupkoyamuy ep pumuy qahahlayhpiyamuy ep amumi unañwtapyaniqe kurs ep öki. ²⁰ Noqw yaw Jesus añqwnihqat Martha navotqe, pañqw nakwsuqe put ahsawva, noqw Mary pay nāt kiy ep qatu. ²¹ Pahsat pu Martha Jesus aw pañqawu: Tutuyqawhqā, pas as um yepniqw soon itupko mokni. ²² Noqw pay nu navoti'taqw nāmahin pi yahsathaqam um God aw hihta tūviñtaqw soon pam uñ qa máqani. ²³ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay uhtupko ahoy tātayni. ²⁴ Noqw Martha put aw pañqawu: Antsa nu navoti'taqw nuhtuñk talōnvaqat epeq sinom ahoy yesvaniqw pam nuhtum ahoy tātayni. ²⁵ Noqw Jesus put aw pañqawu: Nu hapi hakiy mokiwy añqw ahoy tātaynañwuqā, pu qatsihuytañwuqā; inumi tuptsiwqhā as nāmahin mokni, niñkañw pay pam qátuni. ²⁶ Pu hak qatukañw inumi tuptsiwni'taqā pas soon hisat mokni. Ya um it tūtuptsuwa? ²⁷ Noqw pam put aw pañqawu: Owi, Tutuyqawhqā, pay um pas Christ, God Tiatnihqat nu tuptsuwa; ura kurs pi pam hak tūwaqatsit aw pítuni.

Jesus Weeps

²⁸ Yan pam lavayhtit ahpiynihqe tupkoy Maryt nauywañwayhqe aw pañqawu: Tutuyqawhqa pitu, nihqe uñ wañwaylawu. ²⁹ Noqw panis pam put navot suñwnuptut, put aw'i. ³⁰ Noqw Jesus nāt kīmi qa pítuhqe, haqam Martha put ahsawvaqat pay nāt pep'e. ³¹ Noqw Jew-sinom Maryt amum ahpave tañawkahkañw put aw unañw-tavi'yuñqam put suñwnuptut yámakmaq w tayyuñqe añkya pañqawkahkañwo: Pam sumataq tūamit ep pak-mumuyniqe òviy pañsoo, kitota. ³² Pahsat pu Mary nāt Jesus haqam wunuqw túwahqe aw pitu, nihqe put at-pipo tamòtswunuptut aw pañqawu: Tutuyqawhqa, pas as um yepniqw soon itupko mokni. ³³ Noqw pam pak-mumuyhq, pu Jew-sinom put amum ókihqam piw tsaykitaqw Jesus amumi yórikqe unañwpeq òkwavakqe, ³⁴ Pañqawu: Uma haqam put taviya? Noqw puma pañqawu: Tutuyqawhqa, um awnen aw tātayni. ³⁵ Noqw pahsat pu Jesus paklawu. ³⁶ Pahsat pu Jew-sinom pañqawu: Meh, pas kurs aw unañway'ta. ³⁷ Noqw haqawat pañqawu: Ya sen i' qapostalqat pōsiyat tālawnaqa soon hinwat yukuqw soon as ka mokni?

Lazarus Brought to Life

³⁸ Pu òviy Jesus nāt qa suyan unañway'kañw tūamit aw pitu. Noqw tuhsōñaqw tūamiwta, noqw aqw owa uht-siwta. ³⁹ Noqw Jesus pañqawu: Uma owat ayo taviyani. Noqw mokqat qōqat Martha put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, pay soon pi okiw qa hovaqtuni; pi pay nālōs talōñni'ta. ⁴⁰ Noqw Jesus put aw pañqawu: Ya ura um tuptsiwe', God òqalayal lolmat aw yórikniqat nu ūmi qa pañqawu? ⁴¹ Pahsat pu mokpu haqe' qatsqat añqw puma ayo owat taviya. Noqw Jesus òmiq tātayht pañqawu: Inaa, kwakwhay um nuy navota. ⁴² Pay pi as um sut-sep nuy navotñwuniqw nu put navoti'ta; nikañw pay ima sinom yañ hoñqam um nuy añqw távihqat tūtuptsi-waniqw òviy nu pañqawu. ⁴³ Yan pam lavayhtit, pahsat pu a'nō pañqawu: Lazarus, yámakuu! ⁴⁴ Noqw i' mokqa pañqw yama; noqw maat kukyat amum masyuwsit akw tōnaniwta, pu taywaat hōhōnpit akw nōmiwta. Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Uma ñahyat mātapyani.

The Plot against Jesus

(Mt 26.1-5; Mr 14.1-2; Lk 22.1-2)

⁴⁵ Pahsat pu kaysiwhqam Jew-sinom Maryt aw ókihqam Jesus hihta tumaltaqat aw tātayyaqe put aw tūtuptsi-wa. ⁴⁶ Noqw pay pumuy amuñaqw haqawat Pharisee-sinmuy amumiyaqe, Jesus hīhihta tumaltaqat pumuy āawnaya. ⁴⁷ Pahsat pu God awwat mohpeq momñwit Pharisee-sinmuy amumum yuaatotaniqe tsovalti, nihqe pañqawu: Ya itam hinhtotini? pas hapi i' tāqa hīhihta kātutmalat hintsaki. ⁴⁸ Pas itam qa aw hintsatskaqw, pam pantsakq kurs hin qa sohsoyam put aw tūtuptsiwani; noqw Rome añqw sinom öke' itahkiy kīqōtotani, pu itamuy sinmuy haqami hintsatsnani. ⁴⁹ Noqw pumuy amuñaqw haqawa Caiphas yan mātsiwhqam put yahsañwuy ep God awwat mohpeq moñw'iwtage pumuy amumi pañqawu: Uma qa hihta navoti'yuñwa; ⁵⁰ Piw it añ qa wūwaya: Pay hak sūka tāqa sinmuy amuñem mokniniqw pam itamuñem lomahintani. Noqw pep pu' sinom soon pas sohsoyam súlawhtotini. ⁵¹ Pam qa nāp nahpiy yan lavayhti; nikañw pam ephaqam God awwat mohpeq moñw'iwtage hihta nātoniqat pañqawu. Pam yan lavayhtiqe Jesus pep tutskwat ep sohsokmuy sinmuy amuñem mokniqat añwu pay lavayhti; ⁵² Nikañw pep tutskwat ep sinmuy qa púmuy-sa amuñem-nit, pas sohsokmuy God tímuyatuy añqe' ahtsawaliwuñqamuy piw amuñem mokni, pam pumuy sohsokmuy sūmi tsovalaniqe òviy'o. ⁵³ Pahpiy pu puma put hin nīnayaniqey nanawinya. ⁵⁴ Noqw òviy Jesus Jew-sinmuy amuhpa' pāpu qa pas mātaqpuva hinnuma; nihqe pam pañqw haqami kitsókit Ephraim yan mātsiwhqat aqw'a, tutskwat qayēwiwhpuve qalavoq'a. Nihqe pam put aw nānatuwnayaqamuy amumum pepeq qatu. ⁵⁵ Noqw Jew-sinmuy nōviwhqam Amutsva Yūmosanihqat yan tūñwantiwhqat aw pituto. Noqw nāto nōviwhqat aw qa pituqw, kaysiwhqam añ tutskwava yesqam napwatotaniqe Jerusalem ep öki. ⁵⁶ Nihqe puma Jesus òviy taynumyaqe God kīyat ep hoñkahkañw nānami pañqawu: Ya uma hin wūwantota? Ya sen pam nōviwniqat qa awni? ⁵⁷ Noqw ima God awwat mohpeq momñwit Pharisee-sinmuy amumum put ñuayaniqey anhtoti; nihqe òviy kurs hak put háqam-nihqat tuway'te' pañqawniqat pan yukuya.

Jesus Anointed at Bethany

(Mt 26.6-13; Mr 14.3-9)

12 Noqw pu Amutsva Yūmosanihqat ep nōviwniqat aw navaysikis tālat pētiqw, Jesus Bethany ep pitu; pep Lazarus ura as mokqa qatu; ura Jesus put mokqat ahoy tātayna. ² Noqw Lazarus sinomat pep Jesus eñem tapkiqw nōvatota; noqw Martha tūnopni'ta; noqw Lazarus nuhtum put amum tunösvoñat aw qatu. ³ Pahsat pu qōqat Mary wihkuyit kwañwáhovaqtuqat sūp tuwanit pan putu kwusut, Jesus kukyat lelwi, nit hōmiy akw put kukyat hōna. Pam wihkuyi nard yan tūñwantiwhqe a'nō hihkay'ta. Noqw pam pantsakq kīve wihkuyit hov-alañwuat tuyqawwa. ⁴ Pahsat pu suhka put aw nānatuwnaqa, momñwituy amumi put mātapniqa, Judas Iscari-

ot, it Simon tiat pañqawu: ⁵ Ya hinoqw tis nāpi kwañwáhovaqtuqa wihkuyi qa payhp sunat sīvat òviy huyiwqhè òokiwyaqamuy amumi qa noiwa? ⁶ Yan pam hiñqawu, qa pas pi pas antsa òokiwyaqamuy tunatyawkañwo, pi pam uyiñwunikañw sivamokit aw tunatyawtaqe, hihta pañsoq tañatiwhq put kimañwuniqe òviy'ò. ⁷ Noqw òviy Jesus pañqawu: Uma qa wuhtit aw hiñqaqwani; pam nuy hisat tūamiwniqat aw it warani'ta. ⁸ Himu pi añ òokiwyaqam umumum sutsep yanyuñwa; noqw pay nu qa sutsep umumum yantani.

The Plot against Lazarus

⁹ Noqw òviy kaysiwhqam Jew-sinom yaw Jesus pep qátuhqat nanapta; nihqe puma qa Jesus-sa òviy ep òki, puma it Lazarus ura pam mokiwuy añqw ahoy tātaynaqat aw yórikyaniqey òviy pīwu. ¹⁰ Noqw òviy God awwat mohpeq momñwit pay Lazarus piw enañ nīnayaniqey nānami yuaatota, ¹¹ Yaw put atsviy kaysiwhqam Jew-sinom lasyaqe Jesus aw tūtuptionsiwaqw òviy'ò.

The Triumphant Entry into Jerusalem

(Mt 21.1-11; Mr 11.1-11; Lk 19.28-40)

¹² Noqw qavoñvaqw sinom qaan'ewakw hintaqam nōviwhqat ep òkihqam yaw Jesus Jerusalem aw pitutoqat nanaptaqe, ¹³ Puma palm-tsotskit nantaqayat üyitotaqe, pankahkañw put ahsawvawisa pañqawkahkañwo: Òqawmañwu! Israel-sinmuy moñwiam Tutuyqawhقات natñwaniyat añ pitutoqa pas kaptsiwaa. ¹⁴ Noqw Jesus mōrot puhuwuñwiwtaqat túwahqe, epeq evetskilti; pi ura pan pey'ta: ¹⁵ Uma qa tsawiniwyuñwini, Zion ep sínomu; meh, umuhmoñwi mōrot tiyat akw tsokiwmañw añqw pituto, yan'i. ¹⁶ Noqw put aw nānatuwnayaqam as mohti iit qa māmatsya; nīkañw Jesus a'nō hímuniwhiqw pahsat pu puma ura pam yan pēniwhqat u'naya, pu yan put yukunayaqata. ¹⁷ Noqw sinom put ámumyaqw pam tūamit aqw Lazarus wáñwayhqe mokiwuy añqw ahoy tātaynaqw aw tayyuñqam put tuawi'yuñwa. ¹⁸ Paniqw òviy sinom piw put ahsawvawisa, yaw pam it kātu-malat tumaltaqat nanaptaqe òviy'ò. ¹⁹ Noqw òviy Pharisee-sinom nānami pañqawwa: Meh, itam qa hihta aniwni'wisa; sinom sohsoyam put añkya.

Some Greeks Seek Jesus

²⁰ Noqw hakim Greek-sinom okiwlalwaniqe nuhtum nōviwhqat ep òki. ²¹ Nihqe puma Philip Galileet ep kitsók-it Bethsaidat añqwnihqat aw ókihqe pañqawwa: Tāqa, itam as Jesus aw yórikyaniqey nānawakna. ²² Noqw Philip Andrew awnihqe put āawna; noqw Andrew Philip amum Jesus put āawna. ²³ Noqw Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Nu Sinot Tiat pas hímuniwhqat hapi aw pitu. ²⁴ Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Pas sōhōvosi tutskwami qa pohse', qa hovare', sutsep sūkaniñwu; pas pam hovare', pep-sa a'nō aniwnañwu. ²⁵ Qatsiy kahkawnaqa put kwayhni; pu yep qatsit ep pas nāp qatsiy aw qa suhtaq'ewnihqa hapi qatsit qaso'taqat himuy'vani. ²⁶ Inuñem tumalay'taniqey nāwaknaqa pas kurs hin qa inuñkni, nen nuy háqamniqw itumal'aya piw pepni. Pu inuñem tumalay'taqa Inay ahpiy kaptsi'tiwni.

Jesus Speaks about His Death

²⁷ Pas nu hin unañwiti. Ya sen nu hiñqawni? Inaa, um it tuwanit añqw nuy ayo távini, sen nu kítani? Noqw pi nu yaniqw it tuwanit aw pitu. ²⁸ Inaa, um pas hímuniwhqey namtaknani, nu kítani. Pahsat pu òveqatsit añqw hakiy tōnaat pañqawu: Nu pas hímuniwhqey pay namtakna, nihqe nāt nu piw panhtini. ²⁹ Noqw òviy sinom pep hoñqam put nanaptaqe úmukqat pañqawwa; noqw haqawat pañqawwa: God hoñviayaat put aw yuaayku, kito-ta. ³⁰ Noqw Jesus lavayhtiqe pañqawu: I' hakiy tōnaat qa inuñem tōqti, pi umuñem'i. ³¹ Pu' hapi it qatsit tunatyayat añ hinwisqamuy amuñem hin yukiltini; pu' hapi yep qatsit aw moñwi ayo tūviwini. ³² Noqw nūu, ason nu nahoylehtsit ep hāyiwe', nu sinmuy sohsokmuy nāmi tsovalani. ³³ Yan pam hin mokniqey lavayhtiqe pañqawu. ³⁴ Noqw sinom lavayhtotiqe put aw pañqawwa: Pi itam tutavot añqw nanaptaqw yaw Christ sutsep qátuni; noqw hinoqw Sinot Tiat pas kurs hin qa nahoylehtsit ep hāyiltiniqat um pañqawu? Ya i' Sinot Tiat hak hí-muu? ³⁵ Pahsat pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay nu tālat ankañw umumum hihsavo yantani; nāt tālat umumum yantaqw uma kwilalatotani, noqw qatāla umuy qa wihkini; taq qatalpuva kwilalataqa haqaminihqe qa navoti'tañwu. ³⁶ Nu nāt umumum yantaqw uma inumi tūtuptionsiwe', talpuva hinwisni; nen uma tālat ep sinoi-wyuñwini.

The Unbelief of the Jews

Yan Jesus lavayhtit ahpiyinhqe pumuy amuñaqw nātupka. ³⁷ Noqw pay as pi nāmahin pam pumuy amutpik nihtiwtaqat hihta kātumalat mahtaknaqw puma put aw qa tūtuptionsiwa. ³⁸ Yan God lavay'ayaat Esaias hin lavayhtiqat aw antsaniwa. Ura pam pañqawu: Tutuyqawhqa, ya hak itahtuawiy tuptionsiwa? Ya Tutuyqawhqa hakiy aw òqalay mahtakna. ³⁹ Yanta; noqw òviy soon put tūtuptionsiwani, ura Esaias piw pañqawhqa òviy'ò. ⁴⁰ Pam pumuy

pōsiyamuy qatālawna, pu pumuy unañwayamuy owata, taq ka puma pōsiy akw tutwakahkañw, pu unañway akw māmatsye', ahoy nānamtōkyaqw, nu pumuy qalaptsinani. ⁴¹ Yan ura Esaias lavayhti God pitsáñwayat lolmat aw yórikqee, nihqe put hakiy lavayhti. ⁴² Noqw pay as pi nāmahin yantaqw pay imuy mohpeq momñwituy amuñaqw kaysiwhqam nuhtum put aw tūtuptsiwa; nikañw pay Pharisee-sinmuy amutsviy put qa pañqawwa, hakton sen puma tsotsvakikimi pumuy amumi uhtayaniq'ö. ⁴³ Puma pi sinmuy amuñaqw tayawinpit nānawaknaqe, God añqw tayawinpit qa hihtatota.

Judgment by Jesus' Word

⁴⁴ Noqw pu' Jesus tsa'lawhqe pañqawu: Inumi tuptsiwni'taqa hapi qa inumi tuptsiwni'tat, hakiy añqw nuy távihqat aw tuptsiwni'tañwu. ⁴⁵ Pu inumi taytaqa hapi nuy añqw távihqat aw tayma. ⁴⁶ Nu tāla sinmuy amumi pitu, inumi tuptsiwni'taqa haqe' qatālat qa añ hinmaniqat öviy'o. ⁴⁷ Nu sinmuy amuñem hin yukunaniqe qa paniqw pew pitu, pi nu sinmuy ayo óyaniqe pitu. Nihqe öviy nāmahin pi hak ilavayiy navotkañw put qa tuptsiwhq nu qa put hinwat yúkuñwu. ⁴⁸ Hak nuy qa nakwhakañw ilavayiy qa ömahtaqa hihta akw hinwat yukuniwni. Ilavayi hapi soñwamiq put hin yukunani. ⁴⁹ Pi nu qa nāp nahpiy yuaata. Ina nuy añqw távihqa hapi pas nāp nuy hihta hinqawniqat inumi tutapta, pu hihta hin lavayhtiniqat piwu. ⁵⁰ Noqw nu navoti'taqw Ina hihta tutaptaqe sinmuy qatsit qaso'taqat himuy'vayaniqat öviy put tutapta. Noqw paniqw hapi öviy pam inumi hin tutaptaqat nu panwat sohsok yuaayku.

Jesus Washes His Disciples' Feet

13 Noqw Amutsva Yūmosanihqat ep nōviwniqat nāt aw qa pituqw, Jesus yep it qatsit añqw Nay awniqey navoti'ta; nihqe sinomat it qatsit ep hinnumyaqamuy amumi unañway'taqe pam yūmosa soñwamiq pumuy amumi unañway'ta. ² Noqw tapkiqw pumuy nōnōsaqw, Nukpana Simon tiyat Judas Iscariot Jesus momñwituy amumi mātapniqat pan unañwtoyna. ³ Noqw Jesus navoti'taqw, Naat sohsok hihta aw öqalat put aw noa; noqw pam God añqw pítuhqe piw God aw áhoyniqey navoti'kañw, ⁴ Tunösvoñat añqw wunuptut, napnay tavi; nit höhönpit kwusut, put kwewhta; ⁵ Nit pu tsaqaptat aqw kuyht, pahsat pu put aw nānatuwnayaqamuy kukyamuy pāhomhtivat, nihqe höhönpit kwewhta qey akw kukyamuy hönhta. ⁶ Pu öviy pam Simon Peter aw pituqw, Peter put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ya pas pay um ikukuy pāhomni? ⁷ Noqw Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Pay nu hihta hintsakq um nāt qa mātsi'ta; pay ason um soon qa māmatsni. ⁸ Noqw Peter put aw pañqawu: Pay um pas soon hisat ikukuy pāhomni. Noqw Jesus put aw pañqawu: Pas nu uhkukuy qa pāhomqw pay nawus um qa isinoni. ⁹ Simon Peter put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, turs qa ikukuy-sa-nit imay iqötöy enañ piw um pāhomni. ¹⁰ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay pāhom'iwhqa soon pas sohsovik pāhom'iwni, pay kuk'at-sani, pi pay sohsovik kwañw'eway'o. Noqw uma hapi kwañw'e'wayomu, nikañw pay qa sohsoyamu. ¹¹ Pam hakiy momñwituy amumi put mātapniqat navoti'taqe öviy pañqawu: Uma qa sohsoyam kwañw'e'wayomu, kita. ¹² Pu öviy pam pumuy kukyamuy pāhomt, pu napnay añ pakit, pu qatuptut, amumi pañqawu: Ya nu umuy hintsanqat uma māmatsya? ¹³ Uma nuy Tutuqaynalalwakahkañw pu Tutuyqawhqaqalalwa; nihqe uma súañqawwa, pi nu' pam'i. ¹⁴ Noqw kurs nu umumi tutuyqawhqa, pu umuy tutuqaynaqa umuhkukuy pāhomqw, soon tis uma umuhkukuy nāhoy qa nāvahomnayamantani. ¹⁵ Pi nu umuy hinyaniqat umumi mahtakna, nu umuy hin yúkunaqw pan uma hinwisni. ¹⁶ Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Pay tūwiki moñwiye'pni-hqe qa pavan pasniñwu, pu ayatiwhqa put ayataqat epnihqe qa pavan pasniñwu. ¹⁷ Noqw uma ñit navoti'kahkañw añ hinwise' hahlayyani. ¹⁸ Nu umuy qa sohsoqmuy lavayhti; nu hakimuy namorstaqey tuwimuy'ta. Noqw pay pi tutuvenit anhtiniqw öviy i' hak inumum tūmoytaqa inumi nukpanhtini. ¹⁹ Noqw nāt put qa aw pituqw nu añwu pay umuy āawna. Noqw hisat put paniwhitiqw, nu Christ-nihqat uma tuptsiwyani. ²⁰ Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Ason nu hakiy haqami ayataqw, hak put pās távihqa hapi nuy pās távini; pu nuy pās távihqa hapi nuy añqw távihqat pās távini.

Jesus Predicts His Betrayal

(Mt 26.20-25; Mr 14.17-21; Lk 22.21-23)

²¹ Yan Jesus lavayhtit, qahahlayhtiqe pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Uma haqawa momñwituy amumi nuy mātapni. ²² Pahsat pu put aw nānatuwnayaqam haqawat pa pam pañqawhqa wūwan-totaqe nānahpa' yoyriky. ²³ Noqw suhka put aw nānatuwnaqa pep Jesus tawitsqayat aw tahtsikiwta, pas Jesus aw unañwaata. ²⁴ Noqw Jesus hakiy pañqawhqa pam put tūviñtaniqat Simon Peter put aw māmasa. ²⁵ Pu öviy pam Jesus tawitsqayat aw tahtsikiwkañw put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ya hakni? ²⁶ Jesus hu'waqe aw pañqawu: Pay nu nōvat móroknat, hakiy put maqaqw pamni. Pu pam nōvat móroknaye, Simon tiyat Judas Iscariot put maqa. ²⁷ Noqw pam panhtiqw, pahsat pu Satan put unañwmiq paki. Noqw pahsat pu Jesus put aw pañqawu: Um hihta hinhtiniqey its panhtini. ²⁸ Noqw qa haqawa tunösvoñat aw qátuhqa put hinoqw pan lavay-

htiqaṭ māmaṭsi. ²⁹ Judas pi sivamokit tavi'ta; noqw suhpan pam pumuy nōviwhqat ep hihta hinhtotiniqaṭ Jesus put aw pañqawhqaṭ haqawat wūwaya, pu sen pam ōkiwyaqamuy hihta huytaniqaṭ pañqawhqaṭa. ³⁰ Noqw ōviy pam nōvat mōrokput sowat, pahsat pay pañqw yama. Noqw mīhikiwta.

The New Commandment

³¹ Pu ōviy pam yamakmaq, Jesus pañqawu: Pu' hapi nu' Sinot Tiat pas pavan hímuniwhṭini; noqw God piw in-uhpiy panhtini. ³² Noqw kurs God inuhpiy hímuniwhṭe', pay soon pam tuwat qa nahpiy nuy pas pavan hihtatani; nihqe soon qa pay put panhtini. ³³ Itimu, nāt nu hihsavo umumum yantani. Noqw uma as nuy hepyani; noqw ura nu Jew-sinmuy amumi hin lavayhtiqe pay nu hapi piw pan umumi lavayhtini: Nuy haqaminiqw soon uma pañsoyani, ura nu kita. ³⁴ Nu umumi pūhut tutaptani: Uma nānami unañway'yuñwni; nu umumi hin un-añway'taqat pan piw uma nānami unañway'yuñwni. ³⁵ Umuy nānami unañway'yuñqw pantaqaṭ ahpiy sinom sohsoyam uma inumi nānatuwnayaqaṭ nanaptani.

Jesus Predicts Peter's Denial

(Mt 26.31-35; Mr 14.27-31; Lk 22.31-34)

³⁶ Simon Peter put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ya um haqamii? Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Pay nuy haqaminiqw um kurs hin nāt inuñkni; nīkañw pay ason um soon qa inuñkni. ³⁷ Peter put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ya hinoqw nu soon pay pu' uñkni? Nu uñem iqatsiy táviniqey suhtaqa'ewa. ³⁸ Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Haw um inuñem uhqatsiy táviniqey suhtaqa'ewa? Pas antsa, pas antsa nu ūmi pañqawni: Pay ason pas um nuy qa tuwi'taqey pāyis pañqawhqa pu' taqákwāko tōqtini.

Jesus the Way to the Father

14 Uma qa hin unañway'yuñwni, uma God aw tuptsiwni'yuñwa; uma piw inumi tuptsiwni'yuñwni. ² Inay kíy-at ep yeyespi qaōwíewa, pi as qa pantaqw soon nu umuy qa āawnani. Nu umuñem qenitato. ³ Noqw nu ahpiy nuy umuñem qenite', nu piw añqwni; nen umuy nāmi ōkínani; noqw nuy háqamniqw uma piw pepyani. ⁴ Pu nuy haqaminiqw uma navoti'yuñwa; pu uma aqw pōhut tuwi'yuñwa. ⁵ Thomas put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, um haqaminiqw itam qa navoti'yuñwa; noqw ya itam hin aqw pōhut tuwi'yuñwni. ⁶ Noqw Jesus put aw pañqawu: Nu hapi God aqw pōhu, pu navoti pas antsanihqa, pu qatsi. Soon hak Inay awni, pas inuhpanen-saa. ⁷ Pi as uma nuy tuwi'yuñwe' soon uma Inay piw qa tuwi'yunwni; noqw yahpiy haqahpiy uma put tuwi'yuñwa; nihqe uma aw yórikya. ⁸ Noqw Philip put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, um Unay itamumi mahtaknaqw itam pañso uyiwaltotini. ⁹ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pas as nu wūyavo umumum yantaqw, ya um nāto nuy qa tuwi'ta, Philip? Inumi yórikqa hapi Inay aw yori; noqw piw um nuy umumi Inay mahtaknaniqaṭ inumi pañqawu. ¹⁰ Ya nu Inay amum sūkanihqaṭ um qa tuptsiwa? Soñawnen pi nu put epniqw pu pam inuhpee. Nu umumi hihta lavayhte', qa nāp nahpiy lavayhtiñwu; pi Ina inuhpe qátuhqa tumalat hintsaki. ¹¹ Nu Inay epniqw pu Ina inuhpenihqaṭ uma tūtuptsiwani; hal kurs uma qa pantotini, nas'ew uma itumalay ahpiy inumi tūtuptsiwani. ¹² Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Inumi tuptsiwhqa nuy hīhihta hintsakqaṭ piw hintsakni, pu tīt epnihqe pas pávanyaqaṭ pam hintsakni, nu Inay awniqw ōviy'o. ¹³ Pu uma ituñwniy aw yankahkañw nāphihta ōviy tūviñtotaqw, nu put panhtimantani; noqw Ina Tiy ahpiy pas pavan hímuniwhṭini. ¹⁴ Uma ituñwniy aw yankahkañw nāphihta ōviy tūviñtotaqw nu put panhtimantani.

The Promise of the Holy Spirit

¹⁵ Kurs uma inumi unañway'yuñwe', itutavoy añ hinwisni. ¹⁶ Pu nu Inay aw nāwaknani, noqw piw pam sukw umumi unañwtavi'taqat umumi távini, it Qahováriwtaqaṭ Hikwsita. Noqw pam umumum sutsep yante', ¹⁷ Umuy hihta pas antsanihqaṭ tutuqaynani. Put hapi ima yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam kurs hin kwusuyani, puma put qa tuway'yuñqe ōviy'o, piw qa tuwi'yuñwa. Noqw uma pi put tuwi'yuñwa, pam umumum yantaqw ōviy'o, nihqe nāt pam umuh'unañwpeq qátuni. ¹⁸ Pay nu soon umuy nal'oyni; pay nu nāt piw añqw umumini. ¹⁹ Nāt hih-savoniqw pay yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam inumi qa yórikyani, nīkañw uma inumi yórikyani. Pi nuy qatuqw ōviy piw uma yesni. ²⁰ Noqw pep pu' uma nuy Inay epnihqaṭ nanaptani; pu pan piw uma inuhpeyani, pu nu umuhpeni. ²¹ Itutavoy oyi'kañw añ hinmaqa hapi inumi unañway'tani; pu inumi unañway'taqat aw Ina un-añway'tani; noqw nu put aw unañway'tani, nen aw namtaknani. ²² Noqw suhka Jesus aw nānatuwnaqa Judas yan mātsiwa. Qa pam momñwituy amumi Jesus mātavi. Noqw pam Jesus aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ya hin-taqw ōviy um itamumi namtaknat, yep qatsit tunatyayat añ hinwisqamuy amumi qa namtaknani? ²³ Noqw Jesus lavayhtiqe put aw pañqawu: Pay inumi unañway'taqa soon ilavayiy qa añ hinmani; noqw Ina put aw un-añway'tani; noqw itam put awnen unañwayat ep qátuni. ²⁴ Inumi qa unañway'taqa hapi soon ilavayiy añ hinmani. Noqw nu umumi lavayit yuaataqw pam qa inuhpiy'o, pam nuy añqw távihqaṭ Inay ahpiy'o. ²⁵ Noqw nu

nāt umumumnikañw iit umumi yuaayku. ²⁶ Noqw nu pan Inay aw nāwaknaqw, pam umumi unañwtavi'taqat Qahováriwtaqat Hikwsit umumi távini. Noqw pam umuy sohsok hihta tutuqaynani; nen nuy hihta umumi lavayhtiqtat umuy sohsok ahoy u'nanani. ²⁷ Uma suyan unañway'yuñwni, nuy suyan unañway'taqat pan'i. Yep qatsit tunatyayat hinwisqam hakiy suyan unañway'taqat paysoq lavaytañwu; noqw nu qa panwat umumi yuaata. Uma qa hin unañway'yuñwni, piw umuh'unañwa qa tsawiniwyuñwni. ²⁸ Uma nanaptaqw ura nu umumi pañqawu: Nu ahpiynit piw añqw umumini. Pi uma inumi unañway'yuñwe' soon inumum qa hahlayhtotini, nu Inay awniqey pañqawhqat ep'e, pi Ina inuhpenihqe pas pávani. ²⁹ Noqw nāt hapi aw qa pituqw, pay nu añwu umuy āawna, hisat aw pituqw uma tūtuptsiwaniqat öviy'o. ³⁰ Yahpiy hapi nu pāpu soon pas umumi yuaatani, taq Nukpana, yep qatsit ep moñw'iwtaqa añq'ö, noqw pam qahaqam hihta ep inumi tuyqawi'ta. ³¹ Noqw Ina inumi hin tutaptaqw nu pan hinma. Noqw put pantaqat akw yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam nu Inay aw unañway'taqat nanaptani. Huvam hoñvaa; itam yañqw ahpiyani.

Jesus the Real Vine

15 Nu hapi ovauyit pas antsanihqat anta, Noqw Ina hapi öyi'taqa. ² Inuhpiy hohtakiwtaqa qa hí-muy'vañwuqat pam ayo túkuñwu; pu pölöy'vañwuqat pam papsiñwu, noqw pahsat pu pam wūhaq aniwnañwu. ³ Noqw uma hapi it lavayit nu umumi lavayhtiqtat akw kwañwe'way'iwyuñwa. ⁴ Uma inumi wiwyuñwni, noqw nu umumi wiwtani; soon ovauyit ahpiy hohtakiwtaqa nāp natsviy hihta himuy'vañwu, pas pam kopölvuy aw wiwte'sa hihta aniwnañwu; noqw pan hapi uma inumi qa wiwyuñwe', soon hihta aniwnayani. ⁵ Nu hapi ovauyi; noqw uma hapi ahpiy hohtakiwyuñqamu. Nu hakiy aw wiwtaqw pam inumi wiwte' a'nö himuy'vaman-tani; pi uma qa inutsviye', soon hihta apitotini. ⁶ Inumi qa wiwtaqa lakput hohtakiwtaqat an ayo tūviwñwu; noqw sinom put tsovalaye', qöhit aqw maspaye', put taqtsokyañwu. ⁷ Kurs uma inumi wiwyuñwe', piw ilavayiy umuh'unañwpeq pani'yuñwe', pep pu' uma hihta nānawakne', put öviy tūviñtotamantani; noqw pam umumi antsaniwmantani. ⁸ Uma a'nö aniwnaye', yan Inay pas pavan mātaktotani; pu piw yan uma pas antsa inumi ná-natuwnayaqamyani. ⁹ Nu hapi pas Inay inumi hin unañway'taqat pan nu umumi unañway'ta; uma suan hinwisq nu umumi unañway'tani. ¹⁰ Uma itutavoy añ hinwisq pan nu umumi unañway'tani, pas nu Inay tutavoyat añ hinmaqam pam inumi unañway'taqat pan'i. ¹¹ Noqw uma pas hinhaqam hahlayhtotiniqat öviy nu umumi yan lavayhti; nu pas hinhaqam hahlayhtiqtat pan'i. ¹² Noqw nu yan umumi tutaptani: Uma nānami unañway'yuñwni, pas nuy hin umumi unañway'taqat pan'i. ¹³ Kurs hak tāqa kwatsmuy amuñem qatsiy tave' suyan pi pam pumuy amumi pas pavan unañway'taqe öviy panhtini. Noqw qa hak put tāqat epnihqe pas pavan nuhtumi unañway'ta. ¹⁴ Uma nuy umumi hin tutaptaqat añ hinwise' ikwátsimyani. ¹⁵ Yahpiy hapi nu pāpu umuy qa tūwik-tuñwantani, taq tūwiki moñwiy hihta hintsakq put qa navoti'tañwu. Nikañw nu umuy ikwátsimyaqat pan tūñwanta; pi nu Inay añqw hihta navotqey umuy sohsok āawna. ¹⁶ Qa uma hapi nuy namorstota, pi nu hapi umuy namorstaqe umuy sinmuy tsovalayaniqat öviy ayata; noqw tsovalniwyaqam qa hovalniwyani; noqw uma ituñwniy aw yankahkañw Inay aw hihta tūviñtotaqw pam umuy put máqamantani. ¹⁷ Nu umumi yan tutaptani: Uma nānami unañway'yuñwni.

The World's Hatred

¹⁸ Kurs yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam umumi qa suhtaq'ewyaqw pay ura puma inumi mohti qa suhtaq'ewyaqat uma u'ni'yuñwni. ¹⁹ Pi as uma yep qatsit tunatyayat añ hinwisq, pay put añ hinwisqam soon umuy qa hahlayyani; noqw uma pi yep qatsit tunatyayat qa añ hinwisq nu umuy put añqw namorstata; noqw öviy yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam umumi qa suhtaq'ewya. ²⁰ Ura nu umumi lavayhtiqtat uma put u'ni'yuñwni; pay tūwiki moñwiy epnihqe qa pavan pasniñwu; noqw kurs sinom nuy okiwsasne' soon umuy piw qa okiwsasnani; kurs ilavayiy añ hinwise' pay soon piw umuhlavayiy qa añ hinwisni. ²¹ Nikañw pay uma isinomniqw öviy puma umuy yan hintsatsnani, nuy añqw távihqat qa tuwi'yuñqe öviy'o. ²² Pay nu pítuhqe pumuy amumi yuaaykuqw puma inumi qa tuptsiwyaqe qaanhtoti. Kurs puma ilavayiy qa nanapte' pay soon pas qaanhtotini. Nihqe pu' hapi puma kurs hihta akw qaanhtipuy tupkayani. ²³ Inumi qa suhtaq'ewnihqa hapi piw Inay aw qa suhtaq'ewa. ²⁴ Nu pumuy amutpik nihtiwhtaqtat kātutmalat hinhti. Qa hak inuhpenihqe hihta kātumalta. Kurs puma itutmalay aw qa yórikye' pay soon pas qaanhtotini; noqw pi as puma put aw yórikyakahkañw inumi qa suhtaq'ewya, pu Inay piw aw'i. ²⁵ Ura pumuy tutuveniyamuy añ yan pey'ta: Nuy qa hinhtiqw puma inumi qa suhtaq'ewya, yan'i. Noqw puma hin pey'taqat anhtoti. ²⁶ Nikañw ason nu umumi unañwtavi'taqat Qahováriwtaqat Hikwsit Inay añqw ayataqw, pam hihta pas antsanihqat umuy tutuqaynat, nuy hákiyinihqat sinmuy āawnanani. ²⁷ Pu uma piw pas nāp hihta aw yórikyaqey tuawi'yuñwni, uma yayhniwhqat añaqaw inumum hinnumyaqe öviy'o.

16 Uma qa hin unañwtotiniqat öviy nu umumi yan lavayhti. ² Nāt sinom hihta aw tōnawyuñqey añqw umuy ayo ipwayani; tis pi nāt öviy puma umuy qöqyaniqat aw pítuni; noqw panhtiqa God eñem tumaltaqey

wūwamantani. ³ Puma hapi Inay nuy enañ qa tuwi'yuñqe òviy umuy panhtotini. ⁴ Nikañw ason hisat aw pituqw ura nu umuy añwu pay put āawnaqat uma u'nayaniqw òviy nu umumi yan lavayhti, nāwuspi nāt nu umumum-nihqe òviy qa mohtihaq umumi iit yuaayku.

The Work of the Holy Spirit

⁵ Noqw pu' hapi nu Inay nuy añqw tavihqat ahoy awni. Noqw uma qa haqawat nuy haqaminiqat tūviñta. ⁶ Noqw pay pi nu umumi iit lavayhtiqw òviy umuh'unañwa pas qa hahlayhtoti. ⁷ Noqw pay nu umumi pas qaatsat pañqawni: Pas nuy ahpiyniqw pam umuñem lomahintani; pi nuy qa ahpiyniqw umumi Unañwtavi'taqā soon umumi pītuni, pi nu ahpiyen añqw put umumi tāvini. ⁸ Ason pam pite' yep qatsit tunatyayat añ hinwisqamuy qaantotiqtat pumuy navotnani, pu hakiy hin suan hinmaqat pumuy māmatsnani, pu God sinmuy hin yukunaniqtat amumi mahtaknani. ⁹ Pam pumuy inumi qa tuptsiwyaqe qaantotiqtat pumuy navotnani. ¹⁰ Piw nuy suan hinmaqat pumuy māmatsnani, Inay awnihqat akw'a; noqw uma pāpu inumi qa yórikyani. ¹¹ Piw God sinmuy hin yukunaniqtat amumi mahtaknani, pi pam yep qatsit aw moñwit pay eñem yúkuqe pas qahihtata. ¹² Nāt nu nihtiwhtaqtat hihta umumi yuaaykuniqw, uma kurs hin nāt put sohsok òmahtotani. ¹³ Nikañw ason i' Hikwsi pas antsanihqā pite', pam sohsok antsanihqat umuy māmatstoyani; pam qa nāp nahpiynihqat yuaataniqee. Pam hihta navote' put yuaaykumantani, pu pam hīhihta nātoyaniqtat umuy āwintani. ¹⁴ Ason pam nuy pas pavan hihtatani, pi pam itutuqayhpiy òmahtat, put umuy āwintani. ¹⁵ Inay tutuqayhpiat sohsoy piw itutuqayhpi, paniqw òviy nu pañqawu: Pam ason itutuqayhpiy òmahtat, put umuy āwintani.

Sadness and Gladness

¹⁶ Nāt hihsavoniqw pay uma inumi qa yórikyani, pu piw pay hihsavoniqw uma inumi yórikyani, nu Inay awniniqw òviy'ò. ¹⁷ Pahsat pu put aw nānatuwnayaqam haqawat nānami pañqāqwa: Ya sen pam hihta itamumi lavayhtiqe pañqawu: Nāt hihsavoniqw pay uma inumi qa yórikyani, pu piw pay hihsavoniqw uma inumi yórikyani, pu Nu Inay awniniqw òviy'ò, kita? ¹⁸ Noqw òviy puma pañqāqwa: Ya sen pam hihta pañqawhqe Hih-savoniq'ò, kita? Itam hihta pañqawhqtat aw māmatsya. ¹⁹ Noqw puma as put tūviñtotaniqey nānawaknaqw Jesus navoti'taqe amumi pañqawu: Ya nu umumi Pay hihsavoniqw uma inumi qa yórikyani, pu piw pay hihsavoniqw uma inumi yórikyani, kítahqtat uma nātuviniñlalwa? ²⁰ Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Nāt uma tsaykitani, pu pas hihta ep qahahlayhtotiqey pan hiñqāqwani; noqw tuwat yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam hahlayyani, noqw úmawat qahahlayyani; nikañw pay umuhqahahlayhpi hahlayhpiniwhtini. ²¹ Wuhti tih-tatutuynē' qahahlayñwu, tuwaniyat aw pītunwuniqw òviy'ò; nikañw ason pam tihte' pahsat kānavotpiy pāpu qa u'ni'tañwu, sino tūwaqatsit aw tihtiwhtat put ep hahlayñwuniñqe òviy'ò. ²² Noqw pan uma qahahlayyani; nikañw pay nu nāt piw umumi pohtani, noqw umuh'unañwa hahlayhtotini, pu umuhhahlayhpiy soon himu sohtapnani. ²³ Pu hisat aw pituqw uma soon pāpu nuy hihta tūviñlawni. Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Uma ituñwniy aw yankahkañw Inay aw nāp hihta òviy tūviñtotaqw pam umuy put máqamantani. ²⁴ Yuk pahsavo hapi uma qa hisat nāt ituñwniy aw yankahkañw hihta òviy tūviñtota. Uma aw tūviñtote' òmahtotani, nen pas hin-haqam hahlayhtotini.

Victory over the World

²⁵ Yan nu pay tupkiwtaqtat umumi yuaayku; ason hisat aw pituqw pep pu' nu soon pāpu ilavayiy tupkitat, umuy Inay pas suyan āawnani. ²⁶ Ason pep pu' uma ituñwniy aw yankahkañw hihta òviy tūviñlalwani. Noqw nu umuñem Inay aw tūviñtaniqey hapi qa pañqawu; ²⁷ Pi Ina pas nāp umumi unañway'taqw òviy'ò, ispi uma inumi unañway'yuñq'ò, nihqe nu God añqw pītuhqtat uma tūtuptsiwa. ²⁸ Nu Inay añqw yamakqe, tūwaqatsit aw pitu; nit pu' nu tūwaqatsit māapt, Inay awni. ²⁹ Noqw put aw nānatuwnayaqam put aw pañqāqwa: Meh, pu' hapi um pas suyan yuaaykuqe, pāpu qa sómokit lavayhti. ³⁰ Pu' hapi itam uñ sohsok hihta navoti'taqat tūtuptsiwa; noqw soon kurs pas hak sōwu hihta tūviñlawni. It akw pu' itam uñ God añqw pītuhqtat tūtuptsiwa. ³¹ Noqw Jesus lavayhtiqe pumuy amumi pañqawu: Ya uma pu' tūtuptsiwa? ³² Meh, aw hapi pituto, híkis pay aw pitsiwa, uma tatslake', nanāp umuhkiy añhqe nankwuse', nuy nalmatapyaniqtat aw'i. Nikañw pay nu qa nālaa, pi Ina inumu-ma. ³³ Uma inuhpe kwakwhaiwyuñwniqat òviy nu umumi yan lavayhti. Uma tūwaqatsit ep kānanvotyani; nikañw pay uma su'qawyuñwni, nu hapi yep qatsit áñwuta.

Jesus Prays for His Disciples

17 Yan Jesus lavayhtit, òmiq tātayht, pañqawu: Inaa, aw hapi pitu; um Uhtiy pas hímuniñqtat pan nuhtumi mātaktani, noqw Uhti tuwat uñ pan mātaktani. ² Pi um Uhtiy sohsokmuy sinmuy amumi òqalat maqa, nihqe hakimuy hihsañhqmuy put aw noaqw, pam qatsit qaso'taqat amumi nóaniqtat um pan put eñem yuku. ³ Noqw hak uñ pas suhka antsa God-nihqtat tuwi'te' pu Jesus Christ uhpiy taviwhqtat piw tuwi'te' qatsit qa-

so'taqat himuy'vani. ⁴ Nu tūwaqatsit ep uñ pas hímunihqat nuhtumi mātakta; um nuy hihta tumalat ayataqat hapi nu yuku. ⁵ Noqw taay, Inaa, ura tūwaqatsit nāt qa háqamniqw nu úmumnihqe lolmat tālawñwat pit-sáñway'ta. Noqw òviy nu ūmi pituqw um piw pan nuy lomavitsañwtoynani. ⁶ Um sinmuy amuñaqw hakimuy inumi noaqw nu uñ hákiyinihqat pumuy āawna; puma as úhimumyaqw um pumuy inumi noa, noqw puma uhlayiy añ hinwisa. ⁷ Nihqe um hihta inumi noaqw pam sohsoy ūñaqwnihqat puma nanapta. ⁸ Pi um it lavayit inumi mātapq nu amumi put mātavi; noqw puma put òmahtota, nihqe nu ūñaqw yámakqat pas suyan nanaptaqe pay um pas nuy añqw távihqat tūtuptsiwa. ⁹ Nu pumuy amuñem okiw nāwakinta; nu yep qatsit tunatyayat añ hinwisqamuy qa pumuy amuñem nāwakinta; um hakimuy inumi noaqw nu pumuy amuñem nāwakinta, puma uhsinomniqw òviy'ò. ¹⁰ Noqw sohsoyam isinom uhsinomu, pu sohsoyam uhsinom isinomu, noqw nu amuhpiy pas hímuniwhti. ¹¹ Noqw nu hapi pāpu qa tūwaqatsit ep hinnuma, noqw ima nāt tūwaqatsit epya; noqw nu yañqw ūmii. Qahováriwhpu Inaa, um hakimuy inumi nóahqey pumuy pas nāp uhtuñwniy òqalayay akw oyi'tani, noqw puma sūkayani, itamuni. ¹² Nu nāt tūwaqatsit ep pumuy amumum hinnumqe uhtuñwniy añ pumuy oyi'ta; um hakimuy inumi noaqw nu pumuy pās oyi'taqw qa himuwa haqami hiniwhti, pay i' súlawhtiniqey namorstiwhqa-saa, hin pey'taqat anhtiniqat òviy'ò. ¹³ Noqw nu yahsatniqw yañqw ūmii, nihqe okiw pas pay imuy unañwpeq ihahlayhpiy aniwni'yuñwniqat òviy nu tūwaqatsit ep yan hiñqawlawu. ¹⁴ Nu amumi uhlayiy mātavi, noqw yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam pumuy amumi qa suhtaq'ewya, puma qa yep sinoiwyuñqw òviy'ò, nuy qa pep sinoiwtaqat pan'i. ¹⁵ Um as tūwaqatsit añqw pumuy ipwaniqat nu qa pan ūmi tūviñlawu, um qalolmat añqw okiw pumuy ayo oyi'taniqat pan'i. ¹⁶ Puma inún qa yep qatsit ep sinoiwyuñwa. ¹⁷ Um uhlayiy pas antsanihqat akw pumuy nēñem qenivo òyani; uhlayiy pas antsa. ¹⁸ Um nuy sinmuy amumi tavi, noqw òviy pay hapi nu piw pan nuhtumi pumuy ayata. ¹⁹ Nihqe nu pumuy tunatyawkañw qenivo nātavi, puma as pas antsa piw qenivo oyiwyuñwniqat òviy'ò. ²⁰ Pu nu qa ímuy-sa amuñem tūviñlawu, nāt hakim pumuy lavayiyamuy ahpiy inumi tūtuptsiwaniqamuy amuñem pīwu. ²¹ Okiw as puma sohsoyam sūkayaniqat nu tūviñlawu, um Ina inuhpeniqw pu nu uhpenihqat pan piw itamuhpe sūkayaniqata; noqw pep pu' tūwaqatsit ep sinom um nuy añqw távihqat tūtuptsiwani. ²² Noqw um hin nuy kaptsi'taqw pan piw nuy pumuy kaptsi'ta, puma itamun sūkayaniqat òviy'ò. ²³ Nu pumuy amuhpeniqw pu um inuhpee, noqw puma itamuhpe pās pasiwyuñwni, noqw sinom nanaptaqw um nuy añqw tavi, nihqe pas hin inumi unañway'taqey pan piw amumi unañway'ta. ²⁴ Inaa, um imuy hakimuy nuy maqaqw puma as nuy háqamnihqat pep inumumyaniqat nu nāwakna, nen it lolmat tālawñwat um nuy máqahqat puma aw tayyuñwni, pi um nāt tūwaqatsit qa yukihq pay pepeq inumi unañway'ta. ²⁵ Súantaqa Inaa, yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam uñ qa tuwi'yuñwa, noqw nu uñ tuwi'ta, noqw ima hapi um nuy añqw távihqat navoti'yuñwa. ²⁶ Noqw nu hapi uñ pumuy āawna. Noqw okiw as um inumi hin unañway'taqw pan hapi pumuy nānami unañway'yuñwniqat òviy nu soon nāt qa uñ pumuy āwintani. Nen nu pas antsa amuhpe yantani.

The Arrest of Jesus

(Mt 26.47-56; Mr 14.43-50; Lk 22.47-53)

18 Yan Jesus lavayhtit put aw nánatuwnayaqamuy tsamkañw pahpiy nakwsuqw, puma haqe' síka Cedron yan mātsiwhqat yupqöymi nõña; noqw pam haqami olive qölmi pítuqwe, put aw nánatuwnayaqamuy amumum pañso paki. ² Noqw put momñwituy amumi mātapqa Judas piw put háqamnihqat tuwi'ta, Jesus put aw nánatuwnayaqamuy tsamkañw qa sūs pañsoniñwuniqw òviy'ò. ³ Noqw God awwat mohpeq momñwit Pharisee-sinmuy amumum tuwalañ'ayaty hoñvia'yaty enañ Judas aw mātavi; noqw puma wihqöhi'wiskañw, kopit-soki'wiskañw, tunipi'wiskahkañw put amum pañsoya. ⁴ Noqw òviy Jesus hin hintsaniwniqey sohsok navoti'taqe amumi nakwsuhqe pañqawu: Ya uma hakiy hepnumya? ⁵ Noqw puma lavayhtitiqe aw pañqawu: Itam hakiy Nazareth añqw tāqa Jesus hepnumya. Noqw Jesus amumi pañqawu: Nu' pam'i. Noqw Judas amumi put mātapqa pumuy amumum wunu. ⁶ Noqw pam panis pamnihqey amumi pañqawhq pahsat pay puma áhoywat ho-hyokat, tutskwami patañmunumhti. ⁷ Pahsat pu piw pam pumuy tūviñtaqe amumi pañqawu: Ya uma hakiy hepnumya? Noqw puma pañqawu: Itam hakiy Nazareth añqw tāqat Jesus hepnumya. ⁸ Jesus lavayhtiqe pañqawu: Pay pi nu pamnihqey umumi pañqawu; noqw òviy kurs uma nuy hepnumye', uma imuy mātapyani. ⁹ Ura pam hiñqawhq put anhtiniqw òviy'ò, ura pam pañqawu: Imuy hakimuy um inumi noaqw nu qa hihtawat kwahi, it'a. ¹⁰ Pahsat pu Simon Peter sipwuvahpi'taqe put hórokna, God awwat mohpeq moñwit tūwikiyat wu-wahtaqe, putvaqw naqvuyat ayo tuku. Noqw i' hak tūwiki Malchus yan mātsiwa. ¹¹ Pahsat pu Jesus Peter aw pañqawu: Uhsipwuvahpiy tukpuyat aqw pánaa. Ina inuñem okiwsanhpit kuyapkuhyq pay nu soon qa put hikwni.

Jesus before Annas

¹² Pahsat pu sohsoyam tuwalan'a'yam-niqw pu moñwíam, hoñviaymuyatuy amumum Jesus ñuayaqe put somya; ¹³ Nit mohti Annas aw put wikya, pam pi Caiphas möönañwuy'ta; noqw Caiphas put yahsañwuy ep God awwat mohpeq moñw'iwta. ¹⁴ I' Caiphas hapi ura Jew-sinmuy amumi pañqawu pay ura hak sūka sinmuy amuñem mokq pam ñas'ewniqata.

Peter Denies Jesus

(Mt 26.69-70; Mr 14.66-68; Lk 22.55-57)

¹⁵ Noqw Simon Peter Jesus anki, pu suhka put aw nánatuwnaqa; pamwat God awwat mohpeq moñwit tuwi'ta; nihqe pam Jesus amum God awwat mohpeq moñwit kiyat aw paki. ¹⁶ Noqw Peter pay hötsíwat ihpaq wunu. Noqw pahsat pu suhka Jesus aw nánatuwnaqa God awwat mohpeq moñwit tuwi'taqa yámakqe, hötsíwat aw tunatyawtaqat mānat aw yuaaykuqe Peter pana. ¹⁷ Pahsat pu māna hötsíwat aw tunatyawtaqa Peter aw pañqawu: Ya qa um piw it tāqat aw nánatuwnaqa? Noqw pam pañqawu: Qae. ¹⁸ Noqw iyohooniqw, öviy tū-tuwikt hoñvia'yatuy amumum tövumsit hoveyelayaqe aw hoñkahkañw nāmukintota. Noqw Peter pumuy amumum aw wunuwkañw nāmukinta.

The High Priest Questions Jesus

(Mt 26.59-66; Mr 14.55-64; Lk 22.66-71)

¹⁹ Pahsat pu God awwat mohpeq moñwi Jesus tūviñtaqe put aw nánatuwnayaqam hákimyaqat put tūviñta, pu hihta pam pumuy tutuqaynaqata. ²⁰ Noqw Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Nu nuhtumi susmataq yuaata. Nu tsotsvalkive sutsep tutuqayna, pu God kiyat ep'e, pañso Jew-sinom sutsep tsotsvalya; nu qa hihta nanauyve lavayhti. ²¹ Noqw um hinoqw nuy tūviñlawu? Nu hihta yuaaykuqat um inumi tūqayyuñqamuy tūviñtanikañwo; meh, puma nuy hiñqawhq navoti'yuhwa. ²² Noqw yan pam lavayhtiqw, pu suhka hoñiaya put aqlap wúnuhqa mapqölöy akw Jesus wuvahta, pañqawkañwo: Ya um hinoqw God awwat mohpeq moñwit aw panhaqam hiñqawu? ²³ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay pi kurs nuy qalolmat lavayhtiqw um put pañqawni; kurs pay nuy súañqawhq ya um hinoqw nuy wuvahta? ²⁴ Noqw Annas put somt, God awwat mohpeq moñwit Caiphas aw hōna.

Peter Denies Jesus again

(Mt 26.71-75; Mr 14.69-72; Lk 22.58-62)

²⁵ Noqw Simon Peter pep wunuwkañw nāmukinta; noqw haqawat pep hoñqam put aw pañqaqwa: Ya qa um piw put aw nánatuwnaqa? Noqw pam qa nakwhaqe pañqawu: Qae. ²⁶ Noqw haqawa God awwat mohpeq moñwit tūwikipeter aw pañqawu: Puyaw qa um oliveqölpe put ámumniqw nu ūmi qa tātayi? Pam hapi Malchus añqwvi, it hakiy naqvuyat Peter ayo tukuqw put'a. ²⁷ Pahsat pu Peter piw nāt qa nakwha, noqw pahsat pay taqakowako töqti.

Jesus before Pilate

(Mt 27.1-2, 11-14; Mr 15.1-5; Lk 23.1-5)

²⁸ Pahsat pu puma Caiphas añqw Jesus haqami Rome añqw moñwit kiyat aw wikya; noqw súitsi; noqw puma pay moñwkimi qa yuña, taq ka Amutsva Yūmosanihqat ep növiwhqat añqw nōñösaniqey qa hu'waniwyani. ²⁹ Pahsat pu Rome añqw moñwi Pilate yan mātsiwhqa yámakqe amumi pañqawu: Ya uma hihta it nēveltotoynaya? ³⁰ Noqw puma lavayhtotiqe aw pañqaqwa: Pay pi as i' tāqa qa nukpananiqw soon itam ūmi put wikvayani. ³¹ Pahsat pu Pilate amumi pañqawu: Pay pi uma put wikye' umumi hin tutavot an put yukunayani, kita. Noqw öviy Jew-sinom put aw pañqaqwa: Itam hakiy nīnayaniqey mewniwta. ³² Ura Jesus hin mokniqey lavayhtiqat anhtiniqw öviy puma pañqaqwa. ³³ Pahsat pu Pilate piw pavasiwhkimi pakit, Jesus wáñwayhqe aw pañqawu: Ya um Jew-sinmuy moñwiamu? ³⁴ Noqw Jesus lavayhtiqe put aw pañqawu: Ya pay um pas nāp it lavayhti? sen pay hakim nuy pamnihqat un āawnaya? ³⁵ Noqw Pilate lavayhtiqe aw pañqawu: Ya nu Jew-sino? Pi nāp uhsinom God awwat mohpeq momñwituy amumum un inumi mātapya. Ya um hihta hinhti? ³⁶ Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Pay imoñwtunatyā qa yep qatsit ahpiy'o, pi as imoñwtunatyā it qatsit ahpiyniqw soon itumal'a'yam as qa rohomhtotini; noqw nu Jew-sinmuy amumi qa noiwni; noqw pi imoñwtunatyā qa yañq'ö. ³⁷ Noqw öviy Pilate put aw pañqawu: Noqw um moñwi? Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Um súañqawu. Pi nu yaniqw tihtiwa; nihqe nu it hihta pas antsanihqat tuawi'taniqe öviy tūwaqatsit aw pitu. Pas antsanihqat añ hinwisqam sohsoyam itōnay nanaptañwu. ³⁸ Noqw Pilate put aw pañqawu: Ya himu pas antsa?

Jesus Sentenced to Death (Mt 27.15-31; Mr 15.6-20; Lk 23.13-25)

Pam kitat, piw Jew-sinmuy amumi yámakqe, amumi pañqawu: Pas nu qa haqam qaanhtiqat put aw tuwa. ³⁹Noqw pay pi Amutsva Yümosanihqat ep nöwihqat aw pituqw nu hakiy umumi mätapmantaniqat uma pan tuwi'yuñwa. Noqw nu Jew-sinmuy moñwiyamuy umumi mätapniqat uma nānawakna? ⁴⁰Pahsat pu puma sohsoyam piw nāt sáakmaqe pañqawu: Qa i'ni, Barabbasni. Noqw i' Barabbas pi hihta tūnawhkilawu.

19 Pahsat pu Pilate solāwamuy pan ayataqw puma Jesus haqami wikyaqe wuvahpit akw put qa sūs wuvah-tota. ²Pahsat pu puma hihta kūtay'taqat kwitetotaqe put wihkat yukuyat put Jesus qötösomtoynaya, nit pu hihta palasakwat usimnit put usihtoynaqae, ³Aw pañqawu: Öqawmañwu, Jew-sinmuy moñwíamu! Pu puma may akw wuwalalwa. ⁴Pu öviy Pilate piw yámakqe sinmuy amumi pañqawu: Meh, nu hapi qa haqam qaantaqat it aw túwahqe umuy navotnaniqey öviy nu umumi put hórokna. ⁵Pahsat pu Jesus kūtāt akw qötö-somiwkañw palasakwat usimnit uskañw pañqawu yama. Noqw Pilate umumi pañqawu: Taa, yep tāqa. ⁶Noqw öviy God awwat mohpeq momñwit hoñvia'yatuy amumum put aw yórikyaqe sáakmaqe pañqawu: Nahoyleht-sit aw múaa! Nahoylehtsit aw múaa! Noqw Pilate amumi pañqawu: Uma pi wikye' put nahoylehtsit aw muayani, nu pi qa hihta qaantaqat put aw tuwa. ⁷Noqw Jew-sinom lavayhtotiqe pañqawu: Itam hihta ep yukuyaman-taniqe tutavot pasiwyuñwa; noqw itahtutavoyniqw pi soon pam qa mokni, pam God Tíatnihqey pañqawhqe öviy'o. ⁸Noqw öviy Pilate pan lavayit navotqe pu' pas maqasti. ⁹Nihqe pavasiwhkimi piw pákihqe Jesus aw pañqawu: Ya um hak háqaqö'? Noqw Jesus aw qa hiñqawu. ¹⁰Pahsat pu Pilate put aw pañqawu: Noqw ya um inumi qa hinwat lavayhtini? Nu un mätapniqey, sen nahoylehtsit aw muiwniqat unem yúkuniqey aw öqalat pasiwta. Ya um qa it navoti'ta? ¹¹Noqw Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Pay as öqalat qa öñaqw ümi noiwhq soon um inumi öqalani. Pantaqw öviy i' hak nuy ümi mätapqa uhpenihqe pas wukoqaanhti. ¹²Pahpiy pu Pilate as put mätapniqey tunatyalti; noqw Jew-sinom sáakmaqe pañqawu: Um it tāqat mätave' pay Caesar qa kwätsiatni, hak haqam nāmoñwlawhqa pan Caesar aqw hiñqawñwu. ¹³Noqw öviy Pilate it navotqe Jesus wikkañw ihpo ya-ma, nit pu haqam Owaqantupha yan tūñwantiwhqat ep moñw'atsvewat ep qatuptu, haqam Hebrew-sinmuy amuhkwanihqe Gabatha yan mätsiwhqat ep'e. ¹⁴Noqw Amutsava Yümosanihqat ep nöwiniqat totokay'yuñwa, noqw tāwanasavehaqamo. Noqw Pilate Jew-sinmuy amumi pañqawu: Taay, yep umuhmoñwi! ¹⁵Noqw puma sáakmaqe pañqawu: Tūvaay, tūvaay! Nahoylehtsit aw múaay! Noqw Pilate amumi pañqawu: Noqw ya nu umuhmoñwi nahoylehtsit aw muiwniqat enem yúkuni? Noqw God awwat mohpeq momñwit pañqawu: Itam qa hakiy moñwi'yuñwa, pas Caesar-saa.

Jesus Nailed to the Cross (Mt 27.32-44; Mr 15.21-32; Lk 23.26-43)

¹⁶Pahsat pu puma put nahoylehtsit aw muayaniqat öviy pam amumi put mätavi; noqw puma nuayaqe ahpiy wikya. ¹⁷Noqw pam nahoylehtsiy ikwiwkañw haqami Masqötvihka yan tūñwantiwhqat aw'i; pam Hebrew-sin-muy amuhkwa Golgotha yan tūñwantiwa. ¹⁸Pep pu' puma hakimuy löqmuy put enañ nahoylehtsit aw muaya, nan'ikaqee, noqw Jesus amuhtsavee. ¹⁹Noqw pam hak hímunihqat Pilate pēnaqe nahoylehtsit atsve mua; no-qw yan pey'ta: JESUS NAZARETH ANQWNIHQQA JEW-SINMUY MOÑWIAMU. ²⁰Noqw Jesus haqam nahoylehtsit aw muiwhq pam kiñaqw qa yāpo; noqw öviy kaysiwhqam Jew-sinom it atsva yan pey'taqat añ tuñwáya. Noqw pam Hebrew-sinmuy amuhkwa pey'ta, pu Greek-sinmuyu, pu Latin-sinmuyu. ²¹Pahsat pu Jew-sinmuy amuñaqw God awwat mohpeq momñwit Pilate aw pañqawu: Jew-sinmuy moñwíamu, um qa yan pēnat, pam Jew-sinmuy moñwíamnihqey pam kítaqat um pēnani. ²²Noqw Pilate lavayhtiqe pañqawu: Pay pi nu hin pēnaqw pay pi pantani. ²³Pahsat pu solāwam Jesus nahoylehtsit aw muayaqe yuwsiyat nälövo o'yaqe nāhuyva; noqw ahtöqö'napnaat qa tūhiwtaqe ahsupoq pöqniwta. ²⁴Noqw öviy puma nānami pañqawu: Itam qa tsikayat, put öviy nanavö'yani, mātaqpi hak putni, kitota. Yan puma tutuvenit antsanhtota, ura pan pey'ta: Puma iyuwsiy nāhuyvayaqe inapnay öviy nanavö'ya. Noqw öviy solāwam panhtoti. ²⁵Noqw pep Jesus nahoylehtsiyat aqlap put yuat wunuwta, pu yuyat tupkoat Mary, hakiy Cleopas nōmaata, noqw pu Mary Magdalene. ²⁶Noqw Jesus yuy tuwa, pu put aw nānatuwnaqat pas aw unañway pep wunuwtaqata, nihqe yuy aw pañqawu: Wuhti, ayam uhtii. ²⁷Pahsat pu pam put aw nānatuwnaqat aw pañqawu: Ayam únuu. Noqw pahpiy put aw nānatuwnaqa put kiy aw wīki.

The Death of Jesus (Mt 27.45-56; Mr 15.33-41; Lk 23.44-49)

²⁸Yantaqat atsva pu' Jesus tumalay pay sohsoq yúkuhqey navoti'taqe pañqawu: Nu pānaqmoki, kita, hin pey'taqat antaniqw öviy'o. ²⁹Noqw pep tsaqaptat añqw oavala a'nö sika küyiwta; noqw puma hihta söyatkot

put aqw móroknayat, pu himu hisop yan mǎtsiwhqat kohoyat epeq sönnayat put moami itaya. ³⁰ Pu öviy Jesus ovavolat añ yúkuhqe pañqawu: Yukilti, kitat yökoltit sohsok hikwsu.

Jesus' Side Pierced

³¹ Noqw ép nasuñwintalönnit pas kǎptsitihqat ep totokay'yuñwa. Noqw pumuy tokoam nāt nasuñwintalönnit ep nahoyehtsit añ häyiwyuñwniqat ima Jew-sinom qa nānawakna. Noqw öviy puma Pilate awyaqew aw pañqawu: Um as solāwamuy ayataqw, puma hokayamuy qöqhitote' pumuy haqami hintsatsnani. ³² Pahsat pu öviy solāwam ókihqe mohti'maqat-nikañw pu mitwat put amum nahoyehtsit aw muiltiqat pumuy lövraq hokayamuy qöqhitota. ³³ Nit puma Jesus aw ökiqw pay kurs pam möki, noqw öviy pay puma put hokayat qa qöhiknaya. ³⁴ Nikañw suhka solāwa lansay akw put suyvaqewat söhkwiknaqw pahsat añqw uñwa küyit enañ munva. ³⁵ Noqw nu hapi it aw yori, nihqe hihta navoti'taqey pas suyan tuawi'ta; nu qa atsálawu, noqw uma kurs hin qa tütuptsiwani. ³⁶ Hin pey'taqat hapi anhtiniqw öviy ti yaniwhti, ura yan pey'ta: Qa himuwa put öqaat qöhikiwini, yan'i. ³⁷ Pu piw sutske' yan pey'ta: Puma hakiy söhkwiknayaqey aw yórikyani, yan'i.

The Burial of Jesus

(Mt 27.57-61; Mr 15.42-47; Lk 23.50-56)

³⁸ Yantaqat atsva pu' hak tāqa Aramatheat añqwnihqa Joseph yan mǎtsiwhqa Pilate awnihqe Jesus tokoyat haqami hintsanniqey put aw maqaptsi'ta; noqw Pilate put hu'wa. Noqw öviy pam pítuhqe Jesus tokoyat haqami yawma. Pam hak as nuhtum Jesus aw tuptsiwa; nikañw Jew-sinmuy mamqasqe öviy qa hakiy put āawna. ³⁹ Noqw pu piw Nicodemus hihta myrrh aloes enañ namiqwriwtaqat tsivot-sikip sunat pututuwanit pahsa'haqam kimañw ep pitu. Ura pam hak mohtihagam mihikiwtaqw Jesus aw pitu. ⁴⁰ Pu öviy puma Jesus tokoyat haqami távihqe kwañwáhovaqtuqat tōsit atsva put siwuwuykinat tsatsákwmötsaput linen yan mǎtsiwhqat akw put mokahta, hin Jew-sinom hakiy masyuwsinayanwuqat pan'i. ⁴¹ Noqw pam haqam nahoyehtsit ep muiltiqat ep himuqölö; noqw pep puhutuamtusö; noqw nāt pas qa hak hisat pañsoq tawiwa. ⁴² Noqw Jew-sinom totokay'yuñqw öviy puma pep Jesus tavi, pam tuamtusö áhayhpiñqw öviy'o.

The Empty Tomb

(Mt 28.1-8; Mr 16.1-8; Lk 24.1-12)

20 Noqw Sundayt aw pituqw, suits talavay nāt qa talq, Mary Magdalene tūamit aw'i; noqw kurs owa tūamit aqw ütsiwtañwuqa ayo tawiwa. ² Pahsat pu pam wárikqe, Simon Peter-nit pu nuy, Jesus aw unañwayat yan túñwantiwhqat, itamumi pañqawu: Taq kurs Tutuyqawhقات tūamit añqw hóroknaya; nihqe haqami pi put hintsatsna. ³ Pu öviy nu Peter amum tūamit aqw wari. ⁴ Noqw nu Peter ehpeqtaqe pay mohti pañso pitu. ⁵ Nihqe nu motoltiqe ahpamiq tātayhqe tsatsákwmötsaput ep oyiqw tuwa; nikañw pay nu qa aqw paki. ⁶ Pahsat pu Simon Peter inuñk pitu; nihqe tūamit aqw pákihqe, tsatsákwmötsaput ep oyaqw tuwa. ⁷ Pu höhönpi put qötöyat akw as mökiwtaqa pay tsatsákwmötsaput qa enañ qatskañw pay nāla suphaqam qātsi. ⁸ Pahsat pu nu tuwat aqw paki, nihqe nu yórikqe tuptsiwa. ⁹ Pam mokiwuy añqw pas soon ahoy qa tātayniqat pan pey'taqat nāt itam qa mǎtsi'yuñqe öviy'o. ¹⁰ Pahsat pu itam ahoy pañqw nima.

Jesus Appears to Mary Magdalene

(Mt 28.9-10; Mr 16.9-11)

¹¹ Noqw Mary tūamit ihpaq wunuwkañw okiw pakmumuya; nihqe öviy pam pan hiñqawkañw, motoltit, tūamit aqw yori; ¹² Nihqe hakimuy löqmuy hoñviayatuy qötsat yuwsit'aqamuy pepeq qatuqw tuwa, haqe' Jesus tokoat as qatsqat pep suhka qötöveniñw, pu suhka kukveq'a. ¹³ Noqw puma hakim put aw pañqawu: Wuhti, ya um hinoqw pakmumuya? Noqw pam amumi pañqawu: Ispi kurs puma Itutuyqawhقات haqami hintsatsnaqe, haqam put taviyaqw nu qa navoti'taqe öviy'o. ¹⁴ Yan pam hiñqawht, ahoy namtökkañw Jesus pep wunuqw tuwa; nit pam Jesus-niqw qa māmatsi. ¹⁵ Noqw Jesus put aw pañqawu: Wuhti, ya um hinoqw pakmumuya? Ya um hakiy hepnuma? Noqw pay pam üyit tumalay'taqanihqat pam wūwahqe aw pañqawu: Tāqa, kurs um put haqami hintsane', um haqam put távihqey nuy āawnani; noqw nu haqami hintsanni. ¹⁶ Noqw Jesus put aw pañqawu: Mary. Noqw pam aw namtökt, put aw pañqawu: Rabboni, kita. (Pam Tütutuqaynaqa i'nihqe pam'i.) ¹⁷ Jesus put aw pañqawu: Um nuy qa ñuh'ani, taq nu nāt Inay aw qa wūvi. Um itupkomuy amuminen amumi pañqawni: Nu God Inay aw wupni, pu pay pam piw Umunaa, pu Umuhtutuyqawhقات. ¹⁸ Noqw Mary Magdalene Tutuyqawhقات aw yórikqey put aw nánatuwnayaqamuy amumi tūawva, pu pam yan put aw lavayhtiqata.

Jesus Appears to His Disciples (Mt 28.16-20; Mr 16.14-18; Lk 24.36-49)

¹⁹ Noqw ép Sundayt ep tapkiqw put aw nánatuwnayaqam haqam tsovawtaqe, okiw Jew-sinmuy mamqasyaqe öviy hötsíwhpa' uhtsi'yuñqw, Jesus píuhqe, amuhsonve wunuwkañw pañqawu: Uma kwakwhat un-añway'yuñw. ²⁰ Yan pam lavayhtit, tokoy haqami söhkwiknayaqat pumuy amumi mahtakna may énaña. Noqw put aw nánatuwnayaqam Tutuyqawhqat aw yórikyaqe hahlayhtoti. ²¹ Pahsat pu Jesus piw amumi pañqawu: Uma kwakwhat unañway'yuñw. Nu hapi hin Inay nuy ayataqat pan piw tuwat umuy añqe' ayata. ²² Yan pam lavayhtit, amumi hikwsut pañqawu: Huvam Qahováriwtaqat Hikwsit kwusuyaa. ²³ Uma hakiy qaanhtipuyat ayo yukuyaqw pam ayo yukiwñwu; pu uma hakiy qaanhtipuyat qa ayo yukiwñiqat pañqawaqw pam qa ayo yukiwñwu.

Jesus and Thomas

²⁴ Noqw imuy pakwt lōq sihkay'taqamuy amuñaqw hak Thomas, Didimus yan túñwantiwhqa, qa amumuniqw Jesus pitu. ²⁵ Noqw öviy mímawat Jesus aw nánatuwnayaqam put aw pañqawu: Itam Tutuyqawhqat aw yórikyaa. Noqw pam amumi pañqawu: Pas nu māyat ep muahpit akw pey'vaqat aw qa yórikkañw pu imalatsiy akw put aw qa hintsankañw, pu put tokoyat haqam söhkwiknayaqat aqw imay qa pane' soon tuptsiw. ²⁶ Noqw ahpiy nanalsikis talq put aw nánatuwnayaqam piw haqam ahpave tsovawta, noqw Thomas pumuy amumuma. Noqw hösiwa uhtsiwtaqw Jesus píuhqe amuhsonve wunukañw pañqawu: Uma kwakwhat un-añway'yuñw. ²⁷ Pahsat pu pam Thomas aw pañqawu: Kurs uhmalatsiy aqw pew hintsanaa, pu imay aw yórikuu; pu pew māvuyalte', itokoy haqam söhkwiknayaqat aqw uhmay pánaa, nit um pāpu qapēvewnat tuptsiwñitani. ²⁸ Noqw Thomas put aw pañqawu: God, Itutuyqawhqat. ²⁹ Noqw Jesus put aw pañqawu: Thomas, paysoq pi um inumi yórikqe öviy tuptsiwa; inumi qa yórikyat tūtuptsiwaqam pas hihlayhpit epyani.

The Purpose of this Book

³⁰ Noqw Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumunikañw pas qa tsa' kátatayhpit hihta tuawi'taqat tumalta; noqw pāvam qa sohsoy it tutuvenit añ pey'ta. ³¹ Noqw pay hapi pas Jesus Moñw'asi'taqanihqat, pu God Tíatnihqat uma tūtuptsiwaniqw öviy ii yantaqa pēniwa, pu uma tūtuptsiwe' put ahpiy qatsit tutwani.

Jesus Appears to Seven Disciples

21 Iit atsve pu Jesus wuhkovatuphat Tiberias yan mātsiwhqat ep put aw nánatuwnayaqamuy amumi piw namtakna; noqw pam hin namtaknaqat nu umuy āawnani. ² Ima yahsa'hakim haqam sūpya: Simon Peter, pu Thomas, Didimus yan túñwantiwhqa, pu Galileet ep Canat añqw tāqa Nathanael, pu Zebedeet tímat-niqw, pu hakim lōyöm piw put aw nánatuwnayaqamu. ³ Noqw Simon Peter pumuy amumi pañqawu: Nu pakiwmaqto; noqw puma aw pañqawu: Itam úmumyani. Noqw öviy puma ahpiyyaqe āpiy pākihut aqw yuña, nit ep mihikq puma qa hihta kwisnaya. ⁴ Noqw qavonvaqw talavay Jesus patuphat qalaveq wunu; noqw put aw nánatuwnayaqam put Jesus-niqw qa māmatsya. ⁵ Pahsat pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Tōtimu, ya uma qa hihta kwisnaya? Noqw puma put aw pañqawu. Qae. ⁶ Pu pam amumi pañqawu: Uma pākihut putvaqewat umuhtutsayay pāmiq tūvaye' tutwani. Noqw puma panhtotiqe, pas antsa pāvakiwhtuy qaan'ewakw hintaqamuy intotaqe qa kātoti. ⁷ Paniqw öviy nu Jesus pas aw unañwayat yan túñwantiwhqa Peter aw pañqawu: Taq Tutuyqawhqat. Noqw Simon Peter Tutuyqawhqat-nihqat navotqe, napnay añ paki, qa yuwsit'atqe öviy'o, nit pu pāmiq tsoo. ⁸ Noqw mímawat put aw nánatuwnayaqam tutsáyat ep pāvakiwhtuy íniwyuñqamuy pay pākihut akw lölökinahkañw öki, puma tutskwat añqw qa yāpyaqe öviy'o, pay tsivót-sikip sunat kwílakit pah-saphaqamo. ⁹ Pu öviy puma panis tutskwami ökit, pep tövut hoveyeliwtaqat tutwa. Noqw pāvakiwht put añ oyi. Pu pölavikit piw tutwa. ¹⁰ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Uma pāvakiwhtuy umuhtunimuy añqw pew kiwisni. ¹¹ Noqw Simon Peter put aqw wupqe yañsakoqmuy pāvakiwhtuy tutsáyat ep íniwtaqamuy tutskwami lölökinta, tsañe'sikip sunat-sikañw añqw pakwt payhkomuy sihkay'taqamuy (153); noqw pas as qaan'ewakw hintaqw piw tutsaya qa tsiki. ¹² Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Huvam pewye' nōñösa. Noqw soon kurs haqawa put aw nánatuwnayaqam pam haknihqat tūviñtani, suyan pi pam Tutuyqawhqaniqw öviy'o. ¹³ Pahsat pu Jesus amuminihqe pölavikit kwusut, pumuy put huyta, pu pāvakiwhtuy pīwu. ¹⁴ It akw hapi pu' Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumi pāyis nāmahtakna, mokiwuy añqw ahoy tātayht'a.

Jesus and Peter

¹⁵ Pu öviy pumuy nōñösat, Jesus Simon Peter aw pañqawu: Simon Jonas tíata, ya um imuy amuhpenihqe inumi pas unañway'ta? Noqw pam put aw pañqawu: Owi, Tutuyqawhqat, pay nu uñ hahlayhq um navoti'ta. Noqw

pam put aw pañqawu: Imamñatuy nopni'taa. ¹⁶ Pu añqw piw pam put aw pañqawu: Simon, Jonas tíata, ya um inumi unañway'ta? Noqw pam pañqawu: Owi Tutuyqawhqa, pay nu uñ hahlayhq um navoti'ta. Noqw pam pañqawu: Ikanelvokmuy amumi tunatyawtaa. ¹⁷ Pu pam pāyisni'makañw put aw pañqawu: Simon, Jonas tíata, ya um nuy hahlayi? Noqw pahsat pu Peter pas qahahlayhti, pam pu' Ya um nuy hahlayi put aw kítaqw öviy'o. Noqw pam put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, pay pi um sohsok hihta navoti'ta; nu uñ hahlayhq um navoti'ta. Jesus put aw pañqawu: Ikanelvokmuy nopni'taa. ¹⁸ Pas antsaa, pas antsa nu ūmi pañqawni: Um tsaynihqe nāyuwsinat haqami unañwte' pañso haqaminiñwu; nikañw pay ason um wúyokte' uhmay hohtaknani; noqw pu suhka uñ yuwsinani, nit pu uñ haqami qa nāwaknaqw uñ pañso wikni. ¹⁹ Pam yan lavayhtiqe put hin mokniqat pañqawu. Noqw pam mokiwuy akw God pas pavan mātaktani. Pu pam yan lavayhtit put aw pañqawu: Um inuñk hinmani.

Jesus and the Other Disciple

²⁰ Noqw Peter namtökqe nuy pumuy amuñkniqw tuwa. Nu hapi Jesus aw unañwayat túñwantiwhqe ura tapkiqw nōnovaqw put tawitsqayat aw tahtsikiwkañw aw pañqawu: Ya hak uñ momñwituy amumi mātapni? ²¹ Noqw Peter nuy túwahqe Jesus aw pañqawu: Tutuyqawhqa, noqw i' tuwat hinhtini? ²² Noqw Jesus aw pañqawu: Pay pi as pas nuy hisat pítuniqat aw pahsavo pam qátuniqat nu nāwaknaniqw, ya um put hintsanni? Um inuñk hinmani. ²³ Pantaqat ahpiy pu' yaw nu pay qa mokniqat mímawat nánatuwnayaqam yan lavayta. Noqw pi Jesus put aw qa pañqawu: Pam qa mokni, qa kita; nikañw Pay pi as pas nuy hisat pítuniqat aw pahsavo pam qátuniqat nu nāwaknaniqw, ya um hintsanni? kita. ²⁴ Nu hapi put aw nánatuwnaqa ĩit tuawi'ta, nihqe ĩit pēna. Noqw uma navoti'yunqw ituawi pas qaatsa.

Conclusion

²⁵ Pu piw pas as nihtiwaqat Jesus tumalta; noqw ka as pam sohsoy pēniwniqw hikis pi ka tūwaqatsit ep soon tutuvenit pēniwniqat eñem qénini. Pas antsaa.

ACTS

Jesus Promises to Send the Holy Spirit

1 Ura nu mohtihagam pēna, Theophilus; nihqe ura Jesus sohsok hihta hintsaktivaqat, pu tūtutuqaynati-vaqat nu yuaata, ² Hisat ōmi wīkiwhqat pahsavoo. Ura pam ayaiwuñqamuy namorstaqey amumi Qahováriwtaqat Hikwsit añ tutaptat, pañso wīkiwa. ³ Pu piw pam kānavot, put atsve hīhihta qaōwihintaqat akw pumuy amumi pas suyan taytaqey mahtakna; lōp sunat tālat añ pumuy amumi nāmataqlawu; nihqe God moñwtunatyat hin hintaqat pumuy amumi yuaata. ⁴ Noqw ura pam pumuy amumum tsovawtaqe, puma Jerusalem añqw qa ahpiyaniqat amumi tutaptaqe, Nayat añqw pumuy amumi hakiy awinit ōviy maqapt-si'yuñwniqat pañqawu. Ura uma inuhpiy put nanapta, pam kita. ⁵ Pay as pi John pas antsa kūyit akw tūtuvoylalawu; nikañw uma hapi yahpiy qa wūhakis talq Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuvoylatiwani.

Jesus is Taken up to Heaven

⁶ Noqw ōviy puma tsovaltīqe, put tūviñtotaqe aw pañqaqwa: Tutuyqawhqa, ya um pu'haqam Israel-sinmuy amumi moñwtunatyat ahoy pitsīnani? ⁷ Noqw pam amumi pañqawu: Pay pam hísatniqat, pu haqe' qalawmaqaw aw pītuniqat Ina pas nāp ōqalay akw yuki'taqat pay qa uma put navoti'yuñwni. ⁸ Pay ason uma ōqalat makiwyani, Qahováriwtaqat Hikwsit umumi pītūqō; nen uma nuy hin navoti'yuñqey tuawi'yuñwni Jerusalem ep'e, pu sohsovik Judeat añ'a, pu Samariat añ'a, pu ahpiy tūwaqalavoqhaqamii. ⁹ Yan pam lavayhtiqw, puma aw tāyuñqw, pam ōmi wīkiwa; noqw ōmaw put wikqe, pumuy amutpik tupka. ¹⁰ Noqw pam ōmi wuptoqw, puma añk-sa tāyuñqw, hakim lōyōm tāqat qōtsat yuwsī'kañw pumuy amumi suptuqe, amuqlap wunuptu; ¹¹ Nihqe pañqawu: Uma Galileet añqw tahtaqtu, ya uma hinoqw pas ōmiq-sa taykahkañw hōñi? Pay hapi i' Jesus umuñaqw ōmi wīkiwhqat uma aw tāyuñqw, hin pam ōmi wupqey pan piw ahoy pītuni.

Judas' Successor

¹² Pahsat pu puma tsomot Olivet yan mātsiwhqat añqw ahoy Jerusalem awya. (Pam tsomo Jerusalem añqw hak nasuñwintalōñnit ep haqami pahsavo nakwsumantaniqat pahsaphaqamo.) ¹³ Noqw puma ep ōkihqe, tupatsveq ahpami yuñña; pepeq ima yēse: I' Peter, pu James, pu John, pu Andrew, pu Philip, pu Thomas, pu Bartholomew, pu Matthew, pu James, hakiy Alphaeus tíata, noqw pu Simon Zelotes, noqw pu Judas it James tupkoata. ¹⁴ Ima sohsoyam sun unañway nāwakintota; pu pas okiwlalwa qa qé'iwwiskahkañwo, hakimuy mo-moymuy amumuma, pu Jesus yuyat Maryt-nikañw pu Jesus tupkomuyatuy amumuma. ¹⁵ Noqw ephaqam Peter tuptsiwni'yuñqamuy amuñaqw wunuptu, (ima tsovawtaqam navaysikip sunat pahsa'haqamya) ¹⁶ Nihqe amumi pañqawu: Tahtaqtu, isinomu, ura Qahováriwtaqa Hikwsi David moayat ahpiy tutuvenyukit añ añwu pay hin lavayhtiqw pas soon pam qa antani; pam Jesus ñuawisqamuy put aw tsamqat Judas pañqawu. ¹⁷ Pam as ura itamum tōnawta; nihqe itamum it yan tumalat aw taviwa. ¹⁸ Noqw i' tāqa ura qalomáhinhtiqe, ahsatiy akw tutskwat tui; nihqe kopañvosqe nāsavaqe pahtokq, sohsoy sīsīhuat nōñañayku. ¹⁹ Noqw sohsoyam Jerusalem ep ki'yuñqam put nanapta; noqw ōviy pep tutskwa pumuy amuhkwa Aceldama yan tūñwantiwa; pam tutskwa unwat akw tuiwhpu i'nihqe pam'i. ²⁰ Pay ura Tātawit añ yan pey'ta: Nam kīat kīqōtiwaa; nam qa hak añ qátuu, yan'i; pu piw yan'i: Nam tumalmakiwaat pas suhka makiwaa. ²¹ Imuy yep yesqamuy amuñaqw haqawat Jesus qatsiyat añ ahsupoq itamum hinnumya, John hisat Jesus kūyit akw tuvoylataqat ahpiy'o, pu put itamuñaqw ōmiq wīkiwhqat aw pahsavoo. Noqw ōviy itam pumuy amuñaqw haqawat namorstotaqw, pam itamum Jesus mokiwuy añqw ahoy tātayhqtat yuaatani. ²³ Noqw ōviy puma hakimuy lōqmuy taviya, hakiy Joseph, Barsabas yan tūñwantiwhqat, pam hak piw Justus yan mātsiwhqat, nikañw pu hakiy Matthias piwu. ²⁴ Nit puma nānawaknaqe pañqaqwa: Taay, Tutuyqawhqa, um sohsokmuy amumi unañwayamuy navoti'ta; um imuy tāqatuy himuwat namorstaqey mahtaknani. ²⁵ Noqw pam it tumalat ep wúnupte', itamun añqe' ayaiwtani. Ura Judas qaanhtiqe put añqw ayo yama, pas nāp qeniy awniqee, kitota. ²⁶ Pu puma pumuy amuhpe hihta akw tuwanto-taqw, pam Matthias ep yēva. Noqw pam pakwt sukw sihkay'taqamuy ayaiwuñqamuy amumum pohtoylaniwa.

The Coming of the Holy Spirit

2 Noqw talönnit Pentecost yan mätsiwĥqat aw pituqw, tuptsiwni'yuñqam sohsoyam sun unañway haqam sūp tsovawta. ² Noqw nāt pumuy panyuñqw, pahsat pay himu wukohukañwuy an söykitaqa ðñaqw pí-tuhqe, pumuy haqam kīve tañawtaqw, pep pās ohpo. ³ Noqw pep himu ūwiñwuy antaqa amumi mātaqtique, nāhoy tsihtsiktiqe, leñit anhtiqe nānap amuhpa' kwāvilti. ⁴ Noqw puma sohsoyam Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiyuñqe, pahsat pu hīhihtuy amuhkwa yuaaykuya, hin Hikwsi pumuy lavayhuytaqat pan'i. ⁵ Noqw ephaqam kaysiwĥqam Jew-sinom God pas kaptsi'yuñqam Jerusalem ep tsovawta. Puma nānan'ivaqw tutskwat añqw öki. ⁶ Noqw i' yantaqa añqe' nanaptiwĥq, sinom qaan'ewakw hintaqam sūmi tsovaltique, hin kurs wūwaya, puma nanāp amumi tūqayyuñqw, amuhkwa yuaatotaqw ðviy'o. ⁷ Noqw puma sohsoyam pas hin unañwtotique kātayunqe nānami pañqaqwa: Meh, ya ima yuaatotaqam qa sohsoyam Galileet añqw sinomu? ⁸ Noqw hintaqw ðviy itam nanāp hin lavaymakiway'kahkañw, tihtiwyaqey pan pumuy yuaatotaqw nanvoty? ⁹ Parthian-sínomu, Mede-sínomu, Elamite-sínomu, pu Mesopotamiat añ yesqamu, pu Judeat aña, pu Cappadociat aña, pu Pontus aña, pu Asiat aña, ¹⁰ Pu Phrygiat aña, pu Pamphyliat aña, pu Egypt aña, pu Cyrenet ánan'ik Lybiat añ hāhaqe' yesqamu, pu Rome añqw yaktaqamu, Jew-sínomu, pu Jew-sinmuy amún tuptsiwni'yuñqamu, ¹¹ Crete-sínomu, pu Arabia-sínomu, puma God kātutmalayat itamuhkwa yuaatotaqw, itam sohsoyam nanvoty, kitota. ¹² Nihqe puma sohsoyam pas hin unañwtotique hin kurs hinhtotiniqe pañqaqwa: Hin pa i' hintani? ¹³ Noqw pētu tututsi-wyaqe pañqaqwa: Ima puhut wine akw hōnaq'iyuñwa.

Peter's Message

¹⁴ Noqw Peter pakwt sukw sihkay'taqamuy amumum wunukañw, lavayhtiqe sinmuy amumi pañqawu: Uma Judeat ep yesqamu, pu sohsoyam Jerusalem ep ki'yuñqamu, nu umuy it āawnani; uma ilavayiy aw tuqayvas-totani. ¹⁵ Itam qa hōnaq'iyuñqw uma pan itamumi wūwantota, nāt pu' tōñva. ¹⁶ Pi i' hapi God lavay'ayayat Joel añ lavayhtiwa, ura pañqawu: ¹⁷ Pu soñwamiq hapi yantani, kita God, nu sohsokmuy sinmuy amumi Ihikwsiy wūtani. Noqw umuhtim tōtim pu mamant inuñem yuaatotani; pu umuhtahtaq su'peyaqam tuawyorstotani, pu umuhwuwuyom tahtaq tumokyorstotani. ¹⁸ Pu ep nu imuy itutuwiqtuy tahtaqtu pu momoyamuy amumi Ihikwsiy wūtani. Noqw puma inuñem yuaatotani. ¹⁹ Pu nu ðvaqe tokpelat añqe' kātatayhpit poñalawni, pu atpik tūwaqatsit añ hihta tuawi'yuñqata, únwata, pu ūwiñwuy, pu kwits'ohpokita. ²⁰ Tāwa qatālawvani, pu mūyaw unwat anhtini nāt Tutuyqawĥqat wukotalönniyat pas qaöwíhintaqat aw qa pítuq'ö. ²¹ Pep pu' ason hak Tutuyqawĥqat aw taqa'nañwtiqa ayo yámakmantani, kita úrai. ²² Uma Israel-sinom tahtaqtu, uma it lavayit aw tuqayvastotani. I' Nazareth añqw tāqa Jesus God añqw hahlaywa. Noqw God öqalay akw put ahpiy kātumalat, pu kātatayhpit hihta tuawi'yuñqat tumalta. Yan pam put hahlayhqe umumi mahtakna. Noqw uma hapi pas nāp put navoti'yuñwa. ²³ Put hapi uma God pasiwniyat, pu añwu pay hihta navotiyat akw put nuayaqe, qaanhin-wisqamuy amumi put mātátveqw, puma nahoylehsit aw put muayaqe, nīnaya. ²⁴ Noqw God put ahoy tātayna, mokiwy öqalay añqw put mātápqee, kurs hin pam put hui'taniqw ðviy'o. ²⁵ Pi David ura put yan lavayhti: Pas nu sutsep inutpipo Tutuyqawĥqat tuway'ta; pi pam iputvaqe wúnuq'ö. Noqw ðviy soon nu hin unañway'tani. ²⁶ Paniqw ðviy iunañwa hahlayhti, pu ileñi pas hahlayhti, pu ðviy piw itoko ūmi yankañw nāsuñwni'tani. ²⁷ Ispi um soon ihikwsiy maskiveq mātapniq'ö; piw um soon uhtumal'ayay Qahováriwtaqat hovahtiniqw nakwhani. ²⁸ Um qatsit haqe' qatsqat nuy āawna; um inumum yantakañw nuy hahlayhtapnani, kita úrai. ²⁹ Tahtaqtu, isinomu, kurs nu pas qatuhtuskañw umumi itahwu'yay David lavayhtini; ura pam mokqe āmilti, noqw put tūamiat nāt itamum yanta. ³⁰ Ura David God lavay'ayaatnihqe navoti'taqw, ura God put aw qaöwívasiwnaqe, pam put aniwniyat añqw Christ wunuptsinat, put moñw'atsvewayat ep qatuptsinaniqey yan lavayhti. ³¹ Noqw pam it yantaqat añwu pay tuway'taqe, Christ ahoy tātayniqat lavayhti, pu put hikwsiat maskiveq qa mātaviwa, piw tokoat qa hovahti. ³² It Jesus hapi God ahoy tātayna, noqw itam hapi pas nāp put aw yóriki'yuñwa. ³³ Noqw God hapi put momi távihqe, putvaqe put qatuptsina; nihqe it awinit Hikwsit put aw noa. Noqw pam it wūtaqw, uma put pantaqat hapi pu' aw yóriky, pu nanapta. ³⁴ David pi ðmi qa wūvi, nīkañw pam ura pas nāp pañqawu: Tutuyqawĥq Imoñwi aw pañqawu: Um hāk iputvaqewat qátuni, ³⁵ Nu hisat uhtuwqamuy áñwutaqw, puma ūmi maqaptsi'yuñwniqat pahsavoo. ³⁶ Noqw ðviy Israel-sinom sohsoyam it pas suyan nanaptani: Uma hapi it Jesus nahoylehsit aw muaya. Noqw God hapi put Tutuyqawĥqaniqat pan yuku, piw put Christ, yan tuñwa. (Pam Moñw'asi'taqa i'nihqe pam'i.) ³⁷ Noqw puma it yantaqat nanaptaqe pavan pas unañwmokyaqe, Peter-nikañw pu mimuy ayaiwyuñqamuy amumi pañqaqwa: Tahtaqtu, itahpavamu, noqw itam hinhtotini? ³⁸ Pahsat pu Peter amumi pañqawu: Uma umuhtunatyay añqw lasyani. Nen uma sohsoyam Jesus Christ natñwaniyat añ kuyit akw tuvoylatotini, umuhqaanhtipu ayo yukiltiniqat ðviy'o; nen uma Qahováriwtaqat Hikwsit kuwahtiwĥqat maki-wyani. ³⁹ Pi awini hapi umuñemi; pu umuhtimuy amuñemi, pu sohsokmuy yávaqyaqamuy amuñemi, hihsa'ni-hqam hakimuy Itahtutuyqawĥq God wáñwayniqamuy amuñemi. ⁴⁰ Pu pay wūhaq lavayit akw pam amumi hin

hintaqat yuaataqe, amumi ö'qalqe pañqawu: Uma pu' qatsívaptsiwyuñqamuy nukusyesqamuy qa amumum hinwisni; taq ka uma amún súlawhtini. ⁴¹ Pahasat pu kaysiwhqam hahlaykahkañw, put lavayiyat kwusuyaqe, kūy-it akw tuvoylatoti; noqw put tāwat ep payhp sōmorit pahsa'haqam sinom pumuy amumi tōnalti. ⁴² Nihqe puma su'qawkahkañw, yūmosa ayaiwyuñqam pumuy hin tutuqaynayaqat añ tutuqayya, pu sūp hinwiskahkañw, Jesus u'nikahkañw pōlavikit yónoylalwa, piw nāwakinwisa.

Life among the Believers

⁴³ Noqw sinom sohsoyam maqastoti; noqw God ayaiwyuñqamuy amuhpiy hīhihta kātatayhpit hihta tu-awiyuñqat nihtiwhqat hintsaki. ⁴⁴ Noqw ima tuptsiwni'yuñqam sūp hinnumya; nihqe sohsoy hihta sūmi himuy'yuñwa. ⁴⁵ Nihqe puma hihta himuy huyaye', hihta hihsa' ömahtotaqey nāhuytañwu, hin pumuy hihta haqni'yuñqat pan'i. ⁴⁶ Noqw puma nāqavo sun tunatyawkahkañw God kīyat ep hinnumya, pu haqam hakiy kīyat ep pōlavikit yónoyhtotañwu; pu puma hahlaykahkañw nōsiwhqay nōnova, sun unañway'kahkañwo. ⁴⁷ Pu puma God tayawinkahkañw sohsokmuy amuhpiy hahlaywa. Pu Tutuyqawhqa ayo nōñantaqamuy akw nāqavo put aw tōnawtaqamuy amumi hōyokinta.

The Lame Man Healed

3 Noqw hísatniqw nānawaknañwuniqw, tāwat atvelpeniqw, Peter John amum God kīyat aqw'a. ² Noqw hakim hakiy tāqat tihtiwhpuy añqaww tuhapiwtaqat tsöpwisa; puma nāqavo God kīyat aw hötsíwat Lomasniwa yan túñwantiwhqat epeq put tahtapya, pam God kīyat aw yuñtaqamuy amumi okiw hihta tunlaytaniqat öviy'o. ³ Noqw öviy pam Peter-nikañw pu John pumuy God kīyat aw pakitoqw túwahqe, amumi hihta tuhtui. ⁴ Noqw Peter John amum put aw taynumt, aw pañqawu: Kurs itamumi tātayii. ⁵ Noqw pam pumuy amuñaqw hihta makiwniqey wūwankañw, amumi-sa tayta. ⁶ Pahasat pu Peter pañqawu: Nu sívat ñastaa; nikañw nu hihta himuy'taqw uñ máqani; nu Jesus Christ natñwaniyat aw yankañw ūmi pañqawni: Wunuptut nakwsuu, kitat, ⁷ Put putvaqw māyat ñuat, wunuptsinaqw, pahasat pay put kuk'at, pu kuktupkaqe hoñviti. ⁸ Noqw pam suñwnuptut, nakwsuqe, pumuy amumum God kīyat aw paki, waymakañw, tso'tikañw, God pas hihtalawkañwo. ⁹ Noqw pam waymakañw God hihtalawhq sinom sohsoyam aw tāyuñwa. ¹⁰ Noqw puma māmatsyaqw, pay as pam God kīyat aw hötsíwat Lomasniwa yan túñwantiwhqat epeq qatukañw, nuhtumi hihta tunlay'tañwu; noqw pam hintsaniwhqat ep puma kātayuñqe, hin kurs wūwaya.

Peter's Message in the Temple

¹¹ Noqw tāqa tuhap'iwtañwuqa powatiqa Peter John enañ hūrs ñuy'taqw, sinom haqam Solomon Tuhööata yan mātsiwhqat aw sohsoyam pumuy amumi yuyutya. ¹² Noqw kurs sinom kātayuñqw, Peter māmatsqe, amumi pañqawu: Uma Israel-sinom tahtaqtu, ya uma hinoqw it ep pas kātayuñwa? Ya uma hinoqw pas itamumi-sa tāyuñwa suhpan ka itam pas nāp itah'öqalay, pu itahlomaqatsiy ahpiy it nakwsunaqat pan'i. ¹³ I' hapi hak Abraham, pu Isaac, pu Jacob itahwu'yamuy aw yantaqaam, God Tiy Jesus pas pavan sinota. Put hapi uma Pilate aw mātatveqe qa putyaniqey atpip pañqaqwa, pas as pam put mātapniqey su'qawtaq'ö, ¹⁴ Nihqe uma it hakiy Qahováriwtaqat, pu Súantaqat qa nānakwhaqe, tuwat soq hak hakiy nīnaqat umumi noiwniqat uma nānawakna; ¹⁵ Nihqe Qatsit aw Tūtsamhقات nīnaya; noqw God put so'pumuy amuñaqw ahoy tātayna; noqw itam hapi it pas suyan aw yóriki'ta. ¹⁶ Noqw i' tāqa put natñwaniyat qapēvewnaqe, put natñwaniyat aw yankañw hoñvita. Uma hapi put aw tāyuñwa, piw put tuwi'yuñwa. Pay pas panta. Pam Jesus aw tuptsiwni'kañw sohsokmuy umutpik pās powiñkañw wunu. ¹⁷ Noqw taay, isinomu, pay nu navoti'taqw uma hintsatskaqey qa mātsi'yunwa, umuhmomñwituy amun'i. ¹⁸ Noqw pay hapi God sohsokmuy lavay'aymuy moayamuy ahpiy hin hintaniqat lavaytiqey aw antsana, ura Christ okiwsaniwniqat pam kita. ¹⁹ Oviy uma umuhtunatyay añqw lasye', God aw lasyani; noqw umuhqaanhtipu umuhpiy ayo hōñiwni, noqw Tutuyqawhqa umuy suyan unañwtoynani. ²⁰ Noqw pam Jesus Christ, umumi mohti yuaatiwhqat añqw tavini. ²¹ Put hapi öveqatsit pas pay soon qa kwúsuni, hisat sohsoy himu ahoy pūhutiniqat aw pahsavoo. Put hapi ura God qatsit yayhniwhqat pahpiy sohsokmuy pas hihtuy lavay'aymuy amuhpiy lavayhti. ²² Ura Moses itanamuy amumi pas suyan pañqawu: God Umuhtutuyqawhqa umuhsinomuy amuñaqw umuñem lavay'ayay wunuptsinani, nuy hímuniwhqat pan'i. Ason pam umumi hin lavayhti, uma sohsoy añ aw tūqayyuñwani. ²³ Pu ason hak haqam put lavay'ayat aw qa tuqayvastaqa hapi sinmuy amuñaqw súlawhtimantani. ²⁴ Owí, pi sohsoyam God lavay'aymat, Samuel ahpiy hihsa'nihqam lavayhtotiqam yepehaq hin hintaniqat lavayhtoti. ²⁵ Uma hapi God lavay'aymuyatuy timatu, pu itanamuy amumi God pasiwniyat oyi'yuñqamu; ura pam Abraham aw pañqawu: Pu ason hapi uhnatkoy ep tūwaqatsit añ sopkawtaqam sinom hahlayhpit ep ókini. ²⁶ Noqw God hapi Tiy Jesus ahoy tātaynaqe umumi put mohti hōna, umuhnukpanay añqw umuy lasne', hahlayhpit aw umuy ökinaniqe öviy'o.

Peter and John before the Council

4 Noqw nāto puma sinmuy amumi yuaataqw, pay God awwat momñwit-niqw, pu God kiyat ep tuwalan-moñwi-niqw, pu Sadducee-sinom pumuy amumi pas kipok'unañway öki, ² Ayaiwtaqam nuhtumi yuaataqe, so'pum Jesus ahpiy ahoy tātayyaniqat tütutuqaynaqw, put ep qa salayhtotiqe öviy'ö. ³ Noqw pay nuñwu pas tapkiqw, öviy puma ason qāvo hintaniqat tunatyawkahkañw, pumuy sivikimi panaya. ⁴ Noqw pay kaysiwqhām lavayit nanaptaqam tütuptsiwa; noqw tahtaqt tsivót-sikip sōmorit pahsa'haqam aw öki. ⁵ Pu öviy qavoñvaqw pumuy moñwimat-niqw, wukw'aymat-niqw, tutavot tutuqaynayaqam-niqw, ⁶ Pu God awwat mohpeq moñwi Annas-niqw, pu Caiphas-niqw, John-niqw, pu Alexander-niqw, pu ahpiy hakim hihsa'nihqam God awwat mohpeq moñwit sinomat Jerusalem awwat sūmi tsovalti. ⁷ Pu öviy puma pumuy nāsami taviyaqe tūviñtotaqe amumi pañqaqwa: Ya uma hihta öqalat akw it yantsaki; hal ya uma hakiy natñwaniyat aw yankañw panhti? ⁸ Noqw pahsat Peter Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwkañw amumi pañqawu: Uma añ sinmuy amuñaqw momñwitu, pu Israel-sinmuy amuñaqw wukw'ayatu, ⁹ Kurs ka pi itam pu' it tālat ep tūviñtiwini, hin it tāqat qapasiwtaqat ep lolma tumaltiwqhata, pu hin pam qalaptuqat ep'e. ¹⁰ Noqw öviy hapi nu sohsokmuy umumi pañqawni; pu sohsokmuy Israel-sinmuy amumii: Uma hapi it Jesus Christ Nazareth añqw tāqat nahoyehtsit aw muayaqw, God so'pumuy amuñaqw put ahoy tātayna; noqw i' tāqa put ahpiy yep umutpik pasiwkañw wunu. ¹¹ Jesus Christ owat ánkañw, umuy kılwaqamuy amuhpiy ayo tūviwhqa tuyqaveq paki. ¹² Pi itam put natñwaniyat-sa ahpiy ayo nõñakni, qa hakiy suk ahpiy'ö; pi tūwaqalvoqhaqami qa suhka hak God ahpiy ayo Tūooyhqa yan tūñwantiwa. ¹³ Noqw puma Peter-nikañw pu John pumuy amumi nanaptaqw, kurs pay puma qa haqam pas tutuqaykañw, söqapñatnikañw, pas qa tuhtuskañw yuaataqw, puma kätayuñwa; nihqe amumi mā-matsyaqw, kurs puma Jesus amum hinnumñwu. ¹⁴ Pu tāqa qalaptuqa pumuy amumum wunuqw, puma aw tāyuñqe kurs put ep hiñqaqwani. ¹⁵ Noqw puma pumuy tsovawtaqamuy amuñaqw yámakniqat puma amumi pañqaqwat, pahsat put yuaatotaqe, ¹⁶ Pañqaqwa: Ya sen itam imuy tāqatuy hintsanyani? Suyan pi puma a'nö hihta tumaltaqw pam pantaqa Jerusalem ep ki'yuñqamuy sohsokmuy amumi mātakti. Noqw kurs itam hin pumuy qa panhtiqaqat pañqaqwani. ¹⁷ Noqw pay i' qa pas sinmuy amuhpa' kúrukniqat öviy itam pumuy pavan tsāwinayaqw, puma pāpu qa hakiy aw it natñwanit añ yuaatani, kitota. ¹⁸ Pu puma pumuy wānwayyaqe mēwaya; nihqe pāpu puma Jesus natñwaniyat añ qa yuaataniqat, pu qa tütutuqayyaniqat amumi pañqaqwa. ¹⁹ Noqw Peter John amum lavayhtiqe, amumi pañqawu: Huvupatpi úmuyniqw himuwa God atpip súanta, sen itam umumi pas tūqaytani, sen itam it God awwat tūqaytani? ²⁰ Kurs pi hin tis itam hihta aw yórikqey, pu navotqey qa yuaatani, kita. ²¹ Noqw pay puma sinmuy amumi tuhtusyaqe, hin kurs pumuy sisvinayani; nihqe öviy puma piw pumuy tsāwinayat, mātapyā, sinom sohsoyam hin hiniwhitiqat ep God pas hihtalalwaqw öviy'ö. ²² Pi it hakiy tāqat ep himu hihta tuawi'taqa tumaltiwqh qalaptuqw, pam hak lõp sunat ep hóyokiwtaqat yahsañwi'ta.

The Believers Pray for Boldness

²³ Noqw puma mātaviwhqe sinomuy amumii; nihqe ima God awwat momñwit wukw'ayatu amumum pumuy hintsatsnaqat puma pumuy sohsok āawna. ²⁴ Noqw puma put nanaptaqe, sun unañway God aw lavayhtotiqe pañqaqwa: Tutuyqawhqa, God, um hapi öveqatsit yuku, pu tūwaqatsita, pu pātuwaqatsita, pu sohsok put añ hihta hinyuñqata. ²⁵ Ura um uhtumal'ayay David moayat ahpiy pañqawu: Ya hiñihtu sinom hinoqw itsivutoti; pu sinom hihta an'e'wakw tunatyaltoti? ²⁶ Tūwaqatsit ep momñwit hoñva, pu nuhtumi momñwit Tutuyqawhqaqat ehpewi natsvalaya, pu Moñw'asniyat ehpewii. ²⁷ Pay pas antsa i' Herod, pu Pontus Pilate, puma imuy pay qa-Israel-sinmuy-nikañw pu pas Israel-sinmuy amumum Jesus Uhtiy Qahováriwtaqat ehpewi sūmi tsovalti, Uhmoñw'asniy ehpewii, ²⁸ Um añwu pay hisat uhmay, pu uhwuwniy akw hin pasiwnaqat anhtotiniqe öviy'ö. ²⁹ Taay, Tutuyqawhqa, um pumuy tsatsáwinpiyamuy aw yórikni; noqw uhtumal'ayam qanalmaqasyakahkañw uhlayayiy yuaatotaniqat um amuñem pan yúkuni. ³⁰ Um uhmay akw nuhtumi unañwtave' tūqalapsintani; pu kätatayhpit hihta tuawi'yuñqat, Jesus Uhtiy Qahováriwtaqat natñwaniyat añ tumalay'tani, kitota. ³¹ Noqw puma nānawaknaqe yukuyaqw, pumuy haqam tsovawtaqat ep tayayayku; noqw puma sohsoyam Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwwahkañw, qanalmaqasyakahkañw, God lavayiyat yuaatota.

All Things Together

³² Noqw ima tuptsiwini'yuñqam sohsoyam sun unañway'yuñwa, pu sun tunatyawyuñwa; piw qa hak amuñaqw hihta himuy pas himuy'taqe pañqawlawu; puma sohsok hihta sūmi himuy'yuñwa. ³³ Noqw ayaiwyuñqam Tutuyqawhqaqat Jesus ahoy tātayhqaqat a'nö lay'taqat yuaatota; noqw pumuy sohsokmuy amumi ökwalni qaöwivitsi-wta. ³⁴ Piw qa hak pumuy amuñaqw hihta akw okiwhinta; puma hihsa'nihqam añqe' tutskwat, pu kikihut himuy'yuñqam put huyantivayaqw, huyiwqhqaqat hiñkayat kivantaqe, ³⁵ Ayaiwyuñqamuy amutpipo put öoya; no-

qw hak hihta nastaniqw puma put maqayañwu. ³⁶ Noqw hak Joses ayaiwyuñqamuy amuhpiy Barnabas yan tūñwantiwhqa (pam Tsākw-ep-suyan-unañwa i'nihqe pam'i) Levi-wuñwa, Cyprus añqw sino, ³⁷ Tútskway'taqe put húyaqe, sīvat kívahqe ayaiwyuñqamuy amutpipo put oya.

Ananias and Sapphira

5 Noqw hak tāqa Ananias yan mātsiwhqa nōmay Sapphirat amum tutskway huya; ² Nit soq hihkayat hihsa' nēñemta; noqw nōmaat amum put navoti'ta; nihqe pay qa sohsok kívahqe, ayaiwyuñqamuy amutpipo put oya. ³ Noqw Peter pañqawu: Ananias, ya um hinoqw Qahováriwtaqat Hikwsit aw atsátaniqat, pu tutskwat hihkayat hihsa' nēñemtaniqat Satan un pan unañwtoyna? ⁴ Puyaw pam nāt qa huyiwqhqe, qa uhhimu; pu pam huyiwqhqe ya qa um hihkayat aw moñwi? Ya um hinoqw yanhaqam uh'unañwpeq tunaltyalti? Um qa sinmuy amumi atsáta; pi um God aw atsáta. ⁵ Noqw Ananias yan lavayit navotqe, añqe' minukt mōki; noqw sohsoyam it nanaptaqam pas maqastoti. ⁶ Noqw hakim tōtim hoñvaqe put mokahtotat, ihpo hóroknayaqe haqam tavimaya. ⁷ Pu ahpiy ka tāwa añhqe pāyis qöniltiqw, pahsa'haqam nōmaat hiniwhtiqat qa navoti'kañw ep paki. ⁸ Noqw Peter lavayhtiqe put aw pañqawu: Kurs nuy āawnaa, ya pay uma pas yahsa' òviy tutskwat huya? Noqw pam pañqawu: Owí, pay pahsa' òviy'ò. ⁹ Pahsat pu Peter put aw pañqawu: Ya hintaqw òviy uma Tutuyqawhqat Hikwsiyat aw hepniquey sun unañwti? Meh, uhpuwsuñway tavimayaqam hōtsiwmi òkiwiwta; nihqe puma un yañqw haqami taviwisni. ¹⁰ Noqw pahsat pay pam put kukmiq munukt mōki; noqw tōtim ókihqe put mokput tutwa; nihqe pañqw put hóroknayaqe, puwsuñwayat ehpeq taviya. ¹¹ Noqw sohsoyam Jesus aw tōnawtaqam put ep pas tsātsawna, pu' hakim hihsa'nihqam it nanaptaqam pīwu.

Miracles and Wonders

¹² Noqw ayaiwyuñqamuy māyamuy ahpiy kātatayhipi hihta tuawí'yuñqa sinmuy amuhpa' tumalay'tiwa. (Noqw puma sun unañway haqam Solomon tuhōoyat ep tsovawta. ¹³ Pu ahpiy mimuy amuñaqw soon hak pumuy amumi tōnaltiniqey kurs suhta'ewni; noqw sinom pumuy pas hihtay'yuñwa. ¹⁴ Noqw tūtuptsiwaaqam Tutuyqawhqat aw wūhaq'iwma, kaysiwhqam tahtaqtu, pu momoyamu.) ¹⁵ Noqw òviy sinom tūtuyyaqamuy kiskami tsamvantaqe, ahpát, pu puvuwhpit añ òoyya, hísatniqw Peter pañqe'niqw ñas'ew kihsiwniat hihtawat ep kistamantaniqat òviy'ò. ¹⁶ Pu Jerusalem ahpiy hāhaqe' kitsókit añqw qaan'ewakw hintaqam sinom tūtuyyaqamuy tsamkahkañw òkiwta, pu hakimuy tuyoy'e'wakw hīhikwsimuy akw qa kwañwáhinyuñqamuy; noqw puma sohsoyam qalaptuya.

The Apostles Persecuted

¹⁷ Pahsat pu God awwat mohpeq moñwi wunuptu, pu put an tunatyawyuñqamu, ima Sadducee-sinom tōnawtaqamu, nihqe puma itsívutotiqe, ¹⁸ Ayaiwyuñqamuy amumi may'yuñqe, pumuy sumisivikit aw tañatota. ¹⁹ Noqw pay Tutuyqawhqat hoñviayaat mihikq sivikit uutspiyat hōtahtat, pumuy pañqw ipwaqe, amumi pañqawu: ²⁰ Yupavé, uma God kíyat ep hoñkahkañw, it qatsit hin hintaqat nuhtumi sohsok yuaatotani. ²¹ Noqw puma yan nanaptaqe, suits talavay God kíyat aw yuñqe, pep sinmuy tutuqaynaya. Noqw God awwat mohpeq moñwi pitu, pu put ámumyaqamu, nihqe wuwan'aymuy tsovala, pu sohsokmuy Israel-sinmuy amuñaqw wukw'a'yamuy; nihqe sivikimi pumuy tsamwisniqat hakimuy ayatota. ²² Noqw ayaiwyaqam ep ókihqe, pumuy sivikive qa tutwat puma áhoyyaqe tūawvaya; ²³ Nihqe pañqaqwa: Pay as pas sivikimi hūrs uhtsiwta; noqw tūtuwalaqam ihkaqe hōtsíwhpa hōñi. Noqw itam aw hōtayaqe, ahpave qa hakiy tutwa. ²⁴ Noqw God awwat susmohpeq moñwi, pu God kíyat ep tuwalanmoñwi, pu God awwat mohpeq momñwit it nanaptaqe, hin i' haqami hiniwhtiniqat wūwantota. ²⁵ Noqw pahsat hak pítuhqe pumuy āawnaqe pañqawu: Meh, ura uma imuy tahtaqtuy sivikimi tañatotaqwa, puma God kíyat ep hoñkahkañw sinmuy tutuqaynaya. ²⁶ Pahsat pu tuwalanmoñwi, hoñvia'yatuy tsamkañw amuminihqe pumuy pañqw pás tsāma, sinmuy mamqasqe òviy'ò, taq ka puma pumuy tatatupyaniq'ò. ²⁷ Pu òviy puma pumuy moñwtsovawtaqamuy amutpipo tsamvaya. Noqw God awwat susmohpeq moñwi pumuy amumi pañqawu: ²⁸ Ura itam umuy pás mēwayaqe, uma Jesus natñwaniyat qa añ tūtuqaynayaniqat umumi pañqaqwa, nōqa? Noqw meh, tuwat soq uma Jerusalem ep umuhtutuqayhpiy añqe' kúruknyaqe, it tāqat qatsíyat itamuy tukopnayaniqey anyuñwa. ²⁹ Pahsat pu Peter mímuwatuay ayaiwyuñqamuy amumum lavayhtiqe pañqawu: Pay kurs pi hin itam God qa awwat tuqayvastotamantani, qa sinot aw'í. ³⁰ Itanamuy aw yantaqaam God as Jesus wunuptsinaqw, uma put himutskit ep hahyaqe nīnaya. ³¹ Noqw God put putvaqe momi tavi, pam motisinoniqat, pu ayo Tūooyniqat òviy'ò, Israel-sinmuy nāp tunatyay añqw lasne', pumuy qaanhtipuyat ayo yúkuniqe òviy'ò. ³² Noqw itam hapi iit navoti'yuñqe, put tuawí'yuñwa, pu i' Qahováriwtaqat Hikwsit pīwu, put hapi God put tunatyayat añ hinwisqamuy amumi nóañwu. ³³ Noqw puma put nanaptaqwa, pavan unañwaam tuyvaqw, puma pumuy qōqyaniqey nānami yuaatota. ³⁴ Pahsat pu hak Pharisee-sino Gamaliel yan mātsiwhqa, tutavot tūtutuqaynaqa pumuy tsovawtaqamuy amuñaqw wunuptu; pam hak sohsok-

muy amuhpiy kaptsiwta; nihqe ima ayaiwuyunqam pay hāk hihsavo nōnakniqat pañqawu. ³⁵ Pahasat pu pam tso-vawtaqamuy amumi pañqawu: Uma Israel-sinom tahtaqtu, uma imuy hintsatsnaniqey wūwantotaqey ep tu-natyaltotini. ³⁶ Taq pay nāt ura qa pew pituqw, hak Theudas mātaktiqe pas himunihqey pan nāyuaata. Noqw ura put hakiy aw tahtaqt sunāt-sikip sunat pahsa'haqam natskaya. Noqw ura pam nīniwhq, sohsoyam put aw tuqayvastotaqam tatslakqe, qa hāqamtoti. ³⁷ Pu it tāqat ank ura hak Galileet anqw Judas nāmataqta, nāventi-whqat ep'e, nihqe kaysiwhqamuy nan̄k wīsila; pamwa piw mokq, sohsoyam put aw tuqayvastotaqam ahtsavala. ³⁸ Noqw ōviy nu umumi pañqawni: Uma imuy sinmuy amumi qa hintsatskani, uma qa amumi may'yuñwni; pay i' yan tunatya, pu tumala kurs pay sinmuy amuhpiyinen pay soon aniwhtini; ³⁹ Taq ka pam pantaqa God ahpiy hintaniqw soon uma put sīmoknayani, taq nāphisat ka uma God aw rohomnumyani, kita. ⁴⁰ Noqw puma put lavaiyat kwusuya; nihqe ayaiwuyunqamuy wānwayyaqe, a'nō wuvahtotat, pāpu puma Jesus natñwaniyat an̄ qa yuaatotaniqat amumi pañqaqwat mātapya. ⁴¹ Noqw puma hahlaykahkañw moñwtsovawtaqamuy amuñaqw ahpiyya, kurs puma nuhtum put natñwaniyat ep hamanhintsaniwaniqey hihkay'vayaqe ōviy'o. ⁴² Noqw puma nāqavo God kiyat ep-nikañw pu sohsovik kīnawit Jesus pas Christ-nihqat tūtutuqaynayaqey, pu yuaatotaqey qa qe'iwvisa.

The Seven Helpers

6 Noqw ephaqam tuptsiwni'yunqam wūhaq'iwmaqw, Greek-sinmuy amuhkwa yuaatotaqam Hebrew-sin-muy amumiq qayan unañway hiñqaqwa, puma nāqavo hihta akw tūvaañwankahkañw pumuy amuñaqw koñnanalvutuy tatami'yuñqw ōviy'o. ² Pahasat pu pakwt lōq sihkay'taqam ayaiwuyunqam sohsokmuy tuptsi-wni'yuñqamuy tsovalayaqe, amumi pañqaqwa: Soon tis pi itam God lavaiyat mātavi'kahkañw tūnopni'yuñqw pam sūantani. ³ Oviy uma umuñaqw hakimuy tsañe' tahtaqtuy amumi lomanavotit namorstotani, hakim Qa-hováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwyunqamuyu, pu suan wuwni'yuñqamuyu. Noqw puma it yantaqat aw tu-natyawyuñwiniqat itam ep pumuy o'yani. ⁴ Nikañw itamwat nāwakinpit, pu lavayit tumalay'yuñwiniqey aw-sa yu-ki'yuñwni. ⁵ Noqw i' yan lavayi sohsokmuy sinmuy amumi lomatōqti. Noqw ōviy puma hakiy Stephen qapēwewnit, pu Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwtaqat namorstota, pu Philip, pu Prochorus, pu Nicanor, pu Timon, pu Parmenias, pu Nicolas, pam hak Antioch anqwnihqe qa-Jew-sínonikañw Jew-sinmuy amún tuptsi-wni'ta. ⁶ Nihqe puma ayaiwuyunqamuy amutpipo pumuy o'ya. Noqw puma amumi matyawkahkañw, amuñem nānawakna. ⁷ Noqw God lavaiyat suyhtsephwat ōqawi'ma, noqw wūhaqti; noqw God awwat momñwituy amuñaqw kaysiwhqam it tuptsiwnit kwusuyaqe an̄ hinwisa.

The Arrest of Stephen

⁸ Noqw Stephen qapēwewnit, pu ōqalat akw qaōwihinkañw sinmuy amuhpa' hīhihta kātatayhpit hintsaki, pu hihta supsiwyunqata. ⁹ Noqw tsotsvalki Mātaviwyaqamuy Tsotsvalkiamu yan tūnwantiwhqat anqw hakim hoñ-vaqe Stephen amum nānwuy'yuñwa, pu Cyreniat anqw sínomu, pu Alexandriat anq'ō, pu Ciliciat-nikañw Asiat anq'ō. ¹⁰ Noqw Stephen Hikwsit ahpiy suan lavayhtiñwiniqw, puma kurs hin put an̄wutotani. ¹¹ Pahasat pu puma hakimuy tahtaqtuy pan unañwtoynayaqw, puma pañqaqwa: Itam aw tūqayyuñqw Moses aqw qalomáhiñqawu, pu God aqw'a. ¹² Kitotaqe sinmuy hin unañwtoynaya, pu wukw'a'yatuy, pu tutavot tutuqaynayaqamuyu. Noqw puma Stephen aw ōkihqe, nuayaqe, moñwtsovawtaqamuy amumi wikvaya. ¹³ Nihqe hakim put ehpewi hihta at-sátotaniqamuy momi o'yaqw puma pañqaqwa: Pas i' tāqa panis tuwat it pas kaptsiwtaqat kīhut, pu hin hinwis-niqat tutavot aqw qalomáhiñqawlawu; ¹⁴ Oviy pi itam aw tūqayyuñqw, pañqawu: Yaw i' Jesus Nazareth anqw tāqa it kīhut sahpuknani, pu yaw Moses itamumi itahhinsakpiy tutaptaqat aw alōntani. ¹⁵ Noqw moñwtsovaw-taqam sohsoyam Stephen aw tāyuñqw, pas pitsañwaat hakiy God hoñviayayat taywayat anta.

Stephen's Speech

7 Pahasat pu God awwat mohpeq moñwi Stephen aw pañqawu: Ya pas pay ima hiñqaqwaqw panta? ² Noqw pam pañqawu: Tahtaqtu, isinomu, itanamu, kurs huvam tuqayvastotaa! Ura itana Abraham nāt Charran ep qa qátuhqe, Mesopotamiat ep qatuqw, God lolmat tālawñwat pitsañway'taqa put aw mātakti; ³ Nihqe aw pañqawu: Um uhtutskway, pu uhsinomuy amuñaqw ahpiyni; nen nu tutskwat uñ āawnaniqat um aqwni. ⁴ Pahasat pu pam Chaldia-sinmuy tutskwayamuy anqw ahpiynihqe, Charran-tutskwat ep qatuptu. Noqw put naat mokq pañqw pu God it tutskwat uma ep pu' yesqat aw put nahlakna. ⁵ Nikañw pam pep hihsaqhaqam himuy'taniqat pam put qa maqa; pas qae, qa nas'ew haqami wuhkukniqat pahsaq'a; nikañw pam put pas máqaniqey aw pañqawu pu' ank put ahpiy sinototiniqamuyu. Noqw puma put himuy'yuñwni, put aw kita, nāt pam qa ti'taq'ō. ⁶ Nihqe God yan lavayhti: Yaw put ahpiy aniwhtotiqam haqam qa nāp tutskway ep hinnumyani; noqw yaw pep sinom pumuy tusoqtuwiktotani; nen sūnat-sikip sunat yahsañwuy an̄ pumuy okiwsahsanyani. ⁷ Pu ason hihtuwat sinom pumuy tusoqtuwiki'yuñqw nu pumuy amuñem hinwat yúkuni, kita God; pu ason pan-

taqat atsva puma pañqw nóñake', yep nuy tumalay'yuñwi. ⁸ Noqw God put aw pasiwnaqe, poñotkituvoyla put tuawi'taniqat pan put aw yuku; noqw òviy Isaac tihtiwqh, Abraham nanalsikis talqat ep put poñotku; noqw Isaac Jacob pantsana; noqw Jacob pakwt lõq sihkay'taqamuy timuy piw pantsanhta. Noqw puma hapi itah-wu'yamu. ⁹ Noqw wūwuyom Joseph atsviy unañtuyvayaqe, Egypt aqw put huyaya; noqw God put amum yantaqe, ¹⁰ Sohsok kānanvotpiyat añqw put ayo tavi'ma; pu Egypt epeq moñwit Pharoaht aw put lomamataqta, pu sūanwuwnitoyana. Noqw pam put Egypt aw moñwtavi, pu put amum ki'yuñqamuy sohsokmuy amumii. ¹¹ Noqw Egypt añ ahsupoq tsónösti, pu Chanaan añ'a, noqw sinom okiwhtoti; noqw itanam qa tunöstutwa. ¹² Noqw yaw Egypt epeq söhövosi óyihqat Jacob navotqe, mohti itanamuy pañsoq hōna. ¹³ Nit pu piw yaw Joseph haknihqey pāvamuy āawna; noqw Joseph sinomat hákimyaqey Pharoaht āawniwa. ¹⁴ Pahsat pu Joseph nay Jacob wánwayi, pu sohsokmuy sinomuy, payhp sunat-nikañw añqw pakwt tsivot sihkaytaqamuyu. ¹⁵ Noqw òviy Jacob Egypt aqw'a; nihqe pam pepeq mōki, pam'i pu itanamu. ¹⁶ Noqw pumuy tokoyamuy Sychem aw kiwisqe, pep tu-amqōlōt aqw tañatota, ura Abraham Sychem ep hakiy Emmor tímuyatuy amuñaqw sīvat akw put tuihqat pañsoq'a. ¹⁷ Noqw hihta awinit God Abraham aw qaōwívasiwnaqat aw hayiñwtiqw, sinom Egypt epeq natkototaq suhpanti. ¹⁸ Noqw pas suhka moñwi Joseph qa tuwi'taqa moñwqenit ep wunuptu. ¹⁹ Nihqe pam hak itanamuy amumi tutuhistivaqe pumuy okiwsahsanqw, yaw timat qa yesniqat òviy puma titipostuy ihke tatamlalwaniqat pam nāwakna. ²⁰ Pan yēsiwhq, Moses tihtiwa; nihqe yaw sūhimu; nihqe payhkomuy mūmuyawhtuy añ nay kiy-at ep aw unañwtaviwta. ²¹ Noqw pam haqami tūviwhq, Pharoaht tiat māna put wikqe, put nēñem wuñwna. ²² Noqw Moses Egypt epeq sinmuy hihta wuwantuwiyamuy añ sohsok tuwi'taqa, a'nō lay'taqat lavayi'ta, pu hintsakpit'a. ²³ Noqw pam lõp sunat yahsañwni'kañw, pas nāp sinomuy, Israel-sinmuy, amumi kurs pohtaniqey unañwti. ²⁴ Noqw suhka qaanhintahtaniwhq, pam túwahqe eñem lavayhti; nihqe eñem nāoyhqe Egypt-sinot nīna. ²⁵ Suhpan as God put ahpiy put sinomuyatuy ayo óyaniqat puma māmatsyaniqat pam wūwaqe òviy'o. Noqw puma qa māmatsya. ²⁶ Pu qavoñvaqw hakim nāyawhqw, pam amumi pítuhqe as piw pumuy nāmi póhik-naniqey wūwaqe amumi pañqawu: Soh, tāqatu, uma nātupkomu; ya uma hinoqw nāyuyuyhna? ²⁷ Noqw sinosñway qaanhintahtsanqa Moses ayo naatsqōqna pañqawkañwo: Ya hak uñ itamumi moñwtavi? Puyaw hak uñ itamuy hin yukunaniqat aw uñ tavi? ²⁸ Ya um tāvok Egypt-sinot nīnaqe, nuy piw nīnaniqe òviy'o? ²⁹ Yan pam hiñqawhqw, pahsat pu Moses Egypt añqw wāyaqe, Madian-tutskwat ep qatuptu; nihqe pam pep lõqmuy tīyotuy tímuy'va. ³⁰ Noqw lõp sunat yahsañwuy añ ruhpaq, pep pu' qayēsiwhpuve tūkwit Sinat ep Tutuyqawhqw hoñviayaat himutskit uwiwitaqat añqw put aw mātakti. ³¹ Noqw Moses put túwahqe, pep himu hintaqat aw wūwantaqe, as aw tātayniqe, òviy aw nakwsuqw, Tutuyqawhqw tōnaat put aw pañqawu: ³² Nu hapi umunamuy aw yantaqaam God, Abraham aw yantaqaata, pu Isaac, pu Jacob aw yantaqaamu. Pahsat pu Moses tsawnaqe tururuykuqe, kurs hin aw tātayni. ³³ Pahsat pu Tutuyqawhqa put aw pañqawu: Um uhtotsiy óyani, taq um pas hihta ep wunu. ³⁴ Pay nu pas Egypt epeq isinmuy okiwhinyuñqat antsa yori; pu nu pumuy eykitotaqw navota. Nihqe nu pumuy put añqw qenivo oyaniqe òviy hāwi. Noqw taa, nu uñ Egypt aqw hōnani. ³⁵ It Moses hapi ura puma qanānakwhaqe aw pañqawu: Ya hak uñ itamumi moñwtavi? Puyaw hak uñ itamuy hin yukunaniqat aw uñ tavi? Ura kitota. Noqw pay God put moñwtavi; piw pam sinomuyatuy amumi put ayata, pam hoñviayat himutskit añqw put aw mātatiqat māyat ahpiy pumuy ayo òoyniqat òviy'o. ³⁶ Pam hapi Egypt epeq hīhihta kātataypit hihta tuawi'yuñqat tumaltat, pumuy pañqw ipwa, pu patuphat Pālañpu yan māsiwhqat añqee, pu qayēsiwhpuvee, lõp sunat yahsañwuy añ'a. ³⁷ I' Moses hapi ura Israel-sinmuy amumi pañqawu: God Umuhtutuyqawhqa umuhsinomuy amuñaqw umuñem lavay'ayat wunuptsinani, nuy hímunihqat pan'i; uma put aw tūqayyuñwni. ³⁸ I' hapi qayēsiwhpuve tsovawtaqamuy amumum hinnuma, pu tūkwit Sinat epeq put aw yuaaykuqat hoñviayat ámuma, pu itanamuy amumuma. I' hapi hak taytaqat lavayit itamumi mātapiqey òviy put makiwa. ³⁹ Noqw itanam put aw qa tuqayvastotaniqey nānawaknaqe, put nahpiy ayo tūvayaqe, unañwpeq ahoy Egypt aw namtōkya; ⁴⁰ Nihqe Aaron aw pañqawu: Itamuy hihtuy amumi yanyuñwniqamuy itamuñem yukuhtaa; noqw puma itamupyeve hinwisni. Pay pi itamuy Egypt añqw nóñaknaqa Moses kurs haqamii, kitota. ⁴¹ Nihqe ép puma wakashoyat yukuyaqe, wutsit aw hom'ooyyakahkañw, nāp may akw hihta tumaltotaqey ep hahlayya. ⁴² Pahsat pu God pumuy amuñaqw ayo namtōkqe, òvaqe hihtuy qaan'ewakw hintaqamuy amumi nāwakinwisniqat aw pumuy mātavi; pay pi ura God lavay'aymuyatuy pēniyamuy añ yan pey'ta: Ya pas antsa pay uma lõp sunat yahsañwuy añ qayēsiwhpuve inumi hihtuy qóyankahkañw, hom'ooyya, uma Israel-sinomu? ⁴³ Qa hin'i; uma Moloch mōtsápkiyat yawnumya, pu aw umuhyantaqay Remphan sōhuyata; uma hihtuy pumuy amún sosniwyaqamuy yukuhtota amumi nāwakintotaniqe òviy'o. Noqw òviy nu umuy Babylon yupqömiq tsamni, yan'i. ⁴⁴ Itanam pi ura qayēsiwhpuve hihta tuawi'taqat mōtsápkit pasiwyuñwa, hin pam Moses aw tutaqat pan'i. Nihqe ura Moses aw pañqawu pam hin yukiwtaqat aw yórikqey pan put yúkuniqata. ⁴⁵ Noqw pu amuñk itanam Joshuat † amum hīhihtuy sinmuy tutskwayamuy kwahanayaqe, ep put kwusivaya, ura God itanamuy amupyeve pumuy haqami lālayi; noqw mōtsápkihu David qatsiyat aw pahsavo pep wunu. ⁴⁶ Noqw pam God añqw paañwaniwhq, as Jacob aw yantaqayat God eñem kītaniqey unañwti. ⁴⁷ Noqw Solomon hapi put

† Pam Greek-sinmuy amuhkwa Jesus.

eñem kīta. ⁴⁸ Noqw pu pas Sus'oveqnihqā kīkihut sinmuy māyamuy akw yukiltotiqat qa añ qatu; pi ura God lavay'ayay ahpiy pañqawu: ⁴⁹ Oveqatsi imoñw'atsvewa, pu tūwaqatsi iwuwukpi. Ya uma inuñem kīhut yukuyani? kita Tutuyqawhqā. Ya sen nu pep nāsuñwnani? ⁵⁰ Ya tī himu qa sohsoy imay akw yukilti? ⁵¹ Is uma hihtu qa ñöyaltotiñwuqamu, a'ñö unañway'yuñqamu, pu naqsöp'iwyuñqamu! uma sutsep Qahováriwtaqat Hikwsit aw rohomnumya; uma umunamuy hinyuñqw amunyuñwa. ⁵² Ya umunam God lavay'aymuyatuy hihtawat qa oki-wsasna? Pu ura hak Súantaqa pituniqat hakim añwu pay lavayhtotiqamuy puma qöqya; noqw yepahaq uma put nuhtumi mātapyaqe nīnaya. ⁵³ Uma as öveqatsit añqw hoñvia'yatuy amuhpiy tutavot ömahtotakāñw, qa añ hinwisa, kita.

The Stoning of Stephen

⁵⁴ Noqw puma it nanaptaqe, pavan pas unañwso'qe, tamay ñuritota. ⁵⁵ Noqw pam Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwkāñw öveqatsit aqwhaqami taytaqe, God lolmat tālawñwayat-nikañw pu Jesus God putvaqe wunuqw tuwa; ⁵⁶ Nihqe pañqawu: Meh, nu öveqatsit aw hötsiltiqw tuwa; noqw Sinot Tiat God putvaqe wunu. ⁵⁷ Pahsat pu puma a'ñö hiñqawkākāñw, naqvuy útatotat, sūsaq put aw yuhtukqe, ⁵⁸ Put kīñaqw haqami tū-vayaqe, tatatupya. Noqw put ehpewi hiñqawqam hakiy puhuwñwiwtaqat Saul yan mātsiwhqat kukmiq yuwsiy o'ya. ⁵⁹ Noqw puma Stephen tatatupyaqw, pam God aw okiw taqa'nañwtiqe pañqawu: Tutuyqawhqā Je-sus, um okiw ihikwsiy kwusuni, kita. ⁶⁰ Pu pam tamötswunuptuqe, pas tönay añqe' pañqawu: Tutuyqawhqā, um okiw it qaanhtiput pumuy qa tukopnani, kita. Yan pam lavayhtit möki.

Saul Persecutes the Church

8 Noqw puma put nīnantotaqw, Saul amún unañway'ta. Noqw put tāwat ep Jerusalem epeq Jesus aw tō-nawtaqamuy amumi qaan'ewakw hintsaktivayaqe, pumuy okiwsahsantivaya. Noqw puma sohsoyam Judeat, pu Samariat añ ahsupoq hāhaqe' ahtsavalya, pay ima ayaiwyuñqam-sa qe'ya. ² Noqw hakim unañwvas-tahtaqt Stephen haqami taviwisqe, okiw put ep a'ñö tsaykita. ³ Noqw tuwat Saul Jesus aw tōnawtaqamuy amumi hintsaktivaqe, sohsovik kīnawit papkinuma, nihqe tahtaqtuy, pu momoymuy sivikimi lölökinlawhqe, tañati-ma.

The Gospel Preached in Samaria

⁴ Noqw öviy añqe' ahtsavalyaqam sohsovik nuhtumi lavayit yuaatota. ⁵ Pahsat pu Philip Samariat ep wuhkok-itsokit aqwnihqe, nuhtumi Christ yuaata. ⁶ Noqw pam hihta yuaataqw, sinom aw tūqaykākāñw sun unañway put aw unañwtavi'yuñwa, hihta kātatayhpit supsiwyuñqat hintsakqat aw taykākāñwo, ⁷ Pas qalomáhihikwsim pumuy akw tuyqawiwyuñqamuy kaysiwhqamuy amuñaqw a'ñö hiñqawkākāñw, nõñantaqw öviy'o; pu kaysi-whqam amuhpa' qataytaqat tūtuyyaqam, pu qayaktaqam qalaptuya. ⁸ Noqw pep kitsókit ep sinom pas pavan hinhaqam hahlayya. ⁹ Noqw hak tāqa Simon yan mātsiwhqā pay hisat mohti pep kitsókit ep tuhisay hintsaki; nihqe Samariat ep sinmuy pas hintsani'ta; pas a'ñö hímunihqey anta. ¹⁰ Noqw sohsoyam put aw tūqayyuñwa, sushin'ewakw añqw suspavannihqat aqw pahsavoo, pañqawkākāñwo: I' tāqa God a'ñö öqalaata, kitota; ¹¹ Nihqe puma put kaptsi'yuñwa, pam hisatñahaqaw tuhisay akw pumuy hintsani'taqw öviy'o. ¹² Noqw Philip God moñwtunatyayat, pu Jesus Christ yuaataqw puma tūtuptsiwaqe, kūyit akw tuvoylatoti, tahtaqtu, pu momoyamu. ¹³ Noqw Simon tuwat pas nāp tuptsiwhqe, kūyit akw tuvoylatiwa; nihqe Philip amum hinnuma. Noqw pam hīhihta kātatayhpit hihta tuawi'yuñqat hintsakq aw taytaqe kātayta. ¹⁴ Noqw yaw Samariat ep sinom God lavayiyat kwusuyaqat ayaiwyuñqam Jerusalem epeq yesqam nanaptaqe, Peter John enañ pumuy amumiq hō-naya. ¹⁵ Noqw puma pumuy amumiqnihqe, puma Qahováriwtaqat Hikwsit kwusuyaniqat öviy amuñem nāwak-na, ¹⁶ Pay nāt pam pumuy qa haqawat aw pituqw öviy'o, pay panis puma Tutuyqawhqat natñwaniyat-sa añ kūy-it akw tuvoylatoti. ¹⁷ Pahsat pu puma pumuy amumi may akw toñokq puma Qahováriwtaqat Hikwsit makiwya. ¹⁸ Noqw ayaiwtaqam hakiy aw may akw toñokq Qahováriwtaqat Hikwsit put aw noiwnwuqat Simon pan yórikqe pumuy sívat āawna, ¹⁹ Pañqawkākāñwo: Uma piw nuy enañ it öqalat maqaqw, nu hakiy aw imay akw toñokq pam Qahováriwtaqat Hikwsit makiwmantani. ²⁰ Noqw Peter put aw pañqawu: Pay nam uhsiva umum súlawhtii, God kuwahtipuat pay sívat akw tuiwnwuqat um pan wūwantaqw öviy'o. ²¹ Um qa haqam it yantaqat ep qeni'ta, piw makiway'ta, pi uh'unañwa God atpip qa súanta. ²² Oviy um it yan uhñukpanay añqw lasni; nen God aw nāwak-nani; noqw hisnen uh'unañwpeq uhtunatyay qaantaqat ep ūmi póhikiwni. ²³ Taq kurs um qanut a'ñö tsíwot anta; um nukpantunatyat akw sóontsaniwta. ²⁴ Pahsat pu Simon lavayhtiqe pañqawu: Uma okiw inuñem Tu-tuyqawhqat aw nāwaknani; noqw uma tīt hihta lavayhtiqw, okiw pam qa himuwa inumi pītuni. ²⁵ Pu puma pas suyan hin navoti'taqey lavayhtit, Tutuyqawhqat lavayiyat nuhtumi yuaaykut, ahoy Jerusalem aqw'a; nihqe Samariat ep hāhaqe' sinmuy kitsókiyamuy añ lomatuawit yuaatima.

Philip and the Ethiopian Official

²⁶ Noqw Tutuyqawhqat hoñviayaat Philip aw pañqawu: Um wunuptut tātöqni, Jerusalem añqw Gazat aqw pöhut aqw'a, kita. Pam pañqe' qayēwiwa. ²⁷ Noqw pam wunuptut aqw'a. Noqw meh, hak Ethiopiat añqw tāqa okiwlawniqe Jerusalem epeq pitumaqa pañqe' áhoynikañw, karētay añqw tsokiwma. Pam nōmaqtsit aw qa awiwa, Ethiopiat epeq sinmuy moñwiyamuy wuhtit Candacet añqw öqalat qaöwívasiwañw, put sohsok hihta nukñwayat aw tunatyawta. Pu pam God lavay'ayayat Esaias pēniyat añ túnwanma. ²⁹ Pahsat pu Hikwsi Philip aw pañqawu: Um pas awnen karētat ámumni, kita. ³⁰ Noqw öviy Philip put aw wárikqe, navotq pam God lavay'ayayat Esaias pēniyat añ túnwanma. Noqw Philip put aw pañqawu: Ya um hihta añ túnwanma qey māt-si'ta? ³¹ Noqw pam pañqawu: Pay kurs pi hin'i, hal pay hak pas nuy tutuqaynaqw-saa, pam kítahqe, Philip put aqw wūve', amum tsokiwmaniqat pam nāwakna. ³² Noqw tutuvenit añ haqe' yan pey'taqat pam añ túnwanma: Kanēlo haqam nīniwniqey aw wíkiwhqat pam pan wíkiwa, pu mañat ārilantaqat pam atpip qa hiñqawñwuniqw pan pam qa hiñqawu. ³³ Pam qa hímuniwhitiqw, eñem suan lavayiniqa ayo yukiwa; noqw hak sen put natkomuyatuy pohtoylani? Pi qatsiat tūwaqatsit añqw haqami hintsaniwa. ³⁴ Noqw nōmaqtsit aw qa awiwa Philip aw pañqawu: Taa, um as okiw nuy āawnani: Ya God lavay'ayaat hakiy yuaata, sen nāyuaata, sen pay hakiy pañqawu? ³⁵ Pahsat pu Philip lavayhtiqe, haqe' pan pey'taqat pahpiy yuaativa; nihqe put aw Jesus yuaata. ³⁶ Noqw puma ahpiy panmakañw haqami pāmi pitu; noqw nōmaqtsit aw qa awiwa pañqawu: Meh, yep pāhu; ya nu kūyit akw tuvoylatiwniqw himu nuy put aw uhtsi'tani? ³⁷ Noqw Philip pañqawu: Pay pi um pas sohsok uh'un-añway akw tuptsiwe', panhtini, kita. Noqw pam lavayhtiqe pañqawu: Pay Jesus Christ God títatnihqat nu tuptsiwa. ³⁸ Pahsat pu pay karēta hāk huruhtiniqat pam pañqawu; noqw puma nāma pāmiq paki, Philip-niqw pu nōmaqtsit aw qa awiwa; noqw pam put kūyit akw tuyoylata. ³⁹ Noqw puma pānaqw yamakq, pahsat pay Tutuyqawhqat Hikwsiat Philip haqami wíki; noqw nōmaqtsit aw qa awiwa pāpu aw qa yori; nikañw pam pahpiy hahlayhkañw, nakwsu. ⁴⁰ Noqw Philip Azotus ep nātuwiwhqe, ahsupoq kitsókit añ lomatuawit yuaatinumkañw, Caesareat ep pitu.

The Conversion of Saul

(Acts 22.6-16; 26.12-18)

9 Noqw Saul nāt pas itsívuhikwiskañw, Tutuyqawhqat aw tuptsiwni'yuñqamuy pavan pas hintsanniqey, pu pas qóyaniqey tunatyawkañw, God awwat susmohpeq moñwit aw'i; ² Nihqe Damascus ep añqe' tsotsvalkit añ sinmuy amumi put eñem pēnayaniqat nāwakna; noqw kurs pam hakimuy tahtaqtuy, sen momoymuy Jesus aw tuptsiwni'yuñqamuy tuwe', pumuy somhtat, Jerusalem aqw tsamni. ³ Noqw öviy pam pañsoqnihqe, Damascus aw hayiñwnaqw, ðñaqw tāla put ánan'ik suhtalawva; ⁴ Noqw pam tutskwami posqe, hakiy tönayat navotq, put aw pañqawu: Saul, Saul, ya um hinoqw nuy okiwsahsana? ⁵ Noqw pam pañqawu: Ya um hak'i, Tutuyqawhqa? Noqw Tutuyqawhqa pañqawu: Nu Jesus, um nuy hapi okiwsahsana. Um sökwíkinpit aqw hōrarataqw, pam uñem anahaa. ⁶ Noqw pam tsawnaqe, tururutikañw, pas hin unañway'kañw pañqawu: Tutuyqawhqa, noqw nu hinhtiniqat um nāwakna? Noqw Tutuyqawhqa put aw pañqawu: Um wunuptut, kīmini; noqw ason um hinhtiniqat uñ pep āawnayani. ⁷ Noqw tahtaqt put ámumyaqam qa hiñqawkahkañw añqe' hōñi; hakiy as tönayat nanvotyakahkañw hakiy qa tuway'yuñwa. ⁸ Pahsat pu Saul tutskwañaqw wunuptuqe, as pōsiy púrukna, qa hihta tuwa; noqw puma put māyat ñuy'wisqe, Damascus ep wikvaya. ⁹ Noqw pam pāyis tālat añ kurs hin hihta túwani, piw qa nōsa, qa hīko. ¹⁰ Noqw hak tuptsiwni'taqa Ananias yan mātsiwhqa Damascus ep qatu. Noqw pam tuawyorikq, Tutuyqawhqa put aw pañqawu: Ananias, Noqw pam pañqawu: Yep nūu, Tutuyqawhqa. ¹¹ Noqw Tutuyqawhqa put aw pañqawu: Um wunuptut, Sūwipo kiskat yan mātsiwhqat awni; nen Judas kīyat ep hakiy Tarsus añqwnihqat Saul yan mātsiwhqat öviy tūvintani; taq meh, pam okiwlawu, ¹² Nihqe tuawyorikq hak tāqa Ananias yan mātsiwhqa ep pákihqe, put aw may akw toño pōsiy tālawnaniqat öviy'o. ¹³ Pahsat pu Ananias lavayhtiqe pañqawu: Tutuyqawhqa, pas yaw i' tāqa Jerusalem epeq uhsinmuy okiwsahsanqat nu kaysiwhqamuy amuñaqw navota. ¹⁴ Noqw yaw pam yep uhnatñwaniy aw tatqa'nañwyaqamuy sohsokmuy somhtaniqey God awwat mohpeq momñwituy öqalat pasiwkañw pitu. ¹⁵ Noqw pay Tutuyqawhqa put aw pañqawu: Um awni, taq pam pas inamors'awiwa; pam qa-Jew-sinmuy, pu pas momñwituy-nikañw, pu Israel-sinmuy amumi inatñwaniy tūawmani. ¹⁶ Pu nāt pam inatñwaniy ep hīhihta añ qaan'ewakw okiwsaniwniqat nu put āawnani, kita. ¹⁷ Noqw öviy Ananias awnihqe, kīmi pákihqe, put aw may akw toñot, pañqawu: Itupko Saul, Tutuyqawhqa Jesus uñ añqawniqw ūmi mātaqtiqua nuy añqw hōna, umuhposiy tālawnaniqat öviy'o, pu Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwniqat öviy'o. ¹⁸ Noqw pahsat pay himu nasiñwput antaqa put pōsiyat añqw löhökq, pam pōsiy tālawnaqe wunuptu; nihqe kūyit akw tuvoylatit, nösqe, öqawhta.

Saul Preaches in Damascus

¹⁹ Pahsat pu Saul Damascus ep tuptsiwni'yuñqamuy amumum hihsavo qatu, ²⁰ Nihqe äpiy tsotsvalkiva i' Jesus God Tíatnihqat yuaatinuma. ²¹ Noqw sohsoyam put aw tūqayyuñqam hin kurs wūwantotaqe pañqaw: Ya qa i' Jerusalem epeq it natñwanit aw tatqa'nañwyaqamuy hovalaqa, hakimiy panyuñqamuy somhte' God awwat mohpeq momñwituy amumi tsamniqe öviy pew pitsíwta? kitota. ²² Noqw tuwat Saul pas suyhtsepñwat öqawi'maqa, Damascus ep Jew-sinmuy yumoñwaltaqe, pay Jesus pas antsa Christ-nihqat amumi mātaqlawu. ²³ Noqw öviy ahpiy wūyavotiqw, Jew-sinom put nīnayaniqey nanawinya. ²⁴ Nihqe puma put nīnayaniqe öviy tälö-nikañw, pu tōkilat añ höhtsiwat aw tunatyawyuñwa. Noqw yaw puma put moqmani'yuñqw Saul navota. ²⁵ Pahsat pu tuptsiwni'yuñqam míhikiwtaqw put tuhpelat añ tutsáyat akw hawnaya.

Saul in Jerusalem

²⁶ Noqw Saul Jerusalem epeq píthqeq, as tuptsiwni'yuñqamuy amumumtiniqey anhtiqw, puma sohsoyam put mamqasyaqa, pam pas antsa tuptsiwni'taqat qa tūtuptsiwa. ²⁷ Noqw Barnabas put aw unañwtaqeq, ayai-wyuñqamuy amumi put wikva; nihqe hin pam Damascus aqwniqw, Tutuyqawhqa put aw namtaknaqa, put aw yuaaykuqat pam pumuy āawna, pu hin Paul Damascus epeq qa tuhtuskañw, Jesus natñwaniyat añ nuhtumi yuaataqata. (Noqw pep pu' puma put kwusuya.) ²⁸ Noqw Paul Jerusalem epeq pumuy amumum hinnumqe, ²⁹ Qa tuhtuskañw Tutuyqawhqa Jesus natñwaniyat añ nuhtumi yuaata; nihqe Greek-sinmuy amuhkwa yuaataqamuy amumum put ep nānwuy'taqw puma put nīnayaniqey tunatyawyuñwa. ³⁰ Noqw tuptsiwni'yuñqam put nanaptaqa, Caesareat aqw put wikyaqa pañqw put Tarsus aqw taviya. ³¹ Pahsat pu Jesus aw tōnawtaqam Judeat, pu Galileet, pu Samariat añ ahsupoq yesqam suyan unañwtotiqe, öqawhtota; nihqe Tutuyqawhqa kaptsi'kahkañw wūhaq'iwmā, Qahováriwtaqa Hikwsi amumi unañwtaq'ö.

Peter in Lydda and Joppa

³² Noqw Peter añqeq' sohsovik nakwsuqe, Lyddat epeq God sinomuyatuy amumi hāwi. ³³ Nihqe pepeq pam hakiy tāqat Aeneas yan mātsiwhqat tuwa, put hakiy ahpa qa taytaqw, pam okiw nanal yahsañwuy añ tuyhqatsi. ³⁴ Noqw Peter put aw pañqawu: Aeneas, Jesus Christ un qalapsina. Wunuptut, uh'ahpay tsovalaa, kita. Noqw pahsat pay pam wunuptu. ³⁵ Noqw sohsoyam Lyddat pu Saron ep ki'yuñqam put aw yórikyaqa Tutuyqawhqa awwat lasya. ³⁶ Noqw hak Joppat ep tuptsiwni'taqa Tabitha yan mātsiwa, pam Dorcas (Tsöviwmana) i'nihqe pam'i. Noqw i' hak wuhti lolmat tumalay'ta, pu hīhihta akw tūvaañwanta. ³⁷ Noqw pam ephaqam tūtuyhtiqe mōki; noqw puma put pāhomyaqa tupatsveq taviya. ³⁸ Noqw pay pi Lydda Joppat áhayhpo; noqw yaw Peter pep qátuhqat tuptsiwni'yuñqam nanaptaqa, hakimuy löqmuy tāqatuy pañso ayatotaqw, pam qa söwunit, pumuy amuniqat puma nāwakna. ³⁹ Pahsat pu Peter nakwsuqe, pumuy amumuma. Noqw öviy pam pituqw, puma put tupatsmiq wupnaya; noqw sohsoyam koñnalvut okiw put aqlap hoñqe, tsaykikahkañw nāt Dorcas pumuy amumum qátuhqe kwakwsat, pu yūyuwsit yukuhtaqa puma put aw matamintota. ⁴⁰ Noqw pay Peter pumuy sohsokmuy pañqw ipwat, tamötswunuptut nāwakna; nit pahsat put tokoyat aw namtökt pañqawu: Tabitha, qatuptuu. Noqw pam pōsiy púruknaqa, Peter túwahqe, pahsat qatuptu. ⁴¹ Noqw pam put aw māvuyaltiqe, wunuptsinaqa, God sinomuyatuy koñnalvutuy enañ wáñwayhqe, pumuy put āawna, kurs pam taytaq'ö. ⁴² Noqw i' yantaqa Joppat añ ahsupoq nanaptiwhq, kaysiwhqam Tutuyqawhqa aw tūtuptsiwa. ⁴³ Noqw Peter Joppat ep hakiy pūvukat pōhiwantaqat Simon amum wūhakis qatu.

Peter and Cornelius

10 Noqw hak tāqa Cornelius yan mātsiwhqa, tsivót-sikip sunat solāwamuy Italian-sínomu yan tūñwanti-wyaqamuy amumi moñwi, Caesareat ep ki'ta. ² Pam hak pās unañway qatu; noqw sohsoyam timat put amum God kaptsi'yuñwa; pu pam hihta himuy akw sinmuy paañwankañw, sutsep God aw nāwakinma. ³ Pam hak tāwat atvelpeniqwhaqam pas suyan tūawtaqw, God hoñviayaat put aw pákihqe, aw pañqawu: Cornelius. ⁴ Noqw pam put aw yórikqe, tsawnaqa, pañqawu: Ya hímuu, Tutuyqawhqa? Noqw pam put aw pañqawu: Uhnawakinpi, pu uhnuoktutmala ömi yayvaniwhq, God put soon suhtokni. ⁵ Noqw öviy um hakimuy tahtaqtuy Joppat aqw ayataqw, hakiy Simon, Peter yan piw mātsiwhqat, wáñwayyani. ⁶ Pam hakiy pūvukat pōhiwantaqat Simon amum qatuqw, put kíat pātuwaqatsit qalaveq wunu. Ason pam hin hintaniqat ümi pañqawni. ⁷ Pu öviy hoñviaya Cornelius aw yuaaykuqa ahpiyniqw, pam löqmuy kiy ep tumal'aymuy wáñwayi, pu solāwam put enem hihtayaniqe sutsep aw maqaptsi'yuñqamuy amuñaqw hak God kaptsi'taqat solāwa pīwu. ⁸ Nihqe pam pumuy sohsok iit āawnat, Joppat aqw hōna. ⁹ Noqw qavoñvaqw puma aqwyqa, kīmi hayiñwñi'wisq, Peter nāwaknaniqe tāwanasave kits'omiq wūvi. ¹⁰ Noqw pas pam tsöñmokqe, as hihta nösniquey antaqw, nāto novalalwaqw, pam pay sawitoqwhinhti; ¹¹ Nihqe ömi hötsiltiqw tuwaqw, añqw himu wuyaqmōtsapueway nälövaq tsukeveq

som'iwkañw put aw hawtoqe, tutskwami hāwi. ¹² Noqw sohsoy hihtu tūwaqatsit añ nālōq hokay'yuñqam put ep íniwyuñwa, pu tūtuvosiptu, pu hihtu hoyoyotinumyaqam pīwu, pu masay'yuñqamu. ¹³ Noqw hakiy tōnaat put aw pañqawu: Wunuptuu, Peter, um qōye' nōsni. ¹⁴ Noqw Peter pañqawu: Sóoni, Tutuyqawhqa; taq nu qa haq hihta pay qa pas hihtanihqat, pu qa powaiwtaqat nōsa. ¹⁵ Noqw hakiy tōnaat piw put aw pañqawu: God hihta powataqw, pam pay qa pas hímunihqat um qa pañqawni. ¹⁶ Noqw i' pāyis panhtiqw, himu mōtsápueway ahoy ōmiq haqami wūvi. ¹⁷ Noqw Peter hihta tuawyorikqey mātaq kurs pam hímunihqat pan wūwantaqw, ima tahtaqt Cornelius añqw ayatiwyaqam Simon haqam kí'taqat hakimuy tūvintotaqe, ihkaqe nōyaknit aw hōtsíwhpeq hōñi, ¹⁸ Nihqe sen hak Simon, Peter yan piw mātsiwhqat, pep qátuhqat tūviñlalwa. ¹⁹ Noqw nāt Peter tuawyorikiy añ wūwantaqw, Qahováriwtaqa Hikwsi put aw pañqawu: Meh, hakim pahyom tahtaqt uñ hepnunya. ²⁰ Oviy um wunuptut hāwe', amumumni qa hin wūwankañwo; pay nu pumuy añqw hōna. ²¹ Pahsat pu Peter hakimuy Cornelius añqw put aw ayatiwyaqamuy amumi hawqe, pañqawu: Taay, pay uma nuy hepnunya; sen hihta ōviy uma ōki. ²² Noqw puma pañqaqwa: I' Cornelius tsivót-sikip súnatnihqamuy solāwamuy amumi moñwi God añqw hoñviayat pas hímunihqat ahpiy navota, yaw pam uñ kiy aw wánwaye', uñ hin lavayhtiqw, put aw tūqaytaniqat hoñviaya put aw pañqawu. Pam tāqa súanta, pu God káptsi'ta, pu Jew-sinmuy sohsokmuy amuhpiy aw lomanavotiwta. ²³ Pahsat pu pam pumuy tañataqe pās oya; pu qavoñvaqw pumuy amumum aqw'a; noqw haqawat tuptsiwni'yuñqam Joppat añqw put ámumya. ²⁴ Pu ōviy qavoñvaqw puma Caesareat ep ōki. Noqw Cornelius pumuy nuhtaytaqe, kurs sinomuy-nikañw pu añ pas kwatsmuy tsovala. ²⁵ Noqw Peter aw pakitoqw, Cornelius ahsawvaqe, atpipo tamōtswunuptut, pas put hihtata. ²⁶ Noqw pay Peter put wunuptsina, pañqawkañwo: Wunuptuu, pay nu piw un sino. ²⁷ Pu ōviy pam put amum yuaatakañw, aw pakiqw, sinom kaysiwhqam tsovawta. ²⁸ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pay pi uma navoti'yuñqw, soon as hak Jew-sínonikañw ayam supwat hihtuy sinmuy amu'puñalñwu, piw amuminiñwu. Noqw pay nu' qa hakiy pay qa hímunihqat, pu qa powaiwtaqat pañqawlawniqat God inumi pañqawu. ²⁹ Noqw ōviy nu qa rohomnumt, panis nuy wikta-mayaqw, pay nu añq'ō; noqw hinoqw pi uma nuy wánwayya? ³⁰ Noqw Cornelius pañqawu: Nālōtok nu pew pah-savohaqam napwalni'taqe, tāwat atvelpetiqw nu ikiy ep nāwaknaqw, hak tāqa talqaqsalqat yuwsí'kañw inutpip wunuptu; ³¹ Nihqe pañqawu: Cornelius, uhnawakinpi navotniwa; noqw God soon uhnuoktutmalay suhtokni. ³² Um ōviy Joppat aqw hakimuy ayataqw, hakiy Simon, Peter yan piw mātsiwhqat, wánwayyani. Pam hakiy pūvukat pōhiwantaqat kíyat ep qatu, pātuwaqatsit qalaveq'a; ason pam pite', ūmi hin lavayhtini, kita. ³³ Noqw ōviy nu qa sōwunit uñ wánwayi; noqw um súanhtiqe pitu. Noqw ōviy hapi itam sohsoyam yep God atpip yēse, hin pam ūmi tutaptaqat sohsok nanaptaniqee.

Peter's Speech

³⁴ Pahsat pu Peter lavayhtiqe pañqawu: Pay kurs pas suyan God qa sinonuiña. ³⁵ Pay kurs pas sohsokmuy hihtuy sinmuy amuñaqw hak haqam put káptsi'kañw súanhinmaqa put aw súantañwu. ³⁶ God hapi Israel-sinmuy amumi lavayiy távihqe, Jesus Christ ahpiy namivōhikiwuy yuaata. (Pam hapi sohsokmuy amumi tutuyqawi.) ³⁷ Pay uma put lavayit navoti'yuñwa. Ura John kūyit akw tuvoylatiwyaniqat nuhtumi yuaataqw, pahpiy pam lavayi Galileet añqw hoyoyokukañw, Judeat añ ahsupoq yuaatiwa. ³⁸ Ura God Nazareth añqw tāqat Jesus Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuvoylataqe ōqalmaqa. Ura pam sinmuy amuhpa' lolmat tumalay'numa, pu Nukpanat ahpiy sóoni'yuñqamuy sohsokmuy powatima, God put ámumniqw ōviy'ō. ³⁹ Noqw pam Jew-sinmuy tutskwayamuy epnikañw, pu Jerusalem epeq hihta tumaltaqat itam hapi sohsok aw yóriki'yuñqe, navoti'yuñwa; noqw pay sinom himutskit ep put hahyaqe nīnaya. ⁴⁰ Noqw God pāyis talqat ep put ahoy tātaynaqe, put susmatakpuva mahtakna, ⁴¹ Nīkañw pay qa sohsokmuy sinmuy amumii, pay hakimuy añwu pay God namorstaqey pumuy amumii, itam put tuawi'yuñwniqat ōviy'ō. Noqw itam put mokiwuy añqw ahoy tātayhqat atsva put amum nōnova, pu hikwya. ⁴² Noqw yaw itam sinmuy amumi put yuaatotaniqat pam itamuy ayata, pay yaw pas pam imuy yesqamuy, pu so'pumuy hinwat yukunaniqey God ahpiy aw taviwhqat itam yuaatotaniqata. ⁴³ Noqw put hapi sohsoyam God lavay'aymat yuaatotaqe pañqaqwa, yaw hak put aw tupsiwhq, put qaanhtipuat Jesus natñwaniyat akw put ahpiy ayo yukiwmantani.

The Gentiles Receive the Holy Spirit

⁴⁴ Noqw nāt Peter yan yuaataqw, pay Qahováriwtaqa Hikwsi lavayit nanaptaqamuy sohsokmuy amumi pitu. ⁴⁵ Noqw Jew-sinmuy amuñaqw tuptsiwni'yuñqam Peter amum ōkihqam hin kurs wūwaya, Qahováriwtaqa Hikwsi qa-Jew-sinmuy amumi enañ noiwhq'ō. ⁴⁶ Puma hīhihtuy sinmuy amuhkwa yuaatotaqe, God pas hihtalalwaqw amumi tūqayyuñqee. Pahsat pu Peter lavayhtiqe pañqawu: ⁴⁷ Ya hak imuy kūyit akw tuvoylatiwyaniqw imuy amumi u'tani? Pay pi puma piw itamun Qahováriwtaqat Hikwsit makiwya. ⁴⁸ Pu puma Tutuyqawhqat natñwaniyat añ kūyit akw tuvoylatotiniqat pam amumi pañqawu. Pahsat pu pam hihsavo pumuy amumum qá-tuniqat puma put aw nānawakna.

Peter's Report to the Church at Jerusalem

11 Noqw yaw qa-Jew-sinom nuhtum God lavaiyat kwusuyaqt ayaiyuñqam, tuptsiwni'yuñqamuy amum Judeat ep yesqam nanapta. ² Noqw Peter Jerusalem aqwniqw, Jew-sinmuy amuñaqw tuptsiwni'yuñqam put aqw hiñqawqaq, ³ Pañqawqa: Yaw um qa-Jew-sinmuy amumi pákihqe, amumum nōsa. ⁴ Noqw Peter pumuy amumi lavayhtiqe, añqawq hin hiniwhtiqat nānañk pasiwtaqt pumuy amumi tuawi'taqe, pañqawu: ⁵ Ura nu kitsókit Joppat ep qátukañw nāwakna; nihqe nu sawitoqhinhitiqe tuawyorikq, himu wuyaqmótsaput antaqa tsutskuy epeq sómiwkañw ðñaqw hawtoqe, pas inumi pitu. ⁶ Noqw nu aw yórikqe, pās tātayhq, pi tūwaqatsit ep hihtu popkot nālōq hokay'yuñqam put ep iniwyuñwa, pu tūtuvostiptu, pu hihtu hoyoyotinumyaqamu, pu masay'yuñqamu. ⁷ Noqw nu hakiy tōnayay navotq inumi pañqawu: Wunuptuu, Peter, um qöye' nōsni. ⁸ Noqw nu pañqawu: Sóoni, Tutuyqawhqa; taq nu qa haq hihta pay nāp hihta, pu qa powaiwtaqt nōsa. ⁹ Noqw ðveqatsit añqw hakiy tōnaat inumi piw pañqawu: God hihta powataqw, pay pam qa pas hímunihqat um qa pañqawni. ¹⁰ Noqw pāyis panhtiqw, pay sohsoy piw ðmiq lánakniwa. ¹¹ Noqw pahsat pay kurs hakim pahyom tahtaqt Caesareat añqw inumi ayatiwyaqam nuy haqam kīve qátuhqat ep öki. ¹² Noqw pay nu qa hin wūwankañw, pumuy amumumniqat Qahováriwtaqa Hikwsi inumi pañqawu. Noqw ima navay tuptsiwni'yuñqam inumum aqwya; noqw itam tāqat kiyat aw yuñña. ¹³ Noqw yaw pam kiy ep hoñviayat aw yorikq, yaw pam wunukañw, put aw pañqawhqat itamuy āawna. Um hakimuy tahtaqtuy Joppat aqw ayataqw, hakiy Simon, Peter yan piw mātsiwhqat, wáñwayyani. ¹⁴ Ason pam uñ lavayit āawnaqw, um put akw ayo yámakni, um'í, pu uhtimu, yaw hoñviaya put aw kita. ¹⁵ Noqw nu yuaativaqw, pay Qahováriwtaqa Hikwsi pumuy amumi pitu, ura mohti itamumi pítuhqey pan'í. ¹⁶ Noqw pahsat pu nu Tutuyqawhqat lavaiyat u'na, ura itamumi pañqawu: Pay as pi John pas antsa kūyit akw tūtuvoylalawu; nikañw uma hapi nāt it Qahováriwtaqt Hikwsit akw tuvoylatiwyani. ¹⁷ Noqw puma Tutuyqawhqat Jesus Christ aw tūtuptsiwawq, pep God hin itamuy put máqahqey, pay pan piw pumuy put maqa. Noqw ya nu hak hímunihqe God aw rohomnumni? ¹⁸ Noqw puma it nanaptaqe, pay qa hiñqawqaq, God pas hihtatotaqe, pañqawqa: Noqw yaw kurs qa-Jew-sinom nāp tunatyay añqw lasye' yesniqat God piw amuñem pan yuku.

The Church at Antioch

¹⁹ Noqw hakim Stephen nīniwhqat ahpiy tūokiwsahsantivayaqw añqe' ahtsavalyaqam Phenicet aqw pahsavo öki, pu Cyprus aqw'a, pu Antioch aqw'a, nihqe pay Jew-sinmuy-sa amumi lavayit yuaatiwisa. ²⁰ Noqw pumuy amuñaqw haqawat tahtaqt Cyprus añqwya, pu Cyrenet añq'ö; noqw puma Antioch epeq ókihqe, hakimuy Greek-sinmuy amumi yuaaykuyaqe, Tutuyqawhqat Jesus lavayta. ²¹ Noqw Tutuyqawhqat öqalaat pumuy amumumniqw, ðviy kaysiwhqam tūtuptsiwawq, Tutuyqawhqat awwat lasya. ²² Noqw Jerusalem epeq Jesus aw tōnawtaqam it nanaptaqe, puma Barnabas Antioch aqw hōnaya. ²³ Noqw pam epeq pituqw, kurs God núokwaat pumuy amuhpa' tumalay'taqw, pam pan yórikqe, hahlayhtiqe, pas puma unañnaqw su'qawkañw Tutuyqawhqat aw hürs'iwyuñwiniqat pumuy öqalanta. ²⁴ Pam hak tāqa lolma, nihqe Qahováriwtaqt Hikwsit akw pās tuyqawiwta, pu qapēwvni akw'a; noqw kaysiwhqam Tutuyqawhqat awwat sinototi. ²⁵ Pahsat pu Barnabas Saul heptoqe Tarsust aqw'a. ²⁶ Pu ðviy pam put túwahqe Antioch ep wikva. Noqw pantaqat atsve puma Jesus aw tōnawtaqamuy amumum sūkw yahsañwuy añ pep tsotsvalqe, kaysiwhqamuy sinmuy tutuqayna. Noqw tuptsiwni'yuñqam Antioch epeq susmohti Christian-sinom yan túñwantiwya. ²⁷ Noqw ephaqam hakim God lavay'aymat Jerusalem añqwyaq, Antioch epeq öki. ²⁸ Noqw pumuy amuñaqw haqawa Agabus yan mātsiwhqa wunuptuqe, yaw tūwaqatsit añ ahsupoq wukotsōñöstiniqat Qahováriwtaqt Hikwsit ahpiy pañqawu. Noqw pam pantaqa hakiy Claudius Caesar moñw'iwtaqw paniwhti. ²⁹ Pahsat pu tuptsiwni'yuñqam tuptsiwni'yuñqamuy Judeat epeq ki'yuñqamuy amumiq paañwnit o'yaniqey unañwtoti; hak hin hihta tuway'nume' pan hihta kuwahtimantani. ³⁰ Nihqe ðviy puma panhtotiqe, Barnabas-nikañw, pu Saul pumuy añ pepeq wukw'a'yatuy amumiq put o'ya.

More Persecution

12 Noqw ephaqam moñwi Herod Jesus aw tōnawtaqamuy haqawatuy hintsanniqe amumi may'ta, ² Nihqe pam John pāvayat James sipwuvahpit akw nīna. ³ Noqw kurs pam panhtiqe, Jew-sinmuy unañwve hinhitiqey navotqe, pahsat piw Peter nūaniqey anhti. (Noqw qapekén'oyiwhput ep nōviwiniqat aw pitsíiwta.) ⁴ Pu ðviy pam put nūahqe, sivikimi pánahqe, solāwamuy nālöp nānalōqmuy tōnawtaqamuy amumi put mātavi, put tūtuwalaniqat ðviy'ö, ason pay pas Amutsva Yūmosanihqat ep nōviwiniqat yukiltiqw, pep pu sinmuy amumi put hóroknaniqey tunatyawtaqee. ⁵ Noqw ðviy puma Peter sivikive pani'yuñwa. Noqw Jesus aw tōnawtaqam put eñem God aw nāwakintotaqe qa nātusi'yuñwa.

Peter Set Free from Prison

⁶ Pu Herod qāvo put hóroknaníqey ep mihíqw, Peter lōqmuy sivanamiqlōlōt akw sómiwkañw lōqmuy solāwatuy amuhtsava pūwi; noqw tuwalañ'ayat ihpaq tūtuwala. ⁷ Noqw meh, Tutuyqawhqa hoñviayaat pituqw, sivikive sohsovík tālawva; noqw pam Peter sutsñaqwat pálaknaqe, put tātaynat, aw pañqawu: Suqtup-tuu. Noqw sivanamiqlōlō put māyat añqw lōhö. ⁸ Noqw hoñviaya put aw pañqawu: Kwewhtat totsvakii; noqw pam panhti. Pu pam pañqawu: Um usíhtat, inuñkni. ⁹ Noqw pam yámakqe put añk'i; nihqe pay pas antsa hoñviaya put pantsanhqat pam qa suyan navoti'ma; suhpan pay tūawtaqey pam wūwanma. ¹⁰ Noqw puma mohpeq tūwalaqamuy-nikañw pu amuñk tūwalaqamuy amuhpiy ruhpaq, kīmi hōtsíwat aqw sivauutspit aw pituqw, pam nāp amumi hōtsílti. Noqw pam pañqw yámakqe, haqe' kiskat añ yamakq, pahsat pu hoñviaya put añqw ahpiy'ó. ¹¹ Noqw Peter suyan unañwtiqe pañqawu: Pu' hapi nu pas suyan navoti'taqw, pay kurs pas antsa Tutuyqawhqa hoñviayay ayataqe, nuy Herod māyat añqw ayo tavi, pu Jew-sinom nuy hintsatsnayaníqey tunatyawuyñqat añq'ó. ¹² Pu òviy pam it añ pās wūwaqe, pahsat pu hakiy John, Mark yan piw mātsiwhqat yuyat Maryt kíyat aw'i, noqw kaysiwhqam pep tsovawkañw nānawakna. ¹³ Noqw Peter ihkaqe nōyakiwtaqat ep hōtsíwat aw pōññōykinaw, hak māna Rhoda yan mātsiwhqa put aqw kuyvato. ¹⁴ Nihqe pam Peter tōñayat mā-matsqe, pas hin unañwtiqe aqw qa hōtat, ahpami wárikqe, Peter hōtsiwhpeq wúnuhqat pumuy āawna. ¹⁵ Noqw puma aw pañqawu: Um qa navoti'numa. Noqw pam qatūqaykañw, pas antsa Peter pep wúnuhqat amumi pañqawu. Noqw pahsat puma pañqawu: Pay soon qa put tumalay'maqa hoñviayani. ¹⁶ Noqw pas Peter pōññōytoynaq, òviy puma aqw hōtayaqe, put aw tātayyaqe, pas hin unañwtoti. ¹⁷ Noqw pay puma qa hiñqawaniqat pam amumi māmasaqw, pahsat pu Tutuyqawhqa hin put sivikiñaw hóroknaqat pam pumuy amumi lalvaya; nihqe pañqawu: Uma ĩit yantaqat James aw tūawwisni, pu tuptsiwni'yunqamuy amumii, kita; nit pañqw ahpiynihqe haqamiwat aw'i. ¹⁸ Pu òviy panis tālawvaq, pas solāwam hin unañwtoti, Peter kurs haqaminiqw òviy'ó. ¹⁹ Noqw as Herod put hept, qa túwahqe tūwalaqamuy amumi put ep hēva; nihqe pay pas puma soñiqat pañqawu. Panhtit pam Judeat añqw Caesareat aqwnihqe, pepeq huruhti.

The Death of Herod

²⁰ Noqw Herod Tyre-nikañw pu Sidon ep sinmuy amumi hihta ep qayan unañway'ta; noqw puma sun unañway put aw ókihqe, hakiy pas moñwit tumalay'taqat Blastus yan mātsiwhqat pan unañwtoynayaqe, puma nānami qahin unañway'yunñiqat moñwit aw nānawakna, puma pep tutskwat ep sinom moñwit tutskwayat añqw nōnovaqe òviy'ó. ²¹ Noqw hisat aw talōñvaq, Herod pavan pas moñwyuwi'kañw moñw'atsveway ep qatuptuqe, pahsat pu sinmuy amumi pavan pas lavayhtuwiy pan yuaayku. ²² Noqw sinom sáakmaqe pañqawu: Pas pam pavan hihta tōnaata, qa sínota. ²³ Noqw pahsat pay Tutuyqawhqa hoñviayaat put wuvah-ta, pam God qa hihtataq òviy'ó; noqw pam āvutiqe súlawhti. ²⁴ Noqw tuwat God lavayiat òqawhtaqe, suyht-sepñwat añqe' kúrukiwma. ²⁵ Noqw Barnabas Saul amum hin ayatiwhqey yúkuhqe, hakiy John, piw Mark yan mātsiwhqat wikkañw, Jerusalem añqw ahoy pitu.

Barnabas and Saul Chosen and Sent

13 Noqw Antioch epeq Jesus aw tōnawtaqamuy amuñaqw hakim God lavay'aymat yēse, pu tūtutuqay-nayaqamu, i' hak Barnabas, pu Simeon Niger yan tūñwantiwhqa, pu Cyrenet añqw hak Lucias; pu Man-aen, Moñwi Herod amum wuñwqa; noqw Saul. ² Noqw nāt puma Tutuyqawhqa aw okiwlalwakahkañw, nānap-walaq, Qahováriwtaqa Hikwsi amumi pañqawu: Nu Barnabas-nikañw pu Saul hihta tumalat aw pumuy wáñwayhq, uma pumuy inuñem ayo taviyani. ³ Noqw puma nānapwalaqe, amuñem nānawaknat, pumuy qōtō-mi matyawyat, pahpiy pumuy lālayya.

In Cyprus

⁴ Noqw òviy puma Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy ayatiwhqe, Seleuciat aw'i, nit pañqw pu pāvaqe Cyprus aqw'a. ⁵ Noqw puma Salamis ep pítuq, Jew-sinmuy tsotsvalkiyamuy ep God lavayiyat nuhtumi yuaata. Noqw puma John tu'sawwiknuma. ⁶ Noqw puma it tutskwat pāñaqw kuytaqat añ ahsupoq nankwusaqe, Paphos aw ókihqe, hakiy Jew-sinot Bar-Jesus yan mātsiwhqat tutwa. Pam hak tuhisay akw tūhintsakni'ta, pu God lavay'ayaatnihqey pan atsáy'ta. ⁷ Pam hak pep tutskwat aw moñw'iwtaqat, Sergius Paulus, pas qa ūnat amum hinnuma; noqw moñwi Barnabas Saul enañ wáñwayhq, God lavayiyat navotniqey nāwakna. ⁸ Noqw hak Elamus tuhisa (put natñwaniat Tuhisa i'nihqe pam'i) pumuy amumi rohomhtiqe, moñwit lomatuwit aw tuptsiwnit añqw ayo lasnaniqey anhti. ⁹ Pahsat pu Saul (piw Paul yan mātsiwhqa) Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqaw-wikañw put aw taynumt, ¹⁰ Aw pañqawu: Is ohi, um hak sohsok unatwit, pu nukpantuwit akw ahsaliwtaqa, Nukpanat tíata, sohsok súantsakpit tuwqaata! Ya pas um soon Tutuyqawhqa haqe' suan pōhtaviyat nukushintsah-

sanqey qe'tini? ¹¹ Taay, Tutuyqawhqa hapi ūmi may'ta; noqw uhposi qatālawvaqw, um hihsavo tāwat qa tuway'tani. Noqw pahsat pay put aň himu pamös'ohpoqw, pōsiat qatālawva. Noqw as hak put ñuy'maniqat öviy pam aňqe' may'numa. ¹² Pahsat pu moňwi hin hiniwhitiqw yórikqe tuptsiwa, hin Paul put Tutuyqawhqtat tu-tuqaynaqat ep kātuqaytaqe öviy'o.

In Antioch of Pisidia

¹³ Noqw Paul suñwámuy amumum Paphos aňqw ahpiynihqe, pāvaqe Pamphiliat ep Pergat aw pitu; noqw John pumuy mātaqt, ahoy Jerusalem aqwhaqamii. ¹⁴ Noqw puma Pergat aňqw ahpiynihqe, Pisidiat ep Antioch aw pítuhqe, nasuñwintalönnit ep tsotsvalkimi pakit, ep qatuptu. ¹⁵ Noqw hak tutavot aň-nikañw pu God lavay'aymuyatuy pēniyamuy aň túnwantaqe yukuqw, tsotsvalkit ep momñwit pumuy amumi hakiy ayatotaqe pañqawwa: Uma tāqat itahsinomu, uma sinmuy amumi hihta lavayhte', öqalanik panhtini. ¹⁶ Pahsat pu Paul wunuptut, amumi māmasat, pañqawu: Uma Israel-sinom tahtaqtu, pu uma itamun God aw nāwakinwisqamu, kurs uma inumi tuqayvastotani. ¹⁷ I' hapi Israel-sinmuy aw yantaqaam God hakimuy itanamuy namorstaqe, pumuy pas pavan sinota, nāt puma haqam Egypt epeq hinnumyaq'ö; nihqe öqalay pas qaöwíhintaqat akw pumuy pañqw nóñakna; ¹⁸ Nihqe löp sunat yahsañwuy pahsavohaqam qayēsiwhpuve pumuy qatsíyamuy aň maqsonlawu. ¹⁹ Nihqe pam Chanaan tutskwat ep tsañe'sikipwat hihtuy sinmuy kíqötaqe, tutskwayamuy sinomuy amumi noa. Noqw puma hihta navöewakw antaqt akw tutskwat nāhuyta. ²⁰ Pantaqat atsve pu' pam pumuy amumi qaqlahtatuy moñw'oya, sunat-sikip sunat-nikañw aňqw löp sunat pakwt sihkay'taqat (450) yahsañwuy pahsavohaqamii, lavay'ayay Samuel aw pahsavoo. ²¹ Pantaqat aňk pu' puma hakiy pas moñwit moñwí'yuñwiniqey tuñlayhtoti. Noqw God hakiy Kish tiyat Saul yan mātisiwhqat, Benjamin ahpiyvinihqtat, pumuy amumi moñwtavi, löp sunat yahsañwuy pahsavoo. ²² Nit pu pam put moñwqenit aňqw ayo távihqe, hakiy David pumuy amumi moñwtavi; nihqe put pam yan lavayhti: Pas nu Jesset tiyat David iunañwve hintaqat tuwa; noqw pam sohsok itunatyay aň aw antsanni. ²³ It tāqat hapi ahpiyviyatuy amuhpiy God Israel-sinmuy Ayo Oyaniqat wunuptsina, it Jesus, hin lavayhtiqey pan'í. ²⁴ Nāt pam qa pituqw, hak tāqa John yan mātisiwhqa sohsokmuy Israel-sinmuy amumi yuaataqe pañqawu: Uma umuhtunatyay aňqw ayo lasye', kūyit akw tuvoylatotini. ²⁵ Noqw pam ayaway aň kuyvani'maqe pañqawu: Uma ka nu God lavay'ayaat pas hímunihqtat pan wūwantota. Nu qa pam'í. Noqw pay nāt suhka aňqw inuñki; noqw soon nu yan'ewaynikañw pay ñas'ew put tōtsiyat ñahni, John amumi kita. ²⁶ Uma tahtaqtu, isinomu, Abraham natkomatu, pu uma itamun God aw nāwakinwisqamu. Nu pu' umuy hin ayo nóñakniqat umuy āawnani. Put lavayit nu umumi mātapni. ²⁷ Jerusalem epeq ki'yuñqam moñwímuy amumum Jesus qa māmatsya. Nihqe öviy God lavayiyat aw antsanyaqe put tūvaya, puma pi put lavayit qa mātisi'yuñqee, nāmahin pi aňsakis nasuñwintalönnit aň God lavay'aymuyatuy lavayiyamuy aňqw hak pumuy amumi aň as túnwantañwuniq'ö. ²⁸ Puma put mokniqey hihkay'taqat kurs hin pas antsa pañqawani. Nikañw puma Pilate put nīnaniqat aw qatūqayya. ²⁹ Ura tutuvenit aň puma pan put hintsatsnaniqat pan pey'ta. Noqw puma yan tutuvenit an sohsok hinhtotiqw, hakim nahoylehtsit aňqw put hawnayat, tuamhtuhsömiq put panaya. ³⁰ Noqw God mokiwuy aňqw put ahoy tātayna. ³¹ Noqw hakim tahtaqt put amum hinnumya, Galileet aňqw Jerusalem aqw pahsavoo. Noqw pam ahoy tātayhq, puma wūhakis tālat aň put aw yorstota. Nihqe puma hapi hin yórikyaqey sinmuy amumi tuawi'yuñwa. ³² Noqw itam hapi it lomatuwawit umuy āawnaniqe öviy pitu. Ura God itanamuy amumi hin pasiwnaqey ³³ Pu' hapi itamuy pumuy tímuyatuy itamuñem put aň aw antsana, Jesus ahoy tātaynaqee. Ura tāwit mohti'maqat aňknihqtat aň yan pey'ta: Um hapi Itii. It talöñvaqat ep hapi nu únaniwhiti, yan'í. ³⁴ Pu God mokiwuy aňqw put ahoy tātaynaqe pāpu qa hovahtiniqat lavayhtiqe, yan hiñqawu: Nu David pas suyan ökwatuwniqey put aw pasiwnaqey pan nu uñem yúkuni. ³⁵ Yantaqw hapi öviy ura pam piw sukw tāwit aň pañqawu: Um soon Uhtumal'ayay Qahováriwtaqat hovahtiniqat nakwhanani. ³⁶ David pi God tunatyayat ahpiy qatsívaptisy ep apitiqe, mokqe, namuy amumum taviwa, nihqe hovahti. ³⁷ Noqw God it tāqat hapi ahoy tātaynaqw, pam qa hovahti. ³⁸ Noqw öviy uma it nanaptani, tahtaqtu, isinomu: It tāqat hapi ahpiy God itamumi póhi, itahqaanhtipuy ep'e. ³⁹ Ura Moses tutavoyaat kurs hin itahqaanhtipuy itamuhpiy ayo yúkuni. Nikañw kurs itam Jesus aw tūtuptionsihq, pam sohsok put itamuhpiy ayo yúkuni. ⁴⁰ Ura God lavay'aymuyatuy pēniyamuy aň yan pey'ta: Kurs huvam yórikyaa, hihta aň tutsiw'unañway'yuñqamu. Nen uma kātayunwt, súlawhtini. Nu hapi umuhqatsiy ep hihta hintsakni; noqw soon uma put tūtuptionsiwani, nāmahin pi as hak umuy put āwintani. Taay, noqw öviy uma tunatyaltotini; taq nāphisat sen uma put lavayit an súlawhtini. ⁴² Noqw pam lavayyukuqw, Jew-sinom tsotsvalkiñaqw nóñakq, pay ayo'wat nasuñwintalönnit ep piw Paul amumi yuaataniqat qa-Jew-sinom nānawakna. ⁴³ Noqw tsovawtaqam nāmatatveqw, kaysiwqam Jew-sinom-niqw pu pumuy amún tuptsiwñi'yuñqam Paul-nikañw, pu Barnabas pumuy amuñkya; noqw puma pumuy amumi yuaaykuqe, God nuokwayat aň yūmosa hinwisniqat aň öqalanta. ⁴⁴ Pu ayo'wat nasuñwintalönnit aw pituqw, pēp pas sohsoyam kīve ki'yuñqam God lavayiyat aw tūqayyuñwiniqe tsovalti. ⁴⁵ Noqw Jew-sinom qaan'ewakw hintaqamuy sinmuy amumi yórikyaqe, pay qa tsuyhtiqe, Paul hihta lavayhtiqat ehpewi nānaphin yuaativaya. ⁴⁶ Pahsat pu Paul Barn-

abas amum a'nö unañwtiqe pañqawu: Pay as pi God lavayiat kurs hin qa umumi mohti yuaatiwni; noqw pi uma put nahpiy tūvayaqe, qatsit qa so'taqat qa hihkay'yuñqey pan nāyukunayaqw, öviy itam hapi qa-Jew-sinmuy amumiwat yuaatani. ⁴⁷ Pi pan hapi Tutuyqawhqa itamumi tutapta pi pam Jesus yan lavayhtiqe pañqawu: Um hapi qa-Jew-sinmuy amuñem tālaniqat nu uñ ayata, tūwaqalvoqhaqami yesqam sinom uhpuy ayo nōñakiwniqat öviy'o. ⁴⁸ Noqw qa-Jew-sinom it nanaptaqe, hahlaykahkañw God lavayiyat pas hihtatota; noqw hakim hihsa'ni-hqam qatsit qa so'taqat aw himuy'vayaniqey namorstiwayaqam tūtuptionsiwa. ⁴⁹ Noqw Tutuyqawhqtat lavayiat pep tutskwat añ ahsupoq yuaatiwa. ⁵⁰ Noqw pay Jew-sinom pavansinmuy tahtaqtuy, pu ima momoyam God pas kaptsi'yuñqamuy hin unañtoynayaqe, Paul-nikañw pu Barnabas pumuy okiwsahsantivaya, nihqe tutskway añqw pumuy lālayya. ⁵¹ Noqw puma kuhkuy añ qōat pumuy amunkiwakw tsatswit, Iconium aqw'a. ⁵² Noqw Antioch ep tuptionsiwni'yuñqam yūmosa hahlayya, pu Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwuyūwa.

In Iconium

14 Noqw puma Iconium ep Jew-sinmuy tsotsvalkiyamuy aw nāma pákihqe, pas pavan yuaataqw, öviy kaysi-whqam Jew-sinom Greek-sinmuy amumum tūtuptionsiwa. ² Noqw pay qa tuptionsiwni'yuñqam Jew-sinom qa-Jew-sinmuy hin unañwtoynayaqe, añ tuptionsiwni'yuñqamuy amuhpewi pumuy qalomáwuwnitoyñaya. ³ Noqw öviy puma pep wūyavo qátuhqe, Tutuyqawhqtat aw yankañw, qa tuhtuskañw yuaata; noqw pam lavayi put núokwayat yuaataqa pas antsanihqat Tutuyqawhqa mahtakni'ta, pumuy māyamuy ahpiy kātatayhpit hihta tu-awí'yuñqat hintsakqee. ⁴ Noqw kīve sinom nātsiki, pētu Jew-sinmuy amumumyaqw, pu pētu ayaiwtaqamuy amumumya. ⁵ Noqw qa-Jew-sinom-niqw, pu Jew-sinom, moñwímuy amumum pumuy okiwsasnaniqey, pu tatatupninayaniqey pasiwnaya. ⁶ Noqw ayaiwtaqam put navotqe Lyconiat ep kitsókituy Lystrat-nit pu Derbyt pumuy aw wāya, pu ahpiy ánan'ík tutskwat aw'i, ⁷ Nihqe pañ puma lomatuwawit yuaatinuma.

In Lystra

⁸ Noqw hak tāqa Lystrat ep qatu; pam hak kukveq hintaqe qa hisat nakwsu, pay yaw pas pam pankañw tihti-wa. ⁹ Noqw Paul yuaataqw, i' tāqa put aw tūqayta. Noqw Paul put aw-sa taykañw, qalaptsiwniqey qapēwew-naqat put aw túwahqe, ¹⁰ Pahsat put aw a'nö pañqawu: Wunuptuu, kita; noqw pam suñwnuptut nakwsu. ¹¹ Noqw Paul pep put hintsanqw, sinom aw tātayaqe, pahsat pu Lyconiat ep sinmuy amuhkwa a'nö pañqawu: Kurs itam hihituy amuhpa' nāwakinwisq, puma sinmuy amún tokoy'kañw itamumi hāwi, kitota. ¹² Nihqe puma Barnabas Jupiter yan tuñwāya, nit Paul Mercurius yan'i, pamwa pas yuaataqw öviy'o. ¹³ Pahsat pu kitsókit hōt-síwhpeq Jupiter awwat moñwi wakastahtaqtuy tsamkañw, sinñolat hōtsíwhpeq kívahqe, as sinmuy amumum ayaiwtaqamuy amumi hom'oyi. ¹⁴ Noqw ayaiwtaqam Barnabas pu Paul puma put navotqe nahpa' yuwsiy tsíkat sinmuy amuhpa' wawarstinumkañw, ¹⁵ A'nö pañqawnuma: Soh, tahtaqtu, Ya uma hinoqw yanhaqam hintsatska? Pay itam piw sínotnikañw umuntaqat unañway'ta, nihqe uma it āan'ewakw añqw it God taytaqat aw lasyaniqat itam umumi yuaata, öveqatsit, pu tūwaqatsit, pu pātuwaqatsit-nikañw pu añhqe sohsokmuy hihtuy yesqamuy yúkuhqat aw'i. ¹⁶ Pay as pi pam hisatñahaqaw añ sohsokmuy nanāpwatuy sinmuy tuwiy añ hinwisniqat aw noi'ta, ¹⁷ Nikañw pam hak hímunihqat himu put tuawitaniqat pam ayo qa yúkuhqe öviy lolmat hintsaki, nihqe itamuñem òñaqw yoknañwu, pu itamuñem tal'añwnawit hihta aniwnañwu, nen itah'unañway nōsi-whqat, pu hahlayhpit akw hahlaytapnañwu. ¹⁸ Yan puma hiñqawkañw híhinhaqam pumuy áñwutaqw, öviy puma pumuy amumi qa hom'oya. ¹⁹ Noqw hakim Jew-sinom Antioch añqw-nikañw pu Iconium añqw ókihqe, sinmuy hin unañwtoynayaqe, Paul tatatupya; nihqe kíñaqw put haqami lölokintota, mokqat wūwayaqe öviy'o. ²⁰ Noqw tuptionsiwni'yuñqam okiw put aw nōyakiwkahkañw añ hoñqw, pam wunuptuqe kīmii. Nihqe qavoñvaqw pam Barnabas amum pañqw Derbet aw'i,

The Return to Antioch in Syria

²¹ Nihqe puma pep kitsókit ep nuhtumi lomatuwawit yuaataqe kaysiwhqamuy tutuqaynat, ahoy Lystrat aw'i, pu Iconium aw'i, pu Antioch aqw'a; ²² Nihqe tuptionsiwni'yuñqamuy unañwayamuy hūrs hōñinmakañw, puma qapēwewnit añ yūmosa hinwisniqat pumuy öqalanma, nāmahin pi as puma put ep kānanvotyaniq'ö. Pi pan hapi itam God moñwtunatyayat aw yuñni, amumi kita. ²³ Pu puma Jesus aw tōnawtaqamuy amuhpa' ahsupoq nakwsuqe, hakim pumuy wukw'aymatniqat añ pumuy oyahtat, napwalni'kañw, nāwaknaqw, Tutuyqawhqtat aw pumuy mātavi, hakiy aw tuptionsiwaqat aw'i. ²⁴ Pu puma Pisidiat añ kuyvaqe, Pamphyliat ep pitu. ²⁵ Nit puma Pergat ep lavayit nuhtumi yuaatat, pahpiy Attaliat aqw'a. ²⁶ Nit pañqw pu puma pāvaqe Antioch aqw'a. Pañqw ura puma God núokwayat aw mātaviwa, it tumalat pu' añ kuyvaqe hinhtiniqey öviy'o. ²⁷ Noqw puma pepeq pítuhqe, Jesus aw tōnawtaqamuy tsovala; nihqe God pumuy akw hihta tumaltaqat sohsok pumuy amumi tuawit'a, pu hin pam qa-Jew-sinmuy amuñem tuptionsiwnit aw hōtahqata, ²⁸ Nihqe pepeq puma tuptionsiwni'yuñqamuy amumum wūyavo qatu.

The Meeting at Jerusalem

15 Noqw hakim Judeat aňqw ókihqe, tuptsiwni'yuňqamuy tutuqaynayaqe paňqaqwa: Pas uma Moses tuwiyat an poňotkit akw qa tuvoylatote', soon ayo nõňakni, kitota. ² Noqw Paul Barnabas amum pumuy pas qa amuhpa'taqe, amumum put ep pas nāmi heptaqw, yaw turs Paul-niqw pu Barnabas, puma pētuy amumum it ep Jerusalem aqwyani, ayaiwyuňqamuy-nikaňw, pu wukw'a'yatuy amumiq'a. ³ Pu öviy Jesus aw tōnawtaqam paňqw hihsavo pumuy amumumyaqw, puma pahpiy Phenicet aň hinwisa, pu Samariat aň'a; nihqe qa-Jew-sinom Tutuyqawhqat aw lasyaqat nuhtumi yuaatiwisqe, sohsokmuy tuptsiwni'yuňqamuy pas pavan hahlayhtapnaya. ⁴ Noqw puma Jerusalem epeq ökiqw, Jesus aw tōnawtaqam pumuy pās o'ya, pu ayaiwyuňqamu, pu wukw'a'yatu; noqw God pumuy amuhpa' hihta tumaltaqat puma sohsok pumuy āawna. ⁵ Noqw haqawat tūtuptsiwaqam pi Pharisee-sinmuy amuňaqwya. Nihqe puma hoňvaqe, pas kurs hin ima qa-Jew-sinom poňotkit akw qa tuvoylatotiniqat paňqaqwa, pu pay pas puma Moses tutavoyat aň hinwisniqat amumi paňqaqwaniqata. ⁶ Noqw ayaiwyuňqam-niqw, pu wukw'a'yat it aw hin wūwayaniqe tsovalt. ⁷ Noqw it yantaqat ep nan'ivaqw wūyavo yuaatotaqw, pahsat pu Peter wunuptuqe, pumuy amumi paňqawu: Uma tah-taqtu, isinomu, pay pi uma navoti'yuňqw, ura God itamuňaqw nuy namorstaqw, pay ahpiy wūyavoti, ura qa-Jew-sinom inuhpiy it lomatuawit nanapte', tūtuptsiwaniqata. ⁸ Noqw God aň u'naňwat aw navoti'taqa pumuy hahlayhtiqey mahtaknaqe, it Qahováriwtaqat Hikwsit pumuy maqa, put itamuy hin máqahqey pan'i. ⁹ Nihqe pam sun nan'ivo itamuy tumaltaqe, tuptsiwniyamuy ahpiy pumuy unaňwayamuy kwaňw'ewakwta. ¹⁰ Taay, noqw ya uma hinoqw God aw heptota? Soňawnen pi uma tuptsiwni'yuňqamuy hihta a'nō putut ikwiltotoynaya, pay pi itanam, pu itam put aň qa kūyuňq'ö. ¹¹ Pay itam piw pumuy amún Tutuyqawhqat Jesus Christ núokwayat ahpiy ayo nõňakniqey tuptsiwni'yuňwa. ¹² Pahsat pu sohsoyam tsovawtaqam qa hiňqaqwaqe pās tūqayyuňqw, Barnabas Paul amum tuawí'taqe, hin God qa-Jew-sinmuy amuhpa' kátatayhpit hihta tuawí'yuňqat tumaltaqat pumuy amumi lalvaya. ¹³ Pu öviy puma yuaataqe yukuqw, James lavayhtiqe paňqawu: Tahtaqtu, isinomu, kurs huvam inumi tuqayvastotaa. ¹⁴ God qa-Jew-sinmuy amuňaqw nēnem sinmuy wáňwayniqe öviy pay mohti amuhpe pítuhqat Simeon paňqawu. ¹⁵ Noqw pan hapi God lavay'aymat hin lavayhtotiqe, yan pēnaya: ¹⁶ Ason it atsva pu' nu pite', David tímuyatuy kíhut sahpukiwtaqat anyuňqamuy aw ahoy yúkuni; pu nu kíqöyat aw ahoy kíteni; pu nu put ahoy wunuptsinani. ¹⁷ Noqw ahpiy mímawat sinom Tutuyqawhqat hepyani, pu sohsoyam qa-Jew-sinomu. Pi nu pumuy isinomniwhtotiniqat umuy enañ namorsta, kita Tutuyqawhqa sohsok iit hihta hintsakqa. ¹⁸ Pi God hintsakniqey qatsit yayhniwhqat paňqaqw sohsok aňwu pay tuway'ta. ¹⁹ Noqw öviy nuyniqw pay itam qa-Jew-sinmuy amuňaqw God aw lasyaqamuy qa hin u'naňwnayani. ²⁰ Nikaňw pay itam amumi pēnayaqw, puma nõsiwhqat nāp yukit aw noiwhqey akw hovarsqat qa aw hintsatskani, pu tokot qa sokoplalwani, pu hihta hikwismokqat qa aňqw nõnösani, pu únwat qe'yani. ²¹ Taq hisatnáhaqaw ahsupoq kitsókit aň hakim Moses tutavoyat yuaatotaňwu. Aňsakis nasuňwintalönnit ep tsotsvalkiva put pēniyat aň tuňwáyaňwu.

The Letter to the Gentile Believers

²² Pahsat pu ima ayaiwyuňqam, wukw'a'yatuy-nikaňw pu sohsokmuy Jesus aw tōnawtaqamuy amumum nānaqw hakimuy namorstotaqe, puma Barnabas-nikaňw pu Paul pumuy amumum Antioch aqwnihqat puma pan yukuya; nihqe imuy namorstota: it hakiy Judas, Barsabas yan piw mátsiwhqata, pu piw Silas, hakim tuptsiwni'yuňqamuy amuňaqw pávannihqamuy. ²³ Noqw puma yan tutuvenit pumuy amuhpiy yawma: Ima ayaiwyuňqam, pu wukw'a'yat, pu tuptsiwni'yuňqam, Jerusalem ep tsovawtaqam, ayam Antioch, pu Syriat, pu Ciliciat ep qa-Jew-sinmuy amuňaqw tuptsiwni'yuňqamuy öqalaya. ²⁴ Itam nanaptaqw, yaw hakim itamuňaqw nankwusaqam lavayit akw umuy hin u'naňwnayaqe, umuh'unaňway lahsintota paňqaqwaqee: Pas uma kurs hin poňotkit akw qa tuvoylatiwyani, pu Moses tutavoyat aň hinwisni, kitota. Pay as pi itam amumi qa pan tutap-tota. ²⁵ Noqw itam tsovalt, yan sun wūwaya: Itam hakimuy namorstotaqe, aw itah'unaňwamuy Barnabas-nikaňw pu Paul pumuy enañ umumiq taviyaniqw pam itamuyniqw súanta. ²⁶ Ima tāqat Itahtutuyqawhqay Jesus Christ eñem qatsiy tatamhta. ²⁷ Noqw öviy itam Judas, Silas enañ umumiq taviya; ason puma pas nāp umuy put pantaqat āawnani. ²⁸ Pay itam it hihta pas soon qe'niqat put-sa umumi tutaptotaniqw, pam pantaqa Qahováriwtaqat Hikwsit aw súanta, pu itamumii, ²⁹ It'a: Uma hihta nõsiwhqat nāp yukit aw noiwhqat qe'yani, pu únwata, pu hihta hikwismokqata, pu tokot qa sokoplalwani. Uma yan hinwise' suan hinwisni. Hakim öqalyaňwu. ³⁰ Noqw öviy puma paňqw ayatiwyaqe, Antioch epeq öki; nihqe sinmuy tsovalayaqe, amumi tutuvenit taviya. ³¹ Noqw puma put aň tuňwáyaqe hahlayhtoti, pumuy öqalayaqat ep'e. ³² Noqw Judas, Silas amum, pay piw pas nāp God lavay'aymatnihqe wūhaq lavayit akw tuptsiwni'yuňqamuy u'nanaqe pumuy hūrs hoňna. ³³ Pu öviy puma pepeq hihsavo qatuqw, tuptsiwni'yuňqam pumuy öqalayay, ayaiwyuňqamuy amumiq hōnaya. ³⁴ Noqw pay Silas hāk pep huruhtiniqey nāwakna. ³⁵ Noqw Paul Barnabas amum Antioch epeq piw huruhtiqe, Tutuyqawhqat lavayiyat tūtutuqayna, pu nuhtumi yuaata, hakimuy wūhaqnihqamuy amumuma.

Paul and Barnabas Separate

³⁶ Pu ahpiy pantaqw, Paul Barnabas aw pañqawu: Himu as kurs itam haqe' kitsókiva Tutuyqawhqat lavaiyat yuaaykuqey añqw itahtupkomuy amuhpa' pohtani, hinpi añqe' hinyuñwa. ³⁷ Noqw Barnabas John, Mark yan piw mätsiwhqat, wikniqey pas su'qawta. ³⁸ Noqw Paul u'naqw, ura pam Pamphyliat ep pumuy mätapqe, ahpiy qa amumum tumalay'ta. Noqw öviy piw puma put wikniniqw putniqw pam qa súanta. ³⁹ Noqw pas puma put ep nāma soon kurs nöyaltini; nihqe pay nawus nāñaqw lahsi; noqw Barnabas Mark wikqe, pāvaqe Cyprus aqw'a. ⁴⁰ Noqw Paul Silas namorsta. Noqw tuptsiwni'yuñqam God núokwayat aw pumuy noayaqw, puma pankañw ahpiy'o. ⁴¹ Nihqe puma Syriat, pu Ciliciat añ ahsupoq nakwsuqe, Jesus aw tōnawtaqamuy öqalanma.

Timothy Goes with Paul and Silas

16 Pahsat pu pam Derbet ep pitu, pu Lystrat ep'e. Noqw hak tuptsiwni'taqa Timotheus yan mätsiwhqa pep qatu, hakiy tuptsiwni'taqat wuhtit Jew-sinot tíata, nikañw hakiy Greek-sinot nay'ta. ² Noqw Lystrat ep-nikañw, pu Iconium ep tuptsiwni'yuñqam put aw lomanavoti'yuñwa. ³ Noqw as pam Paul amumniqat pam nāwaka. Nikañw pam Jew-sinmuy pañ yesqamuy tuway'taqe, öviy put wikqe, poñotku, put naat Greek-sinoniqw sohsoyam put navoti'yuñqw öviy'o. ⁴ Noqw puma pañ kitsókinawit hinwisqe, Jerusalem epeq ayaiwyuñqam, pu wukw'a'yat yesqam hin yukuyaqat mätaptiwisa, pumuy añ hinwisniqata. ⁵ Noqw öviy Jesus aw tōnawtaqam tuptsiwnit añ öqawhtotaqe, nāqavo aw wūhaq'iwma.

In Troas: Paul's Vision

⁶ Noqw puma tutskwat Phrygiat, pu Galatiat añ ahsupoq kūkuyvat, Asiat ep lavayit yuaaykuyaniqw, Qahovári-wtaqa Hikwsi pumuy mēwa. ⁷ Noqw öviy puma Mysiat aw ókihqe, as Bithyniat awyaniqey anhtoti; noqw pay Hikwsi pumuy qa nakwhana. ⁸ Noqw öviy pay puma Mysiat añ yūmosa Troas aqwya. ⁹ Noqw Paul mihikq tu-awyorikq, hak Macedoniat añqw tāqa wunukañw okiw put aw pañqawlawu: Um Macedoniat aqwnen itamumi unañwtapni. ¹⁰ Noqw öviy pam pan tuawyorikq, pahsat pay itam Macedoniat aqwyaniqey anhtoti, suyan pi itam pumuy amumi lomatuwawit yuaaykuyaniqat öviy Tutuyqawhqat itamuy wánwayhqat itam pan wūwayaqee.

In Philippi: the Conversion of Lydia

¹¹ Pu öviy itam Troas añqw ahpiyyaqe, yūmosa pāvaqe Samothraceat aqwyaqe pep öki; nit qavoñvaqw pu itam Neapolis ep öki. ¹² Pañqw pu itam Philippit awya, pam Macedoniat ep pas pavan mohpeq kitsóki Rome añqw kwihpiwhpu. Nihqe itam pep kitsókive hihsakishaqam yēse. ¹³ Pu itam nasuñwintalōñnit ep kīñaqw nónakqe, mūnat qalavoya, haqam sinom nānawaknañwuqat pañsoo; noqw itam pep yesvaqe, momoymuy pep tsovaltiamuy amumi yuaatota. ¹⁴ Noqw hak wuhti Lydia yan mätsiwhqa, tsatsákwmötsaput a'nō hihkay'taqat huhyaqa, itamumi tūqayta. Pam Thyatira-kitsókit añqw sino; noqw pam God aw nāwakinma. Noqw Tutuyqawhqat put pan unañwtoynaqw pam Paul lavaiyat aw unañwtavi. ¹⁵ Noqw pam-niqw, pu amum ki'yuñqam kūyit akw tuvoylatotiqw, pam itamumi öqaltiqe pañqawu: Kurs nu úmuyniqw pas antsa tuptsiwhqe, Tutuyqawhqat aw pas qa paysoq hintsakq, uma ikiy awey', ep yesni, kítahqe itamumi tuyqawwa.

In Prison at Philippi

¹⁶ Noqw itam hisat haqam nānawaknañwuqat awyaqw, hak māna núantuwiki qalomáhiqwsit akw tuyqawiw-taqa itamuhsawwa; pam hakiy hihta hintaniqat āawnañwu. Nihqe pantsakqey akw moñwímuy amuñem sīvat nihtilawu. ¹⁷ Pam māna Paul-nikañw pu itamuñk tsa'tinumqe a'nō pañqawnuma: Ima tahtaqt God Sus'oveqni-hqat tumal'aymatu; nihqe itam hin ayo nónakniqat itamuy āwintota, kitinuma. ¹⁸ Nihqe pam wūhakis tālat añ yan hiñqawnumq, Paul puhtsemokqe, namtökt, hikwsit aw pañqawu: Nu Jesus Christ natñwaniyat aw yankañw ūmi pañqawni: Put añqw yámakuu, kita. Noqw pahsat pay hikwsi put añqw yama. ¹⁹ Noqw put himuy'yuñqam nanaptaqe, kurs hin puma pāpu put atsviy yesni. Nihqe öviy puma Paul Silas enañ ñuayaqe, kisonmi momñwituy amumi pumuy lölökinyuñwa; ²⁰ Nihqe momñwituy amumi wikvayaqe pañqaqwa: Ima tāqat Jew-sínomnikañw itahkitsokiy ep sinmuy qalomáhintahtsanhqe, sóontsahtsana; ²¹ Nihqe nāp tuwiy tūtutuqay-na. Noqw pi itam Rome añqw sínomnihqe, soon put kwususye', añ hinwisni, ²² Noqw sinom suhpantaqam ayai-wtaqamuy amuhpewi hoñva; noqw momñwit pumuy amuhpa' yuwsiyamuy tsihtsiktotat, pumuy kohot akw wu-vahtotaniqat pañqaqwa. ²³ Noqw öviy puma pumuy wūhakis wuvahtotat, sivikimi tūvayaqe, sivilalwaqamuy oyi'taqa pumuy qaöwítavi'taniqat aw pañqaqwa. ²⁴ Noqw yan put pas qaöwítutaptotaqw, öviy pam pumuy pas yūmoq pánahqe, siviawiwat añ porom'iwtaqat añ pumuy kukyamuy hūrs tañata. ²⁵ Noqw tōkilnasaveq Paul Silas amum nāwaknaqe, God aw tayawinpit tawlawu, noqw sivilalwaqam nanapta. ²⁶ Noqw nāt puma pa-

nyuñqw, pay tutskwa tayayativa, pu sivikit qaqatspiat pīwu. Noqw, pahsat pay sohsovik hötsíwa hötsíltotiqw, sohsokmuy somiam rupamhtoti. ²⁷ Noqw sivilalwaqamuy oyi'taqa tātayahqe, sivikit añ hötsíwyuñqw túwahqe, pahsat as pay nāninaniqe sipwuvahpiy hórokna, sivilalwaqam watqaqat wūwaqe öviy'o. ²⁸ Noqw Paul aw tsa'lawhqe pañqawu: Um qa nāhintsanni; pay itam sohsoyam yepya. ²⁹ Pahsat pu pam qōhit tuhtuy'qe amumiq supkiqe, tururutikañw, Paul-nit pu Silas pumuy amutpiq nātuva; ³⁰ Nihqe pam pumuy añqw hóroknaqe amumi pañqawu: Tāqatu, ya nu hinhte' ayo yámakni? ³¹ Noqw puma aw pañqawu: Tutuyqawhqtat Jesus Christ aw um tuptsiwani; nen um ayo yámakni, pu uhtim pīwu. ³² Pu puma put aw Tutuyqawhqtat lavayiyat yuaata, pu sohsokmuy kiyat ep yesqamuy amumii. ³³ Noqw pam ep mihikq, hísatniqw paniwhitiqw, pahsat pay pumuy wikqe haqe' wuvahtiwhqtat añ pāhoma, nit pahsat pay kūyit akw tuvoylati, pam'i, pu tīmatu. ³⁴ Noqw pam pumuy kiy ep wikvaqe, amumi tunösvoñahata; nihqe puma sohsoyam God aw tūtuptsiwaqe hahlayya. ³⁵ Noqw tālawvaqw momñwit sivilalwaqamuy oyi'taqaqat aw solāwamuy ayatotaqw, pañqawu: Pay um tāqatuy mātapani, kitota. ³⁶ Noqw sivilalwaqamuy oyi'taqa Paul aw pañqawu: Yaw uma mātaviwniqat öviy momñwit hakimuy añqw ayatota; öviy uma yámake', qahin unañway'kañw ahpiyni. ³⁷ Noqw Paul pumuy amumi pañqawu: Puma itamuy Rome añqw sinoiwtaqamuy qa tūviwtaqamuy nuhtutpiq wuvahtotat, sivikimi tūvayakañw, ya puma yephaqam itamuy nanauyve hóroknayaniqey anyuñwa? Sóoni; nāp añqwy'e, itamuy hóroknayani. ³⁸ Noqw solāwam momñwituy amumi it tūawvayaqw, puma kurs Rome añqw sinoiwtaqatniqw puma nanaptaqe nēnem tusitota. ³⁹ Nihqe öviy puma amumi ókihqe, pās amumi yuaaykuyaqe, pañqw hóroknaya; nihqe puma kíñaqw ahpiyniqat amumi naokiway'yuñwa. ⁴⁰ Noqw puma sivikiñaqw yamakt, Lydiat kiyat aw paki; nihqe pep tuptsiwni'yuñqamuy amumi yórikqe, pumuy öqalat, amuñaqw ahpiy'o.

In Thessalonica

17 Noqw puma Amphipolis-nikañw pu Apolloniat añ kuyvaqe, Thessalonicat ep pitu; noqw pep Jew-sinmuy tsotsvalkiam wunu. ² Noqw Paul tuwiy anhtiqe pumuy amumi pákihqe, pāyis nasuñwintalöñnit añ pumuy amumum tutuvenit añqw yuaata. ³ Nihqe pas Christ kurs hin qa okiwsaniwniqat, pu mokiwyu añqw ahoy tā-tayniqat pam amumi yuaataqe pañqawlawu: Nu it Jesus umumi yuaata pam hapi Christ, pam kitalawu. ⁴ Noqw haqawat tūtuptsiwaqe, Paul-nikañw pu Silas pumuy amumumtoti, pu Greek-sinom Jew-sinmuy amún tuptsiwni'yuñqam amuñaqw wūhaknihqamu, pu momoymuy pavansinmuy amuñaqw qa tsa'ya. ⁵ Noqw Jew-sinom qa tuptsiwni'yuñqam qa tsuyhtiqe, hakimuy qa hihta a'pityu qahopihtuy nāmi tsovalaya. Noqw puma kīve sohsokmuy sinmuy nāwahoynayaqe, Jason kiyat aw kihpokyaqe as ayaiwyuñqamuy sinmuy amumi ip-wayaniqey tuwantota. ⁶ Nit puma pumuy qa tutwaqe, Jason-nit pu haqawatuy tuptsiwni'yuñqamuy kīve momñwituy amumi lölökinuñwa tsa'tikahkañwo: Hakim tūwaqatsit ep qatsit tahkuknayaqam kurs pew pu' öki. ⁷ Noqw Jason pumuy pās oya. Ima sohsoyam Caesar tutavoyat ehpewi hintsatska; yaw hak suhka mónwinihqtat pañqawu, yaw hak Jesus. ⁸ Yan puma hiñqawwaqw, sinom kīve momñwituy amumum it nanaptaqe hin unañw-toti. ⁹ Noqw Jason suñwámuy amumum sivaoye', put akw puma mātaviwyaniqat momñwit pumuy amuñem pan yukuya. Noqw puma put ömahtotat, pumuy mātapyu.

In Berea

¹⁰ Noqw pahsat pay tuptsiwni'yuñqam míhikiwtaqw, Paul Silas enañ Bereat aqw hōnaya. Noqw puma epeq pí-tuhqe, Jew-sinmuy tsotsvalkiyamuy aw paki. ¹¹ Noqw ima sinom Thessalonicat ep sinmuy qa amuntotit, nāqavo tutuvenit añ puritota, su'qawkahkañw lavayit kwusuya, mātapi kurs tī himu pas antsa pantaqw nanaptaniqe öviy'o. ¹² Noqw öviy puma wūhaknihqam tūtuptsiwa, pu añ Greek-sinmuy amuñaqw momoyam pavansinom qa tsa'ya, pu tahtaqt pīwu. ¹³ Noqw yaw Paul Bereat ep God lavayiyat yuaataqat Thessalonicat ep Jew-sinom nanaptaqe, pay piw pañsoyaqe, sinmuy hin unañwtoynaya. ¹⁴ Noqw pahsat pay tuptsiwni'yuñqam Paul pā-tuwaqatsit añhqe haqami taviya. Noqw pay Silas Timotheus amum hāk pep huruhti. ¹⁵ Noqw Paul wikyaqam put Athens epeq wikvaya; noqw yaw Silas Timotheus amum put aqw kaktayniqat Paul pumuy amumi tutap-taqw, puma pañqw ahpiyya.

In Athens

¹⁶ Noqw Paul Athens epeq pumuy nuhtaykañw, navotq pas sinom híhihtuy wutsit aw nāwakinwisqey aw-sa yuki'yuñqw, pas pam unañwpeq qahahlayhti. ¹⁷ Nihqe öviy pam tsotsvalkive Jew-sinmuy amumum híhihta nātu-viñlawu, pu Jew-sinmuy amún tuptsiwni'yuñqamuy amumuma, pu nāqavo kisonve put aw ökiwtaqamuy amumuma. ¹⁸ Noqw haqawat hihta añ wuwni'yuñqam Epicureas lavayiyat ñuy'yuñqam-niqw pu Stoic-sinmuy lavayiyamuy ñuy'yuñqam Paul aw lavayhtoti. Noqw haqawat pañqawu: Ya i' hak himu qalaváyhtuwi'taqa as hiñqawlawu? kitota. Noqw haqawat pañqawu: I' sumataq sinom hihta alöñöt aw nāwakinwisniqat tūtutuqay-na, kitota, pam pumuy amumi Jesus yuaataqw öviy'o, pu sinmuy ahoy yesvaniqata. ¹⁹ Noqw puma put ñuayaqe,

Areopagus epeq wikvayaqe, aw pañqaqwa: Ya soon itam uñ hihta puhututuqayhpit yuaataqat aw tūqayyuñwini? ²⁰ Pas um hihta alōñōt itamumi yuaata. Noqw òviy as itam īī' hímunihqat nanaptaniqey nānawak-na. ²¹ (Pas pi Athens ep sinom, pu hāhaqaqw sinom amumi òkiwtaqam, puma qa hihta a'pitu; panis hakiy hihta āawnayaniqey, pu hihta nanaptaniqey-sa tunatyawyuñwa). ²² Pahsat pu Paul Mars tsomoyat epeq nāsaveq wunuptut pañqawu: Uma Athens ep tahtaqtu, pas kurs uma sohsok hihta nāwakintiwhqat kaptsi'yuñwa. ²³ Oviypi nu añ waynumkañw, uma hin hihta añ nāwakinwisqat añ taymaqe, haqam tūtuskat añ yan pey'taqat nu aw yori: IT HAKIY ITAM QA TUWI'KAHKAÑW AW NAWAKINTOTAQAT EÑEM'I. Noqw òviy uma hakiy qa tuwi'kahkañw aw nāwakintotaqat nu umuy āawnani. ²⁴ I' hapi God tūwaqatsit yuku, pu put añ sohsok hihta hinyuñqata; pam hapi òveqatsit-nikañw pu tūwaqatsit aw mōñwinihqe, kīkihut sinot māyat akw yukiwyuñqat qa añ ki'ta. ²⁵ Oviy soon hak may akw hihta ep put paañwani; pi pam qa hihta haqni'ta, piw may akw pi pam sohsokmuy sinmuy qatsit huylawu, pu hikwsita, pu sohsok hihtaa, ²⁶ Nihqe pam sopkawtaqamuy nanapwatuy sinmuy sūkw uñwat añqw yuku, ahsupoq tūwaqatsit añ yesniqat òviy'o; nihqe haqam qatsivaptuyaniqat, pu tūwaqatsit añ haqami pahsavo yesniqat añwu pay pās yuku, ²⁷ Puma Tutuyqawhqat hepyaniqat tunatyawkañwo. Hisnen may akw put hepye' tutwani, pay as pi pam sohsokmuy itamuñaqw qa yāpo. ²⁸ Pi itam put atsviy tāyuñwa, pu poninitota, piw yēse. Oviypi haqawat pas nāp umuñaqw yēwalalwaqam ura pañqaqwa: Pay itam piw put ahpiy aniwhti, kitota. ²⁹ Noqw òviy hapi itam God ahpiy aniwhtiqe, soon pi itam pam hak pas hímuni- nikañw, hihta sikavalasivat, sen qōtsásivat, sen owat añqw yukiwhqat antaqat pan wūwantotani. Pam sinot tuhisayat, pu wuwantuwiyat ahpiy yukiwtaqat qa pan wūwantotani. ³⁰ Noqw pay God yūpahaqaqw yan nās- tanavotit añ hinwisqamuy hintsakpiyamuy qa aw tunatyawta. Nikañw pu' hapi pam sohsokmuy sinmuy sohs- vik yesqamuy amumi tutaptaqe, qaantunatyay añqw lasyaniqat amumi pas pañqawu. ³¹ Pi pam hisat sinmuy amuñem hin yúkuniqey pay tokiltaqe, hakiy tāqat put eñem suan yúkuniqat aw pay tavi. Nihqe pay pas pam soon qaantaniqat sohsokmuy navotna, mokiwyu añqw put ahoy tātaynaqee. ³² Noqw puma ahoy yesvani- wniqat nanaptaqw haqawat tutsíwhiñqaqwa; noqw pētu pañqaqwa: Pas ason itam it yantaqat ūñaqw piw nanaptani. ³³ Yantaqat atsve pu' Paul pumuy amuñaqw ahpiy'o. ³⁴ Noqw pay haqawat tahtaqt put qa mā- tapyaqe tūtuptsiwa. Noqw panhtotiqamuy amuñaqw hak Dionysius yan mātsiwa, Areopagus epeq momñwituy amuñaq'ō, noqw hak wuhti Damaris yan mātsiwhqa; noqw pu piw pētu pumuy amumumya.

In Corinth

18 Yantaqat atsve pu' Paul Athens añqw ahpiynihqe, Corinth ep pitu. ² Nihqe pep pam hakiy Jew-sinot Pon- tus-tutskwat ep tihtiwhqat Aquila yan mātsiwhqat tuwa. Pam hak pūnat nōmay Priscillat amum Italyt añqw pitu, hak Claudius sohsokmuy Jew-sinmuy Rome añqw ahpiyaniqat amumi pañqawhq òviy'o. Noqw Paul pumuy amumi pitu. ³ Nihqe pam pumuy tumaltuwiyamuy tuwi'taqe, amumum huruhtiqe, amumum tu- malay'ta; puma mōtsápkít tumaltuwi'yuñwa. ⁴ Noqw pam añsakis nasuñwintalōñvaqat ep tsotsvalkive yuaatañwu; nihqe Jew-sinmuy, pu Greek-sinmuy tuptsiwna. ⁵ Noqw Silas Timotheus amum Macedoniat añqw pituqw, Paul pan unañwtiqe, pay Jesus pas antsa Christ-nihqat Jew-sinmuy amumi pan yuaataqey aw-sa yuki'ta. ⁶ Noqw pay puma ehpewhtotiqe, aqw nānap hiñqaqwaqw, pam yuwsiy tsatswit, amumi pañqawu: Kurs uma sūlawhte', uma pas nāp put ep tukopniwyani. Soon God nuy tukopnani, umuhqatsiy ep'e; yahpiy hapi pu' nu qa-Jew-sinmuy amumi yuaatani. ⁷ Pu pam pañqw ahpiynihqe, hakiy Justus yan mātsiwhqat God aw nāwakin- maqat kīyat ep pitu; put hakiy kīat tsotsvalkit aw pikta. ⁸ Noqw hak tsotsvalkive mohpeq moñwi Crispus yan mātsiwhqa, sohsokmuy timuy yankañw, Tutuyqawhqat aw tuptsiwa. Noqw kaysiwhqam Corinth ep ki'yuñqam nanaptaqe, tūtuptsiwaqe, kūyit akw tuvoylatoti. ⁹ Pahsat pu Paul mihikq tuawyorikq, Tutuyqawhqa put aw pañqawu: Um qa hihta mamqast yuaatani; um uhlayiy qa ñuy'tani. ¹⁰ Nu úmuma; noqw soon hak uñ hintsan- nik ūmi may'tani. Pi nu kaysiwhqamuy kīve sinomuy'ta. ¹¹ Noqw òviy pam sūkw yahsañwuy-nikañw añqw navay mūmuyawhtuy aw pahsavo God lavayiyat pumuy tutuqaynatinuma. ¹² Noqw Gallio Achiat ep moñw'iwtaqw, Jew-sinom sun unañwtotiqe, Paul ñuayaqe haqam hin yukiltiñwuqat kīhut pañso put wikya, ¹³ Pañqawkahkaño: I' hin tutaptiwhqat qa panwat God aw nāwakintiwniqat sinmuy amumi ò'qala. ¹⁴ Noqw Paul as lavayhtiniqey an- htiqw, Gallio Jew-sinmuy amumi pañqawu: Pay pi as himu haqam pas qa súantakañw, qahopihintaqw, soon nu umumi qa unañwtapni, uma Jew-sínomu. ¹⁵ Nikañw kurs pay uma lālavayit, pu nānatñwanit, pu umuhtutavoy ep hintsatske', pay uma nāp put hin yukuyani; pay nu soon put pantaqat aw hintsakni. ¹⁶ Pam kitat, haqam hin yukiltiñwuqat kīhut añqw pumuy lālayi. ¹⁷ Pahsat pu sohsoyam Greek-sinom hakiy tsotsvalkive moñwit Sos- thenes ñuayaqe, haqam kīve hin yukiltiñwuqat atpip put wuvahtota. Noqw Gallio iit ep qa hin unañwti.

The Return to Antioch

¹⁸ It atsve pu' Paul pep wūyavo qatut, añ tuptsiwni'yuñqamuy mātap, pañqw Syriat aqw'a. Noqw Priscil- la-niqw pu Aquila puma put ámuma. Noqw pam pi Cencreat ep tal'arilti, pay hihta ep God aw pasiwniyat añ

ruhpaq öviy'o. ¹⁹ Noqw pam Ephesus ep pítuhqe, pumuy pep mātavi; nit pam pas nāp tsotsvalkimi pákihqe, pep Jew-sinmuy amumum nātuvivewat yuaata. ²⁰ Noqw as pam pumuy amumum wūyavo qátuniqat puma nā-nawaknaqw, pam qa nakwhaqe, ²¹ Pañqw ahpiynikañw, pumuy öqalaqe pañqawu: Pay nu pas Jerusalem epeq nōviwniqat aw pitutoqat soon qa pepeq hinhtini. Nikañw pay nu ason soon amumi ahoy qa pítuni, God pan in-unem yuki'taniq'ö; pu pam Ephesus añqw pāvaqe ahpiy'o ²² Nihqe pam Caesareat ep pitut, Jerusalem aqwnihqe, Jesus aw tōnawtaqamuy amumi yuaaykut, pahpiy Antioch aqw'a. ²³ Pu pam pep hihsavo qatut, pañqw ahpiynihqe Galatiat, pu Phrygiat an ahsupoq pās nānañumo an kuyva, sohsokmuy tuptsiwni'yuñqamuy öqalan-makañwo.

Apollos in Ephesus and Corinth

²⁴ Noqw hak Jew-sino Apollos yan mātsiwhqa, Alexandriat ep tihtiwhqa, Ephesus ep pitu. Pam hak pās hopi, nihqe tutuvenyukit an a'nō tuwi'ta; ²⁵ Pu Tutuyqawhqat tunatyayat an pās tuwi'vaqe, Tutuyqawhqat añqw hihta hintaqat pas qa nātusi'taqe tūtutuqayna; nikañw pay pam John ahpiy kūyit akw tuvoylat hintsatskiwhqat-sa navoti'ta. ²⁶ Nihqe pam pas qa nānahtsopkañw tsotsvalkive yuaativa. Noqw Aquila Priscillat amum put aw tūqaytaqe put wikqe, pahsat pu God tunatyayat put pas suan āawna. ²⁷ Noqw pam Achaiat aqwniqey unañwtiqw, Ephesus ep tuptsiwni'yuñqam pepeq tuptsiwni'yuñqamuy amumi pēnayaqe, puma put pās taviyaniqat amumi pañqaqwa. Noqw pam pítuhqe, núokwat ahpiy pumuy amumi a'nō unañwtavi, ²⁸ Pi pam nuhtutpik Jew-sinmuy qaöwítuptsiwna; nihqe pay Jesus pas antsa Christ-nihqat tutuvenyukit añqw pumuy amumi mātaktima.

Paul in Ephesus

19 Noqw Apollos nāt Corinth epniqw, Paul Antioch añqw tutskwava hinmakañw, Ephesus ep pitu; nihqe pep hakimuy tuptsiwni'yuñqamuy túwahqe ² Amumi pañqawu: Uma tūtuptsiwaqe, ya Qahováriwtaqat Hikwsit makiwya? Noqw puma aw pañqaqwa: Itam Qahováriwtaqat Hikwsit hákiyniqw pas put qa nas'ew nanapta. ³ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Noqw uma hinoqw kūyit akw tuvoylatiwya? Noqw puma pañqaqwa: Ura John sinmuy kūyit akw tuvoylata. Noqw öviy itam pay pan piw tuvoylatoti. ⁴ Pahsat pu Paul pañqawu: Ura John pas antsa sinmuy kūyit akw tuvoylata, puma nāp tunatyay añqw lasyaqat tuawi'taniqee. Nikañw piw puma Jesus Christ put an k pítuniqat aw tūtuptsiwaniqat pam amumi pañqawu. ⁵ Noqw puma it nanaptaqe, Jesus natñwaniyat an kūyit akw tuvoylatoti. ⁶ Noqw Paul pumuy amumi may akw matyawhq, Qahováriwtaqa Hikwsi amumi pitu; noqw puma himuhkwa yuaativayaqe, God enem yuaatota. ⁷ Noqw puma tah-taqt pakwt lōq sihkay'taqat pahsa'haqamya. ⁸ Noqw Paul tsotsvalkimi pákihqe, payhkomuy múmuyawhtuy an God moñwtunatyayat qa nānahtsopkañw yuaataqe, pumuy tuptsiwna. ⁹ Noqw haqawat tōhsaptotiqe, qa tūtuptsiwa; nihqe it pūhut pōhut nuhtutpik qalomáyuaativayaqw, Paul pumuy amuñaqw ahpiynihqe, tuptsiwni'yuñqamuy tsamkañw, hakiy Tyrannus tutuqayhkiyat ep nāqavo pumuy amumum put yuaata. ¹⁰ Nihqe pam lōq yahsañwuy pahsavohaqam pep pantsaki; noqw öviy sohsoyam Asiat an yesqam Tutuyqawhqat Jesus Christ lavayiyat nanapta, Jew-sínomu, pu Greek-sínomu.

The Sons of Sceva

¹¹ Noqw God Paul māyat ahpiy hihta pas qa paysoq kātatayhpit hintsaki. ¹² Noqw öviy hakiy hihta akw tūtuyhq, hak Paul añqw höhōnhpit, sen nanamokpit tūtuyhqat aw taviqw, tūya put mātapñwu. Pu kaysiwhqam qalomáhihikwsim sinmuy amuñaqw nōña. ¹³ Pahsat pu hakim pōvost Jew-sinom yaktaqam qalomáhihikwsimuy akw tuyqawiyuñqamuy amumi Tutuyqawhqat Jesus natñwaniyat tuñwáyaniqey anhtotiqe pañqaqwa hihikwsimuy amumii: Itam Jesus Paul ahpiy yuaatiwhqat aw yankañw umuy mēwaya, kitota. ¹⁴ Noqw hak Jew-sino God awwat momñwituy amuñaqw mohpeqnihq Sceva yan mātsiwhqa tsañe' tiyotimuy'taqw, puma piw panhtoti. ¹⁵ Noqw qalomáhihikwsi rohomhtiqe pañqawu: Nu Jesus tuwi'ta, pu nu Paul tuwi'ta; noqw ya uma hakim hihtuu? ¹⁶ Noqw tāqa qalomáhihikwsit akw tuyqawiwtaqa pumuy amumi tsoomhtiqe, áñwutaqe, pumuy a'nō hintsana. Noqw puma qa yuwsikahkañw, tūhototikahkañw, put apyeve kīñaqw watqa. ¹⁷ Noqw Ephesus ep Jew-sinom pu Greek-sinom sohsoyam it nanaptaqe maqastoti. Noqw Tutuyqawhqat Jesus natñwaniyat pas kapt-sitiwa. ¹⁸ Noqw kaysiwhqam tuptsiwni'yuñqam ókihqe, nātuhtualyaqe hintsakpiy pohtañwnaya. ¹⁹ Pu öviy piw kaysiwhqam pumuy amuñaqw tuhisay hintsatskaqam tutuveniy tsovalayaqe, sohsokmuy sinmuy amutpik put taqtsokya. Noqw puma hihkayat pohtoylayaqw, kurs lōp sunat añqw pakwt sihkay'tasikip sōmorit pahsa'haqam sivat hihkay'taqat aqw pitu. ²⁰ Yan God lavayiat a'nō öqawí'maqe, añqe' sinmuy amuhpa' kúrukma.

The Riot in Ephesus

²¹ Yantaqat atsva pu' Paul pay ason Macedoniat-nikañw pu Achaiat pumuy añ kuyve', pep pu' Jerusalem aqwniqey Hikwsit ahpiy tunatyalti, pañqawkañwo: Ason nu pepeq pite', put atsve pas pay soon piw Rome qa aqw pohtani. ²² Pu òviy pam lóqmuy put aw unañwtavi'taqamuy Macedoniat aqw hōna, Timotheus-nit, pu Erastus púmuy, nit pay pam hāk Asiat ep hihsavo huruhti. ²³ Noqw ephaqam it yañ pōhut ep a'nō hintsatskiwa. ²⁴ Hak tāqa Demetrius yan mātsiwhqa, qōtsásivat siplawhqa, Dianat kiyat anyuñqat hiñsakwhohyat qōtsásivat añqw yukulawhqe, put tumaltuwi'yuñqamuy a'nō kāhaktotoyna. ²⁵ I' hak pumuy-nikañw, pu amún hintsatskaqamuy sūmi wánwayhqe, amumi pañqawu: Tahtaqtu, uma navoti'yuñwa; itam it yan tumalat ahpiy hihta tuway'numya. ²⁶ Pu uma piw añ taykahkañw navoti'yuñqw, qa Ephesus ep-sa-nit, pas pēp sohsovik Asiat añ ahsupoq i' Paul kaysiwhqamuy tuptsiwnaqe, lasna pañqawkañwo: Yaw hihtuy aw nāwakintiwayaqam sinmuy māyamuy akw yukiyuñqam pay qa pas antsa hihtuu. ²⁷ Noqw òviy ka itahtumala qahaqamhtini, pu it Dianat aw nāwakintiwhqat kīat piw qahaqamhtini. Noqw aw itam yanwisqa qahimuniwhitini. Pi Asiat ep sinom-niqw pu sohsoyam tūwaqatsit añ yesqam put hapi aw nāwakintota. ²⁸ Noqw puma put nanaptaqe pavan pas itsívutotiqe pañqaqwa: Pay pas Ephesus ep qátuhqa Diana a'nō hímuu, kitota. ²⁹ Noqw kīve sinom sohsoyam Gaius-nit, pu Aristarchus nuaya, Macedoniat añqw tāqatuy Paul amum waynumqamuy; nihqe pumuy wikkañw, wukotsotsvalkimi sun unañway yuhtu. ³⁰ Noqw Paul as sinmuy amumi pákiniqw, tuptsiwni'yuñqam put qa naqwhanaya. ³¹ Noqw hakim Asiat ep pavansinom Paul kwatsmat put aw hakimuy hōnayaqw, pay pam ahpami qa unahintsakniqat pañqaqwa. ³² Noqw haqawat yanwat hiñqaqwa, pu pētu panwat sutske'wat hiñqaqwa; pas sinom hintsatskaqey qa navoti'numya, noqw suswuhaqnihqam hihta òviy tsovaltiqey qa navoti'yuñwa. ³³ Noqw Jew-sinom hakiy Alexander momi taviyaqe, pam lavayhtiniqat puma aw òqaltoti. Noqw pam sinmuy amumi māmasaqe, as nēnem hin lavayhtini. ³⁴ Noqw kurs pam Jew-sínoniqw puma māmatsyaqe, pahsat tāwat añqe lōs qōniltiqat pahsavohaqam sūsaq sáakmaqe pañqaqwa: Pay pas Ephesus ep qátuhqa Diana a'nō hímuu. ³⁵ Noqw kīve tutuven'aya sinmuy uyiwaqe, amumi pañqawu: Ephesus ep tahtaqtu. Ephesus ep sinom it pas pavan Dianat pas hihta'yuñwa, pu put an sóniwhqat Jupiter añqw posqata. Noqw qa hak qa put navoti'ta. ³⁶ Soon pi hak haqam put aqw hiñqawniqat uma navoti'yuñqe, pay uma qa pas hiñqaqwanikahkañwo, nen qa hihta pay an'ewakw hinhtotiniñwo. ³⁷ Taq uma imuy tāqatuy pew wikvaya. Noqw puma pas āantsawat kīkihut qa hovalanta, piw aw umuhyantaqay Dianat aqw qa hiñqawu. ³⁸ Pay pi ason kurs Demetrius-niqw, pu put amum sūp tumalay'yuñqam hakiy aw hihta ep hinyuñwiniqw, pay pi moñwkive himu hin yukiltiñwuqat aw hōtsi, pu momñwit eñem hihta ep hoñqam yēse; pay ason puma pep hihta ep nēnehpewi hiñqaqwani. ³⁹ Ason pi kurs uma hihtawat pas nātuvinlalwaniqw, pay ason hisat tsovaltiñwuqey ep tsovaltiqw, pep pam ason hin yukiltini. ⁴⁰ Taq ka itam pu' a'nō hiniwhitiat ep tūviñtiwyaniqey aw unahinhtoti, kurs itam hihta aw yankahkañw, pu yep yanhaqam hinhtotiqey pañqaqwaniqee. ⁴¹ Yan pam lavayhtit, pep tsovawtaqamuy mātavi.

To Macedonia and Greece

20 Noqw a'nō hiniwhitiat añ ruhpaq, Paul tuptsiwni'yuñqamuy wánwayhqe, òqalát, mavoktat, pañqw Macedoniat aqw nakwsu. ² Pu òviy pam pañ ahsupoq nakwsuqe, pumuy pavan òqalanmakañw, Greece ep pítuq, ³ Pep payhkomuy mūmuyawhtuy añ qatu. Noqw as pam pāvaqe Syriat aqwniqiw Jew-sinom put moqmani'yuñqw, pay pam Macedoniat añ ahoy aqwniqey wūwa. ⁴ Noqw hak Bereat añqw tāqa Sopater put amum Asiat aw'i, noqw Thessalonicat ep sinmuy amuñaqw hak Aristarchus, pu Secundus, noqw Derbet añqw Gaius, pu Timotheus, pu Asiat añqw Tychicus-niqw pu Trophimus. ⁵ Ima pay itamuhsavoyaqe Troas ep itamuy nuhtayyuñwa. ⁶ Noqw qapekén'oyiwhput nōviwhqat añ ruhpaq, itam Philippi añqw pāvaqe hoyoyokuyaqe, tsivot talq Troas ep pumuy amuñk pitu; noqw itam pep tsañe' tālat añ yēse.

Paul's Last Visit in Troas

⁷ Noqw Sundayt aw pituqw, tuptsiwni'yuñqam pōlavikit yónoyhtotaniqe sumitsovaltiqw, Paul qāvo ahpiynikañw, pumuy amumi yuaataqe, tōkilat nāsamiq pahsavo yuaata. ⁸ Noqw puma tupatsveq tsovawtaqw, pepeq qōhiwyuñwa. ⁹ Noqw hak tiyo Eutychus yan mātsiwhqa poksōve tsokiwkañw huruvuwva; noqw pas Paul sutsépyuaataqw, pam qaunánwtalawvaqe, payhp natsve kīhut añqw posq, puma put sūmokq put tsōpahtota. ¹⁰ Noqw Paul aqw hawhqe, aw suqtuptut, mavoktaqe, nuhtumi pañqawu: Pay uma qa hin unañway'yuñwini, pay pam nāt tayta. ¹¹ Pu òviy pam ahoy aqw wupqe, pōlavikit yónoyhtat, añqw nōst, ahpiy piw nāto tālawvaniqwsavo yuaata; nihqe pañqw pu ahpiy'o. ¹² Noqw puma tiyot taytaqat wikvayaqe, suyan unañwtoti.

From Troas to Miletus

¹³ Noqw itam añwu pay pākihut awyaqe, pāvaqe Assos awya, pay ason itam pep Paul panayaniqey wūwankahkañwo, pan pam yukuqw òviy'ò, pam aqw nāpniqey wūwaqee. ¹⁴ Pu òviy pam Assos ep itamumi pituqw, itam panayaqe, Mitylene ep òki. ¹⁵ Pañqw pu itam pāvaqe ahpiyyaqe, qavõnvaqw Chios aqlavo òki, nihqe Trogyllium ep huruhtoti; nit pu qavõnvaqw itam Miletus ep òki, ¹⁶ Paul pay Ephesus ehpeq yūmosaniqey nāwaknaqw òviy'ò; pas as Asiat ep sówhtiniqey qa nāwakna, taq as hin pasiwtaniqw, pam Pentecost talõnniyat ep Jerusalem épeqniqey òviy kaktayi.

Paul's Farewell Speech to the Elders of Ephesus

¹⁷ Noqw pam Miletus añqw Ephesus aw hakimuy ayataqe pep Jesus aw tånawtaqamuy wukw'aymuyatuy wañwayi. ¹⁸ Noqw puma òkiqw pam amumi pañqawu: Pay nu hisat Asiat ep pítuhqe, pahpiy yūmosa umumum hin qátuhqat uma navoti'yuñwa. ¹⁹ Nu qa kwivi'nañway'kañw okiw pakkañw Tutuyqawhqat enem tumalay'ta, Jew-sinom inumi hepyaqe, nuy moqmani'yuñq'ò. ²⁰ Pu uma hihta akw moñvastotiniqat nu qa hihta umumi kahkawnat, umuy put āawna; nihqe ura nu umuy nuhtutpik tutuqayna, pu kīnawita. ²¹ Nihqe nu Jew-sinmuy amuminikañw, pu Greek-sinmuy amumi lalvayhqe, tunatyay añqw lasye' God aw namtõkyaniqat amumi pañqawlawu, pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ qapēvevnayaniqata. ²² Noqw meh, Qahováriwtaqa Hikwsi nuy pan unañwtoynaqw, nu Jerusalem aqw hoyhta, hin pepeq hintsaniwniqey qa navoti'kañwo. ²³ Pay panis pi Qahováriwtaqa Hikwsi ahsupoq kitsókinawit nuy āwinma, yaw nu sivihipit, pu kānanvotpit aw pítuniqata. ²⁴ Nikañw pay qa himuwa i' nuy hin unañwtoyna. Piw nu iqatsiy qa nēnem kahkawna, pas pay nu okiw hahlaykañw inuñem põhtavit añ kuyvaniqey òviy'ò, Ura Itahtutuyqawhqay Jesus nuy God núokwayat tu-awit'aniqat aw ayata. Noqw òviy nu put hintsakniqey pas kwañwtoya. ²⁵ Noqw taa, pew pahsavo nu sohsokmuy umuhpa' God moñwtunatyayat yuaatinuma. Noqw yahpiy haqahpiy uma soon pāpu inumi yórikyaniqat nu navoti'ta. ²⁶ Oviy uma it tālat ep inumi nanaptani: Nu hapi qa hakiy qatsiyat ep tukopniwta. ²⁷ Pi nu qahaqam pay qa suhtaqhinkañw God tunatyayat umuy sohsok āawna. ²⁸ Oviy uma nānami tunatyaltotini, pu sohsokmuy God aw tånawtaqamuy amumii; uma hapi pumuy amumi tunatyawyuñwniqat òviy Qahováriwtaqa Hikwsi umuy pumuy amumi oya, uma God aw tånawtaqamuy nopni'yuñwniqat òviy'ò; pam pumuy pas nāp uñway akw tui. ²⁹ Pi nu navoti'taqw, nuy ahpiyniqw, hakim kwēkwewhtuy amún qa nun'okwat umumum namiqwrilitini; nen kanelmuy qa pētotani. ³⁰ Pu híkispas pas nāp umuñaqw haqawat hoñve', qasuntaqat lavayit akw nāmi sino-totani. ³¹ Oviy uma tunatyawyuñwni, nen it u'ni'yuñwni; ura nu payhkomuy yahsañwuy añ mimhikqat pu talõnwintiwqhata añ okiw pakkañw umuy u'nantoynaqe qa qéiwma. ³² Noqw taa, isinomu, nu hapi umuy God aw mātavi, pu núokwlvayiyat aw'i. Pam hapi umuy wuñwnaniqey aw õqala, pu umuy hihta máqaniqeyu, sohsokmuy sinomuy énañ'a. ³³ Nu hapi qa hakiy sīvayat tuñlay'ta, pu yuwsiyata. ³⁴ Owí, uma nāp navoti'yuñqw, ura nu imay akw tumalay'taqe hihta tuway'numa, nēnem'i, pu inumumyaqamuy amuñem'i. ³⁵ Pi nu sohsok umumum mahtakna, hin uma tumalay'yuñwe', añ õkiwyaqamuy amumi unañwtapyaniqata, pu Tutuyqawhqat Jesus lavayiyat u'ni'yuñwniqata; ura pam pañqawu: Hak hakiy hihta máqahqa pam hihta õmahtaqtat epnihqe pas hahlayni. ³⁶ Yan pam lavayhtit, tamõtswunuptut, pumuy sohsokmuy amumum nāwakna. ³⁷ Noqw puma okiw sohsoyam tsaykuqe, Paul kwapkaqe, mamavokyakahkañw tsõnantota, ³⁸ Soon pāpu puma put aw yórikyaniqey ep pas qa hahlayhtotiqe òviy'ò; nihqe pahpiy puma put amum pākihut awya.

Paul Goes to Jerusalem

21 Pu òviy nawis'ew itam pumuy amuhpiynihqe, itam yūmosa Coos aqwya, pu qavõnvaqw Rhodes aw'i; nit pañqw pu itam Patarat aqwya. ² Noqw itam pākihut Pheniciat aqwnihqat tutwaqe, put aqw yayvat, pāvaqe hoyoyokuya. ³ Noqw itam Cyprus tutwaqe, suyvaqe ehpeq yūmosaya; nihqe Syria-tutskwat ep Tyre ep huruhtoti, pep pākihi hoiy óyaniqw òviy'ò. ⁴ Noqw itam hakimuy tuptsiwni'yuñqamuy tutwaqe, tsañe'sikis tālat añ pep yēse. Noqw pay Paul Jerusalem qa aqwniqat puma Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy put aw pañqaqwa. ⁵ Noqw òviy itam pahsavohaqami yest, pahpiy haqamiyaqey aqwya; noqw puma sohsoyam nõmamuy pu timuy amumum kihut qalavo itamuy tsamya; noqw itam pāhut qalaveq tamõtshoñvaqe, nānawakna. ⁶ Oviy itam nāmatapyaqw, pahsat pu itam pākihut aqw yayva; noqw puma ahoy kīmiya. ⁷ Noqw itam Tyre añqw õkit, Ptolemais aw õkihqe, añ tuptsiwni'yuñqamuy amumi yuaaykuyaqe, sūkw tāwat añ amumum pep yēse. ⁸ Pu qavõnvaqw itam Paul ámumyaqam pañqw ahpiyyaqe, Caesareat ep òki. Nihqe itam hakiy lomatuawit yuaataqat Philip kīyat aw yuñqe, put amum huruhtoti; pam hak imuy tsañe'nihqamuy añ õkiwyaqamuy paañwan-totaniqey aw oyiwhqamuy amuñaqw suhkaa. ⁹ Noqw i' hak nālõqmuy mámanhtuy pas qanawhvalni'yuñqamuy tímuy'taqw, puma God enem yuaatota. ¹⁰ Noqw itamuy pep wūyavo yesq, hak God lavay'ayaat Agabus yan māt-siwhqa Judeat añqw pitu. ¹¹ Nihqe pam itamumi pítuhqe, Paul kwekwéwhpiyat kwusut, put akw may, pu

kuhkuy somt pañqawu: Yan hapi Qahováriwtaqa Hikwsi lavayhti: Jew-sinom Jerusalem epeq yesqam hakiy it kwekwéwhpit himuy'taqat yan somyani; nen qa-Jew-sinmuy amumi mātapyani. ¹² Noqw itam it nanaptaqe, pay pam pas Jerusalem qa aqwniqat itam aw öqalya, pu pep yesqamu. ¹³ Pahsat pu Paul lavayhtiqe pañqawu: Ya uma hin wūwantotaqe, tsaykitaqe, nuy hin unañwtoynaya? Pi nu Tutuyqayhqat Jesus natñwaniyat ep Jerusalem epeq sómiltiniqey suhtaq'ewa; pu qa pániqw-saa; pi nu eñem mokniqey suhtaq'ewa. ¹⁴ Noqw pay kurs pas soon pam tūqayniniqw, itam ñöyaltotiqe pañqaqwa: Pay nam Tutuyqawhqat tunatyaat antaa. ¹⁵ Ahpiy pantaqw itam hihta hinnumyaqey ömahtotat, Jerusalem aqwya. ¹⁶ Noqw Caesareat ep tuptsiwni'yuñqamuy amuñaqwa haqawat itamumyaqey, hakiy Cyprus añqw sinot Mnason yan mätsiwhqat wikya; pam hak pay wūyavo tuptsiwni'taqw, yaw itam put amum kiyat ep huruhtotini.

Paul Visits James

¹⁷ Noqw itam Jerusalem epeq ökiqw, tuptsiwni'yuñqam itamuy hahlayhtoti. ¹⁸ Qavoñvaqw Paul itamum James aw'i. Noqw wukw'a'yam sohsoyam pep yēse. ¹⁹ Noqw pam pumuy amumi hahlayhtit; pahsat pu God hin put tumalayt ahpiy qa-Jew-sinmuy amuhpa' hihta tumaltaqat pās nanap hin hiniwhitiqat pam pumuy amumi tu-awit'a. ²⁰ Noqw puma put nanaptaqe, Tutuyqawhqat pas hihtatota; nihqe Paul aw pañqaqwa: Pay pi um navoti'ta, itupko: Jew-sinom qaan'ewakw hintaqam tuptsiwni'yuñwa; noqw puma sohsoyam Moses tutavoyat pas antsay'yuñwa. ²¹ Noqw puma nanaptaqw, yaw um sohsoqmuy Jew-sinmuy qa-Jew-sinmuy amuhpa' yesqamuy tutuqaynaqe, pay yaw puma Moses tutavoyat ayo yukuyaniqat yaw um pañqawlawu; yaw timuy poñokit akw qa tuvoylalalwani; pu piw yaw Jew-sinmuy tuwiyamuy añ qa hinwisni. ²² Noqw hintani? Pay kurs pi hin sinom qa tsovaltini, pi uñ pítuhqat soon qa nanaptaniqee. ²³ Pay öviy itam ümi hiñqaqwaqw um panhtini. Hakim itamuñaqw nälöyöm tahtaqt Tutuyqawhqat aw hihta pasiwni'yuñwa. ²⁴ Taa. Um pumuy tsāme', amumum napwatani; nen um amuñem sisvini, noqw puma āriltotini. Um panhte', sohsoqmuy amumi mahtaknani, uñ hin lavayhtiwtaqa qa antsanihqata, pay kurs um pas nāp pās qatukañw, tutavot añ hinmaqata. ²⁵ Pu imuy qa-Jew-sinmuy tuptsiwni'yuñqamuy itam amumi yanwat pēnayaqe, pay puma put hihta pantaqat qa añ hinwisniqat pan yukuya, pay panis nōsiwhqa nāp yukit aw noiwhqat qe'yaniqata, pu úñwata, pu hihta hikwismokqata, pu tokot qa sokoplalwaniqata. ²⁶ Pahsat pu Paul pumuy tahtaqtuy tsāma; nihqe qavoñvaqw pumuy amumum napwataqe, God kiyat aw paki; nihqe hisat puma put añ kükuyvaqw pumuy nanāp amuñem himu nākwhiwniqat pañqawu.

Paul Arrested in the Temple

²⁷ Noqw tsañe'sikis tālat pas pay sūlawhtiniqw, hakim Asiat añqw Jew-sinom God kiyat ep Paul tutwa; nihqe sohsoqmuy sinmuy hin unañwtoynayaqe put aw may'yuñwa, ²⁸ A'nö pañqawkahkañwo: Israel-tahtaqtu, huvam unañwtpayaa! I' tāqa hapi hāhaqe' sohsoqmuy sinmuy imuy pas sinmuy amuhpewi tutuqayna, pu tutavot eh-pewii, pu it kihut eh-pewii. Pu öviy piw pam Greek-sinmuy God kiyat aw tañataqe, it kihut pas hihtanihqat tuyoy'ewakta. ²⁹ Puma pi pūnathaqam hakiy Ephesus añqw tāqat Trophimus yan mätsiwhqat Paul amum kiveniqw aw tātaya; nihqe ka Paul put God kiyat aw pānahqat wūwayaqe, öviy yan lavayta. ³⁰ Noqw kive sinom sohsoyam hin unañwtotiqe, sūvo yuhtuqe, Paul ñuayat, God kiyat añqw ihpoq lölökinuñwa; nihqe pahsat pay höt-siwat uhtaya. ³¹ Noqw nāt puma put nīnantotaqw, yaw Jerusalem ep sinom a'nö hiniwmanayaqat pan mohpeq solāwamoñwit aw tūawvaya. ³² Noqw pahsat pay pam solāwamuy-nikañw, pu tsivót-sikip sūnatnihqamuy solāwmuy amumi moñw'wyuñqamuy tsamkañw, pumuy amumiq wari. Noqw puma mohpeq solāwamoñwit solāwamuy enañ tutwaqe, pahsat pay Paul wuvalalwaqe qe'toti. ³³ Pahsat pu mohpeq solāwamoñwi awnihqe, put ñuat, puma löqmuy sivanamiqlölöt akw put somyaniqat pañqawu; nit pu pam hak hímunihqat, pu hihta hinhtiqat tūviñta. ³⁴ Noqw sinmuy qaan'ewakw hintaqamuy amuñaqwa pētu yanwat hiñqaqwa, pu pētu piw hinwat lavayta. Noqw pas sinom mowawatotaqw, kurs pam hin pas suyan navotniqe, öviy pay put solāwakimiq wikyaniqat pam pañqawu. ³⁵ Noqw puma tutuveñpa wupniniqw, solāwam Paul tsöpwise, pas sinom a'ñöyaqw öviy'o, ³⁶ Sinom pi pumuy amuñk hinwiskahkañw pañqawwisa: Tūvaay! kitota.

Paul Defends Himself

³⁷ Noqw puma Paul solāwakimi wikyaniqw, pam mohpeq solāwamoñwit aw pañqawu: Ya nu soon ümi hiñqawni? Noqw pam pañqawu: Ya um Greek-lavayit tūqayta? ³⁸ Ya qa um hak Egypt añqw tāqa ura hisat sinmuy hin unañwtoynayaqe, nälöp sōmorit pahsa'nihqamuy tuqwyantotaqamuy qayēsiwhpumi tsāma? ³⁹ Noqw Paul pañqawu: Qae. Nu Jew-sino; nu Ciliciat ep qa pay hin'ewakw wuhkokitsokit Tarsus ep tihtiwa. Noqw himu as nu sinmuy amumi lavayhtiniqat um nuy nakwhani. ⁴⁰ Noqw pam hu'waqw, Paul tutuveñat ep wunukañw, sinmuy amumi māmasa. Noqw sinom sutmakmaq, pahsat pu pam pumuy amumi Hebrew-sinmuy amuhkwa yuaata.

22 Nihqe Paul sinmuy amumi pañqawu: Tahtaqtu, isinomu, námatu, nu yahsatniqwhaqam umutpik nēnem hin lavayhtiniqw kurs uma inumi tūqayyuñwni. ² (Noqw pam pumuy amumi Hebrew-sinmuy amuhkwa yuaaykuqw, puma nanaptaqe pahsat pu pas qa hiñqawqa; noqw pam pañqawu). ³ Nu pas antsa Jew-sino; nihqe nu Ciliciat ep wuhkokitsokit Tarsus ep tihtiwa. Níkañw nu yep kīve Gamaliel ahpiy itanamuy tutavoyamuy pas añhqe qatsqat tutuqayi; nihqe nu God eñem pas qaatsay'ta, uma pu' it tawat ep panyuñqat pan'i. ⁴ Nihqe nu it yañ pöhut añ hinwisqamuy pas qa yesniqat öviy tahtaqtuy pu momoymuy okiwsahsanqe, somlawkañw sivikimi tañatima. ⁵ Noqw God awwat mohpeq moñwi sohsokmuy wukw'ayamuy amumum inumi navoti'ta; pu nu piw pumuy amuñaqw itahsinmuy amumi tutuvenit ömahtaqe, Damascus aqw'a, nu Jesus aw tuptsiwni'yuñqamuy pepeq yesqamuy sivintoyne', pumuy somhtat, Jerusalem aqw tsamniqee.

Paul Tells of His Conversion

(Acts 9.1-19; 26.12-18)

⁶ Noqw nu pañsoqníkañw, tāwanasavehaqam Damascus aw hayiñwñaqw, ðñaqw inunan'ik qaan'ewakw suh-talawwa. ⁷ Noqw nu tutskwami posqe, hakiy tönayat navotq, inumi pañqawu: Saul, Saul, ya um hinoqw nuy okiwsahsana? ⁸ Noqw nu lavayhtiqe pañqawu: Ya um hak'i Tutuyqawhqa? Noqw pam inumi pañqawu: Nu Nazareth añqw Jesus; pi um nuy hapi okiwsahsana. ⁹ Noqw ima inumumyaqam tālat tutwaqe, tsātsawna; níkañw puma hakiy inumi hiñqawhqa tönayat qa nanapta. ¹⁰ Noqw nu pañqawu: Noqw nu hinhtini, Tutuyqawhqa? Noqw Tutuyqawhqa inumi pañqawu: Um wunuptut Damascus awni. Noqw ason pep um hihta tumaltaniqat unem yukiwtaqat suhka un sohsok āawnani. ¹¹ Noqw pas tāla a'nö talq, ivosiy qatālawwaqw, öviy ima inumumyaqam imay ñuy'wiskañw Damascus aw nuy wikya. ¹² Noqw hak hin tutaptiwñqat an God pas kapt-si'taqa Ananias sohsokmuy Jew-sinmuy pep ki'yuñqamuy amuhpiy aw lomanavoti ¹³ Inumi pítuhqe wunukañw inumi pañqawu: Itupko Saul, uhvosiy tālawnaa. Noqw nu pahsat pay ivosiy tālawna. ¹⁴ Noqw pam pañqawu: Itanamuy aw yantaqam God un namorstaqe Tiy pas súantaqat ūmi mātaknaqw, um put moayat añqw lavayit navota, um put tunatyayat mätsi'taniqe öviy'o. ¹⁵ Pi um hin yórikqey, pu navotqey sohsokmuy sinmuy amumi put eñem tuawi'tani. ¹⁶ Taay, um hinoqw söwuu? Um wunupte', küyit akw tuvoylatini; nen Tutuyqawhqa natñwaniyat aw taqa'nañway'kañw, uhqaanhtipuy ayo pāhomni.

Paul's Call to Preach to the Gentiles

¹⁷ Noqw ura nu piw Jerusalem ep pítuhqe God kíyat ep nāwaknañw, tuawyori; ¹⁸ Nihqe Jesus tuwaqw, pam inumi pañqawu: Písoqtii, nen um Jerusalem añqw its ahpiyni, taq puma un hin nuy tuawi'taqat soon kwusuyani. ¹⁹ Noqw nu pañqawu: Tutuyqawhqa, puma navoti'yuñqw, nu ura as ūmi tuptsiwni'yuñqamuy sivikimi tañatinuma, pu ahsupoq tsotsvalkiva pumuy wuvahtinuma. ²⁰ Pu un tuawi'taqat Stephen unwáat munvaniwhq, nu nuh-tum aqlap wunukañw, nīnantotaqamuy súamun unañwti; nihqe nu nīnantotaqamuy yuwsiyamuy tūwala. ²¹ Noqw pam inumi pañqawu: Um ahpiyni, taq nu un yañqw yāvoqhaqami imuy qa-Jew-sinmuy amumi távini. ²² Noqw puma it lavayit aw pahsavo put aw tūqayyuñwt, pu sákmaqe pañqawu: Tūvayaa! Nīnayaa! Pay pi put qa qatuqw lolmani. ²³ Noqw puma kwanonotikahkanw, yuwsiy akw savinumyakañw qōat ömiq tsaltoynaya. ²⁴ Noqw pahsat pu solāwamoñwi put solāwakimi panayaniqat solāwamuy amumi pañqawu. Uma put wuvahtotat, pās tūviñtotani. Noqw hinoqw sinom pas panhaqam put ehpewi hiñqawhaqat itam nanaptani, amumi kita. ²⁵ Noqw puma put tuyqat akw sohsomyaqw, Paul solāwamoñwit pep wúnuhqat aw pañqawu: Ya pay um hakiy Roman-sinot qa tūviwtaqat wuvahtaniqw pay pam súanta? ²⁶ Noqw solāwamoñwi put navotqe ahpiynihqe mohpeq solāwamoñwit aw pañqawu: Um hintsakqey ep tunatyaltini, taq kurs i' Roman-sino. ²⁷ Pahsat pu mohpeq solāwamoñwi pítuhqe put aw pañqawu: Kurs nuy āawnaa, ya um Roman-sino? Noqw pam pañqawu: Owí. ²⁸ Noqw mohpeq solāwamoñwi pañqawu: Nu a'nö sisvit, Rome aqw sinoti. Noqw Paul pañqawu: Noqw pi nu pay pas pamníkañw tihtiwa. ²⁹ Pahsat pay ima as put aw hepyaniqam ahpiyya. Noqw pam Roman-sínonihqat mohpeq solāwamoñwi navotqe tusita, put somqe öviy'o.

Paul before the Council

³⁰ Noqw Jew-sinom put hihta neveltotoynayaqat pam pas suyan navotniqey nāwaknaqe, qavoñvaqw put nāha; nihqe God awwat mohpeq momñwit sohsokmuy moñwtsovawtaqamuy amumum tsovaltaniqat pam pañqawu; nit Paul hawnaqe, put pumuy amutpipo tavi.

23 Pahsat pu Paul moñwtsovawtaqamuy amuhpa' taynumt pañqawu: Tahtaqtu, isinomu, nu pew pahsavohaqami God atpip iunañway pasiwkañw qatu. ² Noqw put aqlap hoñqam put moava wuvahtotaniqat God awwat mohpeq moñwi Ananias pumuy amumi pañqawu. ³ Noqw pahsat pu Paul pañqawu: God un wuvahtani, um tumalwiwhput antaqa; pas as um nuy tutavot an yukunaniqe öviy pep qatukañw, ya um hinhtiqw tutavot hin lavayhtiqat qa anhtiqe soq nuy wuvahtiwñiqat pañqawu? ⁴ Noqw añ hoñqam pañqawu: Ya um hinoqw

God awwat mohpeq moñwit aw panhaqam hiñqawu? ⁵ Pahsat pu Paul pañqawu: Nu put God awwat mohpeq moñwitniqw qa navoti'taqe òviy pañqawu isinomu; pi ura yan pey'ta: Um uhsinmuy amumi moñwit qa aqw hiñqawlawni. ⁶ Noqw Paul māmatsq, kurs pētu Sadducee-sínomyaqw, pu pētu Pharisee-sínomyaqw, pahsat pam tsovawtaqamuy amumi kēew pañqawu: Tahtaqtu, isinomu, nu Pharisee-sino, nu Pharisee-sinot tíata; nu hapi hihta ñòyit-nikañw pu so'pum ahoy tātayyaniqat tuptsiwni'taqey ep pu' tūviñtiwa. ⁷ Yan pam hiñqawhq, pahsat ima Pharisee-sinom Sadducee-sinmuy amumum qa súnahpa'totiqw sinom nātsiki. ⁸ Sadducee-sinmuyniqw pi sinom pas soon ahoy yesvani, pu yaw òñaqw hoñviaya qa háqamo, pu yaw hakiy hikwsiat qa háqamo. Noqw Pharisee-sinom put sohsok tuptsiwni'yuñwa. ⁹ Noqw pas sinom a'nò mowawatota; noqw ima tutavot tūtutuqaynayaqam Pharisee-sinmuy amún unañwtotiqam hoñvaqe a'no nāñwuy'yuñqe pañqawu: Pay itamuyniqw i' taqa qa hinta; tis pi kurs ka antsa hikwsi, sen hoñviaya put aw yuaaykuniqw, pay itam God aw qa rohomnumyani. ¹⁰ Noqw pas puma nānami a'nò hiñqawwaqe, sumataq put nāhoy tutkitotaniqat mohpeq solāwamoñwi tusitaqe, pumuy amumi solāwamuy hōna, puma pumuy Paul nawhkiye', solāwakimi wikyaniqat òviy'o. ¹¹ Noqw ep mihikq, Tutuyqawhqa put ehpeq wunukañw aw pañqawu: Pay um qa hin unañway'tani, Paul. Pay um nuy Jerusalem ep hin lavayhtiqey pan nāt piw Rome epeq lavayhtini.

The Plot against Paul's Life

¹² Noqw tālawvaqw, haqawat Jew-sinom nāwinyaqe nankiwakw pasiwnaya, ason pas puma Paul nīnayt, pu' nōñsaniqey, pu hikwyaniqey pañqawu. ¹³ Noqw hakim lōp sunat epnihqe hōyokiwtaqam pan pasiwnaya. ¹⁴ Pu òviy puma God awwat mohpeq momñwituy-nikañw, pu wukw'a'yatuy amumi ókihqe pañqawu; Itam nēñem pasiwnayaqe kítota: Pas ason itam Paul nīnayt, pu' nōñsani. ¹⁵ Oviy uma moñwtsovawtaqamuy amumum mohpeq solāwamoñwit aw pañqawwaqw, pam qāvo pew umumi put wikni, suhpan uma put pas pavan hin nanaptaniqey pan hinkahkañwo; noqw pay nāt put pew qa pituqw, itam nīnayaniqey pasiwni'yuñwa. ¹⁶ Noqw puma put moqmani'yuñqat Paul tiw'ayaat navotqe, solāwakimi pákihqe, Paul put āawna. ¹⁷ Pahasat pu Paul solāwamuy amumi moñw'iwyuñqamuy sukwat wáñwayhqe aw pañqawu: Um it tiyot mohpeq solāwamoñwit aw wikni. I' put hihta āawnani. ¹⁸ Pu òviy pam mohpeq solāwamoñwit aw put wikqe pañqawu: Paul, siviñuiwtaqa nuy wáñwayhqe, nu it tiyot ūmi wikniqat inumi pañqawu. Yaw pam nu hihta āawnani. ¹⁹ Pahasat pu mohpeq solāwamoñwi put māyat nuat, qalavo wikqe, tūviñtaqe aw pañqawu: Ya um hihta nuy āawnani. ²⁰ Noqw pam pañqawu: Um yaw qāvo moñwtsovawtaqamuy amumi Paul wikniqat Jew-sinom ūmi òqaltotiniqey sun unañwtoti, suhpan ka yaw puma put pas pavan hin nanaptaniqey nānawaknaqe òviy'o. ²¹ Noqw um hapi amumi qa ūnatini; taq pumuy amuñaqw lōp sunat epnihqe hōyokiwtaqam tahtaqt nankiwakw pasiwni'yuñqam put moqmani'yuñwa pañqawkahkañwo: Ason pas yaw put nīnayt, pu nōñsani, pu hikwyani; nihqe òviy pas yukiwkahkañw, uñ panhtiniqey pañqawniqat òviy maqapsi'yuñwa, pam aw kita. ²² Noqw òviy mohpeq solāwamoñwi tiyot mātavi pañqawkañwo: Um hapi nuy it āawnaqey qa hakiy aw pañqawni.

Paul Sent to Governor Felix

²³ Pu pam solāwamoñwit aw pañqawu: Uma pakwút-sikip sunat solāwamuy mihikq, Caesareat aqwyaniqat na'sastani, pu kawaymuy akwyaqamuy payhp sunat añqw pakwt sihkay'taqamyuy, pu pakwút-sikip súnat lansay'yuñqamuyu. ²⁴ Pu puma Paul hihtuy akwniqat na'sastotani, nen uma tutskwat aw moñwit Felix aqw put pās wikyani. ²⁵ Pu pam yan pēna: ²⁶ Nu' Claudius Lysias it pas pavan Felix tutskwat aw moñwit òqala. ²⁷ It tāqat Jew-sinom ñuayaqe, soon as qa nīnayaniqw, nu solāwamuy tsamkañw amuminihqe, it pumuy nawhki, yaw pam Roman-sínonihqat nu navotqe òviy'o. ²⁸ Noqw puma hihta put nēveltotoynayaqat nu pas suyan navotniqey nāwaknaqe, pumuy amuñaqw moñwtsovawtaqamuy amumi put wikva. ²⁹ Noqw kurs pay puma tutavoy ep hinhtotiqe pay qa hihta mokiwyuy, pu siviñpit hihkay'taqat put tsokanaya. ³⁰ Noqw yaw Jew-sinom put moqmani'yuñqat nuy āawnayaqw, pahsat pay nu put ūmiq hōnaqe, put hihta tsotskanayaqam put aw hinyuñqey utpip pañqawu. Hak òqawmañwu. ³¹ Pahasat pu solāwam amumi hin tutaptiwhqat anhtotiqe Paul wikyaqe, míhikpuva Antipatris ep wikvaya. ³² Pu qavoñvaqw ima nāpyaqam Paul mātapyat, pañqw Jerusalem ahoy aqwya. Noqw ima kawaymuy akwyaqam pahpiy put ámumya. ³³ Nihqe puma Caesareat ep ókihqe, tutskwat aw moñwit tutuvenit maqaya, nit put aw Paul noaya. ³⁴ Noqw moñwi tutuvenit añ túnwahqe, pam haqawwat tutskwat añqwnihqat put tūviñta. Noqw kurs pam Cilicat añqwnihqat pam navotqe ³⁵ Pañqawu: Ason uñ hin tsokani'yuñqam tuwat òkiqw, nu uñem hin yúkuni, kita. Nihqe pam Herod pavasiwhkiyat ep taviwniqat pam pañqawu.

Paul Accused by the Jews

24 Pu ahpiy tsivót-sikis talq God awwat mohpeq moñwi Ananias wukw'a'yatuy tsamkañw pitu, hakiy lavayhtuwi'taqat Tertullus yan mātisiwhqat wikkañwo; noqw pam tutskwat ep moñwit aw yuaayku Paul ehpewii.

² Pu òviy Paul tuñwáyaqw, pahsat Tertullus put ehpewi yuaaykuqe pañqawu: Itam hapi uhpiy uyiawwataqat qat-sit nāvokawinta, pu sohsovik sutsep uhtunatyay ahpiy himu qaōwihintaqa imuy sinmuy amuñem hintsatskiwa. ³ Noqw itam put tsúyakiwyuñwa, um hak pas pavan Felix. ⁴ Noqw pay nu ūmi qa sus'itsniqat òviy um as okiw hihsavo itamumi tūqaytani. ⁵ Taq itam it tāqat aw nanaptaqw, i' sokovi. Pam it Nazareth añqw tāqat aw tōnaw-taqamuy moñwíamu. Noqw put atsviy tūwaqatsit añ ahsupoq Jew-sinom Caesar ehpewi hoñvanta. ⁶ Pu hikis pi as òviy i' piw God kíyat sokoptaniqey anhti; noqw itam put nuayaqe, soon as itamumi hin tutaptiwhqat qa an-wat put hin yukunayani. ⁷ Noqw pay mohpeq solāwamoñwi Lysias itamumi suptuqe, òqalay akw put itamuy nawhki, ⁸ Nihqe hihta put nēveltotoynayaqam ūmiyaniqat pañqawu. Noqw um nāp put aw pohte', itam hihta put qalománeveltotoynayaqat sohsok navotni. ⁹ Noqw Jew-sinom put amum sunyaqe, pay pas pantaqat pañqaqwa.

Paul's Defense before Felix

¹⁰ Pahsat pu moñwi Paul yuaaykuniqat aw māmasaqw, pam lavayhtiqe pañqawu: Nu' navoti'taqw um hisatñahaqawq imuy sinmuy amuñem hihta añ hin wūwanma, noqw òviy nu tuwat hahlaykañw, nēñem hin lavayhtini. ¹¹ Ispi um it navotniq'ò, nu okiwlawniqe Jerusalem aqwniqw, nāt pu' ahpiy pakwt lōq sihkay'tasikis tāla. ¹² Piw nu qa haqam hakiy amum nāñwuy'taqw puma inumi tāyuñwa, pu sinmuy hin u'nañwnaq'ò, sen God kíyat ep'e, sen tsotsvalkivee, sen pay kivee. ¹³ Piw puma hihta nuy tsotskanayaqey soon suyan pañqaqwani. ¹⁴ Nikañw it pay nu ūmi pas súañqawni: Nu hapi púmuyniqw qasuan God aw nāwakinma, iwu'yamuy aw yantaqayamuy aw'i, tutavot añ hin pey'taqat, pu God lavay'aymuyatuy pēniyamuy añ hin pey'taqat sohsok tuptsiwni'kañwo. ¹⁵ Nihqe ima súañyūñqam, pu qasuañyūñqam so'pum ahoy tātayyaniqat, nu ep God qapēvewna; noqw pay puma piw put pantaqat lavayta. ¹⁶ Paniqw hapi òviy nu yūmosa suyan unañway'taniqey tuwanlawu, qa hihta ep qaanh-tiqey navoti'taqee, sen God ep'e, sen sinmuy amuhpee. ¹⁷ Pu ahpiy wūhakis yahsañwvaqw, nu isinmuy amumi ahoy pitu, hihta akw òkwatuwiwiyaniqat kuwahtiwhqat-nikañw, pu Tutuyqawhqat aw himu noiwhqat yankañwo. ¹⁸ Pantaqat atsve hakim Asiat añqw Jew-sinom nuy God kíyat ep napwataqw tutwa, nu qa kaysiwhqamuy sinmuy amumumniq'ò, piw hin qaqtsinayaqamuy amumuma. ¹⁹ Puma pi as yep utpipye', rohomtotinikahkañwo, kurs hihta inuhpewi hinyuñwee. ²⁰ Hal pay pi ima yepyaqam pañqaqwani, nāt nu moñwtsovawtaqamuy amutpip wunuqw hihta inumi qalomátutwee. ²¹ Hal sen pi nu amuhsonve wunukañw it supwat pañqawhqat ep'e: Nu hapi so'pum ahoy tātayyaniqat tuptsiwni'taqey ep pu' it tāwat ep umuhpiy hin tūvintiwa, kítahqat ep'e. ²² Noqw Felix it navotqe, pañwat pōhut pas suan navoti'taqe pumuy pay hāktaqe amumi pañqawu: Ason mohpeq solāwamoñwi Lysias pituqw, nu uñ hinhtiqat pas sohsok navotni. ²³ Pu tsivot-sikip sunat solāwamuy amumi moñwi Paul tavi'taniqat pam put aw pañqawu. Nikañw pay qa pas pas hūrs tavi'tat, pay tuwimat hihta akw put paañwayaniqw, sen put awyaniqw, pam pumuy qa mēwantani.

Paul before Felix and Drusilla

²⁴ Noqw ahpiy hihsakis talq Felix hakiy Jew-sinot nōmay Drusillat amum pitu; nihqe Paul wáñwayhqe, Christ aw qapēvewnit put ahpiy aw tūqayta. ²⁵ Noqw Paul put aw pañqawu: Itam soon qa suan hinwise', namituyqawi'yuñwni. Taq God itamuñem hin yúkuni. Noqw Paul yan yuaataqw, Felix tsawnaqe, tururuyku; nihqe pañqawu: Pay um hāk pu' ahpiyni; ason hisat inuñem aw lomahinhtiqw, nu uñ wáñwayni, kita Paul aw'i. ²⁶ Noqw as sakiqw Paul put sivat maqaqw pam put mātapniqey wūwanta. Nihqe òviy pam piép put wáñwaye', amum yuaatañwu. ²⁷ Noqw pay ahpiy lōs yahsañwvaqw, Porcius Festus Felix qeniyat ep paki; noqw Felix Jew-sinmuy tayawnaniqey nāwaknaqe, Paul nāto sómiwtaqw ahpiy'ò.

Paul Appeals to the Emperor

25 Noqw Festus tutskwamakiway ep pítuhqe, ahpiy pāyis talq Caesareat añqw Jerusalem aqw'a. ² Noqw pahsat pu God awwat mohpeq mōñwi-niqw, pu Jew-sinmuy amuñaqw pavansinom put aw Paul lavayta. ³ Nihqe as pam put ehpewi pumuy amuñem hihta hinhtiniqat aw nānawaknaqe pam put wáñwayhq, Jerusalem aqwniqat aw ò'qalya, puma haqam put moqmaye' nīnayaniqey tunatyawkahkañwo. ⁴ Noqw Festus lavayhtiqe, pay Paul Caesareat epeq qátuniqat pañqawu, pay pam soon pas hisat nāp pañsoqniqey pañqawu. ⁵ Oviy amuñaqw haqawat ò'qalt inumumyani, kita. Nen kurs it tāqat ep himu qalomáhintaniqw pañqaqwani. ⁶ Noqw pam pumuy amumum pakwút-sikis haqam talōñnat, Caesareat aqw'a; nihqe qavoñvaqw, pam haqam hin yuk-iltiñwuqat ep qatuptuqe, Paul wik-wisniqat pañqawu. ⁷ Noqw pam pituqw, Jew-sinom Jerusalem añqw ókihqam put aqlaq hoñkahkañw, hīhihta nuhtsel'e'wakw nihtiwhtaqat Paul ehpewi yuaatota; nit pay put pas suyan pantaqat kurs hin pañqaqwani. ⁸ Noqw pam nēñem lavayhtiqe pañqawu: Nu qa haqam Jew-sinmuy tutavoyamuy ehpewi hinhti, piw God kíyat ehpewii, pu Caesar ehpewii. ⁹ Noqw tuwat pay Festus Jew-sinmuy unañwve hinhtiniqey nāwaknaqe, Paul aw pañqawu: Ya um qa Jerusalem aqwnen, pepeq inutpip iit yantaqat ep hin aw po-

htiwniqey nāwakna? ¹⁰ Pahasat pu Paul pañqawu: Nu Caesar pavasiwhkiyat ep wunu, pi nu pep hin yukuniwni; pi nu qa haqam hihta ep Jew-sinmuy amumi qalomáhinhtiqw um suyan navoti'ta. ¹¹ Pi as nu haqam hihta ep hinhte', sen mokiwuy hihkay'taqat hinhte' soon nu moknik rohomnumni; nikañw kurs pay ima nuy hīhihta qalomátsotskanayaqw pam qa himuwa pas antsaniqw, soon hak nuy pumuy amumi nóani. Nu Caesar aw taqa'nañwti. ¹² Pahasat pu Festus wuwan'ayamuy amumum hin hintaniqat yuaaykuqe put aw lavayhtiqe pañqawu: Noqw um Caesar aw taqa'nañwti? Pay um soon Caesar qa aqwni.

Paul before Agrippa and Bernice

¹³ Noqw ahpiy hihsakishaqam talq, Moñwi Agrippa Bernice amum Festus aw hahlayhtiniqe Caesareat ep pitu. ¹⁴ Pu òviy Festus Agrippat aw Paul lavayhqe pañqawu: Felix ahpiynihqe, hakiy tāqat sómiwtaqat mātavi. ¹⁵ Noqw ura nu Jerusalem épeqniqw, God awwat mohpeq momñwit Jew-sinmuy wukw'aymuyatuy amumum nuy put hin āawnayaqe, eñem qalomáyukiltiniqat nānawakna. ¹⁶ Noqw nu pumuy amumi lavayhtiqe pañqawu: Kurs uma hihta ep put qalomátsokanayaqw, pay pam umuhpewinen nēnem hin lavayhtiniqat put eñem qenitiwni. Noqw kurs pam pas antsa hihta mokiwuy hihkay'taqat hinhte', pep pu' pam mokiwuy aw noiwni. Pu pam nāto qa nēnem hin lavayhtiqw, kurs nu hin put tūvani. Pan hapi Rome añqw sinmuy tuwiamu. ¹⁷ Noqw òviy pumuy òkiqw, nu qa sōwunit, qavoñvaqw haqam hin yukiltiñwuqat ep qatuptuqe, put tāqat wik-wisniqat pañqawu. ¹⁸ Noqw ima put hihta qalomátsokanayaqam hoñvaqe, qa hin iwuwniy an put hihta tsokanaya. ¹⁹ Pay tuwat soq kurs pas nāp tuptsiwniy ep put amum nenñem hinyuñwa, pu hakiy Jesus mokqat ep'e. Noqw pay Paul put pay suyan qátuhqat pañqawlwhqat ep'e. ²⁰ Noqw nu pūvut pantaqat ep wiwsiqe, sen pam Jerusalem aqwnen pepeq tīt hihta ep aw pohtiwniqat put tūvinta. ²¹ Noqw pay ason pas Moñwi Augustus Paul aw hihta ep hin navotniqat pam pañqawhq, òviy nu ason hisat put Caesar aqw táviniqat aw pahsavo pay hāk put pani'yuñwniqat nu pañqawu. ²² Noqw Agrippa Festus aw pañqawu: Is as tuwat aw tūqayta. Um qāvo aw tūqaytani, pam kita. ²³ Qavoñvaqw Agrippa Bernice amum pas pavan kāhinkañw, haqam hihta yuaatotañwuqat aw paki, añ pas pavan solāwmomñwituy-nikañw pu kitsókive pas pavansinmuy tsamkañwo; pu òviy Festus pañqawhq, Paul wikvaya. ²⁴ Noqw Festus pañqawu: Moñwi Agrippa, pu uma sohsoyam tahtaqt itamumyaqamu, uma it tāqat aw tāyuñqw, it hapi ep sohsoyam Jew-sinom inumi òkiwta, Jerusalem epeq'a, pu yep'e; nihqe pay pāpu pas pam qa qátuniqat pañqaqwa. ²⁵ Noqw nu navotq, kurs pay pam qa haqam hihta mokiwuy hihkay'taqat hinhti. Pu piw pam pas nāp Augustus aw taqa'nañwtiqw, òviy nu put aqw táviniqey pan yuku. ²⁶ Noqw pas nu imoñwiw aqw kurs hin pas suyan hihta put pēnani; nihqe òviy nu paniqw it umutpipoo wikva, tis pi òviy pas utpipoo, Moñwi Agrippa; ason put aw pohtihq, pep pu' pay ka nu sen hin pēnani. ²⁷ Ispi hak hakiy sivilawhqat pañsoq táviniqañw, hihta ep qaantaqat qa pañqawniqw, pam pay nuyniqw qa wuwni'hinta.

Paul Defends Himself before Agrippa

26 Pahasat pu Agrippa Paul aw pañqawu: Taay, pay pi um nēnem hin lavayhtini. Pahasat pu Paul māvuyaltit, nēnem lavayhtiqe pañqawu: ² Pas nu nānapnihqe sakina, Moñwi Agrippa, kurs nu pu'haqam Jew-sinmuy amuhpiy sohsok hihta tsokaniwhqey ep utpip tuwat hin lavayhtiniqey òviy'o. ³ Tis pi Jew-sinmuy sohsok hintsakpiyamuy-nikañw, pu hīhihta añ qa sūnahpay'yaqw, it um pās navoti'taqw, nu put navoti'ta. Noqw òviy as um okiw inumi pās tūqaytani. ⁴ Pay nu itsákoy añqaqw mohti imuy pas nāp isinmuy amumum Jerusalem epeq hin qatuqw, sohsoyam Jew-sinom put navoti'yuñwa. ⁵ Nihqe puma pañqaqw inumi navoti'yuñqe, as suhta'ewye' pañqaqwanikañwo. Ura nu itahtuptionsiwniy pas añqe' hinwisqamuy amumum pantaqe, Pharisee-sínon-iñwu. ⁶ Noqw God itanamuy hihta āawnaqw, put aw yantaqey ep nu pu' yep tūviñtiwa. ⁷ Noqw put awinit hapi itahsinom pakwt lōq sihkay'tasikip himuñam okiw as aw ókiniqey tunatyawkahkanw añqaqw nāqavo pu tōkilat añ God tumalay'yuñwa. Noqw nu' hapi put ñōyit ep Jew-sinmuy amuhpiy hihta qalomátsokaniwa, Moñwi Agrippa. ⁸ Ya hinoqw God so'pumuy ahoy tātaynaniqw pam pantaqa úmuyniqw qa tuptionsiwnieway'o? ⁹ As pi nu pas antsa hisat nāp pan wūwantañwu, pas Nazareth añqw tāqat Jesus natñwaniyat soon ehpewi hīhihta qa hintsakniqeyu. ¹⁰ Nihqe òviy nu Jerusalem epeq panhtiqe, kaysiwhqamuy put sinomuyatuy sivikimi tañata, awwat mohpeq momñwituy amuñaqw òqalat makiwhqee; nihqe nu pumuy qōqyaniqw amunkiwakw lavayhtiñwu. ¹¹ Nihqe puma as pas qalomáhiñqaqwaniqat òviy nu ahsupoq tsotsvalkiva pumuy sivintotoynatinuma, pu nu pas pumuy amumi itsívuiwtaqe a'lōñöt kitsókit añ enañ pumuy okiwsahsana.

Paul Tells of His Conversion

(Acts 9.1-19; 22.6-16)

¹² Pankañw nu God awwat mohpeq momñwituy amuñaqw òqalat pasiwkañw Damascus aqw'a. ¹³ Noqw meh, Moñwi, nu pañsoqniqw, tāwanasave òñaqw tāla tāwat epnihqe pas suyan tālat inuqlap-nikañw, pu inumumyaqamuy amuqlaq tālawvaqw nu tuwa. ¹⁴ Noqw itam sohsoyam tutskwami lōhōkq, nu hakiy inumi

hiñqawhqat tönayat navotq, Hebrew-sinmuy amuhkwa inumi pañqawu: Saul Saul, ya um hinoqw nuy okiwsahsana? Um tsutskuy'yuñqat aqw horarataqw pam uñem anahaa. ¹⁵ Noqw nu pañqawu: Ya um hak'i, Tutuyqawhqa? Noqw pam pañqawu: Nu Jesus; um nuy hapi okiwsahsana. ¹⁶ Nikañw pay um qatuptut, uhkukuy akw wunuwtani; pi nu yaniqw ūmi nāmataqta, um inuñem hintsakniqat nu pan uñ yukuniqey ðviy'o, pu um iit hihta aw yórikqey, pu nāt nu hīhihta añ ūmi mātaktiniqat tuawi'taniqat ðviy'o. ¹⁷ Nu uñ imuy pas sinmuy amuñaqw ayo tahtaptimani, pu qa-Jew-sinmuy amuñaq'ö. Nu hapi pumuy amumi uñ pu' ayataqw, ¹⁸ Um pumuy pōsiyamuy tālawnani, pu qatālat añqw tālat aw lasnani, pu Satan öqalayāt añqw God aw'i, pumuy qaantipuum amuhpiy ayo yukiwniqat ðviy'o, pu inumi tütuptsiwe', isinomuy amumum hihta makiwyaniqat ðviy'o.

Paul Tells of His Work

¹⁹ Yaniwhti, Monwi Agrippa, noqw ðviy nu hihta ðñaqwnihqat aw yórikqey aw qa rohomnumt, ²⁰ Mohti Damascus ep yesqamuy put āawna, pu Jerusalem epeq yesqamuyu, pu Judeat qaqlavaqe yesqamuyu, nit añk pu qa-Jew-sinmuy. Puma qaantunatyay añqw lasye', God awwat nánamtökaniqat nu amumi yuaata, nen aw hayawtaqat yesni. ²¹ Yāyantaqat ep Jew-sinom God kiyat ep nuy nuayaqe, as nuy nīnayaniqey anhtoti. ²² Noqw nu God paañwniyat akw yukhaqami pitsiwiwta, añ sōqavuñwsinmuy, pu pavansinmuy amumi nan'ivo put yuaataqe, God lavay'aymat-niqw, pu Moses puma nāt hin hintaniqat lavayhtotiqat nu añqw qa hihta alöñöt yuaata, ²³ Ura kurs pi Christ okiwsaniwniqata, pu pam hakimuy so'pumuy amuñaqw pas mohti tātayniqata; nen imuy Jew-sinmuy amumi tālawnani, pu pay qa-Jew-sinmuy amumii. ²⁴ Yan pam nēñem yuaataqw, Festus a'nö pañqawu: Paul, um hōnaq'iwta, um hīhihta navoti'taqe put akw hōnaq'iwta. ²⁵ Noqw pam pañqawu: Nu qa hōnaq'iwta, um pas pavan Festus; pi nu suyan unañway'kañw iit pas qaatsat yuaata. ²⁶ Pi Moñwi Agrippa sohsok iit navoti'ta; noqw nu qa nānahinkinakañw put atpiy yuaata; pi nu nātuptsinaqw pas ka i' qa himu put aw tupkiwta; pi i' qa nanauyve hiniwhti. ²⁷ Moñwi Agrippa, ya um God lavay'aymuyatuy lavayiyamuy tuptsiwni'ta? Pay um suyan tuptsiwni'ta. ²⁸ Pahsat pu Agrippa Paul aw pañqawu: Pas nuy Christian-tiniqat um pēp aw nuy áñwuta. ²⁹ Noqw Paul pañqawu: Pas hapi um'i, pu sohsoyam inumi tūqayyunqam añ ahsupoq inunyuñwniqat nu God aw nāwakna, hal qa som'iwataniqat-saa. ³⁰ Yan pam lavayhtiqw, pahsat Moñwi Agrippa wunuptu, pu tutskwat aw moñwi, pu Bernice, pu pumuy amumum yesqamu. ³¹ Nihqe puma qalavoyaqe, pep put yuaatotaqe pañqawu: Pay kurs as i' tāqa qa hihta mokiwuy hihkay'taqat hintsaki, pu sivihpita. ³² Pahsat pu Agrippa Festus aw pañqawu: Pas as i' tāqa Caesar aqw qa taqa'nañwte', pay soon qa mātaviwni.

Paul Sails for Rome

27 Noqw itam pāvaqe Italyt aqwyaniqat pan yukiltiqw, puma hakiy Julius yan mātsiwhqat aw Paul pētuy sivilalwaqamuy enañ noaya; pam hak Augustus solāwamuyatuy amuñaqw tsivót-sikip sunat amumi moñwi. ² Noqw itam pākihut Adramyttium añqwnihqat aqw yuñqe, Asiat qaqlavaqe hinwisniqey tunatyawkahkañw, pāvaqe hoyoyoykuya; noqw hak Aristarchus, Macedoniat ep Thessaloniat añqw sino, itamuma. ³ Qavoñvaqw itam Sidon ep öki. Noqw Julius Paul aw su'panihqe, pay kwatsmuy amuminen, suyan unañwtiniqat put nakwhana. ⁴ Noqw itam pañqw ahpiyyaqe Cyprus ehpeq hoyoyotota, Cyprus itamuhsa' hukw'uhtsiwtaq'ö. ⁵ Noqw itam Ciliciat-nikañw Pamphylat pumuy qalavaqe pātuwaqatsit añqe' hoyóyototakañw, Lyciat ep wuhkokitsokit Myra yan mātsiwhqat aw öki. ⁶ Noqw pep Alexandriat añqw pākihu Italyt aqwniqat solāwamoñwi túwahqe, itamuy pañsoq tañata. ⁷ Noqw itam wūhakis tālat añ pāvaqe hihin hoyóyototaqe, kānanaptat, Cnidus aqlavo öki; noqw hūkañw itamuy qa nakwhanaqw, ðviy itam Crete yoñiyat añhqe Salmonat ehpeqya. ⁸ Nihqe itam hihinhaqam put ruhpaqyaqe haqam Lomayoñipsö yan mātsiwhqat aw öki; put aqlap kitsóki Lasea yan mātsiwa. ⁹ Noqw wūyavotiqw, pay napwatalöñnit añ ayo ruhpaq, ðviy pāvaqe nuhtsel'ewayhinhtiqw, pahsat pu Paul hintaniqat pumuy āawnaqe, ¹⁰ Amumi pañqawu: Tōtimu, sumataq itam yañhqe haqamiyakañw, a'nö hinhtotini; pas himu a'nö sūlawhtini, qa umuhhoi-saa, pu qa pākihu-saa, pas itahqatsi pīwu. ¹¹ Noqw pay solāwamoñwi pākihut wárikni'maqat aw-nikañw pu put himuy'taqat púmuy-sa amumi tuqayvasta, qa Paul lavayiyat aw'i. ¹² Noqw pep pösö qalomáhintaqw, kurs hin hak pep kwañwátömlaniqw, pay ðviy suswuhaqnihqam pañqw ahpiyyaniqey nānawakna, pay sen as puma Phenicet aw öke', pep tömölayaniqey ðviy'o; pam Crete ep hötsiwa, tātöq-tēveñe qātsi, pu kwiniwiq-tēveñe.

The Storm at Sea

¹³ Noqw tatkaqw sūmawvaqw, puma tunatyay aw yórikyaqey wūwayaqe, wiwamniy rupamnayaqe, pahpiy hoyóyoykuyaqe, Crete áhayhke' pāyawwisa. ¹⁴ Noqw pay nāt ahpiy qa wūyavotiqw, kwiniñaqw, pu hōpaqw amuhtsava wukohukva itamuhpewii. ¹⁵ Noqw pākihu sóonhtiqe, kurs hin hūkañwuy ehpewi yūmo hóyokniqw, itam nāwustotaqw pam huhukhoya. ¹⁶ Noqw itam pāñaqw tutskwat kuytaqat Clauda yan matsiwhqat yoñiyat añqe' huhukhoyyaqe kānanaptat, pākihut maskay'wisqey áñwutota. ¹⁷ Noqw puma put wupnayaqe, hihta

maskay pākihut kwewtoynaya; nāphisat ka sen puma tsivohkat aqw huhukhoyyanige, puma mötsápvuyalnit hawnayaqe pahpiy huhukhoyya. ¹⁸ Noqw pas itam hūkañwuy akw paysoq nāhoy tutuptiwayaqw, òviy qavonvaqw puma pākihut añqw putuyat pētsañwaya. ¹⁹ Pu añk talónvaqat ep itam nāp itahmay akw pākihut hihta a'wiwayat maspaya. ²⁰ Noqw wūhakis talónvaqat añ tāwa, pu sōtu pas qa māsiltotiqw, pas itamumi qaan'ewakw hūhukq, pahsat pu itam pay hin ayo nónakniqey nañ'eknaya. ²¹ Noqw pas puma wūhakis qa nōnōsaqw, pahsat pu Paul pumuy amuhsonve wunuptuqe pañqawu: Tōtimu, pas as uma inumi tuqayvastote', Crete añqw qa ahpiyyanikañwo, nen qa yanhaqam okiwhinhTOTINI, pu hihta kwayhyani. ²² Noqw pay nu umumi pañqawni: Uma hahlayyani, pay qa haqawa umuñaqw qatsiy kwayhni; pay pākihu-sa sūlawhtini. ²³ Pi nu God sinoatnikañw put eñem tumalay'ta. Noqw put hoñviayaat pu' it tōkilat ep inuhpeq wunukañw, ²⁴ Inumi pañqawu: Pay um qa tsawiniwtani, Paul; pay um pas soon Caesar atpipo qa wíkiwni; noqw meh, God hapi utsviy sohsokmuy umum hoyóyototaqamuy ayo óyani. ²⁵ Noqw òviy'ò, tōtimu, uma qa hin unañway'yuñwni; pi nu God qapēvewnaqw, pas inumi hin lavayhtiqw, soon pam qa antani. ²⁶ Nikañw pay itam haqam pāñaqw tutskwat kuytaqat soon aw qa hukhoyyani. ²⁷ Noqw pakwt nālòq sihkay'tasikis míhikqat ep itam Adriat añqe' nāhoy huhukhoylalwaqw, tōkilnasaveqhaqam ima pākihut tumalay'yuñqam yaw sumataq haqami tutskwat aw hayiñwnayaqey wūwaya; ²⁸ Nihqe pāmiq hōtsítuwantotaqe, sunát-sikip mamkit pan hōtsit nanapta; nit pu ahpiy híhin yūmoyat piw tuwantotaqw, pahsat pay pakwt tsivot sihkay'tasikip mamki. ²⁹ Pahsat pu ka sen itam o'wat aqw ónokyaniqw, puma pākihut ahkwayñavoqw nālòq putuhaynit pāmiq maspayat, tālawvaniqat maqaptsi'yuñwa. ³⁰ Noqw pākihut tumalay'yuñqam watqaniqey tunatyawyuñqe, pākihut moñaqw putuhaynit maspayaniqey atsáy'kahkañw, tsākw pākihut pāmiq hāhawnayaqw, ³¹ Paul solāwamoñwi aw-nikañw pu solāwamuy amumi pañqawu: Pas ima pākihut ep qa huruhtotiqw, soon uma ayo nónakni. ³² Pahsat pu solāwam tsākw pākihut somiyat tutkitotaqw, pam pohsi. ³³ Noqw tālawiwmaw, puma sohsoyam nōnōsaniqat Paul amumi òqalti pañqawkañwo: Pu' hapi pakwt nālòq sihkay'taqat tālat añ uma tusiiwyuñqe, nātsōnkwayni'yuñwa, qa hihta nōnōsaqee. ³⁴ Noqw òviy nu umumi pañqawni: Uma nōnōsani, nen òqawi'yuñwni; pay soon umuy haqawat qótóyat añqw sūka hōmi sūlawhtini. ³⁵ Yan pam lavayhtit, pōlavikit kwusuhqe, pumuy sohsokmuy amutpik put ep God aw hahlayhtit, yōhaqe tūmoyva. ³⁶ Pahsat pu puma hahlayhtotiqe tuwat nōnova. ³⁷ Noqw itam pākihut añqw sūmiyaqe (276) pakwt payhkomuy sihkay'tasikip sūnatnikañw añqw pakwt nāvay sihkay'yuñwa. ³⁸ Noqw òviy puma òyayaqe, pahsat pākihut putuyat pētsañwantotaqe, pāmiq sōhōvosit maspitota.

The Shipwreck

³⁹ Noqw tālawvaqw, puma tutskwat qa māmatsya; noqw haqami pösöy'taqat añ tutskway'taqw, pay ka as hin pasiwtaniqw puma pañsoq pākihut panayaniqey wūwaya. ⁴⁰ Pu puma putuhaynit yayvanayaqe pāmiq nātatamhtotaqe, ponilanpiyat hihta akw sómiwtaqat náñahtotat, mohpeq mötsápvuyalnit hūkanwuy aqwwat pūyaknayat, pāhut qalavoq òqaltoti. ⁴¹ Nihqe puma haqam pāhu namiptsiwtaqat aw huhukwhoyyaqe pākihut tsivoktota; noqw móñaqwnihqa hūrstiqe pas qa poninita; noqw yūmoqnihqā pāhut hoñvantaqat a'nō òqalayāt akw sakwíiwma. ⁴² Noqw solāwamuy wuwniamniqw as pay puma sivilalwaqamuy qōqyani, taq ka himuwa qalavo momorstime' wāyaniqw òviy'ò. ⁴³ Noqw solāwamoñwi as Paul ayo táviniqey nāwaknaqe, pumuy tunatyayamuy añqw ahoy ñuy'ta; nihqe momorstuwí'yuñqam mohti pāmiq tsotsó'ye' tutskwami nónakniqat pañqawu, ⁴⁴ Pu ahpiy haqawat wunavutsit pu pākihut sakwítiqat añqw hiñsaq hihta hinyuñqat añ tsokiwkahkañwyaniqata. Noqw pan puma sohsoyam qa hinhtotit tutskwami nōña.

In Malta

28 Noqw puma ayo nónakqe, nanaptaqw kurs pam tutskwa Melita yan mātsiwa. ² Noqw pep hakim sinom itamuy pās o'ya; nihqe aw qōhyaqe, sohsokmuy itamumi unañwtapya yōyokkañw iyohooniqw òviy'ò. ³ Noqw Paul kohot tsovalat, qōhit aqw òoyhq, tsūa qōhit añqw yámakqe, put māyat kūkíqe, qa mātavi. ⁴ Noqw tsūa put māyat añqw hāyiwtaqw, pep ki'yuñqam aw yórikyaqe, nānami pañqaqwa: Pas ka i' tāqa hakiy nīna. Noqw pam pāmiq qa mokq, pas hihtu put aw nāoyyanige put qátuniqat qa nakwhanaya, kitota. ⁵ Noqw Paul tsūat qōhit aqw wípkalat, pay qa hinhti. ⁶ Noqw suhpan as soon pam qa pōstiniqat, sen añqe' múnuke' sūmokniqat, puma wūwankahkañw aw tāyuñwa; nit pay pas wūyavo aw tāyuñqw, pam qa hinhtiqw, pahsat puma wuwniy alóntotaqe, pam pas hímunihqat pañqaqwa. ⁷ Noqw pumuy háqamyaw hak pep tutskwat ep mohpeq sino haqe' hihta himuy'taqā Pulbius yan mātsiwa; noqw pam hak itamuy hahlayhtiqe, pāyis tālat añ itamuy kiy ep pās oyi'ta. ⁸ Noqw kurs Publius naat mukitutykañw unwat pavakwutsqe, tuyhqatsi. Noqw Paul put aw pākihqe, eñem nāwaknat, may akw aw hintsahqe qalapsina. ⁹ Panhtiqw, haqawat put tutskwat ep ki'yuñqam hihta tūtuyyaqam òkiwtaqe, tūyay qalaptuya. ¹⁰ Nihqe puma tuwat híhihta akw itamuy tayawnaya. Noqw itamuy ahpiyaniqw, puma itamuy haqam hihta hinhtotiniqat itamuñem hohtota.

From Malta to Rome

¹¹ Noqw itam pep payhkomuy mūmuyawhtuy aň yest, pākihut Alexandriat aňqwnihqat akw pañqw ahpiyya; pam pep pāñaqw kuytaqat tutskwat ep tōmöla, Castor-nikañw pu Pollux pumuy tuvoylay'kañwo. ¹² Noqw itam Syracuse ep ókihqe, pep pāyis yēse, ¹³ Nit pañqw pu itam poniwwiskahkañw, Rhegium ep öki; nihqe ahpiy sūs talq tatkaqw hukvaqw, qavoñvaqw itam Puteolit ep öki. ¹⁴ Nihqe pep itam tuptsiwni'yuñqamuy tutwa; noqw itam pep pumuy amumum tsañe'sikis yesniqat puma itamumi ö'qalya. Yan itam hinwiskahkañw, Rome epeq öki. ¹⁵ Noqw pepeq tuptsiwni'yuñqam yaw itamuy aňqwyaraqat nanaptaqe, haqami Appii pihkayat-nikañw pu Payhp Yeyespit aw pahsavo itamuhsawwawisa. Noqw Paul pumuy túwahqe God aw hahlayhtiqe, a'nö unañwti.

In Rome

¹⁶ Noqw itam Rome epeq ökiqw, solāwamoñwi tuwalan'a'yatuy moñwiyamuy aw sivilalwaqamuy noa; nikañw pay Paul hakiy put tūwalaqat solāwat amum haqam nāla qátuniqat pan yuku. ¹⁷ Pu öviy ahpiy pāyis talq Paul Jew-sinmuy amuñaqw mohpeqyaqamuy sūmi wáñwayhqe, tsovaltiqw, amumi pañqawu: Tahtaqtu, isinomu, pay as pi nu itahsinmuy-nikañw, pu itanamuy tuwiyamuy ehpewi qa haqam hihta qaanhtit siviñuiwkañw, Jerusalem aňqw Rome-sinmuy öqalayamuy aw mātaviwa. ¹⁸ Noqw as puma inumi pohtayaqe, pay as nuy mā-tapyani, qa haqam himu mokiwuy hihkay'taqa inuhpeniqw öviy'o. ¹⁹ Noqw Jew-sinom put pantaqat ehpewi hiñqaqwaqw, nu nawus Moñwit Caesar aqw taqa'nanwti, pay as nu qa hihta ep isinmuy amuhpewi hinhtikañwo. ²⁰ Noqw yaniqw nu umuy wáñwayi, nu umumi yórikniqee, pu nu umumi yuaaykuniqee. Pi nu hapi Is-rael-sinmuy nōyiyamuy tunatyawtaqey ep it sivanamiqlölöt akw sómiwta. ²¹ Noqw puma put aw pañqaqwa: Itam Judeat aňqw tutuvenit uñ hin yuaataqat qa hihta kwusuya; piw itahsinom pañqw ókihqam qa haqawa uñ itamuy hin āawna, piw qalomáyuaayku. ²² Noqw hin pi um wūwantaqw, itam as put nanaptaniqey nānawakna; pi itam navoti'yuñqw imuy sutsvo tōnawtaqamuy amumi sohsovik qalomáyuaatiwa. ²³ Noqw puma put aw tok-iltotaqe, kaysiwhqam put haqam qátuhqat ep öki. Noqw pam pumuy amumi God moñwtunatyayat pās namtöminkañw āwinta, it Moses tutavoyat aň-nikañw, pu God lavay'aymuyatuy pēnyamuy aň hin Jesus yuaati-whqat pam aw pumuy áñwulawu, talavayñahaqaw tapkimi qahsavoo. ²⁴ Noqw haqawat hin lavayhtiqat tū-tuptsiwa; noqw pētu pay qa tū-tuptsiwa. ²⁵ Noqw puma qa sūnahpa'totiqe, ahpiy nankwusta Paul amumi sūkw lavayhtiq'ö: Pay kurs pas í' Qahováriwtaqa Hikwsi God lavay'ayat Isaias aň itanamuy amumi suan lavayhtiqe, ²⁶ Pañqawu: Um imuy sinmuy amuminen, amumi pañqawni: Uma as tūqaykahkañw, nanaptat, qa māmatsyani, pu aw taykahkañw, tutwat, qa māmatsyani. ²⁷ Pi imuy sinmuy unañwaam tunaiwyuñwa, pu puma naqsöp'iwyuñwa, pu puma pōsiy uhtaya; taq nāphisat ka puma pōsiy akw tutwani, pu naqvuy akw nanaptani, pu unañway akw māmatsyani; nen ahoy namtökyaqw nu pumuy powatani. ²⁸ Oviy uma it nanaptani: God qa-Jew-sinmuy ayo óyaniqey pumuy āawnani; noqw puma soon qa nanaptani. ²⁹ Yan pam lavayhtiqw, Jew-sinom ahpiyyaqe, nānami a'nö hihta yuaatota. ³⁰ Noqw Paul kihut nasimokahtaqey ep sivimaqe lōq yah-sañwuy aň pep qátuhqe, put aw ökiwtaqamuy sohsoqmuy pās öoykañw, ³¹ Amumi God moñwtunatyayat yuaata; pu haqe' Tutuyqawhqat Jesus Christ hin yuaataqat qa nānahtsopkañw tūtutuqaynaqw, qa hak put mēwanta.

ROMANS

1 Nu' Paul, Jesus Christ tūwīkiat, it penta. God nuy wánwayhqe nuy ayata. Noqw òviy nu put ańqw lomatuawit yuaatinuma. ² Ura pay hisat pam lavay'aymuy lomatuawit ańwu pay āawnaqw puma tutuveniyat ań put pēnaya. ³ Puma God Tiyat Jesus Christ Itahtutuyqawhqw lavayta. Put Tiat sinot anwat pítuhqe David ahpiy aniwhti. ⁴ Noqw pay Qahováriwtaqa Hikwsi pam God Tíatnihqe òqalay'taqat nuhtumi tuawi'ta, ispi pam moki-wuy ańqw ahoy tātayhq'ò. ⁵ Noqw pam hapi nuy núokway akw tuaw'ayata. Noqw òviy nu put tuńwniyat aw yankańw sopkawtaqamuy sinmuy amumi lomatuawit yuaate', haqawatuy tuyqawvani; noqw pep pu' itahtuptsiwniy ań hinwisni. ⁶ Noqw nu umumi piw ayatiwa; nāmahin pi Jesus Christ umuy pay nāmi wánwayi. ⁷ Nu umuy Rome epeq God sinomuyatuy òqalanta. God umumi unańway'taqe uma put sinomatniqat òviy umuy wánwayi. Nam pam umuy núokwat, pu kwakwhat unańwat máqani, Itahtutuyqawhqw Jesus Christ ámuma.

Prayer of Thanksgiving

⁸ Pas nu sohsokmuy umuhpe hahlayhtima, Itanay God aw'i, Jesus Christ Itahtutuyqawhqw ań'a. Kwakwhat pi umuhtuptsiwni tūwaqatsit ań ahsupoq lomayuaatiwa. ⁹ Nu yūmosa umuńem tūvińtima. God pas nāp nuy súańqawhqat navoti'ta. Put hapi eńem nu iunańńaqw tumalay'ma. Nu put eńem lomatuawit Tiyat yuaataqat sinmuy āwinta. ¹⁰ Pas as okiw God pan tunatyawtaqw nāp hisat yepehaqtiqw nu qa haqam hinhte' umumiq pohtaniqey òviy nu put aw tūvińtima. ¹¹ Pas nu as umumi yórikniqey nāwakna, nen hihta Hikwsit ańqw tutuqayhqe umumi mātapq uma òqawhtotani. ¹² It nu pańqawu: Nu umumum yantaqw itam na'qalayani-umuhtuptsiwniy ań-nikańw pu ituptsiwniy ań'a. ¹³ Noqw pay nu umuy it navotnaniqey nāwakna, itupkomu: Nu as piép umumiqniqey unańwtińwu; nikańw nu pewhaqami pahsavo hihta akw sóontińwu. Nu umuhpa' as hakimuy piw ayo óyaniqey nāwakna, ayań haqe' qa-Jew-sinmuy amuhpa' hakimuy ayo óyahqey pan'i. ¹⁴ Pi nu lomatuawit aw taviwat, aw ayatiwhqe, òviy nu soon qa sohsokmuy sinmuy put āawnani, imuy Greek-sinmuy-nikańw pu qa-Greek-sinmuyu, a'ńö wuwni'yuńqamuy-nikańw pu piw qa wuwni'yuńqamuyu. ¹⁵ Noqw òviy nu suhta'qewni-hqe kwańwtoynakańw umuy Rome epeq sinmuy amumi enań lomatuawit yuaatani.

The Power of the Gospel

¹⁶ Pi nu lomatuawit Christ yuaataqat qa hahmana, ispi God lavayiat òqalanihqe sohsokmuy tuptsiwyaqamuy ayo óyańwu. Pam imuy Jew-sinmuy amumi mohti yuaatiwa, nit pahsat pu imuy qa-Jew-sinmuy amumi piwu. ¹⁷ Pi lomatuawit itamuy āawnaqw hak hin God aw súantaniqat itam navoti'yuńwa. Hak qapēwewne' put aw súantańwu; piw hak tuptsiwni'kańw suan hinmańwu. Pi ura pan pey'ta: Suan hinmaqa qapēwewnit akw qatsítuwani.

The Guilt of Mankind

¹⁸ Pi God sinmuy put qa kaptsi'wisqamuy amuhpewi itsívat òńaqw mahtakiwa, pu qaanhinwisqamuy sohsokmuy amuhpewi. Puma hakim qaanhinwisqey akw God ańqw navotit pas antsanihqat ahoy nuy'yuńwa. ¹⁹ Puma pi put pas sūkw Godnihqat yūmosa òqalay'taqat unańwpeq navoti'yuńwa, pi God amumi put mātaktaq'ò. ²⁰ Noqw nāmahin pi as pam pantaqa qamātaqpuveni'q wūwaqatsit hisat yukiltiqat ańqaqw sinom put māmatsya, yań himu yukiltiqat ahpiy'o; nihqe òviy kurs hin ayo naymakni'yuńwani. ²¹ Ispi as puma God tuwi'kahkańw put qa kaptsi'tota, piw qa tsúyaky; nit tuwat soq nānaphin hihta wūwanvaya. Paniqw òviy unańwaam an'e'wakw akw qatālawwa. ²² Puma pas a'ńö wuwni'yuńqey namiwuwantota; nikańw pay kurs núanhihtuniwhtoti. ²³ Nihqe puma God pas hímunihqat sutsep qátuhqat aw nānawaknaqey qe'totit, sinot pay sūlawhtińwuqat an hihta yukiwhtaqat aw nāwakintivaya, pu hihtuy masay'yuńqamuy amún yukiwyuńqamuyu, pu nālòq hokay'yuńqamuyu, pu hihtuy hoyóyotinuyaqamuyu. ²⁴ Paniqw òviy God pumuy tuyoy'ewakw qatsit aw mātavi, nāp unańway tuńlayiyat ań hinwisniqat òviy'o, nānami tokoy qahihtatotaniqat aw'i. ²⁵ Ima hapi God pas antsanihqat pay wutsit enań nāhoyńwaya; nihqe pay hihta God ahpiy yukiwhtaqat aw nāwakintivayaqe eńem tumaltivaya, God sohsok hihta yukuhqat tatamtat'a. Pam hapi sutsep tayawintiwa; pay nam antaa. ²⁶ Yantaqat ahpiy pu' God pumuy tuyoy'ewakw tuskaptunatyat aw mātavi. Oviy hikis pi momoymat tahtaqtuy amumum namitumalat qe'totit nāp nāmi qaantsaktivaya. ²⁷ Pu pay òviy piw amún tahtaqt momoymuy amumum hin tumalay'yuńqey

mātatvet, pu pas nānami nuvō'nañway akw qaunañwtalawvaya, tāqa sukw tāqat amum hihta nāmiq tumalay'tañwu, nihqe nāp tokoy ep qaanhtipuy ahpiy sivilalwa; noqw pam pantaqa pay pumuy nāp himuamu. ²⁸ Pu pay puma God navoti'yuñwniqey qa nānawaknaqw, pahsat pu God pumuy an'e'wakw wuwnit aw mātavi; noqw puma as hihta qa hintsatskaniqey hintsaktivaya, God put aw pumuy mātaviq'ō. ²⁹ Puma hihta qaantsatskiwhqat akw ahsaliwyuñwa. Puma tokot sokoptiwisniqey tunatyawyuñwa; qalomátunatyawyuñwa; kan'ewtunatyawyuñwa; hakiy tūhototaniqey tunatyawyuñwa; unañwtuyat akw ahsaliwyuñwa; tukwyantu-natyawyuñwa; nāñwuy'tunatyawyuñwa; unatwi'yuñwa; nukpantunatyawyuñwa; kolilitiwisa; ³⁰ Tūatsatotoynaya; God aw qa suhtaq'ewya; tūunañwmokintota; kwikwivitu; hihta kwiviyuaatota; hihta qalolmat yēwalalwa; yumuy, namuy qa kaptsi'yuñwa; ³¹ Hihta qa mātsi'yuñwa; namiyukit tutkilalwa; tūqahahlayya; a'nō unañway'yuñwa; qanun'okwatu. ³² Noqw hakim pan hinwisqam hovalniwyaniqey ep ókiniqat yan God amuñem yuku. Noqw ima it navoti'kahkañw pan hinwisa, piw pan hinwisqamuy amuhpa nāhahlaynaya.

God's Judgment

2 Yantaqw òviy uma hakim nuhtumiq hiñqaqwaqam kurs hin ayo nōñakiwtani; pi uma hakiy aqw hiñqaqwe' napsiwnayañwu; pi uma nuhtumiq hiñqaqwaqam pay piw pan hinwisa. ² Noqw suyan pi God hakimuy panyuñqamuy amuñem suan hin yukuni'maqw itam navoti'yuñwa. ³ Noqw uma hakim nuhtumiq hiñqawkahkañw pay piw amún hinwisqamu, hisat God nuhtuñem suan hin yúkunaqw, ya uma hin ayo nōñakiwtaniqey wūwan-tota? ⁴ Pi God umuy pas òkwatuwhqe òviy umumi qa suy'tsipti. Ya uma pay pas put paysoqlalwa? Pam umuy umuhnukusqatsiy añqw ayo lasnaniqe òviy umuy pāsi. Ya uma pay pas qa ñas'ew it aw wūwaya? ⁵ Uma umuh-nukusqatsiy añqw ayo qa lasyat soq umuh'unañway owatotaqe soñawnen God itsívuyat nenñem waranhtota. Noqw ason God sinmuy amuñem suan yuke' pep pu' pam umuy pas pavan sivintoynani. ⁶ Pi God sinmuy sohsokmuy nānap hintsakpiyamuy an amumi ahoytani. ⁷ Ima hakim lolmat tunatyawkahkañw añ ahsupoq suan hinwisqamuy pam pumuy qatsit qaso'taqat máqani. Puma pi God añqw tayawinpit, pu kaptsi'tiwhqat, pu qatsit tunatyawyuñwa. ⁸ Nikañw pay hakim nenñem-sa hinwist God lavayiyat pas antsanihqat aw qa tuqayvas-totat qaanhinwisq pam pumuy amumi itsívuy mahtaknani. ⁹ Sohsoyam qaanhinwisqam kānanaptani, pas pavan hihta ep okiwhinhtotini, ima Jew-sinom mohtii, pu ima qa-Jew-sinom pīwu. ¹⁰ Nikañw sohsoyam suan hinwisqam God tālayat ep yesni, kaptsi'tiwyani, kwakwhat unañway'vayani, ima Jew-sinom mohtii, pu ima qa-Jew-sinom pīwu. ¹¹ Pi God qa sinonuiña. ¹² Pi ima qa-Jew-sinom Moses tutuvoyat qa navoti'yuñwa; nikañw pay nāmahin pi tutavot qa pasiwkahkañw qaanhtote' hovalniwyani; noqw pay Jew-sinom Moses tutavoyat navoti'kahkañw qaanhtote' tutavot an yukuniwyani. ¹³ Pi Moses tutavoyat nanaptaqam qa puma God aw súanyuñwa; pi put añ hinwisqam hapi put aw súanyuñwa. ¹⁴ Pi ima qa-Jew-sinom Moses tutavoyat qa tuwi'yuñwa; nikañw nāp hin tutaptiwhqat añ mamavisya. Yanwisqey akw nāp tutavoy añ hinwisqey nam-takni'yuñwa. ¹⁵ Pi pan hinmaqa unañwpeq tutavot pasiwtaqey mahtakni'ta; nihqe pam qaanhte' unañwpeq sunvoti'tañwu, pu piw súanhte' navoti'tañwu. ¹⁶ Pi Jesus Christ sinmuy qaanhintsakpiyamuy ep ason amuñem hin yúkuni, hikis pi hihta nanauyve hintsatskaqata, hisat God put eñem tokiltaqat aw pítuq'ō. Nu yan sinmuy āwinta.

The Jews and the Law

¹⁷ Meh, um hapi Jew-sínonihqey pan túñwantiwa, nihqe um Moses tutavoyat navoti'taqe put aw yankañw God sivihpiyat añqw ayo yámakiwtaniqey wūwanta; pu um God tuwi'taqey kwiviyuaata. ¹⁸ Nihqe um put tunatyayat navoti'ta; pu um hihta súantaqat, pu piw qasuintaqat navoti'ta, sam pi um Moses tutavoyat ahpiy put tutuqay-hqee. ¹⁹ Nihqe um añ qapostalyaqamuy tsāmi'maqey pas nēñem qa nānahtsovi; qatalpuveyaqamuy amumi talni'taqeyu; ²⁰ Añ an'e'wakw hinwisqamuy tsihkwantaqeyu; tsātsakwmuy tutuqaynaqeyu; sam pi um Moses tutavoyat ahpiy hihta pas antsanihqat navoti'ta. ²¹ Taa, noqw um ayo sukw tutuqaynaqa, ya um hinoqw qa nātu-tuqayna? Hak hihta qa ūuymantaniqat um nuhtumi pañqawlawhqa, ya um hinoqw hihta ūuyñwu? ²² Hak nō-maqtisit qa sokoptamantaniqat nuhtumi pañqawlawhqa, ya um hinoqw nōmaqtisit sokoptañwu? Um nāp yukiwput aw nāwakintiwhqat pas qa hahlayhqa, ya um hinoqw pas āantsawat kīhut añqw hihta ūuyñwu? ²³ Um Moses tutavoyat ep tsómokiwtaqa, ya um hinoqw put ep qaanhte' God qa hihtatañwu? ²⁴ Pi God natñwaniat umutsviy qa-Jew-sinmuy amunawit òvelaniwa, òviy pi pan pey'ta. ²⁵ Pay as pi pas antsa um Moses tutavoyat an hinmaniqw pep pu' poñotkit akw tuvoyla hihkay'tani; nikañw kurs um put tutavot ep qaanhte' pep hapi pu' um qa pan tuvoylaiwtaqey antani. ²⁶ Taa, kurs hak tāqa poñotkit akw qa tuvoylaiwtaqa God tutavoyat an hinme' pam as qa poñotkiwkañw God-niqw pay pam tuvoylaiwtaqey antani. ²⁷ Nen pam hak tokoy ep qa poñotkiwkañw tutavot an hinme' uñ tuhtualni, um hak pan tuvoylaiwkañw tutavot tuwi'kañw qaanhinmaqata. ²⁸ Pi pay i' hak Jew-sino pan tihtiwaha God-niqw qa pas antsa Jew-sino; pu hak tókoy-sa ep poñotkit akw tuvoylaiwtaqa God-niqw qa pas antsa pan tuvoylaiwta. ²⁹ Pi i' hapi hak pas unañwpeq Jew-sinonihqa hapi putniqw pas antsa

Jew-sino; pu i' hak pas unañwpeq tuvoylaiwtaqa hapi putniqw pas antsa tuvoylaiwta. Hak tutavot an hinhtiniqey-sa òviy tokoy ep tuvoylaiwte' qa pas antsa tuvoylaiwtañwu. Pi hak Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy unañwpeq tuvoylaiwñwu. Pam God ahpiy tayawniwni, qa sinmuy amuhpiy'ò.

3 Noqw as kurs pantaqw, hal Jew-sínoniniqw ya pam pas sen nukñwa? Hak puyaw poñotkit akw tuvoyla hih-ta nukñway'ta? ² Qa sūpwata. Mohti yan'i: Pumuy hapi amumi God lavayiy mātavi. ³ Noqw as kurs haqawat qa tūtuptionsiwaniqw pep hintani? Kurs puma God qa tūtuptionsiwaqw ya sen pahsat God a'nò átsani? ⁴ Qae. Pay God pas qa átsani, nāmahin pi sohsoyam a'tsatni. Pi ura yan pey'ta: Nen um hin lavayhte' súañqawhqe pan mātaktimantani; pu ūmi hiñqacqawqum put ep yumoñwaltimantani, yan'i. ⁵ Noqw kurs itam qaanhinwise' God suan hinmaqat mahtaknaye' itam hiñqacqawani? Sen itam God hihta ep nāoyhqe qa sūantaqat kitotani? (Nu pay sinot an lavayhti.) ⁶ Qae. Pi as pantaniqw, ya God hin sinmuy amuñem qaanhtipuyamuy ep yúkuni? ⁷ Ispi kurs nu iatsay akw God qa hihta atsátaniqat mahtaknaqw ya pam hinoqw pas piw nāt nuy qaanhinmaqat an yukunani, suyan pi pam iatsay akw pas pavan hímuniñqey mātaktini? ⁸ Yaw haqawat itamumiq nukushiñqacqawqe itamuy sinmuy yan tutuqaynayaqat pañqacqaw: Pay itam hihta qaanhintsatskaqw himu lolma put ahpiy aniwhtini. Pan tūtutuqaynayaqam qalomáyukiwyaniqw pam amuñem sūanta.

No Man Is Righteous

⁹ Noqw hintani? Ya Jew-sinom qa-Jew-sinmuy amuhpenihqe pay ñas'ewya? Qae. Pas qa hin'i. Pi itam pay Jew-sinmuy-nikañw, pu qa-Jew-sinmuy pumuy wihkiyaqw, kurs pay qaanhtipu pumuy sohsoqmuy nāmi tuyqawi'ta. ¹⁰ Pi ura yan pey'ta: Pas qa hak sūanta, qae, qa ñas'ew sūkaa. ¹¹ Qa hak hihta pas antsanihqat māt-si'ta; qa hak God hepnuma. ¹² Puma sohsoyam God pōhuyat añqw lasya; sohsoyam sumiyankahkañw qa hihta apitoti; qa hak haqam lolmat hintsaki; qae, qa ñas'ew sūkaa. ¹³ Tōnaam tūamit aqw hōtsit anyuñwa; leñiy akw tūunatotoyñaya; lavayiam tsūtsu'tuy kelmokiyamuy anyuñwa. ¹⁴ Moayamuy añqw qalomálvayi pu unañwmoklavayi nōñanta. ¹⁵ Tuwat soq hakiy nīnayaniqey aw kaktayaya. ¹⁶ Puma hihta hovalantiwisa; sinmuy okiwsahsantiwisa. ¹⁷ Puma pasi'ñañwat qa tuwi'yūñwa. ¹⁸ Puma God qa kaptsi'yūñwa. Pan pey'ta. ¹⁹ Noqw itam navoti'yūñqw God Jew-sinmuy tutavot añ hinwisniqat òviy pumuy put maqa, qa hak kwiviyuaataniqat òviy'ò; pahsat pu sinom sopkawtaqam God ep qaanhtotiqey navoti'yūñwani. ²⁰ Paniqw hapi òviy kurs hin hak Moses tutavoyat an hinmaqey akw God aw sūantani; pi tutavo qaanhtiput hímuniñqat nuhtumi mahtaknaniqe òviy taviwa.

How God Puts Men Right

²¹ Noqw pu' hapi hak tutavot qaanhinmaqat hin God aw sūantaniqat itam navoti'yūñwa. Noqw Moses God lavay'aymuyatuy amumum añwu pay put pēna. ²² Hak Jesus Christ aw tuptionsiwhq God put sūantaqat pañqawu. God sohsoqmuy tuptionsiwayaqamuy pan lalvaya. Pi itam sohsoyam sunyuñwa. ²³ Pi itam sohsoyam qaanhtotiqe God añqw tayawinpit ñastatoti. ²⁴ Noqw pay itam qa sisviyat Christ Jesus atsviy qaanhtiput añqw mātaviwyaqe núokwayat ahpiy qenivo oyiwa. ²⁵ Pi God pan put enem yukuqw pam mokqe put aw tuptionsiwni'yūñqamuy qaanhtipuyamuy amuhpiy ayo yuku. Noqw God panhtiqe sūanhtiqey nuhtumi mahtakna, ura pam yūpahaqacqaw qa ñs puhtsemokqe hakimuy qaanhtipuyamuy aw qa tunatyawtaqee. ²⁶ Nihqe òviy pam Jesus Christ aw tuptionsiwni'yūñqamuy qenivo óyahqe pam sūanhtiqey yepahaq nuhtumi mahtakna. ²⁷ Noqw hak sen it ep kwiviyuaatani? Qa hak'i. Noqw hinhtiqw òviy'ò? Qa hak hintsakpiy ahpiy sūantat qapēwenaqw God put sūantaqat pañqawhqe òviy'ò. ²⁸ Noqw òviy nu pañqawu: Pay as sino hin tutaptiwhq nāmahin qaanhinmat, qapēwennit ahpiy God aw sūanta. ²⁹ Ya pay God pas Jew-sinmuy-sa Tutuyqawhqaamu? Ya pay pam imuy qa-Jew-sinmuy piw qa Tutuyqawhqaamu? As'a. Pay pam piw qa-Jew-sinmuy Tutuyqawhqaamu. ³⁰ Ispi pam sūka Godniñqee. Pam hapi Jew-sinmuy amuñaqw qapēwenni'yūñqamuy sūanyuñqat pañqawu, pu imuy qa-Jew-sinmuy amuñaqw qapēwenni'yūñqamuy piwu. ³¹ Noqw kurs ka itam pahsat Moses tutavoyat pay qa hihkay'toyñaya? As'a. Pi itam pu' pas put òqawhtoyñaya.

The Example of Abraham

4 Kurs huvam Abraham, yep qatsit ep itanay aw wūwayaa. Pam hin qenivo taviwa? ² Pi kurs Abraham hintsakpiy akw qenivo taviwe' pay soon hihta ep qa tsómokiwtani. Nikañw pam qa panwat qenivo taviwe' kurs pam God aw háqe'wat kwivilvayhtini. ³ Huvupatpi tutuvenit añ hin pey'ta: Abraham God lavayiyat tuptionsiwhq God put sūantaqat pañqawu. ⁴ Noqw tumalay'taqat hapi aw siviw qa kuwahtipuniñwu; pam put ahsatiatniñwu. ⁵ Noqw pay nāmahin pi as hak sūantaniqey òviy qa tumaltat, God aw tuptionsiwe' qenivo táviwñwu. Hak God aw tuptionsiwhq pam sūantaqat God pañqawñwu, nāmahin pi pam as put qa kaptsi'tañwuniq'ò. ⁶ Pam hapi hahlayhpit ep'e, ispi pam lolmat qa tumaltaqw God put sūantaqat pañqawhqe'ò. Noqw David yan put lavayhtiqe ⁷ Ura pañqawu: God hakimuy nukpanayamuy amuhpiy ayo yukuqw puma hahlayhpit epya, hakimuy qaan-

htipuyamuy pas sūs suhtokq'ō. ⁸ Pas hakiy aw Tutuyqawhqa qaanhtipuyat qa nono'q pam hahlayhpiy ep'e, kita. ⁹ Noqw ya pay pas poñotkit akw tuvoylaiwyuñqam-sa it hahlayhpit epyani? Sen pay put akw qa tuvoylaiwyuñqam piwu? Pi itam pañqawa: Abraham qapēvewnaqw God put súantaqat pañqawu. ¹⁰ Taay, noqw pam hisat put yan lavayhti? Sen poñotkiwtaq'ō? sen qa poñotkiwtaq'ō? Pam nāt qa poñotkiwtaq'ō. ¹¹ Noqw pam nāt qa poñotkiwkañw God aw tuptsiwhq pay pam súantaqat God pañqawu; nihqe pahsat pu pan lavayhti qey tu-awit'aniqey òviy pam poñotkit akw tuvoylatiniqat put ayata. Pahsat pu Abraham sohsokmuy tuptsiwni'yuñqamuy náamniqat God pañqawu, nāmahin pi as puma qa poñotkiwyuñq'ō; noqw pay puma piw súanyuñqat pam pañqawu. ¹² Pam piw imuy hakimuy poñotkit akw tuvoylaiwyuñqamuy náamni, nikañw qa sohsokmuy. Pam imuy hakimuy poñotkit akw tuvoylaiwkañw qapēvewnit añ hinwisqamuy náamni, itanay Abraham nāt qa poñotkiwkañw hin hinmaqat pan'i.

God's Promise Received through Faith

¹³ Pi God Abraham, pu natkomuyatuy pumuy tūwaqatsit máqaniqey aw pañqawu. Pam qapēvewnakañw God aw súantaqat òviy pam yan put āawna, pam tutavot an hinmaqat qa paniqw òviy'ō. ¹⁴ Noqw pay kurs ima Moses tutavoyat an hinwisqam-sa tūwaqatsit makiwyaniqw pep pu' God hihta āawnaqw paysoqtini, piw itahqapevewni paysoqtini. ¹⁵ Pi God sinmuy hin hinwisniqat tutaptaqw, pep pu' pumuy amuñem hin yúkuni; pi as tutavo qa háqamniqw soon pi as sinom tutavot añqw lasyani. ¹⁶ Pi God put aw tuptsiwni'yuñqamuy tūwaqatsit máqaniqey amumi pañqawu, pam núokwat ahpiy put panhtiniqey nāwaknaqe òviy'ō. Noqw òviy sohsoyam Abraham timat tūwaqatsit makiwyani, ima hakim Moses tutavoyat makiwyaqamu, pu ima hakim Abraham an qapēvewnit añ hinwisqam piwu. Pam hapi sohsokmuy itamuy tuptsiwni'yuñqamuy náamu. ¹⁷ Pi ura yan pey'ta: Nu hapi uñ kaysiwhqamuy nanāpwatuy sinmuy náamtoynani. Noqw pam God qapēvewnaqe putniqw pay pam pumuy náamu. Pi God qayesqamuy taytoynañwu, piw himu qa háqamniqw put pay háqamniqat an lalvayñwu. ¹⁸ Noqw nāmahin pi pam hihta qatuptsiwni'ewakw unañwvahi'si'kañw God qapēvewna; nihqe òviy pam kaysiwhqamuy sinmuy náamti; ura put ahpiy qaan'ewakw hintaqam sinom aniwhtiniqat God pañqawu. ¹⁹ Noqw òviy pam pas qaōwítuptsiwa, nāmahin pi as putniqw tokoat pay qa taytaq'ō, pam tsivót-sikip súnathaqam yahsañwni'ta; piw Sarah tiylawh qey añ ruhpa. ²⁰ Noqw pay Sarah Abraham enem ti'vaniqat God yan put āawnaqw Abraham qapēvewnaqe qa nánekmat tuptsiwniy ep suyhtsepñwat pas pavan òqawi'maqe God pas hihtata. ²¹ Pi pam God aw navoti'taqw pam hihta hin yuke' aw antsañwu. Noqw òviy pam put aw tuptsiwa. ²² Noqw paniqw hapi pam qapēvewnaqey ahpiy suantaqat God pañqawu. ²³ Noqw pam put súantaqat pañqawhq pan tutuvenit añ pey'ta. Nihqe qa Abraham enem-sa pey'ta, ²⁴ Nikañw pay itamuy hakimuy Abraham an God aw tuptsiwni'yuñqamuy amuñem piwu. Pi pam Jesus Christ Itahtutuyqawh qay mokiwyu añqw ahoy tātayna, ²⁵ Pam itahqaanhtipuy ep mokniqe taviwhq'ō. Pam mokqe itamuy qenivo óyaniqe òviy ahoy tātayi.

Right with God

5 Noqw òviy itam qapēvewnayaqw Jesus Christ Itahtutuyqawhqa itamuy God enañ namivöhikna. Noqw pan hapi itam God aw súanyuñwa. ² Pu itam qapēvewnayaqe God núokwayat añ hinwisniqat Jesus Christ yan itamuñem yuku, nihqe itam Christ amum kaptsi'tiwyaniqey tunatyawkañw hahlayya. ³ Pu itam qa it-sa ep hahlayyat, Christ enem kánanvotyayey ep hahlayya. Pi itam kánanvotye' nakwhani'yuñwniqey tuwi'vayaniqey navoti'yuñwa. ⁴ Nen itam nakwhani'yuñwniqey tuwi'vaye' tukwsiwyuñqey navoti'yuñwa. Nen itam tukwsiwyuñwe' Christ amum kaptsi'tiwyaniqey tunatyawyuñwni. ⁵ Itam yan tunatyawkañw qa hihta ep okiwsaniwyat itahñoyiy aw yórikyani; pi Qahováriwtaqa Hikwsi itamumi God ahpiy noiwhqa itah'unañwpeq qatu; nihqe pam God itamumi unañway'taqat itamuy pas suyan āawna. ⁶ Pi nāt itam God tunatyayat añ qa òqawi'yuñqw pu put qa kaptsi'yuñqw suhpahsat Christ itamuñem mōki. ⁷ Ispi soon ka hak hakiy súantaqat enem mokniq'ō; nikañw pay ka hak hakiy su'pat enem moknik suhta'ewni. ⁸ Noqw pi God itamumi unañway'taqey yan mahtaknaqw itamuy nāt qaanhinwisq Christ itamumñem mōki. ⁹ Nihqe Christ itamuñem mokqe itamuy qenivo oya. Noqw itam it navoti'kañw pam pas suyan God itsivuyat añqw itamuy ayo óyaniqat qapēvewnaya. ¹⁰ Pi itam pay nāt God tuwqamatniqw put Tiat mokqe itamuy God enañ namivöhikna; noqw soon qa tis pi òviy itam put qatsiyat ahpiy ayo nóñakiwtani. ¹¹ Nihqe itam qa it-sa ep hahlayyat, Jesus Christ Itahtutuyqawh qay añ God ep hahlayya; put hapi ahpiy itam God amum namivöhikiwya.

Adam and Christ

¹² Yanta. Ura Adam qaanhtiqw sinom sohsoyam put atsviy qaanhtoti, piw qaanhtotiqe mokiwyu akw tuyqawiwyuñwa; pi sohsoyam qaanhtotiqee. ¹³ Itam navoti'yuñqw as tutavot qa háqamniqw sinom qaanhinwisq pumuy tutavot añqw lasyaqat God qa pan pumuy pañqawu. Noqw pay God Moses ahpiy sinmuy hin hinwisniqat nāt qa tutaptaqw tūwaqatsit ep sinom pay qaanhinwisa. ¹⁴ Oviy pi puma mokiwyu aw pohtaya, sohsoyam

hakim Adam ańqw Moses aw pahsavo yesqamu. Puma Adam hinhtiqat qa pan qaanhtoti. Pam pi God ańqw mewnit qatuqayvasta. Noqw pam sopkawtaqamuy sinmuy qeniyamuy ep wunu, it hakiy pítuniqat an'í. ¹⁵ Noqw God núokwaat Adam qaanhtipuyat qa anta. Pi Adam qaanhtiqw kaysiwhqam mokiwuy ep öki; nikańw God sinmuy ökwatuwhq kaysiwhqam kuwahtiput makiwya, Jesus Christ núokwayat ahpiy'ó. ¹⁶ Noqw God kuwahtipuat Adam qaanhtipuyat qa anta. Pi Adam qaanhtiqw sinom sohsoyam so'niqat God pan amuńem yuku. Nikańw sinom kaysiwhqam qaanhtotiqw God pumuy ökwatuwhqqa qa hinwat amuńem yukut pumuy mātavi. ¹⁷ Pi ura Adam qaanhtiqw, öviy sinom so'ni. Noqw pay God itamuy ökwatuwhq Jesus Christ itamuńem sisvit itamuy qenivo oya. Noqw öviy itam yesni, pu put amum mońw'iwuńwni. ¹⁸ Pi ura Adam hihta ep qaanhtiqw sinom sohsoyam so'niqat God amuńem yuku. Noqw pan hapi Jesus Christ hihta ep súantiqw sinom sohsoyam qenivo oyiwe' yesniqat God amuńem qenit yuku. ¹⁹ Pi Adam qa tuqayvastaqw kaysiwhqam qaanhinyuńqey pan yukiltoti; noqw pay pan hapi Jesus Christ God aw tuqayvastaqw kaysiwhqam súanhinyuńqey pan yukiltoti. ²⁰ Noqw God sinmuy hin hinwisniqat tutaptaqw pahsat pu puma pas pāpu qaanhinwisa. Noqw pay puma pas pāpu qaanhinwisq God tis pas pavan pumuy ökwatuwa. ²¹ Ura as qaanhinwisqam mokiwuy aw öki. Noqw pan hapi God hakimuy ökwatuwhqqa pumuy súanyuńqat pańqawhqe qatsit qaso'taqat pumuy huyta, Jesus Christ Itahtutuyqawhqaq ahpiy'ó.

Dead to Sin but Alive in Christ

6 Noqw itam hińqaqwani? Ya sen itam yūmosa qaanhinwisni, God núokwayat pas pavan mahtaknayanige öviy'ó? ² Pas sóoni. Pi hak mōke' qaanhtiput soon qa qe'tini. Noqw pan piw itam qa hihta ep qaanhtotini. ³ Pi itam Christ amum soa, itam hakim kūyit akw tuvoylatotiqe put aw tōnaltiqamu. Ya uma it qa navoti'yuńwa? ⁴ Nihqe itam kūyit akw tuvoylatotiqe put amum so'qe āmiwya; nihqe itam put amum āmiwyaqqa Nayat lolmat öqalayay akw ahoy tātayya, pūhut qatsit ań hinwisniqqa öviy'ó, Christ hin tātayhqaq pan'í. ⁵ Pi itam put an soe' āmiwye' kurs pi hin itam piw qa put an tātayyani. ⁶ Pi itam navoti'yuńqw itahhisatqatsi put amum nahoylehtsit aw muiwa, itahtokoy qalomātuńlayiat ayo yukiniqat öviy'ó; noqw qaanhtipu pāpu itamumi qa tuyqawi'tani. ⁷ Pi mokqa qaanhtiput ańqw mātaviwńwu. ⁸ Noqw itam Christ amum so'qe pay itam soon piw put amum qa yesniqey tuptsiwń'yuńwa. ⁹ Pi itam navoti'yuńqw Christ mokiwuy ańqw ahoy tātayhqe soon pāpu mokni; pi mokiwu pāpu put aw qa tuyqawi'tani. ¹⁰ Pam sūs mokqa qaanhtiput áńwuta; pu pam tātayhqe God eńem qatu. ¹¹ Noqw öviy hapi uma so'qey nāmi wūwantotani, pi mokqa qaanhtiput soon qa qe'tini; nikańw uma Itahtutuyqawhqaq Jesus Christ aw tōnalte' God eńem yesni. ¹² Uma umuhtokoy súlawhtińwuqat qaanhtiput aw qa mātatveni, taq ka qaanhtipu umumi mońw'iwuńw'ö; uma umuhtokoy tuńlayiyat qa ań hinwisni. ¹³ Pu uma umuhtokoy qaanhtiput qa aw noayamantani, taq ka uma put akw qaanhtiput tumaltotani. Uma qa panyuńwt God aw nānoi'yuńwni, so'pumuy amuńaqw ahoy yesvaqey pan'í, pu umuhtokoy God aw noi'yuńwni, suan hinwisniqqa öviy'ó. ¹⁴ Pi qaanhtipu soon pāpu umumi tutuyqawni; pi itam tutavot qa aw yanyuńwt God núokwayat aw yanyuńwa.

Slaves of Righteousness

¹⁵ Noqw hintani? Ya itam pahsat pu qaanhtiput ań hinwisni, itam God núokwayat aw yanyuńqey tunatyawkahkańwo, qa tutavot aw'í? Pas sóoni. ¹⁶ Ason hak hakiy sukw tunatyayat aw tūqaytanige öviy aw nāmatave' pam put tūwikiatni? Ya uma it qa navoti'yuńwa? Noqw öviy kurs uma qaanqatsit ań hinwise' uma put aw tūtuwiktni, pu umuh'ahsati mokiwuni. Pu kurs uma God aw tuqayvastote' God tūwikimatni, piw súan qatsit put ańqw makiwani. ¹⁷ Nu God aw umuhpe hahlayhtima, itupkomu. Pay as ura uma hisat qaanhtiput tūwikimatu; nikańw kwakwhat pi hak umuy lomatuawit tutuqaynaqw uma put kwusuyaqqa umuh'unańwpeq put tūtuptsiwa. ¹⁸ Noqw öviy uma qaanhtiput ańqw mātaviwyaqqa God aw tūwiktotiqe suan hinwisa. ¹⁹ Nu hapi pay sinot tuwiyat an umumi yuaata; pi umuy māmatsyaniqw pam umuńem qatuvosi. Pay ura uma hisat umuhtokoy itséheeqatsit, pu nānańumo qaanhinsatskaniqey aw nānoi'yuńwa. Nikańw pay uma pu' hapi umuhtokoy suan qatsit aw noi'yuńwni, uma suan hinwisniqqa öviy'ó. ²⁰ Taq ura uma qaanhtiput aw tūtuwiktnihqe uma suan qatsit qa aw tunatyawyuńwa. ²¹ Taay, noqw ya uma qaanhtiput ańqw hihta nukńwat tutwa? Qa hihtaa. Pi uma pu' put ep hahmanya. Pi qaanhtipu mokiwuy hihkay'ta. ²² Noqw uma hapi pu' qaanhtiput ańqw mātaviwyaqqa God awwat tūwiktoti; nihqe uma put ańqw súanqatsit makiwani, pu so'ńwamiq qatsit qaso'taqat himuy'vayani. ²³ Pi mokiwu qaanhtiput ahsatiata; noqw pay qatsi qaso'taqqa God kuwahtipuata, Itahtutuyqawhqaq Jesus Christ ań'a.

An Illustration from Marriage

7 Sino hihsavo qátuniqey pahsavo tutavot kaptsi'mani. Ya uma it qa navoti'yuńwa, itupkomu? Nu hapi tutavot tuwi'yuńqamuy amumi penta. ² Pi wuhti puwsuńway'taqqa puwsuńway aw som'iwtańwu, puwsuńwaat

hihsavo qátuniqat pahsavoo; nikañw ason puwsuñwaat mokq pep pu' pam put añqw mātaviwñwu. Tutavot añ yan hapi pey'ta. ³Noqw òviy kurs nāt puwsuñwaat qatuqw pam suk w amum qatupte' pam yoñaywuhti túñwantiwñwu; nikañw kurs pay puwsuñwaat mokq pahsat pu pam tutavotniqw put añqw mātaviwñwu; nihqe òviy pas as pi nāmahin piw hakiy amum qatupte' pay qa yoñaywuhti túñwantiwñwu. ⁴Panta itupkomu. Noqw òviy hapi uma Christ amum so'qe tutavot añqw mātaviwyuñwa, uma Christ ámumtotiniqee, it hakiy moki wuy añqw ahoy tātayhqat ámuma, nihqe uma God eñem tumalay'yúñwñwu. ⁵Pi ura itam nāp itahtunatyay añ hinwisq tutavo itamuy mēwantaqw itam pas pāpu qaanhinwiskahkañw moki wuy aw òkiwisa. ⁶Noqw pu' hapi itam Christ amum so'qe tutavot itamuy nuy'taqat añqw mātaviwyaqe Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy pūhut qatist makiwya. Ura as itam hisat tutavot añ hin pey'taqat pan God eñem tumalay'wisa; nikañw pu' hapi Qahováriwtaqa Hikwsi itamumi hin tutapti'maqat itam pan put eñem tumalay'yúñwa.

Law and Sin

⁷Noqw itam pahsat hinqaqwani? Ya tutavo qaanhtiput súanta? Qae. Pi as tutavot qa háqamniqw nu soon qaanhtiput hímunihqat tuwí'tani. Pi tutavot ep yan pey'ta: Um hihta qa uhhimuy qa tuñlay'tani. Pay kurs as qa pan pey'taqw nu soon tuñlayit hímunihqat tuwí'tani. ⁸Pi as tutavo tuñlayit hímunihqat nuy tutuqaynaqw pahsat pu nu pas pāpu híhihta tuñlay'ta. Pi nu as nāt tutavot qa tuwí'taqw soñawnen pi tutavo qa háqamo; noqw òviy kurs nu hin tutavot añqw lasni. ⁹Ura nu hisat mewnit nāt qa tuwí'taqe hahlaykañw qatu; nikañw nu put tuwí'vaqe qaanhtiniqey pas pāpu nāwaknaqe qahahlayhtiqe soñawnen mōki. ¹⁰Pas as sinom yesniqat òviy tutavo mātaviwa; noqw pay nu put aw navotq kurs sinom put ahpiy so'ñwu. ¹¹Pi nu tutavot tuwí'vaqe qaanhtiput ahpiy ūnatiwhqe soñawnen mōki. ¹²Noqw òviy hapi God tutavoat pas qahováriwta, pu mewni qahováriwta, súanta, pu lolma. ¹³Ya sen tutavo lolmanihqa nuy nīna? Pas qae. Pi nu qaanhinmakañw tutavot añqw lahsi, nihqe nu tutavotniqw moki wuy híhkay'tani. Pi tutavo qaanhtiput suhputsnaniqe taviwa, qaanhtiput pas nuhtsel'ewakw put akw mātaktiniqat òviy'ò.

The Two Natures in Man

¹⁴Pi itam navoti'yúñqw God tutavoat Hikwsit ahpiy mātaviwa; noqw pi nu nāp itunatyay añ hinmakañw qaanhtiput aw túwikiniñwu. ¹⁵Pi nu hintsakqey qa mātsi'ta. Pi nu hinhtiniqey nāwakne' soq qa put panhtiñwu; pu nu as hihta aw qa suhtaq'ewnikañw soq putwat hinhtiñwu. ¹⁶Noqw òviy nu as hihta qa nāwaknakañw soq putwat hinhte' pahsat pay God tutavoyat lolmanihqat nu pañqawñwu. ¹⁷Noqw òviy hapi pāpu nu qa nahpiy put hinhtiñwu, pi qaanhtipu inuhpe pakiwtaqw òviy nu pantsakma. ¹⁸Pi nu navoti'taqe kurs hin pas nāp hihta lolmat hintsakni. Pay nu as hihta lolmat tumaltaniqey tunatyaltiñwu; nikañw hin nu put lolmat hinhtiniqey qa túwañwu. ¹⁹Pi nu as lolmat hinhtiniqey nāwaknakañw put qa panhtiñwu; pu nu hihta qalolmat as qa hinhtinikañw tuwat soq put panhtiñwu. ²⁰Noqw òviy hapi nu hihta as qa nāwaknakañw put panhte' qa nahpiy put panhtiñwu; pi qaanhtipu inuhpe pakiwtaqw òviy nu pantsakma. ²¹Noqw nu navoti'taqw kurs panta: Kurs nu as hihta lolmat hinhtiniqey nāwaknaqw pay kurs qalolma piw inumum yanta. ²²Pi nu as pas iunañwpeq God tutavoyat añ nāhahlayna. ²³Nikañw nu itokoy túwahqe pay kurs pam hihtawat nāwaknaqw iwuwñwu sukwat nāwakna; noqw nu itokoy qalomátuñlayiyat aw túwik'i wta. ²⁴Nu iunañnaqw God eñem tumalay'taniqey nāwakna, nikañw nu itokoy akw qaanhtiput eñem tumalay'ta. Is ohi, oki w himu nū! Ya sen hak itokoy tuñlayiyat moki wuy aw nuy wíki'maqat añqw nuy ayo távini? Pas nu God aw hahlayhti, Jesus Christ nuy ayo táviq'ò.

Life in the Spirit

8 Pi God itamuy Christ Jesus aw tōnawtaqamuy qa hinwat yukunani, itamuy hakimuy nāp itahtunatyay añqw lasyaqe Hikwsit tunatyayat añ hinwisqamuy. ²Pi itam Jesus Christ aw tōnaltiqe Hikwsit òqalayay aw nānoi'yúñwa, nihqe qaanhtiput òqalayay-nikañw pu moki wut òqalayay añqw mātaviwyaqe qatsit himuy'vaya. ³Pi tutavo kurs hin hakiy qaanhtiput añqw ayo távini, kurs hak put suan hinmaniq'ò. Noqw pay God pas nāp Ti y taviqw pam sinmuy qaanhtotiwuqamuy amún tokoy'va, nihqe itahqaanhtipuy ep mokqe qaanhtiput áñwuta, put pāpu itahtokoy aw qa moñw'iwtaniqw òviy'ò. ⁴Noqw pahsat pu itam Hikwsit tunatyayat añ hinwisqam tutavot suan tunatyayat aw antsanyani, nāp itahtunatyay qa añ hinwiskahkañwo. ⁵Pi nāp tunatyay añ hinwisqam put-sa aw tunatyawyuñwa; pu Hikwsit tunatyayat añ hinwisqam Hikwsit tunatyayat aw tunatyawyuñwa. ⁶Nāp tunatyay añ hinwisqam moki wuy aw òkiwisa; noqw pay Hikwsit tunatyayat aw tunatyawyuñqam kwakwhat unañwat, pu qatsit tutwani. ⁷Pi nāp tunatyay añ hinwisqam God aw qa suhtaq'ewya. Puma God aw qa tuqayvas-tota; òviy puma soon put tunatyayat añ hinwisni. ⁸Nihqe òviy nāp tunatyay añ hinwisqam kurs hin God unañwveyani. ⁹Noqw pi uma nāp umuhtunatyay qa añ hinwist, Hikwsit tunatyayat añ hinwisa, kurs God Hikwsiat pas antsa umuh'unañway ep pakiwtaq'ò; noqw kurs Christ Hikwsiat hakiy ep qa pakiwtaqw pay hak qa put sinoatniñwu. ¹⁰Noqw kurs Christ hakiy ep qatuqw God hakiy qenivo táviñwu; noqw òviy hakiy hikwsiat qátuni;

noqw pay tokoat qaanhtiput atsviy mokpuni. ¹¹ Noqw kurs put Hikwsiat hakiy ep qatuqw suyan pi pam hin Christ ahoy tātaynaqey pan piw kurs hin hakiy tokoyat mokñwuqat ahoy qa tātaynani, Hikwsiy hakiy ep qá-tuhqat ahpiy'o. ¹² Noqw òviy'o itupkomu, itam yahpiy haqahpiy nāp itahtunatyay aw qa tūtuwiktu; nihqe òviy itam itahtokoy tuñlayiyat qa añ hinwisni. ¹³ Taq hak nāp tunatyay añ hinmaqa mokni; nīkañw hak Hikwsit añ nāp tunatyay ayo yuke' qátuni. ¹⁴ Pi hihsa'nihqam God Hikwsiyat akw tsāmiwyaqam hapi God tīmatu. ¹⁵ Pi itam God Hikwsiyat makiwyaqey God timatniwhtoti. Itam qa tūtuwiktniwhtoti. Ura as itam God pas pavan mamqasya, nīkañw itam pu' qa pan put mamqasya, nīkañw Hikwsit añ itam Abba, Itanaa, yan God aw hiñqawwisa. ¹⁶ Pi God Hikwsiat itah'unañwpeq itam God timatnihqat itamuy āawna. ¹⁷ Noqw kurs itam God timatnen, itam Christ amum sohsok hihta himuy'vayani, God sohsok hihta itamuy máqaq'ò. Kurs itam Christ amum hihta añ kānan-votyey' piw put amum kaptsi'tiwyani.

The Future Glory

¹⁸ Pi hisat aw pituqw, itam Christ amum kaptsi'tiwyani. Noqw nu it aw wūwaqey hihta ep kānavotqey pay qahih-tata. ¹⁹ Pi yañ sohsok himu yukiwyuñqa kwañwtoynayakahkañw God tīmuyatuy māaktotiniqat òviy maqaptsi'yuñwa. ²⁰ Pi yañ himu yukiwyuñqa qa nahpiy nukwsiwhti, pi God ahpiy'o; noqw pay pam put pasiwnaniqey tunatyawta. ²¹ Pi yañ himu yukiwyuñqa sūlawhtotiñwu; nīkañw ason God timat qatsit qaso'taqat pas suyan himuy'vayani. Noqw pahsat pu yañ himu yukiwyuñqa pumuy amumum alòntote' pāpu qa sūlawhtotini. ²² Pi itam navoti'yuñqw yañ himu yukiwyuñqam sumiyankañw pew pahsavo soñawnen tiylawhqe eykitaqat anta. ²³ Noqw itam nuhtum itah'unañwpeq eykikahkañw hisat itam God tīmatnihqey māaktotiniqey maqaptsi'wisa, pep pu' itahtoko alòntotini. Pi God itamuñem pan yúkuhqe mahtaknaniqey òviy itamumi Qahováriwtaqat Hikwsit noa. ²⁴ Pi itam pan tunatyawkahkañw ayo nõña; noqw hak hihta tuwe' pāpu qa put òviy maqaptsi'tañwu; ispi hak hihta pay tuwe' ya hinoqw nāto piw put òviy maqaptsi'tañwu? ²⁵ Nīkañw itam hihta qa tuway'kahkañw maqaptsi'yuñwa; itam pas suyan alòntotiniqey navoti'yuñqe qa ònaiwkahkañw pay òviy maqaptsi'yuñwu. ²⁶ Pu pan hapi òviy pay piw i' Hikwsi itamuy hihta añ qa pasiwyuñqat ep itamumi unañwtavi'ta; pi itam as hin hihta òviy tūviñlalwaniqey qa tuwi'yuñwa; noqw itam kurs hin lavayhtotinihkañw itah'unañwpeq eykitaqaw Qahováriwtaqa Hikwsi pas nāp itamuñem God aw okiwhtima. ²⁷ Noqw God u'nañwat añ purimaqa Hikwsit wuwniyat navoti'ta, ispi pam God tunatyayat an put sinomuyatuy amuñem okiwhtima. ²⁸ Noqw itam navoti'yuñqw God sinomuy amuñem sohsok hihta lolmat tumalay'ta, ima hakim put tunatyayat ahpiy wáñwayniwyaqey put aw unañway'yuñqamuy pumuy amuñem'i. ²⁹ Noqw God sohsokmuy sinomuy amumi añwu pay navoti'taqey pumuy namorsta, nihqe puma put Tiyat hin son'iwhqat an yukiltotiniqat amuñem yuku; noqw Christ kaysiwqamuy nānatupkomuy amuñaqw mohpeq'a. ³⁰ Pu pam hakimuy añwu pay namorstaqey pumuy wáñwayi, pu hakimuy wáñwayhqe pumuy qenivo oya, pu pam pumuy qenivo óyahqe puma put Tiyat amum kaptsi'tiwyaniqat tunatyawta.

God's Love in Christ Jesus

³¹ Noqw itam it ep hiñqawwani? Kurs God itamuy paañwantaniqw hak sen itamuy áñwuy'tani? Kurs hak'i. ³² Pi God Tiy qa kahkawnat sohsokmuy itamuñem put mokniqat òviy añqw tavi. Nihqe panhtiye suyan pi pam sohsok hihta itamuy paysoq huytani. ³³ Ya hak sen God namorayamuyatuy amumiq hihta tutupni? Pi God pumuy qaanhtipuyamuy ayo yuku. ³⁴ Ya hak sen itamuñem qalomáyukuni? Sen Christ Jesus panhtini? Pi pam itamuñem mōki, piw mokiwyu añqw ahoy tātayhqe God putvaqey qatu; pam pep itamuñem lavayi'ma. ³⁵ Christ itamumi unañway'taqw ya sen hak put añqw itamuy tsīkani? Pas kurs hak'i. Itam ka kānanvotpit akw sóon'iwyuñwani, okiwsaniwyani, tsōñsoiwyuñwani, yuwsit ñastayani; hihta nuhtsel'ewakw añ kuyyuñwani, sipwuhahpit akw qóyaniiwyani. Nīkañw itam it añ kuhkuyve' Christ añqw qa ayo tsīkaniwyani. ³⁶ Pi ura yan pey'ta: Pi itam uhsinomnihqey òviy tāwanawit qóyaniiwya; itam pūmuyniqw kanelmuy qóyaniiwyaqamuy amunyuñwa. ³⁷ Itam kānanvotpit añ kuhkuyve' qa unañwsoe' hahlayyani, Jesus Christ itamumi unañway'taqat navoti'kahkañwo. ³⁸ Pi nu pas nātuptsiwnaqw soon himu God añqw itamuy ayo tsīkani, sen mokiwu, sen qatsi, sen òveqatsit añqw hoñvia'yatu, sen mohpeqyaqamu, sen òqalat pasiwyuñqamu, sen himu pu' yañ hinyuñqa, sen himu nātoniqa, ³⁹ Sen òveqatsit ep yesqamu, sen maskiñaqaw hoñvia'yatu. Pi God Jesus Christ Itahtutuyqawhqaqay añ itamumi unañway'ta, noqw òviy soon himu yukiwhqa put añqw itamuy ayo tsīkani.

God and His Chosen People

9 Christ nuy pas súañqawhqaqat inumi navoti'ta, pu Qahováriwtaqa Hikwsi nuy qa atsálawhqaqat iunañwpeq yan nuy āwinta. ² Pas nu a'ñö putuiwkañw sutsep isinomuy amuñem iunañwpeq qahahlayi. ³ Pay pi as nu tatam isinomuy, pu inuhpivituy amuñem Christ añqw tūviwtanikañwo. ⁴ Puma hapi Israel-timatu; puma hapi God timkiwamatu, pu put lolma tālaat as amumum yanta; pu God pumuy amumi hīhihta pasiwna; pu pumuy

amuhpiy sinmuy hin hinwisniqat tutapta; pu puma hapi hakim hin God eñem tumaltotaniqat tuwi'yuñwa; pu pumuy amuñem hīhihta lolmat hintsakniqey āawna. ⁵ Pu hakim pavansinom pumuy námatu; pu Israel-sinmuy amuhpiy Christ tokot añ pitu; pam hapi sohsokmuy amupyevenihqe mohpeqnihq. Pam hapi God sutsep tayawintiwa. Nam yantani. ⁶ Nīkañw suhpan pay God lavayiat qa aniwhtiqat qa panta; pi qa sohsoyam Israel ahpiy nõñakqam God timatu. ⁷ Pu God qa sohokmuy Abraham tímuyatuy namorsta; pi ura pañqawu: Ason hapi Isaac timat Abraham timat túñwantiwyani. ⁸ It hapi nu pañqawu: Ima tokot-sa ahpiy aniwhtiqam qa puma God tímatu; pi God awiniyat ahpiy aniwhtiqam hapi tímatnihqey pan pohtoylaniwyuñwa. ⁹ Yan ura God Abraham aw lavayhti: Yahsañwuy yañqe qalawmaqwu nu pítuni; noqw Sarah pay tiyohyat tí'tani. ¹⁰ Pu qa panis-sa panta: ura Rebecca hakiy itanay Isaac eñem sūs nõ'yilti, ¹¹ Noqw ura tsāyom nāt qa tihtiwqhē hihta lolmat, piw qalolmat qa haqam hinhtiqw Rebeccat aw yan lavayhtiwa: Wūyoqwa hapi tsākwwat eñem tumalay'tani, kita. Pi God hin tunatyawtaqey pan hakiy namorstañwu, hakiy hintsakpiyat qa ahpiynit, pas nāp tunatyay ahpiy'o. ¹³ Pi ura yan pey'ta: Nu añqaww Jacob aw unañway'kañw Esau nu aw qa suhtaq'ewa, yan'í. ¹⁴ Noqw ya sen itam God hihta ep qa súantsakqat pañqawwani? Qae. ¹⁵ Oviy pi ura pam Moses aw pañqawu: Nu hakiy õkwatuwnik put õkwatuwmantani; pu hakiy aw unañwtapnik put aw nu unañwtapmantani, kita. ¹⁶ Noqw õviy qa hak pas nāp tunatyay ahpiy namorstiwnwu, sen õqalay ahpiy'o; pas hapi God hakiy õkwatuwhq pantañwu. ¹⁷ Oviy pi God tutuvenit añ Pharoah aw pañqawu: Pi nu yaniqw uñ wuñwna, nu uhpe iõqalay mātaktaniqe õviy'o, nen inatñwaniy tūwaqat-sit añ ahsupoq tunvotnani. ¹⁸ Noqw õviy hapi pam hakiy õkwatuwnik õkwatuwnwu, pu hakiy a'nõ unañwtoy-nanik pantsañwu.

God's Wrath and Mercy

¹⁹ Noqw ka hak soon inumi qa pañqawni: Noqw hinoqw pam nāt piw hakiy aqw hiñqawlawñwu? Ya hak haqam put tunatyayat aw rohomtiniqey aw õqala? ²⁰ Qa panta, tāqa; ya um haknihqe õviy God aw kolilita? Ya sen haqam himu yukiwtaqa put yúkuhqat aw pañqawni: Ya um hinoqw nuy yanhaqam yuku, kítani? ²¹ Ya tsaqavotlawhqa tsõqat aw qa tuyqawi'tañwu? Ya sen pam sukw tsõqat añqw hihta nukñwat yúkukañw pu pay piw put añqw hihta hin'ewakw yúkuniqey aw qa õqala? ²² Pi haqawat sivuskwit an nawus hovalniwyani. Noqw pay God pumuy amumi wuhko maqaptsi'ta. Nīkañw ason pam pumuy hovalanik itsívuy mahtaknani, pu õqalay. ²³ Nīkañw pam hakimuy Chrsit amum kaptsi'tiwyaniqat õviy añwu pay pumuy namorsta. Pam namorayamuy amumi núokway, pu pas hímuniqey mahtaknani, ²⁴ Itamumii, itam put ahpiy wánwayniwyaqamuy amumii, Jew-sinmuy amumii, pu qa-Jew-sinmuy amumi píwu. ²⁵ Suyan pi pam qa-Jew-sinmuy enañ wánwayi; õviy pi Oseet tutuveniyat añ yan pey'ta: Nu hakimuy qa isinomuy amumi pañqawni: Uma hapi isinomu, amumi kítani; piw nu sinmuy amumi qa unañway'taqey amumi pañqawni: Nu umumi pas unañway'ta, kítani. ²⁶ Piw yan'í: Ura pam haqam puma qa sínomnihqat amumi pañqawhqa pay pep piw puma God qátuhqat tímatnihqat yan amumi lavayhtiwni. ²⁷ Noqw Esaias pi pas tsa'lawhqe Israel sinmuy lavayhtiqe pañqawu: Nāmahin pi as Israel timat pātuwaqatsit qalavaqe pisat an qaan'ewakw hintaqw pay hapi híkiyom-sa ayo nõñakni. ²⁸ Pi Tutuyqawhqa tūwaqatsit ep sinmuy amuñem pay yuku. Ason hisat aw pituqw pam suan yuke' supsiwnani. ²⁹ Pu ura pi Esaias pay mohti pañqawu: Pas as qaan'ewakw hintaqamuy amumi Tutuyqawhqa itamuñem qa poshumtaqw soon itam Sodom ep sinmuy qa amún súlawhtini, pu Gomorraht ep sinmuy amún hovalniwyani.

Israel and the Gospel

³⁰ Taa, noqw itam it ep hiñqawwani? Ima qa-Jew-sinom suan hinyuñwniqey añ qa õ'qalyaqw God pumuy suan hinyuñwniqat pan amuñem yuku, puma qapēvewnayaqw õviy'o. ³¹ Noqw pay Israel-sinom God tutavoyat ahpiy suan hinyuñwniqey añ õ'qalyaqam tutavot añ qa kuhkuyva. ³² Noqw ya hinoq'õ? Puma pi tuptsiwnit qa ahpiy put añ õ'qalya, púmuyniqw hak God tutavoyat hintsakpiyat ahpiy put túwañwuniq'õ. Soñawnen pi puma owat ep múnukya. ³³ Pi ura pan pey'ta: Meh, nu hapi Sion ep owat távini. Sinom put ep wíwakya' múnukyani; nīkañw put aw tuptsiwhqa pas soon hamanhtini. (I' owa Christ tuawi'ta.)

10 Itupkomu, pas pay okiw Israel-sinom ayo nõñakniqat nu amuñem iunaññaqw nāwakinma, pu amuñem God aw tūviñtima. ² Pi nu amumi navoti'taqw puma God eñem qanātusi'yuñwa; nīkañw qa suan navoti'yuñwa. ³ Pi hak Christ aw tuptsiwhq Christ hakiy qenivo tave' tutavot añqw hakiy mātapñwu. Yan hapi hak God aw súantañwu. Noqw pay puma it qa navoti'yuñqe Moses tutavoyat añ hinwisniqey akw God unañwveyaniqey añ õ'qalya, nihqe Christ pöhuyat añ hinwisniqey qa nānawakna.

Salvation Is for All

⁵ Noqw hak tutavotniqw hin qenive wúnuhqat Moses pas nāp yan lavayhti: Hak tutavot an suan hinmaqa put akw qatsit túwani, kita. ⁶ Noqw lavayi hakimuy qapēvewnayaqamuy, qenivo oyiwyaqamuy amumi yanwat lal-

vaya: Uma qa umuh'unañwpeq yan lavayhtotini: Ya sen hak ðñaqw Christ hawnaniqe ðveqatsit aw wupni? ⁷ Piw qa yan'i: Ya sen hak Christ so'pumuy amuñaqw ahoy tātaynaniqe atkamiqhaqami a'nö hötsit aqw pákini? ⁸ Noqw pay tutuvenit añ yan pey'ta: God lavaiyat umuy āawnaya, noqw pam umuhmoamiq pakiwta, piw umuh'unañway aqw'a, yan'i. Noqw as sinom lavayit aw tuptsiwyaniqat ðviy itam piw yanwat lavayta: ⁹ Ason um Jesus God ahpiy mokiwuy añqw ahoy tātayhqat pas uh'unañwpeq tuptsiwe' piw pam hapi Tutuyqawhqanihqat pañqawe' um ayo yámakiwtani. ¹⁰ Pi sino unañwpeq tuptsiwe' qenivo yámakiwtani, pu Jesus Tutuyqawhqalawe' ayo yámakiwtani. ¹¹ Pi tutuveni ura pañqawu: Aw tuptsiwhqa soon hamanhtini, kita. ¹² Pi Jew-sino, pu Greek-sino qa haqam alöñöt hinta; pi i' hak sohsokmuy amumi Tutuyqawhqahqa sohsokmuy put aw tatqa'nañwyaqamuy amumi qaöwíunañwtavi'ta. ¹³ Pi Tutuyqawhqat aw taqa'nañwtiqa ayo yámakmantani. ¹⁴ Noqw ya sinom Christ aw qa tütuptsiwe' hin put aw taqa'nañwtotini? Pu ya puma qa nanapte' hin put aw tütuptsiwani? Pu qa hak pumuy amumi yuaataqw ya puma hin nanaptani? ¹⁵ Noqw hak qa ayatiwe' hin yuaatani? Pi ura yan pey'ta: Hakim kwakwhat yēsiwhqat tūawvayaqam pas hahlayhpit epya, hakim lomatuawit kwusivayaqamu. ¹⁶ Noqw pi Jew-sinom qa sohsoyam lomatuawit kwusuya. Oviy pi Esaias pañqawu: Tutuyqawhqahqa, ya hak itahtuawiy tuptsiwa? ¹⁷ Pi hak God lavaiyat yuaataqw sinom nanaptañwu; noqw puma nanapte' haqawat tütuptsiwani. ¹⁸ Níkañw nu pañqawni: Ya sen puma qa nanapta? As'a. Pi tūawi ahsupoq tūwaqatsit añ tuyqawva, pu lavayi tūwaqalvoqhaqami nanaptiwa. ¹⁹ Noqw pi nu pañqawni: Noqw ya Israel-sinom qa nanapta? As'a. Ura Moses mohti pañqawu: Nu hakimuy qa sūpwatuy sinmuy amuhpiy umuy unañwmoknani; pu nu pay añ hihtuy an'éwakwmuy sinmuy akw umuy itsívutoynani. ²⁰ Noqw Esaias pas qa tuhtuskañw God eñem yuaataqe pañqawu: Hakim añwu pay nuy qa hepnumyaqam nuy tutwa; pu hakim nuy qa tūwiñlalwaqw nu pumuy amumi namtakna. ²¹ Níkañw pam Israel-sinmuy lavayhtiqe pañqawu: Hakim ilavaiy qaanhinwisqamuy, pu ahoy kolilitotaqamuy nu pumuy amumi tēvep māvuyawkañw wánwaylawu.

God's Mercy on Israel

11 Noqw turs nu pañqawni: Noqw ya God sinomuy ayo yuku? Qae. Oviy pi nu Israel-sino, Abraham natkoata, Benjamin ahpiyvi. ² God añwu pay sinomuy tuway'taqey qa ayo yuku. Ya tutuvenit Elias hin lavayhtiqat uma qa navoti'yuñwa? Ura pam Israel-sinmuy ðvelaqe God aw yan lavayhti: ³ Tutuyqawhqahqa, puma uhlayay'aymuy qöqya, pu uhhom'oyvihkay sakwítota, noqw nu nāla akwsiñqw puma nuy nīnayaniqey anyuñwa, kita. ⁴ Noqw yavul God put aw hin lavayhti? Pay nu tsañésikip sōmorit pahsa'nihqamuy sinmuy Baal may akw yukihwput aw qa naokiwlalwaqamuy nēnem waranta, ura kita. ⁵ Noqw ðviy hapi pay nāt piw pu' haqawat núokwat ahpiy namorstiwayaqam akwsiñwiwyuñwa. ⁶ Noqw hak God núokwayat ahpiy namorstiwe' pay hapi pāpu qa nāp hintsakpiy ahpiyni; pi as qa pantaniqw núokwa pay pāpu qa núokwani. Pu kurs pam hintsakpiy akw God ahpiy namorstiwe' pay hapi pāpu qa núokwat ahpiyni; pi as qa pantaniqw hintsakpi pay pāpu qa hintsakpini. ⁷ Noqw ya hintani? Israel-sinom hapi hihta hepnumyaqey qa tutwa; noqw pay namorstiwayaqam put tutwa; noqw pu pētu owa'nañwtoti. ⁸ Ura hin pey'taqat pan'i: God soñawnen pumuy tokna, noqw ðviy puma kurs hihta aw yórikyani, piw kurs hin nanaptani, pew pahsavoo. ⁹ Pu David ura pañqawu: Pay nam hahlayhpiam amumi wivosit, pu huhuwhpit, pu tsaqamit anhtini; nam pam pumuy qaanhtipuyamuy ep amumi ahoytani. ¹⁰ Pay nam unañwaam qatālawvaa; noqw puma hihta qa māmatsyani; nen hakiy hihta putut ikwiwtaqat pan sutsep mo'to'numyani. ¹¹ Noqw turs nu pañqawni: Noqw ya puma sūs múnukyaniqe ðviy wíwakya? Qae. Pi pumuy múnukyaqw pantaqat ahpiy God qa-Jew-sinmuy ayo ðoyhtiva, pumuy unañwtuyvayaniqat ðviy'o. ¹² Pi pumuy múnukyaqw sinom put ahpiy kāhaktoti; noqw pumuy áñwutiwayaqw qa-Jew-sinom ðqawhtota. Noqw kurs pantaniqw hintani, God pumuy ðmahta'ö? Sinom tis pas pavan qaöwíhinyuñwni.

The Salvation of the Gentiles

¹³ Nu umuy qa-Jew-sinmuy umumi penta, pi nu qa-Jew-sinmuy amumi ayatiwhqe ðviy'o. ¹⁴ Nihqe okiw as nu nāp hintaqat akw nāp isinomuy unañwmoknaniqe ðviy nu qa nātusita iayaway pas pavan mahtaknaniqee, nen nu pētuy ayo óyani. ¹⁵ Ispi suyan God hihsavo pumuy ayo yukukañw pu qa-Jew-sinmuy amuñaqw put aw tuptsiwni'yuñqamuy amumi pōhi. Noqw kurs as pantaniqw ya pumuy ahoy ðmahtiwyaniqw hintani? Pay hapi sinom so'pumuy amuñaqw ahoy yesvani. ¹⁶ Pi kurs hak hihsak nōvay añqw God aw noaqw pahsat pay hapi sohsoy nōsiwhqa put himuata; pu kurs himutsokit naat pas hímuniqw pay hapi nantaqaat piw pas hímuniñwu. ¹⁷ Pi Jew-sinom üyiwtaqat olive-tsokit anyuñwa; noqw uma qa-Jew-sinom nanāp unañw kuytaqat olive-tsokit nantaqayat anyuñqw God üyiwtaqat olive-tsokit nantaqayat ayo túkuhqe pumuy qeniyamuy ep umuy kwihpa; noqw uma nantaqayat amum olive-tsokit nukñwat pālayat tsōnantota. ¹⁸ Nihqe ðviy uma nantaqayat amuhpenihqe qa pas hihtunihqey anyuñwni. Níkañw kurs uma pan wūwantote' uma tunatyaltotini, qa uma hapi ñayat taytoynaya, pi naat umuy taytoyna. ¹⁹ Noqw ka uma soon qa pañqawani: God itamuy kwihpaniqe ðviy nantaqat ayo tutkita, kitotani. ²⁰ Panta. Puma qa tütuptsiwaqw ðviy pam pumuy ayo tutkita; noqw uma pi tuptsi-

wni'kahkañw hōñi. Oviy uma qa kāwuwantotat tunatyaltotini. ²¹ Susmataqpi God nantaqat ayo qa oya. Noqw kurs uma qa tūtuptionsiwaqw pan piw pam soon umuy ayo óyani. ²² Meh, kurs uma añ wūwantotani, God pētuy amumi kwakwaha, pu pētuy qa óokwatuwa; pam tuptionsiwnit añqw lasyaqamuy qa ókwatuwa; nikañw umumiwat kwakwaha, kurs uma tuptionsiwni'kahkañw hinwise' put unañwveyani'qō; taq uma qa panwise' pay uma soon qa piw ayo tutkitiwyani. ²³ Pu òviy piw puma kurs qatuptsiwniy añ pāpu qa hinwise' pay soon piw aw qa kwihpiwyani; pi God pumuy ahoy kwihpaniqey tuwi'ta. ²⁴ Pi God nanāp unañw kuytaqat olive-tsokit añqw umuy túkuhqe it pas ūyiwqhāt olive-tsokit aw umuy kwihpa. (Pay as pi sinom qa panwat hintsatskañwu.) Nihqe kurs puma qatuptsiwniy añ pāpu qa hinwisq pam pas pavan pumuy piw nāp olive-tsokit aw ahoy kwihpani.

God's Mercy on All

²⁵ Noqw òviy'o itupkomu, nu umuy it hihta tupkiwtañwuqat navoti'yuñwñiqat nāwakna, taq nāp hisat sen uma pas pavan wuwni'yuñqey pan nātsokanayani. Pay Israel-sinom haqami yantaqam unañwpeq qatālawmaya, hisat qa-Jew-sinmuy amuñaq w sohsoyam namorstiwaqam pay Jesus aw tōnaltiniqat pahsavoo. ²⁶ Noqw pahsat pu Israel-sinom sohsoyam ayo nōñakni, pi pan pey'ta: Ason hak sinmuy ayo Oyaniqa Sion añqw wunuptuni, nen Jacob tímuyatuy qakaptsiunañwayamuy alōntani. ²⁷ Hisat nu pumuy qaanhtipuyamuy ayo yukuqw pep pu' puma nanaptani pan nu amumi pasiwni'taqata. ²⁸ Pi umuy lomatuawit kwusuyaqw God pumuy tuwqamuy pan pohtoylanta; nikañw pam wu'yamuyatuy namorstaqey tunatyawkañw pumuy tímuyatuy amumi unañway'ta. ²⁹ Pi God hakiy hihta maqe' pu sen hakiy wāñwaye' pas qa ahoy alōntañwu. ³⁰ Pay ura uma hisat hin God qa kaptsi'yuñqw pan puma pu' hapi put qa kaptsi'yuñwa; noqw uma put pantaqat ahpiy ókwatuwiwya. ³¹ Noqw pay òviy hapi pan piw ima qa kaptsi'yuñqe puma umumum God núokwayat makiwyani. ³² Pi God qakaptsiunañwat aw sinmuy sohsokmuy mātavi, sohsokmuy ókwatuwniqey tunatyawkañwo.

Praise to God

³³ Istáhihi God hihta añ suan wuwniat, pu navotiat qa haqami òwihinta! Kurs pi hin put navotiyat wihki'ta, piw tuwiyat mātasi'ta! ³⁴ Ispi puyaw hak haqam Tutuyqawhqat wuwniyat mātasi'ta? Hal ya hak put wuwan'ayaata? ³⁵ Hal ya hak put mohti hihta maqawq pam put aw ep ahoytani? ³⁶ Pi pam hapi sohsoq hihta yúkuhqe poniniy-toyni'ta, pu put akw pas hímuniqhoy namtakni'ta. Nam pam sutsep tayawintiwa. Nam antaa.

Life in God's Service

12 Oviy'o itupkomu, nu umumi okiwhiñqawni: Uma God núokwayat u'ni'kahkañw hom'oyvihkat an soñawnen nāo'ye', umuhtokoy taytaqat God aw noayani. Yan uma put eñem sūpwaiwyuñwe', put unañwveyani. Yan hapi uma umuh'unañwpeq put eñem tumalay'yuñwñi. ² Piw uma yep qatsit tunatyayat qa añ hinwist puhutunatyay'kahkañw alōñōt qatsit himuy'yuñqey pan hinwisni. Nen uma God tunatyaat hímuniqhāt navoti'yuñwñi. Put tunatyaat lolma, súanta, piw pasiwta. ³ Pi nu God núokwayat makiwhqe sohsokmuy umumi pañqawni: Pay qa hak pas hímuniqhoy namiwuwantamantani; nikañw hak hin God añqw óqalat makiwhqey pan nāmi pās wūwamantani. ⁴ Pi hakiy tokoat qōtōy'kañw, may'kañw, piw kuhkuy'tañwu; noqw qōtōat nāp tumalay'ta; pu maat nāp tumalay'ta, pu kuk'at piw nāp tumalay'ta. ⁵ Pan hapi itam as kaysiwhkahkañw Christ tokoyat anyuñwa, piw nāvaañwantota. ⁶ God hapi núokway ahpiy itamuy nanāp óqalhuyta. Noqw òviy itam nanāp put akw moñwvasyani. Hak God eñem yuaataniqey tuwi'te' hin qapēvewnaqey pan yuaatani. ⁷ Hak sinmuy paañwaniqey tuwi'te' put hintsakmantani; hak sinmuy tutuqaynaniqey tuwi'te' tūtutuqaynamantani. ⁸ Pu tūōkwantaniqey tuwi'te' tūōkwantani; pu hihta kuwaiwtaniqa piw su'qawkañw pantsakni; pu nuhtumi moñw'iwtaqa piw tunatyawkañw moñw'iwtani; pu hihta ep hakiy ókwatuwhqa piw hahlaykañw panhtimantani. ⁹ Pu uma qa suovaam nānami unañway'yuñwñi; uma hihta qalolmat aw qa suhtaq'ewyani; uma lolmat aw hūrs tsöpölöwyuñwñi. ¹⁰ Uma nāvāsyan; nānatupkomuy pan nānami unañway'yuñwñi; hak ayo sukwat tsókamantani; nit qa nāp nātsotskanani. ¹¹ Qaōñakahkañw hihta hintsatskani; su'qawkahkañw Tutuyqawhqat eñem tumalay'yuñwñi. ¹² Uma Christ amum kaptsi'tiwyaniqey aw tunatyawkahkañw hahlayyani; kānanvotyaqey añ nakwhani'yuñwñi; yūmosa uma nāwakinwisni. ¹³ God sinomat hihta haqni'yuñqw pumuy uma añ paañwayamantani. Hak kiy ep sinmuy pās òoymantani. ¹⁴ Umuy okiwsahsanyaqamuy uma amuñem lolmat tūviñtotamantani. Uma nuhtumi pās kwakwhat yuaatotamantani, nen amumiq qa hiñqawamantani. ¹⁵ Uma hihta ep hahlayhtotiqamuy amumum hahlayhtotimantani; tsaykitaqamuy amumum piw tsaykitamantani. ¹⁶ Uma sun'unañwat hinwisni; qa kwivi'nañway'yuñwt añ ókiwyaqamuy amumi unañwtavi'yuñwñi. Uma pas pavan wuwni'yuñqey qa pan umuhkwivi'nañway hinyuñwñi. ¹⁷ Hakiy umuhpewi qalomáhinhtiqw qa aw ahoy nāooyamantani. Sohsokmuy sinmuy amutpik uma suan hinwisni. ¹⁸ Kurs pay hin pasiwtaniqw uma añ hin kuyyuñwe' pan sohsokmuy sinmuy amumum pās yesni. ¹⁹ Aw iunañwamu, uma hihta ep qa nāooyamantani, pay uma God itsivuyat qenitoyamantani; pi pan pey'ta: Ason nu hapi hakiy eñem nāoyni, ason nu hihta ep hakiy aw

ahoytamantani, kita Tutuyqawhqa. ²⁰ Paniqw öviy kurs uhtuwqa tsönmokiwtaqw um nopnani, pānaqmokiwtaw um hikwnani; pan pam hamantini. Um panhte' soñawnen put qötömi tövut páñalani. ²¹ Uma hihta qalolmat akw qa áñwutiwyat, lolmat akw uma qalolmat áñwuy'yuñwmantani.

Duties toward the State Authorities

13 Uma sohsoyam añ momñwituy amumi tūqaykahkañw yesni; taq qa haqam hak öqalat pasiwtaqa qa God añqw put makiwa. Pi sohsoy moñwqeqni God ahpiy pasiwuyñwa. ² Paniqw öviy moñwit aw rohomnumqa God yukiyat aw rohomnumñwu; noqw rohomnumyaqam nankiwakw pantsatska. ³ Pi lomahinwisqam añ momñwituy qa mamqasyañwu, qalomáhinwisqam pi pumuy mamqasya. Noqw ya um hinoqw nāt moñw'iwuyñqamuy mamqasni? Um lomahinme' put ahpiy tayawniwni. ⁴ Pi pam God añqw uñem lolmat öviy tumal'aya. Nikañw kurs um hihta qaantsake' pay um maqas'iwatani; taq pam qa paysoq tunipi'ta. Taq pam God eñem hakiy qalomáhintsakqat aw nāoyniqey ep wunu. ⁵ Paniqw öviy uma soon aw qa tūqayyuñwi, nen uma it-sívuyat añqw ayo nóñakiwtani, piw umuh'unañwa pasiwuyñwani. ⁶ Pi yantaqw öviy uma hihta añ momñwituy amumi siviwisni; pi puma God tumal'aymat it yantaqat yūmosa tumalay'yuñwa. ⁷ Paniqw öviy uma añ sohsokmuy hakimuy amumi put öoyyani; hakiy moñwit eñem sivat ömalawhqat aw pammantani; pu pay hīhihta añ sivat ömalawhqat aw pammantani; hakiy kaptsiwtaniqat kaptsi'yuñwmantani; pu hakiy tayawniwniqat uma tayawnayamantani.

Duties toward One Another

⁸ Uma qa hakiy aw hihta pöiwyuñwani, hal pay nānami unañway'yuñwaniqey-saa, pi nuhtumi unañway'taqa hapi God tutavoyat anmañwu. ⁹ Pi yanta: Um nömaqtsit qa sokoplawni, um hakiy qa nīnani, um hihta qa üuyini, um hakiy hihta qa atsátoynani, um hihta qa uhhimuy qa tuñlay'tani, pu sen pay piw himuwa tutavoniqw pay hapi pam sohsoy it yanwat lavayit ep tañawta, it'a: Um pas nāmi hin unañway'taqey pan uhsinosñway aw unañway'tani, it ep'e. ¹⁰ Nuhtumi unañway'taqa sinosñway qa yūyuyhnañwu; paniqw öviy nuhtumi unañway'taqa God tutavoyat aw antsani'ta. ¹¹ Itam navoti'yuñqw hisat God itamuy ayo oye' itahtokoy alöñtaniqat aw hayiñwiwta. Pay as qa pas itamuhaypniqw itam tūtuptsiwa. Soñawnen pi tökila haqruhpa pay talhayiñwiti. Noqw öviy itam soon qa havivokalyani, nen qatalpuve hintsatskiwhqat ayo yúkuyani, piw talpuve hintsatskiwhqat God tunipiyat antaqat ömahtotani. ¹³ Itam pās unañwat yesni, tälö'nihqat pan'i; haqam hihta qaunáñwtalhintsatskiwhqat ep qe'yani, honaqkuyit akw qa hōnaq'iwuyñwani; nuvö'qatsit pu qaunáñwtalqatsit añ qa hinwisni; qa nāñwuy'yuñwani; qa nānami unañwtutuyyani. ¹⁴ Itam qa panyuñwt Tutuyqawhqat Jesus Christ qatsiyat tutuskanayani, nen itahtunatyay eñem qa hihta hintsatskani, nen itam itahtokoy tuñlayiyat qa añ hinwisni.

Do Not Judge Your Brother

14 Uma hakiy tuptsiwnit añ qa öqalat pās taviyamantani, nikañw hihta tuptsiwniyat ep qa amum nāñwuy'yuñwani. ² Pay suhka sohsoy hihta tūmoytaniqey tuptsiwni'tañwu; noqw pu suhka qa öqala sikwit qa tūmoytañwu. ³ Tūmoytaqa it qa tūmoytaqat aw qa ye'tay'tani; pu i' qa tūmoytaqa it tūmoytaqat aqw qa hiñqawlawni, taq God pay put kwusu. ⁴ Ya um haknihqe God tumal'ayayat aqw hiñqawlawu? Ason pi pam God-niqw sen suan hinmañwu, sen qa suan hinmañwu. Noqw nu nātuptsiwni'taqw pam soon qa suan hinmani; pi pam pan hinmaniqat God put eñem yúkuniqey aw öqala. ⁵ Suhka hihtawat talöñnit pas hihtay'tañwu; pu sukwniqw pay sohsoy suntañwu. Uma nanāp umuhwuwuy añ qa wiwsiyani. ⁶ Talöñnit kaptsi'taqa Tutuyqawhqat eñem put kaptsi'tañwu, pu piw put qa kaptsi'taqa pay Tutuyqawhqat eñem put qa kaptsi'tañwu. Sikwit tūmoytaqa Tutuyqawhqat eñem put tūmoytañwu, God aw put ep hahlayhtimaqee; pu i' put qa tūmoytaqa piw pay Tutuyqawhqat eñem put qa tūmoytañwu, nihqe God aw hahlayhtima. ⁷ Pi qa hak sūneñem qatu, piw qa hak sūneñem möki. ⁸ Pi itam yesqe Tutuyqawhqat eñem yēse; pu itam soe' Tutuyqawhqat aw yankahkañw so'ni. Noqw öviy nāmahin pi itam yesni, sen so'ni, itam Tutuyqawhqat himumatu. ⁹ Pi yantaniqw öviy Christ möki, pu ahoy tātayi, pam so'pumuy amumi-nikañw pu yesqamuy amumi tutuyqawniqey öviy'o. ¹⁰ Noqw ya um hinoqw uhtupkoy aqw hiñqawlawu? Hal ya um hinoqw uhtupkoy qahihtalawu? Pi itam sohsoyam Christ haqam sinmuy hin yukunaniqat atpip hoñvani. ¹¹ Pi ura yan pey'ta: Nu hapi suyan qatu, kita Tutuyqawhqa; noqw pan hapi pas suyan sohsoyam inumi tamötshoñvani, noqw sohsoyam God aw nātuhtualyani. ¹² Noqw öviy itam hapi sohsoyam God aw nālavaytani.

Do Not Make Your Brother Fall

¹³ Öviy itam pāpu nānamiq hihta añ qa hiñqawwani; itam qa panyuñwt yanwat wūwantotani, qa hak tupkoy atpik hihta ep múnukniqat hintsakni, sen hihta ep múnuke' qaanhtiniqata. ¹⁴ Pi nu navoti'ta, nu Tutuyqawhqat Jesus añqw pan tuptsiwa; pas qa himu nösiwhqa nāp nahpe itséhee; nikañw himu hákiyiniqw itséheenen pam

put eñem itséheeniñwu. ¹⁵ Noqw kurs uhtupko uhnösiwhqay akw unañwmokq pahsat pay kurs um put aw qa unañway'taqat antani; um Christ hakiy eñem mokqat uhnösiwhqay akw qa hovalani. ¹⁶ Oviy hapi uñniqw himu lolmanihqat qa hak put qalomáyuaatani. ¹⁷ Pi hak sikwit nösqa, sen oवालत hikwqa qa pam hapi God tunatyayat an hinma, piw hak put qa nösqa, sen qa hikwqa qa pam'i; nikañw hak suan hinme' piw kwakwhat unañway'te' put tunatyayat an hinmani. Pam hapi Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy hahlayhpit pasiwtani. ¹⁸ Pam hapi Christ eñem tumalay'me' God unañwveni, pu sinmuy amumi lomahintani. ¹⁹ Noqw öviy itam hin yep pás unañwat yesniqey an ö'qalyani, pu hihta akw nāwunñwyaniqeyu. ²⁰ Um qa sikwit öviy God tumalayyat sakwítani. Pay as pas sohsoy himu nösíwhqa kwañw'eway'o; nikañw hak hihta tümoytaqey akw hakiy unañwmoknaniqw pam qa súanta. ²¹ Pay hak tupkoy tunatyawkañw qa sikwínösat pu sen oवालत qa hīkwe' sen nāp hintsakpiy mēwe' súanhtini. Noqw pep pu' put tupkoat put hintsakpiyat qa akw múnukni, piw qa unañwmokni, piw qa tūtsakwiwtani. ²² Kurs um sikwit tümoytaniqey qapēwewne' um God atpip nāla pantani. Ya um sikwit tümoytaniqey nānakwhantoyna? Kurs um put akw qa nāsootsane' um hahlayhpit epni. ²³ Pu i' wiwsikañw nösqa hapi pay qalomáhinhtiñwu, pam qatuptsiwñi'kañw panhtiñwuniqe öviy'o; pi hak qatuptsiwñi'kañw hihta hintsake' qaanhtiñwu.

Please Others, Not Yourself

15 Noqw öviy itam tuptsiwnit an ö'qalt qaöqáwi'yuñqamuy amumi maqapsi'yuñwñi, qa paysoq-sa nāp itah-tunatyay hinhtotini. ² Itam sohsoyam itahsinosñwamuy öqawhtotaniqat öviy tunatyawyuñwñi. ³ Pi Christ pas nāp tunatyay hinhtiniqey qa pan tunatyawta, pi ura yan pey'ta: Umumiq hiñqawqamuy lavayiam inuhpe yēvaya. (Ura Christ Nay aw yan lavayhti.) ⁴ Pi hisat himu pēniwhqa itamuñem pēniwa, itam put ahpiy hihta tutuqayyaniqat öviy'o; noqw itam tutuvenit ahpiy öqalantiwye' hūrs hoñvani, nen God aw yanyuñwñi. ⁵ Nam God hakiy hihta an kuyvanañwukañw pu hakiy öqalañwuqa umuy sun unañwtoynani, Jesus Christ hin tunatyay'taqat pan'i. ⁶ Noqw uma sunwunñit, pu sunlavayit akw God, Itahtutuyqawhqaqay Jesus Christ Nayat tayawnayani.

The Gospel to the Gentiles

⁷ Piw uma pás nāooyani, Christ itamuy pás óyahqat pan'i, God pas hímuniñqat öviy'o. ⁸ Noqw nu umumi pañqawni: Jesus Christ Jew-sinmuy amumi lavay'aya, God pas qa atsátaqat mahtakniqee, pu itahwu'yamuy amumi hin pasiwhaqat aw an antsantaniqee. ⁹ Noqw ima qa-Jew-sinom God núokwayat ep put pas hihtatotani, pi ura yan pey'ta: Yaniqw öviy nu qa-Jew-sinmuy amumi un pañqawni; nu uhnatñwaníy aw tawlawni, yan'i. ¹⁰ Pu piw pam pañqawu: Uma qa-Jew-sinom put sinomuyatuy amumum hahlayyani. ¹¹ Pu piw yanwata: Uma Tutuyqawhqaqat tayawnayani, sohsoyam qa-Jew-sínomu; uma put aw hahlayyani, sinom sohsoyamu. ¹² Pu piw Esaias yan lavayhti: Pay nāt Jesset ahpiy aniwhtiqa wunuptuni; nen pam qa-Jew-sinmuy amumi moñw'iw-tani; noqw qa-Jew-sinom put aw yanyuñwñi. ¹³ Nam God hakiy unañwvastoynañwuqa umuy hinhaqam hahlaytoyne' umuy kwakwhat unañwtoynani, umuy put aw tūtuptsiwaqö. Nam pam umuy pás unañwvahsit huytani, Qahováriwtaqat Hiksít ahpiy'o.

Paul's Reason for Writing So Boldly

¹⁴ Itupkomu, pas nu umuy qapēwewnaqw uma lolmat pas pasiwyuñwa, pu itahtuptionsiwniy sohsoq tuwi'yuñwa, pu uma nāö'qawnayaniqey pasiwyuñwa. ¹⁵ Nikañwo itupkomu, nu hihin qatuhtuskañw umumi penta, umuy ahoy hīhihta uñananiqey tunatyawkañwo. ¹⁶ God nuy ökwatuwhqe nuy qa-Jew-sinmuy Jesus Christ āawnaniqat ayata, nu God añqw lomatuawit yuaataniqat öviy'o. Okiw as nu qa-Jew-sinmuy put aw noaqw Qahováriwtaqa Hikwsí pumuy put aw sūpwataqw God put pantaqat ep hahlayni. ¹⁷ Noqw öviy nu Jesus Christ amum God eñem hihta tumaltaqey ep tsúyakiwtani. ¹⁸ Nen Christ inuhpiy hihta hintsakqat-sa yuaatani; pam inuhpiy qa-Jew-sinmuy put aw tuqayvastotaniqat tumaltaqö. Pam lavayiy akw tumalta, pu hintsakpiy akw'a, ¹⁹ Pu kätutmalat hihta tuawi'yuñqat akw'a, God Hikwsiyat öqalayit ahpiy'o. Noqw öviy nu Jerusalem-kitsókit añqw Illyricum-tutskwat aqw pahsavo lomatuawit Christ tuawi'taqat sohsoq yuaayku. ²⁰ Pu nu yan tunatyawta: Nu haqam Christ pay yuaatiwhqat qa pep lomatuawit yuaataniqeyu, taq ka nu pay hakiy kiyayhniyat ahpiy tukwtani. ²¹ Pay pi ura yan pey'ta: Hakimuy amumi qa āawnayaqw puma put nanaptani; pu put qa hisat nanaptaqam māматыani.

Paul's Plan to Visit Rome

²² Yantaqw öviy nu as piép umumiñiqey unañwtikañw itumalay akw sóontsaniñwñu. ²³ Noqw nu yepeq kurs pāpu haqaminiqey, pu nu as wūhaq yahsañwuy an umumiñiqey tunatyawtaqe ²⁴ Oviy ason nu hisat Spain aqwnen umumiñiqey; pay hisnen nu aqwnikañw umumi as yórikniqey wūwanta; nen nu umumum hihsavo hahlayhq, pu nu pañsoqniqw, uma nuy paañwayani. ²⁵ Nikañw nu nāt pay pu' Jerusalem aqw hoyta, God sino-

muyatuy hihta haqni'yuñqat amuñem yawmaniqey òviy'ò. ²⁶ Pi ima Macedoniat pu Achaiat ep tuptsiwni'yuñqam hihta o'yaniqey ep hahlaykahkañw kuwahtoti, Jerusalem epeq God sinomuyatuy amuñaqw añ okiwhinyuñqamuy amuñemi. ²⁷ Puma hahlayhtoti, amumi yoniwyuñqee, pi God Jew-sinmuy amuhpiy qa-Jew-sinmuy lomatuawit āawnaqe pumuy ayo oya, soñawnen pumuy kuwahtiput huyta; noqw òviy qa-Jew-sinom soon it qatsit ep hihta himuy'yuñqey akw qa pumuy amumi unañwtapyani. ²⁸ Noqw òviy ason nu yan it iayaway an hinhte' hihta oyiwhqat pumuy amumi noe' pep pu' nu umuhpa hinmakañw Spain aqwni. ²⁹ Noqw it nu navoti'ta: Pas nu umumiq pite' umuy Christ āawnaqw pam inuhpiy umuy pas pavan òqaltoynani. ³⁰ Aw iunañwamu itupkomu, uma Jesus Christ aw tūtuptsiwhqe nānami unañway'yuñwa, pan Hikwsit ahpiy tutuqayyaqee. Noqw òviy nu umumi okiw pañqawni: Uma qa nātusi'kahkañw inuñem God aw tūviñtotani. ³¹ Noqw nu Judeat ep qatuptsiwni'yuñqamuy amuñaqw ayo taviwniqat uma inumum nāwakintotani, pu nu Jerusalem epeq sinmuy amuñem hihta hinmaqat God sinomat pas pay okiw òmahtotani. ³² Noqw God pan tunatyawtaqw nu hahlaykañw umumiq pituni, nen umumum suyan unañwtini. ³³ Taay, nam hakiy kwakwhat unañwtoynañwuqa God sohsokmuy umumum yantaa. Nam antani.

Personal Greetings

16 I' hapi Phebe, itahsiwa, Cencreat ep Jesus aw tōnawtaqamuy ayaamu, aw itahlomanavoti. ² Noqw òviy God sinomuyatuy hin hinyuññwuniqw uma pan put pās taviyani; nen uma aw unañwtavi'yuñwani, sen hakton ókiwa. Ura pam kaysiwhqamuy a'nō paañwa, pu nuy piwu. ³ Uma Priscilla pu Aquila, Christ Jesus ep inumi unañwtavi'taqamuy òqalayani. ⁴ Taq puma iqatsiy ayo tavinique òviy pēp mōki, noqw nu put ep pumuy amumi hahlayhti, piw qa nu'-saa, pas sohsoyam qa-Jew-sinmuy amuhpa Jesus aw tōnawtaqam piwu. ⁵ Pu uma piw pumuy kiyamuy ep tsotsvalyaqamuy òqalayani. Uma aw iunañway Epenetus òqalayani, Achaiat ep Christ aw mohti tuptsiwhqata. ⁶ Uma itamuy maqsontaqat Maryt òqalayani. ⁷ Pu uma inuñaqwvituy Andronicus, pu Juniat pumuy òqalayani. Ura puma inumum sivilawhqamu; puma inupyeve Christ kwusut ayaiwyuñqamuy amuhpiy pavan mātaqnihqā amumi navotiwta. ⁸ Uma Tutuyqawhqat ep aw iunañway Amphias òqalayani. ⁹ Uma Christ ep itahtumalsuñway Urbanet òqalayani, pu aw iunañway Stachys piwu. ¹⁰ Uma Apelles òqalayani. Pam pas antsa Christ aw tuptsiwni'ta. Pu uma Aristobolus ep kīvituy òqalayani. ¹¹ Uma inuñaqwviy Herodian òqalayani, pu sohsokmuy Narcissus ep kīvituy amuñaqw Tutuyqawhqat aw tuptsiwni'yuñqamuy piwu. ¹² Pu uma Tutuyqawhqat eñem tumalay'taqamuy Tryphenat-nikañw pu Tryphosat pumuy òqalayani. Pu uma aw iunañway Persis, Tutuyqawhqat eñem a'nō tumaltaqat òqalayani. ¹³ Uma Tutuyqawhqat ep namorstiwhqat Rufus òqalayani, pu yúyata; pam inuy an nuy pās tavi'ta. ¹⁴ Pu uma Asyncritus, Phlegon, Hermas, Patrobas, pu Hermes, pumuy òqalayani, pu tuptsiwni'yuñqamuy pumuy amumum yesqamuyu. ¹⁵ Uma Philologus, pu Juliat, Nereus, pu siwayat, pu Olympus-nikañw pu sohsokmuy tuptsiwni'yuñqamuy pumuy amumum yesqamuy òqalayani. ¹⁶ Uma nānatupkomnihqey pan na'qalantotani. Hāhaqe' Christ aw tōnawtaqam umuy òqalaya.

Final Instructions

¹⁷ Noqw nu umumi pañqawni, itupkomu: Uma tunatyaltotini; taq hakim alōñōt tutuqayhpit uma qa tuwi'yuñqat umuhpa tutuqaynayani. Puma umuy tsíkaye' umuy lasnayani. Noqw òviy uma qa nāunay'yuñwani; uma pumuy qa amu'puñalyani. ¹⁸ Taq pantsatskaqam Jesus Christ qa eñem tumalay'yuñwa, soq nāp tuñlayiy eñem-saa. Puma kwañwálvayiy pu nukwáñwlvayiy akw añ ūunatuy ūnatoyni'wisa. ¹⁹ Sinom sohsoyam umuy nanaptaqw yaw uma God lavayiyat añ hinwisa, noqw òviy nu umumum put ep hahlayi. Nu umuy hihta lolmat añ qaöwíhinyuñwaniqat umuñem nāwakna, nikañw pay uma qalolmat qa eñem hintsatskaniqata. ²⁰ Noqw God hakiy kwakwhat unañwtoynañwuqa soon pas hisat umuhpiy Satan áñwutani. Nam Jesus Christ Itahtutuyqawhqay núokwaat umumum yantani. Nam antani. ²¹ Itumalsuñwa Timotheus-niqw, pu Lucius-niqw, pu Jason-niqw, pu Sosipater inuñaqwvi puma umuy òqalaya. ²² Pu nu Tertius it pēnaqa Tutuyqawhqat añ umuy òqala. ²³ Gaius umuy òqala; pam hapi nuy-nikañw pu sohsokmuy Jesus aw tōnawtaqamuy kiy ep oyi'ta. Pu kit-sókit sīwayat aw tunatyawtaqa Erastus umuy òqala, pu itahtupko Quartus piwu. ²⁴ Nam Jesus Christ Itahtutuyqawhqay núokwaat sohsokmuy umumum yantani.

Concluding Prayer of Praise

²⁵ Nam God tayawintiwni. Pam hapi umuy hurs hoñnaniqey aw òqalay'ta, nu nuhtumi Jesus Christ hin lo-mayuaataqat pan'í. God tūwaqatsit yúkuhqey añqaqw it lavayit tupka. ²⁶ Noqw sopkawtaqam sinom tuptsiwnit añ hinwisniqat òviy God sutsep qátuhqa yan tutaptaqe lavay'aymuy pēniyamuy ahpiy put pantaqat tunvotna. ²⁷ Noqw nam nāla suyan unañwtalwuwni'taqa God yūmosa tayawintiwni, Jesus Christ añ'a. Nam antaa.

1 CORINTHIANS

1 Nu' Paul, God tunatyayat ahpiy Jesus Christ ayaatnihqey aw wánwayniwhqa it penta, itahtupkoy Sosthenes ámuma. ² Itam Corinth ep God aw tónawtaqamuy, Jesus Christ ahpiy sutsvo oiywuñqamuy, put sinomatniqey öviy wánwayniwyaqamuy öqalanta, pu sohsokmuy sohsovik Jesus Christ aw taqa'nañwtotiqamuy pīwu. Pam hapi pumuy Tutuyqawhqaamu, pu Itahtutuyqawhqa. ³ Nam núokwa, pu kwakwhaunañwa Itanay God añqw umumi pitsiwtāa, pu Tutuyqawhqa Jesus Christ añq'ö.

Blessings in Christ

⁴ Pay nu yūmosa Inay God aw kwakwhatima umuhpee. Kwakwhat pi pam Jesus Christ ahpiy umumi núokway noa, ⁵ Umuy sohsok hihta qaöwíhintaqat máqahqee. Kwakwhat pi pam umuy lavayhtuwit maqa, piw umuy suyan unañwtalwuwnitoyna. ⁶ Pi lavayi Christ yuaataqa umuhpe hürs'iwma. ⁷ Noqw öviy uma Itahtutuyqawhqa Jesus hisat mātaqtiniqat maqaptsi'kahkañw qa hihta kuwahtiput ep rūumnaya. ⁸ Pam hapi so'ñwamiq aw pahsavo umuy hürs hoñnaqw, uma put talöñniyat ep qa hihta akw qalomáhinyuñw. ⁹ God hapi pas qaatsáy'ma. Noqw uma put Tiyat Jesus Christ amum yanyuñwiniqat öviy umuy wánwayi.

Divisions in the Church

¹⁰ Noqw taa, itupkomu, nu Itahtutuyqawhqa Jesus Christ natñwaniyat aw yankañw umumi okiwhiñqawlawni: Okiw uma sohsoyam sun yuaatotani; uma qa nātsikiwtani. Uma qa panyuñwt, sun wuwni'kahkañw, sun tunatyawkahkañw, sūp hinwisni. ¹¹ Taq ima Chloet sinomat inumi umuy hin tūawvaya, itupkomu, yaw uma nātsikiwyuñwa. ¹² Noqw it nu pañqawu: Yaw uma nānap pañqawu: Nu Paul ámuma; noqw Nu'wa Apollos ámuma; noqw Nu'wa Cephas ámuma; noqw Nu'wa Christ ámuma, yaw uma kitota. ¹³ Noqw nu umuy hihta tūviñtani: Ya Christ qa sūpwa? Ya Paul umuñem nahoylehtsit aw muilti? Ya uma Paul natñwaniyat aw kūyit akw tuvoylatoti? ¹⁴ Pas nu God aw hahlayhti. Kwakwhat pi nu qa haqawat umuy kūyit akw tuvoylata, hal pay Crispus-nit pu Gaius pūmuy-saa. ¹⁵ Taq nāp hisat pi sen haqawa nu nāp inatñwaniyat aw tūtuvoylataqat pañqawni. ¹⁶ Pu piw nu Stephanas ep kīvituy kūyit akw tuvoylata. Pu ahpiy pay nu suhpan qa hakiy piw kūyit akw tuvoylata. ¹⁷ Pi nu kūyit akw tūtuvoylalawniqat nuy Christ qa pan ayata; pi nu lomatuawit yuaataniqat nuy ayata. Noqw nu lavayhtuwit qa akw yuaata, taq nāp hisat ka Christ nahoylehtsiyat öqalaat qa hímuniwhitini.

Christ the Power and the Wisdom of God

¹⁸ Pi nahoylehtsi yuaatiwhqa añ só'iwwisqamuyniqw pay an'eway hímuu; nīkañw itamuy ayo nõñakiwtaqamuyniqw pam God öqalaata. ¹⁹ Pi ura yan pey'ta: Nu a'nö wuwni'yuñqamuy wuwantuwiyamuy súlawhtani, pu nu qaūunatuy matstuwiyamuy sóontsanhtani, yan'i. ²⁰ Taay, noqw hak hihta añ suan wuwni'tañwuqa haqam hak hímuu? Ya hak tutuventuwi'tañwuqa haqam hak hímuu? Ya hak yep qatsit ep hihta añ hiñqawmaqa haqam hak hímuu? Ya God yep qatsit ep wuwantuwit qa hamanhintsana? ²¹ Pi God súanwuwni'kañw yan yukuqw, ima yep qatsit añ hinwisqam nāp wuwniy qa ahpiy put tutwa. Noqw pahsat pu pam yan unañwti: Pam lavay'aymuy amuhpiy yuaate', hakimuy put aw tūtuptionsiwaqamuy ayo óyaniqey pan'i, nāmahin pi as haqawatuyniqw pam lavayi pas an'ewayniq'ö. ²² Pi Jew-sinom kātatayhpit hihta tuawi'taqat tuñlay'yuñwa, noqw Greek-sinom súanwuwnit hepnumya. ²³ Noqw pi itam Christ nahoylehtsit aw muiwhqat yuaatota; imuy Jew-sinmuy amumi tónökpit anta, pu imuy Greek-sinmuyniqw pam an'eway hímuu. ²⁴ Nīkañw imuy Jew-sinmuy pu Greek-sinmuy amuñaqw wánwayniwyaqamuy amumiwat Christ hapi God öqalaata, piw God súanwuwniata. ²⁵ Pi nāmahin pi God wuwniat hihta ep an'ewakwniqey mātaqtiquw, pam sinmuy amuhpenihqe pas pavan wuwni'ta; noqw nāmahin pi pam hihta añ qa öqalaniqey mātaqte' pam sinmuy amuhpenihqe pas pavan öqala. ²⁶ Pi uma hakim wánwayniwyaqey navoti'yuñwa, itupkomu, qa wūhaqnihqam yep qatsit ep pas pavan wuwni'yuñqam wánwaniwya, qa wūhaqnihqam ö'qaltu, qa wūhaqnihqam pavansinomu. ²⁷ Pi God hihta sinmuyniqw yep qatsit ep an'ewakwnihqat namorsta, imuy a'nö wuwni'yuñqamuy hamantoynaniqe öviy'o; pu pam sinmuy amuñaqw yep qatsit ep hihta qaöqálat namorsta, añ hīhihta öqalat hamantoynaniqe öviy'o. ²⁸ Pu God yep qatsit ep hīhihta hin'éwakw, hīhihta susqahimuniqat enañ namorsta, pu hikispi pam hīhihta qahaqamyaaqat namorsta, hīhihta

pasiwuyunqat qahaqamtaniqe öviy'ö. ²⁹ Noqw öviy kurs hak put atpip kwiviyuaatani. ³⁰ Noqw pi uma hapi put ahpiy Christ Jesus ep hinwisa. Noqw God put ahpiy itamuy súanwuwnitoyna, itamuy súanyuñniqat yukuna, itamuy nāmi lasna, itamuy qenivo oya. ³¹ Hin pey'taqat antani: I' hak himuiwtaqa Tutuyqawhqat ep himuiwtani.

The Message about Christ on the Cross

2 Pu nūu, itupkomu, ura nu umumi pítuhqe, lavayhtuwit, pu wuwantuwit ayo yukut, okiwhinkañw umuy God tunatyayat āawna. ² Nu umumum yankañw yan na'qala: Pas Jesus Christ nahoyehtsit ep nīniwhqat put-sa tuwi'taniqeyu, qa hihta pīwu. ³ Nihqe nu umuhpa' hinmakañw, pas qaöqálaninwu; hin unañway'kañw, pas tururutima. ⁴ Ura nu lavayit yuaataqe, sen tūaawnaqe tuhislavayit qa akw yuaata. Pi tuhislavayi pay sinmuy amuhpiy'ö. Noqw nu qa pan yuaatat, Hikwsit öqalayay akw umuy tuptsiwina. ⁵ Noqw yan umuhtuptionsiwni qa sinot wuwantuwiyyat ep wunut, pas God öqalayay ep wunu.

God's Wisdom

⁶ Pay as pi itam añ tukwsiwuyunqamuy amuhpa' pas wuwantuwit yuaatota. Noqw pam wuwantuwi qa yep qatsit ahpiy'ö, piw qa yep qatsit ep mohpeqyaqamuy amuhpiy'ö. Pi puma tūwayawisa. ⁷ Itam pi God wuwantuwiyyat tupkiwtañwuqat yuaatota, it'a: God hisatñahaqawq itamuy pas momi óyaniqey pasiwina. ⁸ Noqw yep qatsit ep moñw'iwuyunqam qa haqawa it navoti'ta. Kurs puma put navoti'yunwe', soon Tutuyqawhqat lolmat tālawñway'taqat nahoyehtsit aw muayani. ⁹ Noqw God hihta qaöwihintaqat put aw unañway'yunqamuy amuñem na'sasta. Noqw qa hak put pantaqat posiy akw aw yori, pu piw naqvuy akw put qa navota, pu piw qa hisat unañwmiq paki. ¹⁰ Nikañw God Hikwsiy ahpiy itamumi put mahtakna. Pi Hikwsi sohsok hihta añ purima, hikis God suyan unañwtalwuwniyyat pas qa mätsiwtaqata. ¹¹ Puyaw hak sino sukw sinot unañwayat aw navoti'ta? Pay pas nāp hikwsiat ahsonvenihqa put navoti'ta. Noqw pan piw qa hak sino God unañwayat aw navoti'ta, pas put Hikwsiat-saa. ¹² Noqw pi it Hikwsit itam makiwyaqaw pam qa yep qatsit ahpiynit God ahpiy'ö. Noqw yan itam God itamuy hihta paysoq máqahqat mätsi'yunwa. ¹³ Nihqe itam put pantaqat piw yuaatota. Itam hihta yuaatotaqe, sinot wuwantuwiyyat qa ahpiy put tutuqayya; noqw pay Qahováriwtaqa Hikwsi itamuy put tutuqaynaqaw, itam Hikwsit añ hinwisqamuy amumum yuaatotaqe, hihihta Hikwsit añ qatsqat namimahtak-intota. ¹⁴ Noqw i' hak nāp tunatyay añ hinmaqa hihta God Hikwsiyat añqwnihqat pas qa ömahtañwu, putniqw pi pam an'eway'ö. Noqw pam pas hikwsit ahpiy māmətsniwñwuniqw, öviy kurs hin pam put māmətsni. ¹⁵ Noqw pay i' hak Hikwsit añ hinmaqa sohsok hihta añ tuwantima; noqw soon hak sino put aw tuwanlawni. ¹⁶ Puyaw hak Tutuyqawhqat tunatyayat mätsi'taqe put aw tutaplawni? Pi itam Christ wuwniyyat pasiwuyunwa.

Servants of God

3 Pu nūu, itupkomu, kurs nu hin umuy Hikwsit añ hinwisqat pan umumi yuaatani. Pay nu umuy nāp tunatyay añ hinwisqat pan umumi yuaata, umuy Christ ahpiy qatsit aw pu' pas tihtiwayaqat pan'i. ² Nu umuy pīhut nopna, qa hurut nōvata, ispi uma pew pahsavohaqami kurs hin kätotiniq'ö. Híkispi nāt uma kurs hin put kätotini. ³ Taq uma nāt umuhtunatyay añ hinwisa. Pi yaw umuñaqw haqawat nānami unañwtutuuyakañw, pu nāñwuy'kahkañw, nātsikiwta. Ya uma qa nāp umuhtunatyay añ hinwisa? Ya uma yep qatsit ep sinmuy qa amún hinwisa? ⁴ Oviypi haqawa, Nu' Paul ámuma, yaw kitalawhq, pu suhka, Nu' Apollos ámuma, yaw kitalawhq, ya uma panyunqe, qa nāp umuhtunatyay añ hinwisa? ⁵ Puyaw Paul hak hímuniqw öviy'ö? Puyaw Apollos hak hímuniqw öviy'ö? Pi uma pay pumuy ayaiwtaqamuy amuhpiy tūtuptionsiwa. Pay Tutuyqawhqa hapi itamuy nanāp tumalhuyta. ⁶ Noqw öviy soñawnen nu ūya; noqw Apollos añ hikwna. Noqw pay God put wuñwna. ⁷ Noqw öviy pay i' uylawhqa qa hímuu; pu piw añ hīhikwnaqa. Pi God put wuñwnaqa pam pas'i. ⁸ Noqw i' uylawhqa, pu añ hīhikwnaqa puma sun tumalay'ta. Nihqe puma nan'ik hin tumaltaqey ahsatiy ömahtani. ⁹ Pi itam God amum sumitumalay'ta. Noqw uma God üyiyat anyuñwa. Uma God kiyat anyuñwa. ¹⁰ God núokwanikañw inuñem pan yukuqw, nu pas wuwni'taqat kītuwi'taqat pan yayhniyyat yuku. Noqw pu suhka put atsve tukwlawu. Nikañw hak put ep hin tukwlawhqe ep tunatyaltimantani. ¹¹ Pam tukwyayhni pay yukiwa. Noqw kurs hin hak piw sukw tukwyayhnani. Pi Jesus Christ hapi pam tukwyayhni. ¹² Noqw kurs haqawa it tukwyayhni ep sikavalasivat, qötsásivat, a'nö hihkay'yunqat o'wat, kohot, tūsaqat, sen söhövosqatuñwut akw tukwtaqw, ¹³ Sohsokmuy sinmuy añ nanāp tumalaam mātaktini, pi talöñnit ep pam qöhit akw suhputsniwni. Noqw qöhi sohsokmuy sinmuy tumalayamuy aw pohte', put hin hintaqat susmataqtani. ¹⁴ Kurs haqawat tumalaat put tukwyayhni ep tukwtiwhqa qa hinhtiqw pam put ep hihta ahsatiy ömahtamantani. ¹⁵ Pu haqawat tumalaat üwikq pam pas sohsok kwayhmantani. Nikañw pay as pam ayo yámakiwtani; nikañw pay hakiy qöhit añqw ayo yámakqat pantaman-tani. ¹⁶ Uma hapi God kiyat anyuñwa; noqw God Hikwsiat umuhpe ki'ta. Ya uma it qa navoti'yunwa? ¹⁷ God kiyat hovalaqat God hapi put hovalani, pi God kīat pas hímuniq'ö; noqw uma hapi put kīmatu. ¹⁸ Uma hapi qa haqawa nāmi yētani. Kurs umuñaqw haqawa yep qatsit ep a'nö wuwni'taqey pan nāmi wūwante' pam núan-

himuniwhtini, nen pu' pas antsa wuwni'vani. ¹⁹ Pi yep qatsit añqw wuwantuwi God-niqw an'eway'o. Pi ura yan pey'ta: Pam a'nö unatwi'yuñqamuy nāp unatwiyamuy akw pumuy kwihkwisna. ²⁰ Pu piw yan'i: Tutuyqawhqa a'nö wuwni'yuñqamuy wuwniyamuy navoti'taqw pam haktonsaa. ²¹ Paniqw öviy qa hak suk w sinot pas himuni-hqat yuaatamantani. Pi sohsoy himu umuhhimu, ²² Sen Paul, sen Apollos, sen Cephas, sen tūwaqatsi, sen qatsi, sen mokiwu, sen himu pu'yaqa, sen himu nātoniqa. Pas sohsoy himu umuhhimu. ²³ Noqw uma Christ himu-matu. Noqw Christ God himuata.

Apostles of Christ

4 Itam Christ ayamatu, pu God tunatyayat tupkiwtañwuqat aw tunatyawta. Hak pay pan itamuy tuway'tamantani. ² Noqw sam pi i' hak hihta aw tunatyawtaqa soon tumalay qa añ súanmaniqaqat aw tuñlayiwtañwu. ³ Noqw kurs uma inumi tuwantotaqw, sen sinom hisat inumi tuwantotaniqey tokiltotaqw, pay nu soon put ep hin unañway'tani. Owi, híkispi nu qa nāp nāmi tuwanlawu. ⁴ Pay as pi nu qa hihta nāmi tuway'ta. Nikañw pay nu qa put akw qenive wunu. Pi Tutuyqawhqa hapi inumi tuwanlawni. ⁵ Paniqw öviy uma hihta ep qa āpiy pay sūyukuyamantani, hisat Tutuyqawhqaqat pítuniqat aw pahsavoo. Ason pi pam hihta qatālat ep tupkiwyuñqat aw tālawnani, pu u'nañwpa' tutnatyat mātaqtani. Noqw pep pu' qa hak qa God añqw nāp ah-satiy ömahtamantani. ⁶ Nu umumi nālavayhti, pu Apollos piwu, uma itamuhpa' hihta tuwi'vayaniqat öviy'o. Noqw pep pu' uma hakiy pās aw wūwaye', qa haqawat aw qa kwañwátayuñwt, sūkwat-sa tsokanayamantani. Uma hin pey'taqat qa yuhké'vani. ⁷ Ya hak uñ suk hakiy añqw alönta? Puyaw um hihta himuy'taqey put qa makiwa? Noqw kurs God uñ hihta maqaqw, ya um hinoqw piw put ep pas nāhihtay'ta, pam qa kuwahtiput pan'i? ⁸ Núwupa uma nānasna. Núwupa uma kāhaktoti. Pas uma momñwituy amún moñw'iwyuñwa qa itamum yankahkañwo. Is as uma pas antsa moñw'iwyuñqw itam umumum moñw'iwtani. ⁹ Pi nuy wūwaqw God itamuy ayai-wyuñqamuy pas nuhtuñk oya, itamuy mokiwyu aw oyiwyuñqat pan'i. Pi God hoñviaymat-niqw, pu sinom sohsoyam itamuy-sa pās piptsantotaniqat pan itamuy yuku. ¹⁰ Itam Christ tunatyawyuñqey put ep nūanhihtuu; noqw úmawat Christ añ a'nö wuwni'yuñwa. Itam qaöqáwi'yuñwa; noqw úmawat a'nö ö'qaltu. Uma kaptitiwya; noqw itamwat pevewinhinyuñwa. ¹¹ Itam pewhaqami pahsavo tsöñsoiwta, pu pānaqsoiwta, pu qa yuwsí'yuñwa. Noqw sinom itamuy wuvatinumya. Itam haqam yesniqey qa suyan tuway'numya. ¹² Pu itam maqsonlalwa, nāp itahmay akw tumalay'yuñqee. Sinom itamuy qalomásavitotaqw, itam hahlayhpit akw tūöqalantota. Itamuy okiwsahsanyaqw itam nānakwhani'yuñwa. ¹³ Itamumiq hinqaqwaqw itam amumi pās kwakwhawewat yuaatota. Pas itam tūwaqatsit ep hihta tuyoy'ewakw panyuñwa. Nihqe pewhaqami pahsavo itam sohsoy hihta añqw maspiwhqat panyuñwa. ¹⁴ Nu umuy hamantoyaniqey qa pan tunatyawkañw iit penta. Pi uma pas aw iunañwam itimniqw, öviy nu umuy u'nana. ¹⁵ Pay as pi qaan'ewakw hintaqam tahtaqt Christ ep umuy tutuqay-nayaqw, pay uma sūkw nay'yuñwa. Pi nu lomatuawit ahpiy Christ Jesus añ umuy aniwna. ¹⁶ Paniqw öviy nu umumi okiwhiñqawlawni: Uma inumi nanawinyani. ¹⁷ Pi nu yaniqw Timotheus, pas aw iunañway itiy, Tutuyqawhqaqat añ suan hinmaqat umumiq tavi. Ason pam nuy Christ ep hin hinmaqat umuy añ ahoy u'nani, piw nu hāhaqe' Jesus aw tōnawtaqamuy hihta tutuqaynaqata. ¹⁸ Noqw yaw uma haqawat a'nö unañwtoti, suhpan ka nu pay qa pítuniqat paniq'ö. ¹⁹ Noqw pi nu qa söwunit umumiq pítuni kurs Tutuyqawhqaqat pan tunatyawtaq'ö. Nen nu imuy a'nö unañway'yuñqamuy lavayiyamuy qa aw unañwtapni, panis pumuy öqalayamuy-saa. ²⁰ Pi God moñwtunatyat qa lavayit añ pasiwta. Pi pam öqalat-sa añ pasiwta. ²¹ Noqw ya hintani? Nu umumiq-nen sen wuwap'i'kañwni? sen nami'nañwat himuy'kañw, pu pās unañway'kañwni? Ya uma hihtawat nānawakna?

Immorality in the Church

5 Pay pas antsa lavaytaqw yaw umuñaqw haqawa qahopqatu. Yaw uma haqawa nay nōmayat amum qatu. Noqw híkispi ima añ qatuptsiwni'yuñqam qa pan hinwisa. ² Noqw tuwat soq uma himuiwyuñwa, as uma put ep qahahlayhtotinihkañwo; nihqe it hakiy panhaqam hinhtiqaqat umuñaqw ayo hóroknayani. ³ Noqw nāmahin pi as nu qa pep umumum yankañw, nu yūmosa umuy u'ni'ta. Nihqe nu hakiy yanhaqam hinhtiqaqat añwu pay eñem yuku, pas antsa umumum yantaqey pan'i. ⁴ Noqw öviy uma ihikwsiy amum Itahtutuyqawhqaqat Jesus Christ natñwaniyat añ sūvo tsovalte', Itahtutuyqawhqaqat Jesus Christ öqalayay yankahkañw, ⁵ Hakiy put panhaqam hintsakqat Satan aw noayani, tokoat sūlawhtiniqat öviy'o; noqw hikwsiat Tutuyqawhqaqat Jesus talönniyat ep ayo yámakiwtani. ⁶ Uma put ep himuiwyuñqe qa súanhtoti. Ya hihsayhoya pēkeni sohsoy paqwrít pēkenañwuqat uma put qa navoti'yuñwa? ⁷ Oviy uma hisatvekenit ayo qenitote', puhuvaqwrít panyuñwni, pi uma pas antsa qapekén'oyiwyuñwa. Pi ura Christ Amutsva Yūmosanihqat ep mañat an itamuñem taviwa. ⁸ Noqw öviy itam soñawnen hisatvekenit qa yankahkañw nöwiwhqat hintsatskani. Pam pēkeni qaunañwtalqatsit, pu nukpanqatsit tuawi'ta. Nikañw uma pölavikit qapekén'oyiwhput, unañwat antsanihqat, piw qaatsanihqat tuawi'taqat yankahkañw put hintsatskani. ⁹ Ura nu umumi pēnaqe, uma qahopíyesqamuy qa amu'puñalyaniqat

nu umumi pañqawu. ¹⁰ Nikañw nu pay qatuptsiwni'yuñqamuy qahopíyesqamuy qa pumuy pañqawu, pu kan'ewtunatyay'yuñqamuyu, pu hihta tukwhantotaqamuyu, piw nāp yukit aw nāwakintotaqamuyu. Pantaniqw soon uma nawus it qatsit añqw qa ahpiyyani. ¹¹ Noqw nu hapi pu' piw yanwat umumi penta: Sen haqawa tuptsiwni'taqey pañqawhqa qahopíhintsakni, sen kan'ewtunatyay'tani, sen nāp yukit aw nāwakintani, sen nuhtumiq hiñqawni, sen honaqkuyit hihikwani, sen hihta tukwhantaniqw, uma put hakiy pantaqat qa a'puñalyani. Uma hakiy pantaqat qa amum nōñsamantani. ¹² Pi nu Jesus qa aw tōnawtaqamuy amuñem pas piw hin yuykuniqey qa pan ayaiwta. Puyaw qa uma umumi tōnawtaqamuy amuñem hin yuykuya? ¹³ Ason pi imuy qa aw tōnawtaqamuy God hapi hin yukunani. Paniqw òviy uma put hakiy nukpanat umuhpiy ayo hóroknyani.

Lawsuits against Brothers

6 Is uti, kurs umuñaqw haqawa suk w amum hihta ep hinhte', momñwituy qaanhinwisqamuy amutpip put hin hepniquey suhta'ewni? as pam God sinomuyatuy amutpip put mohti hepnikañwo? ² God sinomat tūwaqatsit ep sinmuy amuñem hinwat yukuni'wisni. Ya uma put qa navoti'yuñwa? Noqw kurs pantaniqw, ya uma hinoqw an hihta susqahinyuñqat qa nāp hin yuykuya? ³ Itam hoñvia'yatuy hinwat yukunayani. Ya uma put qa navoti'yuñwa? Noqw tis pi òviy itam yep qatsit ep hihta hinyuñqat aw suan wūwayani. ⁴ Noqw ason uma hihta pay yep qatsit ep hinyuñqat ep hin yukunayanik, ya uma God aw tōnawtaqamuy amuñaqw haqawatuy suspevewinhinyuñqamuy put aw o'yani? ⁵ Nu umuy hamantoyaniqe òviy yan lavayhti. Puyaw pas qa haqawa umuñaqw pavan wuwni'ta? Puyaw pas qa haqawa nātupkomuy amutsve hihta aw hin wūwaniquey tuwi'ta? ⁶ Noqw òviy soq tuwat nātupkom haqam hin yukiltiñwuqat aw nāwikvañwu, hikis piw qatuptsiwni'yuñqamuy amumii. ⁷ Pay òviy pas suyan uma it ep qaanhinwisa, ispi uma haqam hin yukiltiñwuqat aw nātsamvantaqee. Ya hinoqw tis nāpi uma hihta ep qaantsaniwye', put ep nakwhani'yuñwani? Ason hak umuy hihta nawhkiniqw uma put ep qa unañwtuyvayamantani. ⁸ Noqw uma soq qa suan hinwisa. Hikis pi uma pas umuhsinomuy hihta nawhkilalwa. ⁹ Añ qa suan hinwisqam soon God moñwtunatyayat ep amuñem qe'nini. Ya uma it qa navoti'yuñwa? Uma qa nāunay'yuñwani. Soon tokot sokoptotaqam God moñwtunatyayat aw yuñni, pu nāp yukit aw nāwakinwisqamu, pu qa nāp himuy amum hintsatskaqamu, pu wutihinyuñqamu, pu tahtaqt tahtaqtuy amuhpa' nāhahlaynayaqamu, ¹⁰ Pu uuyiñwtu, pu hihta kan'ewtunatyay'yuñqamuyu, pu honaqkuyit hihikwyaaqamu, pu nuhtumiq hiñqaaqamu, pu hihta tusoqtukwhantotaqamu. Pan hinwisqam soon God moñwtunatyayat ep amuñem qe'nini. ¹¹ Noqw ura as uma haqawat panhaqam hinwisa. Noqw pay God Itana Hikwsiy ahpiy umuy pāhoma, umuy nēñem sinota, umuy súanyuñqat yuku, Itahtutuyqawhqaqay Jesus natñwaniyat aña.

Use Your Bodies for God's Glory

¹² Haqawa ka pañqawni: Pas as sohsoy himu inuñem súanta. Antsaa; nikañw pay qa sohsoy lomahinta. Pas as sohsoy himu inuñem súanta; nikañw pay nu qa hihtawat akw áñwutiwniqey nakwhani. ¹³ Nōsiwhqa hakiy ponoyat eñem yukiwtañwu; pu hakiy ponoat nōsiwhqat eñem yukiwta; nikañw pay God pumuy lōp watuy sūlawhtani. Noqw hakiy tokoat hapi nuvöt qa eñem yukiwta; pam Tutuyqawhqaqat eñem yukiwta; noqw Tutuyqawhqa tokoy eñem qatu. ¹⁴ Noqw God hapi Tutuyqawhqaqat ahoy tātayna; nihqe piw nāt itamuy ahoy tātaynani, nāp òqalay akw'a. ¹⁵ Puyaw umuhtoko Christ tokoyat aw wiwyuñqat uma put qa navoti'yuñwa? Noqw ya sen nu Christ tokoyat aw wiwyuñqat ayo oyat, tokoy huhyaqat aw put awiwhtoynani? Sóoni. ¹⁶ Soh! Puyaw i' tokoy huhyaqat amum hintsakqa put amum sūka tókoniñwuqat uma put qa navoti'yuñwa? Pi puma löyöm sūkamantaniqat ura God pañqawu. ¹⁷ Noqw pi Tutuyqawhqaqat aw hürs'iwtatqa put amum sūka hikwsiniñwu. ¹⁸ Huvam nuvöqatsit añqw watqaa. Sohsoy qaanh tipu sinot ahpiy hintsatskiwhqa qa tokoyat ep hintsatskiwa. Noqw pay nuvöhinmaqa hapi nāp tokoy ep qaantsakñwu. ¹⁹ Soh! Ya uma it qa navoti'yuñwa? Qahováriwtaqa Hikwsi God ahpiy umumi noiwhqa umuhpe pakiwtaqw, umuhtoko put kiata? Noqw òviy uma qa nāp nāhimuy'yuñwa. ²⁰ Pi uma pas pavan hihta hihkay'taqat akw tuiwya. Oviy uma umhtokoy, pu umuhhikwsiy God himuyat an put tayawni'yuñwani.

Questions about Marriage

7 Taay, noqw ura uma hihihta ep inumiq pēnayaqw pam pu'ni. Pay tāqa qa nōmataniqw, pam put eñem lolma. ² Nikañw pay nāphisat sen sinom nuvöhinwisq, òviy pay uma an nanāp tahtaqt nōmay'yuñwani, pu moyam an nanāp puwsuñwani'yuñwani. ³ Tāqa nōmay makiwayat aw put noi'tamantani; pu pay piw an wuhti puwsuñway tavi'tamantani. ⁴ Hakiy nōmaat tokoy aw qa nāp mōñwiniñwu, put puwsuñwaat put aw mōñwiniñwu. Pu pay piw an hakiy puwsuñwaat tokoy aw qa nāp mōñwiniñwu, pi nōmaat put aw mōñwiniñwu. ⁵ Hakim nāmi qa nākawintimantani, ason pay hakim pas nāmi pan yuke', pu' hihsavo panhtimantani, hakim napwalni'kañw, nāwakinpit aw yuki'taniquey òviy'o; nit pu ason hakim piw nāmimantani, taq ka Satan hakimuy qa namituyqawi'taqat ep pumuy amumi unahepmantani. ⁶ Nikañw hapi pay nu yan pēnaqe it umuy nakwhana,

qa ayata. ⁷ Nuyniqw pi as sohsoyam inunyuñwiniqw pam amuñen lomahintani. Noqw pay pi sohsoyam God añqw nanāp hin makiway'yuñwa, suhka yanwatniqw, pu mi'wa piw tuwat panwata. ⁸ Noqw òviy nu añ imuy qa nōmay'yuñqamuy, pu qa puwsuñway'yuñqamuy-nikañw pu koñnanalvutuy amumi pañqawni: Pay uma pas in-ún hinyuñwiniqw as pam umuñem lolma. ⁹ Nikañw kurs pay uma qa namituyqawyuñwiniqw, pay hak hakiy ámumtini. Pi hakiy ámumtiniqw pam pantaqa nuvómokiwuy añ kánavoti'taniqat epnihqe pavan lolma. ¹⁰ Pu añ hakim ámum'iwyuñqamuy nu amumi tutapta, nikañw pay qa nūu, i' Tutuyqawhqa: Wuhti puwsuñway qa mā-tapmantani. ¹¹ Nikañw kurs pam put mātave', pay pam nalqatmantani; sen pay ahoy puwsuñway amum namivöhiknik panhtimantani. Pu i' tāqa nōmay qa mātapmantani. ¹² Pu ahpiy mímuypwatuy nu' amumi pañqawni, qa Tutuyqawhqa: Kurs hakiy tuptsiwni'taqat nōmaat qa tuptsiwni'te' nāt put amum qátuniqey nāwaknaqw pay pam put qa mātapmantani. ¹³ Pu kurs wuhtit puwsuñwaat qatuptsiwni'te' nāt put amum qátuniqey nāwaknaqw pay pam put qa mātapmantani. ¹⁴ Pi i' qatuptsiwni'taqa tāqa nōmay atsviy God awwat sutsvo taviwta. Pu i' qatuptsiwni'taqa wuhti puwsuñway atsviy God awwat taviwta. Pi as qa pantaniqw umuhtim hov-ariyuñwini; noqw pay hapi puma God awwat oiyiyuñwa. ¹⁵ Nikañw kurs i' qatuptsiwni'taqa ahpiyninik, pay pi ahpiymantani. Pay i' tuptsiwni'taqa tāqa, sen wuhti, pantaqat ep qa sómiwtañwu. Pi God itamuy uyiwwatqat qatsit aw wáñwayi. ¹⁶ Ispi yantaq'ö, wuhti, ya sen um uhpuwsuñway Christ aw tuyqawvaniqey hin navoti'ta? Pu um'i, tāqa, ya sen um uhnōmay Christ aw tuyqawvaniqey hin navoti'ta?

Live as God Called You

¹⁷ Noqw pay pi God añ sohsoymuy nanāp hin qatsihuytaqw, pu hakiy hin hintaqat Tutuyqawhqa put wáñway-hq, hak pan hinmamantani. Yan hapi nu sohsovik Jesus aw tōnawtaqamuy amunawit yuki'ma. ¹⁸ Sen haqawa poñotkit akw tuvoylaiwkañw wáñwayniwe', pay pam put tuvoylat qa ayo yúkuni. Sen haqawa qa poñotkiwkañw wáñwayniwe' pay pam qa poñotkiwni. ¹⁹ I' poñotki pay qa himuu, pu i' qa poñotki pay piw qa himuu; pi God tavoyat añ hinmaq wam'i. ²⁰ Uma añ nanāp hin hinkahkañw wáñwayniwe' pay panyuñwini. ²¹ Um sen núan-tuwikinikañw wáñwayniwa; pay um put ep qa hin unañway'tani. Nikañw kurs pay um hin mātaviwninik, um akw moñwvastini. ²² Pi núantuwikinikañw Tutuyqawhqa ahpiy wáñwayniwhqa Tutuyqawhqa ahpiy mātaviwa. Pu piw pay an i' qa núantuwikinikañw wáñwayniwhqa Christ núantuwikiatniñwu. ²³ Uma hapi hihta hihkay'taqat akw tuiwya. Oviy uma qa sinmuy amumi nātuwiktotani. ²⁴ Itupkomu, pay uma añ nanāp hin hinkahkañw wáñwayniwyaqey pan God amum yesni.

Questions about the Unmarried and the Widows

²⁵ Pu nu imuy añ nāt pas mámanhtuy pay qa hinwat Tutuyqawhqa añqw tutavot pasiwta. Nikañw pay nu hin wūwyaqey pañqawni. Pi nu Tutuyqawhqa añqw òkwatuwiwa, pas qa atsat hinmaqee. ²⁶ Itam pay hihsavo pas sóontsanwiyuñwini. Noqw òviy nuyniqw hak hin makiway'te' pan qátumantaniqw pam eñem lomahinta. ²⁷ Um hak nōmay'taqa, pay um añqw mātaviwniqey qa tunatyawtani. Noqw um nāsta nōmay'taqa, pay um qa nō-mawuwantani. ²⁸ Nikañw kurs um piw nōmate', um pay qa hin qaanhtini. Pu kurs i' nāt pas māna puwsuñwte', pay pam piw qa hin qaanhtini. Nikañw panhtotiqam hapi yep qatsit ep kánanvotyani. Noqw nu as put añqw umuy ayo óyaniqey nāwakna. ²⁹ Nikañw it nu pañqawni. itupkomu: Tuwani tsāva. Noqw òviy yahpiy hapi yantani: Añ nōmay'yuñqam pay qa nōmay'yuñqey panyuñwini; ³⁰ Pu añ tsaykitaqam pay qa tsaykitaqey panyuñwini; pu añ hahlayyaqam suhpan pay qa hahlayyaqey panyuñwini; pu hihta tuhtuy'yaqam pay hihta qa himuy'yuñqey panyuñwini; ³¹ Pu yep qatsit akw moñwvasyaqam qa nukushintsahsanyani; pi yep qatsit tunatyaat tūwayato. ³² Noqw nu as umuy qa nānaphin wuwanvisoq'iwyuñwiniqat umuñem nāwakna. I' hak qa nōmay'taqa Tutuyqawhqa hihmuyat tunatyawtañwu, hin pam Tutuyqawhqa unañwveni qey òviy'ö. ³³ Noqw pu i' nōmay'taqa yep qatsit ep hīhihta hinyuñqat tunatyawtañwu, hin pam nōmay unañwveni qey òviy'ö; nihqe lōqmuy wuwni'ta. ³⁴ Noqw māna nāt qa puwsuñway'taqa Tutuyqawhqa hihmuyat tunatyawtañwu, pam hin tokoy, pu hikwsiy ep qahováriwtaniqey òviy'ö. Noqw pu i' puwsuñway'taqa yep qatsit ep hīhihta hinyuñqat tunatyawtañwu, pam hin puwsuñway unañwveni qey òviy'ö. ³⁵ Noqw uma it akw moñwvasyaniqat òviy nu yan lavayhti. Nu umuy qa aw u'ta. Noqw yan uma lomahinwise', qa hihta sos'onkahkañw Tutuyqawhqa aw unañwtavi'yuñwini. ³⁶ Nikañw kurs hak tiyo manhtuway ka qa súantsahsanhqey wūwante', kurs pay pam tukwsiwtaqw, soon as qa panhtiniqw, pay pi pam hin tunatyawte' panhtini; pay pam qa hin qaanhtini, pay pi puma nāmatini. ³⁷ Nikañw pay hak unañwpeq tunatyay qa wílōkni'taqa, qa hihta akw sóon'iwkañw tunatyay aw tuyqawi'taqa manhtuway nāt pas mānat tavi'taniqey unañwpeq yuki'taqa hapi súanhtini. ³⁸ Noqw òviy i' hak put ámumtiqa hapi súanhtini, nikañw i' hak put qa ámumtiqa put epnihqe pas pavan súanhtini. ³⁹ Wuhti hin yukiwtaqat tutavot ahpiy puwsuñway aw sómiwtañwu hihsavohaqami qátuniqat pahsavoo. Nikañw ason kurs put puwsuñwaat mokq pam mātaviñwu. Pay pi hakiy ámumtinik ámumtimantani; nikañw hapi pas Tutuyqawhqa sinoyat-sa ámumtimantani. ⁴⁰ Nikañw

pam hintaqey pan hinmaniqw pam pantaqa nuyniqw put eñem lomahintani. Noqw nu wūwantaqw God Hik-wsiat iunañwpeq qátuhqa piw pan unañwiti.

The Question about Food Offered to Idols

8 Nu pu' nōsiwhqat nāp yukit aw noiwhqat yuaatani. Pay pas antsa itam sohsoyam navotit pasiwyuñwa. Navoti hakiy kwivi'nañwtoynañwu; noqw nami'nañwa hapi hakiy öqalañwu. ² Noqw kurs pay hak hihta navoti'taqey wūwante', pam piw it aw wūwantani: Pam as pas pasiwtaqat put navoti'tani; nikañw pam qa nāt pan put navoti'ta. ³ Hak haqam God aw unañway'taqw God put tuwi'tañwu. ⁴ Taay, hak hihta nāp yukit aw noiwhqat tūmoytaqat nu lavayhtini. Pay pi itam navoti'yuñqw pay tūwaqatsit ep nāp yukit pi qa hímuu; pu pay pas qa haqam hak himu piw suhkaa, pay pas God-saa. ⁵ Pay pi as sinmuyniqw amuhpa' nāwakintiwayaqam kasta, öveqatsit ep'e, pu tūwaqatsit ep'e. Pi pas antsa amuhpa' nāwakintiwayaqam suhpanta, pu momñwit suhpanta. ⁶ Noqw itamuyniqw pay sūkw aw nāwakintiwhqa, God Itanaa, put hapi ahpiy sohsoy himu pasiwyuñwa, pu itam put eñem yukiwyuñwa; pu sūka Moñwi, Jesus Christ, put hapi ahpiy sohsoy himu yukiltoti, pu itam put ahpiyya. ⁷ Nikañw pay qa sohsoyam it navoti'yuñwa. Oviypi haqawat nāp yukit pew pahsave kaptsi'yuñwa. Noqw nāmahin pi as pūmuyniqw nōsiwhqa pas antsa nāp yukit aw noiwhq puma put nōnova; noqw puma tuptsiwniy añ qaöqáwi'yuñqw, uñwáam hovarsni. ⁸ Pi itam soon nōsiwhqat ahpiy God aw lomahinyuñqey nāmah-takni'yuñwni. Oviypi itam nōnöse' put ahpiy qa ñas'ewhtotiñwu; pu pay piw an itam qa nōnöse' qa hin'eway-totiñwu. ⁹ Nikañw pay uma tunatyaltotini, taq nāphisat ka uma yan qenive hoñkahkañw soñawnen tuptsiwniy añ qaöqaltuy amutpik hihta ep tönökyaniqat taviyani. ¹⁰ Kurs um hihta navoti'taqa nāp yukit eñem kíyat ep tunösvoñat aw qatuqw, hak tuptsiwniy qa añ öqala uñ pep tuwani. Ya pam unañwpeq qatusite', qa tuwat nōsiwhqat nāp yukit aw noiwhqat nösni? ¹¹ Nen pam hak uhtupko qaöqalanhqe uhnavotiy atsviy hovalniwni, Christ put eñem enañ mokq'ö. ¹² Noqw pan hapi uma umuhtupkomuy ep qaanhtote' unañwayamuy qaöqaltuy tūhotote', Christ ep qaanhtotini. ¹³ Yanta hapi, noqw öviy kurs sikwi itupkoy múnuknaniqw, pay pas tūwaqatsit nāt wunuqw nu soon sikwit nösni, taq nāphisat ka nu itupkoy múnuknaniqee.

Rights and Duties of an Apostle

9 Ya pay nu' qa ayaiwtaqa? Ya nu qa qenive wunu? Ya nu' Jesus Christ Itahtutuyqawhqay qa aw yori? Puyaw qa uma Tutuyqawhqat ep itumaltipumu? ² Kurs nu pay haqawatuyniqw qa ayaiwtaqanik pay úmuyniqw pi nu suyan panta. Pi Tutuyqawhqat ahpiy uma hapi nuy pas antsa ayaiwtaqat mahtakni'yuñwa. ³ Hakimuy inumi tuwantotaqw nu amumi yan lavayhtiñwu. ⁴ Ya itam nösniqey pu hikwniqey qa makiway'ta? ⁵ Ya itam haqawat tuptsiwni'taqat nōmay'te', put wiknumniqey qa makiway'ta añ pētuy ayaiwyuñqamuy amun'i, pu Tutuyqawhqat tupkomuyatuy-nikañw pu Cephas pumuy amun'i? ⁶ Hal pay sen nu'-niqw pu Barnabas, ya ítam-sa pay qa tumalay'tanik pam itamumi uhtsiwta? ⁷ Ya hak hisat haqami tuwvöhtaqa nāp hihta himuy aw tūkway'ta? Ya hak övat uyht, aniwnit qa añqw tūmoyta? Ya hak pokmuy tumalay'kañw pihuyamuy qa añqw hihikö? ⁸ Ya nu pay sinot an lavayhti? Hal ya Moses tutavoyat añ piw qa pan lalvaya? ⁹ Oviypi Moses tutavoyat añ yan pey'ta: Um wākasit söhövosit muritaqat motsóvuyat qa sommantani. Ya God pas pay wākasit-sa tunatyawkañw öviy pañqawu? ¹⁰ Hal sen pi pam itamuy tunatyawkañw pañqawu? Pay kurs pi hin qa itamuñem i' yan pēniwa. Noqw öviy uylawhqa okiw hihta túwaniqey tunatyawkañw uylawñwu; piw muritaqa okiw aniwnit añqw hihta himuy'vaniqey tunatyawkañw muritañwu. ¹¹ Itam soñawnen hihta it Hikwsit ahpiynihqat umuy huyta. Noqw kurs itam yep qatsit ep umuhhimuy ömahte', ya itam pas qaanhtini? ¹² Noqw kurs uma haqawatuy umuhhimuy añqw maqaye', tis pi öviy uma soon itamuñem qa piw panhtotini. Pay as pi panta; noqw pay itam it yantaqat qa akw moñwvasi. Itam hihihita añ nakwhani'ta, taq nāp hisat ka itam lomatuawit Christ yuaataqat aw sóontsanni. ¹³ Imuy Jew-sinmuy amuñaqw hihta pas kaptsiwyuñqat tumalay'yuñqam God kíyat ep hihta oyiwhqat akw yēse. Ya uma put qa navoti'yuñwa? Pu ima hom'oyvihkat ep hintsatskaqam hihta God aw noiwhqat akw yēse. ¹⁴ Noqw Tutuyqawhqa hapi pay piw pan yuku: Ima lomatuawit yuaatotaqam lomatuawit ahpiy hihta akw yesniqata. ¹⁵ Nikañw pay nu'wa it yantaqat qa akw moñwvasi; pu piw nu qa pan umumi tuñlay'kañw paniqw it yan pēna. Pi nu qa hihta aw tūkway'kañw lomatuawit yuaataqey ep himuiwta. Noqw kurs hak put pisviwnaniqw pay pi nu tatam mokni. ¹⁶ Pay as pi nu lomatuawit yuaatakañw pay kurs nu hihta ep nātsotskanani. Pay nu pas put aw tu-soq'ayatiwa. Pay panta. Pas nu lomatuawit qa yuaataqw pam inuñem pas is óhini. ¹⁷ Pi nu suhtaq'ewnikañw it hintsake' hihta ahsatani. Pu kurs as pay nu qa suhtaq'ewnikañw put hintsakq, pas pi suyan i' tumala inumi noiwtaq'ö. ¹⁸ Noqw pep pu' nu hihta ahsatani? Pay hapi nu Christ añqw lomatuawit añqw yuaate', qa hakiy aw hihita tūkway'kañw pantsakni; nen nu lomatuawit yuaataqey ahpiy imakiway soon akw moñwvasni. ¹⁹ Pay nāmahin pi as nu qa hakiy aw tūwikinikañw pay nu sohsokmuy amumi nānuantuwiki'ta, pas pay nu as okiw wūhaqni-hqamuy Jesus aw tuyqawvaniqe öviy'ö. ²⁰ Nihqe nu Jew-sinmuy amumiwat Jew-sinoniwhiti, pas pay nu Jew-sinmuy tuyqawvaniqe öviy'ö. Pu tutavot añ hinwisqamuy nu amumiwat tutavot añ hinmaqey panhti, pas pay nu

tutavot añ hinwisqamuy tuyqawvaniqe òviy'ò. ²¹ Pu imuy tutavot qa añ hinwisqamuy nu amumiwat pay tutavot qa añ hinmaqey panhti, pas pay nu as okiw tutavot qa añ hinwisqamuy tuyqawvaniqe òviy'ò. Pay as pi nu God tutavoyat qa hin qa aw tunatyawkañw, nu Christ tutavoyat añ hinma. ²² Pu nu añ qaò'qaltuy amumiwat pay qaòqáwi'taqey panhti, pas pay nu as okiw qaò'qaltuy tuyqawvaniqe òviy'ò. Nu sohsokmuy amumi sohsoy hímu-niwhti, pas pay nu as okiw nāp hintaqat akw haqawatuy tuyqawvaniqee. ²³ Nu lomatuawit tunatyayat òviy yan-haqam hinma, pas pay nu as okiw put hahlayhpiyat añ umumum hinmaniqee. ²⁴ Ya sohsoyam nanamunwaqam yuhtukq pay sūka hihta ahsataniqat uma put qa navoti'yuñwa? Pay uma yuhtuke' uma hihta ahsatotaniqey òviyyañwu. ²⁵ Noqw sohsoyam nanamunlalwaqam pās nāmitunatyawwisñwu, hóhoñvitniqe òviy'ò. Noqw puma pay wihkat sūlawhtiñwuqat òviy panhtotiñwu. Noqw itam pi hihta pas qa sūlawhtiñwuqat makiwyani. ²⁶ Noqw nu pas suyan hihta ahsataniqey òviy pan warikiwta. Nu qa tusoqnayawhqe, paniqw òviy hapi nu qa nanāp haqe' savinuma. ²⁷ Nu qa pan hintsakt itokoy wuvahtinumqe aw tuyqawi'ta, taq nāphisat as ka nu nuhtumi lomatuawit yuaatat, nu hihta ep òwihiniwhti qw, God nuy ayo tūvani.

Warning against Idols

10 Pu piwu, itupkomu, pay uma it navoti'yuñwniqat nu nāwakna: Ura itanam sohsoyam òmawuy at-pikaqeya; pu sohsoyam wuhkovatuphat añqe' nõña. ² Pu puma sohsoyam òmawuy akw Moses aw tuvoylatoti, pu wuhkovatuphat akw'a. ³ Nihqe puma sohsoyam nõsiwhqat God añqwnihqat añqw nõnõsa. ⁴ Pu sohsoyam kūyit God añqwnihqat añqw hikwya. Pi puma owat hihta tuawi'taqat añqw hikwya. Pam owa Christ tuawi'ta. Noqw pam suyan pumuy amumum hinma. ⁵ Noqw pi ura God pumuy amuñaqw kaysiwhqamuy amuhpe qa salayhti; òviypi ura puma qayēsiwhpuvehaqam wuhko soa. ⁶ Noqw i' yantaqa hapi itamuy u'nantoy-na, itam añ hihta qalomáhinyuñqat qa aw kwañwátayyuñwniqat òviy'ò, panhtotiqamuy qa amun hinhtotini. ⁷ Piw ura pumuy amuñaqw haqawat nāp yukit aw nāwakintotaqw, uma qa pumuy amún hintsatskani. Taq ura yan pey'ta: Sinom añ yesvat nõnova, pu piw hīhikwya, pu pahsat hoñvaqe tīvantiva. ⁸ Pu itam qa amún nu-vòqatsit tumalay'yuñwni. Ura pumuy amuñaqw haqawat pantsatskaqe sūkw tawat ep sunat añqw payhkomuy sihkay'tasikip sōmorit pahsa'nihqam sūlawhti. ⁹ Pu itam qa Christ puhtsemokintotani, ura pumuy amuñaqw haqawat panhtotiqamuy qa amunhtotini. Taq puma panhtotiqe tsūtsu'tuy amuhpiy soa. ¹⁰ Pu uma piw pay qa yan umuh'unañway hiñqawwani, ura pumuy amuñaqw haqawat panhtotiqamuy qa amunhtotini; taq puma panhtotiqw, God hoñviayay ayataqw, pam pumuy qöya. ¹¹ Noqw as sinom pumuy amuhpiy hihta tuwi'vayaniqat òviy puma it sohsok hihta añ kūkuyva. Noqw itamuy so'ñwamiq òkiwisqamuy u'nantoyvaniqe òviy pāvam pēni-wa. ¹² Paniqw òviy pay hūrs wúnuhqey namiwuwantaqa tunatyaltimantani; taq nāp hisat ūnate', pam múnukni. ¹³ Pay qa hak hihta alõñõt akw unaheviwhqey wūwantani, ispi wūhaknihqam pay pan hapi unaheviwyaq'ò. Pi God soon lavayiy qa an hinmani; nihqe pam hakiy òqaltaqw, soon unaheppi hakiy epnihqe òqalay'tani. Pi God hin ayo yámakniqat hakiy āawnaqw, hak unaheppit añ kuyvani. ¹⁴ Noqw òviy'ò aw iunañwamu, uma nāp yukit aw nāwakintiwhqat pas qe'yani. ¹⁵ Nu hapi pās wuwni'yuñqamuy amumi yuaata. Uma nuy hiñqawhqat aw wūwayani. ¹⁶ It kuyapkuyit añqw hahlayhpit kūyiwtaqat itam hahlayhtote', itam soñawnen Christ uñwáyat añqw sūp hikwyañwu. Pu itam pólavikit yónoyhtote', itam Christ tokoyat añqw sūp nõnõsañwu. ¹⁷ Pay as pi itam kaysiwhqamyakahkañw sūkw pólavikit anyuñwa, piw sūkw tokot anyuñwa. Pi itam sohsoyam put sūkw pólavikit añqw nõnova. ¹⁸ Kurs uma yep qatsit ep Israel-sinmuy amumi wūwayani. Ya ima hom'oyit añqw nõnovaqam God hom'oyvihkayat qa amum God aw nāwakintiwiwa? ¹⁹ Ya nu hihta pañqawu: Sen pi nāp yuki pas antsa hímunihqat, sen nāp yukit aw himu noiwhqa pas antsa hímunihqat nu pañqawu? Qae. ²⁰ Nu hapi pañqawu: Ima qa-Jew-sinom hihta hom'oye', puma nukpanhihikwsimuy amumi put hom'oyañwu, qa God aw'i. Noqw uma nukpanhihikwsimuy amumum hintsatskaniqat nu qa nāwakna. ²¹ Soon uma Tutuyqawhqat kuyapkuyiyat nukpanhihikwsimuy kuyapkuyiyamuy enañ hīhikwyani. Soon uma Tutuyqawhqat tunõsvoñayat nukpanhihikwsimuy tunõsvoñayamuy enañ nõnovani. ²² Ya sen itam Tutuyqawhqat puvuhtsemoqnayani? Ya sen itam put epnihqe ò'qaltu? ²³ Pay as nu hihta hinhtiniqw pam sohsoy ka inumi sūanta, nīkañw pay qa sohsoy nukñwa. Pay as nu hihta hinhtiniqw pam sohsoy ka inumi sūanta, nīkañw pay qa sohsoy hakiy òqalañwu. ²⁴ Qa hak hapi nēnem-sa hihta òviy tunatyawtat, ayo sukw eñem hihta lolmat tunatyawtani. ²⁵ Uma huhyanikiva hihta huhyaniwhqat nõnovani, nen umuh'unañwpeq umuhsunvotiy tunatyawkahkañw qa pas hihta tūviñlalwani. ²⁶ Pi tūwaqatsi Tutuyqawhqat himuata, pu añ himu hinyuñqa. ²⁷ Kurs qatuptsiwñi'yuñqamuy amuñaqw haqawa umuy tūtsamh̄q, uma ámumyaniqey unañwtote', himu umutpip poñahitiwhqat uma nõnovamantani, qa tūviñlalwakahkañw umuh'unañwpeq umuhsunvotiy tunatyawkahkañwo. ²⁸ Nīkañw ason kurs haqawa put nāp yukit aw noiwhqat umumi kitaqw, pay uma qa añqw nõñõsamantani, umuy āawanaqat kaptsi'totaniqe òviy'ò, put unañwpeq sunvotiyat tunatyawkahkañwo. Pi tūwaqatsi Tutuyqawhqat himuata, pu añ himu hinyuñqa. ²⁹ Nu uh'unañwpeq uhsunvotiy qa kitat, ayam sukwat unañwpeq sunvotiyat nu kita. Noqw hak ka inumi pañqawni: Pi nu qenive wunukañw hihta tūmoytaqw, ya hinoqw ayam sūka pas nāp unañwpeq sunvotiy ahpiy

nuy övelantani? ³⁰ Pi nu put ep God aw hahlayhtit, put añqw nösñwu. Noqw ya hinhtiqw öviy nu put ep hahlayhtiqw ayam suhka pas nāt piw put ep inumiq qalomáhiñqawni? kítani. ³¹ Ka pi panta. Níkañw um as God tayawniwniqat öviy sohsok hintsakmantani, sen um tūmoytani, sen um hikwñi, sen pay nāp hihta hintsakni. ³² Uma qa hakiy unañwmoknayani, imuy Jew-sinmuyyu, pu pay qa-Jew-sinmuyyu, pu imuy God aw tōnawtaqamuyyu. ³³ Nu tuwat sohsokmuy hihta añ ahsupoq unañwve mamavisqe qa nēnem hihta tunatyawtat, as kaysiwhqamuy hihta akw moñwvasye' ayo nōñakniqat öviy amuñem tunatyawta.

11 Uma inumi nanawinyani; pi nu piw Christ aw nanawini.

Covering the Head in Worship

² Pas nu umumi hahlayhti itupkomu, ispi uma sohsok hihta añ nuy u'ni'yuñq'ö. Pu nu umumi hin tutaptaqw uma añ ahsupoq pan hinwisa. ³ Noqw it hapi uma navoti'yuñwniqat nu nāwakna: Christ hapi sohsokmuy tah-taqtuy qötöam'iwtaqat anta; pu tāqa nōmay qötöat'iwtaqat anta; noqw pu God hapi Christ qötöyat anta. ⁴ Haqam tāqa nākwapkañw God aw nāwaknaqa, sen God eñem yuaataqa hapi qötöy qahihtalawñwu. ⁵ Pu haqam wuhti qa nākwapkañw God aw nāwaknaqa, sen God eñem yuaataqa hapi qötöy qahihtalawñwu; soñawnen pi pam āriwtañwunihqee. ⁶ Pay pi wuhti qa nākwapte' piw āriwtani. Pu kurs wuhti āriwte', sen sipniwe', put hahmane', turs pam piw nākwaptani. ⁷ Noqw pay as soon tāqa nākwaptamantani, pi pam God an yukiwkañw pu put pihniatnihqee. Pu wuhti hapi tāqat pihniata. ⁸ Pi tāqa qa wuhtit añqw yukiwta; pi wuhti tāqat añqw yukilti. ⁹ Piw tāqa qa wuhtit eñem yukilti; pi wuhti tāqat eñem yukilti. ¹⁰ Yantaqw hapi öviy wuhti soon qa nākwaptamantani, hakiy put aw moñwtaviwhqat mātaktaniqee, hoñvia'yatuy tunatyawkañwo. ¹¹ Níkañw Tutuyqawhqa pan yukuqw, pay qa hak tāqa wuhtit qa ahpiy qátuni; piw qa hak wuhti tāqat qa ahpiy qátuni. ¹² Wuhti tāqat añqw aniwhtiqw, pay öviy piw pan tāqa wuhtit ahpiy aniwhti. Níkañw pay hapi sohsoyam God ahpiy aniwhtoti. ¹³ Kurs aw nāp wūwayaa. Ya wuhti qa nākwapkañw God aw nāwaknaniqw pay lomahinta? ¹⁴ Ya tāqa hin hin-tañwuniqw pam pantaqa umuy qa tutuqayna, haqam tāqa wupaañay'taqw pam put eñem hamañewayniñwuniqata? ¹⁵ Nāwuspi wuhti wupaañay'taqw pam put pihniatniñwu. Pi put hōmiat put aqw nākwaptaniqat öviy pam put aw noiwta. ¹⁶ Noqw pay pi kurs hak it ep hiñqawlwniqey antaniqw pay hapi itam God aw tōnawtaqam qa pan tuwi'yuñwa.

The Lord's Supper

¹⁷ Nu pu' hapi lavayhtiniqe umuy qa tayawnani. Uma soq tsovalte' qa nukñwat öviyyat, soq nankiwakw öviyyañwu. ¹⁸ Meh, i' mohti'ma: Yaw uma sūvo tsovaltiqw haqawat nātsikiwtañwuqat nu navota. Nihqe pay nu pēp pas tuptsiwa, ¹⁹ Ispi pay kurs hin haqawat umuñaqw qa sutskeyaq'ö. Noqw put pantaqat ahpiy ima añ hakim pas qaatsat hinyuñqam umuhpe mātaktotini. ²⁰ Noqw öviy ason uma sūmi tsovalte', uma qa pas pas antsa Tutuyqawhqat tunösvoñayat nōñosañwu. ²¹ Oviy pi umuy nōnovaqw, himuwa qa sōwu maqaptsi'tat, pay nāp nōvay tūmoytañwu. Noqw suhka tsōnmokiwtaqw, haqawa honaqkuyit akw hōnaq'iwtañwu. ²² Soh! Ya uma nāsta ki'yuñwa? Pep hapi as uma nōnovañw hñhikwyani. Hal ya uma God aw tōnawtaqamuy qahihtatote', nāsta nōvay'yuñqamuy hamantoyñayani? Ya nu umumi hiñqawni? Ya nu it ep umuy tayawnani? Sóoni. ²³ Pi Tutuyqawhqa hapi inumi it posnaqw, nu tuwat umumi put mātavi: Ura Tutuyqawhqa Jesus put tōkilat ep momñwituy amumi mātaviwniqe pōlavikit kwusu; ²⁴ Nihqe put ep kwakwhatat, put yōhat, pañqawu: Huvam it ömahtotat, nōñösa. I' hapi itoko umuñem yōñoyhtiwa. Uma nuy u'ni'yuñwniqe öviy it yantsak-wisni. ²⁵ Pu pumuy nōñösaqw, pam pay án piw kuyapkuyit kwusut pañqawu: I' kuyapkuyi hapi iuñway ahpiy puhuvasiwñi. Yan hapi uma hinwisni. Uma añsakis put añqw hikwye', nuy u'nayamantani. ²⁶ Pi uma añsakis it pōlavikit añqw nōñösakañw, pu it kuyapkuyit añqw hikwye', uma Tutuyqawhqat mokiwuyat tuawi'yuñwmantani, hisat pítu-niqat pahsavoo. ²⁷ Paniqw öviy hak qa tunatyawkañw, it pōlavikit añqw nösqa, pu Tutuyqawhqat kuyapkuyiyat añqw hikwqa Tutuyqawhqat tokoyat-níkañw pu uñwáyat ep qaanhtimantani. ²⁸ Oviy hak namivupre', pankañw put pōlavikit añqw nōsmantani, pu kuyapkuyit añqw hikwmantani. ²⁹ Taq qa tunatyawkañw nösqa, pu hikwqa nawus tūviwmantani, Tutuyqawhqat tokoyat qa mātsi'tañwunihqee. ³⁰ Pi yantaqw öviy kaysiwhqam umuñaqw qaöqáwi'yuñwa, pu öpuiwyuñwa, pu kaysiwhqam pay soa. ³¹ Pi itam namivupriwise', pay soon hin yukuniwyani. ³² Taq Tutuyqawhqa itamumi pohte', itamuy ökwhañwu; taq ka itam yep qatsit ep hinwisqamuy amumum tūviwyani. ³³ Yanta itupkomu, öviy uma nōnovanik tsovalte', hāk nānuhtayyuñwmantani. ³⁴ Ason pi kurs haqawa tsōnmokiwte', pay kiy ep nōsmantani. Noqw uma qa tūviwyaniqey öviy tsovaltiantani. Pu ason nu hisat pite', hin hintaniqat umumi tutaptani.

Spiritual Gifts

12 Noqw uma kuwahtiput Hikwsit ahpiynihqat navoti'yuñwniqat nu nāwakna. ² Pay pi uma navoti'yuñwa, ura pay uma nāt qatuptsiwñi'yuñqe añ hihtuy nāp yukit qayuaatotaqamuy amuhpa' hinnumya, haqe'

umuh'unanway qatsqat pañ'a. ³Noqw òviy nu umuy māmatsnani, soon hapi hak God Hikwsiyat ahpiy yuaatakañw Jesus qalomáyukiwtaqat pañqawni. Pu soon hak Jesus Tutuyqawhqatnihqat pañqawni, hal pas Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiyenen-saa. ⁴Qahováriwtaqa Hikwsi hīhihta kuwahtiput tūhuytañwu; nīkañw pam pas sūkaa. ⁵Pu itam nanāp tumalat makiwyaqē, sūkw Tutuyqawhqat eñem tumalay'yuñwa. ⁶Itam nanāp hin makiwyaqey pan hihta hintsatskañwu. Noqw pay God itamuhpa', itahhintsakpiy sohsok akw nāp tunatyay tumalay'ta. ⁷Pi sohsoyam Hikwsit makiwyaqw, pam amuhpe namtaknañwu. Noqw put ahpiy itam sohsoyam moñwvastotini. ⁸Pi Hikwsi wuwanlavayit sukwat aw nóañwu; pu pay pam Hikwsi piw súannavotit lavayit sukwat aw nóañwu. ⁹Pu pay pam Hikwsi piw qapēvewnit sukwat aw nóañwu; pu pay pam Hikwsi piw sukwat aw tūqalapsintaniqey òqalat nóañwu. ¹⁰Noqw sūka kātutmalat hintsaki; piw sūka God eñem yuaata; piw sūka hīhihtuy hikwsimuy māmatsñwu; piw sūka òñaqw lavayit yuaata; piw sūka òñaqw lavayit namtöknañwu. ¹¹Noqw hapi pay pam Hikwsi iit sohsok hintsaki; hakiy aw hihtawat nōanik panhtiñwu.

One Body with Many Parts

¹²Pay as pi hakiy tokoat sūkanikañw wūhaq a'wiway'taqw, pu put tokoyat añ sohsoy a'wisa wūhaqnikañw pay sūka tókoniñwu. Noqw Christ hapi pan hinta. ¹³Pi itam sohsoyam sūkw Hikwsit ahpiy tuvoylatotiqe, soñawnen sūka tókoniwhototi, sen itam Jew-sínomu, sen qa-Jew-sínomu, sen nūantutuwiktu, sen qa tūtuwiktu. Pi itam sohsoyam sūkw Hikwsit makiwya. ¹⁴Pi hakiy tokoat qa sūkw awiwaniñwu. Pam hapi wūhaq'a. ¹⁵Noqw òviy kurs hakiy kuk'at sen kítani: Nu qa māatnihqe òviy pay nu tokot qa añqwvi, kite', ya pam pay paniqw tokot qa añqwvini? ¹⁶Pu kurs hakiy naquuat sen kítani: Nu qa pōsianihqe òviy nu tokot qa añqwvi, kite', ya pam pay paniqw tokot qa añqwvini? ¹⁷Kurs as hakiy tokoat sohsoy pōsiniqw hak hin navotmantani? Pu kurs pam sohsoy naqvusaniqw hak hin hihta hovaikmantani? ¹⁸Noqw pay pi God hin aw wūwaqey pan hakiy tokoyat añ a'wiway-at yukuhtañwu. ¹⁹Noqw kurs as puma pay sohsoy sūka awiwasaniqw ya hakiy tokoat háqamni? ²⁰Nīkañw pay hapi hak wūhaq a'wiway'kañw pay sūka tokoy'tañwu. ²¹Noqw òviy soon hakiy pōsiat māyat aw pañqawni: Nu uñ qa haqni'ta, kítani. Pu piw soon qōtōat kukyāt aw pañqawni: Nu uñ qa haqni'ta, kítani. ²²Qae, pi hakiy tokoyat añ himu suhpan pay òwihinyuñqa pas soon qe'yañwu. ²³Pi hakiy tokoyat añ hahqe' itamuyniqw pay hin'ewakwyaqat itamuy pumuy pas kaptsi'yuññwu; pu itamuhpa' qason'iwyaaqat itam pās tunatyawkahkañw yuwsinaya. ²⁴Itamhpa' sóniwyaqa pi pay qa hihta haqni'yuñwa. Pi God hakiy tokoyat namikwaptaqē añ haqē' hihta qa pasiwyuñqat aw pas pavan unanwtavi, ²⁵Hakiy tokoyat ep qa haqam nehpewi hintaqat òviy'o; noqw añ a'wiwa nāmi unanwtavi'yuñwini. ²⁶Noqw kurs himuwa awiwa nātuhotaqw, sohsoyam a'wiwat put amum nā-tuhototañwu. Pu kurs sūka awiwa kaptsiwhq, sohsoyam a'wiwat put amum hahlayyañwu. ²⁷Noqw uma hapi sumiyankañw Christ tokoyat anyuñwa; nihqe nanāp añ a'wiwatu. ²⁸Noqw God hapi Jesus aw tōnawtaqamuy amuhpe haqawatuy hihta añ oyahta, imuy ayaiwyuñqamuy mohtii, amúñk pu' put eñem yuaatotaqamuyu, amúñk pu' tūtutuqaynayaqamuyu, atsve pu' kātatayhpit hintsatskaqamuyu, pep pu' tūqalapsintotaqamuyu, pu tūvaañwantotaqamuyu, pu añ moñw'iwyuñqamuyu, pu qa supwat himuhkwa yuaatotaqamuyu. ²⁹Ya sohsoyam ayaiwyuñwa? Ya sohsoyam God eñem yuaatota? Ya sohsoyam tūtutuqaynaya? Ya sohsoyam kātatayhpit hintsatska? ³⁰Ya sohsoyam tūqalapsintotaniqey òqalay'yuñwa? Ya sohsoyam òñaqw lavayit yuaatota? Ya sohsoyam tuqay'a'yatu? ³¹Nīkañw pay uma pas añ núnukñwat kuwahtiput tuñlay'yuñwini. Nīkañw nu it epnihqe háqe'wat pas nukñwat umuy āawnani.

Love

13 Nāmahin pi as nu sinmuy, pu God hoñviaymuyatuy amún pās hópinikañw nuhtumi qa unanway'te', nu soñawnen sikasivat qalalataqat antani, sen sivavutsqat an eyoyotaqata. ²Pu nāmahin pi as nu God eñem yuaataniqey makiway'takañw, pu hīhihta āmiwtañwuqat sohsok mātsi'kañw, pu sohsok hihta navoti'tani, pu nāmahin pi as nu pas qapēvewni'kañw tuhtukwit nahlamintanikañw nuhtumi qa unanway'te', nu qahimuu. ³Pu nāmahin pi as nu añ òkiwyaqamuy nopnaniqē òviy sohsok hihta ihmuy amumi nōanikañw, pu itokoy taqsokiniqat aw put mātapnikañw nuhtumi qa unanway'te' soon nu put akw moñwvastini. ⁴Nami'nañwa qa iits hin unanwtiñwu; hakiy pāsniñwu. Nami'nañwa qa unanwtuyvañwu. Nami'nañwa qa kwiviyuaatañwu; pu qa nātsot-skanañwu. ⁵Hakiy qa hintsañwu; qa nēñem hihta tunatyawtañwu; pu qa suy'tsiptiñwu; qalomáhintsaniwe' put ep qa hin unanwtiñwu; ⁶Qaantsatskiwhqat ep qa hahlayhtiñwu; nīkañw súantsatskiwhqat ep hahlayhtiñwu. ⁷Sohsok hihta añ nānakwhani'tañwu; sohsok hihta tuptsiwñwu; sohsok hihta ep qa nañ'eknañwu; sohsok hihta añ kuytañwu. ⁸Nami'nañwa qa haqami sohtani. Nīkañw God añqw nātoniqa lavayi hapi pay yukiltini; pu himuhkwa yuaatiwhqa pay sohtini, pu i' navoti pay tūwayani. ⁹Pi itam qa pasiwtaqat navoti'yuñwa; pu itam qa pasiwtaqat God eñem yuaatota. ¹⁰Nīkañw ason hisat himu pas pasiwtaqat pituqw, pep pu' himu pay qa pasiwtaqa ayo yukiltini. ¹¹Ura nu tsāynihqe tsakoyuaatañwu; nu tsākw an hihta māmatsñwu, pu nu tsakowuñi'tañwu. Nit nu tāqatiqē pep pu' nu hihta tsakoe'wakw ayo yuku. ¹²Pay itam pi nāt pu' soñawnen

panaptsat akw qa suyan nāviptsani'yuñwa. Nikañw ep pu' itam pas suyan nānami yoyrikyani. Pu' hapi nu qa pasiwtaqat tuwi'ta; nikañw ason pep pu' nu pas pasiwtaqat navoti'tani, God pas pasiwtaqat inumi navoti'taqat pan'i. ¹³ Taay, noqw òviy hapi ima pahyom pētoti-i' qapēvewni, pu unañwvahsi, pu nami'nañwa. Noqw imuy amuñaqw nami'nañwa hapi pas mohpeq'a.

More about Spiritual Gifts

14 Uma nuhtumi unañway'yuñwniqey añ ò'qalyani; pu uma hīhihta kuwahtiput Hikwsit añqwnihqat tuñlay'yuñwni, tis òviy uma God eñem yuaatotaniqeyu. ² Pi òñaqw lavayit yuaataqa qa sinmuy amumi yuaatat, God awniñwu, pi qa hak put hihta yuaataqat mātsi'tañwuniq'ò; pi pam hihta āmiwyuñqat Hikwsit ahpiy yuaatañwu. ³ Noqw pu God eñem yuaataqa hapi sinmuy amumi yuaatañwu òqawhtotaniqat òviy'o, pu òk-whaniwyaniqata, pu suyan unañwtotiniqata. ⁴ I' òñaqw lavayit yuaataqa pi nāòqawhtotoynañwu. Noqw pu God eñem yuaataqa God aw tōnawtaqamuy òqawhtotoynañwu. ⁵ Is as uma sohsoyam òñaqw lavayit yuaatotani, tis òviy God eñem yuaatotani; ispi God eñem yuaataqa òñaqw lavayit yuaataqat epnihqe pas pávaniq'ò, hal pas òñaqw yuaataqa hihta lavayhtiqey namtōmintaa-saa; noqw Jesus aw tōnawtaqam òqawhtotani. ⁶ Noqw taay itupkomu, kurs nu umumi pitut òñaqw lavayit-sa yuaate', ya nu hin umuy moñwvastañpni? Kurs nu God añqw hihta navotqey qa umumi yuaate', piw umuy qa hihta navotne', piw God lavayiyat umumi qa yuaate', piw umuy qa hihta tutuqaynaqw, ya uma hin ilavayiy akw moñwvastotini? ⁷ Híkispi lēna qa taytaqa soon qa suyan tōqtini, sen pas lēna, sen sivatonlena. Taq sen hak lēlent hihta qa suyan tōqtapnaqw, ya hak hihta lēlenqat māmatsni? ⁸ Pi tōtōqpi qa suan tōqtiqw, ya hak kipokyuwsini? ⁹ Noqw pay hapi pan piw umuhpe hinta. Pas uma umuhleñiy akw lavayit susmataqnihqat qa yuaaykuyaqw, ya hak umuy pep hiñqaqwaqat māmatsni? Uma pi haktonsa yuaatotani. ¹⁰ Pay as pi soon tūwaqatsit ep hīhihtuy qa nānan'ik lavayi'yuñwa. Noqw qa himuwa qa hihta tu-aw'i'ta. ¹¹ Noqw òviy nu yuaataqat lavayiyat qa tūqayte' putniqw pay nu himusinoni; noqw i' yuaataqa pay nuyniqw himusinoni. ¹² Noqw pay hapi piw umuhpe panta, pi uma Hikwsit ahpiy kuwahtiput pas nānawakna. Oviy uma Jesus aw tōnawtaqamuy òqawhtoyñayaniqey òviy pas ò'qalyani. ¹³ Noqw òviy i' hak òñaqw lavayit yuaataqa put namtōmintamantaniqey òviy tūviñlawni. ¹⁴ Pi nu òñaqw lavayit akw God aw nāwaknaqw, pas as pi ihikwsi nāwaknani, noqw iwuwni qa hihta apiwtani. ¹⁵ Taay, noqw pep hintani? Nu ihikwsiy ahpiy nāwaknani, pu piw iwuwniy ahpiy'o; nu ihikwsiy ahpiy tawlawni, pu piw iwuwniy ahpiy'o. ¹⁶ As qa pantaniqw, um uhhikwsiy akw hihta ep hahlayhtiqw ya i' qa mātsi'taqa hin Antsaa, kitani, ispi pam uñ hiñqawhqat qa mātsi'taqee. ¹⁷ Pay as pi um ka suan hihta ep hahlayhtiñwu; noqw mi'wa qa put akw òqawhtañwu. ¹⁸ Pas nu Inay God aw hahlayhti. Kwakwhat pi nu sohsokmuy umuhpenihqe pas pavan òñaqw lavayit yuaata. ¹⁹ Nikañw pay nu tuwat Jesus aw tōnawtaqamuy amuhpe panis híkiyom lavayit iwuwniy ahpiy lavayhtiniqey nāwakna; nen nu hakimuy hihta tutuqaynani; nen qa haktonsa pakwút-sikip sōmorit òñaqw lavayit yuaaykuni. ²⁰ Itupkomu, uma qa tsakowuwni'yuñwni; nikañw qalomátunatyat awwat titipostuy amunyñwni; nikañw uma añ pās pasiwuñqamuy amún wuwni'yuñwni. ²¹ Pi tutavot añ yan pey'ta: Nu alōñöt lavayi'yuñqamuy lavayiyamuy-nikañw pu a'lōñtuy moayamuy ahpiy imuy sinmuy amumi yuaaykuni. Noqw nāmahin pi nu as panhtiniqw soon puma inumi tūqayyuñwni, kita Tutuyqawhqa. ²² Noqw òviy òñaqw lavayi pay hapi qatuptsiwñi'yuñqamuy amumi hihta tu-aw'i'ta, ima tuptsiwñi'yuñqamuy qa pumuy amumii; nikañw God añqw lavayi qatuptsiwñi'yuñqamuy qa pumuy amuñem-nit, imuy añ tuptsiwñi'yuñqamuy amuñemi. ²³ Noqw òviy kurs uma Jesus aw tōnawtaqam haqam sūvo tsovaltqw, uma sohsoyam òñaqw lavayit yuaatotaqw, pu hakim qatūqayyuñqam, sen qatuptsiwñi'yuñqam pañso yuñe', ya puma umuy hōnaq'iwyuñqat qa pañqaqwani? ²⁴ Noqw kurs uma sohsoyam God lavayiyat yuaatotaqw, hak qatuptsiwñi'taqa, sen qatūqaytaqa pañso pake', sohsokmuy umuhpiy sóontsaniwñi, pu sohsokmuy umuhpiy aw pohtiwni. ²⁵ Noqw pantaqat ahpiy put unañwpeq himu tupkiwyuñqa mātaktini; noqw òviy pam yōkoltit, God pas hihtate', put pas antsa umuhpenihqat tūawvani.

Order in the Church

²⁶ Taay, noqw hintani itupkomu? Pi uma sūvo tsovalte', uma añ nanāp hihta tāwi'yuññwu, hihta tutuqaynayañwu; òñaqw lavayit yuaatotañwu; God añqw hihta navoti'yuñqey yuaatotañwu; òñaqw lavayit tuqay'ayhtotiñwu. Hakimuy òqawhtotoynayaniqey òviy uma sohsok hihta hintsatskamantani. ²⁷ Kurs haqawat òñaqw lavayit yuaaykuyaniqw, pay lōyōmmantani, sen pahyomyamantani, pay pahsa'mantani; pu puma nānan'ik qeni'yuñwmantani; noqw suhka lavayiyamuy namtōmintani. ²⁸ Nikañw kurs pay qa hak hakiy lavayiyat namtōmintaniqw, pay pam hāk tsovawtaqamuy ep qa hiñqawlawht, nāmi yuaatamantani, pu God aw'i. ²⁹ Pay God eñem yuaatotaqam lōyōm, sen pahyom-haqam yuaaykuyamantani; noqw mīmawat lavayiyamuy aw wūwantotamantani. ³⁰ Ason kurs aqlap qátuhqat aw himu mātaktiqw, pay mohti yuaataqa hāk qa hiñqawlawmantani. ³¹ Pay ason uma soon qa sohsoyam nānan'ik God lavayiyat yuaaykuyamantani; noqw sohsoyam tu-tuqayyani; nen sohsoyam òkwhaniwyuñwni. ³² Noqw God lavay'aymat nāp hikwsiy aw tuyqawi'yuñwa. ³³ Pi God

nānaphin qatsit qa yuki'tat, uyiwawqatsit tumalay'ta. Pas añ ahsupoq God sinomat tsovawtaqe hin hintsatskaqw, ³⁴ Pan hapi hakim tsovawtaqw momoyam as qa hiñqawamantani, taq puma yuaatotaniqey ep qa qeni'yuñwa. Puma maqaptsiy hinyuñwni. Ura tutavo pan yuaata. ³⁵ Pu ason pi puma hihta tutuqayyaniqey nānawakne', kiy añ puwsuñwmuy put tūviñtotamantani. Taq momoyam haqam tsovawtaqat ep yuaaykuyaniqw pam pumuy amuñem haman'eway'o. ³⁶ Ya God lavayiyat umuhpiy aniwhti? Hal ya pay pas pam umumi-sa pitu? ³⁷ Hak tāqa God lavay'ayaatnihqey namiwuwane', sen Hikwsit añ hinmaqey namiwuwane', it aw nakwhani-nu umumi hihta pentaqw pam Tutuyqawhqat tutavoata. ³⁸ Pu ason kurs hak haqam it qa tuway'te', tatam pi pam qa nātuwiwtani. ³⁹ Yanta itupkomu, noqw òviy uma God lavayiyat yuaatotaniqey pas tuñlay'yuñwni; pu uma hakiy òñaqw lavayit yuaataniqat qa mēwantotani. ⁴⁰ Pay sohsoy himu pās unañwat, qa nānaphin yukiwmantani.

The Resurrection of Christ

15 Taay itupkomu, ura nu hapi lomatuawit umuy yuaaykuqey umuy u'nana. Put hapi uma kwusuya; pu uma put ep hōñi. ² Pu uma hapi piw put akw ayo nōña, kurs uma nuy hihta umumi yuaaykuqat u'ni'yuñwee, hal kurs uma paysoq tuptsiwye'-saa. ³ Pi nu pay piw hihta kwúsuhqey ura put umumi mohti mātavi, i' Christ hin pey'taqat itahqaanhtipuy ep mokqata. ⁴ Pu ura pam hin pey'taqat an tūamiwhqe pu pāyis talq ahoy tātayi. ⁵ Pu ura pam Cephas aw namtakna, nit pu pakwt lōq sihkay'taqamuy ayaiwyuñqamuy amumii. ⁶ Pantaqat atsve pu' pam tuptsiwñi'yuñqamuy tsivot tsivót-sikip súnatnihqamuy amuhpe hóyokiwtaqamuy sūsniñaw amumi namtakna. Noqw pumuy amuñaqw suswuhaqniñqam nāt yēse; niñaw haqawat pi pay soa. ⁷ Pantaqat atsve pu' pam James aw namtakna, nit pep pu' sohsokmuy ayaiwyuñqamuy amumii. ⁸ Pu nuhtuñk pam inumi piw namtakna, soñawnen nāt aw qa pituqw pay nu tihtiwqhāt añ'i. ⁹ Pi nu ayaiwyuñqamuy amuñaqw susqahimuu. Soon pi as nu yan'ewayniñaw ayaiwtaqey pan tūñwantiwni; pi nu God aw tōnawtaqamuy okiwsana. ¹⁰ Niñaw kurs nu hímunen, nu God núokwayat ahpiy pam'i. Nihqe nu qa paysoq put núokwayat makiwa; pi nu pumuy sohsokmuy amuhpenihqe pas pavan maqsonta, niñaw pay qa nūu, pi God núokwaat inumum tumalay'ta. ¹¹ Noqw itam yan yuaatota, sen púmaa, sen nūu. Noqw òviy uma yan tūtuptsiwa.

Our Resurrection

¹² Taay, noqw kurs itam Christ mokiwuy añqw ahoy tātayhqat yuaatotaqw, ya hintaqw òviy umuñaqw haqawat so'pum soon ahoy tātayyaniqat pañqaqwa? ¹³ Pi kurs so'pum pay qa ahoy tātayyaniqw, pahsat kurs Christ pay qa ahoy tātayi. ¹⁴ Noqw kurs Christ pay qa ahoy tātayhq, pep pu' itam haktonsa yuaatota; noqw piw uma kurs haktonsa aw tuptsiwñi'yuñwa. ¹⁵ Noqw híkspi itam God qa súanyuaatotaqey pan núansaniwya. Oviypi pam Christ ahoy tātaynaqat pañqaqwa. Noqw pay kurs ima so'pum qa ahoy tātayyaniqw, pep pu' piw Christ qa ahoy tātayniwa. ¹⁶ Ispi kurs so'qam pay qa ahoy tātayyaniqw, pahsat hapi God Christ pay qa ahoy tātayna. ¹⁷ Pu kurs Christ pay qa ahoy tātayniwhq, uma haktonsa tuptsiwñi'yuñwa; uma nāt umuhqaanhtipuy añ hinwisa. ¹⁸ Pu òviy piw ima Christ ep so'qam kurs pay pas sұлawhti. ¹⁹ Kurs pay itam yep-sa qatsit ep Christ aw yanyuñwnik, pas hapi itam sohsokmuy sinmuy amuñaqw sus'okiwhinyuñwni. ²⁰ Noqw pi pas antsa Christ hapi mokiwuy añqw ahoy tātayi; nihqe imuy so'qamuy piw ahoy tātayniqat mahtakna. ²¹ Pi sinom sūkw sinot atsviy so'ñwu. Noqw pan hapi piw puma sūkw sinot atsviy ahoy yesvani. ²² Pi Adam añ sohsoyam só'iwmaq, pay òviy piw pan Christ añ sohsoyam mokiwuy añqw ahoy tātayyani. ²³ Niñaw nanāp qeni'yuñwni, Christ mohtini, añk pu' Christ hisat pituqw put sinomat túwatyani. ²⁴ Pep pu' so'ñwamiq pituqw, pam Nay God aw moñwtunatyat mātapni, pam ahsupoq moñwqeqnit ayo yúkut'a, pu sohsokmuy añ moñw'iwyuñqamuy, pu añ òqalay'yuñqamuy. ²⁵ Ispi pam soon qa moñw'iwtani, pas hisat God sohsokmuy tuwqamuy añwutaqw, puma put aw maqaptsi'yuñwniqat pahsavoo. ²⁶ Noqw nuhtuñk mokiwu, itahtuwqaniñq, piw sұлawhtini. ²⁷ Pi God Christ pas sohsok hihta aw òqalmaqa. Niñaw pam put sohsok hihta aw òqalmaqahqey kítañq, pas nāp qa put aw maqaptsiy qatu, òviy pi pam hapi put sohsok hihta aw òqalmaqahqee. ²⁸ Niñaw ason pam sohsok hihta añwutaqw, pep pu' Tiat piw put aw maqaptsiy qátuni, it hakiy put sohsok hihta aw òqalmaqahqat aw'i. Noqw God hapi sohsokmuy amuhpenihqe suspavanni. ²⁹ Taay, noqw kurs as so'qam pay ahoy qa tātayyaniqw, ya ima so'qamuy amuñem kūyit akw tuvoylatotiqam hintsatska? Noqw pas piw puma hinoqw so'qamuy amuñem kūyit akw tuvoylatoti? ³⁰ Noqw hinoqw pas piw itam yūmosa unahintaqat yēse? ³¹ Nu Jesus Christ Itahtutuyqawhqay ep umuy pihni'taqey ahpiy umumi pas súañqawni, itupkomu, Nu nāqavo mómomoki. ³² Kurs nu Ephesus ep hakimuy 'tsivutuy popkotuy amunyñqamuy qananahtsopkañw nāyawve', ya sen nu hin put akw moñwvasni, kurs so'qam pay qa ahoy tātayyaniq'ò? Pay pi itam tatam nōnovani, piw híhikwyani; taq itam qāvo so'ni. ³³ Uma nāmi qa yētotani, hak qahopit a'puñalqw, pam hapi hakiy qatsiyat nukñwat nukushintsanñwu. ³⁴ Uma suan hinwisniqey aw havivokalyani, nen qaanhtiput qe'yani; taq haqawat God qa tuwi'yuñwa. Nu umuy hamantoy-naniqe kita.

The Resurrection Body

³⁵ Noqw haqawa soon qa pañqawni: Noqw ya so'pum hin hinkahkañw tātayyani? Puma hihta tokoy'kahkañw ókini? ³⁶ Um hak qa wuwni'taqa, pi um hihta uyhq pu pam mokq, pu put añqw uyiwhqa wúñwiwmañwu. ³⁷ Pi um hihta üye' hintaqaq tokoy'taniqat qa pantaqaq uynwu. Um pay sivosiyat uynwu, sen söhövosita, sen himuvoshumita. ³⁸ Noqw ason God put hintaniqat nāwakne' pan put tokotoynañwu. Pu sohsok hihta sivosiyat hintaqaq tokoy'taniqat pam eñem yukuñwu. ³⁹ Sohsok sikwi qa sunyuñwa. Sinom pas nāp sikwí'yuñwa; pu hihtu popkot piw pas nāp sikwí'yuñwa; pu pāvakiwht piw pas nāp sikwí'yuñwa; pu masay'yuñqam piw pas nāp sikwí'yuñwa. ⁴⁰ Pu òveqatsit ep yesqam piw nāp tokoy'yuñwa, pu tūwaqatsit ep yesqam nāp tokoy'yuñwa. Oveqatsit ep yesqam nāp lomavitsañway'yuñwa; pu tūwaqatsit ep yesqam piw suk w lomavitsañway'yuñwa. ⁴¹ Tāwa pas nāp tālawñway'tañwu; pu mūyaw piw pas nāp tālawñway'tañwu; pu sōtu piw pas nāp tālawñway'yuñwu. Noqw qa sohsoy sōtu sun tālawñway'yuñwu. ⁴² Noqw pan hapi i' hak makt ahoy tātayhqa hintañwu. Pam as hovariwkañw āmiwht, qahováriwkañw ahoy tātayni. ⁴³ Pam as hin'eway āmiwht, lolmat pitsañway'kañw tātayni; pam qaöqalay'kañw āmiwht, a'nö öqalay'kañw tātayni. ⁴⁴ Pam yep qatsit añqw tokoy'kañw āmiwht, Hikwsit añqw tokoy'kañw tātayni. Itam pu' yep qatsit añqw tokot pasiyuñwa. Noqw pep pu' itam pas antsa Hikwsit añqw tokot pasiyuñwani. ⁴⁵ Oviy pi ura yan pey'ta: I' Adam mohti'maqa tātayñwuqey pan yukiwta, yan'i. Noqw pay i' Adam nuhtuñkñihqa hikwsi hakiy tātaynaniqey pan yukiwta. ⁴⁶ Nikañw Hikwsit añqwnihqa qa mohtii, pi yep qatsit añqwnihqa; pu Hikwsit añqwnihqa pay ason añkti. ⁴⁷ I' mohti sino tutskwat añqw yukilti; nihqe pam yep qatsit tunatyawta. Noqw añkñihqa sino hapi Tutuyqawhqa, òveqatsit añq'ö. ⁴⁸ Pay pi tutskwat añqw yukiwtaqa hin hintaqaq ima tutskwat añqw yukiwuñqam hapi pay piw panyuñwa; pu òveqatsit añqwnihqa hin hintaqaq pay òviy hapi òveqatsit añqwyaqam piw panyuñwa. ⁴⁹ Noqw pay pi itam tutskwat añqw yukiwtaqaq an yukiwuñqey pan hapi òviy itam piw òveqatsit añqwnihqat an yukiwuñwani. ⁵⁰ Noqw it nu pañqawni itupkomu: Pas kurs hin hak tokoy'kañw piw uñwáy'kañw God moñwtunatyayat himuy'vani; piw pas soon hak hovariwkañw qatsit qahováriwtaqaq himuy'vani. ⁵¹ Meh, nu hihta tupkiwtañwuqat umuy āawnani. Itam qa sohsoyam so'ni; nikañw itam sohsoyam alöntotini. ⁵² Nāt yankahkañwo, hakiy pōsiyat uhpukqat pan halayvita, nuhtuñk tötöqpit tötqi'ö. Pi tötöqpi tötqiw, pu so'pum qahinkahkañw ahoy tātayyani, noqw itam alöntotini. ⁵³ Pi itam itahtokoy sakwitiñwuqat hihta pas qa sakwitiñwuqat enañ nāhoyñwayani; pu mokñwuqat hihta pas qa mokñwuqat énañ'a. ⁵⁴ Noqw òviy i' sakwitiñwuqat pas qa sakwitiñwuqat yuwsiqw, pu i' pay mokñwuqat pas qa mokñwuqat yuwsiqw, pahsat pu i' yan lavayi pey'taqa aw antsaniwani: Mokiwu áñwutiwhqe súlawhti. ⁵⁵ Taay, mokiwu, ya um hihta akw hakiy áñwutani? Taay, mokiwu, ya um hihta akw hakiy múani, yan'i. ⁵⁶ Pi qaanhtipu hapi mokiwuy hōyat antañwu. Noqw hin hinwisniqa tutavo hapi qaanhtiput öqaltoynañwu. ⁵⁷ Noqw pay kwakwhat pi God Itahtutuyqawhqaq Jesus Christ añ itam hihta añ küyuñniqat pan yuki'ta. ⁵⁸ Yanta aw iunañwam itupkomu, òviy uma hürs hoñni; pas qa wayayatotani; sutsep Tutuyqawhqaq añ qaöwihinyuñwani; pi uma qa paysoq Tutuyqawhqaq eñem tumalay'yuñqey navoti'yuñwa.

The Offering for Fellow Believers

16 Pu' imuy God sinomuyatuy amuñem himu oyiwniqat nu pañqawni. Pay nu Galatiat ep Jesus aw tōnawtaqamuy amumi hin tutaptaqw uma piw panhtotini. ² Ason Sundayt aw pituqw, uma añ nanāp hihta ayo warantotamantani, God hakiy hin hihta tuwanaqat pan'i. Noqw nuy pituqw uma hihta qa sumiooyani. ³ Noqw uma umuhtutuvēniy akw hakimuy hu'wanayaqw, ason nu pite' pumuy ayatani; noqw puma umuhkuwahtipuy Jerusalem aqw kiwisni. ⁴ Pu ason kurs nuy aqwniqw, pam lomahintaniqw puma inumumyani.

Paul's Plans

⁵ Noqw nu hapi Macedoniat añnen umumini, pi nu Macedoniat añni. ⁶ Noqw sen nu umumum huruhtini, hiki sen nu umumum tōmōlani; nen nu haqamininiqw uma nuy hihta akw paañwayani. ⁷ Nikañw nu pu' yañ haqami hoytaqe pay hāk umumi qa yórikni, nikañw pay hisnen nu umumum hihsavo huruhtini, kurs Tutuyqawhqa nuy nakwhanaq'ö. ⁸ Nikañw nu hapi Pentecost aw pahsavo Ephesus ep qátuni. ⁹ Pi nu pas pavan öqalat tumaltaniqw, put aw inuñem wuhkoew hötsílti; noqw ehpewi hintsatskaqam wūhaqya. ¹⁰ Pu ason kurs Timotheus umumiq pituqw, uma tunatyalotiqw, pam qañtsúwkañw umumum qátuni, taq pam inún it Tutuyqawhqaq tumalayatsaki. ¹¹ Oviy hapi qa hak put pēwēnani, uma qa panyuñwt, put hahlayhqaq umuhpiy hōnayaqw, pam peqw inumini, taq nu put enañ añ tuptsiwñi'yuñqamuy nuhtayta. ¹² Pu i'wa itahtupko Apollos pay as pas añ tuptsiwñi'yuñqamuy amumum umumiqniqat nu aw ö'qala. Noqw pay nāt pam qa pu'haqam umuminiqey nāwakna; nikañw pay ason pam hisat eñem lomahintaniqw soon qa umumini.

Final Words

¹³ Uma qa nāunay'yuñwni; qapēvewnit ep hūrs hoñni; pas tahtaqtñihqey pan hinyuñwni; a'nö ö'qaltñi. ¹⁴ Uma nānami unañway'kahkañw, sohsok hihta hintsatskani. ¹⁵ Noqw uma Stephanas ep kīvituy navoti'yuñqw puma Achaiat ep mohti tuptsiwya, nihqe puma God sinomuyatuy tumalay'yuñwñiqey aw nānoi'yuñwa. ¹⁶ Noqw òviy nu umumi naokiway'tani: Uma hakimuy pan hinyuñqamuy amumi tūqayyuñwni, pu sohsokmuy itamuy hintsatskaqamuy amumii, pu itamum tumalay'yuñqamuy amumii. ¹⁷ Pas nu it Stephanus, pu Fortunatus, pu Achaius pumuy ökiqw hahlayhti, puma umuy kurs hinyaniqat ep aw antsatsnaqw òviy'o. ¹⁸ Pas pi puma nuy suyan unañwtoynaya, pu úmuyu; òviy uma añ panyuñqamuy pan tuway'yuñwni. ¹⁹ Ima Asiat ep hāhaqe' Jesus aw tōnawtaqam umuy öqalaya; Aquila Priscillat amum umuy Tutuyqawhqat añ a'nö öqala, kīyamuy ep tsovawtaqamuy amumuma. ²⁰ Sohsoyam tuptsiwñi'yuñqam umuy öqalaya. Uma nānatupkomñihqey pan na'qalan-totani. ²¹ Nu' Paul hapi it yan öqalnit pas nāp imay akw penta. ²² Tutuyqawhqat Jesus Christ aw qa unañway'taqa hapi pas pay ayo tūviwmantani. Itahtutuyqawhqa hapi nāt pītuni. ²³ Nam Itahtutuyqawhqay Jesus Christ núokwaat umumi pitsíwtaa. ²⁴ Nu Christ Jesus añ umumi pas unañway'ta. Nam antaa.

2 CORINTHIANS

1 Nu' Paul, God tunatyayat ahpiy Jesus Christ ayaatnihqa it penta, itahtupkoy Timothyt ámuma. Itam Corinth epeq God aw tónawtaqamuy öqalanta, pu sohsokmuy God sinomuyatuy añ ahsupoq Achaia-tutskwat ep yesqamuy pīwu. ² Nam núokwa, pu kwakwha unañwa God Itanay añqw umumi pitsíwiwtaa, pu Jesus Christ Itahtutuyqawhqay añq'ö.

Paul Gives Thanks to God

³ Nu God, Itahtutuyqawhqay Jesus Christ Náyatnihqat aw hahlayhtima. Kwakwhat pi pam Itananihqe itamuy ökwatuwa, pu itamumi unañwtavi'ma. ⁴ Itamuy hīhihta añ kánanvotq, ahsupoq put añ pam itamumi unañwtavi'ma; noqw öviy itam piw tuwat hakimuy hīhihta añ kánanvotyaqamuy amumi unañwtapyaniquey tuwi'yuñwa, God itamumi hin unañwtapqat pan'i. ⁵ Pi kurs itam Christ amum hīhihta añ kánanvotq, pu' pas pavan pam itamumi soon qa unañwtavi'tani. ⁶ Pu kurs itam haqam hihta añ kánavote', pay hapi umuy suyan unañwtotiniqat, pu ayo nóñakniqat öviy itam put añ kuyvañwu. Noqw ason God itamumi unañwtaviqw, itam umumi unañwtapniqey tuwi'vaniqat öviy panta; noqw itam umumi unañwtapq, uma itamun kánanapte' qa nañ'eknaye', añ kükuyvani. ⁷ Itam qanáatsopkañw God aw yanta, it navoti'taqee: Kurs uma itamun hihta añ kánanaptaqw, God umumi unañwtapni, itamumi hin unañwtapqey pan'i. ⁸ Pi itam Asiat ep hin kánanvotqat uma navoti'yuñwniqat itam nāwakna, itahtupkomu. Pas pi itam as soon añ kuytani, itah'öqalay yupqöyva putuhtiq'ö. Noqw öviy itam okiw itahqatsiy añ nánahtsopti. ⁹ Panta, nihqe öviy itam qa qátuniqey pañso pitu, itam nāp itah'öqalay qa aw yantat, God aw yantaniqe öviy'o, it hakiy so'pumuy ahoy tātaynañwuqat aw'i. ¹⁰ Pam hapi mokiwyu añqw itamuy ayo távihqe, nāt itamuy ayo tahtaptima; nihqe pay nāt soon pam itamuy ayo qa táviniqat itam aw tuptsiwni'ta. ¹¹ Okiw as uma God itamuy nāt ayo táviniqat öviy itamuñem nāwakinwisni, añ kaysiwqamuy amumuma; noqw ason pam panhtiqw, pep pu' uma pumuy amumum put ep God aw hahlayhtiwisni.

The Change in Paul's Plans

¹² Itam it ep hahlayhti, itahtupkomu. Itam súañqawniqey itah'unañwpeq navoti'ta. Itam qa atsáy'makañw, suan hinma, qa nāp itahwuwniy añ'a, panis God núokwayat-sa añ'a. Pan itam hinma sinmuy amuhpaa, pu umuhpa' pīwu. ¹³ Pay nu umuy hihta mātsi'yuñwniqat pan umumi pēna. Pay hisnen uma yūmosa put mātsi'wisni. ¹⁴ Pay uma itamuy qa pas tuwi'yuñwa. Pay as uma itamuy suyan tuwi'yuñwe', Itahtutuyqawhqay Jesus pítuhqat ep uma itamuy hahlaytotini, itam umuy hin hahlayhtiqat pan'i. ¹⁵ Noqw it yantaqat nu qapēvewnaqe as öviy pay mohti umumiqniqey pan unañwti, pu umuhpiy Macedoniat awnit, Macedoniat añqw umumi piw áhoyniqeyu; nen nu lōs umuy paañwani. Noqw nu umuñaqw Judeat aqwniqw uma nuy paañwayani. ¹⁷ Nu umumiqniqey qa paysoq nanawini. Nu yep qatsit ep haqawatuy qa amún löq lavayi'ta-Kurs antsaa, it'a, pu piw Qae, itwata. ¹⁸ God pas qa átsanihqa inumi navoti'taqw, nu súañqawu. Nu qa löq layayi'ta. ¹⁹ Ura Sylvanus, pu Timotheus, pu nūu, itam umuy it Jesus Christ God Tiyat āawnaya. Noqw pam hapi pas antsaa. Pam pas qa hihta ep wiñwhinta. ²⁰ Pi God sinmuy hihta āawnaqw, Christ hapi amumi put antsañwu. Noqw paniqw hapi öviy itam put tuñwniyat aw yankahkañw, Nam antani, kitotañwu, God tayawintiwniqat öviy'o. ²¹ God hapi itamuy, pu umuy Christ aw sinotaqe itamuy asna; ²² Piw itah'unañwpeq Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuvoylata. Yan pam hin itamuy āawnaqey pan itamuñem yúkuniqey itamumi mahtakna. ²³ God inumi navoti'taqw nu umumi súañqawni: Nu hapi umuy óokwatuwhqe öviy pay hāk Corinth qa aqw'a. ²⁴ Nu umuhtuptsiwniy ep umumi tuyqawi'taqey qa pañqawu; pi uma tuptsiwnit ep hōñi; nikañw okiw as umuy hahlayhtotiniqat öviy itam umumum tumalay'ta.

2 Yan nu it wūwaqe pay nu pāpu qa putuiwkañw umumi pítuni. ² Ispi kurs nu umuy unañwmoknaqw, ya hak nuy hahlaytapnani? Sen i' inuhpiy qahahlayhtiqat panhtini? ³ Noqw nu paniqw öviy umumi pēna, taq nāp hisat nu umumiq pite', unañwmokni, añwu as nu umumum hahlaynikañwo; pi nu umumi navoti'taqe, nu hihta ep hahlayhq, uma piw put ep hahlayyani. ⁴ Pi nu kánanvotkañw iunañway tütuyhq okiw pakkañw umumi pēna; uma qahahlayhtotiniqat qa paniq'ö, pi nu umumi pas unañway'taqey umuy navotnaniqee.

Forgiveness for the Offender

⁵ Noqw pay pi hak itamuy unañwmoknaqa pay qa nuy-sa pantsant, pay umuy pīwu; pay nu qa pas umuy sohsokmuy tukopnaniqe òviy kita. ⁶ Noqw pay pi pam tāqa wūhaqnihqamuy amuhpe yan sisviqw pay pam a'ñöö. ⁷ Noqw òviy uma qa panwat aw wūwantotat, uma put hiniwhtipuyat ep aw póhikye', aw unañwtapyani; taq nāp hisat pam qahahlayhpit akw nāwihkini. ⁸ Noqw uma put aw unañway'yuñqey pas piw put aw mahtak-nayaniqat òviy nu umumi okiwhiñqawlawu. ⁹ Pay nu pi yan tunatyawkañw umumi pēna, umumi pohtaniqee, mātaq pi uma pas sohsok hihta añ inumi tūqayyuñwa. ¹⁰ Pay uma hakiy aw hihta ep póhikye', put ahpiy ayo yukuyaqw, pay nu soon qa piw aw póhikni, sen pam inuhpewi qaanhti'ö. Nu umuy tunatyawtaqe Christ aw yankañw put ep aw póhikni. ¹¹ Taq nāp hisat Satan itamuy ūnatoynani; pi itam put hin tunatyawkañw hintsakqat mātsi'yuñwa.

Paul's Anxiety in Troas

¹² Pu piw ura nu Christ añqw lomatuawit yuaataniqe Troas ep pituqw, Tutuyqawhqa inuñem nukwáñw'ew genita, ¹³ Nikañw nu itupkoy Titus pepeq qa tuwaqw, kurs pas iunañwa soon uyiwaltini; nihqe òviy nu pay pumuy mātap, pahpiy Macedoniat aqw'a.

Victory through Christ

¹⁴ Noqw pay kwakwhat pi God Christ añ itamuy áñwutaqe it nāqöyiwuy añqw tūwiktiwyaqat pan itamuy tsam-uma; nihqe itamuhpiy put añqw lomatuawit hihta kwañwáhovaqtuqat antaqat sohsovik añ kúrukinta. ¹⁵ Pi soñawnen itam Christ ahpiy hihta kwañwáhovaqtuqat God eñem tataqtsoqwaqat anyuñwa, piw put un-añwveya. Noqw sinom itamuqlapyaqam itamuy hovaikwya, ima mokiwuy aw ökiwisqamu, pu put añqw ayo nóñakiwyuñqam pīwu. ¹⁶ Mokiwuy aw ökiwisqamuyniqw, itam hihta nuhtsel'ewakwnihqat mokiwuy āawnaqat anyuñwa; noqw pay ayo nóñakiwtaqamuyniqw, itam hihta kwañwáhovaqtuqat qatsit āawnaqat anyuñwa. Noqw hak sen it tumalat añ aptsiwta? ¹⁷ Pi wūhaknihqam God lavayiyat nukushintsatsnaqw, itam qa pumuy amunyunt, God atpip qaatsáy'kahkañw, put lavayiyat Christ añ yuaatota, God ahpiy put aw ayatiwyaqee.

Servants of the New Covenant

3 Ya sen itam nāt pas pu' piw hákimnihqey umuy āwintani? Hal sen pi itam añ hakimuy amún umumi pan tutuvenit hintaniqat uma nānawakna? Ya sen itam umuñaqw pan tutuvenit tuñlay'ta? ² Qae; itam pan tutuvenit qa nāwakna, pi uma pas nāp tutuvenit anyuñwa, itah'unañwpeq pey'taqata; noqw sohsoyam put añ tuñwayaqam itamuy hakimuynihqat pu hihta tumaltaqat navoti'yuñwa. ³ Uma tutuvenit Christ tuawi'taqat anyuñwa. Pi itam umumi lomatuawit taviqw, qátuhqat God Hikwsiat soñawnen put pēna, qa tutuvenkuyit akw tutuvenit añ'a, pu qa owavutsqat añ'a. Pam umuh'nañway taytaqat añ put pēna. ⁴ Itam qa nāmi yantat, God aw yankañw Christ añ yan yuaata. Pi itam nahpiy qa hihta añ aptsiwta, pas God öqalayatsa ahpiy'o. ⁶ Pam hapi itamuy it puhuvasiwnit eñem hintsatsnaniqey añ aptsiwtniqat itamuñem yuku. Noqw i' pasiwni Hikwsit ahpiy mātaviwa, hísatwat tutuvenit añ pey'taqat qa pan'i. Pi sinom mokiwuy hihkay'yuñqat pan hisatvasiwnit añ pey'ta; noqw pay puhuvasiwni Hikwsit ahpiy mātaviwhqa sinmuy qatsimqañwu. ⁷ Ura i' tutavo owat añ pey'taqa sinmuy so'niqat pan amumñem yuku; nikañw pam God lolmat tālawñwayat mahtakna; òviy pi Moses taywaat put tālat akw tālawva, pam tutavot makiwhq'ö. Noqw Israel-sinom kurs hin put taywayat aw tātayyani, nāmahin pi pay tāla as ahpá' sūlaw'iwmaq'ö. ⁸ Noqw òviy i' pasiwni Hikwsit ahpiy makiwhqa tis pas pavan put lolmat tālawñwayat mahtaknani. ⁹ Pi kurs lolma tālawñwa hisatvasiwnit amum yante', tis pas pavan pam piw puhuvasiwnit amum yantani. Pi hisatvasiwni sinmuy mokiwuy hihkay'yuñqat pañqawu, noqw puhuvasiwni pumuy suan qatsit aw tsāmi'ma. ¹⁰ Noqw òviy hisatvasiwnit añqw tāla pēwewma, puhuvasiwnit añqw tāla put epnihqe pas suyan tālawvaqw òviy'o. ¹¹ Noqw kurs i' pasiwni tūwayatoqa tālat amum mātaviwhq, tis pas pavan i' qa tūwayaniqa tālawvani. ¹² Noqw òviy itam it puhuvasiwnit aw yanyuñqey pas qa tuhtuskahkañw yuaatota. ¹³ Pu itam Moses hihta akw pitsánway nōmaqwa qa panyuñwa; ura pam panhtiqw Israel-sinom tālat pay sūlaw'iwmaqat qa pas aw tayyuñwa. ¹⁴ Noqw pay pumuy wuwniam qatālawvaya; òviy pi hikis nāt pu' puma mohtiwat pasiwnit añ tūñwantotaqw pumuy unañwaam soñawnen hihta akw nōmiwyuñwa. Noqw pi pay Christ itamuñem nōmiwtaqat ayo hólökna. ¹⁵ Hikis pi nāt pu' it talönvaqat ep pumuy Moses tutuveniyat añ tūñwantotaqw unañwaam nākwapta. ¹⁶ Noqw pay ason hisat puma Tutuyqawhqaqat aw nánamtöke', puma suyan māmat-syani, ispi nākwapnit ayo yukiwhq'ö. ¹⁷ Noqw i' Tutuyqawhqa hapi Qahováriwtaqa Hikwsi. Puma put aw nánamtökq, Tutuyqawhqaqat Hikwsiat pumuy qenivo óyani. ¹⁸ Noqw itam qa nākwapkahkañw soñawnen panaptsat aqw Tutuyqawhqaqat lomavitsañwayat tuway'yuñwa; nihqe pañqw kuytaqat an suytsepñwat nānañumo lomavitsañwayat aw alön'iwwisa, Tutuyqawhqaqat Hikwsiyat ahpiy'o.

Spiritual Treasure in Clay Pots

4 Itam God núokwayat akw it tumalat aw taviwhqe, òviy qa tsako'nañway'kañw put hintsaki. 2 Itam qa nanauyve it hintsaki; itam qa tūunatotoina; piw God lavayiyat aw qa yēwalawu; itam qa pan'kañw, God lavayiyat pas suan yuaata. Noqw pahsat pu sinom sohsoyam nanāp unañway ep itamuy hihta tutuqaynaqat añ pupriyañwu, ispi itam God atpip wúnuq'ò. 3 Noqw kurs itahlomatuawi hakimuy amumi tupkiwtaniqw, pay hapi pam añ qatuptsiwni'yuñqamuy amumi tupkiwta. 4 Pi yep qatsit aw moñw'iwtaqa qatuptsiwni'yuñqamuy un-añwayamuy aw qatālawna, taq nāp hisat pumuy unañwaam tālawvaqw, puma Christ God an son'iwqhāt, lolmat tālawñway'taqat añqw lomatuawit aw tuptsiwyani. 5 Pi itam qa nāyuaatat, Christ Jesus Itahtutuyqawhqay put itam yuaata, pu itam umumi tūwikitu, Christ Jesus éñemi. 6 Pi God tāla qatālat añqw tālawvaniqat pañqawhqā itah'unañway aw tālawna; noqw òviy itam Jesus Christ añ God lolmat tālawñwayat tuway'kahkañw sinmuy amuhpa' put kúrukintota. 7 Noqw itam soñawnen it tālat pas hihkay'taqat tsòqasivut añ tañay'yuñwa, itahtokoy súlawtotiñwuqat añ'a; noqw òviy sohsoyam nanaptani it òqalat pas pávannihqat God ahpiynihqata, pam hapi qa nāp itamuhpiy'ò. 8 Itam nānan'ivaq sóontsaniwyaqw, God itamuñem qeni'ta; itam as kurs hinhtotini'kañw pay qa nañ'eknaya. 9 Itam okiwsahsanwakañw, pay qa tatamhtiwyā; tūviwkahkañw pay itam qa súlawhti. 10 Itam nāqavo Itahtutuyqawhqay Jesus hin mokqat pay pan piw so'niqey pepya, Jesus qatsiat itahtokoy akw namtaknaniqat òviy'ò. 11 Pi itam nāt yesq mokiwu soñawnen itamuy nõynuma, itam Jesus sinomatniqw òviy'ò; noqw pay pam itamuy yūmosa taytoynaqw, itam itahtokoy súlawhtiñwuqat akw put òqalayāt nuhtumi mah-takni'yuñwa. 12 Noqw òviy hapi mokiwu itamuhpe tumalay'ta, noqw qatsit sūtsepnihqa umuhpa'wat tumalay'ta. 13 Ura yan hapi pey'ta: Nu tuptsiwhqe òviy yuaayku, yan'í. Noqw itam òviy itah'unañway ep qapēvewnayaqe qatuhtuskahkañw yuaatota, 14 It navoti'yuñqee: God Tutuyqawhqat Jesus ahoy tātaynaqa soon piw itamuy qa enañ ahoy tātaynaniqata. Pam itamuy tātaynat itamuy-nikañw, pu umuy put aw tsamvani. 15 Pi itam umuñem sohok hihta añ kuhkuyva umuy ayo nõñakniqat òviy'ò. Noqw pep pu' God kaysiwhqamuy amumi núokway pas pāpu qaõwimahtaknani, pu put kwakwhatiwiskahkañw put pas hihtatotaqam suytsepñwat wūhaq'iwwisni.

Living by Faith

16 Noqw òviy itam soon nañ'eknayani. Pay as pi nāmahin itahtoko nuksiw'iwmaq, itahhikwsi nāqavo pūhuiwma. 17 Itam yep qatsit ep pay hīhiñwsaqw hihta añ kānanvotyā, pay nāt hihsavoo. Nikañw put añ itam pas pavan hihtuyaniqey aw ókini. Nen itam hihta añ kānanaptaqey qahihtatotani. 18 Pi itam hihta mātaqyaqat qa aw tunatyawwist, hihta qa mātaqyaqat aqw taywisa. Pi himu mātaqyaqa pay súlawhtiñwu; noqw pu i' himu qa mātaqyaqa pam pas soon súlawhtini.

5 Pi itam it navoti'yuñwa: Hisat itam yep qatsit ep itahtokoy kihsit antaqat mātapye', òveqatsit ep kīhut sūtsepnihqat God añqw makiwyani, God ahpiy yukiwtaqata, qa sinot māyat ahpiy'ò. 2 Pi itam yep qatsit kīhut kihsit ep nāt yesqe öykita. Pi itam òveqatsit ep itahkiy aw yuñniqey kwañwtotoya. 3 Pi itam òveqatsit aqw öke', pas antsa tokot qa sakwitiñwuqat itam yūyahni; put itam soon haqami nastatotini. 4 Pi itam yep qatsit ep itahtokoy ep nāt yesqam hīhihta añ kānanvotyakahkañw nāwalalwa, itam it tokot ayo yukuyaniqey qa put nānawaknat, pūhut tokot makiwanyiqey nānawaknaqee. Pi pep pu' God itahtokoy pay súlawhtiñwuqat tokot qa súlawhtiñwuqat enañ nāhoyñwani. 5 Nihqe pam itamuy Qahováriwtaqat Hikwsit máqahqe pas suyan itamuñem panhtiniqey mahtakna. 6 Pi itam qa hihta tuway'kahkañw, qapēvewnit añ hinwisa. Nihqe òviy itam wuko'nañway'yuñwa, it navoti'yuñqee: Tutuyqawhqat haqam qátuhqat itam qa pep amum yēse, ispi itam nāto itahtokoy añ tanawtaqee. 8 Nihqe òviy itam God qapēvewnayakahkañw yep qatsit ep itahtokoy mātatveni'qey nānawakna, Itahtutuyqawhqay amum yesniqe òviy'ò. 9 Nihqe òviy itam yūmosa put unañwveyaniqey añ qa nātusi'yuñwa, sen itam qa put amum yeskahkañwo, sen pay put amum yeskahkañwo. 10 Pi hisat Christ sinmuy amuñem hin yukuqw, pep itam sohsoyam put atpip hoñvani, nen itam nāt itahtokoy añ yesqey hihta hintsatskaqey ep itah'ahsatiy òmahtotani, sen itam lolmat hintsatskaqey ep'e, sen qalolmat hintsatskaqey ep'e.

Friendship with God through Christ

11 Oviy itam sinmuy hin as God mamqasyaniqat navoti'kahkañw pumuy tuptsiwyaniqat añ ò'qalnaya. God itamumi itah'unañway aw pay navoti'ta; noqw pay hisnen uma piw umuh'unañway ep put navoti'yuñwani. 12 Itam qa nātsotskanayaniqey òviy yan pēnaya. Noqw haqawat hihta suovaamnihqat aw taywisa, nihqe pan puma hakiy tsokanayañwu; pu himu hakiy unañwayat ep lolmatnihqat qa tuway'wisa. Noqw as uma itamuhpe hahlaykahkañw pumuy amumi hin lavayhtotiniqey navoti'yuñwaniqat òviy itam yan pēnaya. 13 Noqw òviy kurs itam qanavoti'numye' itam God eñem panyuñwani; pu kurs itam suyan wuñni'yuñwe' itam umuñem panyuñwani. 14 Pi Christ itamumi unañway'taqat itam navoti'yuñqe soon qa put eñem tumalay'yuñwani, yan wūwantotaqee: Sūka tāqa sinmuy sohokmuy amuñem mōki; noqw pep pu' soñawnen pi puma sohsoyam put amum soa.

¹⁵ Noqw as hakim yesqam pahpiy haqahpiy nāp tunatyay qa aň hinwist, Christ amuñem mokqe piw ahoy tātay-hqat tunatyayat aň hinwisniqat òviy pam sohsokmuy amuñem mōki. ¹⁶ Noqw òviy itam yahpiy qa hakiy sinot pitsáñwayat aw wūwantotani. Ura as itamuñaqw haqawat Christ tuwi'yuñwa. Noqw pu' hapi itam put sínotni-hqat qa pan put aw taywisa. ¹⁷ Pi sino Christ amum sūpwatiqw, God put pūhutañwu; Put hisatqatsiat sūlawhtiñwu; aň ahsupoq pam pūhutiñwu. ¹⁸ God hapi sohsok iit tumalay'ta; nihqe Jesus Christ ahpiy itamuy namivōhikna; nihqe itamuy pōhiknaqe itam put pantaqat yuaatotaniqat òviy itamuy ayata. ¹⁹ Yan itam yuaatota: God Christ aň sinmuy nāmiwat pōhikna, nihqe pumuy qaanhtipuyamuy pumuy amumi qa noi'ta. Pam itamuy put pantaqat tuawi'taniqat ayata. ²⁰ Noqw itam soñawnen Christ qeniyat ep put eñem sinmuy amumi yuaatotaqe put aw yankahkañw umumi okiwhiñqaqwa; uma God aw nānamtōkaniqat òviy'o. ²¹ Pi Christ qaanhtiput qa tuwi'ta. Noqw pay God itahqaanhtipuy put aw noa. Noqw put ahpiy itam God añqw suan qatsit makiwya.

6 Noqw òviy itam God amum tumalay'kahkañw, umumi okiwhiñqaqwa: Uma God núokwayat qa paysoq kwusuyat uma put akw moñwvastotini. ² Ura pam tutuvenit aň yan lavayhti: Nu pan unañway'taqw uñ hiñqawhq nu navota; nihqe ayo nōñantiwhqat aw pituqw nu ūmi unañwtavi, ura kita. Noqw pi meh, pu' hapi pam itamumi tuqayvastaniqey pan unañwti; pu' hapi hak ayo yámakniqat eñem qeni. ³ Itam qa hakiy unañwmoknayaniqey òviy suan hinwisa; taq ka sinom itahtumalay tukopnayani. ⁴ Itam kānanaptaqey aň nakwhani'yuñwa. Noqw òviy sinom sohsoyam itam God eñem tumalay'yuñqat navoti'yuñwani. Itam hihta hakni'yuñwa, pu itam hīhihta aň sóonhtoti. ⁵ Sinom itamuy wuvinumya, itamuy sivikimi tañatota, itamumi kikihpogya. Itam maqsontota; itam qa tohtōka, pu tsōñsoiwyuñwa. ⁶ Itam sohsok hihta aň kuhkuyvaqe qa nañ'ek-nayat, aň ahsupoq qaatsay'kahkañw hinwisa, God lavayiyat navoti'yuñqee; itam tūvāsya, itam nuhtumi unañway'yuñwa, Qahováriwtaqat Hikwsit öqalayay ahpiy'o. ⁷ Itam sutsep qaatsay'kahkañw yuaatota. Itam God öqalayay aň hinwiskahkañw, suan tumalay'yuñwa. Pam pantaqa putvaqe itahmay aň sipwuvahpit anta, pu suyvaqe itahmay aň tuwvohtat an'i. ⁸ Haqawat itamuy kaptsi'yuñwa, noqw pu pētu itamuy pas qa hihtalalwa; haqawat itamuy qalomáyuaatota, noqw pu pētu itamuy lomayuaatota; haqawatuyniqw itam qa a'tsatu, noqw pētuyniqw itam a'nō a'tsatu. ⁹ Haqawat itamuy qa tuway'numya, noqw pu pētu pay itamuy tuway'numya. Mokiwu nāqavo itamum yannuma, noqw pay itam nāto tayyuñwa; itamuy a'nō wuvinumyaqw, pay itam hīhinhaqam nāto yēse. ¹⁰ Itam unañwmokiwhiñqaqwa pay yūmosa hahlayya; itam okiwhinnumyakañw kaysiwhqamuy kāhaktotoynaya, as ñasta sīvay'kahkañw Christ atsviy itam sohsok hihta himuy'yuñwa. ¹¹ Is uma Corinth ep sínomu, itam qa hihta tupkiwtaqat umumi yuaatota; itam umutpipoy itah'unañway púrukna. ¹² Itam umumi itah'unañway aw qa uhtaya; noqw sumataq úmawat umuh'unañway itamumi uhtaya. ¹³ Hakimuy naam timuy amumi hin lavayhtiqat pan hapi nu umumi lavayhtini: Uma tuwat itamumi umuh'unañway wūyak hōtayani.

Warning against Pagan Influences

¹⁴ Uma qatuptsiwni'yuñqamuy qa suñwálalwani, pi uma pumuy amumum qa súnahpeya. Puyaw suan hinmaqa qasuanhinmaqat amum haqam súnahntini? Puyaw tāla qatālat amum haqam súnahpee? ¹⁵ Puyaw Christ Nukpanat amum haqam súnahpee? Hal ya tuptsiwni'taqa qatuptsiwni'taqat amum haqam súnahpee? ¹⁶ Puyaw God kīat nāp yukit aw nāwakintiwyaqamuy amum haqam hihta ep súnahpee? Pi uma hapi God qátuhqat kīyat anyuñwa; pi ura God pañqawu: Nu pumuy amuhsonve qátuni, nen amuhpe hinnumni. Nu pumuy Tutuyqawhqaamni, noqw puma isinomni. ¹⁷ Oviy uma pumuy amuñaqw lasye', ayam pas supyani, kita Tutuyqawhqa; nen uma hihta qa powaiwtaqat qa aw hintsatskani; noqw nu umuy ömahtani. ¹⁸ Nihqe umunaiwtani, noqw uma itiyotimni, pu imanhtimni, kita Sus'öqaltutuyqawhqa.

7 God itamuy yan āawna, aw iunañwamu. Noqw òviy sen itahtokoy, pu sen itah'unañway hihta akw tuyoy'ewakwtiqw, itam put añqw nākwañw'ewakwtotani. Nen itam God pas kaptsi'kahkañw, put aw nānoi'yuñwani.

Paul's Joy

² Uma itamumi pas unañway'yuñwani, itupkomu, itam qa hakiy hintsatsna; itam qa hakiy hoyalaya; itam qa hakiy hihta paysoq kwahanaya. ³ Nu umuy qa hihtataniqey qa pan wūwankañw yan pēna. Nu umumi pas unañway'taqey ura umumi pay lavayhti; noqw òviy sen itam soe', sen yēse' itam nāto sūpwatini. ⁴ Nu qatuh-tuskañw umumi yan lavayhti, itupkomu; nu umuhpe pas hahlayi; noqw nāma hin pi nu hīhihta aň kānanvotima, nikañw nu suyan unañwte' pas hinhaqam hahlayhtiñwu. ⁵ Itam Macedoniat ep ökihqe, kurs hin nāsuñw-nayani; nānan'ivakw itamuy sóontsatsnaya. Itam lomatuwawit eñem nuhtumi rohomnumya; pu itah'nañwa tsawiniwyuñwa. ⁶ Noqw God aň sóonhtotiqamuy öqalañwuqa itamuy suyan unañwtoyna, Titus pituhqat akw'a. ⁷ Piyaw qa put pantaqat akw-saa, pam itamumi umuy lavayhtiqat put akw pīwu. Pam umuhpe pas hahlayi. Yaw uma in-umi yórikyaniqey nānawaknaqat itamuy āawna, piw yaw uma hakiy qaanhintsakqat atsviy tsaykitaqata, piw

yaw uma inuñem su'qawyuñqata. Nu iit navotqe pu' pas hahlayhti. ⁸ Pay as pi nu itutuveniy akw umuy qahahlayhtapnakañw, pay nu put ep iwuwuiy qa alõnta; pay as pi nu mohtiniqw nãpi kurs nu pënaqey pan wūwa, ispi nu navotq, yaw pam tutuveni umuy qahahlayhtapnaq'õ, pas as pi pay hihsavoo. ⁹ Noqw nu pu' put ep hahlayhti, uma qahahlayhtotiqat qa epnit, uma qahahlayhtotiqe umuhhintsakpiy añqw ayo lasyaqat put ep'e; uma pan qahahlayhtotiqe God unañwveya; noqw õviy itam umuy qa unañwmoknaya. ¹⁰ Pi ason hak God tunatyayat an qaanhtipuy ep qahahlayhte', put añqw lasq, God put ayo távini. Noqw pam soon put ep qahahlayhtini. Náwuspi yep qatsit tunatyayat ahpiy qahahlayhpi mokiwuy tumalay'ta. ¹¹ Kurs uma namiwuwayani, uma qahahlayhtotiqw ya God umuhpa' hin tumalay'ta? Uma pās wuwni'vaya; uma put pantaqat ep nenñem qenitotaniqey tunatyaltoti; uma qaanhtiqat aw pas kwañwáy'tsivutoti nikañw uma piw tusi'tota; uma inumi yórikyaniqey pas pāpu kwañwtoynaya; piw uma qaanhtiqat sivintoynayaniqey pas suhtaq'ewya. Uma panhtotiqe it ep nenñem qenitota. ¹² Ura nu umumiq pënaqe hakiy qaanhtiqat qa put tunatyawkañw pëna, piw hakiy ep qaanhtiqat qa put tunatyawkañwo. Nu úmuywat tunatyawkañw õviy yan pëna, mātaq pi uma God atpip inumi pas unañway'yuñqey nanaptaniqat õviy'o. ¹³ Noqw umuy panhtotiqw nu pas suyan unañwiti, tis pi õviy Titus umuhpe hahlayhti, uma sohsoyam put suyan unañwtoynayaqw õviy'o; noqw nu put amum hahlayhti. ¹⁴ Nu umuy tsuyakqe, Titus aw umuy pihni'ta. Nihqe nu put ep qa hahmana. Ura itam umumi sohsoy hihta suan lavayhtoti. Nihqe õviy piw pan nu Titus aw umuhpe himuiwtaqe pas súañqawu. ¹⁵ Noqw pam piw pas pavan umumi unañway'ta, uma put hin kwusuyaqat u'ni'taqee. Yaw pam umumi hihta lavayhtiqw uma put anhtoti; yaw uma tsawiniwkahkañw put pas kaptsi'yuñwa. ¹⁶ Noqw õviy nu umumi pas hahlayi, itupkomu, nu umumi tuptsiwhqee.

Christian Giving

8 Taa, God Macedoniat ep put aw tōnawtaqamuy amuhpa' hihta tumalay'taqat nu pu' umuy āawnani. ² Pay as pi nāmahin okiw puma hīhihta añ kãnanvotkahkañw put ep pas hahlayya; nihqe puma hihta hakni'kahkañw himuy qa kahkawnayat, ayám hakim hihta hakni'yuñqamuy paañwantotaniqey õviy hihta tsovalaya. ³ Nu pumuy amumi navoti'taqw puma qa paysoq tusoq'ayatiwyaqe kwañtoynayakañw hihta himuy'yuñqey kuwahtoti; piw put pas yuhke' hihta kuwahtotaniqey unañwtoti. ⁴ Nihqe puma God sinomuyatuy hihta hakni'yuñqamuy amuñem hihta tsovalayat, itam put õmahtotat, amumi put kiwisniqat itamumi õ'qalyaqe itamuy pas qaõwiyayatota. ⁵ Nihqe puma itahwuwuiy yuhke' it piw hinhtoti: Puma mohti Tutuyqawhqat aw nãnoayat, pu God tunatyayat ahpiy itamumiwat piw nãnoaya. ⁶ Noqw õviy itam Titus umumi ayataqw, pam umuñaqw hihta tsovalani; pay yaw pam umuñaqw it tumalat yayhna. ⁷ Uma hapi sohsoy hihta añ qaõwihinyuñwa; uma qapëvewnit pasiwyuñwa, uma put yuaatotaniqey tuwi'yuñwa; uma God lavayiyat navoti'yuñwa; piw put ep qanãtusi'yuñwa; uma itamumi pas unañway'yuñwa. Noqw õviy uma piw tūvaañwayaniqey ep qaõwihiniwhtotini. ⁸ Pay hapi nu it umuy qa pas tusoq'ayata; mātaqpi kurs uma pas antsa nuhtumi unañway'yuñqat nu navotniqe õviy ayé' hintsatskaqat nu umuy āwinta. ⁹ Pi Itahtutuyqawhqa Jesus Christ umuy hin õkwatuwhqat uma pay navoti'yuñwa. Ura as pam kãhaknikañw umuñem õokiwhiti, pam õokiwhitiqw uma kãhaktotiniqat õviy'o. ¹⁰ Noqw it nu añ wūwaqe pañqawni: Pay yaw ura uma sūkw yahsañwuy ephaqam hihta tsovalayaniqey añ suhtaq'ewya. Taay, uma hihta yayhnayaqey aw antsatsnaniqw, pam umuñem lomahintani. ¹¹ Uma hihta hinhtotaniqey suhtaq'ewyaqey put aw antsanyani, umuy hihta himuy'yuñqey ahpiy'o. ¹² Pi hak su'qawkañw God hihta maqaqw, God put ep hahlayhtiñwu; hak hihta qa himuy'taqw, God pay navoti'taqe, hakiy aw qa hihta tuñlay'tañwu. ¹³ Pi pay añ haqawat qa a'pitniqw úmawat-sa añ hihta maqsonlalwaqat nu qa put pañqawu. ¹⁴ Pay hapi nan'ivo súnantaniqat õviy nu pañqawu; Puma pu' hihta hakni'yuñwa, noqw uma qarūrumnaya; as uma pumuy paañwayaniqat nu umuy tūviñta; noqw uma tuwat hihta hakni'yuñqw puma tuwat umuy paañwayani, noqw yan nan'ivo súnantani. ¹⁵ Pay pi ura yan pey'ta: I' hak wūhak tsovalaqa qa hihta akwsiñwnañwu; noqw i' qa wūhak hihta tsovalaqa pay qa hihta rūrumnañwu. ¹⁶ Noqw kwakwhat pi God Titus pan unañwtoynaqw pam umumi pas unañway'ta, itamuy hin umumi pas unañway'yuñqat pan'i. ¹⁷ Pi itam put aw pañqawu, pam súnakwha; nihqe pay pam pas su'qawtaqe õviy nanāp'unañw umumiq'a. ¹⁸ Noqw itam Titus enañ sukw tuptsiwñi'taqat umumiq hōnaya. Pam God aw tsotsvalyaqamuy amuhpa' lomatuwit yuaatinuma, nihqe put ep pas aw lomanavotiwta. ¹⁹ Piw God aw tōnawtaqam put namorstaqw, pam itamum hinnumqe, itam hihta tsovalayaqat kima. Pi itam añ ahsupoq suan hinwisniqey nānawakna. Taq ka hak itamuy hihta tsovalayaqat ep itamuy õvelani, as pam put ep God pas hihtatanikañwo, itamuy hin nāvaañwantotaniqey suhtaq'ewyaqat aw yórikqee. ²¹ Itam Tutuyqawhqat atpip suan hinwisniqey tunatyawyuñwa, piw sinmuy amuhpewii. ²² Pu mitwat itam piw aw lomanavoti'yuñqat pumuy enañ hōnaya. Pam hīhihta añ qanãtusi'maqey itamumi mahtakna. Nihqe pam pu' umumi yórikiqey pas kwañwtoyna, pam umumi pas tuptsiwñi'taqe õviy'o. ²³ Noqw sen Titus hákiyñiqat haqawa tūviñlawniqw, pay pam hapi itumalsuñwa, pi inumum pam umumi unañw-tavi'ta: noqw sen haqawa imuy tuptsiwñi'taqamuy hákimñiqat tūviñlawniqw pay puma God aw tōnawtaqa-

muy tuaw'aymatu, puma Christ pas himuniwhitiniqat òviy ańq'e' ayatiwa. ²⁴Noqw òviy uma nuhtumi un-ańway'yuńqey pumuy amumi mahtaknayani, pu ańq'e' God aw tónawtaqamuy amumi piwu; noqw pahsat pu sohsoyam nanaptani itam pumuy amumi umuy lomalavaytaqe pas súańqaqwaqata.

Help for Fellow Christian

9 Pu uma God sinomuyatuy hihta akw paańwantotaniqat pay soon pas nu umumi pentani, pu umuy ay-alawni. ²Pi nu umumi navoti'taqw uma su'qawyuńwa; noqw òviy nu pan Macedoniat ep sinmuy amumi umuhpe himuiwta; nihqe pay Achaiat ep tuptsiwni'yuńqam yas hihta akw tūvańwantotaniqey ań sun suh-taq'ewyaqat nu amumi pańqawu; noqw pas pan umuhtunaty kaysiwhqamuy pan unańwtoyna. ³Nińkańw pay nu inuhsavo imuy tuptsiwni'yuńqamuy umumiq hōna, nāp hisat pi itam yan umuy hińqaqwaqe kurs a'tsatni-hqey pan sinmuy amumi mahtaktotini; noqw pay pi nu pańqawu: Uma pās yuki'yuńwniqat òviy'o. ⁴Taq nāp hisat pi sen haqawat Macedoniat ep tuptsiwni'yuńqam inumum ókiqw kurs nāt uma qa yuki'yuńqw itam hamanhtotini, tis pi òviy úmaa, pas qananahtsopyaqat umuy itam kwiviyuaatotaqat ep'e. ⁵Noqw òviy nu ań wūwaqe imuy tuptsiwni'yuńqamuy amumi pańqawhq, puma ańwu pay inuhsavo umumiqye', hihta uma kuwahtotiniqey pańqaqwaqw tsovalayani; noqw uma sohso hihta ańwu pay tsovalayaqw, sohsoyam uma nanāp'unańw put kuwahtotiqat nanaptani, itam umuy tusoq'ayatotaqat qa paniq'ō. ⁶Noqw it nu pańqawni: Ōwiyuhqa pay òviy piw ōwihōqmantani; pu i' hak qaōwiyuhqa piw òviy qaōwihōqmantani. ⁷Hak hin nāp wūwante', pan hihta kuwahtimantani, qa kahkawnakańwo, piw paysoq pi aw pańqaqwaqw òviy'o; pi God haqam su'qawkańw hihta kuwahtinwuqat hahlayi. ⁸Pi God umuy hihta hakni'yuńqat epnihqe hóyokput umuy óqala; noqw pahsat pu uma qa hihta rūrumnayakahkańw ań òkiwyaqamuy paańwayaniqey hihta pasi-wyuńwni. ⁹Pi ura yan pey'ta: Pam ańq'e' ahsupoq ań òkiwyaqamuy hihta huyta; pam sutsép-sa núokwa. ¹⁰God hapi sinmuy poshumit huyta, piw pumuy amumi nōsiwhqat nóańwu; nihqe pam umuy hihta hakni'yuńqat umuy huytani; noqw kurs uma sońawnen put uyyaqw pam wuńwe' natkotote' lolmat tumalat aniwnani. ¹¹Noqw pahsat pu uma sohso hihta qaōwihinkahkańw pas pāpu ań òkiwyaqamuy paańwayaniqey pasiwyuńwni, noqw itam God sinomuyatuy amumi it kuwahtiput maqayaqw puma pas pavan God aw hahlayyani. ¹²Pi uma it kuwahtiput God sinomuyatuy amumi maqaye' pumuy hihta hakni'yuńqat ep pumuy paańwayani. Noqw uma panhtotiqw puma God pas pavan aw hahlayyani. ¹³Puma umuńaqw kuwahtiput òmahtote' pas antsa uma Christ ańqw lomatuawit kwusuyaqat aw yórikyani, piw put kwusuyaqe put ań hinwisniqata; noqw puma God pas hihtatotani; uma qa hihta kahkawnayat pumuy amumi hihta kuwahtotiqat ep'e, pu qa púmuy-sa amuminit, sohsokmuy sinmuy amumii. ¹⁴Nen puma umuńem God aw nānawaknani, as umumi yórikyaniqey tuńlay'kahkańwo, God umumi pas unańway'taqat nanaptee. ¹⁵Istathihi God qaōwihihkay'taqat itamumi kuwahti! Pas kurs hin put súańqawu. Itam put ep God aw hahlaytiwisni.

Paul Defends His Ministry

10 Noqw nu' Paul umumi pańqawni: Yaw haqawat nuy umumumnen okiw'unańway'tańwuqat pańqaqwa, nińkańw nu yaw umuńaqw ahpiynen pas qatuhtuskańw yuaatańwu. Noqw ura Christ pas nāp yep qatsit ep hinnumkańw pas qa a'nō unańway'kańw, sinmuy pāsi. ²Noqw òviy nu umumi okiwhińqawlawni: Nu umumumniqw, uma nuy qa tuhtuskańw yuaataniqat qa aw nuy óqawnayani. Taq yaw nu nāp itunatyay ań hin-maqat pan inumi wuwantota. Noqw pumuy amumi nu qatuhtuskańw yuaataniqey pan nātuptsiwni'ta. ³Pay as pi itam yep qatsit ep yeskahkańw, qa nāp itah'óqalay ahpiy Nukpanat aw rohomhtiwisa. ⁴Itam qa yep qatsit ahpiy tunipit akw put aw rohomhtiwisa, pi God tunipiyat akw'a. Noqw put akw itam Nukpanat óqalay qa hihtatota. ⁵Itam sinmuy wuwniyamuy qa hihtalalwa; puma kwiviunańway akw God ańqw navotit aw rohomnumyaqw itam pumuy ańwulalwa; pu sinmuy nāp tunatyay ańqw lasye', sohso Christ aw-sa maqaptsi'yuńwniqat pan itam pumuy unańwtotoynaya. ⁶Noqw uma itamumi maqaptsi'yuńqw, pahsat pu itam hakimuy qa tuqayvahsi'wisqamuy hinwat óqwhayani. ⁷Ya uma haqawat suovaamnihqat pitsánwayat-sa aw tay-wisa? Uma it piw aw wūwayani: Kurs haqawa Christ lavay'ayaatnihqey namiwuwantaqw, pay itam piw put lavay'aymatu. ⁸Pi Christ nu umuy óqalaniqat pan nuy ayata, nu umuy hovalaniqat qa panwat nuy ayata. Noqw pas as pi nu it óqalat yuaataniqw pay pam inuńem qa hamane'wayni. ⁹Nu itutuveniy akw umuy tsat-sáwinaniqey qa nāwakna. Uma qa pan inumi wūwayani. ¹⁰Oviy pi yaw haqawat pańqaqwa: Put tutuveniat as qaōwihinkańw pu a'nō óqala; noqw pi hakimuy amumumnen pay ówiewnińwu, pu lavayiat qa pas lay'tańwu. ¹¹Noqw pay nu pan hińqaqwaqamuy amumi pańqawni: Uma it ań wūwayani: Pay nu yāvahaqaaqum umumi óqalat penta, nihqe òviy nu umumi pite' pay nu soon qa piw pańq'e' umumi yuaatani. ¹²Piw nu kurs hin nākwiviyuaatotaqamuy amumumnihqey, piw amunnihqey pańqawni. Puma pi nānami namituwanlalwakahkańw, pu ayám hakiy hintaqw pay qa pas antaqey namiwuwantotaqe qa suan wuwni'yuńwa. ¹³Itam soon ayam suk wumalayay yuaatotani, pay pas nāp itahtumal'ayaway-saa. God itamuy tumal'ayataqw Itam Corinth aqw pahsa-

vo hinnumya. ¹⁴Noqw uma itamuhpiy mohti Christ añqw lomatuawit nanapta. Noqw òviy itam umuhpa' hihta lomatumaltotaqey put-sa yuaatotani; kurs itam qa umumi òke', soon pan yuaatotani. ¹⁵Ura nu pañqawu: Itam ayám supwatuy tumalayamuy qa put yuaatotani. Is as okiw umuhtuptsiwniy añ uma òqawhtotaqw, pep pu' God umuyupqöymi itamuñem qenitani. ¹⁶Pi itam umuyupqöyva lomatuawit yuaatinumyaniqey nānawakna; nīkañw ayám piw suk w tumalayay qa sokoplalwani. ¹⁷Noqw i' hak hihta ep hahlayhtiqtat hapi Tutuyqawhqat nūokwayat ep hahlayhtimantani. ¹⁸Pi hak nālomalalvayhq pam qa hīmuu; nīkañw ason Tutuyqawhq hakiy lomalvayhtiqtat pam pantaqa pas hīmuu.

Paul and the False Apostles

11 Is as uma inumi hihsavo tūqayyuñwni, noqw nu tuwat an'ewakw nāyuaatani. Hal owi, uma inumi tūqayyuñwni. ²Nu God añqw pan unañwtiqe umuy kahkawnaqe, umuy qahováriwyuñniqtat nāwakna. Hak tāqa tiy mānat qahovalniwtaqtat sūkw tiyot aw nōahqtat pan nu umuy Christ aw noa. ³Nīkañw nu tusiiwta, taq ka uma Christ qaatsay'kahkañw aw unañway'yuñwniqey qe'totini, hak umuy ūnatoynaq'ö, ura tsūa unatwiw akw Eve hin ūnatoynaqtat pan'i. ⁴Uma itamuñaqw lomatuawit hīmunihqtat pay kwusuya. Noqw òviy kurs piw hak pite', alōñöt tutuqayhpit umumi mātapq, sen piw suk w ayo tūooyhqat itam qa yuaatotaqtat umumi yuaataqw, sen suk w hikwsit uma qa kwusuyaqtat umumi kwusivaqw, uma ka put aw sūunañwtapyani. ⁵Ima ayaiwyuñqamnihqey pan nātsokani'yuñqam pas puma pāsyaqey yuaatota; noqw nu pay nāpnihqe qa pumuy amuñk pitsi wta. ⁶Yaw uma nuy qa lavayhtuwi'taqat pañqaqwa. Ka pi nu panta. Nīkañw nu navotit pasi wta. Oviy pi itam hihta umuhpa' tumaltotaqey akw itahnavotiy añ ahsupoq tunvotnaya. ⁷Ura nu umumi pītuhqe lomatuawit umumi yuaataqe umuñaqw qa hihta tūkwata. Nu umuy hihtataniqey òviy nāqahihtata. Ya nu it ep umuhpewi qaanhti? ⁸Nu umumum tumalay'taniqey òviy aye' God aw tōnawtaqamuy amumi tūkway'ta, puma sīvay akw nuy paañwantotaqw òviy'ö. ⁹Nihqe ura nu umumum yan'kañw hihta haktaqe qa hakiy aw put ep tūkway'ta; pi ima tuptsiwni'yuñqam Macedoniat añqw ókihqam nu hihta hakni'taqw put ep nuy paañwaya; noqw òviy uma nuy qa maqsontota. Noqw pay nu ka sutsep panmani. ¹⁰Christ iunañway ep qatuqw nu sutsep qaatsay'kañw it yuaatani: Nu qa hakiy aw hihta ep tūkway'tat, sinmuy amumi lomatuawit yuaataniqey ep hahlayhtimani. Noqw soon hak nuy put ep sóontsanni. Nu Achaiat añ ahsupoq pan yuaatinumni. ¹¹Noqw ya nu hinoqw panhti? Sen nu pay umumi qa unañway'taqe òviy'ö? As'a. God inumi pas suyan navoti'ta. ¹²Haqawat sūitamun God eñem tumalay'yuñqey pañqaqwa. Noqw as pumuy a'tsatnihqtat mahtaktotiniqw òviy nu God lavayiyat qa hihta òviy yuaatinuma; pay piw nu nāto pan yuaatinumni. ¹³Puma Christ eñem ayaiwyuñqamnihqey pañqaqwa, nīkañw unatwit hintsatska, pi puma qa pas pas antsa God eñem tumalay'yuñwa. ¹⁴Noqw pay soon qae, pi Satan pas nāp tālat ep hoñviayanihqey pan namtakni'ta. ¹⁵Paniqw òviy put eñem hintsatskaqam hihta suan hintsatskaqey pan namtaknayaqw, pay uma qa aw kāwuwantotani. Noqw pay pumuy hin tumaltotaqw, God pan hapi pumuy amumi ahoytani.

Paul's Sufferings as an Apostle

¹⁶Noqw nu piw pañqawni: Qa hak hapi nuy pay nūanhimunihtat pan inumi wūwantani, hal kurs pantanik pay nu nūanhimunihtat pan inumi tuqayvastotani; noqw nu hihsavo kwiviyuaatani. ¹⁷Nu pu' pay sinot an lavayhtini, qa Tutuyqawhqat wuwniyat ahpiy'ö; nu hakiy nūanhimunihtat an kwiviyuaatani. ¹⁸Ima hakim Christ eñem ayaiwyuñqamnihqey yuaatotaqam yep qatsit ep hīmuyaqey, piw hihta hintsatskaqey ep kwiviyuaatota; noqw òviy nu tuwat kwiviyuaatani. ¹⁹Uma hakimuy añ nūanhihtuy amumi suhta'ewyakahkañw tūqayyuñwa, sam pi uma pas nāp sūanwuñni'yuñqee. ²⁰Ima nātsotskanayaqam umuy nūantuwihtota, umuy hihta kwahantota; umuy nukwāñwhintsatska; pu nāhihtatota, umuhtayway wuvahtota. Puma umuy pan hintsatsnaqw uma añ kūyuñwa. ²¹Is uti! Puma a'nō ò'qaltu, noqw nu okiw qaöqála; ispi nu umuy qa pan hintsahtsanhqe òviy'ö. Nīkañw kurs puma hihta ep kwivilavayhtotiqw pay nu piw panhtini. (Nu pay hakiy nūanhimunihtat an yuaata.) ²²Ya puma Hebrew sinom, Israel tímatu? Pay nu piw pam'i. Ya puma Abraham natkomatu? Pay nu piw pam'i. ²³Ya puma Christ eñem tumalay'yuñwa? Piw nūu. Nu pas a'nō tumalay'ta. (Nu nūanhimunihtat pan lalvaya.) Sinom hihsakishaqam nuy wuvahtota; piép sivikimiq nuy panayañwu; pu nu qa sūs pēp mōki. ²⁴Tsivot-sikis ima Jew-sinom nuy sūkw akw qa lōp sunát-sikis wuvahtota. ²⁵Sinom pāyis nuy murikhot akw wuvahtota; sūs nuy tatatupya; pāyis pātuwaqatsit ep pākihut itamuneñ sakwiti; sūs nu tōkilnawit-nīkañw pu tālō' pātuwaqatsit a'nō hōtsit añqe' pāyawnuma. ²⁶Nu wuhkonakwsu; pāvaqe nu unahinnuma, piw uuyiñwtuy amuhpaa, nāp isinomuy amuhpaa, piw añqe' hīhihtuy sinmuy amuhpaa; nu wuhkokitsokit añ unahinnuma, pu qayēsihwpuvaa, pu pātuwaqatsit añ'a; piw añ tuptsiwni'yuñqamuy atsáy'kahkañw pañqaqwaqamuy amuhpaa. ²⁷Okiw nu maqsonte' mañwúiwtañwu, qa sūs nu qa pūwi; pu nu tsōñmoki wtañwu, pānaqawuy nu añ kānanvoty; nu qa sūs napwala; tūsun'wi wtañwu; nu ephaqam qa yuwsitañwu. ²⁸Noqw nu iit sohsok añ kuyvaqe nawus nu nāqavo Jesus aw tōnawtaqamuy amumi tunatyawtani. Nihqe nu put akw putui wta. ²⁹Kurs hak haqam qaöqáwi'taqw nu put

amum qaöqáwi'ta. Kurs hak haqam tuptsiwnit añqw lasq, nu put ep pas unañwmokiwtañwu. ³⁰ Nikañw pay kurs nu hihta ep kwivihinqawlawnik, pay nu tatam qaöqálanihqey pan namtakni'tani. ³¹ God Jesus Christ Itahtu-tuyqawhqay Naat inumi navoti'taqw nu súañqawu. (Okiw nam pam yūmosa tayawintiwaal!) ³² Ura nu Damascus-kitsókit epniqw, pep tutskwat ep moñwi Aretas yan mātsiwhqa nuy ñuaniqey nāwakna; nihqe öviy pam pan tutaptaqw pep kikmoñwi Damascus-sinmuy kitsókiyamuy ep tukw'uhtsit ep aw hötsiawat ep solāwamuy tūwalayaniqat öviy oya. ³³ Noqw nu tutsáysivut añqw pakiwtaqw, hakim ikwátsim tuhpelva' nuy hawnayaqw nu moñwit māyat añqw ayo yama.

Paul's Visions and Revelations

12 Pas ka nu hihta kwivilalvaye' soon put akw moñwvastini. Kurs nu hihta tuawyorikqey, pu Tutuyqawhqay inumi mātaktiqat yuaatani. ² Nu hakiy Christ aw tuptsiwni'taqat tuwi'ta. Noqw pam pakwt nālōq sihkay'taqat yahsañwuy ephaqam tokpelat yūmoq paki; sen tokoy'kañwo, sen pay qa tokoy'kañwo, nu put qa navoti'ta, pay God-sa put navoti'ta. ³ Ura nu pañqawu: Pam hak lomaqatsit aw ömi wīkiwa, sen tokoy'kañwo, sen pay qa tokoy'kañwo, nu put qa navoti'ta, pay God-sa put navoti'ta. ⁴ Noqw pam pañso wīkiwhqe, lavayit pas kurs hin pañqawihqat navota; noqw put hak yuaataniqw pam mewniwta. ⁵ Nu hakiy pantaqat tsokanani, nikañw pay nu qa nātsokanani; nu qaöqáwi'taqey yuaatani. ⁶ Kurs nu as hímuiwtaniqey nāwaknaniñw, nu qa nūanhimuniwhtini; pi nu hihta yuaataqey suyan navoti'ta, Nikañw pay nu soon panhtini. Taq hak inumi hin yórikqey, pu nuy hin navotqey pan inumi wūwantaniqat nu nāwakna. Noqw pep pu' pam soon put pantaqat yuhke' nuy tsokanani. ⁷ Noqw nu hihta pas pavan yórikqey qa ep pas kwivi'nañwtiniqw, hihta tūya Satan ahpiy inumi noiwa, kūtāt antaqa, nuy tūholawniqee. Noqw put atsviy nu qa pas kwivi'nañway'ta. ⁸ Noqw as pam pantaqa nuy mātapniqat nu pāyis Tutuyqawhqat aw okiw tūviñta. ⁹ Noqw pam inumi pañqawu: Pay inuokwa ūmi aptsiwta, pi um qaöqáwi'taqw pahsat pu nu uhpiy a'ñö öqalay'taqey nuhtumi mahtakinta. Paniqw öviy nu hahlaykañw hihta añ qa pasiwkañw put ep himuiwtani; nen nu Christ öqalayāt añ put amum hinmani. ¹⁰ Nihqe öviy nu Christ atsviy hihta añ kānanvotqey ep hahlayhtima. Nu put lavay'ayaatnihqe öviy öpuiwta; sinom nuy övelantota; pu nu hihta hakni'ta; sinom nuy okiwsahsanya. Pi nu qaöqáwi'te' pahsat pu nu Christ ahpiy a'ñö honviiwtani.

Paul's Concern for the Corinthians

¹¹ Nu yan kwiviyuaataqe nūanhimuniwhti, uma nuy put aw lālayyaq'ö, pi as pi uma nuy lomalavaytanikañwo. Umuyniqw ima nāpnihqe Christ lavay'aymatnihqam pas pavan hihtuya. Noqw nu umumi súañqawni: Puma nālomatsokani'yuñqw pay piw nu súamunta, nāmahin pi as nu pas antsa God-niqw pay qa hímuu. ¹² Ura nu umuhpa' tumaltaqe pas antsa Christ lavay'ayaatnihqey pan umumi namtakna; nu qa hihta ep nañ'eknat, umuhpa' kātumalat hihta tuawi'taqat tumalta, pu kātātayhpit piwu. ¹³ Ya nu aye' God aw tōnawtaqamuy-sa lomahintsant, umuy qalomáhintsana? Qae. Ka uma hihta ep inumi hin unañway'yuñwa, nu umumi lomatuawit yuaatat qa hihta umumi tuñlay'taqat ep'e. Okiw uma inumi put ep póhikyani. ¹⁴ Meh, pu' hapi nu pāyis umumiqey aw pitsini'ta; pay nu soon hihta ep umumi tūkway'tani; nu umuhhimuy hihta tuñlay'taniqey qa put öviy umumini, pi nu umumi unañway'taqey öviy'o. Pi qa tsātsayom yumuy, namuy amuñem hihta na'sastotañwu, pi pumuy namat, yumat timuy amuñem hihta na'sastotañwu. ¹⁵ Pu tatam pi nu umumi hihta nāvoswani, pu piw nukwsiwhtini, nāmahin pi nu umumi pavan pas unañway'taqw, uma tuwat pahsat inumi qa pas unañway'yuñwani. ¹⁶ Noqw pay pií; pay pi nu qa hihta ep umumi tūkway'ta as'a; noqw yaw uma pañqawu: Pam tuhisanihqe öviy unatwiw akw itamuy nukwáñwhinhti. ¹⁷ Ura nu umumi hakimuy ayata. Noqw puma haqawa sen umuy hihta kwahana? ¹⁸ Ura nu Titus umumi ayata, piw pu sukwat tuptsiwni'taqata. Noqw ya Titus umuy hihta kwahana? Ya itam qa sun tunatyawta? Ya itam qa sun hinma? ¹⁹ Uma ka wūwantotaqw nu umumi nēñem qenitanique öviy pan penta. Noqw pay qa panta. Pi nu God atpip Christ aw yankañw umumi penta, uma öqawhtotaniqat öviy'o, aw iunañwamu. ²⁰ Pas nu tusiiwta ka nu umumi pite' umumi yorikq umuy suan hinwisniqat nu nāwaknaqw, uma qa pan hinwisni. Noqw pay uma as ka nu umumi pās yuaataniqat nānawaknaqw nu umuy tuwat qöhqöyini. Nāp hisat pi uma hihta ep nāñwuy'yuñwani; nānami unañwtutuyyani, nānami itsívuiwuyñwani, nānamiq hiñqawaqey akw nātsikiwtani, nehpewi sawiwitotani, pu pas hihtunihqey panyuñwani, tsotsvalqey añ qanamítuqayveyani. ²¹ Pu nāp hisat nu piw umumi pituqw, God Ina umutsva nuy hamanhtoynani, taq ka nu kaysiwhqamuy qaanhtipuy añqw qa lasyaqamuy tuwe' unañwmokni, puma itséhe'qatsiy, pu qahopqatsiy, pu qaunáñwtalqatsiy qa qe'toti'q'ö.

Final Warnings and Greetings

13 Pu' hapi nu pāyis umumiq pohtani. Noqw hakim lōyöm sen pahyom pas suyan hakiy qaanhtiqat navoti'kahkañw inumi put tuhtualyaqw, pahsat nawus nu hakiy eñem hin yúkuni. ² Ura nu umumum-

nikañw hin pañqawhqeý pan piw qa umumumnikañw umumi pēnani: Nu hisat umumi pite' soon hakiy òk-watuwni; nu sohsokmuy qaanhinwisqamuy amuñem hin yúkuni; ura nu pay nuhtuñk umuhpeq pohtaqw pay pan haqawat yēse, noqw pu' atsve piw nāt pētu pay amunhtoti. Noqw òviy nu soon hakiy ayo yámaknani, imuy hakimuy qaanhhtotiqamuyu. ³ Noqw pahsat pu uma pas suyan nanaptani Christ pas suyan inuhpe yuaataq'ò; put pantaqat uma navoti'yuñwniqey nānawakna. Pam hapi umumi qaöwíhinta, piw a'nö öqala umuhpaa. ⁴ Pay pi put tokoat qaöqáwitaqw, sinom nahoylehtsit aw put muaya; noqw pam ahoy tātayhqe, God öqalayay ahpiy qatu. Noqw ítamwat piw put an qaöqáwi'yuñwa; nikañw itam piw put amum yeskahkañw, God öqalayay ahpiy put eñem tumalay'yuñwa umuhpaa. ⁵ Kurs uma nānami wūwayaa. Ya uma pas antsa Christ aw tuptsi-wni'yuñwa? Kurs namiwūwayaa. Ya Christ pas antsa umuh'unañway ep qátuhqat uma navoti'yuñwa? Kurs uma qaatsáy'wisq pam pepeq qatu. ⁶ Is as uma itamuy qaatsáy'wisqat nanaptani! ⁷ Uma qa hihta ep qaanhhtotiniqat nu God aw umuñem nāwakna. Nu qaatsáy'maqey mātaqtiniqey qa paniqw tūviñtima, pi nu umuy tunatyaw-taqe òviy'o, umuy suan hinwisniqata, nāmahin pi sumataq nu atsáy'maqey mātaqtini. ⁸ Noqw itam soon hihta pas antsanihqat aw rohomnumyani; itam soon qa put eñem tumalay'yuñwni. ⁹ Nihqe òviy itam hahlayhtoti, umuy öqawhtotiq'ò, nāmahin pi itam pay as sen qaöqáwi'yuñwa. Okiw as uma pas pasiwyuñwniqat itam umuñem nānawakna. ¹⁰ Nu umuy u'nananique òviy añwu pay it tutuvenit umumi pēna, nu nāt qa umumiq pitut'a; taq ka nu umumi pite' nawus umuñem hin yúkuni. Pi nu sinmuy öqawhtoynaniqe òviy ayatiwa; nu qa pumuy hinwat yukunaniqey aw taviwkañw, pay nu panhtiniqey aw öqalay'ta. ¹¹ Taay, yantani itupkomu. Hakim ö'qalyañwu. Uma suan hinwisni; qa hin unañway'kahkañw nānami unañway'yuñwni; uma kwakwhat yesni; no-qw God nuhtumi unañway'taqqa piw hakimuy kwakwhat unañwtoynañwuqa umumum hinnumni. ¹² Uma nā-natupkomnihqeý pan nāö'qawnayani. ¹³ Sohsoyam God sinomat umuy öqalaya. ¹⁴ Nam uma Itahtutuyqawhqeý Jesus Christ núokwayat navoti'yuñwni, piw God umumi unañway'taqata. Nam uma Qahováriwtaqat Hikwsit añ sun hinwsini. Nam antaa.

GALATIANS

1 Nu' Paul, lomatuawit yuaataniqey aw ayatiwhqa, it penta. Nu qa sinmuy amuhpiy ayatiwht, Jesus Christ ahpiy ayatiwa, pu God Itanay ahpiy piwu, it Jesus Christ mokiwuy aňqw ahoy tātaynaqat ahpiy'ō. ² Nu sohsokmuy tuptsiwni'yuňqamuy inumumyaqamuy amumum God aw tōnawtaqamuy Galatiat ep yesqamuy öqalanta. ³ Nam núokwa, pu kwakwha unañwa Itanay God aňqw umumi pitsíwiwtani, pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ aňq'ō. ⁴ Ura pam itahqaanhtipuy ep nātapqe, yep nukusqatsit aňqw itamuy ayo oya, Itanay God tunatyayat añ'a. ⁵ Nam pam sutsép-sa tayawintiwwa. Pay nam antaa.

The One Gospel

⁶ Is ohi! Pas nu umumi qaan unañwiti. Yaw uma Christ súmatatve, umuy núokway aw wánwayhqata; nihqe sukwat alöñöt tūawit aw lasya. ⁷ Noqw pay pam qa pas pas antsa lomatuawi. Pi hakim Christ aňqw lomatuawit nukushintsatsna, umuy ūnatoyananiqe öviy'ō. ⁸ Ura nu lomatuawit umumi suan yuaata. Noqw öviy kurs nūu, sen öñaqw hoñviaya umumi hihta alöñöt yuaataqw, God put eñem qalomáyukuni. ⁹ Nu piw pañqawni: Kurs haqawa umumi hihta alöñöt yuaataqw umuy hihta kwusuyaqat qa amum súnantaqw, God put eñem qalomáyukuni. ¹⁰ Pas suyan nu qa sinmuy unañwveni qey anta, pas God-saa. Nu qa sinmuy amuhpiy tayawintiwniqey tuñlay'ta. Taq kurs nu sinmuy unañwveni qey tunatyalte', soon nu Christ eñem tumalay'tani.

How Paul Became an Apostle

¹¹ Nu umuy it navotnaniqey nāwakna, itupkomu: Nu umumi lomatuawit mātapqey qa sinmuy amuhpiy put kwusu. ¹² Qa hak inumi put mātavi, pu nu qa hakiy ahpiy put tutuqayi; noqw pay Jesus Christ pas nāp inumi put mātakta. ¹³ Pi ura nu hisat Jew-sinmuy wīmiyamuy añ hinmañwuqat uma pay nanapta. Ura nu God aw tōnawtaqamuy qaan'ewakw okiwsanhqe, hovala. ¹⁴ Nihqe nu isinmuy amuhpiy inuñsakwmuy amuhpenihqe Jew-sinmuy wīmiyamuy ep pas hak mohpeq'a, itanamuy navotiyamuy pas antsay'taqe öviy'ō. ¹⁵ Noqw pay God nuy nāt qa tihtiwhq tunatyay ahpiy nuy namorstaqe, núokway ahpiy nuy wánwayi. ¹⁶ Noqw aw pituqw, pam Tiy inumi mahtakna, nuy imuy qa-Jew-sinmuy amumi lomatuawit yuaataniqat öviy'ō. Noqw pam nuy wañwayhq, nu pay sinmuy qa amumi put ep hin wuwanheplawu. ¹⁷ Piw nu inuypewe mohti ayaiwyuñqamuy qa amumi Jerusalem aqw'a. Nu qa panhtit, tuwat Arabia-tutskwat aw'i; nit pu ahoy Damascus aqw nu pitu. ¹⁸ Pu ahpiy payhkomuy yahsañwvaqw, nu Jerusalem aqwnit, Peter aw kuyvatoqe, pakwt tsivot sihkay'tasikis tālat añ put amum qatu. ¹⁹ Nikañw mímuwatuy ayaiwyuñqamuy qa haqawat nu aw yori, hal pay it James, Itahtutuyqawhqay tupkoy-at-sa aw'i. ²⁰ Nu hapi hihta pentaqe, God atpip qa a'tsalawu. ²¹ Pu ahpiy pantaqw, nu Syriat-nikañw pu Ciliciat añ tutskwat aqw pitu. ²² Noqw Judeat ep haqe' Christ aw tōnawtaqam nuy qa tuwi'yuñwa. ²³ Pay puma yaw yan-sa nanapta: Yaw i' hak hisat itamuy okiwsahsanqa qapēwewnit ayo yuykuqey pu' nuhtumi put yuaata. ²⁴ Yan kurs puma nanaptat, God inuhpiy pas hihtatota.

Paul and the Other Apostles

2 Pu ahpiy pakwt nālōq sihkay'taqat yahsañwuy añ ruhpaq, pañqw nu piw Jerusalem aqw'a, Barnabas ásuma, God pas nāp nuy pañsoqniqat nuy ayataq'ō. Nihqe nu Titus enañ wīki. Noqw pepeq itam hakimuy pávanyaqamuy amumum tsovaltiqw, nu imuy qa-Jew-sinmuy amumi hihta yuaataqey pumuy āawna, taq ka nu hihta pay hintsakq, sen nāto hintsakniqw pay haktonsaniniq'ō. ³ Noqw Titus inumunihqa Greek-sínonihqe qa poñotkiwtaqw, puma put pan tuvoylatiniqat pay qa öqalya. ⁴ Noqw pay haqawat tuptsiwni'yuñqey at-sáy'yuñqam put aw öqalya. Puma pi itamuy Jesus Christ ahpiy hin qenive hoñqat ep itamuy núansasnanique öviy itamumi tōnalti, puma Jew-sinmuy tutavoyamuy akw itamuy sóontsatsnanique öviy'ō. ⁵ Noqw itam pumuy amumi qa ūnatoti; qae, qa ñas'ew hihsavoo, taq ka puma umumi lomatuawit pas antsanihqat uhtayaniq'ō. ⁶ Noqw tuptsiwni'yuñqamuy amuñaqw mohpeqyaqam nuy hihta tuawi'taqey aw hihta hóyoknaniqat inumi qa pañqaqwa. Noqw pay sen puma pavansinomniqw, sen sóqavuñwsinomniqw pay nuyniqw pam qa hímuu; pi God qa sinonuiña. ⁷ Noqw pay James, pu Cephas-niqw, pu John, puma sumataq God aw tōnawtaqamuy amuñaqw mohpeqyaqam nuy qa tumalmewaya. Qa panhtotit, puma tumalsuñwamuy amún itamuy pās taviya,

Barnabus-nikañw, pu nūyu, Nihqe puma māmatsyaqw, kurs God nuy imuy qa-Jew-sinmuy amumi lomatuawit yuaataniqat aw nuy ayataqe, inuhpiy pumuy amuhpa' qaöwítumalta, pam Peter imuy Jew-sinmuy amumi yuaataniqat aw put ayataqey pan'í. Piw pam Peter ahpiy Jew-sinmuy amuhpa' a'nö tumalay'ta. Noqw öviy puma kurs yan yukuya: Itam imuy qa-Jew-sinmuy amumi yuaataniqw, puma Jew-sinmuy amumi yuaatotaniqeyu.
¹⁰ Pay pánis-sa pi yaw itam añ okiwhinyuñqamuy paañwantaniqat puma nānawakna. Noqw nu pi pay nāp piw pan su'qawta.

Paul Rebukes Peter at Antioch

¹¹ Noqw Peter Antioch ep pituqw, nu nuhtutpik put qöhqöya, ispi pam qaanhtiq'ö. ¹² Pay nāt pi haqawat James añqw qa ökiqw, pam as imuy qa-Jew-sinmuy amumum tūmoy'ta. Nit pumuy ökiqw, pam qa-Jew-sinmuy amuñaqw ahoy lahsi, Jew-sinmuy amumi tusitaqee. ¹³ Noqw pu pay pētu piw put anhtoti; pas panhtotiqw, öviy Barnabas pumuy nātsikaqw amún unañwti. ¹⁴ Noqw pay puma lomatuawit pas antsanihqat añqw lasyaqw, nu amumi put túwahqe, pumuy sohsokmuy amutpip Peter aw pañqawu: Pas um as Jew-sínonikañw, Jew-sinmuy qa amún qátukañw, soq imuy qa-Jew-sinmuy amún hinma. Noqw ya um hinoqw qa-Jew-sinom as Jew-sinmuy amún yesniqat amumi ö'qala?

Jews and Gentiles are Saved by Faith

¹⁵ Núwupi itam Jew-sinom tihtiwyá. Itam qa-Jew-sinmuy qaanhinwisqamuy qa pankahkañw tihtiwyá.
¹⁶ Nikañw itam navoti'yuñqw, suyan pi hak Moses tutavoyat an hinmaqey qa put ahpiy God aw súanta, pas Jesus Christ qapēwvnaqey ahpiy-saa; noqw öviy itam hapi put aw tūtuptsíwa, itam Christ qapēwvnayaqey ahpiy God aw súanyuñwñiqey öviy'ö, Moses tutavoyat añ hinwisqey qa put ahpiy'ö. Pi Moses tutavoyat añ hinmaqa soon God-niqw súantani. ¹⁷ Nikañw kurs itam as Christ ahpiy God aw súanyuñwñiqey tunatyawkahkañw tutavot ehpewi qaanhtote', ya sen itam Christ qaanhtiput aw itamuy tsamhqat pañqaqwani? Pas sóon'í. ¹⁸ Qa hak tutavot añ hinmaqey akw God-niqw súantaniqat ura nu pay sinmuy tutuqayna. Nihqe öviy kurs nu pu' tutavot öqawhtoyne' sumataq nu qaanhintsakqey pan nāmataktani. ¹⁹ Pi nu tutavotniqw pay mokqe, put añqw mātaviwa; nit yahpiy haqahpiy God eñem qátuni. ²⁰ Nu Christ amum nahoylehtsit aw muiwa; nihqe hapi öviy pāpu nu qa nēñem qatu; pi Christ inuhpe qatu. Nihqe nu yep qatsit ep hinmakañw, God Tiyat aw yankañw pan hinma, inumi unañway'taqe inuñem nātapqat aw'í. ²¹ Nihqe öviy nu soon God núokwayat ayo yúkuni. Pi kurs as hak Moses tutavoyat añ hinmaqey akw God aw súantaniqw, pahsat hapi Christ pay kurs haqtonsa mōki.

Law or Faith

3 Is uma ñasta navoti'yuñqam Galatiat ep sínomu; ya hak umuy ūnatoyna? Ura nu as Jesus Christ nahoylehtsit aw muiltiqat pas suyan umuy āawna. Noqw uma hinoqw lomatuawit pas antsanihqat añqw lasya? ² Pay it-sa nu umuy tūviñtani: Ya uma Moses tutavoyat añ hinwisqey ahpiy Qahováriwtaqat Hikwsit makiwya, sen lomatuawit nanaptaqe qapēwvnayaqey ahpiy'ö? ³ Ya uma ñasta wuwñi'yuñwa? Pas as uma Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy yayhnayakañw, ya pas uma nāp umuhtunatyay ahpiy pasiwyuñwñi? ⁴ Ya pay uma haktonsa lomatuawit öviy hīhihta añ kānanapta? Sen í' kānavotpi pay pas qa hímuniwhtini? ⁵ Ura God umuy Hikwsit huytaqe, kātatayhpit umuhpa' hintsaki. Ya uma tutavot añ hinwisq, öviy pam panta? Sen uma lomatuawit nanaptaqe, qapēwvnayaqw öviy'ö? ⁶ Ura kurs pi Abraham God tuptsihq, pam súantaqat God lavayhti. ⁷ Noqw öviy uma it navoti'yuñwñi: Ima hakim qapēwvñit añ hinwisqam puma hapi Abraham timatu. ⁸ Noqw God qa-Jew-sinmuy qapēwvnayaqamuy súanyuñwqat pañqawñiqey añwu pay tuway'ta; nihqe Abraham aw lomatuawit añwu pay yuaaykuqe, tutuvenit añ yan lavayhti: Uhpiy hapi sopkawtaqam sinom hahlayhpit epyani. ⁹ Noqw öviy sohsoyam qapēwvñit añ hinwisqam Abraham pas qapēwvnaqat amum hahlayhpit epya. ¹⁰ Noqw pay sohsoyam Moses tutavoyat añ ö'qalyaqamuy amuñem qalomáyukiltini; pi yan pey'taq'ö: I' hak hin hinwisniqat tutavot pey'taqat añ ahsupoq qa añ hinmaqat eñem qalomáyukiltini, yan'í. ¹¹ Pu qa hak Moses tutavoyat añ hinmaqey ahpiy God aw súantaniqw, pam pantaqa susmataq'a. ispi yan ura pey'taq'ö: Suan hinmaqa qapēwvñit akw qatsit túwani, yan'í. ¹² Pi Moses tutavoyat añ hinmaqa qapēwvñit qa ahpiy pasiwta. Oviy pi ura yan pey'ta: Tutavot añ ahsupoq añ hinmaqa hapi put akw qátumantani. ¹³ Ura as tutavotniqw itamuñem qalomáyukilti. Noqw pay Christ itamuy put añqw mātavi, itahqeni ep qalomáyukuniwqhqe; pi ura yan pey'ta: Sohsoyam himutskit ep hāyiltotiqamuy amuñem so'niqat pan yukilti. ¹⁴ Noqe öviy ima qa-Jew-sinom Jesus Christ ahpiy Abraham amum hahlayhpit epyani. Noqw itam God qapēwvnayaqw pam Qahováriwtaqat Hikwsit itamumi nóani, pam hin lavayhtiqey pan'í.

The Law and the Promise

¹⁵ Itupkomu, kurs nu pay sinmuy tuwiyamuy anwat umumi lavayhtini. Ason hakim sinot hihta nāmi huruvasiwnaqw, soon hak put ayo qe'watani, piw aw hóyoknani. ¹⁶ Noqw God ura Abraham aw-nikañw pu natkoyat aw hihta pasiwna. Pam qa pañqawu: Uhnatkomuy amumii, qa kita. Pay pam qa wūhaknihqamuy pañqawht, pi pam pay sūkw pañqawu. Ura pam Uhnatkoy aw'i kítahqe, Christ hapi pañqawu. ¹⁷ Noqw it hapi nu pañqawu: God Christ añ Abraham amum hihta nāmi huruvasiwna. Noqw sunát-sikip sunat yahsañwuy-nikañw añqw sunat pakwt sihkay'taqat yahsañwuy añ ruhpakq, pahsat Moses tutavoat mātaviwa. Nikañw pam tutavo kurs hin God awiniyat alóntani; soon pam put ayo yúkuni. ¹⁸ Noqw kurs God añqw kuwahtipu Moses tutavoyat ahpiyenen, pay hapi qa awinini. Nikañw God hapi Abraham put maqa, it awinit ahpiy'o. ¹⁹ Noqw ya tutavo hihta öviy'o? Qaanhtiput hímunihqat mātaktaniqe öviy'o. Pam pay hāk mātaviwa, ason hisat Abraham natkoat God ahpiy awinit makiwniqa pítuniqat pahsavoo. Ura tutavo God hoñviaymuyatuy amuhpiy mātaviwa; noqw i' tāqa Moses púmuy-nikañw pu sinmuy amuhtsave wunu. ²⁰ Noqw pay God pas nāp Abraham aw pasiwna, qa sukw hakiy añ'a.

The Purpose of the Law

²¹ Noqw ya Moses tutavoat God awiniyat ehpewi hinta? Qae. Pi as hak kurs Moses tutavoyat añ hinmaniqey akw qatsit túwanik, suyan pi hak pan hinmakañw God aw súantani. ²² Noqw pi God tutuveniat pañqawu: Sinom sohsoyam qaanhinwisa. Noqw öviy Jesus Christ aw tuptsiwni'yuñqam hapi awinit makiwyani; pi God put qapëwewnayaqamuy awiniy huylawu. ²³ Noqw pay ura as itam qapëwewnit akw God aw súanyuñqey nāt qa nanaptaqe, Moses tutavoyat akw sóontsaniwyuñwa, hisat God itamuy Jesus Christ aw tuptsiwyaniqat pan itamuy unañwtoyniqat pahsavoo. ²⁴ Noqw öviy hapi hin hinwisniqa tutavo itamumi tunatyawmaqat anta, pu itamuy tutuqayna, itamuy Christ aw tsamvaniqee, itam qapëwewnit ahpiy súanhtotiniqat öviy'o. ²⁵ Nikañw itam hisat God qapëwewnayaqw, pep hapi pu' tutavo pay pāpu itamumi qa tutuyqawi. ²⁶ Pi uma sohsoyam Christ Jesus qapëwewnayaqe, God tímatniwhtoti. ²⁷ Pi uma hihsa'nihqam Christ aw kūyit akw tuvoylatotiqam hapi Christ aw tututskaynativaya. ²⁸ Pi Christ sinomuyatuy amuñaqw qa hak Jew-sínonihqey pan túñwantiwa, piw Greek-sino; pu qa hak tūwiki, pu piw mātaviwhqa; pu qa hak tāqa, piw wuhti. Pi puma sohsoyam Christ ep sūkw tokot anyuñwa. ²⁹ Noqw kurs uma Christ sinomatnen, uma hapi Abraham natkomatni, piw put amum God añqw awinit makiwyani.

4 Noqw it nu pañqawu: Pay hakiy tiat nāt tsāyenen, pay piw tūwikit antañwu, nāmahin pi as sohsok hihta himuy'kañwo. ² Nikañw pam put tutuqaynayaqamuy, pu aw tunatyawyuñqamuy amumi maqaptsiy qá-tuñwu, haqami naat eñem tuwani'maqat pahsavoo. ³ Noqw pay hapi pan itam nāt tsātsakwmuy amunyūñqe, ura tutavot ahpiy hintsakpit aw tūwik'iwyuñwa. ⁴ Nikañw ason pas hisat aw pituqw, pep pu' God tiy añqw taviqw, pam wuhtit ahpiy aniwhtiqe, Moses tutavoyat aw maqaptsiy qatu. ⁵ Pam hakimuy put aw maqaptsiy yesqamuy put añqw mātapniqe öviy pitu; nihqe pahsat pu puma God tímatniwhtotiniqat amuñem yuku. ⁶ Noqw uma hapi tímatniqw, öviy God Tiy Hikwsiyat umuh'unañway aw panaqw, pam pañqawlawu: Abba, Inaa. ⁷ Noqw öviy hapi uma pāpu qa tūtuwiku, uma hapi timatu. Noqw kurs uma tímatnen, pep hapi uma Christ ahpiy God añqw hihta qaöwiömahtotani.

Paul's Concern for the Galatians

⁸ Nikañw pay ura uma nāt God qa tuwi'yuñqe, nāp yukiwhtput uma aw-sa nānoi'yuñwa. ⁹ Nit pu' hapi uma God tuwi'vaya, hal pay put ahpiy nātuwiwya. Noqw uma hinoqw pay piw pu' tutavot ahpiy hintsakpit nukwsiw'iw-taqat, pu öwihintaqat aw ahoy namtökya, nihqe put aw tūwik'iwyuñwiniqey nānawakna? ¹⁰ Uma talöñwintihqat aw tunatyawwisa, pu mūmuyawhtuy aw'i, pu haqe' qalawmaqat aw'i, pu yahsañwintihqat aw'i. ¹¹ Pas nu umuñem tusiiwta, taq nāp hisat sen nu okiw umuy haktonsa maqsontaqe öviy'o. ¹² Itupkomu, pay uma okiw inún hinyuñwini, pi nu pay umún sino. Pay uma nuy qa tūhotota. ¹³ Pi uma inumi navoti'yuñqw, ura nu okiw itokoy añ pas öpuiwkañw, mohti umumiqnihqe, umumi lomatuawit yuaayku. ¹⁴ Noqw nāmahin pi as nu ituyay akw nukushintaqw, uma nuy qa ayo yukuyat, God hoñviayayatnihqat pan nuy kwusuya. Uma Jesus Christ hin pās taviyaniqey pan nuy taviya. ¹⁵ Noqw nu umumi navoti'taqw, pi as hin pasiwaniqw, pas kurs hin as uma umuhposiy qa ipwayat, nuy put maqayani. Ura uma nuy mohtiniqw pas hahlayhtoti. Noqw hinhtiqw öviy uma pu' alóntoti? ¹⁶ Ya nu umumi súañqawhqe, umuhtuwqaniwhtit? ¹⁷ Noqw ima tūtutuqaynayaqam hinoqw umuy tayawintiwiwisa? Ya puma pas antsa umumi unañway'yuñqe öviy'o? Qae. Puma umuy inuñaqw ayo lasnayaniqey nānawaknaqe öviy'o; noqw pep pu' uma pumuy amumi-sa maqaptsi'yuñwini. ¹⁸ Noqw pay pi hak yūmosa qa at-sálawkañw, umuy tayawinmaqa hapi suan hinhtini, kurs put akw uma lomahintsaktivayaniq'ö, qa pas nuy umumunniqw-sa pam pantani. ¹⁹ Itimu, nu umutsviy pas putuiwta, soñawnen nu tihta'tutuyna. Okiw as uma Christ

anhtotiniqat nu umuñem pas nāwakna. ²⁰ Pas nu as pu' pay umumumniqey nāwakna, nen umumi hin yuaataniqey navoti'tani. Pi nu qa umumumnihqe kurs hihta lalvayni.

The Example of Hagar and Sarah

²¹ Kurs huvam nuy āawnayaa, uma hakim Moses tutavoyat añ hinwisniqey aw yanyuñqamu. Ya uma pas antsa tutuvenit hihta hiñqawhqat mātsi'yuñwa? ²² Pi ura yan pey'ta: Abraham lōqmuy tiyotimuy'ta, suhka hakiy tūwikit ahpiyniqw, pu suhka pay qa tūwikit ahpiy'o. ²³ I' tūwikit ahpiy tihtiwqhqa ura pay tokot ahpiy tihtiwa; noqw i' qa tūwikit ahpiy tihtiwqhqa hapi pas God awiniyat ahpiy'o. ²⁴ Noqw ima lōyōm hapi lōqmuy pasiwnit tuawi'ta. I' tūwiki, Hagar yan mātsiwqhqa, Moses tutavoyat tuawi'ta. Pam tutavo Arabia-tutskat ep tūkwit Sinait añqw mātaviwhqa sinmuy tūwikmuy'ta. Pam wuhti piw yep qatsit ep Jerusalem tuawi'ta; noqw put timat tū-tuwiktu. ²⁶ Noqw wuhti qa tūwikinihqa Jerusalem ōvenihqat tuawi'ta, nihqe pam hapi sohsokmuy tuptsiwni'yuñqamuy yúamu. ²⁷ Pi ura hapi yan pey'ta: Hahlayhtii, um qa tiylawhqqa, um hahlaytsa'lawni, um hak qa tihta'tuyvanaqa; pi as qatylawñwuqa puwsuñway'taqat epnihqe wūhak timuy'ta. ²⁸ Noqw itam hapi, itupkomu, itam hapi Isaac an awinit ahpiy tóoyiwy. ²⁹ Noqw pay pi ura pephaqam i' hak tokot ahpiy tihtiwqhqa Hikwsit ahpiy tihtiwqhcat yūyuyhnaqw, pay ōviy hapi nāt piw panta. ³⁰ Noqw ya tutuveni hin lavayhti? Um wuhtit tūwikit, tiyat enañ haqami hōnani. Taq soon put tiat hihta umuhhimuy makiwni; pay qa tūwikit tiat-sa put makiwni. (Ura God Abraham aw kita.) ³¹ Yanta, itupkomu. Noqw ōviy hapi itam tuwikwuhtit qa ahpiy tihtiwqat, qa tūwikitwat itam tímatu.

Preserve Your Freedom

5 Christ tutavot añqw itamuy mātavi. Noqw ōviy uma qenive hūrs hoñni, nen Moses tutavoyat pāpu qa akw nātuwiki'yuñwini. ² Meh, nu Paul hapi umumi pas pañqawni: Kurs uma poñotkit akw tuvoylatotiqw, pay Christ umumi qa hihkay'vani. ³ Pi nu piw nāt umuy haqawat poñotkit akw tuvoylatotiqamuy amumi pañqawni: Panhtiqa hapi pas pay soon Moses tutavoyat añ qa ahsupoq hinmani. ⁴ Pi Christ umumi qa hihkay'va, uma hakim Moses tutavoyat añ hinwisqey akw God awwat súanhtotiniqey anyuñqamu. Uma God núokwayat añqw lasya. ⁵ Pi itam hapi Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy Christ aw tuptsiwyaqey God atpip suan hoñvaniqey unañwahsi'yuñwa. ⁶ Pi Jesus Christ aw tōnaltiqamuy amuñem poñotkit akw tuvoyla qa hihta apiti, piw put akw qa tuvoyla. Noqw pay qapēvewni nami'nañwat ahpiy lolmat tumalay'taqa hapi-sa pas'i. ⁷ Pas as uma suan hinwisa. Noqw ya hak umuy soontsanhq, ōviy uma lomatuawit pas antsanihqat añ hinwisqey qe'toti. ⁸ God umuy wáñwayhqqa qa pan hapi umuy unañwtoyna. ⁹ Hihsay pēkeni sohsok paqwrit pēkenañwu. ¹⁰ Pas nu Tutuyqawhqat ep umuy qapēvewna, pas uma soon alōñōt wuwni'yuñwiniqata. Noqw pay ason God it hakiy umuy yūyuyhnaqat aw tuwat nāoyini, hak pi pam'i. ¹¹ Pu nūu, itupkomu, kurs nu as nāt sinmuy soon poñotkit akw qa tuvoylatotiniqat yuaatanik, ya nu hinoqw pas piw nāt hihta ep okiwsahsaniwa? Pep hapi pu' nu nahoyehtsit yuaataqey ep soon okiwsaniwni. ¹² Is pas as umuy yūyuyhnayaqam tatam pi umuñaqw ayo natkuyanikañwo. ¹³ God umuy wáñwayhq, uma qenive hōñi, itupkomu. Nikañw uma tutavot añqw mātaviwyaqey qa aw yankahkañw pay umuhtokoy tuñlayiyat añ hinwisni. Uma qa pan hinwist nānami unañway'yuñwe' nāhoy nātumalay'yuñwini. ¹⁴ Pi hin hinwisniqa tutavo sūkw lavayit ep yan lavayhti; it'a: Um pas hin nāmi unañway'taqey pan uhsinosñway aw unañway'tani, it ep'e. ¹⁵ Nikañw kurs uma nāñwuy'kahkañw, nāñaywe', uma tunatyaltotini; taq ka uma nāhoy hoyalayani.

The Spirit and Human Nature

¹⁶ Noqw ōviy nu pañqawni: Uma Hikwsit tunatyayat añ hinwise', pep pu' umuhtokoy tuñlayiyat qa añ hinwisni. ¹⁷ Pi Qahováriwtaqat Hikwsit tunatyaat hakiy tokoyat tunatyayat amum qa sūnahpaniq'ō, puma nehpew'iwta. Noqw ōviy uma as hihta hinhtotiniq kurs hin put panhtotini. ¹⁸ Nikañw kurs uma Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy tsāmiwye', uma soon Moses tutavoyat aw umuhmaqapsiy yesni. ¹⁹ Itam navoti'yuñqw, hak nāp tunatyayat añ hinmaqa hapi tiit hintsaki: Nōmaqtsit sokoplawu; tokot sokoplawu; itséhee qatsit, pu qaunañwtalqatsit añ hinmañwu; ²⁰ Nāp yukit aw nāwakinta; powaqhintsaki; nuhtumi qa suhtaq'ewa; nāñwuy'tañwu; kan'ewhtunatyawta; suy'tsuptiñwu; nanaqastunatyawta; nātsiktunatyawta; pu pas sutske tuptsiwnit aw lasñwu; ²¹ Hihta aw kwañwáy'tusyañwu; tukwyantunatyawta; honaqkuyit akw hōnaq'iwtañwu; qaunañwtalawvañwu; pu ahpiy yantaqat añ hinmañwu. Noqw ura nu mohtihaqam umuy put āawnaqey umumi pañqawu: Pan hinwisqam hapi pas pay soon God moñwtunatyayat aw yuñni. ²² Noqw pay Qahováriwtaqqa Hikwsi hakiy qatsiyat ep yan aniwnani: Hak nuhtumi unañway'tani; yūmosa hahlayni; kwakwhat unañway'kañw qátuni; wuhko maqapsi'tani; hakiy pāsniñwu; lomahintsakni; hihta añ pas antsay'mani. ²³ Okiw unañway'kañw qátuni, namitutyawu. Noqw qa haqam himu tutavo it yantaqat tūmewanta. ²⁴ Noqw Christ sinomat hapi tokoy tunatyayat-nikañw pu tuñlayiyat

nahoylehtsit aw muaya. ²⁵ Kurs itam Qahováriwtaqat Hikwsit añ yēse' pay itam piw put añ hinwisni. ²⁶ Itam qa nāhihimuyani; qa nāvuhsemokintotani; qa nāhoy nāismamqasyani.

Bear One Another's Burdens

6 Kurs uma haqawat qaanhtiqat núansasnaqw, haqawat tuptsiwnit añ ö'qalt pās unañway'kahkañw lo-mavöhut añ put ahoy nakwsunayani. Hak nāmi tunatyawkañwmantani, taq nāp hisat pi hak tuwat unahe-viwnwu. ² Uma umuhnamañ'iwuy añ nāvaañwayani; yan uma Christ tutavoyat anwisni. ³ Taq hak qa hí-munikañw pas hímunihqey namiuwante' nāmi yētañwu. ⁴ Pay hak nāp tumalay aw pohtamantani. Kurs pam lomahintaqw pam put ep tsúyakiwtani; nen ayam sukwa amum namituwanlawni. ⁵ Pi hak nāp tumalmakiway, pu maqsoniy nawus yanmamantani. ⁶ Hak lomatuawit tutuqayhqa put tutuqaynaqat sohsok hihta nukñwat himuy akw tuwat paañwantani. ⁷ Uma nāmi qa yētotani; kurs hin hak God aw tututsiwnwu. Pi hak hihta ūye', piw put aniwnañwu. ⁸ Tokoy tuñlayiyat eñem hihta uyhqa hapi put ahpiy mokiway aniwnañwu; pu i' hak Hikwsit eñem hihta uyhqa hapi Hikwsit ahpiy qatsit qa so'taqat aniwnañwu. ⁹ Itam hihta lolmat hintsatskaqey añ qa nañ'eknayani; pay itam soon hisat qa höqyani, qa ókiwhototee. ¹⁰ Noqw öviy pay itam sohsokmuy sinmuy haqam nukwáñ'ew paañwayaniqey tutwe', itam panhtotimantani, tis öviy imuy añ tuptsiwni'yuñqamuy.

Final Warning and Greeting

¹¹ Meh, nu okiw hapi pas nāp imay akw yañwsaqwhaqam wukovena umumii. ¹² Pay ima pas pavan mātaktotiniqey nānawaknaqam hapi uma poñotkit akw tuvoylatiwaniqat umumi ö'qalya; taq ka puma Christ nahoylehtsiyat yuaatotaniqey ep okiwsahsaniwyani. ¹³ Noqw hikis pi poñotkit akw tuvoylaiwyuñqam Moses tutavoyat añ qa ahsupoq hinwisa. Nikañw puma umuy poñotkit akw tuvoylatiwaniqat nānawakna. Noqw uma pumuy amumi tuqayvastotaqw, puma umuy pihni'yuñwni. ¹⁴ Noqw nu hapi soon hihta pihni'tani, hal pay Jesus Christ nahoylehtsiyat-saa. Nu put aw tunatyawkañw, yep qatsit pay pāpu aw qa tunatyawta; noqw yep qatsi qa inumi tunatyawta. ¹⁵ Pi poñotkit akw tuvoylaiwtaqa qa pam hapi Christ Jesus sinoata, piw i' qa put akw tuvoylaiwtaqa qa pam'i. Pi i' hak puhuyukiwhqa hapi put sinoata. ¹⁶ Noqw nam sohsoyam it aw nānakwhaqam, pan hinwisqamuy amumi kwakwha unañwa, pu núokwa pitsíwiwta, pu God sinomuyatuy pas antsa Israel-sínomnihqamuy amumii. ¹⁷ Yahpiy haqahpiy qa hak nuy yūyuyhnani; pi itoko tuvoylaiwta, Itahtutuyqawhqaqay Jesus tuvoylayat akw'a. ¹⁸ Itupkomu, nam Itahtutuyqawhqaqay Jesus Christ núokwaat umuh'unañway añ ahsalni. Nam antaa.

EPHESIANS

1 Nu' Paul, God tunatyayat ahpiy Jesus Christ lavay'ayaat it penta. Nu Ephesus ep God sinomuyatuy, Jesus Christ aw tuptsiwni'yuñqamuy öqalanta. ² Nam núokwa, pu kwakwha unañwa God Itanay añqw umumi pitsiwtāa, pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ añq'ö.

Spiritual Blessings in Christ

³ Nam God Itahtutuyqawhqay Jesus Christ Naat tayawintiwa. Kwakwhat pi pam Hikwsit kuwahtipuyat öñaqwnihqat sohsok itamumi noa, Christ añ'a. ⁴ Ura pam nāt tūwaqatsit qa yúkuhqe, pay pepeq itamumi unañway'taqe, Christ añ itamuy namorsta, itam súankahkañw, qahováriwkañw, put atpip hoñniqat öviy'o. ⁵ Pam Jesus Christ añ itamuy tíoyniqey tunatyawtaqe, öviy añwu pay itamuy namorsta. ⁶ Nihqe Tiy pas aw unañway'taqey añ pam itamuy pās oya, núokway qaöwíhintaqat ahpiy'o, itam put pas hihtatotaniqat öviy'o. ⁷ Pu itam hapi Tiyat unwáyat ahpiy qenivo oyiwyuñwa, God qaan'ewakw núokway ahpiy itahqaanhtipuy ayo yúkuq'ö, ⁸ Qaöwíhinkañw itamuy ökwatuwhqee. ⁹ Pi pam sohsok hihta suan wuwni'kañw, suyan mätsi'kañw, put tunatyay as tupkiwtañwuqat itamumi matakna. Kurs pam yan hapi nahpe tunatyawta: ¹⁰ Ason tuwanit pās aw pituqw, pep pu' sohsok hihta nāmi tsovalaniqeyu, öveqatsit epyaqata, pu tūwaqatsit epyaqata; nit sohsok hihta Christ aw nóani. ¹¹ God hapi hin tunatyawtaqey pan yúkuñwu. Noqw pam hapi tunatyay ahpiy Christ añ itamuy añwu pay namorstaqe, put enañ sun itamuy hihta huytañwu, ¹² Itam mohti Christ aw taqa'nañwtotiqamuyu, itam put pas hihtatotaniqat öviy'o, pam pas hímuniqat ep'e. ¹³ Noqw uma lomatuawit qaatsatniqat nanap-taqe, nuhtum Christ aw taqa'nañwtoti, it lomatuawit hakiy hin ayo yámakniqat umuy āawnaqata. Uma put aw tūtuptsiwawq, pahsat pu God Qahováriwtaqat Hikwsit akw umuy tuvoylata; pi put hapi awinit pam sinmuy āawna. ¹⁴ God itamuy hin āawnaqey aw antsanniqey itamumi mahtakna, Hikwsiy itamumi nóahqee, hisat nāp himuy ahoy pas nāptiniqey pahsavoo. Noqw öviy itam put pas hímuniqat ep put pas hihtatotani.

Paul's Prayer

¹⁵ Yaw uma Itahtutuyqawhqay Jesus Christ qapēvewnayakahkañw, God sinomuyatuy sohsokmuy amumi unañway'yuñwa. ¹⁶ Noqw nu it navotqe, öviy umuhpe God aw hahlayhtima; nihqe inawakinpiy añ umuy túñwanma, qa qe'iwmañwo. ¹⁷ Okiw as God Itahtutuyqawhqay Naat pas lolmat tālawñway'taqe Hikwsiy añ umuy unañwtalawnaniqat nu umuñem nāwakinma. Okiw as pam umuy suan wuwnitoyne', pam hak hímuniqey umumi namtaknani, uma put pās tuwi'vayaniqat öviy'o. ¹⁸ Pam umuhwuwniy tālawne', pam it nōyit aw umuy wánwayh-qey umuy māmatsnani. Itam put sinomat Christ amum hihta pas hihkay'taqat makiwyaniqey aw wánwayniwya. ¹⁹ God öqalay pas qaöwíhintaqat itamuy tuptsiwni'yuñqamuy amuhpa' tumalay'taqey umuy māmatsnani. ²⁰ Ura pam öqalay akw Christ eñem a'nö tumaltaqe, mokiwyu añqw ahoy put tātayna; nihqe öveqatsit ep pas nāp putvaqe put qenitoya; ²¹ Nihqe sohsokmuy momñwituy amumi put moñwtavi, pu nuhtumi tutuyqawhqayamuy amumii, pu öqalat pasiwyuñqamuyu, pu añ tūayalalwaqamuyu. Panta. Noqw öviy Christ hapi sohsokmuy amuhpenihqe pas pavan kaptsi'tiwa, yep qatsit epyaqamuy amuhpenihqee, pu qatsit nātoniqat epyaqamuy amuhpenihqe pīwu. ²² Noqw sohsoy hihtu put aw maqaptsi'yuñwani. Noqw öviy pam God aw tōnawtaqamuy amumi moñwtaviwa, sohsok hihta añ'a. ²³ Pi itam put aw tōnawtaqam put tokoyat anyuñwa; nihqe sumiyankañw put ahpiy pasiwyuñwa, ispi pam hapi sohsok hihta pasiwnañwuniq'ö.

From Death to Life

2 Ura as hisat uma soñawnen so'pumuy amuyuñwa. Pi uma qaanhinwisqe God aw qa tuqayvahsi'kahkañw, ² Yep qatsit tunatyayat añ hinwisa. Ura as uma Nukpanat aw tuqayvastotañwu, imuy hihikwsimuy qamā-taqpuveyaqamuy moñwiyamuy aw'i. Pam nāto God aw qa tuqayvahsi'yuñqamuy amuhpa' tumalay'ta. ³ Ura as itam nuhtum yēse; nihqe nāp itahtunatyay añ hinwisa. Ura as itam itahtokoy tuñlayiyat añ hinwisa, pu itahtunatyay tuñlayiyat añ'a. As itam God itsívuyat akw sóontsaniiwyuñwa, ayam mímawat hin nāt put akw sóontsaniiwyuñqat pan'i. ⁴ Noqw pay God itamumi pas unañway'taqe, núokway pas qaöwíhintaqat akw itamuy ökwatuwhqee, ⁵ Itamuy nāt so'pumniqw, itamuy Christ enañ ahoy yesvana. (Uma put núokwayat akw ayo nóña.)

⁶ Pam Christ enañ itamuy ahoy tātaynat, put enañ itamuy òveqatsit ep yesvana, Christ Jesus añ'a. ⁷ God qatsit nātoniqat epeq put núokway pas qaöwíhintaqat nuhtumi mahtaknani, Christ Jesus añ itamumi pas un-añway'taqee. ⁸ Pi uma qapēwewnayaqee, God núokwayat ahpiy ayo nóñakiwta. Uma qa natsviy ayo nóña. God hapi soñawnen kuwahtiput umuy maqa. ⁹ Kurs hak nāp hintsakpiy akw ayo nātapni; pantaniqw pam put ep kwiviyuaatani. ¹⁰ Pi itam hapi God tumalyukimatu. Itam hihta lolmat hintsatskaniqat òviy God hapi pay añwu pan tunatyawtaqee, Christ Jesus ahpiy itamuy suan hinwisniqat itamuñem pan yuku.

One in Christ

¹¹ Noqw òviy uma it u'ni'yuñwini: Ura uma qa-Jew-sínomníkañw pan tihtiwyaya. Noqw ima Jew-sinom poñotkit akw tuvoylaiwyuñqam qapoñótkiwyuñqamuy yan umuy túñwantotañwu; nāmahin pi as puma pay suovaam-sa tuvoylaiwyuñwa. ¹² Noqw ephaqam uma Christ aw qa tōnawtaqee, qa God sinomatu, Israel-sinmuy amun'i; qa haqam hisat God umumum awinit pasiwna. Pi uma put qa tuwi'yuñqee, qa put aw yankahkañw yēse. ¹³ Ura as uma hisat God añqw yāvahaq hinnumya. Noqw pu' hapi pam Christ Jesus añ umuy namihayhpota, Christ moki-wuyat ahpiy'o. ¹⁴ Pi Christ hapi Jew-sinmuy, imuy qa-Jew-sinmuy enañ namivöhikna. Ura as hin hinwisniqa tuta-vo pey'taqa tuhpelat an pumuy amuhtsave wunu. Noqw pay Christ God aw nātapqee, tutavot ayo yúkuhqee, soñawnen tuhpelat sahpukena. Ura as itam löyöm sinoiwtaqamu. Noqw pam itamuy namivöhiknat itamuy sūka sinoiwtaniqat itamuñem pan yuku. ¹⁶ Pam panhtit itamuy sohsokmuy God enañ namivöhikna, nahoylehtsit ep mokqee. Noqw òviy itam sūp sinoiwtaqee, soon pāpu nānatuwqamni. ¹⁷ Pi Christ pituhqee umuy qa-Jew-sinmuy yāvahaqyaqamuy amumi-nikañw pu imuy Jew-sinmuy hayhke'yaqamuy amumi hihta lolmat yuaayku, puma pāpu qa nānami hihta ep hinyuñwiniqata. ¹⁸ Pi itam sohsoyam sun put ahpiy sūkw Hikwsit añ Itanay aw ökiwta. ¹⁹ Taay, noqw òviy hapi uma pāpu qa pas hákimu, qa haqaqw sínomu. Pi uma tuptsiwini'yuñqamuy amumum sūp sínomu, pu God tímatu. ²⁰ Uma hapi God kíyat anyuñwa, God ayamat-niqw, pu put lavay'aymat tukwyayh-nayaqw, uma put ep kíiwyuñwa. Noqw Jesus Christ pas nāp kituyqayatniqey pepeq pakiwta. ²¹ Put hapi ep sohsoy kíhu pās namivipkaiwkahkañw, God eñem pas qahováriwtaqa kíhu yukiwma. ²² Noqw uma hapi nuhtum put ep kíiwyuñwa; noqw God pas nāp put añ kí'ta, Hikwsiy añ'a.

Paul's Work for the Gentiles

3 Pi yaniqw hapi nu Paul, umuy qa-Jew-sinmuy amuñem Jesus Christ tunatyayat ep sivilawhqa umuñem tūviñtima. ² Pay God nuy núokway máqahqee, nuy qa-Jew-sinmuy amumi lomatuawit yuaataniqat aw ayata. Uma soon qa it pay nanapta. ³ Ura pam hihta as tupkiwtañwuqat inumi mātaktaqee, put nuy māmatsna. Pay nu mohtihaqam pan umumiq hihsavat pēna. ⁴ Noqw ason uma it añ túñwaye', pahsat pu uma nuy hihta tupkiw-tañwuqat hin mātsi'taqat pay soon qa nanaptani. Pam himu tupkiwtañwuqa hapi Christ pas nāpa. ⁵ Pam navoti as añqaqw sinmuy nānañk yesqamuy amumi tupkiwta. Noqw pu' hapi God put aw nānoi'yuñqamuy ayamuy, pu put eñem yuaatotaqamuy amumi Hikwsit ahpiy put mātakta. ⁶ It hapi nu pañqawu: Ima qa-Jew-sinom, Jew-sinmuy amumum God añqw hihta makiway'yuñwini; pu puma pumuy amumum sūkw tokot anyuñwini. No-qw God, lomatuawit ahpiy, hin sinomuy amumi awini'taqey, pan imuy qa-Jew-sinmuy amuñem hinhtini, Christ añ'a. ⁷ Noqw pam nuy núokway máqahqee, nuy lomatuawit sinmuy āawnaniqat aw nuy távihqee, nuy put aw öqalmaqa. ⁸ Nāmahin pi as nu God sinomuyatuy amuñaqw pas susqahimuniqw, God nuy namorstaqee nuy aya-ta qa-Jew-sinmuy amuhpa' Christ tunatyayat qaöwíhintaqat yuaataniqata. ⁹ Ura God, Jesus Christ añ sohsok hihta yúkuhqee hisatñahaqaw tunatyay tupki'ta; nihqee nuy put tunvotnaniqat aw nuy ayata, nu Christ añqw hihta pas qahaqámi sohtaqat, pas qaöwíhintaqat makiwyaniqat yuaatinumniqata. ¹⁰ Pam òveqatsit ep añ öqalay'yuñqamuy amumi-nikañw, pu nuhtumi moñw'iwyuñqamuy amumi put suan wuwniy qaöwíhintaqat poñahaniqey nāwakna; nihqee òviy pam tunatyay sūs yúkuhqey mahtaknaqee, Itahtutuyqawhqay Christ Jesus añ itamuy sohsokmuy sumitsovala. ¹² Noqw itam hapi Jesus qapēwewnayaqee, put aw yanyuñwa; nihqee òviy itam qa tuhtusyat, qa nānahtsopkahkañw, God aw ökiwta, Christ Jesus añ'a. ¹³ Paniqw hapi òviy nu umuñem hihta añ kānavotqat uma qa ep hin unañwtotiniqat nu nāwakna. Pi uma inumi pas hihtunihqey put akw navoti'yuñwini.

The Love of Christ

¹⁴ Yaniqw hapi òviy nu Itahtutuyqawhqay Christ Jesus Nayat aw naokiwlawu. ¹⁵ Pam hapi òveqatsit ep yesqamuy, pu tūwaqatsit ep yesqamuy sohsokmuy sinomuy náamu. ¹⁶ Pas pay okiw pam Hikwsiy añ umuy umuh'un-añwpeq öqaltoynani, pas pavan nukñwat öqalay ahpiy'o. ¹⁷ Pas pay uma Christ umuh'unañwpeq qátuhqat qapēwewnayakahkañw, pas suyan put navoti'yuñwini. Pas pay okiw uma put aw unañway'kahkañw, soñawnen put ep hūrs ñapkiwkahkañw hūrs hoñni. ¹⁸ Pas pay okiw uma sohsokmuy God sinomuyatuy amumum Christ umumi pas pavan unañway'taqat māmatsyani. Put nami'nañwaat a'nö pūtsi, pu qa tsāva, pu a'nö hötsi, pu

ōmiqhaqami qa tuwáni. ¹⁹ Kurs hak put nami'nañwayat pas suyan mätsi'tani. Pas pay okiw God pas nāp umuh-tunatyay añ ahsupoq tuyqawi'tani. ²⁰ Taay. God hapi itamuhsonva öqalay akw tumalay'ta; nihqe pam itamuñem qaan'ewakw hihta hinhtiniqey tuwi'ta, itahnawakinpiy, pu itahwuwniy epnihqe yupqöyvee. ²¹ Nam pam yūmosa nānañumo yēsiwniqat aqwhaqami tayawintiwa, Christ Jesus añ put aw tōnawtaqamuy amuhpiy'o. Pay nam antaa.

The Unity of the Body

4 Noqw öviy hapi nu Itahtutuyqawhqay eñem sivilawhqa umumi pañqawni: Uma God sinomatniqey aw wánwayniwya; öviy uma put sinomatnihqey pan hinwisni. ² Uma okiw'unañway'yuñwni; uma pās un-añway'kahkañw, hihta ep qa its puhtsemokyamantani; nānami unañway'kahkañw, uma nānami qa hin un-añway'yuñwni. ³ Uma Qahováriwtaqat Hikwsit añ sun tunatyawyuñwniqey añ ö'qalyani, nānami qa hihta ep hinkahkañwo. ⁴ Pi itam sumiyankañw Christ tokoyat anyuñwa; piw sūka Hikwsi itamuhsonva pakiwta. Itam sohsoyam sūkw nõyit aw wánwayniwya. ⁵ Itam sohsoyam sūkw moñwi'yuñwa, sūn qapēwewni'yuñwa, sūn kūyit akw tuvoylatoti. ⁶ God Itana pas sūkaa. Pam hapi sohsokmuy amumi moñwi'wta, pu sohsokmuy amuhpa' tumalay'ta, pu umuy sohsokmuy umuhpe qatu. ⁷ Noqw itam hapi nānap hihta itah'ayaway makiwya, hin Christ itamuy öqalhuytaqat pan'i. ⁸ Paniqw hapi öviy tutuvenit añ yan pey'ta: Pam tuwqamuy añwutāt, ömi wūvi; nihqe hihta kuwahtiput sinmuy huyta, yan'i. ⁹ Noqw pi pam wupqe, suyan pi pam tūwaqatsit atkamiq pakit pahsat ömi wūvi. ¹⁰ Pi pam hawhqe piw tokpelat yupqöymi q wūvi, sohsoq hihta aw tutuyqawniqe öviy'o. ¹¹ Pam wupqe, sinomuy amuñaqw hakimuy ayaiwyuñniqat pumuy öqalmaqa, pētu lavay'a'yatniqata, pu haqawat lomatuawit yuaatotaniqata, pu añ hakimuy tuptsiwni'yuñqamuy amumi tunatyawyuñwe', pumuy tutuqay-nayaniqata. ¹² Noqw God sinomat pumuy tumalayamuy ahpiy tukwsiwwiskahkañw lomatuawit tumaltotaniqey tuwi'wisa; noqw Christ sinomat suyhtsepñwat wūhaq'iwmañkañw, öqawi'wisni. ¹³ Itam pan hinwiskahkañw sun qapevēwnayani; pu itam sun God Tiyat tuwi'vayani, itam pās pasiyuñwniqey pahsavoo, Christ hin pās pasiy-taqat pan'i. ¹⁴ Itam hapi yahpiy qa tsātsakwmuy amuyuñwe', itahtuptionsiwniy añ hūrs hoñni. Noqw pep pu' hīhihta pūhu tutuqayhpi itamuy soon táyaknani. Taq hakim tuhisay akw lomatuawit nukushintsatsnat, sínmuy ūnatoynayaniqey öviy mokmani'yuñwa. ¹⁵ Itam pas nānami unañway'kahkañw, nānami qa hihta atsálalwani. Noqw Christ hin hintaqw itam añ ahsupoq put anhtotiniqey aw ö'kiniqey añ ö'qalyani. Pi pam hapi sinomuy qötöamu. ¹⁶ Noqw itam sumiyankahkañw put tokoyat anyuñqe pās namivipkaiwyuñwa, put aw maqaptsi'kahkañwo. Hakiy tokoat ööqay, pu tathuy akw öqawi'tañwuqat pan hapi itam nāö'qawnayani. Itam pankahkañw, suyht-sepñwat öqawi'wiskahkañw, nāvaañwantotakahkañw, nānami pas unañway'yuñwniqey tuwi'vayani.

The New Life in Christ

¹⁷ Noqw öviy nu it pas pañqawni; Tutuyqawhqat qeniyat ep nu umumi put lavayhtini: Uma yahpiy haqahpiy añ qatuptsiwni'yuñqamuy qa amún hinwisni. Taq puma hihta an'e'wakwnihqat-sa wūwantota, pumuy wuwniam qatālawvaq'ö. ¹⁸ Puma qa hihta navoti'yuñqe, qatsit God añqwnihqat nāstaya, pi puma a'nö unañway'yuñqe öviy'o. ¹⁹ Pas töhsap'iwyuñwa; qahopqatsit aw nātahkukni'yuñwa; hihta tuyoy'ewakw hintsatskaqey aw-sa nānoi'yuñwa. ²⁰ Noqw uma hapi Christ añqw qa pan nanapta. ²¹ Uma soon Jesus hin hinmaqat qa nanapta, ura pam hin hihta pas antsanihqat tütutuqaynaqata. ²² Nihqe öviy uma umuhhisattunatyay qa añ hinwist, umuh-hisatqatsiy ayo yukuyani. Taq hakiy tunatyat hakiy ūnatoyne', hovalañwu. ²³ Uma puhuwuwni'vaye', puhu'nañway'kahkañw, pūhut qatsit yesni. ²⁴ Uma panhtote' soñawnen pūhut yūyahni. Uma God tunatyay añ puhutotini. Nen uma pas antsa put eñem sutsvo oyiwyuñwe', súanyuñwni. ²⁵ Noqw öviy uma umuh'a'tsay qe'totit, nānami hihta pas antsanihqat yuaatiwisni; taq itam sohsoyam namiwiwyuñwa. ²⁶ Ason uma hihta ep it-sívutote' qa put akw qaanhtotini. Hak qa tēvep hihta ep nākay'tamantani. ²⁷ Pu uma Nukpanat qa haqam qenitoynayamantani. ²⁸ Uyiñwu qa hihta pāpu úuyiñwt, nāp tumalay'te' hihta lolmat ahsatit, hakiy hihta hakni'taqat paañwamantani. ²⁹ Qalomálavayi umuhmoañaqw qa nõñantani, pay lomavayi-saa. Uma panwise' tūö'qaw-nayani; nen añ umumi tūqayyuñqamuy uma paañwantotani. ³⁰ Pu uma God Hikwsiyat Qahováriwtaqat qa un-añwmokintotani. Ura God put akw umuy tuvoylata, hisat umuy ahoy nāptiniqey aw pahsavoo. ³¹ Uma nuhtumi hihta ep tütuyayaniqey qe'yani, pu qa suy'tsiptotimantani. Uma qa hihta ep nānami nākay'yuñwmantani; uma qa hihta ep nāqöhqöylalwani; pu qalomálavayit qe'yani. Uma qa nukpan'unañway'yuñwni. ³² Pu uma nāvāsyan; pu nun'okwatni; nānami hihta ep pōhikiwyuñwni, God Christ tunatyawkañw umumi pōhikqat pan'i.

Living in the Light

5 Paniqw öviy uma God aw nanawinyani, pas aw unañwamat tímatnihqey pan'i. ² Pu uma nānami un-añway'yuñqey qa qe'totit, Christ itamumi hin unañway'taqat pan uma nānami unañway'yuñwni. Ura pam itamuñem mokqe God aw nātavi. Noqw God put ep nahyoñwa. Pi Christ qatsiy távihqe soñawnen God aw hihta

kwañwáhovaktuqat noa. ³ Uma tokot sokoptiwisniqey, pu qahopqatsit añ hinwisniqey qe'yani; pu hihta qa umuhhimuy uma qa tuñlay'yuñwni. Uma iit yantaqat qa yuaatotani; pi pam pantaqa lavayi God sinomuyatuy qa súamuhpee. ⁴ Uma itséhelavayit, pu an'éwakw lavayit, pu honaqlavayit ayo yukuyani; taq pam pantaqa qa súamuhpee. Uma qa pan yuaatotat, hihta añ God aw hahlayhtiwisni. ⁵ Pi uma it navoti'yuñwa: I' hak tokot soko-plawhqa, pu tuyoy'ewakw tunatyay'taqa, pu kan'ewtunatyay'taqa, nāp yukiwput aw nāwakinmaqat antaqa soon Christ moñwtunatyayat ep qeni'tani, God moñwtunatyayat ep'e. ⁶ Put pantaqat ep hapi qatuqáyvastotaqamuy amumi God itsívuat pitsíwta. Noqw òviy uma tunatyaltotini, taq ka hak haqam an'ewakw lavayit akw umuy ūnatoynani. ⁷ Oviy uma pan hinwisqamuy qa umu'puñalyani. ⁸ Nāwuspi ura hisat as uma qaunáhwtalqatsit añ hinwisa. Nikañw pu' hapi uma Tutuyqawhqat tālayat tayyuñwa; òviy uma tālat tayyuñqey pan hinwisni. ⁹ Pi God Hikwsiat hakiy unañwayat aw tālawnañwu; nihqe pam hapi lomaqatsit, pu súanqatsit, pu hihta pas antsanihqat aw hakiy wikvañwu. ¹⁰ Noqw òviy uma Tutuyqawhqat unañwveyaniquey tuwi'vayani. ¹¹ Pu uma it qatālat ahpiy hintsatskiwhqat qa hihta nukñway'taqat ep qa nuhtumyani. Uma qa panyuñwt, pumuy tuhtualyani. ¹² Taq puma qamātaqpuve hihta hintsatskaqw, put yuaataniqw pam haman'eway'o. ¹³ Pi tāla put sohsok mātaqtani; noqw pep pu' pam hímuniqey mātaqtini. ¹⁴ Pi tāla hapi hihta hímunihqat mātaktañwu. Paniqw hapi òviy tutu-venit añ yan pey'ta: Um puwhqa tātayii; nen um so'pumuy amuñaqw qatuptuqw Christ ūmi tālawnani. ¹⁵ Noqw òviy hapi uma tunatyaltote' pās umuh'unañway yesni; uma nāsta wuwni'yuñqey qa pan hinwist, pās wuwni'yuñqey panyuñwni. ¹⁶ Uma qa paysoq yest, hihta apiiwuñwni, taq qalomátalōñwintiwa. ¹⁷ Paniqw òviy uma hihta añ pās wuwni'yuñwe', Tutuyqawhqat tunatyayat haqe' qatsqat mātsi'yuñwni. ¹⁸ Uma honačkuyit akw qa hōnaq'iwuñwni, taq put akw hak nāhvalañwu. Uma qa panyuñwt Hikwsit akw ahsaliwuñwni. ¹⁹ Uma God lavayiyat nānami yuaatotani, pu tātawit God tawsomi'taqata, pu unañwvahsit tātawita. Uma umuh'unañwpeq Tutuyqawhqat aw tātawlalwe', sostonkiwyani. ²⁰ Uma yūmosa sohsok hihta añ God Itanay aw kwakwhatiwisni, Itahtutuyqawhqay Jesus Christ natñwayiyat añ'a.

Wives and Husbands

²¹ Uma nānami maqaptsi'yuñwni, God kaptsi'kahkañwo. ²² Uma momoyamu, uma pas nāp umuhpuwsuñwmuy amumi maqaptsi'yuñwni, pas Tutuyqawhqat aw hin maqaptsi'yuñqey pan'í. ²³ Pi tāqa hapi nōmay qötōata, pas Christ put aw tōnawtaqamuy qötōamnihqat pan'í; pu pam hapi sinomuy put tokoyat anyuñqamuy ayo oya. ²⁴ Noqw Christ aw tōnawtaqam put aw maqaptsiy yesq, pan ima momoyam añ pas nāp puwsuñwmuy amumi sohsok hihta añ maqaptsi'yuñwni. ²⁵ Pu uma tahtaqtu, uma umuhnōmamuy amumi unañway'yuñwni, pas Christ put aw tōnawtaqamuy amumi hin unañway'taqat pan'í. ²⁶ Ura pam amuñem nātapqe, pumuy nēñem sutsvo óyahqe, lavayiy kūyit antaqat akw pumuy pāhoma. ²⁷ Pam sinomuy qa hihta akw hinyuñqat pas hihtuni-hqat nāmi ökinaniqey nāwakna, pas qa hihta akw tuyoy'ewak'íwtaqata, qa tsokviiwuñqata, pas qa hihta akw hovalniwuñqata. ²⁸ Noqw pan hapi as tahtaqt nōmamuy amumi unañway'yuñwni, nāp tokoy aw hin pas unañway'yuñqey pan'í. Pas nōmay aw unañway'taqa hapi nāp nāmi unañway'tañwu. ²⁹ Qa hisat pi hak haqam nāp tokoy aw qa suhtaq'ewa; pam put nōnopnañwu, pu aw unañwtavi'tañwu, hin Tutuyqawhqa put aw tōnawtaqamuy amumi unañwtavi'taqat pan'í. ³⁰ Itam pi put öqayat pu tokoyat anyuñwa. ³¹ Ura yan pey'ta: Yaniqw hapi òviy tāqa nay, pu yuy pumuy mātapt nōmay aw hūrstimantani; noqw puma löyöm sūka tókoniwhtimantani. ³² I' hapi himu pas pavan tupkiwtañwuqa; noqw nu Christ-nikañw pu put aw tōnawtaqamuy hapi lavayhti. ³³ Noqw pan hapi hak nōmay aw unañway'tamantani, pas nāmi hin unañway'taqey pan'í; noqw pu wuhti kōñay kaptsi'tani.

Children and Parents

6 Tsātsayomu, uma umunamuy, umuñumuy amumi tuqayvahsit yesni. Nen uma Tutuyqawhqat tunatyayat añ suan hinwisni. ² Ura yan hapi pey'ta: Um unay, pu uñuy pumuy kaptsi'tani. I' tutavo mohti'maqa áwinit enañ nuhtumi mātaviwa. ³ Yan'í: Um panmaq wñem lolmani; noqw um tūwaqatsit ep wūpatqatsit nāvokaw-nani. ⁴ Pu uma námatu, uma umuhtimuy qa itsívuwalwat, Tutuyqawhqat añ pumuy tutuwnayakañw pumuy ök-whantotani. Pan hapi uma pumuy wúñwintotani.

Slaves and Masters

⁵ Noqw uma tūtuwiktu, pay uma qa atsáy'kahkañw yep qatsit ep umuhmomñwituy amumi tūqayyuñwni, kaptsi'yuñwni, mamqaskahkañwo. Pay uma hin Christ eñem tumalay'yuñqey pan pumuy amuñem tumalay'yuñwni. ⁶ Uma yūmosa qanātsi'kahkañw tumalay'yuñwni, qa pas umuhmomñwit umumi tayyuñqw-saa. Yan uma pas antsa Christ tumal'aymatnen, umuh'unaññaqw God eñem tumalay'yuñwni. ⁷ Uma qanā-tusi'kahkañw sohsok hihta hintsatskani, Tutuyqawhqat eñem tumalay'yuñqey pan tunatyawkahkañwo, qa sin-muy amuñemyaqey pan'í, ⁸ It navoti'yuñqee: Pi pay hak hihta lolmat hintsake', put ep Tutuyqawhqat añqw hih-

ta ömahtamantani, nāmahin pi sen hak tūwikinīkañwo, pu piw qa pamnikañwo. ⁹ Pu uma añ tūwiki'yuñqamu, pay uma piw pan pumuy oyi'yuñwni, qa tsatsáwinayani. Pi uma navoti'yuñqw Umuhtutuyqawhqa öveqatsit ep qatu. Noqw pam piw pumuy Tutuyqawhqaamu. Pi pam qa sinonuiña.

The Whole Armor of God

¹⁰ Taa, itupkomu, uma Tutuyqawhقات añ hoñvitotini, put pavan öqalayát añ'a. ¹¹ Uma God añqw tuwvotat yūyahni, nen uma Nukpanat unatwiyat aw rohomhtotiniqey aw öqalay'yuñwni. ¹² Pi itam qa sinmuy amumi nānaywa; itam öva qataymataqpuva nukpanhihikwsimuy amumi nānaywa, mohpeqyaqamuy amumii, pu nuhtumi moñw'iwyuñqamuy amumii, pu yep qatsit ep qatalpuve moñw'iwyuñqamuy amumii. ¹³ Paniqw öviy uma God añqw tuwvotat yuwsit sohsok yūyahni, nen qalomátalöñvaqw uma añ hin kuyyuñwni; pu uma sohsok panwise' hūrs hoñni. ¹⁴ Paniqw öviy uma hūrs hoñni, God lavayiyat pas qaatsatnihqat kwewhtotat, God añqw suan qatsit umuhtawitsqay aqw tupki'yuñwni. ¹⁵ Pu uma soñawnen lomatuwawit totsvaqyat, kwakwhat lavayit tuawiyuñwniqey na'sas'iwyuñwni. ¹⁶ Pu tis öviy uma qapēvewnit, tuwvotat antaqat hūrs ñuy'yuñwni. Put akw uma Nukpanat hōyat uwiwitaqat tōkayamantani. ¹⁷ Pu uma ayo nóñakpit hūrs ñuy'yuñwni. Pam sivavitañaqtsit anta; pu uma God lavayiyat yawyuñwni. Pam hapi Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy sipwuvahpit anta. ¹⁸ Yūmosa uma nāwakinwisni, pu naokiwtiwisni, Qahováriwtaqat Hikwsit añ'a. Uma qa nañ'ekni'kahkañw tunatyawwisni, pu sohsokmuy tuptsiwni'yuñqamuy amuñem tūviñtiwisni, ¹⁹ Pu inuñem pīwu. Noqw nu hin yuaaykuniqey okiw navoti'tani; nen nu qa nánahtsopkañw lavayhte' lomatuwawit tupkiwtañwuqat tunvotnani. ²⁰ Pi nu soñawnen Christ qeniyat ep lomatuwawit yuaata, nāmahin pi nu sivikive pakiwta. Nihqe nu put ep qa nánahtsopkañw yuaaykuniqey nāwakna, hinhaqam pas nu as lavayhtiniqey pan'i.

Final Greetings

²¹ Nu pas aw iunañway itupkoy Tychicus, God eñem qaatsáy'makañw tumalay'taqat, umumi távini. Noqw pam nuy hin hintaqat, piw nuy hihta hintsakqat sohsok umuy āawnani. Noqw ason uma put nanapte' suyan unañw-totini. ²³ Noqw nam i' kwakwha unañwa tuptsiwni'yuñqamuy amumi pitsíwtaa. Nam God Itana, Itahtutuyqawhqay Jesus Christ amum umumi nami'nañwat, qapevewnit enañ nóani. ²⁴ Noqw nam Itahtutuyqawhqay Jesus Christ pas antsa aw unañway'yuñqam sohsoyam put núokwayat makiwyani. Nam antaa.

PHILIPPIANS

1 Nu' Paul, Timotheus amum it penta. Itam Jesus Christ tūwikimatu. Noqw itam sohsokmuy Christ Jesus sinomuyatuy Philippi ep yesqamuy öqalanta, pumuy amumi tunatyawyuñqamuy-nikañw pu imuy óki-wyaqamuy tumalay'yuñqamuy énañ'a. ² Nam núokwa, pu kwakwa unañwa Itanay God añqw umumi pitsíwtaa, pu Jesus Christ Itahtutuyqawhqay añq'ö.

Paul's Prayer for His Readers

³ Nu añsakis umuy u'ne' God Inay aw hahlayhtiñwu. ⁴ Ahsupoq inawakinpiy añ nu sohsokmuy umuñem nāwakinma, hahlayhtimakañwo. ⁵ Kwakwhat pi uma mohtihaqaqw pew inumi unañwtavi'yuñwa, nuy lomatuawit yuaataqat añ'a. ⁶ Noqw it nu navoti'taqw, God umuhpe lolmat tumaltivaqe, pas kurs hin Jesus Christ talöñniyat aw qa pitsíwtaqat umuhpe pās añ antsani'mani, ⁷ Pay kurs pi nu hin qa yan sohsokmuy umumi wūwantaniqee, pi nu umumi pas unañway'ta. Pi uma God añqw umumi kuwahtiput ahpiy nuy akw paañwaya, nu sivikive pakiwkañw, lomatuawit eñem rohommaq'ö, pu piw nu qa sivikive pakiwkañw lomatuawit nuhtumi yuaatinumq'ö. ⁸ Pi God pas nāp inumi navoti'taqw, Jesus Christ nuy pan unañwtoynaqw, nu umuminiqey pas kwañwtoya. ⁹ Okiw as uma nānami unañway'kahkañw öqawi'wise', itahtuptsiwniy añ nānañumo hihta pūhut tuwi'vaye', suyhtsepñwat suan wuwnit añ öqawi'wisniqat nu umuñem nāwakinma. ¹⁰ Noqw pep pu' uma hihta nukñwat māmatsyani. Uma yan qa atsáy'kahkañw, Christ hisat pītuniqat aw pahsave suan hinwisni, qa hakiy unañwmokni'kahkañwo. ¹¹ Uma Jesus Christ öqalayawit akw suan hintsakpit añ qaöwihinwisniqat nu pan umuñem nāwakna. Noqw God put ahpiy pas kaptsi'tiwe', tayawintiwni.

To Live is Christ

¹² Noqw nu umuy it nāvotnani, itupkomu: Nu kānavotpit añ kuyvaqw, lomatuawit put ahpiy pas pavan öqalani. ¹³ Noqw öviy moñwit kiyat ep tuwalan'a'yat-nikañw pu ahpiy pētū inumi navoti'yuñwa, nu Christ añqw lomatuawitit yuaataqey ep sivikive pakiwtaqata. ¹⁴ Piw kaysiwhqam Tutuyqawhqat aw tuptsiwni'yuñqam nuy sivilawhqat ahpiy a'nö unañwtotiqe qa tuhtusyakañw, qa hakiy mamqasyakahkañw, lavayit yuaatota. ¹⁵ Haqawat pi pas öviy qa tsutsúyaqe, pu nanaqas'unañway ahpiy yuaatota, noqw pu haqawat pay pas lolmat tunatyawkahkañwo. ¹⁶ Ima pētū Christ nanaqasyuaatota, pay qa pas antsáy'kahkañwo, hin pas pavan nu kānavotniqat tunatyawkahkañwo. ¹⁷ Noqw pu mímawat Christ aw unañway'yuñqe, öviy lavayit yuaatota, it navoti'yuñqee, nu lomatuawit eñem rohomnumniqey aw taviwtaqata. ¹⁸ Noqw hintani? Pay pi nāp hinwata, sen haqawat paysoq hintsatska, sen haqawat-sa pas qa atsáy'kahkañw Christ yuaatinumya. Noqw nu put ep hahlayhti; nihqe soon nu nāt qa hahlayni. ¹⁹ Pi nu navoti'taqe put pantaqat ahpiy nu sivikiñaqw ayo yámakni, umuhnewakinpiy ahpiy'o, Jesus Christ Hikwsiat inumi unañwtapq'ö. ²⁰ Pi nu yan tunatyawkañw hinma, nu qa haqam Christ ep hamanhtiniqeyu. Nu put eñem qananahtsopkañw yuaataniqey añ suhtaq'ewniqey nāwakna, piw yūmosa put pas hihtataniqeyu, sen nu nāt qátee, sen nu mökee. ²¹ Pi nu qátunik Christ eñem qátuni; nikañw nu mokq, pam inuñem pas pavan nukñwani. ²² Noqw öviy kurs nu hihsavo qate', nu pas pāpu Christ eñem tumalay'tani. Nikañw nu hihta namorstaniqey qa navoti'ta. ²³ Nu lök wuwni'ta. Nu as yañqw ahpiyten Christ ámunniqey nāwakna; pam inuñem pas pavan nukñwa. ²⁴ Nikañw pay nu as hāk yepnen, hihta añ umumi unañwtavi'maniqw, pam pantaqa umuñem lomahintani. ²⁵ Nihqe öviy nu God aw tuptsiwni'taqe, nu hāk qe'nen sohsokmuy umumum hinnumni, umuy öqawhtotaniqat öviy'o; piw uma umuhtuptsiwniy ep pas pāpu hahlayyaniqata. ²⁶ Noqw nu kurs nāt qa möke' umumi ahoy pituqw, uma put ep Christ aw hahlayhtotini. ²⁷ Noqw Christ añqw lomatuawit aw tuptsiwni'yuñqam hin hinwisqat pan uma hinwisni. Uma sun tunatyawkahkañw, sun wuwni'kahkañw lomatuawit ep tuptsiwnit eñem rohomhtiwisni. Noqw pep pu' sen nu umumumnikañw umuhlomaqatsiy tuway'tani, pu qa umumumnikañw umuy hin hinwisqat soon qa navotni. ²⁸ Uma umuhtuwqamuy qa mamqasyani. Pay pam pantaqa pas suyan pumuy hihta qalomáhintaqat aqw ökiwiwtaqat tuawi'ta, pu uma God ahpiy ayo nóñakiwtaqata. ²⁹ Pi uma hapi Christ aw tūtuptsiwaniqey qa put-sa aw wánwayniwyat, piw put eñem hihta añ kānanvotyaniqey aw wánwayniwya. ³⁰ Pi itam sohsoyam lomatuawit eñem sun rohomhtiwisa. Uma navoti'yuñqw nu pay put ep hihihita añ kānavota, pu nāto nu kānavoti'mani.

Christ's Humility and Greatness

2 Ya uma Christ ahpiy hakiy öqalayaniqey tuwi'vaya? Ya uma inumi unañway'yuñwa? Ya uma inún Qahovári-wtaqat Hikwsit makiwya? Ya uma nun'okwatu? piw tūvāsyā? ² Kurs uma panyuñwe', nuy pas hinhaqam hahlayhtapnaye', sun wuwni'yuñwni, nānami unañway'yuñwni, sun tunatyawyuñwni. ³ Uma nanaqastunatyat, pu kwivi'nañwat qe'yani. Uma okiw'unañway'yuñwni. Hak ayam suhka hakiy epnihqe pavan ñas'ewnihqat pan aw wūwantamantani. ⁴ Qa hak nēñem-sa hihta tunatyawtani; pay hak ayo' suk w eñem piw hihta tunatyawta-mantani. ⁵ Uma Christ Jesus an okiw'unañway'yuñwni. ⁶ Ura pam as pas God ankañw, put amum pas suntaqey qa kahkawnat, ⁷ Qa nāhihtataqe, tūwikit an yukilti, pu sinot an tokoy'va. ⁸ Pu sinot an tokoy'vaqe, piw nāt nāqahihtata; nihqe pas hisat mokniqey aqw pahsavo Nay tunatyayat añ qa rohomma, nāmahin as nahoyehtsit ep mokniqeyu. ⁹ Paniqw hapi öviy God put pas pavan ömiq tsoka; nihqe put pas mohpeq tavi sohsokmuy sin-muy amuhpee. ¹⁰ Noqw öviy sinom sohsoyam Jesus aw naokiwlalwani, öveqatsit ep yesqamu, pu tūwaqatsit epyaqamu, pu maskiveyaqamu. ¹¹ Nihqe sohsoyam pam Tutuyqawhqatnihqat tönay akw pañcaqwani, put Nay-at God pas hihtatotani.

Shining as Lights in the World

¹² Noqw öviy'o, aw iunañwamu, uma yūmosa ilavayiy añ hinwisqamu, nu umuy it u'nanani, qa umumum-nikañwo: Uma qaanhtiput añqw nõñakqamuy amún lomatumalay'yuñwe', pas antsa ayo nõñakqey nuhtumi mahtaknayani, tunatyawkahkañw, God pas kaptsi'kahkañwo. ¹³ Pi God pas nāp umuh'unañwpeq tumalay'ta. Pam hapi umuy put tunatyayat añ hinwisniqat pan umuy unañwtoynat, umuy pan hinwisniqat aw öqalmaqa. ¹⁴ Uma qa kolilitikahkañw, qa nāñwuy'kahkañw yesni. ¹⁵ Uma qa hihta ep tukopniwye', qa atsáy'kahkañw God tí-matnikañw suan hinwisni. Nen uma yep nukpansinmuy qaunāñwtalyesqamuy amunawit soñawnen tal-ni'yuñwni. ¹⁶ Uma lavayit hakiy taytoynañwuqat sinmuy āawnayani. Noqw ason Christ pituqw nu hahlayhtini, kurs nu qa paysoq tumaltaqey navotee. ¹⁷ Uma pi umuhqapevewniy God aw noaya. Noqw kurs nu iqatsiy akw put aw antsanniqat God pan nāwaknaqw nu put ep tsúyake', umumum hahlayhtini. ¹⁸ Noqw paniqw öviy uma piw inumum hahlayhtotini.

Timothy and Epaphroditus

¹⁹ Pay nu Tutuyqawhqat Jesus aw yankañw, soon pas hisat umumiq Timotheus távini, nen nu umuy hin hinyuñqat navote', suyan unañwtini. ²⁰ Pi inumumyaqamuy amuñaqw qa haqawa put an umumi pas antsa tunatyawma. ²¹ Pi sohsoyam pas nenñem-sa hihta tunatyawyuñwa, nit Jesus Christ tumalayat qa aw tunatyawyuñwa. ²² Noqw pay uma Timothy hin tumaltaqat navoti'yuñwa. Ura pam inumum lomatuawit yuaatinuma. Hakiy tiat nay amum hin tumaltaqat pan hapi pam inumum itumalay añ nuy paañwanta. ²³ Noqw öviy ason inuñem hin yukiltiniqat nu navote' pep pu' nu umumiq put hōnani. ²⁴ Nikañw nu Tutuyqawhqat qapēvewnaqe, pas soon pas hisat umumiq pohtani. ²⁵ Nu umumiq itupkoy Epaphroditus hōnaniqw pay pam nuyniqw súanta. Ura uma inumiq put ayatotaqw, nuy hihta hakni'taqw, pam inumi put ep unañwtavi. Itam nāma tumaltaqe, lomatuawit eñem nāma rohomma. ²⁶ Noqw pay pam umumi yórikniqey pas nāwakna, yaw uma put tūtuyhtiqaq nanaptaqw put ep pam pas qahahlayhti, navotqee. ²⁷ Pay pas antsa pam tūtuyhtiqaq pēp mōki. Noqw God put ökwatuwhqe, put qalaptisina. Yan pam nuy piw ökwatuwa, pi as pam mokq, nu nānañumo kānanvotpit akw māñuy'ni. ²⁸ Noqw öviy nu umumiq put hōnaniqey pas kwañwtoyna, uma put aw yórikye', hahlayhtotiniqat öviy'o. Nen nu umuy hahlayyaqat navote', qa umuy akw soon unañway'tani. ²⁹ Taay. Noqw öviy uma Tutuyqawhqat añ hahlaykahkañw, put pās taviyani, piw pan hinyuñqamuy kaptsi'yuñwni. ³⁰ Taq pam Christ tumalay at eñem pēp mōki, qatsiy qa kahkawnaqee. Pam umuhqeniy ep inumi unañwtavi, ispi uma yāvahaq yesqe, kurs hin inumi unañwtapyaniq'ö.

The True Righteousness

3 Taay, itupkomu, uma Tutuyqawhqat ep hahlayyani. Pay nu nāt piw umumiq put pēnaniqw pam nuyniqw qa maqsonhinkañw, umuñem lomahintani. ² Hakim qalolmat hintsatskaqam umuy poñotkit akw tuvoylatotiniqat umumi ö'qalya. Puma popkotuy amunyuñwa. Uma pumuy ep nāmi tunaltotini. ³ Pi itam Hikwsit añ God aw nāwakinwisqe, Christ ep hahlayyakahkañw, nāp itahhintsakpiy akw ayo nõñakniqey qa aw yanyuñwa. Noqw Godniqw itam hapi pas antsa poñotkit akw tuvoylaiwyuñwa. ⁴ Pay ka as nu tatam piw nāp ihintsakpiy aw yantaniñwo. Sen hak haqam hintsakpiy aw yantaniqey antaniqw, tis soon qa nu' pas'i. ⁵ Nanalsikis talqat ep nu poñotkit akw tuvoylatiwa; nu Israel ahpiy aniwhti, Benjamin ahpiyviynikañwo. Nu Hebrew-sínonikañw tihti-whqe, Hebrew-sinmuy tuwiyamuy tuwi'va. Ura nu Pharisee-sinmuy amumum tōnaltiqaq, Moses tutavoyat añ ah-supog nu añ hinma. ⁶ Pu nu pas qa nātusitaqe God aw tōnawtaqamuy okiwsahsana. Tutavotniqw nu pas suan

hinma. ⁷ Ura as nu it yantaqat ep pas himuiwtañwu; nikañw nu Christ tuwi'vaqe put sohsok qahihtata. ⁸ Owi, pay nu pas suyan sohsok ayo yuku, pi nu pay Itahtutuyqawhqay Jesus Christ tuwi'ta; noqw pam pantaqa sohsok epnihqe pas pavan nukñwa. Nu Jesus òviy sohsok hihta tatamhtat, put pay mömtsikvut pan nu aw wūwanta, okiw as nu Christ tuyqawvaniqe òviy'o. ⁹ Nu put tuyqawwe', put aw yankañw nātuwiwni, nāp ihintsakpiy-nikañw pu tutavot añ suan hinmaqey qa aw yankañwo, it navoti'taqee: Hak Christ aw tuptsiwhq, pam súantaqat God pañqawñwu. ¹⁰ Pas pay nu okiw put pās tuwi'vaniqey nāwakna, piw pam hin ahoy tātay-hqat pan God òqalayay aw pohtaniqeyu. Nu put amum hihta añ kānavotkañw, put an mokniqey nāwakna. ¹¹ Kurs hin pasiwtaniqw nu so'pumuy amuñaqw ahoy tātayni.

Running Toward the Goal

¹² Nu it yantaqat tuyqawvaqey pay qa pan nāmi wūwanta; nu pās pasiwtaqey qa pan nāmi tayta. Nikañw pay nu put tuyqawvaniqey ò'qala, Christ Jesus nuy tuyqawvaqw òviy'o. ¹³ Itupkomu, nu hapi pay put tuyqawvaqey qa pan nāmi wūwanta; nikañw it hapi nu sūkw hinma; Nu pay hihta añ kuyvaqey ayo yúkuhqe, nāt hihta in-
upyevenihqat aqw ò'qala, ¹⁴ Pi nu nanamunwaqamuy amún so'ñwamiq ò'qala. Nihqe nuy añ kuyvaqw, God pas nāp hihta nuy ahsataqat inumi nóani; pi pam inumi put nóaniqe òviy Christ Jesus añ nuy wáñwayi. ¹⁵ Noqw òviy itam hihsa'nihqam añ tukwsiwuñqam pan wuwni'yuñwni; pu ason kurs uma hihta ep piw hinwat wūwayaniqw, pay ason God soon put piw umumi qa mahtaknani. ¹⁶ Noqw pay pi itam haqami pahsavo òkiwte', pay pan hinwisni; pay itam sun tunatyawwisni. ¹⁷ Itupkomu, uma sohsoyam inumi nanawinyani; pi umuy hin yesniqat nu umumi mahtakna. Nen añ hakimuy pan hinwisqamuy amumi taywisni. ¹⁸ Taq pay nu ura qa sūs umumi pañqawhqe, nāt piw nu okiw pakkañw umumi pañqawni: Pas kaysiwhqam Christ nahoylehtsiyat aw qa suh-taq'ewyaqam añqe' hinnumya. ¹⁹ Puma hovalniwaniqey aqw òkiwisa. Pumuy tuñlayiam pumuy amumi tu-tuyqawi. Puma hihta haman'ewakwnihqat ep himuiwyuñwa; yep qatsit-sa ep hihta tunatyawyuñwa. ²⁰ Noqw itam hapi òveqatsit aw sinoiwta. Noqw ason Itahtutuyqawhqay Jesus Christ itamuy ayo óyaniqa pañqwniqat itam nuhtayyuñwa. ²¹ Pam ason itahtokoy hin'ewakw alóntani, nen òqalay akw nāp tokoy pas pavan lolmat an put yukunani. Pi pam sohsok hihta aw tuyqawvaniqey òqalay'ta.

Instructions

4 Pas aw iunañwam itupkomu, nu umumi yórikniqey pas nāwakna; pas nu umuy pihni'ta; pi umutsviy nu pas káptsitiwa. Noqw òviy aw iunañwamu, uma Tutuyqawhqat ep hūrs hoñni. ² Nu Euodias ayatani, pu Syntychet piwu, uma Tutuyqawhqat ep sun wuwni'tani. ³ Pu piw nu ūmi pañqawni, pas suyan itumalsuñwa: Um imuy wuhtituy amumi unañwtavi'tani, Clement énañ'a, pu pētuy itumalsuñwamuy amumii; taq puma inumum lomatuawit ep a'nó tumaltota. Pumuy tuñwniam qatsítutuvénit ep pēniwyuñwa. ⁴ Uma yūmosa Tutuyqawhqat ep hahlayhtiwisni; noqw nu piw nāt pañqawni: Uma hahlayyani. ⁵ Uma sohsokmuy sinmuy amuhsonve pās un-añwat yesni. Tutuyqawhqat soon pas hisat pítuni. ⁶ Uma qa hihta añ nānap hin wūwantotat, God aw nāwakinwisni. Uma hihta nānawakne' put òviy God aw tūviñtotani, tsúyakiwkañwo. ⁷ Noqw God umuh'unañway, pu umuhwuwniy uyiwaltoynani, umuy Christ Jesus aw yanyuñq'ò. Kurs hak put pantaqat mātisi'tani. ⁸ Taay itupkomu, uma lomawuwni'yuñwni. Uma hihta pas antsanihqat wūwayamantani, piw hihta káptsitiwhqata, pu hihta súantaqata. Uma hihta kwañw'ewakwnihqat wūwantotani, pu hihta lomahintaqata, pu añ lomalayhtiwihqata. Uma hihta pasiwyuñqat, pu tayawintiwihqat wūwayamantani. ⁹ Uma hintsakpit, pu lavayit añ inún hinwisni. Nu umuy hin tutuqaynaqw, piw umumi hin tutaptaqw, pan uma hinwisni; noqw God hakiy kwakwhat unañwtoy-nañwuqa umumum hinmani.

Thanks for the Gift

¹⁰ Noqw pas nu Tutuyqawhqat aw hahlayhti, uma yepehaq piw nuy hihta akw paañwayaqw òviy'o. Pay as pi uma pan tunatyawkañkañw, hin panhtotiniqey as qa tuway'yuñwa. ¹¹ Ka nu hihta hakni'taqey kítaqat qa pan-wat hapi. Pi nu nāp hin qatukañw pay pāpu nakwhani'tamantaniqey tuwi'va. ¹² Pay nu hin hihta rūrumnaniqey natuwta, pu hin hihta qarūrumnaniqeyu; nu sohsok hihta añ òyiwaniqey, pu tsónmokiwtaniqey tuwi'va, hihta qarūrumnaniqeyu, pu hihta nastatiniqeyu. ¹³ Pay nu sohsok hihta añ kuyvani, Christ òqalayay akw'a. ¹⁴ Noqw pay pi uma súanhtotiqe, nuy okiwhintaqw inumi unañwtapya. ¹⁵ Noqw uma Philippi ep sinom navoti'yuñqw, ura nu lomatuawit nāt pu' Macedoniat ep yuaataqe, nu pañqw ahpiyniqw, pay úma-sa itumalay añ inumi un-añwtapya. Ura uma umuhhimuy añqw hihta God aw noayaqw, pu nu put añqw put makiwa. Qa haqam God aw tónawtaqam inumi hihta kuwahtoti, pay pas úma-saa. ¹⁶ Oviy ura nu Thessalonicat épeqniqw, uma sūs, pu añk inumi hihta o'ya, nuy hihta haqtaq'ò. ¹⁷ Ka nu kuwahtiput tuñlay'taqat uma qa pan wūwayamantani. Pi uma God añqw put ep hihta makiwyaniqat nu umuñem tuñlay'ta. ¹⁸ Pay nu sohsok òmahta, nihqe qa hihta haqni'ta: Nu pay uyiwalti, uma hihta Epaphroditas añ inumi o'yaqat òmahtaqee. Umuhkuwahtipu hihta kwañwáhovaq-

tuqat God aw noiwhqat anta. Noqw pam put ep tayawintiwa. ¹⁹ Noqw pay ason Ina God sohsok hihta umuh-haqniy añ aw antsani'mani, pas nāp himuy qaöwíhintaqat akw'a, Christ Jesus añ'a. ²⁰ Noqw nam God Itana yū-mosa aqwhaqami káptsitiwaa. Nam antaa.

Final Greetings

²¹ Uma inuñem Christ Jesus sinomuyatuy sohsokmuy öqalayani. Ima tuptsiwni'yuñqam inumumyaqam umuy öqalaya. ²² Sohsoyam God sinomat umuy öqalaya, tis öviy Caesar ep kīvitu. ²³ Nam Itahtutuyqawhqay Jesus Christ núokwaat sohsokmuy umumi pitsíwtaa. Nam antaa.

COLOSSIANS

¹ Nu' Paul, God tunatyayat ahpiy Jesus Christ lavay'ayaat it penta. ² Nu' itahtupkoy Timotheus amum ayam Colosset ep God sinomuyatuy, Christ aw tuptsiwni'yuñqamuy öqalanta. Nam núokwa, pu kwakwha un-añwa God Itanay añqw umumi pitsíwiwtaa, pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ añq'ö.

Prayer of Thanksgiving

³ Itam God Itahtutuyqawhqay Jesus Christ Nayat aw sutsep umuhpe hahlayhtima, yūmosa umuñem nāwakinkañwo. ⁴ Kwakwhat pi uma lomayuaatiwya. Yaw uma Christ Jesus qapēvewnayaqe sohsokmuy God sinomuyatuy amumi unañway'yuñwa, ⁵ Itahnöyiy öveqatsit ep itamuñem waraniwtaqat aw-sa taywiskahkañwo, lomatuwawit pas antsanihqat ahpiy put hímunihqat tuwi'vayaqee. ⁶ I' lomatuwawi suytsepñwat öqawi'makañw ahsupoq tūwaqatsit añ kúrukiwmakañw sopkawtaqamuy sinmuy amuhpa' a'nö hihta tumalay'ma. Noqw ura Epaphras mohti umumi lomatuwawit, pu God núokwayat yuaataqw, uma put pas antsanihqat tuptsiyayaqe put kwusuya. Noqw pahpiy haqahpiy pam lavayi umuhpa' enañ tumalay'ta. ⁷ Epaphras umuy lomatuwawit āawnaqat ura nu pañqawu. Pam hapi aw itah'unañwa itahtumalsuñwa, Christ enem umuhpa' tumalay'kañw qaat-sámakañwo. ⁸ Noqw pam hapi itamuy umuy āawna, yaw uma Qahováriwtaqat Hikwsit añ nuhtumi un-añway'yuñwniqata. ⁹ Paniqw öviy itam hisat put nanaptaqe pahpiy qa qé'iwmañw umuñem nāwakinma. Okiw as Qahováriwtaqa Hikwsi navotit, pu suyan unañwtalwuwnit umumi noe', God tunatyayat umuy māmat-snani. ¹⁰ Okiw as uma Tutuyqawhqat sinomatnihqey pan suan hinwise' añ ahsupoq umuhhintsakpiy akw put unañwveyani. Okiw as uma lomahintsakpit añ qaöwihinyuñwe' suytsepñwat God tuwi'yuñqey pas pavan añ öqawi'wisni. ¹¹ Okiw as uma God a'nö öqalayay akw öqawhtote', hihta kánavotpit aw öke' nakwhani'kahkañw, hahlaykahkañw put añ kuyyuñwni, ¹² Itanay aw hahlayhtiwiskahkañwo, it navoti'yuñwee: Itam put sinomuyatuy amumum moñwtunatyayat tálanihqat aw yuñniqat Itana pan itamuñem yuki'ta. ¹³ Pi pam yep qatsit qatālat aw moñw'iwtaqat öqalayay añqw itamuy ayo óyahqe, pas aw unañway Tiy moñwtunatyayat aw itamuy nahlakna. ¹⁴ Ura pam Tiy mokiwyay akw itahqaanhtipuy ayo yúkuhqe itamuy qenivo oya.

The Person and Work of Christ

¹⁵ God Tiat hapi Nay qamātaqpuvenihqat amum súnanta, put tímuyatuy amuñaqw mohti'maqanihqee, pu piw mohpeqnihqee. ¹⁶ Pi put ahpiy God sohsok hihta yuku, öveqatsit ep'e, piw tūwaqatsit ep'e, mātaqyaqamuyu, pu qamātaqyaqamuyu, sen moñwyesqamuyu, sen añ öqalay'yuñqamuyu, sen añ mohpeqyaqamuyu, sen pá-vanyaqamuyu. Sohsoy himu put ahpiy yukiltoti, pu put énem'i. ¹⁷ Pam hapi sohsok hihta amupyevee; noqw put öqalayay ahpiy sohsoy himu hürs hoñi. ¹⁸ Put aw tōnawtaqam put tokoyat anyuñqw, pam qötöamu; öviy pi pam hapi pumuy pūhuta, mokiwyay añqw mohti ahoy tātayhqe. Pam hapi sohsok hihta ep mohpeq'a. ¹⁹ Pi God hin pasiwtaqw pan piw Tiat añ ahsupoq put an pasiwta. Pi pam pantaqa Náyat-niqw lomahinta. ²⁰ Pi God Tiy ahpiy sohsok hihta yukiltiqat nāptiniqey tunatyawta, hihta tūwaqatsit epnihqata, pu öveqatsit epnihqata. Noqw öviy Tiat nahoylehtsit ep mokq, God itamumi pōhi. ²¹ Ura as uma hisat qalomáwuwni'yuñqe, qalomáhinwiskahkañw, God añqw haqtotiqe put tuwqamatu. ²² Noqw God Tiat tokoy'vage, mokq God umumi pōhi. Nihqe put akw uma qa hihta akw hinkahkañw, qahováriwkañw, qa hihta ep tukopniwyuñqw, God umuy nāmi ökinani. ²³ Kurs uma qapēvewnit añ yūmosa hinwist, hürs'iwkahkañw, qa nañ'ekni'wise', lomatuwawit ahpiy nõyit uma nanaptaqey aw taywiskahkañw qa añqw lasye', uma qa hihta akw hinkahkañw put atpip hoñi. Pam lomatuwawi sinmuy sohsovik yesqamuy amumi yuaatiwa. Noqw nu' Paul hapi put ep lavayhtaviwa.

Paul's Ministry to the Church

²⁴ Noqw nu hapi umuñem hīhihta añ kánavotqey añ hahlayhtima. Pi Christ nāt put aw tōnawtaqamuy, put tokoyat anyuñqamuy, amuñem kánavota. Noqw nu itokoy ep put amum kánavotniqey ep hahlayi. ²⁵ Pi God put aw tōnawtaqamuy amumi nuy ayataqw, nu pumuy tūwikiamu. Nu umumi put lavayiyat añ ahsupoq navot-naniqat aw pam nuy tavi. ²⁶ It hapi nu pañqawu: Ura God yūpahaqaqw nānañk qatsíniwmaqat, pu nānañk qat-sívaptsi'wisqamuy amumi it navotit tupka; nikañw yepehaq pu' pam sinomuy amumi put mātakna. ²⁷ Pi God

sopkawtaqamuy sinmuy amuñem hihta tunatyawta. Nikañw pam tunatyay pas pavan qaöwihintaqat as hisat tupkat, yepehaq sinomuy amumi put mātaktaniqey nāwakna, it'a: Christ umuh'unañwpeq qatuqw, uma put amum kaptsi'yuñwni. ²⁸ Put hapi itam tūawinta, sohsokmuy u'nantoyna; put hin navoti'taqey añ ahsupoq put tutuqayna. Pas as itam Christ Jesus ep sohsokmuy pās pasiwyuñqamuy God atpipo ökinaniqey nāwakna. ²⁹ Put öviy nu a'nö tumalay'makañw maqsonlawu. Noqw God öqalaat inumum hinmakañw, inuhpiy a'nö tumalay'ta.

2 Nu umuy it navotnaniqey nāwakna, itupkomu. Pas nu umuñem inawakinpiy añ qa nātusi'ta, pu Laodicea-kitsókit ep tuptsiwni'yuñqamuy amuñem'i, pu hāhaqey' añ tuptsiwni'yuñqamuy nuy qa tuwi'yuñqamuy sohsokmuy amuñem'i. ² Okiw as uma wuhko unañwtote' nami'nañwat akw sun un-añway'yuñwni. Pan hapi uma Itanay God añqw navotit as tupkiwtañwuqat tuwi'vaye' pās mātsi'yuñwni. Pam navoti Christ añ tupkiwta. ³ Pi pam hapi God añqw suyan unañwtalwuwnit, piw navotit qaöwihintaqat añ ahsupoq tuwi'ta. ⁴ Nu añwu pay umuy it āawna; taq ka hak kwañwálvayit akw umuy ūnatoynani. ⁵ Pay nu qa umumum yankañw, yūmosa umuy wūwanta. Kwakwhat pi uma Christ pas antsa tuptsiwni'yuñwt, sunkahkañw, qa nānaphin hinwisa.

Fulness of Life in Christ

⁶ Uma Itahtutuyqawhqay Jesus Christ aw tuptsiwya. Nihqe öviy uma put aw yankahkañw yesni. ⁷ Uma hin tutuqayyaqey pan qapēwewnit akw Christ hūrs ñuy'kahkañw, öqawhtote', hūrs hoñni, sohsok hihta añ kwakwhati-wiskahkañwo. ⁸ Uma tunatyaltotini; taq nāphisat pi hak wuwantuwi, pu an'ewakw unatwi akw umumi tuyqawvani. Pan hinyuñqam pi pay yep qatsit tunatyayat ahpiy sinmuy tutavoyamuy-sa yuaatota, puma pi Christ navotiyat qa tuwi'yuñqee. ⁹ Pi God hímunihqat Christ añ ahsupoq pan hinta, nāmahin pi pam sínoniwhti. ¹⁰ Noqw put añ uma pās pasiwyuñwa. Pam hapi añ mohpeqyaqamuy, pu añ moñwi'iwyuñqamuy amuñaqw mohpeq'a. ¹¹ Noqw put amum uma soñawnen poñotkit akw tuvoylatiwya, qa umuhtokoy epyat, umuh'unañway ep'e, Christ tuvoylatyat akw tuvoylatotiqee, pam umuhqaanhqatsiy ayo yúkukq'ö. ¹² Noqw uma kūyit akw tuvoylatotiqe, soñawnen Christ amum āmiwyat, ahoy tātayya, uma God öqalay akw mokiwyu añqw put ahoy tātaynaqat aw tuptsiwyaqey öviy'ö. ¹³ Ura as uma hisat God qa aw tuqayvahsi'yuñqey qalomáqatsit aw nānoi'yuñqey, soñawnen so'pumu. Noqw pay God Christ enañ umuy yesvana, umuhqaanhtipuy ayo yúkut'a. ¹⁴ Itam pi as God tutavoyat qa kaptsi'totaqey soñawnen hihta put aw pöiwyuñwa. Noqw pay pam sohsok itahpöiy súlawhta, Christ itamuñem nahoylehtsit ep mokq'ö. ¹⁵ Pu pan hapi pam añ mohpeqyaqamuy, pu qamātaqpuveyaqamuy öqalat pasiwyuñqamuy kíqötaqey, pumuy añwutaqey nuhtumi poñahta. ¹⁶ Paniqw hapi öviy qa hak Jew-sinmuy tutavoyamuy ep umumiq hiñqawlawni-uma hihta nōnovaqat ep'e, sen hihta hihikwyaqat ep'e, pu sen hihta añ nōviwhqat ep'e, pu sen müyawuy qātsiptuqat ep nōviwhqat ep'e, pu sen nasuñwintalöñnit ep'e. ¹⁷ Taq pam pantaqa pay kihsit an hakiy nātoniqat sinmuy amumi tuawi'ta, Christ Jesus hapi. ¹⁸ Uma tunatyaltotini; taq ka hak umuy ūnatoynaq, uma umuh'ahsatiy kwayhyani. Taq nāt haqawat paysoq nātsotskanaye', hihta tuawyorikyaqey pañqaqwani; nen umuy nāqahihtatote', öñaqw hoñvia'yamuy amumi nāwakintotaniqat umumi pañqaqwani. Nikañw puma pay nāp wuwniy-sa ahpiy yuaatotani. ¹⁹ Puma pi Christ qa aw tōnalti. Pi pam hapi sinomuy qötöyamuy antaqw, puma soñawnen put aw wiwyuñwa, tathut akw namiwiwyuñqee. Nihqe Christ añqw puma öqalat makiwya; nihqe put aw tōnaltiqe God tunatyayat añ wūhak'iwwiswa.

Dying and Living with Christ

²⁰ Uma Christ amum so'qey yep qatsit tunatyayat añqw mātaviwya. Noqw ya uma hinoqw nāt yep qatsit ep sinmuy amún hinwisa? ²¹ Ya uma hinoqw sinmuy lavayiyamuy aw tunatyawyuñwa? It'a: Uma it qa aw tōñokyamantani, uma añqw qa yukuyamantani, uma qa aw hintsatskani, yan lavayita? ²² Ii' pay sinmuy amuhpiy tutaptiwa. Noqw pay sohsoy nōsiwhqa itamuñem yukilti, itam put soswaniqat öviy'ö. ²³ Pay pas antsa pan lavayi sinmuyiqw nāp wuwniwakw hinta. Pi hak panme' nawus pās unañway hinme', nāqahihtate', tokoy tatamhtani. Nikañw pam pay kurs hin put akw tuñlayiy nāp tuyqawi'tani.

3 Kurs uma pas antsa Christ amum tātayye', hihta öveqatsit ep hinyuñqat tunatyawwisni. Pi pep hapi Christ God putvaqey qatu. ² Uma hihta öveyaqat tunatyawyuñwni, qa tūwaqatsit epyaqata. ³ Pi uma soñawnen Christ amum so'qey, put amum God añqw qatsit makiwya. Noqw qa aw tuptsiwni'yuñqam kurs hin put qatsit māmatsyani. ⁴ Noqw öviy ason Christ itah'unañwpeq qátuhqa māaktiqw, pep pu' uma piw put amum māaktote', put amum kaptsiwiyuñwni.

The Old Life and the New

⁵ Noqw öviy uma yep qatsit añqw tuñlayit ayo yukuyani. Uma tokot sokoplalwaniqey qe'yani, pu itséheet qát-sita, pu nuvöqatsita, pu qalomátuñlayita. Uma yep qatsit ep hinyuñqat qa kwañwáy'tutuswani. Taq hak panme' soñawnen nāp yukiwhtput aw nāwakintimañwu. ⁶ Pi put pantaqat atsviy God itsívuat put aw qa tuqayvastotaqey-

muy amumi pitsiŵta. ⁷ Pay ura uma as hisat pan yēse, uma nāt umuhtunatyay aň hinwisqee. ⁸ Nikañw uma pu' hapi umuhhisathintsakpiy ayo yukuyani. Uma suy'tsiptotiniqey qe'yani. Uma qa hihta ep nākay'yuñwmantani; uma qa nukpan'unañway'yuñwani; nānami qalomálvayhtotiniqey qe'yani; pu tuyoy'ewakw lavayita. ⁹ Pu uma nānami hihta qa a'tsalalwani; pi uma umuhhisatqatsiy, hintsakpiyat enañ aňqw ayo lasyaqee. ¹⁰ Pu' hapi uma pūhut qatsit aň hinwiskahkañw, umuy yúkuhqat suyhtsepñwat pas pavan tuwi'wiskahkañw, pam hin hintaqw, uma pan alóntiwisni. ¹¹ Pi put sinomuyatuy amuñaqw hak hímuniqw pay pam qa hímuu-sen hak Greek-sino, sen Scythian-sino, sen Jew-sino, sen qa-Jew-sino; sen hak poñotkit akw tuvoylaiwta, sen qa pan tuvoylaiwta, sen tūwiki, sen pay qa tūwiki. Hak Christ aw tuptsiwñ'taniqw pam hapi pas hímuu. Pi Christ sohsokmuy put aw tuptsiwñ'yuñqamuy unañwayamuy ep qatu. ¹² Noqw òviy'ò, uma God sinomat namorstiwyuñqamu, pas aw unañwamatu, uma yan hinwisni: Uma núokwat wuwñi'yuñwani; nāvāsiani, okiw'unañway'kahkañw qa kwiviu-nañway'yuñwani; hakiy aw wuhko maqaptsi'yuñwani. ¹³ Uma nēnehpewi hihta aň kuyyuñwani; pu namivōhiki-wyuñwani, sen haqawa hihta ep hakiy ehpewi hinhtiniq'ò. Christ hin umumi pōhikqat uma pan hinwisni. ¹⁴ It yantaqat ep uma pas pavan tis nānami unañway'yuñwani. Pi lomahintsakpi nami'nañwat akw namiwiwyuñwa. ¹⁵ Nam God aňqw kwakwha unañwa umuh'unañwpeq tuyqawvani; pi uma kwakwhat qatsit aw wáñwayniwya. Uma sumiyankahkañw Christ tokoyat anyuñwe' qa hihta akw nānami hinyuñwaniqey òviy'ò. Pu uma tsúyaki-wyuñwani. ¹⁶ Uma Christ lavayiyat umuh'unañwpeq panaye', pas pavan unañwtalwuwñi'vayani. Uma nātutuqay-nayakahkañw, nāòkwantotani. Uma God lavayiyat nānami yuaatotani, pu tātawit God tawsomi'taqata, pu unañwvahsit tātawita. Uma hahlaykahkañw Tutuyqawhqat tayawintiwisni. ¹⁷ Uma Itahtutuyqawhqay Jesus aw yankahkañw, ahsupoq umuhqatsiy aň hinwisni, sen uma yuaatotaniqeyu, sen tumalay'yuñwaniqeyu. Uma sohsok hihta put eñem hintsatskamantani. Uma put aw yankahkañw, yūmosa Itanay God aw kwakwhatiwisni.

Personal Relations in the New Life

¹⁸ Uma momoyamu, uma umuhpuwsuñwmuy amumi tūqaykahkañw yesni; pi pan hapi Tutuyqawhqa umuñem tunatyawta. ¹⁹ Pu uma tahtaqtu, uma umuhnōmamuy amumi unañway'yuñwt, pumuy qa qōhqōylalwani. ²⁰ Tsātsayomu, uma umunamuy, umuñumuy amumi sohsok hihta aň tūqayyuñwani. Uma panwise', Tutuyqawhqat unañwveyani. ²¹ Pu uma námatu, uma umuhtimuy qa itsívulalwani, taq amumi ka puht-sekmokyani. ²² Pu uma aň tūtuwikt, uma yep qatsit ep umuhmomñwituy amumi sohsok hihta aň tūqayyuñwani. Qa pas umuhmomñwituy umumi tayyuñqw, pahsat uma qa nātusi'kahkañw tumalay'yuñwani. Uma yūmosa pan tumalay'wisni. Uma qa atsáy'wiskahkanw, Tutuyqawhqat kaptsi'kahkañw, pan tumalay'yuñwani. ²³ Pu uma hihta hintsatske' uma qa nātusi'kahkañw, tumalay'yuñwani, Tutuyqawhqat eñem tumalay'yuñqey pan tunatyawkahkañwo, qa sinmuy amuñemi. ²⁴ Pi uma it navoti'yuñwa: Uma Tutuyqawhqat Christ eñem tumalay'yuñwa. Noqw pam umuy hihta awini'taqey umumi sisvini. ²⁵ Noqw pay ason hihta qaantsakqa hapi put ep pay piw panwat aw ahoytiwmantani. Pi God qa sinonuiña.

4 Noqw uma aň tūwiki'yuñqamu, uma umuhtutuwikmuy pās oyi'yuñwani, it navoti'yuñqee, Umuhtutuyqawhqa òveqatsit ep qátuhqata.

Instructions

² Uma sohsoyam nāwakinwisqey qa pevewwist, yūmosa tunatyawwisni. Uma yūmosa God aw kwakwhatiwisni. ³ Okiw uma itamuñem tūviñtiwisni. Noqw itam haqam yuaaykuniqat God itamuñem hótani; noqw itam Christ tunatyayat as tupkiwtañwuqat yuaaykuni; pi nu hapi put òviy sivilawu. ⁴ Noqw nu hin yuaayke' put pas māaktaniqey panhtini. ⁵ Uma aň qa tuptsiwñ'yuñqamuy amumi pās tunatyawkahkañw hinwisni. Uma qa paysoq hintsatske', hihta apiwiyuñwani. ⁶ Nam umuhlavayi sutsep lolmani. Uma qa nānaphin yuaatotani. Uma hakiy aw ahoy hin lavayhtotiniqey tuway'numyani.

Final Greetings

⁷ Pay ason Tychicus nuy hin hintaniqat umuy sohsok āawnani. Pam hapi pas aw iunañwa itupko, pas qaatsat unañwtavi'taqa, inumum Tutuyqawhqat eñem tumalay'ta. ⁸ Pam itamuy hin hintaniqat umuy navotnaniqat òviy nu put umumiq hōna, pu umuh'unañway òqawhtaniqat òviy'ò. ⁹ Nu piw Onesimus pas qaatsat hinmaqat, pu pas aw itah'unañway itahtupkoy put enañ hōna. Pam piw Colosset aňqw sino. Ason puma yepeq hin hiniwmaqat umuy sohsok āawnani. ¹⁰ I' Aristarchus inumum sivilawhqa umuy òqalanta, pu Marcus, it Barnabas tiw'ayaata. Ura pay put hákiyniqw itam umuy āawna. Noqw òviy kurs put pituqw, uma pās taviyani. ¹¹ Pu i' Jesus, Justus piw yan tūñwantiwhqa, umuy òqalanta. Pay íma-sa God tumalay'yuñwa, Jew-sinmuy tuptsiwñ'yuñqamuy amuñaq'ò. Kwakwhat pi puma nuy a'nö unañwtoyni'yuñwa. ¹² Pu Epaphras, umuhkitsokiy aňqwnihqa umuy òqalanta. Pam sutsep umuñem nāwakinpit aň qa nātusi'ta. Pam umuñem tūviñtima, pay okiw uma tukwsiwye', God tunatyayat pās aw antsanyaniqata. Uma panwise', hūrs hoñni. ¹³ Pi nu

put aw navoti'taqw, pas pam umuñem qa nātusi'ta, pu imuy Laodicea-kitsókit epyaqamuy amuñemi, pu Hierapolis-kitsókit epyaqamuy amuñem pīwu. ¹⁴ Pu pas aw itah'unañwa ñatwi'taqa Luke-niqw, pu Demas puma umuy öqalanta. ¹⁵ Uma Laodiceat ep tuptsiwni'yuñqamuy öqalayani, pu Nymphas pīwu, pu put kīyat ep tsotsvalyaqamuyu. ¹⁶ Pu ason uma it tutuvenit añ túnwaye', pay Laodiceat ep Christ aw tōnawtaqamuy amumi put taviyaqw, puma tuwat put añ túnwayani. Noqw puma tuwat umumi sukw tutuvenit taviyaqw, uma putwat añ túnwayani. ¹⁷ Pu uma Archippus aw pañqaqwani: Um tunatyalte', Tutuyqawhqat eñem hihta hintsakniqey aw táviwhqey qaatsáy'makañw aw antsanni. ¹⁸ Nu Paul hapi nāp imay akw it umuy öqalantaqey pēna. Uma nuy sivilawhqat qa suhtokyani. Nam núokwa umumi pitsíwtaa. Nam antaa.

1 THESSALONIANS

1 Nu' Paul it penta. Nu Thessalonicat ep God Itanay aw-nikañw pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ aw tōnaw-taqamuy öqalanta, Silvanus-nikañw pu Timotheus pumuy amumuma. Nam núokwa, pu kwakwha unañwa God Itanay añqw umumi pitsíwtani, pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ añq'ö.

The Life and Faith of the Thessalonians

² Itam sutsep sohsokmuy umuhpe God aw kwakwhatiwisa, itahnawakinpiy añ umuñem yūmosa tūviñti-wiskahkañwo. ³ Uma Itanay God qapēvewnayakahkañw, put aw unañway'yuñqe, put eñem tumalay'yuñqat itam sutsep God atpip put u'nantoyñaya, pu uma Itahtutuyqawhqay Jesus Christ aw yankahkañw qa nañek-nayaqata. ⁴ Pi God umuy namorstaqat uma navoti'yuñwa, aw itah'unañwam itahtupkomu. ⁵ Ura itam umumi lomatuawit yuaatotaqe, qa paysoq lavayhtoti. Oviy pi itam umumi Qahováriwtaqat Hikwsit öqalayay mahtak-nayaqe umuy tuyqawvaya. Noqw itam umumumyaye, umuy tunatyawkahkañw hin yesq, uma itamumi nanapta. ⁶ Noqw ura uma itamumi nanawintivaya, pu Itahtutuyqawhqay aw'i. Ura uma pas pavan kãnan-votyakahkañw, lavayit kwusuya. Nikañw Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy uma pas hinhaqam hahlayhtoti. ⁷ Nihqe öviy sohsoyam Macedoniat pu Achaiat ep tuptsiwni'yuñqam hin yesniqat uma pas nahpe amumi mah-takni'yuñwa. ⁸ Pi Tutuyqawhqat lavayiat umuñaqw pãlõñawhti, qa Macedoniat ep-sa-nit, Achaiat ep'e. Pi yaw uma God qapēvewnayaqw, pam pantaqa sohsovik nanaptiwa. Noqw ya itam pas nãto piw hiñqaqwani? ⁹ Pi pay yaw uma itamuy hin pãs öoyyaqat sinom pas nãp yuaatota. Yaw uma añ hihta pay wutsit tatamhtotat, God pas antsanihqat, qátuhqat aw lasyat, put eñem tumaltivayaqw, pam pantaqa añ ahsupoq yuaatiwa. ¹⁰ Pep pu' uma Jesus, God Tiyat öveqatsit aw nuhtayyuñwniqey yayhnaya. Put hapi God mokiwyu añqw ahoy tãtaynaqw, pam itsívut nãtoniqat añqw itamuy ayo oya.

Paul's Work in Thessalonica

2 Itahtupkomu, uma navoti'yuñqw, ura itam umumiy ökiñqe, qa paysoq tumaltota. ² Pi itam Philippi ep hih-ta añ kũkuyvaqat uma pay navoti'yuñwa. Ura pep sinom itamuy hamañewakw okiwsasna. Noqw itam God aw yankahkañw, put añqw lomatuawit qatuhtusyakahkañw umumi yuaaykuya. Noqw pep hapi piw hakim itamumi rohomhtoti. ³ Ura itam umumi lomatuawit yuaatotaqe, umumi qa atsãtota. Itam suyan un-añway'kahkañw, umuy qa ũnay'totoynaya. ⁴ God itah'unañway añ purimaqa itamumi lomanavoti'ta, itam qaatsáy'wiskahkañw tumalay'wisq'ö. Nihqe pam itamuy lomatuawit yuaatotaniqat aw itamuy oya. Noqw öviy itam put-sa unañwveyanique lavayit yuaatota, nikañw qa sinmuy unañwveyaniquee. ⁵ Pi uma navoti'yuñqw, itam qa hisat haqam hakiy paysoq tayawintota, piw hihta tuñlay'kahkañw nawip'ew hintsatska. God navoti'taqw itam súañqaqwa. ⁶ Pu itam tsokaniwyaniqey umumi qa tuñlay'yuñwa, sen haqawatuy piw amumii. Pay ka as itam Christ ayamatnihqey aw yankahkañw umumi hihta tūviñtotanikahkañw, itam qa panhtoti. ⁷ Itam pãs un-añway'kahkañw umuhpa' hinnumya, tsãkw aw tunatyawtaqat hin put pãsniñwuqat pan'i. ⁸ Pu itam umuy tunatyawyuñqe, pay God lavayiyat qa put-sa umumi mãtatvet, pas nãp umumi não'ya, itam umuy pas kahkaw-nayaqe öviy'o. ⁹ Pi uma u'ni'yuñwa itahtupkomu, ura itam maqsonlalwa, kãnanvotyay; pas pay itam qa haqawat umumi hihta aw tũkwaiwyuñwniqe öviy mimhikqat, pu talõñvaqat añ tumalay'kahkañw, God añqw lomatuawit umumi yuaatota. ¹⁰ Pi uma navoti'yuñwa, pu God piwu, ura itam umuy tuptsiwni'yuñqamuy amuhpa' pãs un-añway'kahkañw, suan hinnumya, pu qa hihta akw tukopaninnumya. ¹¹ Uma pi navoti'yuñqw, ura itam umuy sohsokmuy u'nantoyñaya, pu umuy ökwantota, hakiy naat timuy pantsakñwuqat pan'i. ¹² Nihqe uma as God sinomatnihqey pan hinwisniqat itam umuy ayatiwisa. Pi uma put moñwtunatyayat aw yuñwt, put amum kapt-si'tiwyaniqat pan pam umuñem tunatyawta. ¹³ Noqw öviy itam God aw yūmosa hahlaytiwisa. Kwakwhat pi uma God lavayiyat itamuhpiy nanaptaqe, kwusuya. Pay pam sinot lavayiyatnihqat qa pan uma put kwusuyat, pas pam God lavayiyatnihqat pan uma kwusuya. Pi pam pas antsa God lavayiata. Nihqe pam lavayi umuy añ tuptsiwni'yuñqamuy amuhpa' a'nö tumalta. ¹⁴ Pi úmaa, itahtupkomu, uma hakimuy Judeat ep Christ Jesus añ God aw tōnawtaqamuy amunhtoti. Pi uma nãp umuhsinmuy amuhpiy hihta añ kãnanapta, puma ura Jew-sinmuy amuhpiy panhtotiqat pan'i. ¹⁵ Pi Jew-sinom Itahtutuyqawhqay Jesus nĩnaya, pu pumuy amuñaqw God

lavay'aymuyatuyu, pu itamuy okiwsasna; nihqe puma God qa unañwve hintsatska, piw sinmuy sohsokmuy amuhpewi hōñi. ¹⁶ Pi puma umuy qa-Jew-sinmuy ayo nōñakniqat qa nānawakna. Oviy pi itam umumi lomatuawit yuaatotaqw, itamuy mēwantota. Yan puma qalomáhintsatskaqey aw antsatsna. Is ohi! God itsívuat pumuy amumi pituto; noqw puma sūs hovalniwyani.

Paul's Desire to Visit Them Again

¹⁷ Itupkomu, nu hihsavo umuñaqw wíkiwa; níkañw nu umuy qa suhtoki; nihqe pas nu as okiw umumiqniqey tuwanta. ¹⁸ Panta. Pay as nu qa sūs umumiqniqey unañwti, nūu, Paul. Noqw pay Satan hihta akw nuy uhtañwu. ¹⁹ Ya nu hihta aw unañwvahi'ta? Nu hihta ep himuiwta? Ya nu hihta pihni'ta? Nu umuhpiy hapi Jesus Christ at-pip hahlayhtini, hisat pam pítuniq'ō. ²⁰ Pi nu umuy hapi pihni'ta. Uma hapi ihahlayhpimu.

3 Noqw nu qa añ kuytaqe, òviy pahsat pay hāk nāla Athens ep huruhtiniqey wūwa. ² Nihqe òviy itahtupkoy Timotheus, God tumal'ayayat, Christ añqw lomatuawit ep itamum tumalay'taqat nu umumiq hōna, pam umuy hūrs hoñne', umuhqapevewniy añ umuy òqalaniqat òviy'ō. ³ Pi uma qa haqawa it yan kānanvotpit ep unañwmokniqat itam umuñem nānawakna. Pay pi uma navoti'yuñqw, pay nuñwu itam pan makiway'yuñwa. ⁴ Pay ura itam umumuyaqe, suyan añ tuptsiwni'yuñqam kānanvotyaniqat itam umuy añwu pay āawnaya. Noqw uma nanapta aw antsaniwhq'ō. ⁵ Yaniqw òviy pas nu qa sōwunit, Timotheus umumiq tavi, hinhaqam umuhqapevewniy hintaqat navotniqe òviy'ō, nāp hisat pi tūunatotonaqa sen pay hinwat umuy ūnatonaq, itam haktosa tumaltotaniqw òviy'ō. ⁶ Noqw Timotheus umuñaqw pituhqe, umuhqapevewniy, pu umuhnami'nañway lomatuawva, pu yaw uma sutsep itamuy lomau'ni'yuñqe, as itamumi yórikyaniqey pas nānawaknaqata. Pay itam piw pan umumi yórikyaniqey nānawakna. ⁷ Noqw paniqw òviy'ō itahtupkomu, itam hīhihta añ okiwhinwisqey, pu sōon'iwuyñqey añ suyan unañwtoti, umuhqapevewniy ahpiy'ō. ⁸ Pi pu' hapi pas itam suyan yēse, kurs uma Tutuyqawhqat ep hūrs hoñniniq'ō. ⁹ Itam God aw hinhaqam umuhpe hahlayhtiwisa, itam put aw nānawaknaqw, uma itamuy hinhaqam hahlayhtapnayaqat òviy'ō. ¹⁰ Itam mimhikqat, pu talōñwintihqat añ qanātusi'kahkañw, tūviñtiwisa, umumi yórikyaniqey òviy'ō; nen umuhqapevewniy ep himu qa pasiwtaqat aw antsatsnani. ¹¹ Noqw nam God Itanay, pu Itahtutuyqawhqa Jesus Christ itamuy umumiq pās tsamni. ¹² Itam umumi pas pavan unañway'yuñwa; nihqe uma pan nānami, pu sohsokmuy sinmuy amumi unañway'yuñwiniqat itam nānawakna, piw Itahtutuyqawhqa umuy pan unañwtoynaniqat umuñem tūviñtiwisa. ¹³ Nam Itahtutuyqawhqa Jesus Christ umuñem pan yukuqw, uma Itana God atpip umuh'unañway qa hihta akw hintaqat, pu qahováriwtaqat pan hūrs hoñni, hisat Itahtutuyqawhqa sohsokmuy sinomuy tsamkañw pítuq'ō.

A Life that Pleases God

4 Taay, itahtupkomu, umuy hin hinwise', God unañwveyaniqat itam pay umumi tutaptota. Nihqe òviy itam Itahtutuyqawhqay Jesus aw yankahkañw, umumi pas pañqaqwani: Uma hin hinwisqey pan suyhtsepñwat aw hoytoynayani. ² Pi itam Tutuyqawhqat Jesus ahpiy umumi hin tutaptotaqat uma navoti'yuñwa. ³ Pi yan hapi God umuñem tunatyawta: Uma qahovársqatsit yesniqata, pu uma tokot sokoptotaniqey qe'yanigata. ⁴ Pu uma nānap añ umuhtokoy aw tuyqawvaye', put qa hovalayat, hihtay'yuñwni. ⁵ Uma qa nuvöiwuyñwni, añ qatuptsiwni'yuñqam God qa tuwi'yuñqam pan hinwisqat qa pan'i. ⁶ Noqw qa hak it ep pāvay, sen tupkoy ehpewi qaantini; taq Tutuyqawhqa pan hinwisqamuy sohsokmuy amumi nánaoyhtima. Pay ura itam mohtihqay umumi pañqaqwa; nihqe pan lavayhtoti. ⁷ Pi God itséhee'qatsit qa aw itamuy wáñwayi, pi qahovársqatsit aw'i. ⁸ Paniqw hapi òviy it tutavot qahihtataqa qa sinot tutavoyat qahihtata. Pi God itamuy Qahováriwtaqat Hikwsit máqahqa hapi pas nāp itamumi pan tutapta. ⁹ Pu uma pas nānatupkomnihqey pan nānami unañway'yuñwiniqat soon pas nu piw òviy umuy āawnani. Pi pay uma nānami unañway'yuñqey God ahpiy tutuqayya. ¹⁰ Pu pay suyan pi uma Macedoniat ep tuptsiwni'yuñqamuy sohsokmuy amumi unañway'yuñwa. Noqw uma pas suyhtsepñwat put añ òqawi'wisniqat itam umuñem nānawakna, itahtupkomu. ¹¹ Uma pās yesniqey añ ò'qalyani; nāp umuhtumalay ep namitunatyawwiskañw, umuhmay akw tumalay'yuñwni. Ura pay itam umumi pan tutaptota. ¹² Nen uma qa itamum tōnawtaqamuy amutpik suan hinwisni; pu qa hakiy aw hihta maqaptsi'yuñwni.

The Lord's Coming

¹³ Níkañwo itupkomu, imuy añ tuptsiwni'yuñqamuy so'qamuy amumi hin hiniwhitiniqat nu umuy navotnani, taq ka uma ayam God qa aw yanyuñqamuy amún qahahlayhpit akw māmañuy'ni. ¹⁴ Itam God aw tuptsiwni'yuñwa, Jesus mokq pam put ahoy tātaynaqata. Noqw pan hapi piw pam Jesus ahpiy imuy so'qamuy ahoy yesvanani. ¹⁵ Yan hapi Tutuyqawhqa itamumi lavayhtiqw, itam tuwat umuy āawnayani: Ason Tutuyqawhqa pituqw, itam nāt añ yesqam pas soon so'qamuy amupyeve put ahsawwayani. ¹⁶ Pi God mohpeq hoñviayaat a'nö hiñqawhq, God tötöqpiat tötqiww, Tutuyqawhqa a'nö tsa'lawht pas nāp òñaqw hawni. Noqw pahsat pay mohti ima so'qam Christ aw tuptsiwni'yuñqam ahoy yesvani. ¹⁷ Noqw pu itam nāt yesqam pumuy amumum òmiq

ayave', tokpelat ep Tutuyqawhqat ahsawwayani. Nen itam pahpiy haqahpiy put amum sutsep yesni. ¹⁸ Noqw òviy uma it yan lavayte', umuhqahahlayhpiy añ nānami unañwtavi'yuñwe', na'qalantotani.

Be Ready for the Lord's Coming

5 Nīkañw hísatniqat, pu haqe' qalawmaniqaqat uma pay navoti'yuñwa, itupkomu. Noqw òviy kurs nu hin hihta umuy piw āawnani, pēnee. ² Pi uma pay navoti'yuñqw, hak qa pan tunatyawtaqw, pep hapi pu' Tutuyqawhqat talōñniyat aw suptuni, uyiñwu mihikq ūuytoqat pan'i. ³ Pi sinom pañqaqwani: Pay kwakwhat yēsi-wa, qa haqam hinta, kitotani. Nīkañw suhpahsat pay súlawhtotini, wuhti tihta'niqa tūyay suptsinañwuqat pan'i. Nen puma soon ayo nóñakni. ⁴ Noqw uma pi qatālat añ qa hinnumyaqw, òviy soon pam talōñni uyiñwut an umumi suptuni, itupkomu. ⁵ Pi uma sohsoyam tālat ep sinoiwta. Itam qa tōkilat ep sinoiwta, piw qa qōmawnit ep'e. ⁶ Oviy itam añ tokqamuy qa amún tokni. Itam havivokaliw'kahkañw yesni. ⁷ Pi tokqam mihikq tokñwu; pu honaqkuyit akw hōnaq'iwyuñqam mihikq hōnaq'iwyuñwu. ⁸ Itam qa pan hinnumyat, tālat ep sinoiwtaqey pan yesni; qapēvewnit, pu nami'nañwat akw itahtawitsqay tupki'yuñwani; pu ayo nóñakniqey tunatyawyuñqey qa nañ'ekni'yuñwani. Pam tunatya itamuñem sivavitanaqtsit anta. ⁹ Pi God itamuy qa itsívut aw ökinaniqe òviy itamuy namorsta, pi itam Itahtutuyqawhqay Jesus Christ ahpiy ayo nóñakniqat òviy'o, ¹⁰ Itamuñem mokqat ahpiy'o. Noqw òviy sen itam tayyuñwani, sen tokni'kañw, itam sutsep put amum yesni. ¹¹ Noqw òviy uma nānami unañwtavi'yuñwani; na'qalantotani; pay uma hinwisqey panyuñwani.

Final Instructions and Greetings

¹² Pu úmaa, itahtupkomu, uma hakimuy umuhpa' tumalay'yuñqam Tutuyqawhqat ep umumi moñw'iwyuñqe, umuy u'nantoyñayaqamuy kaptsi'yuñwani. ¹³ Pu uma pumuy amumi unañway'kahkañw, tumalayamuy ep pas pavan hihtay'yuñwani. Uma qa nānami hinyuñwani. ¹⁴ Noqw itam umumi pañqaqwani, itahtupkomu: Uma añ nanañhtuy u'nantoyñayani; añ unañwmokiyuñqamuy amumi unañwtavi'yuñwani; añ qaö'qaltuy öqalayani; sohsokmuy sinmuy amumi wuhkomaqaptsi'yuñwani. ¹⁵ Uma tunatyaltotiqw, qa hak haqam hihta qalolmat ep tuwat hakiy qalomáhintsanni. Pay uma sutsep hihta lolmat añ hinwisni, nānahpaa, pu sinmuy sohsokmuy amuhpaa. ¹⁶ Uma sutsep hahlayyani. ¹⁷ Yūmosa nāwakinwisni. ¹⁸ Sohsok hihta añ kwakwhatiwisni, pi pan God umuñem tunatyawta, Christ Jesus añ'a. ¹⁹ Uma Qahováriwtaqat Hikwsit ūwiwuy antaqat qa tōkayani. ²⁰ Hak Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy yuaataqw, uma qa aw ye'tuqayyuñwani. ²¹ Uma sohsok hihta aw tuwantiwisni; hihta lolmat hūrs ñuy'yuñwani; ²² Pu hīhihta qalolma'e'wakwnihqat qe'yani. ²³ Noqw nam God hakiy kwakwhat unañwtaynañwuqa pas nāp umuy nēñem-sa sutsvo óyahtani. Noqw nam umuhhikwsi, pu umuh'unañwa, pu umuh-toko qa hihta akw hinkahkañw qa hihta ep tukopniwyuñwani, hisat Tutuyqawhqay Jesus Christ pituniq'ö. ²⁴ Noqw God umuy wáñwayhqa pan umuñem yúkuni. Pi pam soon qa lavayiy aw antsanni. ²⁵ Itahtupkomu, uma itamuñem nāwakinwisni. ²⁶ Uma nānatupkomnihqey pan sohsokmuy tuptsiwini'yuñqamuy öqalantotani. ²⁷ Nu hapi Tutuyqawhqat aw yankañw umumi pañqawani: Uma it tutuvenit pas sohsokmuy God sinomuyatuy amumi añ tūñwantotani. ²⁸ Nam Itahtutuyqawhqay Jesus Christ núokwaat umumum yantaa. Nam antaa.

2 THESSALONIANS

1 Nu' Paul it penta. Nu Thessalonicat ep God Itanay aw-nikañw pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ aw tōnaw-taqamuy öqalanta, Silvanus-nikañw pu Timotheus pumuy amumuma. ² Nam núokwa, pu kwakwha un-añwa God Itanay añqw umumi pitsiwtāa, pu Tutuyqawhqat Jesus Christ añq'ö.

The Judgment at Christ's Coming

³ Pay kurs pi itam hin God aw umuhpe qa hahlayhtiwisni, itahtupkomu, pi pam súantaq'ö. Pi umuhqapevewni a'nö öqawi'wisa. ⁴ Noqw öviy itam añqe' God aw tōnawtaqamuy amunawit umuy pihni'yuñwa, uma nā-nakwhani'yuñqat ep'e; öviy pi uma hīhihta añ kānanvotyē' qa nañ'eknayañwu. ⁵ Noqw pas suyan God sinmuy amuñem suan yúkuñwu. Pi uma put moñwtunatyayat hihkay'yuñqey mahtakni'yuñwniqe öviy put ep kānanvotyā. ⁶ Pi God hapi suan tumalay'ma. Noqw hakim umuy okiwsahsanyaqamuy pam tuwat amumi nāoyni, ⁷ Ason hisat Tutuyqawhqay Jesus Christ a'nö hōhōñvituy hoñvia'yatuy tsamkañw ðñaqw mātaktiq'ö. Pep hapi pu' pam umuy kānanvotyāqamuy itamuy enañ nānasuñwnanani. ⁸ Nikañw imuy put qa tuwi'yuñqamuy amumi pam qōhit uwiwitaqat akw nāoyni, imuy Itahtutuyqawhqay Jesus Christ añqw lomatuawit qa aw tuqayvastotaqamuy amumii. ⁹ Puma soon hisat Tutuyqawhqat aw yōrikyani, pu qaan'ewakw öqalayāt aw'i. Yan hapi puma sutsep sivintoyniwyani, ¹⁰ Hisat pam pītuniq'ö. Pep hapi pu' put sinomat put pas hihtatotani; pu sohsoyam put aw tuptsiwini'yuñqam put aw kātayyuñwni. Noqw uma nuhtum pep hoñni. Pi itam umumi lomatuawit yuaatoqaw, uma tuptsiwya. ¹¹ Paniqw öviy itam yūmosa umuñem nāwakintiwiisa. Pay nam Itana God umuy namorstaqa umuy put tīmatnihqey hihkay'yuñqat pan umuy yúkuni. Nam pam öqalay ahpiy umuhlomatu-natyay añ ahsupoq aw antsanni, pu umuhqapevewniy ahpiy umuhtumalayū. ¹² Pahsat pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ natñwaniat umuhpe pas pavan mātaktini; noqw úmawat put amum pas pavan mātaktotini, Itanay God-nikañw pu Tutuyqawhqat Jesus Christ pumuy núokwayāt añ'a.

The Wicked One

2 Noqw Itahtutuyqawhqay Jesus Christ hin pituqw, itam put aw tsovaltiniqat itam put umuy āawnaya, itahtupkomu. ² Noqw uma qa āpiy pay umuhwuwniy ep wiñwhinyuñwniqat itam umumi okiwhiñqawqani. Kurs hak Tutuyqawhqat talōñniat aw pay pitsiwtāqat umumi pañqawhq, uma qa nānaphin wūwantotani, sen hak God Hikwsiyat ahpiy put yuaataqey pañqawniq'ö, sen pam God eñem yuaataqey pañqawni, sen itamuñaqw put pēnit kwúsuhqey pañqawni. ³ Noqw pay qa hak hapi umuy hihta akw ūnatoynani. Pay ason sinom God navotiyat aw a'nö rohomhtivayaqw, hak tāqa qaanhtiput akw tuyqawiwtaqa, maskimiq tūviwniqey öviy tihtiwhqa mā-taktiqw, pep pu' Tutuyqawhqat talōñniyat aw pītuni. ⁴ Pam tāqa hapi pas añ sohsokmuy pas hihtunihqey pan tūñwantiwyaqamuy amuhpa' nāwakintiwyāqamuy amuhpe sus'oveqniñqey nātsotskanani. Nihqey pam God eñem kihut ep qatuptut, pam God-nihqey pañqawni. ⁵ Ura nu nāt umumumnihqey, umuy iit āawnaqat ya uma pay suhtokya? ⁶ Noqw pay ason pas pam tāqa nāp paptsiy ep mātaktiqey aw pahsavoo ahoy ñuy'taqat pay uma navoti'yuñwa. ⁷ Taq i' hak Nukpana pay nanauyve tumalay'ta, it tāqat hisat pītuniqat aw pahsavoo. Noqw pay put ahoy ñuy'taqat pay soon nāt qa ñuy'tani, hisat pam áyoniqey pahsavoo. ⁸ Ason pam áyoniqw, pep pu' i' hak himu qalomátaqa mātaktini. Noqw pay Tutuyqawhqay moañaqw hikwsiy akw put nīnani. Pam qaan'ewakw tālawñway'kañw pite', put haqami hintsanni. ⁹ I' qalomáhintsakqa Satan öqalayāt pasiwkañw mātaktini. Nihqey pam hīhihta kātumalay'tani, pu sohsok hihta wutsit hintsakni. ¹⁰ Pam sohsok hihta qaantsatskiwhqat akw hakimuy súlawhtiniqamuy ūnatoynani. Puma as pi navotit pas antsanihqat qa tsúyaka, pu ayo nóñakniqey qa nānawakna. ¹¹ Yaniqw hapi öviy God puma hihta pay a'tsat tūtuptsiwaniqat pan pumuy unañwtoynani. ¹² Noqw puma sohsoyam maskimiq maspiwyani. Puma pi navotit pas antsanihqat qa tūtuptsiwat, tuwat soq qaan-hintsatskiwhqat añ nāhahlaynaya.

You Are Chosen for Salvation

¹³ Noqw kwakwhat pi uma God lavayiyat pas antsanihqat aw tuptsiwyaqey, Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy kwañw'ewayhtotiqe ayo nõña, pi God pas yayhniwhqat añqawq pay umumi unañway'taqe umuy namorstaq'ö.

Noqw òviy itam yūmosa put aw kurs hin qa hahlayhtiwisni umuhpee. ¹⁴ Kwakwhat pi pam itamuhpiy umuy lo-matuawit āawna; nihqe umuy wáñwayhqe, umuy Itahtutuyqawhqay Jesus Christ amum káptsi'tiwyaniqat umuñem tunatyawta. ¹⁵ Yanta itahtupkomu; òviy uma hūrs hoñni. Nen itam umumi hin lavayhtotiqat, pu itah-tutuveniy akw umumi tutaptotaqat uma hūrs ñuy'yuñwni. ¹⁶ Itahtutuyqawhqay Jesus, God Itanay amum itamumi unañway'taqa, núokway ahpiy itamuy yūmosa wuko'-nañway'yuñwniqat itamuñem pan yuku; piw itamuy hihta lolmat unañwahsi'yuñwniqat pan itamuy unañwtoyna. ¹⁷ Nam pam umuy wuko'-nañwtoyni'tani, uma qaná-nahtsopkahkañw lolmat yuaatotakañw, lolmat tumalay'yuñwniqat òviy'o.

Pray for Us

3 Yantani itahtupkomu. Uma itamuñem nāwakinwisni; noqw Tutuyqawhqat lavayiat añqe' kúrukiwme', sohsovik tuyqawvani, hin umuhpa' tuyqawvaqey pan'i. ² Noqw itam qahopihtuy nukpansinmuy amuñaqwa ayo oyiwtani. Taq qa sohsoyam sinom God qapēvewni'yuñwa. ³ Noqw pay pi Tutuyqawhqay hihta añ pas qaat-sáy'maqa soon umuy qa hūrs hoñnani, pu qalolmat añqw umuy ayo óyani. ⁴ Ura itam umumi hin tutaptotaqat uma añ hinwisqey soon qa yūmosa panwisniqat itam Tutuyqawhqat ep umuy qapēvewnaya. ⁵ Noqw nam uma God aw pas pavan unañway'yuñwe', nakwhani'kahkañw, Jesus Christ nuhtay'yuñwni, Tutuyqawhqay umuy pan unañwtoyna'ö.

The Obligation to Work

⁶ Itam Itahtutuyqawhqay Jesus Christ aw yankahkañw umuy ayalalwani itahtupkomu: Kurs haqawa tuptsiwni'taqey pañqawkañw, itamuñaqwa hin lavayit òmahtaqey qa añ hinmat, soq naönhqatuqwa, uma qa put a'puñalyani. ⁷ Pi uma itamuy hinyaqwa panyaniqey navoti'yuñwa, ispi itam umumum yesqe, qa paysoq hinwisq'ö. ⁸ Piw itam qa haqam hakiy nōvayat paysoq nōnova. Itam qa pan hinyuñwt, tōkilat añ-nikañw pu tälö' tumalat añ maqsonlalwañwu, pas pay qa haqawat umumi tūkwaiwyuñwniqey òviy'o. ⁹ Yantsak-wisa ítamu. Itam qa paysoq umumi tunöstuñlay'yuññwu, pay as pi itam put makiway'kahkañwo. Nikañw itam hinwisq, pay uma piw itamun yesniqat òviy itam pay apiiwyuñwa. ¹⁰ Suhpan ura itam nāt umumumyaqey yan umumi tutaptota: Pay qa tumalay'taqa piw qa nōsmantani. ¹¹ Taq itam nanaptaqwa, yaw haqawat umuhpe qa hihta hintsatskañwu, qa tumalay'yuññwu; nihqe qa nāp hihta himuy añ sus'itsyañwu. ¹² Noqw òviy itam Itahtutuyqawhqay Jesus Christ aw yankahkañw, hakimuy añ panyuñqamuy ayatote', u'nanayani: Uma pās yeskahkañw, tumalay'yuñwe', nāp umuhnovay nōnovayani. ¹³ Noqw úmawat itahtupkomu, uma lolmat hintsatskaqey añ qa òönani. ¹⁴ Ason kurs haqawa it tutuvenit ahpiy itahlavayiy aw qa tūqaytaqwa, uma aw tunatyaltote', qa a'puñalyani, noqw pam hamanhtini. ¹⁵ Nikañw uma put qa tuwqay'yuñwt, pas umuhtupkoynihqat pan u'nanayani.

Final Words

¹⁶ Noqw nam Tutuyqawhqay hakiy kwakwhat unañwtoynañwuqa pas nāp yūmosa umuy kwakwhat unañwat maki'tani, añ ahsupoq'a. Nam pam sohsokmuy umumum hinmani. ¹⁷ Nu' Paul hapi pas nāp imay akw umuy öqalaqe, pēna. Yan hapi nu sohsoq itutuveniy tuvoylata. Nihqe òviy hapi nu pēna. ¹⁸ Nam Itahtutuyqawhqay Jesus Christ núokwaat sohsokmuy umumum yantaa. Nam antaa.

1 TIMOTHY

1 Nu Paul Jesus Christ ayaatnihqa it penta. God itamuy ayo ðoyhqa hapi nuy ayata, pu Jesus Christ Itahtutuyqawhqa aw itahtaqa'nañwa pīwu. ² Nu Timothy öqalanta. Um qapēwewnit ahpiy itii. Okiw nam Itana uñ ökwalnit, núokwat, piw kwakwhat unañwat máqani, Jesus Christ Itahtutuyqawhqaqay ámuma.

Warnings against False Teaching

³ Ura nu Macedoniat aqwniqe pay um hāk Ephesus ep huruhtiniqat ūmi pañqawu. Nen um haqawatuy mēwaqw, puma qa hihta alōñöt sinmuy tutuqaynayani. ⁴ Pu hīhihta tūtuwutsit qa aw unañwtavi'yuñwni, pu haqaw sinototiqat qa haqami so'taqat lavayit aw'i; taq soq pam nānap hin wuwnit tumalay'kañw, añwu qapēwewnit ahpiy pās unañwat yēsiwhqat qa put tumalay'ta. Noqw ðviy um pumuy mēwani. ⁵ Um añ tuptsiwni'yuñqamuy öqawhtoyaniqat ðviy nu uñ pan ayata. Um pantsakq, pumuy unañwaam qa hihta akw itséheei-wyuñwni; piw qa hihta qalomáhintsakpit navoti'yuñwni. Puma pas antsa God aw tuptsiwni'kahkañw, pas antsa put aw unañway'yuñwni. ⁶ Taq haqawat as it tūtutuqaynayay, put añqw lasya, pu pay hihta an'ewakw yuaatitaya. ⁷ Puma God tutavoyat sinmuy tutuqaynayaniqey tuñlay'yuñwa; piw pas qananahtsopkahkañw yuaatota; nikañw hihta tutuqaynayaqey qa pas antsa mātsi'yuñwa. ⁸ Noqw pay pi itam navoti'yuñqw, God tutavoat lolma, hak suan akw moñwasniq'ö, ⁹ It navoti'yuñqee: Pi pam himu mewnitutavo haqam suan hinwisqamuy qa pumuy amuñem taviwa, pi qaanhinwisqamuy amuñemi-hakimuy qa tuqayvastotaqamuy amuñemi, piw hihta qa kaptsi'yuñqamuyu, pu qalomáhintsatskaqamuyu, pu God aw qa tunatyaltotiqamuyu, piw hihta pas āant-sawat hoyalantotaqamuyu, namuy, sen yumuy qōyantotaqamuyu, pu tuqwyantotaqamuyu, ¹⁰ Pu tuskapqatsit añ hinwisqamuyu, pu tahtaqt tahtaqtuy amumum nāhahlayyaqamuyu, piw tūuyiñwyaqamuyu, pu a'tsatuyu, pu pas qaatsátotaniqey pañqawwat atsátotaqamuy amuñemi. Noqw hak suan tutuqayhpi qa an hinmaqat pay mewni piw put eñem taviwa. ¹¹ Pam tutuqayhpi lomatuwawit qaöwíhintaqat amum súnanta, it lomatuwawit God ahpiy inumi mātaviwhqat ámuma. Nam pam sūtsep tayawintiwa.

Gratitude for God's Mercy

¹² Nu Itahtutuyqawhqaqay Jesus Christ pas hahlayi. Kwakwhat pi pam nuy qa atsat hinmaqat pan inumi tuptsiwhqe, nu put eñem tumalay'taniqat aw nuy ayata, pu piw nuy öqalmaqa. ¹³ Ura nu hisat put aqw hiñqawlawhqe, put sinomuyatuy okiwsahsana, pu nu pumuy qalomáyuaatañwu. Nikañw nu nāto qa tuptsiwni'taqe ðviy hihta hintsakqey qa navoti'ta. Noqw ðviy Tutuyqawhqa nuy ökwatuwhqe, ¹⁴ Núokway nuy qaöwímaqa; nihqe nuy pan unañwtoynaqw, nu Jesus Christ aw tuptsiwe' pas pavan put aw unañway'tani. ¹⁵ Noqw i' yan lavayi pas antsaniqw, tatam sinom sohsoyam put kwusuyani: I' Christ Jesus qaanhinwisqamuy ayo óyaniqey tūwaqatsit aw pítuhqata. Noqw nu' hapi qaanhinwisqamuy amuñaqw pas mohpeqa. ¹⁶ Nikañw pay Jesus Christ yaniqw nuy ökwatuwa, pam inuhpiy mohti wuhkomaqapsiy mahtaknaniqey ðviy'o. Noqw yahpiy haqahpiy sohsoyam put aw tuptsiwyaqam qatsit qa so'taqat himuy'vayaniqey navoti'yuñwni. ¹⁷ God hapi sutsep Moñwi, qa mokñwuqa, qa taymataqnihq, piw pam-sa hapi sūka suyan unañwtalwuñni'ta. Nam pam sutsep aqwhaqami kaptsi'tiwaa, piw tayawintiwa. Nam antaa. ¹⁸ Taa, itii Timothy, ura hakim tuptsiwni'yuñqam uñ hinhtiniqat añwu pay yuaatota. Noqw ðviy nu uñ it ayatani: Um God eñem hihta qalolmat aw rohommani. ¹⁹ Um qapēwewnit añ hinmani; kurs himu haqam qalomáhintaqaw um uh'unañway ep navote', qa pantsakni. Taq haqawat qa pan hinwisqe, tuptsiwniy ayo yukuya. ²⁰ Ura Hymenaeus piw Alexander panhti. Noqw ðviy nu pumuy Satan aw mātavi, puma pāpu God aqw qa hiñqawniqey tuwi'vaniqat ðviy'o.

Church Worship

2 Noqw ðviy nu yan ūmi lavayhtini: Itam sohsokmuy sinmuy amuñem mohti pas okiwhitiwisni, nāwakinwisni, pu amuñem aw hihta tūviñlalwani, amuñem aw kwakwhalalwani, ² Tis ðviy añ pas momñwituy, pu añ öqalat pasiwyuñqamuy amuñemi. Nen itam sutmakiwtaqat pās uyiwwaqtat qatsiyesni, pās tunatyawkahkañw, qa atsáy'kahkañwo. ³ Pi yan itam suan hinwise', God itamuy ayo ðoyhqaqat unañwveyani. ⁴ Pam sohsokmuy sinmuy ayo nóñakniqat nāwakna, pu put lavayiyat pas antsanihqat tuwi'vaniqata. ⁵ Pi God hapi pas sūkaa. No-

qw God pu sinmuy amuhtsave wúnuhqa pas sūkaa, i' taqa, Christ Jesus. ⁶ Ura pam sohsokmuy sinmuy mātap-niqe ōviy nātavi. Piw tuwaniyat aw pituqw, pam nuhtuhpa' navotniwa. ⁷ Noqw ōviy nu put aw lavaytaviwa, pu ayaiwtaniqeyu. (Nu hapi Christ atpip pas súañqawu; nu qa atsálawu.) Nu imuy qa-Jew-sinmuy amumi ayatiwa, pumuy lomatuawit aw tuptsiwye', lavayit pas antsanihqat añ hinwisniqat pan pumuy tutuqaynaniqe ōviy'o. ⁸ Paniqw ōviy sohsovik tahtaqt may qahováriwtaqat akw ōmi māvuyawkahkañw, God aw nāwakintotaniqat nu nāwakna, qa itsívuiwkahkañw, pu piw qa pēwewni'kahkañwo. ⁹ Pu pay amún piw ima momoyam hamanay'kahkañw, pās unañway'kahkañw, yūyahiwani; pu hihta pas a'nō hihkay'taqat yūyahniqey qa pan tunatyawyuñw-sikavalasivata, pu pearls piwu; pu qa hihin hōmiy aw yuykuyani, pas pay pumuy piptsan-totaniqat ōviy'o. ¹⁰ Puma qa panyuñwt, lomahintsakpiy akw namtakni'yuñw. Pi pam pantaqa momoymuy God pas kaptsi'yuñqamuy sūamuhpee. ¹¹ Pay wuhti qahinñqawkañw, okiw unañway'kañw, God lavayiyat nanatuwnamantani. ¹² Pu wuhti tūtutuqaynaniqat nu qa nakwha, pu tāqat aw moñw'iwamantaniqata; pay pam qa hiñqawlawmantani. ¹³ Pi Adam mohti yukiwa; noqw añk pu' Eve yukiwa. ¹⁴ Pu Adam atsat qa tuptsiwa; pi wuhti ūnatoyniwhqe, mewnit ep qaanhti. ¹⁵ Nikañw pay kurs pam puwsuñway amum namiyukit qa hovale', nāmi unañway'te', suan qatsit añ pās hinme', pam tiylawhqe añ ayo yámakmantani.

Leaders in the Church

3 I' hapi pas antsa: Hak God sinomuyatuy amumi tunatyawtaniqey tuñlay'taqa lolmat tumalat tuñlay'ta. ² Taay, noqw i' hapi hak God sinomuyatuy amumi tunatyawtaqa pas qa hihta ep tukopniwtamantani; sūkw wuhtit kōñaatmantani; nāmi tunatyaltimantani; pasi'nañway'tamantani; lomahintsakmantani; kiy ep sinmuy ōoyhtimantani; sinmuy tutuqaynaniqey tuwi'tamantani. ³ Honaqkuyit qa hihikwani; qa a'nō unañway'tamantani; sivat qa nanaqashintamantani; qa suy'tsiptimantani; qa a'nō hiñqawnummantani; qa nāp hihta himuy qa tuñlay'tamantani; ⁴ Kiy ep yesqamuy suan oyi'tamantani; timuy amumi tuyqawi'tamantani; pu timat nay kaptsi'yuñwmantani. ⁵ Puyaw hak haqam kiy ep yesqamuy suan oyi'taniqey qa tuwi'taqa tis pam hin God sinomuy-atuy oyi'tani? ⁶ Qa puhutuptsiwhqamantani; taq nāp hisat ka pam kwivi'nañwtiqw, God put eñem qalolmat yúkuni, pam Nukpanat eñem hin yúkuhqe pan'i. ⁷ Pu ōviy piw pam qatuptsiwni'yuñqamuy amuhpiy aw lo-manavotiwamantani; taq nāp hisat sen hak hihta ep put ōvelantaniqw, pam Nukpanat hūwiyat aqw pákini.

Helpers in the Church

⁸ Pu ima añ tu'sawni'yuñqam piw amún pasi'nañway'yuñwani; qa neveyuaatotani; honaqkuyit qa hihikwyani; sivat qa nanaqashinyuñwani. ⁹ Unañway pasiwkahkañw, hihta as tupkiwtañwuqat itam tutuqayyaqw tuptsi-wyaqey ñuy'yuñwani. ¹⁰ Pu ason piw ima mohti aw pohtiwamantani; nen kurs qa hihta akw hinyuñwe', pahsat pu tu'sawni'taqat qeniyat ep hoñvamantani. ¹¹ Pu ōviy pay nōmamat piw amún pasi'nañway'kahkañw yesni; qa kokoliyawhtni; suyan unañway'yuñwani; sohsok hihta añ qa atsáy'wiskahkañw hinwisni. ¹² Pu tu'sawni'taqa sūkw wuhtit kōñaatmantani; timuy, pu kiy ep yesqamuy suan pās oyi'tamantani. ¹³ Pi ima suan tu'sawni'yuñqam pas kaptsi'tiwyañwu; piw Christ Jesus aw tuptsiwnit qanahtsopkahkañw yuaatotani.

The Great Secret

¹⁴ Noqw pay hisnen nu qa pas hisattiqw ūmiqniqey wūwankañw, tīt ūmi penta. ¹⁵ Nikañw kurs nuy qa itsniqw um God sinomuyatuy amuhpa' hin hinnumniqey navoti'tani; puma hapi God qátuhqat aw tōnawtaqamu. Puma God lavayiyat pas antsanihqat makiway'yuñqe, put ōmi ñuy'yuñwa. ¹⁶ Pi itam God pas kaptsi'yuñwa, hihta as tupkiwtañwuqat pas antsa qaöwihintaqat ñuy'kahkañwo, it'a:

Sus'ōqaltutuyqawhqa tokoy'vaqe namtakna;
 God Hikwsiat put qahováriwtaqat pan nuhtumi mahtakna;
 God hoñviaymat put tuway'numya.
 Sopkawtaqamuy sinmuy amumi pam yuaatiwa;
 Pu tūwaqatsit ep sinom put aw tūtuptsiwa.
 Pam ōmiqatsit aw wīkiwhqe, pep kaptsi'tiwa.

False Teachers

4 Noqw Qahováriwtaqa Hikwsi hapi pas suyan pañqawu, yaw haqami so'ñwamiq haqawat tuptsiwnit añqw lasyaniqata. Nen hakimuy nukpanhihikwsimuy akw tuyqawiwkahkañw, tūunatotoyñayaqamuy amumi puma tuqayvastotani, pu qasuan tutuqayhpiyamuy aw'i. ² Ima pan tūtutuqayñayaqam God aw tuptsiwni'yuñqey atsáy'kahkañw pañqawani; nihqe soon puma qaanhtotiqey unañwpeq navoti'yuñwani. ³ Piw puma hak haqam nōmataniqat, piw puwsuñwtaniqat tūmewantotani, pu hihta nōsiwhqat nōnovaniqata. Noqw pay God hapi nōsiwhqat yuku. Noqw ima tuptsiwni'yuñqam, pu God tunatyayat pas antsanihqat navoti'yuñqam

hahlaykahkañw put ömalalwani. ⁴ Pi sohsoy himu God ahpiy yukiwtaqa hapi lolma; noqw öviy soon himu ayo yukiwni, hak put tsúyakniniqö. ⁵ Pi pam God lavayiyat akw pas hímuniwhtiñwu, pu nāwakinpit akw'a.

A Good Servant of Christ Jesus

⁶ Pay um ñit yantaqat tuptsiwni'yuñqamuy u'nantoyne', um Jesus Christ eñem suan tumalay'tani, itahtuptsiwniy ahpiy lavayit akw öqawi'kañwo, pu suan tutuqayhpit añ hinmaqey akw'a. ⁷ Nikañw um añ an'ewakw tū-tuwutsit, pu momoymuy lavaysaskwiyamuy qa aw unañwtavi'tani. Lolmat qatsit añ um nāö'qawnani. ⁸ Hak wáriktuwanlawhqa pay hihsavo put akw moñwvastiñwu. Noqw pay hak God pas káptsi'taqa hapi put sutsep akw a'nö moñwvasñwu, it qatsit ep'e, pu qatsit nātoniqat ep pīwu. ⁹ I' lavayi pas antsaniqw, tatam sinom sohsoyam put kwusuyani. ¹⁰ Pi itam paniqw maqsonlalwakañw, itamumiq hīhiñqaqwaqat ep nakwhani'yuñwa, ispi itam God qátuhqat aw yanyuñqe öviy'o. Pam hapi sohsokmuy sinmuy ayo öoya, tis pi öviy imuy tuptsiwni'yuñqamuy. ¹¹ Iit um nuhtumi tutaplawni, put tūtutuqaynani. ¹² Qa hak hapi ūmi qa kwañwátaytani, um nā-to tsākwnihqat ep'e. Noqw um hapi nahpe imuy tuptsiwni'yuñqamuy hin hinyuñwniqat amumi namtakni'tani. Um pās yuaatani; um pās hinmani; um nuhtumi unañway'tani; um pasi'nañway'tani; um tuptsiwnit añ hinmani, pu kwañw'ewakw qatsit añ'a. ¹³ Um nuy hisat aw pítuniqat aw pahsavo nuhtuni tutuvenit añ túñwantaniqey aw unañwtavi'tani, pu tūökwaniqeyu, pu tūtutuqaynaniqeyu. ¹⁴ Um hihta nahpe uhmakiway qa tatami'tani; pam hapi pantaqa ura wukw'a'yat ūmi matyawkahkañw, hin hintaniqat lavayhtotiqat ahpiy ūmi noiwa. ¹⁵ Um ñit aw wūwantamantani; um awsa yuki'tani; noqw uñ öqawi'maqw, pam sohsokmuy amumi mātaktini. ¹⁶ Um nāmi tunatyawtani, pu tutuqayhpit aw'i. Um yūmosa panme' hapi ayo nātavi'mani; pu ūmi tūqayyuñqamuy piw ayo óyani.

Responsibilities toward Believers

5 Hak wūkw qa qöhqöyat, naynihqat pan aw pās yuaatamantani; pu pay añ qa wūwukwmuy uhtupkomni-hqat pan'i, ² Pu añ wūwukwmuy momoymuy ūñumnihqat pan'i, pu pay qa wūwukwmuy uhsiwanmihqat pan'i, qanānaphin wūwankañwo. ³ Pu um añ koñnalvutuy pas antsa nanalvutuy káptsi'tani. ⁴ Kurs haqawa koñnalavu tímuy'taqw, sen mómu'y'taqw, pay puma tuwat put pāsye', kiy aw wikye', pep tavi'yuñwmantani. Yan puma God unañwveyani. Pi pam añ tuptsiwni'yuñqamuy amumi put tuñlay'ta. ⁵ Noqw i' hapi pas antsa nalqatqa God aw yankañw, mimhikqat, pu talöñwiwmaqat añ yūmosa put aw okiwhtimañwu, pu nāwakinmañwu. ⁶ Nawus pi koñnalavu kwañwáewhqaqatqa nāt as taykañw pay soñawnen mokpuniñwu. ⁷ Yan um pumuy amumi hiñqawmaq, puma qa hihta akw hinyuñwni. ⁸ Kurs haqawa sinomuy hihta akw yesniqat amuñem qa hintsake', tis pi öviy pas amum ki'yuñqamuy amuñem pam qa pantsake', pam hapi tuptsiwniy ayo yuki'tani; nihqe qatuptsiwni'taqat epnihqe pas qa súantani. ⁹ Pu i' hak koñnalavu payhp sunat yahsañwni'taqa pas sūs puwsuñwtaqw, pay um púmuy-sa koñnalvutuy pan pohtoylani'tani. ¹⁰ I' hak pan pohtoylaniwhqa hapi hihta lolmat hintsakqey akw aw navotiwamantani, timuy suan wuñwnaqa pīwu, hakimuy kiy ep pās öoyhqe, pu God sinomuyatuy kukyamuy pāhomhqe, pu hihta akw okiwhinyuñqamuy ep amumi unañwtapqee, pu hihta lomahintsatskiwhqat añ ahsupoq añ hinmaqee. ¹¹ Nikañw um añ momoyhoymuy koñnalvutuy pay qa nakwhani, taq puma Christ qa hihtatote', pahsat puwsuñwtotaniqey unañwtotiñwu; ¹² Nen qaanhtotiñwu, moti-vasiwniy ayo yukuyañwuniqee. ¹³ Puma pantote', qa hihta hintsatskat, panis tuwat kīnawit yuñtinumyañwu. Pu puma qa panis panyuñwt, hīhihta yuaatotañwu; qa nāp hihta himuy añ sus'itsyañwu, pay as hihta qa yuaatotanikañw soq pantsatskañwu. ¹⁴ Paniqw öviy nuyniqw puma puwsuñwtote' tiy'ooyani; nen kiy, pu timuy amumi tunatyawyuñwni. Noqw sinom amumiq hiñqaqwaqam pāpu qa hiñqaqwani. ¹⁵ Taq haqawat pay Satan aw lasya. ¹⁶ Kurs haqawat tāqat sen wuhtit tuptsiwni'taqat ahpiyviat koñnalvutiqw, pay pam put aw unañwtavi'tani; noqw God aw tōnawtaqam qa pumuy amumi enañ tūkwaiyuñwni. Nen puma añ pas qa atsat nanalvutuy amumi unañwtavi'yuñwni. ¹⁷ Pu ima añ wukw'a'yat pas suan nuhtumi tunatyawyuñqam pas pavan káptsitiwyani, tis öviy God lavayiyat yuaatotaqamu, pu tūtutuqaynayaqamu. ¹⁸ Pi ura tutuvenit añ yan pey'ta: Um wākasit söhövosit muritaqat motsóvuat qa sommantani, kita; pu piw yanwata: Pay tumalay'taqa ahsatiy hihkay'tañwu, yan'i. ¹⁹ Pu um wukw'ayat hihta qalománeveltoynayaqw, put qa kwúsumantani, ason pas löyöm sen pahyomhaqam put pas suyan navoti'yuñqey pañqaqwaqw, pu' um aw tuwantamantani. ²⁰ Pu añ qaan-hintsatskaqamuy sinmuy sohsokmuy amutpip u'nanamantani; noqw ahpiy sinom tsātsawnamantani. ²¹ Nu hapi God, pu Itahtutuyqawhqaqay Jesus Christ, pu pas namorstiwayaqamuy hoñvia'yatuy amutpik ūmi pas pañqawni: Um hapi qa hakiy sūkw-sa pas hihtay'kañw, yan hinmani, qa sūkw-sa eñem tunatyawkañwo. ²² Pay um qa pas hakiy God tumalay'at aw suhpanamantani, sen um qa pas aw hin suyan navoti'tee. Taq ka pam qaanhinmaq, sinom uñ añvaiwtaqat wūwayani. Um nāmi tunatyawte', suan hinmani. ²³ Pay um pāpu qa küyit-sa hīhikwt, pay hisaq wine hikwmantani, uhponoy qa kwañwáhintañwuniqw öviy'o; pi um piép hinhtiñwu. ²⁴ Haqawatuy qaantsakpiam yep qatsit ep susmataqtiqw God amuñem qalolmat yúkuniqw, pam pay navotiwta. Noqw pay

haqawatuy qaanhintsakpam tupkiwuyñwa; nikañw ason hin yukiltiniqat aw pituqw pep pu' sohsoy mātaqtini. ²⁵ Pu pay òviy piw pan haqawatuy lomahintsakpam añwu pay mātaqya, pu ahpiy pay qa mātaqyaqa soon qa nāto mātaqtini.

6 Pu ima añ tūtuwikt, moñwímuy hapi ahsupoq hihta añ kaptsi'yunñwi; noqw qa hak God, pu put tutuqayhpiyat hinwat òvelani. ² Pu ima añ tuptsiwni'yunqamuy moñwímuy'yunqam pay soq pi pumuy tuptsiwni'yunqam pumuy qa hihtay'yunñwiqey qe'yani. Puma qa panyunñwt, amunem suhta'ewkahkañw, tumalay'yunñwi, it añ wūwankahkañwo: Ima pumuy akw moñwvasyaqam pay pumuy amún God aw tuptsiwni'yunqam put aw unañwamatu.

False Teaching and True Riches

Iit yantaqat um tūtuqaynakañw, añ òkwhantani. ³ Haqawat ka it tutuqayhpit súantaqat qa nānawaknani. Noqw it tutuqayhpi Itahtutuyqawhqay Jesus Christ lavayiyat ahpiynihqey itamuy hin Christ an yesniqat itamuy tutuqayna. Noqw puma put tutuqayhpit ayo yukuyat, hihta alòñòt tūtuqaynayani. ⁴ Puma pi kwikwivitnihqey qa hihta navoti'yunñwa. Panis tuwat haqam nāñwuy'yunñwiqey, pu lavayit pas hin lavaytanigey-sa tunatyawuyunñwi. Noqw put ahpiy hakim hihta ep qa tsuyhtiñwu; pu nāñwuy'yunñwu; nānamiq hiñqawñwu; nāismaqas'iwyunñwu. ⁵ Puma qalomáwuwni'yunqey, put ép nāñwuy'yunñwu; piw hihta pas antsanihqat qa navoti'yunñwa. Púmuyniqw hak God pas kaptsi'taqqa qa hihta rūrumnaniqey ep hahlayni. Pumuy panyunqamuy um añqw áyoni. ⁶ Noqw hak God pas kaptsi'taqqa hihta himuy'taqey ep nakwhani'taqqa pas antsa hahlayni. ⁷ Pi itam qa hihta yanakahkañw, it qatsit aw òki; nihqey òviy itam qa hihta hinkahkañw, yanqaw ahpiyyani. ⁸ Pay itam nòsiwhqay'kahkañw yuwsiyunñwe', put ep nakwhani'yunñwi. ⁹ Taq ima añ káhaktotiniqey nānawaknaqam unahheppit hūwit antaqat aw òkiñwu; pu hīhihta an'ewakw qalomátunatyawuyunñwa. Noqw put akw sinom nāhōvalayey', súlawhtiñwu. ¹⁰ Pi hak sīvat pas hihtay'te' sohsoy hihta qalomáhintsakpit aw unahewiñwu. Put hapi haqawat nānawaknaqey, qapēvewnit añqw lasya; nihqey hīhihta qahahlayhpit akw nāsòskwiyaqey, nātuhotota.

Personal Instructions

¹¹ Noqw ūm'i, um God tumal'ayaata, pay um iit yantaqat ayo yukitani. Um Christ an suan hinmaqey añ ò'qalni, qapēvewnit añ hinmaniqeyu, nuhtumi unañway'taniqeyu, qa its hin unañwtiniqeyu, okiw'unañway'taniqeyu. ¹² Um itahtuptionsiwniy òviy hihta qalolmat aw rohommani. Um qatsit qa so'taqat ñuy'tani; put aw um wāñwayniwa, um wūhaknihqamuy sinmuy amutpip God aw tuptionsiwni'taqey pañqawhqe. ¹³ God hapi sohsoy taytoy-nañwuqa ūmi tayma, Christ Jesus ámuma. Ura pam Pontius Pilate atpik suan namtakna. Noqw òviy pumuy amutpip nu ūmi pas pañqawni: ¹⁴ Um uhtumalmakiway suan hinhtini. Hisat Itahtutuyqawhqay Jesus Christ mātaktiniqat aw pahsave qa hak un hihta ep tukopnani. ¹⁵ Pi hisat aw pituqw, pam namtaknani, God put enem tokiltaq'ò. Pam hapi Sus'òqalanigey, pas kaptsi'iwqhāt sohsoyam navoti'yunñwi. Pi pam hapi sinmuy moñwímuyatuy amumi Moñwi, piw pumuy tutuyqawhqayamuy amumi Tutuyqawhqay. ¹⁶ Pam sūka pas qa mokñwu, pas suyan tālat ep ki'ta; noqw soon hak put aw pítuni; kurs hin hak haqam put aw yórikni. Nam sohsoyam yūmosa put kaptsi'yunñwt, put-sa òqalay'taqat pañqawwani. Nam antaa. ¹⁷ Um yep qatsit ep hihta a'nò himuy'yunqamuy amumi pañqawhq, puma qa pas hihtunigey namiwuwantotani; pu káhakiwuy pay kurs hin-taniqat qa aw yanyunñwt, God qátuhqat aw yanyunñwi, itamuy hihta añ nāvokawintaniqat òviy itamuy sohsoy hihta qa òwíhuylawhqat aw'i. ¹⁸ Nen puma hihta lolmat hintsatske', hihta qa kahkawnayat, tūhuytotaniqey suhta'ewyani; nen lomatumalay ahpiy káhak'iwyunñwi. ¹⁹ Nen hisat aw talòñvaniqat añwu aw hihta qa hinhtinñwuqat nenñem waranhtote', qatsit qaso'taqat himuy'vayani. ²⁰ Pas aw iunañwa Timothy, um hapi hihta ūmi noiwhqat aw tunatyaltini. Nen nukuslavayit, pu an'e'wakwlvayit qa aw unañwtavi'tani. Piw himu navoti itahtuptionsiwniy amum qa súnantaqat um qa aw hintsakni, pam pi pay qa pas antsa navoti. ²¹ Noqw haqawat put aw lasyat, itahtuptionsiwniy tatamhtota. Nam Jesus Christ núokwaat umum yantaa. Nam antaa.

2 TIMOTHY

1 Nu' Paul, God tunatyayat ahpiy Jesus Christ ayaatnihqa it penta, it qatsit itamumi awiniwtaqat Christ Jesus ahpiynihqat tūaawnaniqe òviy ayaiwtaqa. ² Nu itiy pas aw iunañway Timothy òqalanta. Nam okwálni, núokwa, pu kwakwha unañwa God Itanay añqw ūmi pitsíwtaa, pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ añq'ò.

Thanksgiving and Encouragement

³ Pas nu God aw hahlayhtima ítii. Put hapi nu pas suyan unañway'kañw tumalay'ta, inamuy hin hinhtotiqat pan'í. Nu yūmosa inawakinpiy añ un'nantima, mimhikqat, pu talòñwintiwqhata añ'a. ⁴ Okiw ura um pakmu-muñwuniqw, nu put u'ni'taqe pas nu as ūmi yórike' hahlayhtiniqey okiw nāwakna, ⁵ Pas ura um pas antsa qapēwewni'taqw nu put u'ni'taqe òviy'ò. Pay ura uhso Lois piw qaòwítuptsiwni'ta, pu uñu Eunice píwu; noqw pay òviy um soon piw qa pantani. ⁶ Noqw òviy nu nāt piw un'nanani. Ura nu ūmi matyawhq, um God añqw hihta kuwahtiput makiwa. Taay, um put kuwahtiput apitoyni'te' put akw moñwvasni. ⁷ Pi God Hikwsiy itamuy máqahqe, itamuy maqaswuwni'yuhwiniqat qa pan itamuy unañwtoyna. Pi Hikwsi itamuy òqalat, nami'nañwat, pu pas suyan wuwnit maqa. ⁸ Noqw òviy um Itahtutuyqawhqay nuhtumi yuaataniqey qa hahmanni, pu piw nuy put eñem sivilawhqata. Um lomatuwawit yuaataniqey ep kānanvotqey añ nakwhani'tani; sam pi um God òqalay-at akw put añ kuyvani. ⁹ Pi pam hapi itamuy ayo oya; nihqe itamuy suan hinwisniqat òviy itamuy wáñwayi, itah-hintsakpiy qa òviynit, nāp tunatyay, pu núokway ahpiy'ò. Pi pam tūwaqatsit nāt qa yukut, pay pepeq it Christ Jesus añ itamuy núokway máqaniqey yuku. ¹⁰ Níkañw pas yepehaq pu' itamuy ayo óyahqa Jesus Christ pítuqhqe mokiwuy òqalay-at súlawtaqw, God itamuy hin ayo óyaniqey tunvotna, lomatuwawit ahpiy'ò; ¹¹ Nihqe nuy ay-ataqe, put lavayiyat yuaataniqat aw nuy tavi, imuy qa-Jew-sinmuy tutuqaynaniqata. ¹² Noqw put pantaqat òviy nu yāyan hihta añ kānanvota. Níkañw pay nu qa hahmana; pi nu hakiy aw tuptsiwhqey suyan navoti'ta; nihqe nu put aw hihta mātapq, pas kurs hin pam hisat pítoniqey qa aqw pahsavo put aw tunatyaltiniqat nu qapēwewna. ¹³ Nuy hin lavayit suan tūtutuqaynaqat um u'ni'kañw, pan tūtutuqaynani Christ Jesus qapēwewnakañw, put aw unañway'kañwo. ¹⁴ Pi Qahováriwtaqa Hikwsi itah'unañwpeq qátuhqa ūmi hihta pas hihkay'taqat kuwahti. Taay, um put pās aw tunatyawkañw tavi'tani. ¹⁵ Noqw it pay um navoti'ta: Ima Asiat añqwayaqam sohsoyam nuy mātatvet, nuy tatamhtota. Noqw i' Phygellus, pu Hermogenes puma nuhtuma. ¹⁶ Pas pay Tutuyqawhqay okiw Onesiphorus ep kivituy òkwatuwni. Kwakwhat pi pam qa sūs inumi unañwtavi; nihqe nuy qa hahmana, nāmahin pi nuy sivikive pakiwtaq'ò. ¹⁷ Nihqe òviy ura pam Rome epnihqe, nuy pās hepqe tuwa. ¹⁸ Pu ahpiy pay Ephesus epeq hihsa'haqam hihta añ inumi unañwtapqat pay um put pās navoti'ta. Okiw nam Tutuyqawhqay pite', put òkwatuwni.

A Loyal Soldier of Christ Jesus

2 Noqw òviy'ò ítii, um núokwat Christ Jesus ahpiynihqat akw ò'qalni. ² Ura nu kaysiwqhagamuy tutuqaynaqw, um pep inumi tūqayta. Um put hapi tuwat hakimuy qa paysoq hintsatskaqamuy amumi mātapq, puma put tuwat tūtutuqaynani. ³ Um Christ Jesus eñem kānavotpit añ kuytani, solāwat qa hihta tusi'taqat an'í. ⁴ Qa haq pi hak tuwvòhtinumqa yep qatsit ep híhihta hintsatskiwhqat akw nāsoonsahtsana. Taq pam panhte' soon moñwiw unañwveni. ⁵ Wawarsqa a'nō hoñvini hihta ahsate', put kwúsuñwu. Pam nawus sohsok kaptsi'tiwqhata añ hinme' put ahsatañwu. ⁶ Pasva tumalay'taqay soon qa mohti aniwnit nōshwu. ⁷ Nu ūmi hihta lavayhtiqw um aw wūwani. Pay ason Tutuyqawhqay soon un' qa māmatsnani. ⁸ Ura Jesus Christ, David natkoat, mokiwuy añqw ahoy tātayi. It lomatuwawit hapi nu sinmuy āwinta. ⁹ Nihqe put ep nu híhihta añ kānanvota, qaanhintsakqat an'í. Hikis pi nu pas som'iwta. Níkañw pay God lavayiat qa som'iwta. ¹⁰ Paniqw pi nu òviy añ hakimuy namorsti-wyaqamuy amuñem íit hihta añ kuyta, pas pay okiw puma Christ Jesus ahpiy ayo nóñakiwte', put amum sutsep kaptsi'tiwyaniqat òviy'ò. ¹¹ Pay i' lavayi pas antsa: Kurs itam Christ amum soe' piw amum yesni. ¹² Itam kānavotpit añ nakwhani'yuhwe', put amum moñw'iwuyuhwani. Itam put qa tuwi'yuhqey pañqawqawq, pay pam piw itamuy qa tuwi'taqey pañqawni. ¹³ Níkañw pam soon hihta ep nāatsatoynani; nihqe òviy soon atsáy'mani; nāmahin pi as itam atsáy'wisq'ò.

An Approved Worker

¹⁴ It yantaqat um pumuy añ ahoy u'nantoyrani. Tutuyqawhqat aw yankañw pumuy amumi pañqawhq, puma lavayit ep qa nānwuy'yuñw. Taq pam pantaqa lavayi soon hihta apitini, pay soq aw tūqayyuñqamuy wuwniyamuy nukushintsanni. ¹⁵ Um God unañwveniyeq añ ö'qalni. Um it lavayit pas antsanihqat suan tütutuqayne', uhtumalay qa hahmanni. ¹⁶ Nikañw hapi um pay añ hihta an'e'wakw nukuslavayit qe'ni. Pan lavayi'yuñqam soq sinmuy God añqw lasnayañwu. ¹⁷ Noqw pumuy lavayiam ankituyat an ep wūyak'iwmañwu. Pumuy panyuñqamuy hapi amuñaqw i' Hymenaeus-niqw pu Philetus puma nuhtuma. ¹⁸ Puma it lavayit pas antsanihqat añqw lasqe, pay yaw ahoy yesvaniwniqa añ ruhpaqat pañqawlawhqe pētuy qapēvewniyamuy hovala. ¹⁹ Noqw pay pi God kīyat tukwyayhniat hūrs yukiwta, it yantaqat akw tuvoylay'kañwo: Tutuyqawhqa nāp sinomuy tuwimuy'ta, it akw'a, pu piw Sohsoyam Christ natñwaniyat tuñw'yuñqam qaanhintsatskiwhqat añqw ayo'yani, it akw'a. ²⁰ Pay pi haqam kahaksinot kīyat ep hīhinyuñqa tsatsqapta. Pēhu palasivat añqw yukiwyuñw, pu pēhu qōtsāsivat añqō, pu pēhu kohot añqō, pu pēhu tsōqat añqō. Sinom pēhut añ nōnovañwu, pu pēhut aqw novaakwsiñwput maspayañwu. ²¹ Noqw öviy hak haqam qaantiput añqw nākwañ'ewakwte', pam hihta nukñwat aw ápini. Pam Tutuyqawhqat aw nānoi'te', sohsok hihta lolmat tumalay'taniqey aw moñwvas'iwatani. ²² Oviy um nuvō'nañwat pay aw qa unañwtavi'tani; ayam tōtimuy hin hinyuñqat um qa panmat suan hinmaniyeq añ ö'qalni, qapēvewnaniqeyu, nuhtumi unañway'taniqeyu, kwakwhat qātuniqeyu, añ hakim suan unañway'kañw Tutuyqawhqat aw nāwakinwisqamuy hin hinwisqat pan'i. ²³ Nikañw um pay an'e'wakw lavayit, ñasta navotit ahpiyihqat qa aw unañwtavi'tani; taq put pantaqat ahpiy hakim nānwuy'totañwu. ²⁴ Pi Tutuyqawhqat tumal'ayaat hakiy amum qa nānwuy'tamantani. Pay pam sohsokmuy pāsmantani; tütutuqaynaniqey tuwi'tamantani; qa suyt'sivuni; ²⁵ Pās unañway'kañw, put aw rohomnumyaqamuy amumi yuaatani; pay hisnen God amuñem pan yukuqw, puma nāp tunatyay añqw lasye', it navotit pas antsanihqat nānakwhani. ²⁶ Nen Nukpanat huhuwihpiyat añqw ayo nōñakni, puma as kwisyaye, put-sa aw tuqayvasi'yuñwa.

The Last Days

3 Pu it um piw navoti'tani: Nāt qatsiso'ñwamiq qatuvostini. ² Nāt sinom nenñem-sa hihta tunatyawyuñw; qa nāp hihta himuy tuñlay'yuñw; hihta kwiviyuaatotani; kwivi'nañway'yuñw; nuhtumiq tutsiwyuaatotani; yumuy, namuy qa amumi tūqayyuñw; hihta qa tsúyakyamantani; God qa kaptsi'yuñw; ³ Tūqahahlayyani; namiyukiy tutkilalwani, hihta tūatsatotoynayani; qa namituyqawi'yuñw; a'no unañway'yuñw; añ lomayesqamuy amumi qa suhta'ewyani; ⁴ Nānamiq nukpanhtotini; hihta ep qa tunatyaltotimantani; nātsot-skanayamantani; God aw qa unañway'kahkañw, kwañwáewhpit-sa añ nāhahlayyani. ⁵ Pay as God aw tuptsiwni'yuñqey pan hiñqawakahkañw, put öqalayay qa nānawaknani. Um pan hinyuñqamuy qa amu'puñalni. ⁶ Ima hapi hakim kīnawit yuñtinumyaqe tuskapmomoyumuy, qaantipuy akw mañwúiwyuñqamuy, hīhihta tuñlayiy akw ūnawwisqamuy ánwutiwisa. ⁷ Momoyam pan hinyuñqam as sutsep hihta tutuqayyakahkañw, pas soon hihta pas antsanihqat tuwi'vayani. ⁸ Noqw pay pi ura Jannes-niqw pu Jambres puma Moses ehpeui wunuptuqw, pay öviy hapi pan ima it tutuqayhpit pas antsanihqat aw rohomnumya, nukuswuwni'yuñqamu, God aw tuptsiwnit añqw lasyaqamu. ⁹ Nikañw kurs hin puma haqami ókini. Pi pumuy an'e'wakw hintsakpiam susmataqini, pumuy tāqatuy hintsakpiam hin mātaqtiqat pan'i.

Last Instructions

¹⁰ Noqw pay pi um nuy hin hinmaqat pās navoti'ta, nuy hihta tütutuqaynaqata, nu hin qatsi'taqata, nu hihta añ ö'qalqata, nu hin God qapēvewnaqata, hihta añ wuhko maqaptsi'taqata, nuhtumi unañway'taqata, qa súkiwhitiñwuqata. ¹¹ Ura nu Antioch ep hihta añ okiwsahsaniwa, pu Iconiam ep'e, pu Lystrat ep'e. Ura nu hīhihta añ kānanvota; noqw pay Tutuyqawhqa nuy put sohsok añqw ayo tavi. ¹² Nikañwo, pay sohsoyam Christ Jesus aw tōnalte', God unañwveyanieq nānawaknaqam pas kurs hin qa okiwsahsaniwyani. ¹³ Nikañw ima añ nūnukpanht, hihta añ tūnaheptiwisqam suytsepñwat qalomáhinwisni; tūunatotoyayani, piw nāp ūnatotini. ¹⁴ Noqw um hapi hihta tūqayhqe, pu nātuptsiwnaqey añ yūmosa hinmani, um hakiy añqw kwúsuhqe put u'ni'kañwo. ¹⁵ Pi um uhtsakoy añqaw tutuvenit tuwi'ta. Nihqe put akw um suan unañwtalwuwni'vaqe, Jesus Christ aw tuptsiwhqe, ayo yama. ¹⁶ Sohsoy God lavayiat hapi put Hikwsiyat ahpiy pan pēniwa; nihqe hihta tutuqaynaniqey aw apiwta, hakiy hihta ep öwihiniwhiqw put ep u'nananiqey aw'i, pu hakiy suwip táviniqey aw'i, pu hakiy hin súan hinmaniqat put tutuwnaniqey aw'i. ¹⁷ God tumal'ayaat put ahpiy pās pasiwta; pu sohsok lolmat tumalat aw pās na'sas'iwta.

4 Paniqw hapi öviy nu God aw yankañw uñ ayatani, pu Tutuyqawhqat Jesus Christ aw yankañwo; pam hapi mātakte', moñwtawiwe', añ yesqamuy, pu pay so'pumuy hinwat yukunani. ² Nu ūmi pas pañqawni: Um lavayit yuaatani, nāp hísat nukwáñ'ewhitiqw, pu pay nāmahin sen qa nukwáñ'ewhitiqw, um hakiy aw put ep

písoqmantani. Hakiy hihta ep öwihiniwhtiqlw, um hakiy u'nanamantani, mēwamantani, pu qa nañ'ekni'kañw sinmuy öqawhtoynani, pu God lavayiyat tütutuqaynani. ³ Taq pay nāt haqahpiy sinom hihta suan tutuqayhpit soon aw tūqayyuñwe', kwañwálvayit-sa nanaptaniqey nānawakne', öviy haqe' unañwaam qatsqat pañ pumuy tutuqaynayaniqamuy nāmi wáñwayyani. ⁴ Nen puma it lavayit pas antsanihqat qa aw tuqayvastotat, soq tuwat tütuwutsit aw unañwtapyani. ⁵ Noqw um hapi sohsok hihta añ pās tunatyaltini, nen kānavotpit añ kuytani; lo-matuawit yuaatani; uhtumalmakiway sohsok suan tumalay'tani. ⁶ Taq nu God eñem nīniwniqat aw pitsiwtá; pay ka nu tsāvotiqw yañqw ahpiyni. ⁷ Nu itahtuptsiwniy aw pās tunatyawtaqe, put eñem rohomnuma, qanā-tusi'kañwo. Soñawnen inuñem pöhtavit nu añ kuyva. ⁸ Noqw öviy Tutuyqawhqa iahsatiy inuñem warani'ta, nuy suan qatsi'taqat ep'e. Nihqe ason pam pite', sinmuy amuñem suan yuke', pep pu' pam inumi put nóani, pu hakim kwañwtoynayakahkañw put nuhtay'yuñqamuy amumi piwu.

Personal Words

⁹ Um qa nātusi'te' its peqw inumini. ¹⁰ Taq Demas nuy tatamhta, yep qatsit pas hihtataqee; nihqe Thessaloniat aqwhaqamii. Noqw Crescens Galatiat aw'i. Noqw Titus Dalmatiat aw'i. ¹¹ Pay Luke-sa inumuma. Um Mark wikte', peqw inumini taq pam tumalat añ nuy a'nö paañwanta. ¹² Pu nu Tychicus Ephesus aw hōna. ¹³ Pu nu Troas ep ivósālay Carpus aw taviqw, um ason peqw put yawmani, pu hīhihta tutuvenita. Tis öviy himuvukat añ pey'yuñqat um soon añqw qa kímáni. ¹⁴ I' palasivat siplawhqa Alexander nuy a'nö qalomáhintsana. Pay ason Tutuyqawhqa put tumalayt añ aw ahoytani. ¹⁵ Noqw put hapi um ep nāmi tunatyaltini; taq pam itahlavayiy ep itamumi a'nö rohomhti. ¹⁶ Nāt nu sūs nēñem lavayhtiqlw, qa hak inumum wunu; sohsoyam nuy tatamhtota. Pay hisnen i' yantaqa qa amunkiwakw hintani. ¹⁷ Noqw pay pi as pantotiqw, Tutuyqawhqa inumum wunuwkañw nuy öqalantat, wukotohowuy moañaqw nuy ayo tavi, nu lomatuwat añ ahsupoq tunvotnaqw, sohsoyam qa-Jew-sinom nanaptaniqat öviy'o. ¹⁸ Nihqe pam nāt piw sohsok hihta qalomáhintsatskiwhqat añqw nuy soon qa ayo távini, nen öveqatsit ep moñwtunatyay aw nuy pās wikni. Nam pam sutsep aqwhaqami tayawintiwa.

Final Greetings

¹⁹ Um inuñem Priscat-nikañw pu Aquilat pumuy öqalani, pu Onesiphorus ep kīvituyu. ²⁰ Erastus pay Corinth ep huruhti; noqw nu Trophimus tütuyhqat Miletum ep tavi. ²¹ Um qa nātusi'te', nāt qa tómq'itqw peqwni. I' Eubulus uñ öqala, pu Pudens, pu Linus, pu Claudia, pu ahpiy pay sohsoyam Christ aw tuptsiwni'yuñqamu. ²² Nam Tutuyqawhqa Jesus Christ umum yantani. Núokwa umumum yantaa. Nam antaa.

TITUS

1 Nu' Paul, God tūwīkiat, pu Jesus Christ ayaatnihqa it penta. God nuy namorstaqe, nuy ayataqw, nu put sinomuyatuy qapēvewniyamuy aň pumuy öqawhtotoynani; piw itahtuptsiwniy ahpiy navotit pumuy tu-tuqaynani. ² Itam itahtuptsiwniy ahpiy qatsit qaso'taqat himuy'vayaniqey tunatyawyuňwa. Ura God pas qa atsá-taňwuqa itamuy pan awini'ta, pam nāt tūwaqatsit qa yúkut'a, ³ Nihqe pas aw pituqw, lavayiy ahpiy itamuy put navotna. God itamuy ayo Ooyhqa hapi nuy ayataqe, nuy lomatuawit nuhtumi yuaataniqat aw nuy tavi. ⁴ Titus, it sumituptionsiwnit ahpiy itiy nu öqalanta. Nam okwálni, núokwa, pu kwakwha unaňwa God Itanay aňqw ūmi pit-síwtani, pu itamuy ayo Ooyhqat Christ Jesus aňq'ö.

Titus' Work in Crete

⁵ Ura nu Crete ep uň mātapqe, ūmi tutapta, um tumalat aň aw antsaniqata. Nen um kitsókinawit God sinomuyatuy amumi wukw'ayatuy öyani. ⁶ Yan hapi wukw'aya hinmani: Haqam qa hihta akw hintaqa, sūkw nō-may'taqa. Timat God aw tuptionsiwni'yuňwni; qa haqami hihta nukushintsatskani; nay, pu yuy pumuy amumi tūqayyuňwni. ⁷ Taq nuhtumi tunatyawtaqa pas nawus qa hihta akw hintamantani, ispi pam God sinomuyatuy amumi tunatyawtaňwunihqee. Pam qa nāp tunatyay qátuniqey antani; qa suy'tsiptimantani; honaqkuyit qa hīhikwni; qa a'nö unaňway'tamantani; sīvat qa nanaqashintani; ⁸ Hahlaykaňw, kiy ep sinmuy pās öoyni; aň hihta lolmat ep hahlaymantani; pās unaňway'tani; suan hinme', God unaňwveni; namituyqawi'tani. ⁹ Pankaňw pam it lavayit pas antsanihqat tutuqayhqe hūrs nuy'tani; nen pam suan tūtutuqaynakaňw tūökwantaniqey tuwi'tani, piw put aqw hiňqaqwaqamuy amumi hin lavayhtiniqey navoti'tani. ¹⁰ Taq kaysiwhqam qa tuqayvah-si'yuňqam paysoq hihta yuaatotaqam, pu tūunatotoynaqam yēse, tis öviy imuy Jew-sinmuy amuňaq'ö. ¹¹ No-qw soon as puma qa moauhtsiwyani. Puma pi kīnawit yuñtinumyaqe tūsoontsahtsanya, pay as hihta qa yuaatotanikaňw soq put tūtutuqaynayaqee, pas pay sīvat öviy'o. ¹² Pay ura pumuy amuňaqw haqawa pas nāp amuñem yuaataqa paňqawu: Pay Crete ep sinom pas a'nö a'tsatu, núanvopkotu, nanaönht-nikaňw huhunuktu, kita. ¹³ Nihqe pay súaňqawu. Paniqw öviy um pumuy qa óokwatuwht, pumuy qöhqöyñi. Noqw puma tuptionsiwniy aň ö'qalyani. ¹⁴ Nen Jew-sinmuy tūtuwtsiyamuy aw qa unaňwtavi'yuňwni. Pu ason hak it navotit pas antsanihqat aňqw lasqa amumi hihta tutaptaqw, puma put aw qa tuqayvastotani. ¹⁵ Pay kwaňw'e'wakw wuwni'yuňqamuyiqw sohsoy himu kwaňw'eway'o; ni'kaňw aň qa kwaňw'e'wakwmuyiqw pu qatuptionsiwni'yuňqamuyiqw qa himuy kwaňw'eway'o. Hikis pi wuwniyam, pu unaňwaam itséheeiwta. ¹⁶ Puma as God tuwi'yuňqey paňqaqwa; noqw pay pumuy qatsíam qa put aw hayawta. Taq puma tuyoy'e'wayomu; God aw qa tuqayvastotaňwu. Kurs hisat puma hihta lolmat tumaltotani.

Sound Doctrine

2 Noqw um hapi hakimuy suan tutuqayyaqamuy hin as yesniqat tūtutaqaynani. ² Aň su'pe'yaqam-niqw, pu wūwuyom tahtaqt pasi'naňway'yuňwni; hihta aň namitunatyawkahkaňw namituyqawi'yuňwni; tuptionsiwniy aň ö'qalyani; nuhtumi unaňway'yuňwni; pu wuhkomaqapsiy yesni. ³ Pu aň wūwuyom momoyam piw amunyuňwni; nen God sinomatnihqey pan yesni; qa kokoliyawhtni; nuhtumiq qa atsátoynayani; honaqkuyit qa hīhikwyani; aň hihta lolmat tūtutuqaynayani. ⁴ Pu momoyhoymuy tutuwnayaqwa puma pās unaňwat yesni; puwsuñwmuy amumi unaňway'yuňwni, pu timuy amumii. ⁵ Hihta aň pās wūwankahkaňw hintsatskani; qa nāhohalayaniqey anyuňwni; qa kīkinumtinumyani; sūsu'pamni; puwsuñwmuy kaptsi'yuňwni. Kurs puma pan hinwisq, sinom soon God lavayiyat aqw hiňqaqwani. ⁶ Pu aň tōtimuy um piw u'nanaqw, puma nami-tuyqawi'yuňwni. ⁷ Pu um pas nāp lolmat tumalay'tani. Um panme' pumuy hin yesniqat amumi mahtakni'tani. Um qa paysoq hintsakkaňw pās unaňway'kaňw, pan sinmuy tutuqaynani. ⁸ Um pas qa atsáy'kaňw hihta súaňtaqat yuaatani. Noqw pep pu' kurs hak lavayit aqw hiňqawni; noqw i' hak put ehpewinihqá hamanhtini, kurs haqam hihta ep uň övelantaniqe öviy'o. ⁹ Pu aň tūtuwikt moňwímuy amumi tūqayyuňwniqat um tutuqaynani, pu sohsoq hihta aň pumuy unaňwveyaniqata; qa amumi kolilitotani. ¹⁰ Puma qa hihta moňwímuy uuyiñwnayani; puma yūmosa qaatsáy'kahkaňw, tumalay'wisni. Puma panwise', God itamuy ayo öoyhqat tutuqayhpiyat pas hihtatotani sohsoq hihta aň'a. ¹¹ Pi God núokway sinmuy sohsokmuy amumi mahtakna, itamuy ayo

nónakniqat òviy'o; ¹² Nihqe pan itamuy tutuqayna: Itam God qa káptsí'yuñwñiqey qe'yat, yep qatsit ahpiy hīhihta tuñlayit ayo yúkuniqata. Itam put ayo yukuyat, namituyqawi'kahkañw, God pas káptsí'kahkañw, suan hinwisni yep qatsit ep'e. ¹³ Hisat itam itah'unañwvahsiy hahlaykahkañw aw yórikyaniqey maqáptsí'kahkañw yēse. Pep hapi pu' God pas pávannihqa, Jesus Christ itamuy ayo óyahqa lolmat tālawñway'kañw mātaktini. ¹⁴ Pam hapi itamuñem nātavi; nihqe sohsok qaanhintsatskiwhqat añqw itamuy mātapqe, itamuy kwañw'ewakwtat, nēñem sinota, itam hihta lolmat tumaltotaniqey kwañwtoynayaniqat òviy'o. ¹⁵ Iit hapi um nuhtumi yuaatani; tūökwhantani; pas qa nánahtsopkañw öqalat pas pasiwtaqey pan tūmewantani. Qa hak hapi ūmi qa kwañwátaytani.

Christian Conduct

3 Um sinmuy u'nanaqw, puma añ mohpeq hoñqamuy, pu öqalat pasiwyuñqamuy amumi qa rohomnumyani; pu momñwituy lavayiyamuy añ hinwisni; sohsok hihta lolmat hintsatskaniqey aw pás moñwas'iwyuñwñi. ² Qa hakiy aqw qalomáhiñqaqwani; qa nāñwuy'yuñwñi; hakiy pásyamantani; qa a'nö unañway sohsokmuy amumum hinwisni. ³ Pi pay itam pas nāp ura hisat piw an'ewakw hinyuñwa; God aw qa tūqayyuñwa; ūnatoyñiway; hīhihta tuñlayit, pu kwañwáewhpit aw tūwik'iwyuñwa; nukpantunatyawyuñwa; kan'ewtunatyawyuñwa; sinom itamumi qa suhtaq'ewya; noqw pu itam nāñami qa suhtaq'ewya. ⁴ Noqw pay God itamumi unañway'taqey, pu itamuy ökwatuwhqey itamumi mahtaknat, itahhisatqatsiy añqw itamuy ayo oya. ⁵ Pam qa itahlomahintsakpiy ahpiy itamuy ayo oya, pas nāp núokway ahpiy'o. Noqw itam put tímatniwhtoti, pam Qahováriwtaqat Hikwsit itamuy qaöwihuytaq'ö, Jesus Christ añ'a. Noqw Hikwsiy añ pam itamuy kwañw'ewakwtat, itamuy pūhuta. ⁷ Noqw öviy God núokwayat ahpiy itam put aw súañyuñwa; nihqe it qatsit qa-so'taqat makiwyaniqey tunatyawyuñwa. ⁸ I' yan lavayi pás antsa. Noqw öviy pay um it yūmosa yuaataniqat nu nāwakna, ima God aw tuptsiwñi'yuñqam lolmat hintsatskaniqey pás tunatyawwisniqata. Pi yan puma suan hinwise', tūvaañwantotani. ⁹ Nikañw pay um añ hihta āan'e'wakw lavayit qa aw unañwtavi'tani pu hakiy ahpiy sinotiwtaqata, pu tutavot ep nānaqasyaqata, sen put ep nāñwuy'tiwhqata. Pay pam lavayi qa hihkay'ta; pu piw qahimuu. ¹⁰ Um hakiy tūlahsintaqat sūs, sen löshaqam u'nanat, pay qa a'puñalni, ¹¹ Um it navoti'taqee: Pam pantaqa lomavöhut añqw lasqe qaanhinma; nihqe unañwpeq put navoti'ta.

Final Instructions

¹² Ason nu Artemas, sen Tychicus ūmi hōnaqw, um qa nātusi'tat, qa sōwunit Nicopolis aw inumini. Pay nu pep tōmölaniqey yukit'a. ¹³ Um tutavot aw tuvoti'taqat Zenas-nit, put Apollos pumuy haqaminiqat aqw távini; noqw kurs pumuy hihta haqni'taqw um pumuy paañwani. ¹⁴ Pu itahsinom hihta lolmat hintsatske', añ hakimuy hihta haqni'yuñqamuy paañwayaniqey tuwi'vayani; nen qa paysoq yesni. ¹⁵ Sohsoyam inumumyaqam uñ öqalaya. Itahtuptsiwñiy añ itamumi unañway'yuñqamuy um inuñem öqalani. Nam núokwa sohsokmuy umumum yan-tani. Nam antaa.

PHILEMON

1 Nu Paul, Jesus Christ eñem sivilawhqa itahtupkoy Timothyt amum it penta. Itam pas aw itah'unañway, itahtumalsuñway Philemon öqalanta, **2** Pu aw itah'unañway Apphiat-nikañw pu Archippus itahnaqöy-suñway pumuy pīwu, pu God aw tōnawtaqamuy umuhkiy ep tsotsvalyaqamuyu. **3** Nam núokwa, pu kwakwha unañwa God Itanay añqw umumi pitsiwtani, pu Itahtutuyqawhqaqay Jesus Christ añq'ö.

Philemon's Love and Faith

4 Pas nu yūmosa Inay God aw nāwakinkañw uhpe hahlayhtimakañw uñem tūviñtima, itupko, **5** Yaw um Tutuyqawhqaqat Jesus Christ aw-nikañw, pu sohsokmuy put aw tuptsiwni'yuñqamuy amumi unañway'kañw, qapēvewnaqat nu navotqee. **6** Okiw as sinom uhqapevewniy akw tuwat tuptsiwni'vaye', itam hihta Christ añqw qaöwímakiwyaqat okiw puma māmatsyaniqat nu pan amuñem tūviñtima. **7** Pi itam uñ nuhtumi unañway'taqw pas put ep hahlayhtiqe, wuko'nañwti, ispi tuptsiwni'yuñqam uhpiy suyan unañwtotiq'ö.

A Request for Onesimus

8 Pay ka nu Christ ep pas qatusi'kañw uñ tusoq'ayataniqey aw öqalay'ta. **9** Nikañw nu ūmi unañway'taqe öviy pay nu uñ qa ayatani. Nu Paul wuhtaqañikañw, pu piw nāt Christ Jesus eñem sivilawkañw ūmi okiwhiñqawni. **10** Nu itiy Onesimus ūmi nunuiñni. Nu siviñuiwtaqw pam qapēvewnit akw ítiniwhti. **11** Pay as pi ura pam hisat uñniqw qaápiynikañw, pu' hapi ūmi ápini, pu inumii. **12** Noqw nu put piw ūmi ahoy tavi; noqw öviy um put pās távini, pas hapi pam aw iunañwa. **13** Pay nu as lomatuawit hintsakqey ep sivilawhkañw put tavi'taniqey nāwakna, uhqeniyeq ep inumi unañwtavi'taniqat öviy'o. **14** Pay nu qa ūmi maqaptsi'tat put tavi'taniqey qa nāwakna; um qa nawus inumi unañwtapniqey antat, pay um pas suhtaq'ewnikañwniqw pam súantani. **15** Pay sen pi yan-taniqw öviy pam hihsavo ūñaqw ahpiy'o, pu' yahpiy pam sutsep umum hinmani. **16** Um pu' hapi qa tūwikit an put kwúsut, pay uhtupkoy pas aw uh'unañway pan put um kwúsuni. Nu itupkoy an put aw pas unañway'ta; noqw öviy um as tuwat panhtini, pam pi uhtuwiki, piw Tutuyqawhqaqat ep uhtupko. **17** Noqw kurs öviy nu uh-suñwaynihqat um pan inumi wūwante', pas um nuyniqey pan put kwúsuni. **18** Ason pi kurs pam hihta ep ūmi qaanhtiqw, sen hihta ūmi pöiwtaqw, pay um inumi put pēnani. **19** Nu Paul hapi pas nāp imay akw it pēna, pay nu soon ūmi qa sisvini. Pay nu uñ soon u'nanani, um soñawnen pas nāp inumi nāvöiwta. **20** Taay, itupko, um Tutuyqawhqaqat añ nuy hahlaytoyne', put pās távini. Yan um wūkok nuy unañwtoynani. **21** Nu ūmi hin nāwaknaqat um soon qa anhtiniqat nu ep uñ qapēvewnaqey öviy ūmi pēna, ūmi navoti'taqee, nu ūmi hiñqawhqaqat um soon qa hóyokput hinhtini. **22** Nikañw pay um piw haqami inuñem qenitani, pay hisnen nu umuhnawakinpiy ahpiy mātaviwe', umumi pítuni.

Final Greetings

23 Inumum Christ eñem sivilawhqa Epaphras uñ öqala, **24** Pu Marcus, Aristarchus, Demas, pu Lucas itumalsuñwamu. **25** Nam Itahtutuyqawhqaqay Jesus Christ núokwaat umumum yantaa. Nam antaa.

HEBREWS

God's Word through His Son

¹ Ura God pay hisatñahaqaqw qa sūs haqam, piw qa supwat akw itanamuy amumi lavayhti, hakimuy lavay'aymuy amuhpiy'ō. ² Nīkañw pam yepehaq so'ñwamiq pituqw itamumi lavayhtikañw, pu' pahsat Tiy ahpiy'ō. Ura pam put hapi aw sohsok hihta nóaniqey put āawna; pi put ahpiy pam sohsok hihta yuku. ³ Noqw pam öqallavayiy akw sohsok hihta poniniytoyna. Pam nay lomatalawñwayat akw talni'ta, piw Nay hin hin-tañwuqat nuhtumi mahtakna. Pam pas nāp itahqaanhtipuy ayo yuku. Pu panhtiqe pam öveqatsit ep Kaptsiw-taqat putvaqe qatuptu.

The Son Greater than the Angels

⁴ Nihqe God hoñviaymuyatuy amuhpenihqe pas pavan nukñwat namtakna, sam pi pam God Tíatnihqey pan túñwantiwa, noqw God hoñviaymat qa put tímatu. ⁵ Ura God Tiy aw yan lavayhti: Um hapi Itii, it talöñvaqat ep nu Unaniwhiti, ura kita. Piw yan'i: Nu put náatni, noqw pam ítini, yan'i. Puyaw sen pam hisat hoñviaymuy himuwat aw pan lavayhti? Qae. ⁶ Nīkañw pam hoñviaymuy amumi yanwat lavayhti Tiy tūwaqatsit aw távihqee: Uma put pas hihtay'yuñwni, ihoñvia'yam sohsoyamu, yan'i. ⁷ Pu pam púmuywat yan lavayhti: Pam hoñviaymuy hūhukañwtuy pan yúkuñwu, pu tumal'aymuy qōhit wupa'leletaqtat pan'i. ⁸ Nīkañw pam Tiy aw yan lavayhti: Um hapi God-nihqe yūmosa moñw'iwatani. Um moñwkoy'kañw nuhtumi tuyqawi'kañw súanhinmani. ⁹ Um hapi pas suan hinwisqamuy ep hahlayhti, pu qaanhinwisqamuy aw qa suhtaqewa; paniqw hapi öviy God Una uñ moñw'asnaqe, uñ uhsinosñwamuy amuhpenihqe pas pavan hahlaytavinma. ¹⁰ Pu piw yan lavayhti: Pu ūm'í, Tutuyqawhqa, um yayhniwhqat epeq tūwaqatsit yayhniyat wunuptsina. Um uhmáy akw tokpelat yukuhta. ¹¹ Pam pay súlawhtini, noqw umwa qa hinwat hinhtini; pu pam pay yuwsit an sakwítini. ¹² Noqw um put usimnit an nömömnat ayo távini, noqw pam nāhoyñwaniwñi; nīkañw um hapi pas qa alöñtini, pu uhqatsi pas qa haqami sohtini. ¹³ Yanta, piw pam Tiy aw yan lavayhti: Um hāk iputvaqe qátuni, nu uhtuwqamuy áñwutaqw puma ūmi maqaptsi'yuñwniqat aw pahsavoo. Noqw ya sen pam hoñvia'yatuy himuwat aw hísathaqam yan lavayhti? ¹⁴ Puma pi sohsoyam hikwsiniñwunihqe nuhtumi unañwtavi'yuñwniqe ayatiwya, imuy ayo nóñakniqamuy amumi tumalay'yuñwniqe öviy'ō.

The Great Salvation

² Yaniqw öviy itam hihta nanaptaqey pas kurs hin aw qa pās tunatyaltotini, nāp hisat pi itam put añqw lasyani. ² Taq God hoñviaymuy amuhpiy tutavot nuhtumi mātapqe pas öqalay akw put aw antsana; nihqe añsakis hak mewnit aw qa tuqayvastaqw, pu sen tutavot añqw lasq, God hakiy suan put ep hinwat yukunañwu. ³ Nīkañw pam yepehaq Tiy ahpiy itamuy hin ayo nóñakniqat itamuy āawna. Noqw itam it lavayit qaöwíhintaqtat aw qa unañwtapye' hin ayo nóñakni? Pi ura Tutuyqawhqa pas nāp itamuy mohti put āawna, noqw put aw tuqayvastotaqam pu' tuwat itamumi put mātapya. ⁴ Noqw God piw pumuy amumum tumalay'kañw pumuy amuhpiy kātumalta. Pam put akw pumuy suan lavayhtotiqat tuawi'ta. Pi pam Qahováriwtaqtat Hikwsit ahpiy kuwahtiput hin tunatyawtaqey pan sinmuy nanāp huyta.

The Leader of Salvation

⁵ God qa hoñvia'yatuy tūwaqatsit nātoniqat aw moñw'oya. Pi tūwaqatsit nātoniqat nu yuaata. ⁶ Nīkañw hak God aw tāwit añ tūviñtaqe aw pañqawu: Ya sino hak hímuniqw öviy um put u'ni'ta? Ya sino himu hakniqw öviy um put aw kikinumvohta? ⁷ Pi um put pay hihsavo hoñvia'yatuy qa amuñk pitsíwtaqtat pan yuku. Nīkañw it atsve pu' pam pas hímuniwhitikañw piw kaptsiwñiqat um put eñem yuku; piw um uhtumaltipuy aw put moñwtavi. ⁸ Nihqe sohsoy himu put aw maqaptsiwñiqat um put aw noa, yan'i. Pi pam sohsok hihta put aw maqaptsiy yantaniqat öviy put atpikaqe tañataqe qa hihta pēta. Noqw pay pi itam qa sohsok hihta put aw maqaptsiy yantaqtat aw yórikya. ⁹ Noqw itam Jesus pas hímuniñqat, pu piw kaptsiwñiqat aw täyyuñwa. Ura pam hapi hih-savo hoñvia'yatuy qa amuñk pitsíwtaqtat yukiltiqe, sinmuy sohsokmuy amuñem kánavot, mokniqat God pan

put enem yuku, itamuy òkwatuwhqee. ¹⁰ Noqw Jesus Christ ayo nóñakqamuy tsamqa pas pasiwtanige òviy nawus kánanvotpit añ kuyva, ispi God sohsok hihta nënen yukuhqa kaysiwhqamuy timuy lomaqatsit aw tsamniqey nāwaknañw, Tiy enem pan tunatyawtaq'ò; pi putniqw pam lomahinta. ¹¹ Pi hakim God tímatniwhotiqam hapi Jesus Christ atsviy put tímatu. Nihqe òviy put amum sūkw nay'yuñwa. Noqw òviy God Tiat pumuy tupkolawniqey qa hahmana, nīkañw pañqawu: ¹² Nu uñ itupkomuy āawnani; nu uhsinomuy amuhsonve ūmi tayawinpit tātawlawni, kita. ¹³ Pu piw yan'i: Nu put hapi aw yantani. Pu piw yan'i: Yep nūu, God timuy inumi nóahqamuy nu pumuy amumuma. ¹⁴ Noqw hakiy timat sūn tokoy'yuñqw, piw uñwáam suntañwu. Noqw pay òviy piw Jesus nāp itamun yukilti, pam mōke' it Nukpanat símoknaniqey òviy'o, it hakiy tukwyantaniqey aw òqalat as pasiwtaqata. ¹⁵ Nen itamuy yahpiy haqahpiy mokiwuy qa mamqasyaniqat itamuñem yúkuni, itamuy itahqatsiy añ ahsupoq put mamqasyaqamuyu. ¹⁶ Pi suyan pi pam qa hoñvia'yatuy amún tokoy'vat, Abraham tímuyatuy amún tokoy'va. ¹⁷ Yaniqw òviy pam pas nawus sohsok hihta añ tupkomuy amún yukilti, pumuy amuñem God awwat mohpeq moñwiniqey òviy'o. Nihqe pam tumalay ep súanhinmaqe pumuy òkwatuwhqee, nāp nātapqe pumuy qaanhtipuyamuy ayo yuku. ¹⁸ Pi pam pas nāp aw unaheviwhqey ep kánavotqe, òviy pam unaheviwyaqamuy amumi unañwtapniqey aw pasiwta.

Jesus Greater than Moses

3 Noqw òviy'o itupkomu, uma God tímatu, piw put tímatnihqey pan hinwisniqey aw wáñwayniwya. Kurs uma Jesus Christ itahtuptsiwniy itamumi kwusivaniqey òviy ayaiwtaqat aw wūwayani, itamuñem God awwat mohpeq moñw'iwtaqat aw'i. ² God hihta aw put taviqw, añ ahsupoq pam suan hinma, ura hin Moses God tímuyatuy amumi pās tunatyawmaqat pan'i. ³ Pi Jesus hapi Moses epnihqe pas pavan kaptsiwtaniqey hihkay'ta, pi kīvituy mohpeqnihqqa put amum yesqamuy amuhpenihqe pas pavan kaptsiwiwa. ⁴ Pi sohsokmuy kīvituy amuñaqw suhka mohpeqniñwu. Noqw sohsok hihta aw mohpeqnihqqa hapi i' God. ⁵ Noqw Moses tumal'ayat an God tímuyatuy amumi mohpeq wúnuhqe súan tumalay'ta; nihqe God itamumi hin lavayhtiniqat pam añwu pay tuawit'a. ⁶ Noqw pay Christ God tíatnikañw tímuyatuy amumi mohpeq wunu, nihqe suan tumalay'ta. Noqw itam God tímatu, kurs yūmosa put qapēvewnayee, pu hahlaykahkañw hihta aw yórikyaniqey tunatyayat qa wílekni'yuñwee.

A Rest for God's People

⁷ Yanta hápiniqw, òviy ura Qahováriwtaqa Hikwsi pañqawu: Kurs uma pu' tawat ep put tónayat nanapte' ⁸ Uma qa nāwuko'nañwtotani. Ura umunam qayēsiwhpuvehaqam inumi rohomhtotiqe nuy puhtsemoknaya. ⁹ Ura puma inumi hepya, piw inumi tuwantota, lōp sunat yahsañwuy añ itumalay aw taywiskahkañwo; noqw uma qa amún hinhtotini. ¹⁰ Paniqw òviy nu ephaqam qatsívaptsiwyuñqamuy amuhpe qahahlayhtiqe pañqawu: Puma yūmosa unañwpeq inuñaqw lahsiwuyñwa, pu puma haqe' itunatyay qa tuwi'yuñwa. ¹¹ Noqw òviy nu it-sívutiqe pas òqalat pan lavayhti: Pay puma pas nawus soon haqam nāsuñwnayaniqey aw òkini. Ura pan pey'ta. ¹² Noqw òviy'o itupkomu, uma nānami tunatyaltotini, taq nāp hisat sen hak God pas qátuhqat añqw lahse', qalomá'nañway akw God pēvewintini. ¹³ Uma nāqavo nāòkwhantani, nāt umuñem qénitniq'ò, taq sen umuñaqw haqawa qaanhtiput unatwiyat ahpiy a'nò unañwtini. ¹⁴ Ura itam Christ aw tūtuptsiwa. Nihqe kurs itam qa haqami nañ'eknaye', yūmosa itahtuptsiwniy añ hinwise', itam put amum sohsok hihta makiwuyani. ¹⁵ Ura nu pañqawhq tutuvenit ep yan pey'ta: Kurs uma pu' tawat ep put tónayat nanapte' uma qa nāwuko'nañwtotani. Ura umunam inumi rohomhtoti. Noqw uma qa amún hinhtotini, yan'i. ¹⁶ Taq ura haqawat as nanaptat, put puhtsemoknaya, nīkañw pay qa sohsoyam Moses amum Egypt añqw nóñakqam panhtoti. ¹⁷ Noqw ya hakim lōp sunat yahsañwuy añ put unañwmoknaya? Pay ima hakim piw qaanhtotiqe, qayēsiwhpuvehaqam súlawhti. ¹⁸ Noqw ya pam hakimuy amumi pas qa òwílvyayhtiqe pas soon haqam nāsuñwnayaniqey aw òkiniqat pañqawu? Imuy añ qatuptsiwni'yuñqamuy amumii. ¹⁹ Noqw òviy pay hapi puma pas qa tuptsiwyaqe soon pañso yuñni.

4 Noqw òviy'o, itupkomu. Itam haqam nāsuñwnayaniqey aw òkininiqw itamuñem nāt qeni. Nīkañw itam tunatyaltotini, taq ka umuñaqw haqawa pañsoq qa pítuni. ² Pi lomatuawi pumuy amumi yuaatiwhqa piw itamumi yuaatiwa; noqw pay put lavayit akw puma qa moñwvastoti, pi puma as nanaptat qa tūtuptsiwa. ³ Pi itam añ tūtuptsiwaqam haqam nāsuñwnayaniqey aw òki, hin pam lavayhtiqat pan'i: Nu itsívutiqe pas pañqawu: Pay puma pas soon haqam nāsuñwnayaniqey aw òkini, nu kita. Pi pam pas nāp tūwaqatsit yayhniwhqat pepeq tumaltaqey yuku. ⁴ Oviypi ura pam háqe'wat tsañe'sikis talòñnit yanwat lavayhti: Pu God tsañe'sikis talòñnit ep sohsok tutmalay añqw nāsuñwna. ⁵ Nit pu yep piw nāt pañqawu: Pay puma pas soon haqam nāsuñwnayaniqey aw òkini, nu kita. ⁶ Noqw pay haqawat pas nāt soon pañsoq aw qa òkini, pu imuy hakimuy amumi pam mohti yuaatiwhq puma qa tūtuptsiwhqey òviy aw qa òki. ⁷ Pu piw nāt pam sukw talòñnit tuwantaqe, David ahpiy pañqawu: Pūu, kita, pay hísattiq'ò; pi ura pañqawu: Kurs uma pu' talòñnit ep put tónayat nanapte', uma qa

nāwuko'nañwtotani. ⁸ Pi as Joshua pumuy nāsuñwnanaq w soon God put atsva piw nāt itamuy pañsoq ökiniaqat tokiltoynaniqey pañqawni. ⁹ Noqw öviy hapi God sinomuyatuy nāsuñwnayaniniq w amuñem nāt qeni. ¹⁰ Pi nāsuñwpiyat aw pákihqa piw öviy nāp hintsakpiy pahsavo hintsakñwu, God hintsakpiy panhtiqat pan'i. ¹¹ Noqw öviy God itamuy haqam nāsuñwnayaniqat itamuñem qeni'taqw, itam pañsoq ökiniaqey qanātusi'yuñwni; taq nāphisat sen uma haqawa pumuy amún qatuptsiwni'te', pañsoq qa pítuni. ¹² Pi God lavayiat tayta, piw a'nö lay'ta. Pam sipwuvahpit an nan'ikaqey an qalay'ta; nihqey hakiy unañwayat hikwsiyat añqw nāhoy túkuniqey öqalay'ta, piw hakiy öqawiyat öqayat añqw nāhoy túkuniqeyu. Pam hakiy tutnatyayat piw wuwniyat hímuniqat hakiy aw susmataqtañwu. ¹³ Pi itam nawus God aw nātuhtuayani, sohsok hihta navoti'taqat aw'i. Noqw sohsoy himu yukiwtaqa put aw susmataq'a; qahimu put aw tupkiwta.

Jesus the Great High Priest

¹⁴ Noqw itam itahtuptsiwniy ep hürs hoñni; pi God Tiat, Jesus Christ ömiqatsit aw pákihqey God awwat mohpeq moñw'iwta; nihqey pepeq itamuñem nāwakinma. ¹⁵ Pi itamuy qaöqawi'yuñqw, itamuñem nāwakinmaqa sohsok mätsi'taqey itamuy ökwatuwa; pi páp pay itamun sohsok hihta an unañwikañw, pay qa haqam qaanhiti. ¹⁶ Noqw öviy itam qamaqásneveq God moñw'atsweyayat aw ökini, nen itam pep núokwayat kwusuyani; pu itam sóonhtote' núokwayat akw paañwiniyani.

5 Pi uma navoti'yuñqw, God Jew-sinmuy amuñaqw hakiy namorste', put awwat mohpeq put moñwtaviñwu. Noqw pahsat pu pam sinmuy amuñem God aw okiwlawnwu; nihqey pumuy amuñem hom'oyiyamuy God aw nóañwu; piw qaantipuyamuy ep hihtuy qöyañwu. ² Nikañw pam pay pumuy amún sínoniqey öviy qa pasiwta; nihqey öviy pam tutavot qa navoti'yuñqamuy, piw put añqw lasyaqamuy ökwatuwniqey tuwi'ta. ³ Pam sínoniqey nawus nāp qaantipuy ep hihtuy ninañwu; pu pahsat sinmuy qaantipuyamuy ep piw amuñem hihta ninañwu. ⁴ Noqw soon hak God awwat nāmoñwtapñwu; nikañw God hapi hakiy moñwtapñwu; ura pam Aaron put aw tavi; pu put añkyaqamuy piwu. ⁵ Noqw öviy Christ God awwat mohpeq moñwtaviwñqey pay qa nāp nātsokana, nikañw pay God put naat pan put yukuna. Ura pam put aw pañqawu: Um hapi itii, it tāwat ep nu Unaniwhiti. ⁶ Pay ura pi pam piw haqam pañqawu: Um hapi pas sūs God awwat moñwi, Melchisedec tuwiyat an'i. ⁷ Ura Christ nāt tūwaqatsit ep qátuhqey, God aw okiw nāwaknaqey, a'nö pakkañw pas naokiwlawu, hakiy mokiwuy añqw put ayo táviniqey aw öqalat pasiwtaqat aw'i; noqw nāwakinpiat hu'waniwa, pam Nay aw tuqayvahsi'maqw öviy'o. ⁸ Pay as pi pam God títatnikañw hihita an kānavotqey put aw tuqayvahsi'maniqey tuwi'va. ⁹ Pu pam hin hintaniqey an yukiltiqey pep pu' pam aw tūqayyuñqamuy sūs ayo óyaniqat pan Naat put enem yuku. ¹⁰ Pi God hapi put awwat mohpeq moñwtavi, Melchisedec tuwiyat an'i.

Warning against Falling Away

¹¹ Noqw itam as Melchisedec wūhak hin lavayhtotiniq w put pañqawniq w qatuvosi, uma qa it's nanaptañwuniq w öviy'o. ¹² Uma wūyavo Christ aw tuptsiwni'yuñwa, añwu as uma sinmuy tutuqaynayanikañwo, pay nāt hak pas God lavayiat pas pu' pas umuy tutuqaynaniqat uma pepya. Uma titipostuy amunyünqey piñut-sa nānawakna; nihqey uma kurs hin hurut nōsiwhqat kātotini. ¹³ Piñut-sa akw qátuhqa súantaqat qatsit, pu qasantaqat qa mätsi'taqey antañwu; pi pam qaöqawi'tañwunihqey. ¹⁴ Noqw pay tukwisiyuñqam hurut nōsiwhqat soon qa kātotini, pi puma yūmosa put nōnovaqey hihta lolmatniqat, pu qalolmatniqat mätsi'yuñwa.

6 Noqw itam hihta pay tutuqayyaqey qa pūvut-sa yuaatotat, momi hóyokye' tukwisiwwisni. Itam pay itahintsakpiy itamumi qahimuniwhitiqat añqw lasyaqey God qapēvewnaya. ² Pu itam pay küyit akw tuvoylatiwhqat hihta tuawi'taqat nanapta; pu Hikwsi hakiy hin öqalmaqañwuqat itam pay navoti'yuñwa. Pu so'pum ahoy yesvaniqat hak itamuy pay tutuqayna. Pu God sohsokmuy itamuñem sūs hin yúkuniqat itam pay tuwi'vaya. ³ Noqw yahpiy pu' itam hihta akw öqawhtotaniqey putwatyani, kurs God pan itamuñem yuki'taniq'ö. ⁴ Pi uma sūs unañwtalawwaya, pu öveqatsit añqw hihta kuwahtiput añqw yukuya, pu Qahováriwtaqat Hikwsit nuhtum makiwya, ⁵ Pu soñawnen God lavayiat lolmat añqw yukuya, pu qatsit nātoniqat ep hihita öqalat añq'ö. ⁶ Nikañw kurs uma God pöhuyat añqw lasyaq w, kurs hak umuy God aw ahoy tsamvani. Soñawnen pi uma nankiwakw God Tiyat piw nahoylehtsit aw muayat, nuhtutpik put hamantoyayani. ⁷ Pi tutskwat aw qa sūs yokvaq w, pam mowaiwkañw, piw put tumalay'yuñqamuy amuñem hihta aniwnañwunihqa God unañwveniñwu. ⁸ Nikañw i' himu tsutskuy'yuñqa pu kūtay'yuñqa pay ayo yukiwñwu, nihqey pāpu pay maspiwniqey, öviy taqtsokiwñwu. ⁹ Nikañwo, aw iunañwam itupkomu, nāmahin pi as nu yan hiñqawkañw qa pas pas umuy tuawi'ta, nikañw nu umuy qapēvewna, pi hak ayo yámakqey hin qátuñwuqat uma pan yēse. ¹⁰ Noqw God qa hihta ep qasantaqey umuhtumalay soon qa tunatyawtani. Pi uma put aw unañway'yuñqey öviy sinomuyatuy amumi unañwtavi'yuñwa, piw nāt amumi unañwtavi'wisa. ¹¹ Noqw uma yūmosa nānani unañway'yuñwuniat nu okiw as nāwakna, nen uma umuh'ahsatiy sohsok ömahtotani, pu umuh'unañwvahsiy aw yórikyani. ¹² Ura hakim God

awiniyat qapēvewnayaqe qa nañ'eknayat, pas antsa unañwvahsiy aw yórikya. Noqw pan piw uma qapēvewnayakahkañw qa nañ'eknayani.

God's Sure Promise

¹³ Pi ura God Abraham aw hihta pasiwnaqe kurs hakiy pas pávannihqat aw yankañw öqalat lavayhtiniqe nāp tuñwniy aw yankañw lavayhtiqe, ¹⁴ Pañqawu: Pay nu pas nāp soon uñ qa hahlayhtapne', öqawhtoynani, pu uñ natkotoynani, kita. ¹⁵ Noqw öviy pam qa yāvaiwkañw añ kuyvaqe put aw awinit aw yori. ¹⁶ Pi sino hakiy pávannihqat aw yankañw qaöwílvyayhtiniqw pahsat pay puma lavayiy sohtapnayañwu. ¹⁷ Noqw öviy God itamuy paañwaniqey itamuy āawnaqe nāp natñwaniy aw yankañw qaöwílvyayhti. Noqw öviy pam tunatyay pas soon qa alöñtaniqat itam navoti'yuñwni. ¹⁸ Pam awiniy, piw lavayiy soon alöñtani, pu pas soon atsátani; noqw öviy itam put aw taqa'nañwtotiqe watqaqam wūkoq unañwtote' God hin itamuy āawnaqey pan itamuy ayo óyaniqat itam navoti'yuñwa. ¹⁹ It yan unañwvahsit itam pasiwyuñwa, pu put aw yankahkañw itam hūrs hoñni; pi pam pas qa hinwat hinhtiñwu. Christ hapi aw itam yanyuñwa, hakiy öveqatsit ep qátuhqat aw'i. ²⁰ Pam itamuhsavo pañsoq pákihqe, itamuñem Nay aw naokiwlawu. Pi pam Melchisedec tuwiyat ahpiy God awwat susmohpeq sūs moñwtaviwa.

The Priest Melchizedek

7 Pi i' hapi hak Melchisedec Salem ep moñwi, pas Sus'oveqnihqat God awwat wimmoñwi. Ura pam Abraham ahsawvaqe, aw öqala, pam momñwituy haqam súlawhtiqat añqw ahoy pitutoq'ö. ² Noqw Abraham sohsok hihta sun pakwút-sikivo oyiwyuñqat añqw sūkw oyiwhqat put maqa. (Melchisedec tuñwniyat namtökiwhqe moñwi súan hinmaqa i'nihqe pam'i; nikañw pay pam piw Salem ep móñw'iwtaqe öviy moñwi kwakwhat unañway'taqa yan tñnwantiwa, pi Salem kwakwhat qatsi i'nihqe pam'i. ³ Hak náatnihqat, pu yúatnihqat qa haqe' pey'ta, pu hakim put kwámatnihqam qa navotiwta, sen tímatnihqam qa navotiwta. Pam hisat tihtiwhqat, pu hisat mokqat pam qa pey'ta. Pam yan God Tiyat an yukiwta; pam yūmosa God awwat moñw'iwta.) ⁴ Meh, i' hak pas pavan a'nö hímuu. Ura Abraham itahwu'ya hakimuy momñwituy kíqötaqe pumuy poswa; nihqe tukwhaniy pakwút-sikivo oyahtaqe, sūkw oyiwhqat Melchisedec aw noa. ⁵ Noqw Moses pan tutaptaqw, imuy Jew-sinomuy amuñaqw God awwat momñwit, Levit ahpiyvimat pan tuwi'yuñwa. Puma sinomuy amuñaqw hihta pakwút-sikivo oyiwyuñqat añqw sūkw oyiwhqat ömalalwañwu, nāmahin pi as puma sinomuy amún Abraham tímatu. ⁶ Noqw Melchisedec as qa Levit-sinomuy amuhpiynikañw, Abraham añqw put ömahtat, pu Abraham öqala, pay pi ura God Abraham öqalaniqey āawna. ⁷ Noqw itam navoti'yuñqw, hak pavansino hapi söqavuñwsinot öqalaniñwu. ⁸ Noqw ima Levit ahpiyvimat sinomuy amuñaqw sivit ömahtotaqam pay soa; noqw pay i' Melchisedec itanay Abraham añqw put ömahtaqe pam mokqat i' qa haqam tutuvenit añ pey'ta. ⁹ Pu as nu piw pañqawniqw i' Levi sivit ömalawhqa soñawnen Abraham ahpiy put pan oyiwtaqat Melchisedec aw mātavi. ¹⁰ Ispi Melchisedec Abraham ahsawvaqw, soñawnen pam Levit qeniyat ep wunu, öviy pi Levi put ahpiyviyniq'ö. ¹¹ Ima Jew-sinom God awwat momñwituy, Levit ahpiyvimuyatuy amuhpiy tutavot makiwya. Noqw pay pumuy tumalaam qa pasiwtaqw, öviy nawus God sukwat moñwtavi-it Jesus Christ. Pam hapi qa Aaron ahpiy'o, nikañw pam Melchisedec an moñwtaviwa, God ahpiy'o. ¹² Noqw ason God hakiy Judat ahpiyviyat moñwtave', nawus pahsat pam tutavot alöñtani. ¹³ Pi itam navoti'yuñqw, Jesus qa Levit ahpiynit, Judat ahpiy'o. Puma hapi as qa wimmoñwnamorstiwy; pu Moses qa pumuy put tumalmaqa.

Another Priest, like Melchizedek

¹⁵ Pu nāt pas i' piw susmataq'a: Pas hapi Christ Melchisedec antaqa God awwat moñwtaviwa. ¹⁶ Pam nāitniwniqat tutavot qa put ahpiynit, pas qatsit qaso'taqat öqalayay ahpiy put aw taviwa. ¹⁷ Pi pam put pan lalvaya: Um hapi Melchisedec tuwiyat an pas sūs God awwat moñw'iwta. ¹⁸ Suyan pi mohti hin tutaptiwhqa qa öqalaniqe, pu qa apitiqe öviy ayo yukiwa. ¹⁹ Pi pam pep hin tutavo qa hakiy pas suyan hin hintaniqat antsana; noqw pay tutavo ayo yukiwhq, itam pu' hapi hihta pas pavan nukñwat aw yanyuñwa, it Jesus aw'i; nihqe put hapi ahpiy itam God aw ökiwta. ²⁰ Meh, God Jesus put awwat moñwtapqe pas pavan put aw lavayvasiwna. ²¹ Ura pam hisat Aaron ahpiyvituy moñw'oyhqe, qa hihta pumuy amumi pas suyan pasiwna. Nikañw pam Jesus moñwtapqe, put aw pasiwnaqe aw pañqawu: Tutuyqawhqa hapi pas öqalat lavayhtiqe soon alöñtani; nihqe pam ūmi yan lavayhti: Um hapi pas Melchisedec tuwiyat anwat God awwat pas sūs moñwtaviwa. ²² Noqw öviy God itamumi hihta nukñwat pasiwnaqw, Christ pas nāp put aw antsanhtani. ²³ Pu pay pas pi antsa Aaron ahpiyvit kaysiwhqam God awwat moñw'iwyuñwa, pi himuwa möke', pañso pahsavoniñwuniqw öviy'o. ²⁴ Noqw Christ hapi pas sutsep qátuhqe, öviy qa nahlakñwuqat God awwat moñwqenit makiway'ta. ²⁵ Pantaqw hapi öviy pam put añ God aw ökiwtaqamuy pas sūs ayo óyaniqey aw öqalat pasiwta, suyan pi sutsep qátukañw, amuñem lavayi'maniqey öviy'o. ²⁶ Pi pantaqa God awwat susmohpeq moñwi súitamuhpee, qahováriwtaqa, qa

nukpana, qa hihta akw hintaqa, qaanhinwisqamuy amuñaqw lahsiwtaqa, pas òveqatsit yupqövaqe pákihqa. ²⁷ God awwat momñwit pi nāqavo put aw hihtuy qóyantotañwu, mohti nanāp qaanhtipuy epnit, añk pu sinmuy qaanhtipuyamuy ep'e. Noqw Christ pi qa pumuy amún hinhtiqe, sūs nātavi. ²⁸ Tutavo pi pay sinmuy qa pasiwyuñqamuy God awwat moñwtañalawu. Noqw pay God tutavot ayo yúkuhqe, òqalvasiwnit akw pas nāp Tiy pas suyan pasiwtatqat put aw sūs pana.

Jesus Our High Priest

8 Pu' hapi nu pas pávannihqat lavayhtini: Jesus hin hintaniqey pasiwtatqa itamuñem God awwat moñwtaviwa; nihqe òveqatsit ep Káptsitiwhqat moñw'atsvewayat putvaqewat qatuptu. ² Pam God kíyat ep yeyespit pas āantsawat ep tumalay'ta, God kíyat pas antsanihqat ep'e. Tutuyqawhqa pas nāp hapi put kíhut kíta, qa sino. ³ Pi God awwat moñw'iwtaqa hihta kuwahtiput put aw òoyniqey pu aw hihtuy qóyantaniqey ep pan taviwñwu; noqw òviy Christ hapi pas pay soon tuwat hihta qa távini. ⁴ Pi as pam tūwaqatsit ep hinnume', soon God awwat móñwini, pi God awwat momñwit hihta kuwahtiput nāt òoyhtiwisa, tutavot an'i. ⁵ Ima pi God kíyat pas antsanihqat òveqatsit epnihqat qa pan tumalay'yuñwa, soñawnen pi pam òveqatsit kihsiwniyat anta; pi God kíyat tūwaqatsit epnihqa pas antsanihqat tuawi'ta. Ura Moses haqam God eñem hintsatskiwhqat mötsápkit wunuptsinaniqw, God put aw pañqawu: Nu tūkwit epeq ūmi hin mātaknaqw, um pan sohsok hihta yúkuni, aw kita. ⁶ Ura Aaron ahpiyvit namivasiwnit pas nukñwat añ hintsak-wisa, pam pi God tutavot aw tōñaniwtañwu; noqw tis pi Christ hapi namivasiwnit put epnihqe pas pavan nukñwat añ hintsakñwu, ispi pam God awiniyat aw tōñaniwtañwuniq'ö. ⁷ Noqw pay mohtiwat pasiwni qa pasiwta; pay as pam qa pantaniqw soon pas piw nāt añk himuwani. ⁸ Noqw pi God put aw hihta qa pasiwtatqat túwahqe pañqawu: Meh, pay hapi nāt aw pítuni, kita Tutuyqawhqa; noqw ep pu' nu Israel-sinmuy-nikañw pu Judah-sinmuy amumi pūhut pasiwnani, ⁹ Ura nu námuy-atuy amumi hin pasiwnaqey qa pan'i. Ura nu hisat pumuy māyamuy ñuy'kañw, tutskwat Egypt añqw pumuy ipwat, amumi hihta pasiwna. Noqw pay puma ivasiwniy añ qa yūmosa hinwisq, òviy nu pumuy amumi qa unañwtavi, kita Tutuyqawhqa. ¹⁰ Noqw pep pu' atsve nu Israel-sinmuy amumi yan pasiwnani, kita Tutuyqawhqa: Nu ilavayiy pumuy wuwniyamuy aw tañatani, pu nu soñawnen itutavoy unañwayamuy añ pēnani; noqw nu pumuy Tutuyqawhqaamni; noqw puma isinomni. ¹¹ Pu soon hak sinosñway, sen tupkoy tutuqayne' aw pañqawni: Um Tutuyqawhqat tuwi'tani, kitani; pi sohsoyam nuy tuwi'yuñwuniq'ö, sushin'ewakw-nikañw pu suspavannihqat aqw pahsavoo, ¹² Pi nu pumuy qaanhtipuyamuy ep òkwatuwi'taniqee, pu qaanhintsakpiyamuy, pu nukpanhtuwiyamuy nu soon pāpu u'ni'tani. ¹³ Noqw pam pumuy amumi pūhut pasiwnaniqey pañqawhqa, suyan pi mohti pasiwni putniqw pay hin'ewayhti. Noqw himu hin'ewayhtiqa, pu hisattiqa pi pāpu pay súlawhtiñwu.

Earthly and Heavenly Worship

9 Ura God Israel-sinmuy amumi pasiwnaqe, hin put eñem hintsatskaniqat amumi tutapta. Noqw òviy puma put eñem mötsápkit pas āantsawat wunuptsinaya. ² Noqw ura mötsápkit ihpovewat ep wihqöhi wunu, pu nönöspi; noqw put ep nōva poñaiwta; pam yeyespi ura pas Aantsawa yan túñwantiwa. ³ Noqw pu ura mötsáp'uhstist yupqöymiq piw yeyespi Susqahovariwtaqa yan túñwantiwa. ⁴ Pep ura sikavalasivat añqw tataqtsokpi qātsi, noqw pu pasiwnit ep tatañpi, sikavalasivat akw ahsupoq nōmiwtaqa; noqw ura put ahsone sívut añqw mēna tañawtaqa pakiwta; pam sívu sikavalasivat añqw yukiwta; pu ura Aaron murikhoat tsiyakqa piw ep pakiwta, noqw pu ura owavutsqat añ pasiwni pey'taqa. ⁵ Noqw ima hihtu Cherubim God lolmat tālawñwayat akw nōmiwtaqam tatañpit atsvenihqat nākwapni'ta; noqw ura tatañpit nākwapniat núokwavihka yan túñwantiwa. Noqw pay itam kurs hin yep put pas hin hintaqqat pasiwtatqat yuaatotani. ⁶ Noqw i' yantaqa pās panwat yukiltiqw, ima God awwat momñwit pay sutsep ihpove yeyespit aw yuñte', God eñem himu hintsatskiwhqat hintsatskañwu. ⁷ Niñkañw yūmowat pay i' God awwat pas mohpeq moñwi pas nāla añsakis yahsañwuy ep sūs pákiñwu, pas uñwat yankañw-saa; nen put nēñem God aw mātapñwu, pu sinmuy òwihiniwhtipuyamuy ep'e. ⁸ Noqw Qahováriwtaqa Hikwsi it akw itamuy it tutuqayna: Nāt mohtiwat kíhut wunuqw, pas susqahovariwuy yeyespit aw nāt uhtsiwta. ⁹ Noqw pep hintsakpi yep qatsit tuawi'ta. Puma pi God aw hīhihta kuwahtiput òoyya; piw put eñem hihtuy qóyantota. Noqw nāmahin pi as hak pantsakq, pam pantaqa kurs hin put unañwayat añqw qaanhtipuyat ayo hōñani. ¹⁰ Pi pam tutavo hihta suovaamnihqat-sa yuaatañwu-puma hihta nōñösaniqata, pu hihta hīhikwyaniqata, pu hin napwatotaniqata. Noqw pam tutavo pay hāk hihkay'ta, hisat pam súlawhtiniqey aw pahsavoo. ¹¹ Noqw pay God itamumi hihta lolmat pasiwnaqw, Christ itamuñem God awwat móñwiniqey òviy wunuptu; nihqe soñawnen mötsápkit añ kuyvaqe sūs haqam susqahovariwhput aw pañso paki. Pam mötsápkí hin hintaniqey pasiwtatqey, mohtiwat epnihqe pas pavan nukñwa, òviy pi pam qa tūwaqatsit ep wunu, piw qa sinmuy māyamuy ahpiy yukiwta. Noqw Christ nāp uñway yankañw pañso paki, hīhihtuy uñwáyamuy qa put yankañwo, sen kapīrat uñwáyata, sen wakashoyat uñwáyata. Pam pañso pákihqe itamuy sūs qenivo oya. ¹³ Ura mohti pasiwni yan yukuqw kurs haqawa hihta akw tuyoy'ewayhti, God awwat moñwi

wākasit uñwáyat, sen kapīrat uñwáyat akw put mahkwañwu. Pu piw pam wakasmanat taqtsokiwhqat qótsviyat kūyit akw namiqwriwtaqat akw put mahkwañwu. ¹⁴ Noqw kurs pam pantaqa hakiy tuyoy'ewakwnihqat kwañw'ewakwtaniqey aw öqalay'taqw, Christ pas nāp uñwáat tis pi öviy kurs hin itah'unañway qa kwañw'ewakwtani, ispi pam Hikwsit sūtsepnihqat añ God aw nātapqe itamuñem mokq'ö. Noqw pi itam kwañw'ewayhtotiqe soon pāpu hisat hin yesqey pan yesni; nīkañw itam God sutsep qátuhqat eñem apii-wyuñwani. ¹⁵ Yantaqw hapi öviy pam puhuvasiwnit God-nīkañw pu sinmuy amuhtsave hintsaki. Ura ima hakim mohti pasiwnit aw yanyuñqam tutavot ep qaanhtoti. Noqw pay Christ mokqe mohti pasiwnit añqw pumuy mā-tavi; nihqe sohsokmuy wānwayniwyaqamuy amuñem qenit yukuqw, God amumi hin āawnaqw, puma maki-wyaqe sutsep himuy'yuñwani. ¹⁶ Noqw itam navoti'yuñqw, haqam hakiy ahkwayñap himu hin hintaniqa yukiw-taqw, pay kurs pi hin pan put yuki'taqa qa mokq, pam aw antañwu. ¹⁷ Pi hin hintaniqa yuki sinot mokq, pep pu' hihkay'tañwu; qa pantaqw pay nāt put pasiwnaqa qatuqw, pam qa öqalaniñwu. ¹⁸ Noqw öviy pay piw i' mohti pasiwni pas úñwat-sa akw pan yukilti. ¹⁹ Noqw öviy ura Moses tutavot eq hin ayatiwyaqat sohsokmuy sinmuy āawnat, pahsat pu pam wakasmamñatuy pu kakapirstuy uñwáyamuy kūyit enañ kuyhta; nit palaphöt-nīkañw pu hihta tūsaqat hyssop akw pam tutuvenit-nīkañw pu sohsokmuy sinmuy put akw mahkwa; ²⁰ Nihqe pañqawu: It uñwat akw hapi God umumi pasiwna. ²¹ Pu pam piw öviy pan God eñem mötsápkit uñwat akw mahkwa, pu pep hīhihta akw hintsatskiwhqat sohsok piwu. ²² Pu pay pas ka pēp sohsoy himu uñwat akw powaiwtaniqat pan yukiwta; pu uñwat qa munvaniwhq, pay qaanhtipu pas soon ayo yukiwni.

Christ's Sacrifice Takes Away Sins

²³ Noqw öviy hapi pay himu tūwaqatsit epnihqat kurs hin qa hihtuy uñwáyamuy akw kwañw'ewayhtiwani, pam pi öveqatsit epnihqat tuawi'taqee. Nīkañw pay himu öveqatsit epnihqat hakiy uñwáyat hihtuy uñwáyamuy epni-hqe pas pavan nukñwat kurs hin qa kwañw'ewayhtiwani, it Christ pas nāp uñwáyat akw'a. ²⁴ Pi pam haqam kīhut pas āantsawat sinot māyat akw yukiwtaqat qa pañso paki, pas antsanihqat tuawi'taqat aw'i; pam qa pañsonit pas hapi ömiqatsit aw paki, pāpu pas God atpipo itamuñem mātaqtiniqey öviy'o. ²⁵ Piw soon pas pam piép nā-tapmantani, God awwat mohpeq moñwi añsakis yahsañwuy ep pay hihtuy uñwáyamuy yankañw pañso pák-iñwuqat pan'i. ²⁶ Pi as kurs pantaqw, soon pam tūwaqatsit yayhniwhqat pahpiy qa piép kānavotmantani; noqw pi yepehaq pam soñwaveq sūs mātaqtinqe, pas nāp nātapqe, sinmuy qaanhtipuyamuy ayo yuku. ²⁷ Noqw pay hapi sinom sūs soñniqat pan amuñem yukiwta. Noqw atsva pu' God pumuy amuñem hinwat yúkuni. ²⁸ Noqw öviy hapi Christ pay sūs taviwa, kaysiwhqamuy amuñem qaanhtipuyamuy nahpe haqami hintsakniqey öviy'o; nihqe pam nāt piw mātaqtini, qaanhtiput ayo yúkuniqey qa öviynit, put aw tunatyawyuñqamuy ayo öyaniqey öviy'o.

10 Pi pep hin tutavo kihsit an hihta lolmat nātoniqat tuawi'ta; pam qa pas pas antsa pam'i; kurs pi hin pep hihtuy qóyantiwyaqamuy añsakis yahsañwuy añ yūmosa pantsakiwhqat pañso ökiwtaqamuy sūs lolmatani. ² Pi as pantaniqw ya pam qa pañso pay yukiwtani. Ispi pep okiwlalwaqam sūs powatote', soon pāpu hīhihta qaanhtiput unañwpeq sunvoti'yuñwani. ³ Noqw pi pep put pantsakiwhqat ep añsakis yahsañwuy ep qaanhtipu ahoy u'naniwñwu, ⁴ Ispi soon wakastahtaqtuy pu kakapirstuy uñwáam qaanhtiput haqami hintsan-niq'ö. ⁵ Paniqw hapi öviy Christ tūwaqatsit aw pitutoqe pañqawu: Um hihtuy qóyantiwyaqamuy-nīkañw pu ūmi öoywaqat qa tuñlay'ta; nihqe um inuñem tokot na'sasta. ⁶ Um hihta ūmi tataqtsokwaqat pu qaanhtiput ep ūmi himu öoywaqat ep qa nāhahlaytapna. ⁷ Pahsat pu nu pañqawu: Meh, God, nu hapi uhtunatyay hinhtiniqey öviy pitu; pay ura tutuvenit mupipitaqat ep nuy pan pēniwta. ⁸ Ura pam mohti pañqawu: Um hihtuy tutavot an qóyantiwyaqamuy-nīkañw pu ūmi öoywaqat qa tuñlay'ta; um hakiy qaanhtipuyat ep ūmi hihtuy tataqtsok-waqat ep qa nāhahlaytapna. ⁹ Pam pan lavayhtiqe pep pu' piw pañqawu: Meh God, nu hapi uhtunatyay hinhtiniqey öviy pitu. Pam kítahqe mohtiwat ayo qenitat, añknihqat wunuptionsina. ¹⁰ Noqw öviy God tunatyayat ahpiy itam put eñem sutsvo oyiwya, Christ itamuñem tokoy sūs táviq'ö. ¹¹ Ura God awwat momñwit nāqavo put kīyat ep hoñkahkañw hihta hintsatskañwu; pu pay nāt piw God eñem hihtuy qóyantotañwu, soon pi puma qaanhtiput haqami hintsanyaniq'ö. ¹² Noqw pay Christ tuwat sinmuy qaanhtipuyamuy ep sūs nātapqe, pep pu' pam God putvaqewat qatuptu; ¹³ Nihqe pahpiy put tuwqamat put aw maqaptsi'yuñwaniqat pam nuhtay'ta. ¹⁴ Pi pam pas sūs nātapqe God eñem sutsvo oyiwyuñqamuy pás hin hinyuñwaniqat pan sūs yuku. ¹⁵ Pi Qahováriwtaqa Hikwsi piw pas nāp put pantaqat itamuy āawna; öviy pi ura as pay mohti pañqawu: ¹⁶ It atsva pu' nu yan amumi pasiwnani, kita Tutuyqawhqa: Nu unañwayamuy añ ilavayiy tañatani, pu nu wuwniyamuy añ itutavoy pēnani. ¹⁷ Pu nu pumuy qaanhtipuyamuy-nīkañw pu nukpantuwiyamuy pāpu qa u'ni'tani, kita. ¹⁸ Noqw God hakiy qaanhtipuyat put añqw yukuqw, pep pāpu qaanhtiput ep himu nīniwhqat súlawni.

Let Us Come Near to God

¹⁹ Yanta hapi, itupkomu; noqw öviy itam Jesus uñwáyat aw yankahkañw qa tuhtuskahkañw haqam susqahovariwhput aw yuñniqw itamuñem qeni. ²⁰ Pi Jesus Christ pas nāp tokoy ahpiy soñawnen itamuñem pöhut tay-

taqat yuku; noqw put tokoyat mötsáp'uhtsit antaqat añ itam God aw yuñta. ²¹ Pi Christ itamuy God tímuyatuy amuñem put awwat mohpeq moñw'iwtaqey ep wunu. ²² Noqw òviy itam suan unañway'kahkañw, qa hin pēwēwnayakahkañw, God aw tuptsiwni'kahkañw put aw ókini, itah'unañway Christ uñwáyat akw pāhomi-wyuñqat navoti'kahkañwo, hakiy kūyit akw tokoy pāhomhقات pan'í. ²³ Pas itam qa wiwsiyakahkañw God aw tuptsiwni'yuñqey qa qe'totini. Pi í' hak hin hintaniqat lavayhtiqa pas soon qa āantsani. ²⁴ Pu itam hin nānami unañway'yuñwniqey pu lolmat hintsatskaniqey nāu'nañwnayani. ²⁵ Itam sūvo tsotsvalyaniqey qa qe'totini, haqawatuy amun'í; itam qa pumuy amún hinwist nāu'nantoyñayani, tis òviy'ò, talòñnit aw pitutoqw itam navoti'yuñqee. ²⁶ Ispi itam as hihta pas suyan pantaqat nanaptakañw, tuwat nāp itahtunatyay añ hinwise' qaanhtotiqw, pay ahpiy pas qa himu haqam pāpu itahqaanhtipuy ep nīniwni. ²⁷ Pánis-sa hak pan hintsakqa navoti'taqw, God sinmuy sohsokmuy amuñem hinwat yukune', tuwqamuy amuhpewi itsívuy mahtakne', qōhit akw pumuy hovalani. Noqw hak it navoti'te', tsawiniwkañw maqaptsi'tañwu. ²⁸ Ura pi hak Moses tutavoyat qa kaptsi'taqw, hakim lōyōm sen pahyom put navoti'yuñqam pan lavayhtotiqw, momñwit put qa òkwatutwat nīnayañwu. ²⁹ Noqw hak God Tiyat pēwēwnaqa hin tis pas pavan nuhtsel'ewakw sivihipit hihkay'vani. Pam pi Qahováriwtaqat Hikwsit God núokwayat hakiy aw nóahqat qahihtata, piw Christ uñwáyat aw wukukuyku, nāmahin pi as God put uñwat akw put aw pasiwnat, nēñem put sutsvo tavi. ³⁰ Pi itam God yan hinqawhقات tuwi'yuñwa: Ason nu hapi hakiy eñem nāoyñi; ason nu hihta ep hakiy aw ahoytamantani, kita Tutuyqawhqa; pu piw yanwata: Tutuyqawhqa sinomuy hin yukunani. ³¹ Pi pas God qátuhqat mapqòlmiq posnaniqew, pam nuhtsel'eway'ò. ³² Níkañw pay kurs uma umuhhisatqatsiy añ wūwayani. Ura umuh'unañway tālawvaqw, uma qaan'ewakw hihta añ kānanvotyakahkañw añ kūkuyva. ³³ Umuñaqw haqawat sinmuy amutpik kānanvotyā, piw okiwhinyuñwa; noqw umuhsuñwamuy pan okiwsahsanyaqw, uma pumuy amumum kānanvotyā. ³⁴ Oviy pi ura uma sivihipit añ tañawtaqamuy òkwatutwa; pu hihta umuhhimuy hovalayaqw, uma put ep qa hin unañwtoti, suyan pi uma òveqatsit ep hihta pavan nukñwa, pu pas qa hinhtinwuqat himuy'yuñqey navoti'yuñqey òviy'ò. ³⁵ Oviy uma umuhqapevewniy qa añqw lasyani. Pi kurs uma yūmosa put añ hinwise', hihta a'nò hihkay'taqat òmahtotani. ³⁶ Pay uma kurs hin sohsok hihta añ qa nakwhani'yuñwni; nen uma God tunatyayat añ hinwisq, pam umuy hin āawnaqat uma put makiwyani. ³⁷ Pay nāt hihsavoniqew í' hak pítuniqa soon qa añqwni, nen soon sōwuni. ³⁸ Noqw í' hapi súantaqa qapēvewniy akw qatsit tuwani; níkañw kurs hakiy pay ahoy tu'qaltiqw, soon nu put ep hahlayni. ³⁹ Noqw pay itam añ hakimuy tuptsiwnit añqw ahoy tu'qaltotiqe ayo maspiwhqamuy qa amunyuñwa. Pi itam hapi tuptsiwnit añ ahsupoq hinwisq, itahhikwsi ayo yámakni.

Faith

11 Itam qapēvewnit akw hihta itahñöyiy aw yórikyaniqey navoti'yuñwa, pu put ahpiy hihta qa mātakqat pas suyan māmatsya. ² Pi hisatsinom qapēvewniy ahpiy lomayuaatiwya. ³ Itam qapēvewnayaqey aw tutwaqw kurs tūwaqatsi God lavayiyat akw yukilti; noqw òviy himu yañ mātakyaqa pay hihta mātakyaqat qa put añqw yukilti. ⁴ Ura Abel qapēvewnaqe Cain epnihqe pavan nukñwat God aw hihta tavi; nihqe put ahpiy pay kurs pam súantaqey panwat mātakti; God put kuwahtipuyat òmahtaqey akw put pañqawu; noqw pay as Abel mokpu-nikañw nāt put tuawí'ta. ⁵ Ura Enoch qapēvewnaqe mokiwyu añqw qa yuku, níkañw òmiqatsit aw nahlakiwa. Nihqe pam qa nātuwiwa, God pañsoq put nahlaknaqw òviy'ò. Pi pam nāt qa nahlakniwht, pam aw lomanavotniwta, pam God unañwve hinmaqe òviy'ò. ⁶ Noqw pay hak qa tuptsiwe' kurs hin God unañwveni; pi God awnihqa pay pam pas suyan qátuhqe put hepnumyaqamuy kuwahtiput máqañwuqat kurs hin qa tuptsiwni'tani. ⁷ God nāt hihta qe'yaqat añwu pay Noaht āawnaqw, pam qapēvewnaqe put kaptsi'ta; nihqe pākihut maskataqe timuy ayo nóñakna. Put hapi akw pam yep qatsit tunatyayat añ hinwisqamuy qalomáhinwisqat mahtakna; noqw pam súantaniqat God yan put lavayhti, hak God aw tuptsiwhqa hin súantaqat pan'í. ⁸ Ura God Abraham wáñwayhqe, put haqam tutskwat ason makiwniqey aqwniqat aw tutapta. Noqw òviy pam qapēvewnaqe God aw tuqayvastaqe nāp tutskwat añqw nakwsu, haqaminihqe qa navoti'kañwo. ⁹ Ura pam qapēvewnaqe haqam tutskwat aw awiniwtaqat qa ep sínonihqe pan hinnuma; ura pam mötsápkit añ kí'tinuma. Noqw ura Isaac-niqw pu Jacob puma piw put an hinnuma; ura God pumuy tutskwat máqaniqey piw āawnaq'ò. ¹⁰ Abraham pi wuhkokitsokit huruwunuhqat God ahpiy yayhniwhqat piw yukiwhqat aw tayma. ¹¹ Ura God Sarah Abraham nōmayat tí'vaniqat put aw pañqawu. Noqw pam put hinhtiniqat qapēvewnaqe nō'yiltiqe tsākw tavi, nāmahin pi as pam pāpu pas añ ruhpaikiwkañwo. ¹² Paniqw hapi òviy í' hak pay mokput antaqat ahpiy tokpelat añhqe sōtuy amún qaan'ewakw hintaqam aniwhti, pu pātuwaqatsit qalavaqe tūwat soon hak pohtoylaniqat pan'í. ¹³ Ima sohsoyam qapēvewnayaqahkañw qatsiy kūkuyva, himu amumi awiniwtaqat qa ep òkit'a, pay pánis-sa yāvoq put tutwaqee; nihqe pas suyan put pantaqat pās nātuptsiwnaya, nihqe òmahtota, pay puma qa pep tūwaqatsit ep sínomnikañw pay pañqe hāk hinnumyaqey pañqaqwa. ¹⁴ Pi pan lavayiyuñqam sūyan pi haqam kiy hepnumya. ¹⁵ Kurs pi hin as puma haqaqw nōñakqey aqwhaqami tunatyawyuñwe', qa hisat pay ahoy aqwye' qenitutwani. ¹⁶ Noqw puma hapi haqam pas nukñwat qatsit òveqatsit añqwnihqat tu-

natyawyuñwa. Paniqw hapi òviy God pumuy Tutuyqawhqaamnihqey pan túñwantiwniqey suhtaq'ewa, pam pumuy amuñem wuhkokitsokit na'sastaqe òviy'o. ¹⁷ God Abraham aw tuwantaqw, pam qapēvewnaqe Isaac God aw tavi, nihqe i' hak tiy put aw awinit pasiwtaqa pas sūkw tiy kuwahti. ¹⁸ Ura God put aw pañqawu: Ason Isaac timat uhsinomni, yan'í. ¹⁹ Pay kurs pi hin God put ahoy tātaynaniqey qa panhtiniqat pam wūwa nāmahinpi as mokni; noqw òviy pañqawniqw pay soñawnen pi pam pañqw put kwusu. ²⁰ Ura Isaac qapēvewnaqe timuy Jacob-nikañw pu Esaut pumuy nāt hihta hintaniqat ep pumuy öqala. ²¹ Jacob qapēvewnaqe ura mokiwy aqw hayiñwnaqe, Joseph tímuyatuy lōqmuy öqala, nihqe natōñpiy akw moto'kañw God aw okiwlawu. ²² Joseph qapēvewnaqe qatsísó'ñwamiq pítuhqe, Israel tímuyatuy haqamiyaniqat mahtsikna; nihqe öqayat hin hinhtotiniqat pās tutapta. ²³ Moses tihtiwhq, naat-niqw pu yuat puma God qapēvewnaqe payhkomuy mūmuyawhtuy añ put tupki'ta, yaw pam sūhimuniqw òviy'o, puma moñwit hin yukiyat qa mamqasqee. ²⁴ Moses wuñwqe qapēvewnaqe Pharaoh tiyat mānat tíatnihqey pan túñwantiwniqey qa nāwakna. ²⁵ Tatam pay God sinomuyatuy amumum hīhihta añ kānanvotniqey namorsta, qaantaqat hahlayhpit ep hihsavo hahlayniqey epnihqee, ²⁶ Christ tutukpanhqatsiat Egypt epeq hīhihta núnukñwat epnihqe pas pávannihqat pan aw wūwaqee, pi pam pan put tunatyat ep hihta akw tayawinpit pas antsay'taqe òviy'o. ²⁷ Pam qapēvewnaqe òviy Egypt-tutskwat tatamhta, moñwit itsívuyat qa mamqast'a; pas pam hakiy qataymataqpuvanihqat tuway'taqe pan hihta añ kuyta. ²⁸ Pam qapēvewnaqe mañat uñwáyat hötsíwat òvaqe pu ánan'ik wiwtsi, piw mañat sikwit tuhpet nõsa; noqw òviy motitihiwyaqamuy tōtimuy qóyatoqa qa pumuy amumi may'tat, amutsva yūmosa ahpiy'o. ²⁹ Ura Israel-sinom qapēvewnayaqe Palavatuphat añqe' tutskwat lakput añ ayo nóña; noqw as Egypt añqw sinom put tuwantotat, paöysoa. ³⁰ Israel-sinom qapēvewnayaqe tsañe'sikis tālat añ Jericho-kitsókit qóqönyaqw, ép kíhut tuhkwaat sapumhti. ³¹ Noqw ura tokoy huhyaqa, Rahab, qapēvewnaqe qatuptsiwñi'yunqamuy amumum qa súlawhti, pi hakim kitsókimi nanauyve pohtamaqam put aw pituqw, pam pumuy amumi unañwtaqqee. ³² Noqw ya sen nu nāto piw hiñqawni? Pi nu haqawatuy tuawi'taniqw soon añ tuwaniy imuy amuptsiwtani: Gideon, pu Barak, pu Samson, pu Jephthah, pu David píwu, pu Samuel, pu God lavay'aymuyatuy. ³³ Ima qapēvewnit ahpiy haqe' momñwituy sinomuyatuy añwutota; súan yēsiwniqat aniwnaya; hihta awiniwyunqat ep öki; pu wukotohohtuy moayamuy útatota; ³⁴ Uwiñwuy a'nö mukiyat tókaya; sipwuvahpit qalayt añqw ayo ipwaniwya; qa öqawi'kahkañw a'nö hoñvitoti; nānaywaqe a'nö öqaltoti; tuwqamuy taq'oyiyamuy tatslakna. ³⁵ Momoyam timuy so'qe ahoy tātayyaqw amumi yórikya. Pētu mātaviwyaniqey qa nānakwhaqe, hihta qaan'ewakw añ okiwsaniwya; puma hisat ahoy yesvaniwniqat epeq pavan nukñwat qatsit aw-sa taywisqe òviy'o. ³⁶ Pu pētu amumi qaan'ewakw tututsiwy, pu wuvahtinumya; hikis pas sómiwya, pu sivikiva tañatiwya. ³⁷ Puma tatatupniwya; siyarat akw nāhoy tutkitiwy; unaheviwya; sipwuvahpit akw qóyantiwya; okiw kanelvuhkat, pu kapirsvuhkat yuwsí'kahkañw añqe' hinnumya; hihta nāstayakahkañwo; hihta akw okiwhinyunqe kānanapta. ³⁸ Yep qatsi pumuy qa hihkay'ta, puma okiw haqe' qayēsiwhpuve hinnumya, tuhtukwivaa, pu tuhsövaa, pu tutskwat añ koroiyunqat añ'a. ³⁹ Ima sohsoyam qapēvewniy ahpiy lomanavotniwya; noqw pay God pumuy hihta āawnaqe pumuy nāt qa maqa. ⁴⁰ Nikañw itamuñem hihta pavan nukñwat pasiwnaqe, puma itamum sumiyankahkañw pasiwnayaniqat pan yuku.

God Our Father

12 Noqw itam it akw moñwvástotiqamuy akw nõyakiwtaqe, òviy itam qa nán'ekni'kahkañw nanamunwani; nen a'nö yuhtukni. Itam sohsok hihta puptut o'yani, pu sohsok qaanhtiput itamuy ñuy'yunqata. ² Itam Jesus aw-sa taywisni, itahqapevewniy yayhnaqat pu yúkuhqat aw'i. Pam hapi hahlayhpit makiwniqey tunatyawkañw nahoylehtsit ep mokqey añ kuyva, nahaman'ewakw qa hihtatat'a, nihqe God moñw'atsvewayat putvaqe qatuptu. ³ Noqw òviy uma put añ wūwayani, hin pam nakwhani'taqata, hakim qaanhinwisqam put aw rohomhtotiqö. Uma put añ wūwaye', soon wuwanmamañwuy'ani, pu ókiwhtotini. ⁴ Uma qa haqawa qaanhhtiput aw rohomnumhqey ep möki. ⁵ Ya tutuveni umuy God tímatnihqat pan ökwantaqat uma pay suhtokya? Ura yan pey'ta: Itii, Tutuyqawhqa uñ ökwantaqaw, um put qa paysoqtani, pu pam uñ sivintoynaqw, um put ep qa pas unañwmokmantani. ⁶ Pi Tutuyqawhqa hakiy aw unañway'te', hakiy ökwahañwu, pu qa hakiy tiy kwú-suhqey qa wuvahtañwu. ⁷ Kurs uma ökwaniwyaqey añ kuyyūñqw, pep hapi pu' God umuy tímuy'taniqey pan tumaltani. Puyaw haqam hakiy tiat nayat ahpiy qa ökwaniwa? ⁸ Pi itam sohsoyam hīhihta ep ökwaniwya; noqw kurs hak qa hihta ep ökwaniwe', pep pu' soñawnen pam pay hakiy qa puwsuñway'kañw tihtaqt tiyat antani, nihqe pay qa God tíatni. ⁹ Yep qatsit ep itanam itamuy ökwantotaqaw, itam pumuy kaptsi'yunwa. Noqw ya sen itam tis hīhikwsimuy yúkuhqat aw tūqayyūñwe', soon qa yesni? ¹⁰ Itanam pi pay as antsa pan unañwtote', hihsavo itamuy ökwantotañwu. Noqw God hapi itamuy akw moñwvástotiniqat òviy panhtiñwu, itam put an qahováriwyunniqat òviy'o. ¹¹ Noqw nāp hak ökwaniwhqey ep soon hahlayhtimantani; nikañw pay atsva hak put añ kuyve' kwakwhat unañway'vañwu, piw suan hinmañwuniqey tuwi'vañwu.

Instructions and Warnings

¹² Oviy hakiy unañwmokq, maat súhayiwtawq uma öqalayani; pu hakiy tamöat qaöqáwi'taqw uma put hoñvitotani. ¹³ Nen uma soñawnen hakimuy kukyamuy eñem suwip pöhtotani; nāp hisat hakiy kuk'at qa pasiwtaqat öqaat ruhpakni; pam qa panhtit qalaptuni. ¹⁴ Uma sohsokmuy amumum kwakwhat qatsit añ öqalyani, pu qahovársqatsit añ'a. Put uma ñastaye', soon Tutuyqawhqat aw yórikyani. ¹⁵ Uma pās tunatyawwisni, taq sen haqawa God núokwayat qa akw moñwvastini, taq nāp hisat hak tūsaqat a'nö tsivot anhte' wūhaknihqamuy hovalani. ¹⁶ Uma tunatyaltotini, taq nāp hisat haqawa tokot sokoplawni; sen yep qatsit-sa aw tunatyawtani, Esaut añ'i. Ura pam motitinihqe makiway sūs nösniqey aw aptsiwtaqat öviy put nāhoynwa. ¹⁷ Noqw ura ahpiy pan-taqw, put naat put öqalaniqat pam nāwakna. Noqw pay ayo noiwa, soon kurs pam hiniwhitiqat alöñtaniqw öviy'o, nāmahin pi as ura okiw pas pakkañw hin put alöñtaniqey hepta. ¹⁸ Pi uma tükwit Sinait qa aw öki, imuy Israel-sinmuy amún'i. Ura pam tükwi uwiwikañw pamesit akw nömseekiwañw, qatāla, pu piw huk'ohpokiwta. ¹⁹ Pu pañqw hak tötökqey hiñqawlawhq, puma put tönayat nanapta; nihqey puma put nanaptaqey, as pam pāpu qa pumuy amumi yuaataniqat okiw yan tūviñtota, ²⁰ Pas kurs puma soon hin tutaptiwhqat añ kuyyuñwiqey öviy'o, pi ura pañqawu: Nikañw híkispi pay himuvohko tūkiwt aw toñokq, pay tatam uma put tatatupninayamantani, sen lansat akw nīnayamantani. ²¹ Noqw ura kurs pi pas nuhtsel'ewakw soniwhq, öviy Moses pañqawu: Pas nu pavan tsawnaqey, tururuyku. ²² Pi uma hapi tükwit Zion aw öki, pu pas qátuhqat God wuhkokitsokiyat, öveqatsit ep Jerusalem aw'i; God hoñviaymuyatuy qaan'ewakw hintaqamuy amumii; ²³ Pu sūmi tsovawtaqamuy mohti tihtiwhqat aw tōnawtaqamuy tūñwniam öveqatsit ep pey'yuñqa pumuy amumii; pu sohsokmuy amuñem hin yuki'maqat God aw'i; pu añ suan hinyuñqamuy sinmuy hikwsiam hinyuñwiqey añ pās pasiwhtotiqamuy amumii: ²⁴ It puhuvasiwnit ep God-nikañw pu sinmuy amuhtsave hintsakqat Jesus aw'i; pu put uñwáy-at wiwtsiniwyaniqat Abel uñwáyat epnihqey pavan hihta núnukñwat tuawi'taqat aw'i. ²⁵ Uma tunatyaltote' hakiy öñaqw yuaataqat aw tūqayyuñw. Susmataqpi ima hakiy tūwaqatsit ep yuaaykuqat aw qa tūqayyuñqam pas ayo qa nöña. Noqw pay tis itam hakiy öñaqw yuaaykuqat aw qa tūqayyuñwe', kurs hin ayo nöñakni. ²⁶ Ura hakiy tōnaat ephaqam pas tūwaqatsit tayayaykina; noqw pu' hapi pam hinhtiniqey lavayhtiqey pañqawu: Sūs piw nāt nu qa tūwaqatsit-sanit pay öveqatsit enañ tayayaykinani. ²⁷ Noqw pam sūs piw sohsok hihta tayayaykinaniqey pañqawhqey, hihta tayayaykuqat sohsok súlawhtiniqat pañqawu; pay añ hihta yukiwqhacat hapi; noqw añ himu soon wayayaykuniqqa hūrs hoñvani. ²⁸ Noqw öviy hapi itam moñwtunatyat pas soon wayayaykuniqat makiwyaqey, itam put ep God tsúyakyani; nen itam kaptsi'kahkañw pas hihtay'kahkañw put aw okiwlalwe', put unañwveyani. ²⁹ Taq aw itahyantaqa God qöhi hihta tsohtso'nañwuqat anta.

How to Please God

13 Uma nānatupkomuy amún nānami unañway'yuñwiqey qa haqami qe'totini. ² Uma hakimuy qa umuh-tuwimuy pāsyaniqey qa ayo yuykuyani, taq haqawat panyuñqey qa navoti'kahkañw kurs God hoñviaymuy-atuy pāsya. ³ Añ sivilalwaqamuy uma u'ni'yuñw, pas amumum panyuñqey pan'i; pu uma qahahlayhpit añ kānanvotyaraqamuy u'ni'yuñw, pay uma piw amún tokoy'yuñqey öviy'o. ⁴ I' nömaqtsi sohsokmuy amuhpiy kaptsiwtani, pu put qa hak tuyoy'ewakwtani; nikañw hapi imuy añ nāhuhyayaqamuy amuhpa' hinnumyaraqamuy pu tokot sokoplalwaqamuy pay ason God hin yukunani. ⁵ Uma hihta tuñlay'taqat qa pan qatsi'yuñw, pay uma hihta himuy'yuñwe' put ep nakwhani'yuñw; pi ura pam pañqawu: Soon nu uñ tatamhtani, kita. ⁶ Noqw öviy pay itam tatam qa nānahtsopyakahkañw pañqawani: Tutuyqawhq nuy paañwñ'ta; noqw sinom nuy hintsat-snaniqw, nu soon amuhpe tsawiniwtani. ⁷ Umumi tunatyawyuñqam God lavayiyat umumi yuaaykuyaraqamuy uma u'ni'yuñw; uma pumuy hin hinwisqat aw wūwantote' amún qapēvewnit an hinwisni. ⁸ Jesus Christ hin tāvoq hintaqey nāt panta pūu, pu yahpiy sūtsepi. ⁹ Uma hīhintaqat alöñöt tutuqayhpit qa akw itahqapevewniy añqw lasyani. Pay hakiy unañwaat God núokwayat akw hūrs'iwtawq pam put eñem lolma, i' nösiwhqat put hintsatskaqamuy qa moñwvastapnaqat qa put akw'a. ¹⁰ Pi itam nāp itahtuwi an God aw nāwakintota. Noqw ima Jerusalem ep God kīyat ep tumalay'yuñqam soon put ep itamum hintsatskani. ¹¹ God awwat mohpeq moñwi qaanhtiput ep kapīrat nīnat, uñwáyat yankañw, haqami pas āantsawat aw pákiñwu. Noqw pay hoñviayaat put tokoyat haqam hākyesqat kwayñavohaqami yawme', pep put taqtsokñwu. ¹² Noqw öviy piw Jesus pas nāp uñway akw sinmuy kwañw'ewakwtaniqey öviy kitsókit kwayñavehaqam kānavotqey möki. ¹³ Noqw öviy itam haqam hākyesiwhqat ihpo put awyani; nen itam put amún qalomálvayhtiwyani. ¹⁴ Pi itam kitsókit sūtsepihqat yep ñastaya, pi itam suk w pítuniqat tunatyawyuñwa. ¹⁵ Noqw öviy itam God aw nānoayani, it nu pañqawu: Itam itahmoay akw put tayawnayani, piw put aw kwakwhatiwisni, Jesus Christ añ'a. ¹⁶ Nikañw uma lolmat hinhtotiniqey, pu hihta akw hakiy paañwayaniqey qa suhtok'iwyuñw, pi put pāvantaqat God aw noiwwisqat ep pam hahlayi. ¹⁷ Uma umumi moñw'iwyuñqamuy amumi tūqayyuñwe', amumi nānakwhani'yuñw, taq puma umuh-hikwsiy aw tunatyawwisa. Noqw soon puma tumalay ep God aw qa lavayhtotini. Noqw uma pumuy amumi pās

tūqayyuñqw, puma hahlaykahkañw lavayhtotini. Nikañw putuiwkañw lavayhtotini kurs uma amumi qa tūqayyuñq'ö. Noqw pam pantaqa umuñem qalomáhintani. ¹⁸ Uma itamuñem nāwakinwisni, pay itam itah'un-añway pasiwyuñqey as qa nánahtsopya, sohsok hihta añ pas qaatsat hinwisniqey suhtaq'ewyakahkañwo. ¹⁹ Nikañw nu as tis pas its umumi ahoy mātaviwniqat öviy uma yan hinwisniqat nu okiw umumi yan nāwakna.

Prayer

²⁰ God hapi hakiy kwakwhat unañwtoynañwuqa; pam hapi Itahtutuyqawhqay Jesus Christ, kanelmuy amumi suan tunatyawmaqat, mokiwuy añqw ahoy tātayna, ura pam nāp uñway akw itamuñem sūs namivasiwnaq'ö. ²¹ Okiw nam pam umuy hin hinyuñwniqey pasiwyuñwniqat umuñem pan yúkuni, uma sohsok hihta añ put tunatyayat añ hinwisniqat öviy'o. Nam pam umuhipiy tayawniwniqey put tumalay'taa, Jesus Christ añ'a. Nam pam yūmosa aqwhaqami tayawintiwa. Nam antaa.

Final Words

²² Noqw nu okiw umumi pañqawni, itupkomu: Uma ökwhanpit lavayit aw qa rohomwisni. Pay nu hikiqw lavayit umumi pēna. ²³ Uma itahtupko Timothy sivikiñaqw mātaviwhqat navoti'yuñwni. Noqw ason pam its pituqw nu put amum umumi yórikni. ²⁴ Uma umumi moñw'iwyuñqamuy sohsokmuy inuñem öqalanwisni, pu sohsokmuy God sinomuyatuyu. Ima Italyt añqw sinom umuy öqalaya. ²⁵ Nam God núokwaat sohsokmuy amumum yantaa. Nam antaa.

JAMES

1 Nu' James, God-nikañw pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ pumuy tūwikiamnihqa it penta, God sinomuy-atuy añqe' ahtsaval'iwtaqamuy amumii. Hakim öqawyuñwu.

Faith and Wisdom

² Itupkomu, ason uma hīhihta akw unaheviwye', put ep hinhaqam hahlayhtotini, ³ It navoti'yuñwee: Ason uma umuhtuptsiwniy añqw lasyaniqey unaheviwye', uma put pantaqat ahpiy qaīts hin unañwtotiniqey tuwi'vayani. ⁴ Nikañw hak hihta ep nakwhani'kañw, pay yūmosa put añ kuyvamantani. Nen hak pas tukwsiwñwu, pasiw-tañwu, qa hihta akw hintañwu. ⁵ Kurs uma haqawa suyan unañwtalwuwnit nastanen, pay pam God aw put öviy tūviñtani. Noqw pam hakiy qa qöhqöyat, aw put nóani. Pi pam qa hihta kahkawnakañw sohsokmuy hihta huy-lawñwu. ⁶ Noqw pay hak pas qapēvewnakañw put öviy tūviñtani, qa wiwsikañwo. Taq wiwsiqā pāhut hoñvan-taqat anta. Pam hūkañwuy akw nāhoj tutuptiwñwu. ⁷ Noqw öviy hak pantaqa God añqw pay hihta ömah-taniqey qa pan wūwamantani. ⁸ Lōq wuwñi'taqa ahsupoq tunatyay añ qa hūrs'iwtañwu.

Poverty and Riches

⁹ Pay añ tuptsiwñi'taqa okiwsinonikañw a'nö hímuniwhitiqey ep hahlayni. ¹⁰ Pu i' hak kahaktaqa qahimuniwhitiqey ep piw tuwat hahlayhtini. Pi pam tūsaqat siyat an tūwayani. ¹¹ Taq tāwa yamakq, kohsiwuy akw pay pah-sat tūsaqa tsakñwu; noqw put siat posñwu; noqw put lomavitsañwaat sūlawhtiwñwu. Noqw pan hapi kahaktaqa nāt panmaq w himuat sūlawhtini.

Testing and Tempting

¹² Pas sino unaheppit añ kuytaqa hahlayhpit ep'e. Pi ason Tutuyqawhqā put aw tuwane', put hihta ahsataqat aw nóani-it qatsit qaso'taqata. Pan hapi pam sohsokmuy put aw unañway'yuñqamuy amumi awini'ta. ¹³ Qa hak hapi unaheviwe' pañqawni: God hapi inumi unahepta, kítani. Pi God pas qa hihta qaan hinhtiniqey nāwakna. Piw pam qa hakiy aw unahepta. ¹⁴ Pay sino hihta tuñlayiy ahpiy pan unatoyniwe' unaheviwñwu. ¹⁵ Pu tuñlayiy añ hinme' qaanhtiwñwu. Nen pam qaanhtipuy añ ahsupoq hinme' so'ñwamiq mokni. ¹⁶ Uma qaöwihiniwhitotini, pas aw iunañwam itupkomu. ¹⁷ Sohsoy lolma kuwahtipu, pu sohsoy makiwa qa hihta akw hintañwuqa hapi öñaq'ö. God tālawñwat yúkuhqā hapi itamumi sohsok hihta nukñwat noi'ma. Pam soon hisat alöñtini. Pam tālanihqe soon hisat namtöke' haqam qatālawñwani. ¹⁸ Noqw pam kurs yan tunatyawtaqe, itamuy lavayiy pas antsanihqat akw aniwna, itam put yukimuyatuy ahpiy sus mohpeqyaniqata.

Hearing and Doing

¹⁹ Noqw öviy'o, aw iunañwam itupkomu, uma sohsoyam pās tūqayyuñwñi; qa sulvayhtotimantani; qa suyht-siptotimantani. ²⁰ Taq hak tāqa itsivuy akw qa sūanhinme' soon God unañwveni. ²¹ Paniqw öviy uma it tuy-oy'ewakwtunatyat ayo yukuyani, pu nukpantunatyat a'nö hoyoyotaqata. Nen uma okiw'una-ñway'kahkañw God lavayiyat umuh'nañwmi panayani. Pi pam umuhhikwsiy ayo öyaniqey aw öqalay'ta. ²² Uma qa nāmi yētatat, God lavayiyat añ hinwisni; qa pānis-sa paysoq aw tūqayyuñwñi. ²³ Taq lavayit aw paysoq tūqaytaqa pay qa añ hinmaqa hakiy panaptsat akw nātuway'taqat pantañwu. ²⁴ Pam nāviptsat, ahpiyñiwñwu; nen pahsat pay hin sóniwhqey suhtokñwu. ²⁵ Nikañw hak it tutavot pās pasiwtaqat, hakiy qenivo táviñwuqat añ purime', put qa suhtöke', añ hinmaq, God put hintsakpiyat añ put paañwani. ²⁶ Kurs hak haqam God pas kaptsi'taqey pan namiwuwante', leñiy qa aw tuyqawi'te', pam paysoq nāyuyuyhnani. Pam pi haktonsa pās unañway qatu. ²⁷ Noqw pay yan hapi hak God Itanay-niqw pas antsa put kaptsi'taqa hinmani kwañw'ewakw unañway'kañwo. Hak imuy nanalvutuy, pu koñnanalvutuy hihta añ kānanvotyāqw amumi pohtamantani. Pu yep qatsit ep qa nātuy-oy'ewakwtani.

pay put akw itam sinmuy God an yukiwuyñqamuy qalomáyuaatota. ¹⁰ Lomalavayi, pu qalomálavayi sūkw moat añqw nõñanta. Itupkomu, pas hapi soon yantani. ¹¹ Puyaw sen haqam pāhut nõñantaqat ep kwañwa, pu tsīvo sūvaqw nõñantañwu? ¹² Itupkomu, ya sen nõnvospaltsoki olive-sipalat pölöy'vani? Ya sen ovauyi nõnvospalat himuy'vani? Qae. Noqw pay pan hapi haqam pāhu nõñantaqa kurs hin suhut, kwañwat enañ nõñantoynani.

The Wisdom from Above

¹³ Hak sen umuñaqw suan unañwtalwuwni'ta, pu hihta tuwi'ta? Pay pi pam suan hinme', hihta lolmat hintsakni, qa kwivi'nañway'kañwo, súanwuwni'kañwo. ¹⁴ Nikañw kurs uma umu'nañwpeq pas pavan unañwtu-tuyyakañw, nanaqastunatyawyuñwe' pay uma umuhsuanwuwniy ep qa himuiwuyñw. Pu uma it suan wuwnit pas antsanihqat ehpewi qa atsálalwani. ¹⁵ Taq pan hinmaqa qa ðñaqw wuwnit añ hinma, soq yep qatsit añqw wuwnit ánwata. Pam pantaqa wuwni hakiy tunatyayat ahpiyiniñwu, it Nukpanat ahpiy'o. ¹⁶ Haqam pi hakim unañwtutuyyakañw nanaqastunatyawyuñwe' puma piw qa unañwtalyañwu, pu hihta qalomátumalay'yuiñwu. ¹⁷ Nikañw ðñaqw suan unañwtalwuwni'taqa mohti suan unañway'ta; kwakwhat unañway'ta; qa a'nö unañway'ta; pás suyan tūqaytañwu; pas núokwa; lolmat tumalay'ta; qa sinonuiña; piw qa nawip'ew hinma. ¹⁸ Noqw hak haqam pasi'nañway'taqa soñawnen pasi'nañwat qatsit enem hihta uylawe' pam suan qatsit aniwnañwu.

Friendship with the World

4 Ya uma hinoqw nānaywa, pu nāñwuy'yuñwa? Umuhtokoy ep umuhtuñlayi umuy hin unañwtotoyna. Sen qa panta? ² Uma as hihta tuñlay'kahkañw kurs hin put tutwani. Uma as tuqwyantota, hihta himuy'vayaniqey tuñlay'kahkañwo. Uma nānaywakañw nāqöytota. Nikañw uma hihta qa tūvintotaqey ðviy qa himuy'yuñwa. ³ Uma as hihta ðviy tūviniñlalwakañw qa ömalalwa; uma qalomátunatyawkahkañw put ðviy tūviniñ-totañwuniqee, paysoq pi uma umuhtuñlayiy añ put akw nāhahlaynayaniqey ðviy'o. ⁴ Is ohi, uma nuvötahtaqtu, pu yoñaymomoyamu, yep qatsit ep uma nāhahlaynayaniqey nānawaknaqamu! Kurs uma pan hinwise', God tuwqamatniwhtotini. Taq hak yep qatsit ep nāhahlaynañwuqa God tuwqaata. Ya uma it qa navoti'yuñwa? ⁵ Ura tutuvenit añ yan pey'ta: Pam hikwsit itamuhsonmi pānahqey tuñlay'ta, pu nēñem kahkawna, yan'i. Noqw ya úmuyniqw paysoq i' pey'ta? ⁶ Pi pas pam hakiy pāsniñwu. Paniqw pi ðviy pam pañqawu: God añ kwivi'nañway'yuñqamuy amuhpewi wunuptuñwu; nikañw añ okiw'unañway'yuñqamuy pam paañwañwu. ⁷ Paniqw ðviy uma God aw nānakwhani'yuñw. Uma Nukpanat aw rohomwisq, pam umupyeve wāyamantani. ⁸ Uma God aw hohyokyaqw, pam piw tuwat umumi hóyokni. Uma soñawnen umuhmay pāhomyani, uma añ qaanhinwisqamu, pu uma umuh'unañway kwañw'ewakwtotani, uma löq wuwni'yuñqamu. ⁹ Uma nāökwahyani; pu qahahlayyani; pu tsaykitani. Uma tsutsúyyaniqey qe'totit, qahahlayhtote', putuiwuyñw. ¹⁰ Uma Tu-tuyqawhqat ehpewi nāqahihtatotaqw, pam umuy tsokanani.

Warning against Judging a Brother

¹¹ Uma qa nānamiq hiñqaqwani, itupkomu. Taq pāvay, sen tupkoy aqw hiñqawlawhqa tutavot qahihtalawhqe aqw hiñqawlawñwu. Nikañw kurs um tutavot aqw hiñqawlawe', qa put añ hinme', um sinmuy amuñem hin yúkuniqey nātsotskanañwu. ¹² Pay hapi pas sūka nuhtumi tutaptima, piw amuñem hin yuyku, (pas God-saa). Pam hapi hakiy ayo táviniqey, pu ayo hintsaniqey aw öqala. Noqw ya um haknihqe pas piw ayo sukw aqw hiñqawlawni?

Warning against Boasting

¹³ Taay, uma pañqaqwaqamu, Itam pu', sen qāvo ayo wuhkokitsokimiye', pep yahsañwnayani; nen pep hihta tuhtuy'yakahkañw huhayaye', hihta nihtotini. ¹⁴ Susmataqpi qāvo hintaniqat uma qa navoti'kahkañwo. Puyaw umuhqatsi hímuu? Pay pam söwiwañwuy anta. Hihsavo mātsiltit, pay kurs haqaminiñwu. ¹⁵ Uma qa pañqaqwat, yan hiñqaqwanikahkañwo: Ason kurs Tutuyqawhqa pan nāwaknaqw itam yesni, nen yanhtotini, sen panhtotini, kitotanikañwo. ¹⁶ Noqw tuwat soq uma umuhkwivi'nañway ep himuiwuyñqe qaanhitiñwu. ¹⁷ Noqw lolmat hintiniqey navoti'kañw put qa panhtiqa qaanhitiñwu.

Warning to the Rich

5 Taay, uma añ kahaksinomu, uma pas umuhtönay añqe' tsaykitani. Taq uma nāt qahahlayhqatsit aw ökini. ² Umuhkahakhimu kwañwtipti; umuhyuysi kwahyatoti. ³ Umuhsiwa sohsoy sikañputi. Nihqe pam umuy tuhtualni; nen qöhit an umuhtokoy tsohtso'nani. Uma soñwawe'q talöñwintiwhtaqat ep nenñem nihtiwhtaqat waranhtota. ⁴ Meh ayam hakim amuñem höqyaqw uma pumuy ahsatiamuy kwahanayañwu. Noqw Qaan'ewakw Hintaqamuy amumi Tutuyqawhqat naqvumiq tōnaam töqtiquw, pumuy ahsatiam umuy tuhtualni.

⁵ Uma yep qatsit ep kwañwáewhpit yēse, qaunañwtalya. Pas uma nāwihtotoynaya, pas hisat qöyaniwyaniquey an'i. ⁶ Uma hakiy súantaqat tūvayat nīnaya. Noqw pam umumi qa rohomhti.

Patience and Prayer

⁷ Noqw öviy'o, itupkomu, uma Tutuyqawhqat pítuniqat aw pahsavo wuhkomaqaptsi'yuñwni. Meh, üyi'taqa tutskwañaqw hihta nukñwat aniwnit öviy maqaptsi'tañwu; nen qa nañ'ekni'taqw, ïts uyis yokvañwu, pu tuhoos pīwu. ⁸ Oviy uma qapēvewnayakahkañw qa nañ'eknayani. Taq Tutuyqawhqat pítuniqat aw hayiñw'iwma. ⁹ Uma qa nānami hinyuñwni, itupkomu; taq nāphisat sen uma sóontsaniwyani. Meh, hakiy hin yukunañwuqat hötsíw-mi wunu. ¹⁰ Itupkomu, uma God lavay'aymuyatuy Tutuyqawhqat natñwaniyat aw yankahkañw yuaaykuyaqa-muy amumi taywise', amumi nanawinyani. Pumuy hin kānanvotpit añ nakwhani'yuñqat pan piw uma hinwisni. ¹¹ Meh, itamuyniqw kānavotpit añ nakwhani'yuñqam hapi pas hahlayhpit epya. Ura Job hin qa nañ'eknaqat uma pay nanapta; nihqe Tutuyqawhqa hin put eñem yúkuhqat uma navoti'yuñwa. Pi pas Tutuyqawhqa hakiy ökwatuwnwu, pu núokwa. ¹² Nīkañwo, itupkomu, uma hapi pas tis pavan öqalat lavayit akw hihta pasiwnyaniquey qe'yani. Uma qa öveqatsit akw öqallavayhtotini, piw qa tūwaqatsit akw'a, pu pay pas nāp hinwat lavayit akw'a. Uma qa panyat, pay uma Owi, kitotaqw pantamantani, piw Qae, kitotaqw pantamantani. Taq nāphisat pi uma sóontsaniwyani. ¹³ Sen haqawa uma hihta ep okiwhinhte', pam nāwaknani. Sen haqawa hahlayi, pam hahlay-tatawlawni. ¹⁴ Sen haqawa umuñaqw tütuye', pam God sinomuyatuy amuñaqw wukw'aymuy wáñwayni. Noqw puma Tutuyqawhqat natñwaniyat aw yankahkañw wihkuyit akw put lelwiyat, put eñem nānawaknani. ¹⁵ Noqw puma qapēvewnayakahkañw, put öviy tūviñtotaqw, pam qalaptuni; noqw Tutuyqawhqa put qatuptsinani, pu put qaanhtipuyat put ahpiy ayo yúkuni, kurs pam hihta ep qaanhtiq'ö. ¹⁶ Uma umuh'öwihiniwhtipuy nānami nahostiwisni, pu uma nāhoy nenñem nāwakinwisni; nen uma qalaptuyani. Pas haqam suan hinmaqat okiwnawakinpiat a'nö hihta aw tuyqawi'ta. ¹⁷ Ura God lavay'ayaat Elias itamun sínonikañw itamun unañway'ta. Nit pay ura pas qa yokvaniqat öviy pam pas qa atsáy'kañw nāwakna. Noqw ura payhkomuy yahsañwuy-nikañw añqw nāvay mūmuyawhtuy pahsavo tūwaqatsit añ qa yokva. ¹⁸ Nit pu piw pam nāwaknaqw, öñaqw yokvaqw, tutskwa hihta aniwna. ¹⁹ Itupkomu, kurs haqawa it pöhut pas antsanihqat añqw ayo lasq, hak put aw ahoy put wikve', ²⁰ It navoti'tani: I' hak qaanhinmaqat qasuyan tunatyayat añqw lasnaqa hapi mokiwyuy añqw hakiy hik-wsiyat ayo távini; nen nihtiwtatqat qaanhtipuyat nākwapnani.

1 PETER

1 Nu' Peter, Jesus Christ ayaatnihqa, it penta. Nu' añ ahtsaval'iwtaqamuy Pontus, Galatiat, Cappadociat, Asiat, pu Bithyniat añqe' hinnumyaqamuy öqalanta. ² Ura Itana God añwu pay umuy tuwi'taqe, umuy namorstat, Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy umuy sutsvo oya, uma Jesus Christ unwáyat akw kwañw'ewayhtote', put aw tuqayvastotaniqat öviy'o. Nam núokwa, pu kwakwhaunañwa qaöwíhintaqa umumi pitsíwtaa.

A Living Hope

³ Nam Jesus Christ Itahtutuyqawhqay aw yantaqaat i' Naat God pas kaptisitiwaa. Kwakwhat pi pam hapi pas núokwanihqe itamuy tímuy'vaqe, nõyit qaso'taqat itamumi noa, Jesus Christ mokiwyuy añqw ahoy tātaynaqee. ⁴ Pam itamuñem pas qahinhtiñwuqat, pu qahováriwtaqat, pu qasulawhtiñwuqat hihta öveqatsit ep warani'ta. Put öviy uma unañwvahsi'yuñwa, ⁵ God qapëwewnayakahkañwo. Pi pam umuy ayo óyahqe, umumi so'ñwamiq pahsavo tunatyawtaniqey öqalay'ta. Noqw so'ñwaveq pu' pam umuhmakiway umumi nóani. ⁶ Noqw öviy uma pas hinhaqam hahlayya, pay nāmahin pi as uma ka pu' hihsavo hīhihta añ kānavotyaye putuiwyuñwa. ⁷ Hak sikavalasivat aw pohtanik, qõhit akw put aw tuwantañwu. Noqw tis pi öviy God umuhqapevewniy sikavalasivat pay súlawhtiñwuqat epnihqe pas pavan hihkay'taqat aw pohtani. Nihqe pam put aw pohtaqw, uma tayawniwyani, pu kaptisitiwyani, pu lomayuaatiwyani, hisat Jesus Christ pítuniq'ö. ⁸ Put uma hakiy aw qa yóriki'kahkañw put aw unañway'yuñwa. Uma as pu' put aw qa taykahkañw aw tütuptsiwaqe hahlayhtiwiya. Hahlayhpit pas kurs hin pañqawiwniqat pas pavan nukñwat pasiwtaqat pan uma hahlayya. ⁹ Pi umuhqapevewniy ahpiy aniwnit uma himuy'vayani, umuhhikwsi ayo nóñakniqat put'a. ¹⁰ Noqw God lavay'aymat put umuy ökwatuwe' ayo óyaniqat añwu pay yuaaykuyat, put pantaqat añ pās heptotaqe, pu añ pupriya. ¹¹ Pi Christ Hikwsiat pumuy amuhpe pakiwtaqa Christ soon qa hīhihta añ kānavotat, pep pu' momiq taviwniqat añwu pay pumuy āawna. Noqw öviy puma put hakiy yuaaykuqat, pu haqe' qalawmaqat añ pupriya. ¹² Noqw pay puma qa nenñemyat, umeñem iit pēnayaqat pan amumi mātakti. Noqw hikis pi õñaqw hoñvia'yam it aw pupriyaniqey nānawakna. Noqw umumi hapi i' lomatuawi yuaatiwa, hakimuy lavay'a'yatuy amuhpiy'o, Qahováriwtaqat Hikwsit õñaqw taviwhqat öqalay'at añq'ö.

A Call to Holy Living

¹³ Noqw öviy uma rohomhtotiniqe umuhwuwniy moñwvas'iwyuñwani; pās umu'nañway yeskahkañw, hisat Jesus Christ mātaktiniqat aw taywiskahkañw, it kuwahtiput pep makiwyaniqey öviy yūmosa unañwvahsi'wisni. ¹⁴ Uma God aw tūqayyuñwani, put tímattinihqe. Ura as uma hisat God tunatyayat qa navoti'yuñqe nāp umuh-tuñlayiy añ hinwisa. Noqw pu' hapi uma qa pan hinwist, ¹⁵ Añ ahsupoq suan hinyuñwani, i' hak umuy wáñway-hqa hin suan hintaqat pan'i. ¹⁶ Ispi yan ura pey'taq'ö: Uma qahováriwyuñwani; pi nu qahováriwta. ¹⁷ Noqw ason uma Itanay qa sinonuiñanihqtat aw nānawakne' it u'ni'yuñwani: Pam hapi sohsokmuy amuñem hin yúkuni; hak hin tumalay'taqat pan put eñem yúkuni. Noqw öviy uma yep qatsit ep yeskahkañw, put kaptis'kahkañw hinwisni, ¹⁸ It navoti'yuñwee: God umuhhisatqatsiy an'ewakwnihqtat añqw umuy mātavihqata, it qatsit umunamuy navotiyamuy ahpiy umumi mātaviwhqat añq'ö. Ura pam hihta pas hihkay'taqat qahinhtiñwuqat akw umuy mātavi, sikavalasivat, sen qõtsásivat qa put akw'a, ¹⁹ Nit Christ unwáyat akw'a. Ura pam mañat pas qa hihta akw hovariwkañw qa hihta akw hintaqat ankañw umuñem taviwa. ²⁰ Pas hisatñahaqaqw God tūwaqatsit nāt qa yukut, pepeq pay pan put eñem yukuni; nit yepehaq so'ñwaveq pu' umuñem tūwaqatsit aw put tavi. ²¹ Noqw put ahpiy uma God aw tütuptsiwa, put mokiwyuy añqw ahoy tātaynaqee, pas pavan sinotaqat aw'i. Nihqe öviy uma God qapëwewnayakahkañw, put ahpiy hihta unañwvahsi'wisni. ²² Noqw uma hapi Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy lavayit pas antsanihqtat aw tuqayvastotaqe, umuh'unañway kwañw'ewakwtotat, añ tuptsiwni'yuñqamuy amumi pas antsa unañway'yuñwaniqey tuwi'vaya. Taa, uma pan hinwise', pas suyan unañway'kahkañw pas pavan nānami unañway'yuñwani. ²³ Pi uma hapi pu' pas puhutihiwya, qa sinmuy súlawhtiñwuqat amuhpiynit, hakiy qasulawhtiñwuqat ahpiy'o, God lavayiyat pas taytaqat, sūtsepnihqtat akw'a. ²⁴ (Pi tutuvenit añ yan pey'ta.) Sinom sohsoyam tūsaqat anyuñwa; pu pumuy lomavitsañwaam tūsaqat siyat anta. Tūsaqa tsakq, siat ayo posñwu;

²⁵ Noqw Tutuyqawhqat lavaiyat hapi pas qa haqami sōta, yan'í. Noqw í' lavayi hapi lomatuawi, umumi mātavi-wa.

The Living Stone and the Holy Nation

2 Paniqw òviy uma nukpan'unañwat sohsok ayo yukuyani, pu sohsok unatwita, pu nawip'ew hintsatski-whqata, pu kan'ewhtunatyata; pu nuhtumiq hiñqaqwanigey qe'totini. ² Nen uma titipostuy puhunòñakqamuy amún pihut hin pas tuñlay'yuñqat pan it lavayit pas antsanihqat tuñlay'yuñwani; nen uma put akw wuñwiyani, ³ Pi uma Tutuyqawhqat núokwayat pay añqw yukuyaqee. ⁴ Put hapi aw uma òkini, owat taytaqat antaqat aw'í. Ura as sinom put ayo tūvayaqw, God put namorsta, ispi pas hihkay'taq'ò. ⁵ Noqw uma piw pas tayyuñqat o'wat anyuñqw, put akw God nēnem kītani. Pep uma God eñem hihta hintsatskani; piw Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy put aw hahlayhtiwisniqey aw nānoi'yuñwe', Jesus Christ ahpiy put unañwveyani. ⁶ Ura tutuvenit ep yan pey'ta: Meh, nu hapi it owat pas hihkay'taqat namorstaqe, Zion ep ikiiy ep tuyqaveq távini. Noqw put aw tuptsiwhqa hapi soon hamanhtini. ⁷ Noqw òviy uma tuptsiwyaqw, pam úmuyniqw pas hihkay'ta. Nikañw hakim añ qa tuptsiwyaqam, pu God lavaiyat aw qa tuqayvastotaqam put aqw múnukya. Sam pi pan amuñem yúkiwhq'ò, òviy pi yan hapi pey'ta: I' owa kílalwaqamuy amuhpiy ayo tūviwhqa kíhut ep tuyqaveq páki, yan'í. Pu piw yan'í: Puma it owat ep tònòkyat, put aqw múnukyani, yan'í. ⁹ Noqw uma hapi pas namorsti-wyaqam sínomu, pas Moñwit God awwat wimmoñw'iyuñwa, sinom qahováriwyuñqamu. God pas nāp umuy nēnem sinota, uma put qaan'ewakw hintsakpiyat tunvotnayaniqat òviy'ò. Ura as uma qatalpuve yesq, pam qaan'ewakw tālat ep qátuhqey añqw umuy wáñwayi. ¹⁰ Ura as uma qa sūp sínomu; nikañw pu' hapi uma God sínomatu. Ura as qa hak umuy òkwatuwa; noqw pu' hapi God umuy òkwatuwa.

Slaves of God

¹¹ Pas aw iunañwamu, uma hapi pay qa yep sínomnikañw, pay hāk hinnumyaqat nu panwat umumi okiw pañqawni: Uma umuhtokoy tuñlayiyat qa añ hinwisni; taq pam hakiy hikwsiyat aw nāyawñwu. ¹² Añ qa tuptsiwni'yuñqamuy amunawit uma suan yesni. Noqw puma as umuy qalomáovelayat, umuhlomahintsakpiy aw tayyuñwe' God pas hihtatotani, hisat pam pumuy amumi pohtaq'ò. ¹³ Uma sinmuy amuñem hin hintaqat yukit añ ahsupoq kaptsi'yuñwani, Tutuyqawhqat tunatyayat éñemi. Uma moñwit pas susmohpeqnihqat aw tūqayyuñwani, ¹⁴ Pu imuy moñw'oyiwyuñqamuy put ahpiy ayatiwyaqamuy amumii. Puma pi qalomáhintsatskaqamuy sivintoynayaniqe òviy ayatiwya, pu añ súanhinwisqamuy tayawintiwisniqee. ¹⁵ Pi uma lomayesniqat pan God umuñem tunatyawta. Noqw pan hapi añ an'ewakw wuwni'yuñqam, ñasta navoti'yuñqam kurs hihta ep umuy òvelantotani. ¹⁶ Uma qenive hoñkahkañw yesni. Nikañw uma qa put aw yankahkañw haqam qalomáhintsatskaniqey wūwantotat, God tumal'aymatnihqey pan tunatyawyuñwani. ¹⁷ Uma sohsokmuy kaptsi'yuñwani; God tímuyatuy sohsokmuy amumi unañway'yuñwani; pi uma nuhtum put tímatu. Uma God mamqasyani; moñwit kaptsi'yuñwani.

The Example of Christ's Suffering

¹⁸ Uma añ tūtuwiktu, uma umuhmoñwimuy kaptsi'kahkañw amumi tūqayyuñwani, añ lōlolmatuy, pu hakiy pāsyañwuqamuy qa púmuy-sa amumii, añ a'nō unañway'yuñqamuy amumi pīwu. ¹⁹ Pi hak qa hihta ep qaanhtit, okiwsaniwe', God aw-sa taykañw añ kuyve', pam hapi God unañwveni. ²⁰ Nikañw kurs pam hihta ep òwi-hiniwhte', put ep wuvahtiwé', pas piw nakwhani'taqw, ya hak sen put ep aw kātaytani? Nikañw kurs pam aw súanhte', put ep okiwsaniwe', ep nakwhani'te', pam God unañwveni. ²¹ Pi pay núñwupi uma nakwhani'yuñwaniqey aw wáñwayniwya. Pi pay Christ piw itamuñem kānavotpit añ kuyvaqe, itam hinyuñwaniqat itamumi mahtakna, uma put an hinwisniqat òviy'ò. ²² Pam qa haqam hihta ep qaanhti, piw qa himu atsálvayi put moañaqw nóña. ²³ Sinom put aqw hiñqaqwaqw, pam qa tuwat pumuy amumiq hiñqawu. Pam okiwsaniwkañw nāoyniqey qa pañqawu. Pay panis pam God hihta añ pas suan yúkuñwuqat aw nāmatavi. ²⁴ Pam pas nāp itahqaanhtipuy tokoy ep yankañw nahoylehtsit ep hāyilti; nihqe tūhotiwhqe umuy qalapsina. Noqw òviy itam put amum so'qe qaanhtotiniqey qe'tote', put amum yeskahkañw suan hinwisni. ²⁵ Pi uma as kanelmuy amún nāp haqami lasya. Nikañw pu' hapi uma umuhhikwsiy tumalay'maqat, pu umumi tunatyawmaqat aw ahoy òki.

Wives and Husbands

3 Pu úmaa, momoyamu, pay uma piw pan nāp umuhpuwsuñwmuy amumi maqaptsi'kahkañw yesni. Noqw kurs haqawat God lavaiyat aw qa tuqayvahsi' yēse', puma umuy pās yeskahkanw pumuy kaptsi'yuñqat aw tayyuñwe', ² God lavaiyat aw tūtuptsiwani, nāmahin as puma qa hisat put aw tūqaykahkañwo. ³ Uma qa suo-vaamnihqat lomayuyahiwtani, umuhhōmiy aw hīhin yuykuyaniqeyu, pu sikavalasivat yuwsí'yuñwaniqeyu, pu lo-

mayuwsita. ⁴ Uma qa panyuñwt, umuh'nañway qamātaqpuvenihqat nasitoynayani. Uma okiw'un-añway'kahkañw kwakwhat yesni. Pam pantaqat God-niqw hihta a'nō hihkay'taqat pas qa hinhtiñwuqat anta. ⁵ Pi yan hapi hisat ima momoyam qahovárstunatyat hinwisqam God aw yanyuñqam nāyuyuwsinaya, puwsuñw-muy amumi maqaptsi'kahkañwo. ⁶ Oviy pi ura Sara Abraham aw tūqaytaqe put moñwílawu. Noqw uma hapi súan hinwise' put timatni, nen soon hihta ep tusiiwyuñwni. ⁷ Pu úmaa, añ tahtaqtu, uma pahsi'kwa pumuy amumum yesni, pumuy kaptsi'kahkañwo; pi puma qa umún ö'qaltu. Noqw umuhnawakinpi qa haqami hihta akw sóonhtotini. Pi uma pumuy amumum qatsit, God kuwahtipuyat, makiway'yuñwa.

Suffering for Righteousness' Sake

⁸ Taa, noqw öviy uma sun tunatyawkahkañw, tükowatuwi'yuñwni. Uma nānatupkomnihqey pan nānami un-añway'yuñwni. Uma nun'okwatni; nāvāsiani. ⁹ Ason uma qalomáhintsaniwye', sen nāphinsasviwye', qa túwatya-mantani. Uma qa panyuñwt umuhpew'iwyuñqamuy amuñem lolmat tunatyaltotimantani. Pi God umuñem lolmat tunatyaltiqe öviy umuy wánwayi. ¹⁰ Pi yantaqö: Qatsit nāvokawinkañw, lomatalöñnit añ taymaniqey nāwaknaqa hihta qalolmat aw leñiy ñuy'tani; noqw himu atsa soon moañaqw nōñantani. ¹¹ Hihta qalolmat qa hintsakt, lolmat hintsakni. Pam uyiwwaqatsit tunatyawkañw, put aqwhaqam nōyi'mani. ¹² Pi Tutuyqawhqa añ suan hinwisqamuy amumi tayma, piw pumuy nāwakinpiyamuy aw tūqaytañwu. Nikañw pam añ qaanhinwisqamuy amumi qa kwañwátayta. ¹³ Noqw puyaw uma hihta lolmat añ ö'qalyaqw, hak umuy hintsanni? ¹⁴ Noqw kurs uma suan hinwise', put ep hihta añ kānavotye', uma hapi hahlayhpit epyani. Oviy uma pumuy qa mamqasyani; piw uma qa hin unañway'yuñwni. ¹⁵ Uma qa panyuñwt umu'nañwpeq God Tutuyqawhqaalwe', kaptsi'yuñwni. Pu ason hak umuy hinoqw umuh'unañwpeq God aw unañwvahsi'yuñqat umuy tūviñtaqw, uma put aw hin lavayhtotiniqey sutsep pās pasiwyuñwni. Nikañw uma pahsi'kwa tükaptsi'kahkañw, yuaatotamantani, ¹⁶ Suyan unañway'kahkañwo. Noqw umuy qaanhinwisqat pañqawqam hamanhtotini, umuy Christ eñem lomahinwisqat qalománeveltoynayaqey ep'e. ¹⁷ Ispi kurs God pan tunatyawtaniqw pay pi uma tatam hihta lolmat hintsatskaqey ep okiwsaniwiyani, nen hihta qalomáhintsatskaqey qa put epyani. ¹⁸ Pi pay ura Christ súantaqanikañw añ qa súanhinwisqamuy qaanhtipuyamuy ep sūs kānavota, itamuy God aw ökinaniqe öviy'o. Ura put tokoat mokiwyu añ kuyvaqw, God put hikwsiyat taytoyna. ¹⁹ Noqw pam pankañw hihikwsimuy sivikive tañawtaqamuy amumi lomatuaawit yuaata. ²⁰ Ura puma hisat qa tuqayvastota, Noaht qatsiyat ep'e, ephaqam ura God sinmuy amumi wuhko maqaptsi'taqö, nāto Noah pākihut yuykuqö. Noqw ura híkiyom, pay nānalni-hqam, put añqw tañawtaqe pātsiqat añ kükuyva. ²¹ Noqw pu' hapi itam pumuy amún ayo nōñakiwta, kuyit akw tuvoylatotiqee, Jesus Christ mokiwyu añqw ahoy tātayhqat ahpiy'o. Hak tokoy pāhomhtaqtat nu qa put pañqawht, hakiy unañway kwañw'ewakwtat, God atpip suan hinmaqat hapi nu pañqawu. ²² Ura Jesus Christ öveqatsit aw pákihqe, God putvaqe qatuptu. Noqw God hoñviaymat, pu hihta añ moñw'iwyuñqam, pu öqalat pasiwyuñqam, puma sohsoyam put aw maqaptsi'yuñwa.

Changed Lives

4 Noqw öviy hapi Christ tokoy akw itamuñem kānavotqe, mōki. Noqw uma pan piw tunatyawkahkañw, so'niqey añ suhtaq'ewyani, pi mokqa qaanhtiput qe'tiñwuniqö. ² Noqw öviy uma hihsavo yep qatsit ep hinnumye', nāp umuhtuñlayiy qa añ hinwist, God tunatyayat añ hinwisni. ³ Ura itam pay añqaww itahqatsiy añ qa tsa' hihta ep qaanhtoti, añ qatuptsiwni'yuñqamuy amuni. Noqw pay nam pahsa'ni. Ura itam tuskapqatsit añ qa unañwtalya; nuvö'nañway'yuñwa; honaqkuyit akw hōnaq'iwyuñwa; haqam nōviwhqat ep nanaqasnonovañwu; qaunañwtalqatsit añ hinnumyañwu; pu hihta wutsit tuyoy'ewakwnihqat aw nāwakintiwisa. Noqw pu' uma qa pan hinwisa. ⁴ Pi añ qatuptsiwni'yuñqamuy niqw hinhtiqw kurs uma pumuy qa amumum pas panhaqam qa unañwtalqatsit añ hintsatska. Noqw öviy puma umuy nānaphin yuaatota. ⁵ Nikañw puma soon qa God aw nālavaytani, hakiy añ yesqamuy pu so'pumuy amuñem hinwat yúkuniqey aw moñwvasiwtat aw'i. ⁶ Yaniqw hapi öviy imuy so'niqamuy amumi ura lomatuaawi yuaatiwa, puma as sinomnikañw tokoy ep hin yukuniwyaqw, pumuy hikwsiam God an yesniqat öviy'o.

Good Managers of God's Gifts

⁷ Sohsoy himu so'ñwamiq ökiwsia. Oviy uma pās unañwat yesni. Uma namituyqawi'yuñwe', nāwakinwisni. ⁸ Nikañw uma hapi nānami unañway'yuñqey pas qa qe'totini, pi nami'nañwa qaantaqat nihtiwtat nākwapanañwuniqö. ⁹ Uma kwañwtotoynayakahkañw umuhkiy añ pās nāooyani. ¹⁰ God qa sunyuñqat hihta sinomuy huylawu. Noqw öviy hak hihta makiwhqey akw tūmoñwvasnani, God tumal'ayaat qa atsáy'maqat pan'i. ¹¹ Haqawa yuaate' God añqw lavayit yuaatamantani. Nuhtuñem hihta hintsakqa pay God añqw öqalay makiwhqey tunvotnani. Uma sohsoy hihta añ God momiq tavi'wisni, Jesus Christ ahpiy'o. Nam sohsoyam put pas hihtatotat, moñwílalwani, sutsep aqwhaqamii. Nam antaa.

Suffering as a Christian

¹² Aw iunañwamu, kurs uma soñawnen qōhit akw aw pohtiwye', pay uma put ep qa pas hin wūwantotani, suhpan pas soon hisat uma put aw ōkiniqey pan'i. ¹³ Qa panyat, uma tuwat hahlayhtotini, tsáñawpi uma Christ amum kánanvotyaniquee. Taq ason pam pas hímuniqey pan namtaknaqw uma piw put amum pas hinhaqam hahlayhtotini. ¹⁴ Kurs uma Christ ep qalomásasviwe', pep hapi uma hahlayhpit epyani, ispi Hikwsi pas hímuniqey umumi pitsíwtaniq'ō, God Hikwsiata. Ayam hakim hapi as God qalomáyuaatotañwu; noqw uma hapi put pas pavan hihtatotañwu. ¹⁵ Níkañw uma qa haqawa hakiy nīnaqey ep kánavotni, sen uyiñwuniqey ep'e sen hihta qalomáhintsakqey ep'e, sen aye' sinmuy hintsakpiyamuy ep nātsurstoynaqey ep'e. ¹⁶ Níkañw kurs hak Christ sinoatniqey ōviy okiwsaniwe', pay pam qa hahmanht, it yantaqat ep God pas hihtatani. ¹⁷ Taq aw hapi pitu; noqw God mohti sinomuy amuñem hin yúkuni. Níkañw kurs pam itamuñem mohti hin yúkuniqw, ya sen ima God añqw lomatuawit aw qa tuqayvastotaqamuy amuñem hin yukiltini? ¹⁸ Noqw kurs i' hak súantaqa pēp qa ayo ya-makq, ya sen imuy God qa kaptsi'yuñqamuy, pu qaanhinwisqamuy pumuy amumñem hin yukiwani? ¹⁹ Yanta. Noqw ōviy ima hakim God tunatyayat anwat hihta an kánanvotyaqam súanhinwise' God aw taqanañwtotit, hikwsiy put aw noi'yuñwani, pumuy yúkuhqat, pas soon hisat pumuy ayo yúkuniqat put aw'i.

The Flock of God

5 Nu umuhpa' hakimuy wukw'a'yatuy u'nanani, pay nu piw wukw'ayanikañwo, pu Christ okiwsaniwhq aw yóriki'taqa; pu ason pam mātaktiqw, nu nuhtum put amum kaptsi'tiwani. ² Uma God sinomuyatuy amumi tunatyawyuñwani. Oviy uma qa tusoqtumalay'yuñwt, su'qawkahkañw amumi tunatyawyuñwani. Uma qa sīvat ōviy tumalay'yuñwt, pas kwañwtoynayakahkañw God eñem tumalay'yuñwani. ³ Pam umuy put sinomuyatuy amumi tunatyawyuñwaniqat aw oyaqw, uma pumuy amumi qa tutuyqawyaqey qa pan hinyuñwani. Uma qa panyuñwt, pumuy hin hinwisniqat amumi hin nāmahtakni'yuñwani. ⁴ Noqw ason Christ sohsokmuy itamumi tunatyawtaqa mātakte', pam hihta pas pavan nukñwat, qa hinhtiñwuqat ahsatit umumi nóani. ⁵ Piw uma an tsāt-sayomu, uma umuhpe wūwukwmuy amumi maqaptsi'yuñwani. Uma sohsoyam nānami maqaptsi'yuñwani, okiw'unañway'kahkañwo. Taq God an kwivi'nañway'yuñqamuy amumi rohomhtiñwu; níkañw pam haqam okiw'unañway'yuñqamuy núokway máqañwu. ⁶ Paniqw ōviy uma God öqalayay ehpewi nāqahihtatotani. Noqw hisat aw pituqw, pam soon qa umuy hihtatani. ⁷ Uma umuhtusiwuwniy sohsok God aw noi'yuñwani; pi pam umumi tunatyawma. ⁸ Uma namituyqawi'yuñwe', tunatyaltotini; taq umuhtuwahqa, Nukpana, wukotohot höyk-inumqat an hakiy hovalaniqe hepnuma. ⁹ Put aw uma rohomhtotimantani, umuhtuptionsiwniy an hūrs hoñkahkañwo, it navoti'yuñwee: Pay ahsupoq tūwaqatsit an umún tuptionsiwni'yuñqam piw umún hihta an kánanvotyā. ¹⁰ Noqw uma hihsavo hihta an kánanvotyaqw, God umuy pās pasiwani; umuy öqaltoyne', hūrs hoñnani. Pi pam umuy ökwatuwhqe, umuy wáñwayi, uma aqwhaqami Christ Jesus amum kaptsi'tiwyaniqat ōviy'o. ¹¹ Nam sinom aqwhaqami sutsep put pas hihtatotat, Moñwílalwaa. Nam antaa.

Final Greetings

¹² Nu pay tsāvat umumi pēna, Silvanus nuy paañwaq'ō. Nuyniqw pam itupkoy anta, piw sohsok hihta an qa at-sat hinma. Nu umuy öqawhtoynaniqey nāwaknaqe ōviy yan pēna, God núokwaat hímunihqat umuy suan āaw-naniquee. Put akw uma hūrs hoñni. ¹³ An tuptionsiwni'yuñqam Babylon ep yesqam, umún God namorammat, umuy öqalantota, pu iti Mark piwu. ¹⁴ Uma nānatupkomniqey pan nānami unañway'kahkañw na'qalantotamantani. Nam God sohsokmuy Christ Jesus sinomuyatuy kwakwhat unañwat máqani. Nam antaa.

2 PETER

1 Nu' Simon Peter, Jesus Christ tūwikipatnikañw, pu lavay'ayaat it penta. God aw-nikañw, pu Jesus Christ ita-muy ayo Oyahqat aw tuptsiwni'yuñqamuy nu öqalanta. God hapi súnikañw umuy tuptsiwnit a'nö hihkay'taqat huyta, itamuy hin huytaqey pan'i. ² Nam núokwa, pu kwakwaha unañwa umumi wūhaq noiwtāa, uma God tuwi'yuñq'ö, pu Jesus Itahtutuyqawhqay piwu.

God's Call and Choice

³ Kwakwhat pi pam pas pavan öqalay akw itamuy qatsit qaso'taqat, pu sohsok hihta enañ huyta, itam put tuwi'yuñwe', suan hinwise', lolmat yesniqat öviy'o. ⁴ Piw pam hihta pas hihtanihqat a'nö hihkay'taqat itamuy aw-ini'ta, yan'i: Itam yep qatsit ep qalomátuñlayit ahpiy tuyoy'ewakw qatsit añqw mātaviwye', God añqw qatsit himuy'vayani. ⁵ Noqw öviy uma qapēvewnayakahkañw, qa nātusitote' lomatumalay'yuñwni; piw lomatumalay'kahkañw God tunatyayat tuwi'vayani; ⁶ Piw God tunatyayat tuwi'kahkañw nāmi tuyqawi'yuñwni; piw nāmi tuyqawi'kahkañw nakwhani'yuñwniqey tuwi'vayani; piw nakwhani'kahkañw, God kaptsi'yuñwniqey tuwi'vayani. ⁷ Piw uma God pas kaptsi'kahkañw nānatupkomuy amún nāvāsyamantani. Piw nāvāsyakahkañw uma nānami unañway'yuñwni. ⁸ Noqw kurs uma it añ qaöwihinkahkañw ahsupoq añ hinwise', uma Jesus Christ Itahtutuyqawhqay tuwi'kahkañw qa paysoq tumalay'yuñwe', hihta nihtiwtaqat aniwnayani. ⁹ Noqw pay qa pan hinmaqa qapostalqat anta; nihqe kurs hin yāvo hihta tuway'tani, qaanhinmaqey añqw kwan'ewayhtiqey suhtokqee. ¹⁰ Noqw öviy'o itupkomu, uma tunatyaltote', pas suyan wānwayniwyaqey, pu namorstiwyaqey namtak-nayani. Pi uma pan hinwise', soon God pöhuyat añqw lasyani. ¹¹ Noqw pan hapi uma Itahtutuyqawhqay Jesus Christ itamuy ayo Oyahqat moñwtunatyayat sūtsepnihqat aw yuñqw, pam hahlaykañw umuy ökinani. ¹² Paniqw hapi öviy nu iit yantaqat umuy u'nantoyaniqey soon tatami'mani; pay as pi uma put navoti'yuñwa, nihqe it tuptsiwnit pas antsanihqat pasiwyuñqey ep hürs'iwyuñwa. ¹³ Owi, pay ka nu hihsavohaqam itokoy ep qátuniqey pahsavohaqami umuy it u'nantoyne' umuy öqalantaniqw pam nuyniqw súnanta. ¹⁴ Suyan pi nu navoti'taqe soon pas hisat pay yep qatsit añqw ahpiyni, Itahtutuyqawhqay Jesus Christ nuy hin āawnaqat pan'i. ¹⁵ Pu öviy piw nuy hisat ahpiyniqw uma iit yantaqat sutsep u'ni'yuñwniqat öviy nu umumi qanātsui'ta.

Eyewitnesses of Christ's Glory

¹⁶ Ura itam Itahtutuyqawhqay Jesus Christ öqalayay umumi mahtaknaya, piw put pítuniqat umuy āawnaya. Nikañw itam tuhislavayit qa pan umumi lavayhtoti. Pi Christ pas pavan lomavitsañway'vaqw, itam pas nāp put aw yórikya. ¹⁷ Noqw God put Naat hapi put pas hihtatat, lolmat tālawñwat pitsánwtoyna. Noqw ura pas pavan lolmat tālawñwat añqw hakiy tōnaat pañqawu: I' hapi pas aw iunañwa Itii. Put hapi nu pas hahlayi. ¹⁸ Noqw it hakiy tōnayat öñaqw töqtiquw, itam tükwit pas kaptsiwtaqat epeq Jesus ámumyakañw put nanapta. ¹⁹ Pi itam as hihta nanaptaqey pēvewnaye', kurs hin itam God lavay'aymuyatuy lavayiyamuy pēvewnayani. Pumuy lavayiam wihqöhit qatalpuve talni'taqat anta. Noqw hísatniqw tālawvaqw, umu'nañwpeq talawsohu yámakniqat pahsavu uma lavayit aw tunatyawwisq, pam umuñem lolmani. ²⁰ Nikañw uma it navoti'yuñwni: Kurs hak haqam pas nahpiy tutuvenit ep lavayit tūmamatsnani. ²¹ Pi ura hisatsinom qa nāp nahpiy himu nātoniqat lavayhtotiqw, Qahováriwtaqa Hikwsi God sinomuyatuy pás unañwat yesqamuy pan unañwtoynaqw puma God lavayiyat yuaaykuya.

False Teachers

2 Nikañw pay ura Israel-sinmuy amuhpa' hakim God lavay'aymatnihqey atsáy'yuñqam hoñva. Noqw pan piw hakim umuhpa' hoñve' hihta átsatnihqat hakiy hovalañwuqat sinmuy tutuqaynayani; nikañw sohsok hihta nanauyve hintsatskani. Hikispi puma Tutuyqawhqat pumuy tuihqat ayo yuykuyani. Nikañw nāp nāhavalayaniqey aw suy'kini. ² Puma qaunáñwtalqatsit añ hinwisq, kaysiwHQam pumuy amumi nanawinyani. Noqw pumuy amutsviy Jesus pōhuat pas antsanihqa qalomáyuaatiwni. ³ Puma sívat tuñlay'yuñqey öviy kwanwálvayiy akw umuy ūnatoynayani, umutsviy káhaktotiniqe öviy'o. Noqw pay hisatñahaqaqw pumuy qalomáyukuniwyaniqat pan amuñem yukiwta; noqw pumuy qóyantaniqa pumuy pas pay wihkini. ⁴ Pi ura God hoñvia'yatuy

qaanhtotiqamuy qa ayo nõnaknat, pumuy maskimiq maspaqe, hisat pam hin yúkuniqey aw pahsavo pumuy somhtaqe, tupqat qatálat epeq pumuy tañay'ta. ⁵ Pu piw ura pam hisatsinmuy qa ayo nõnaknat, put qa kapt-si'yuñqamuy pãtsikiwuy akw kîqõta. Nîkañw pam it hakiy Noaht, sinmuy as suan hinwisniqat yuaataqat ayo tavi, pu tsáñe'nihqamuy sinomuyatuy piwu. ⁶ Pu ura pam Sodom-nikañw pu Gomorrhat wuhkokitsokit qõhtsap-taqe kîqõta. Pan pumuy hintsanhqe, hakim ahpiy put qa kapt-si'yuñqamuy amuñem hin hintaniqat amumi put akw mātakta. ⁷ Nîkañw pam it suan qátuhqat Lot nukpansinmuy tuskapqatsiyamuy ep amumi puhtsemokiwt-aqat ayo tavi. ⁸ Pi pam tãqa súantaqa pumuy amumum qátuhqe, pumuy qaanhintsakpiyamuy añ taykañw, pu nanvotqe put akw nãqavo nãunañwmokinta. ⁹ Noqw õviy Tutuyqawhqa suyan pi put kapt-si'taqat kãnavotpit añqw hin ayo tãviniqey tuwi'ta, pu qaanhinwisqamuy oyi'taniqeyu, hisat hin amuñem yuke' pumuy sivintoy-naniqey aw pahsavoo. ¹⁰ Nihqe tis pi õviy pam añ hakimuy nãp tuyoy'ewakw tuñlayiy añ hinwisqamuy pan hintsanni, pu añ momñwituy qa hihtay'yuñqamuy piwu. Puma pi kwîkwivitu; nãp tunatyay hinwisniqey anyuñwa. Puma õñaqw hihtuy kapt-sitiwyaqamuy amumiq qalomáhiñqawaniqey qatuhtusya. ¹¹ Noqw hikispi God hoñviaymat pumuy amuhpenihqe pavan pas õqalt-nikañw, pu hóhoñvit, Tutuyqawhqat atpip pumuy amumiq qa nãnap hin hiñqawakañw hihta aqw tsotskanaya. ¹² Noqw ima sinom hihtuy popkotuy hihta aw qa wūwayañwuqamuy amunkahkañw, hin unañwtote' pan yukuyañwu; ñuiwye', nãniwyaniqey õviy aniwhtoti. Noqw puma hihta as qa mãtsi'kahkañw qalomáhiñqawañwu; nihqe nãp qaanhinwisqey ep súlawhtini, ¹³ Nen qaanhintsakpiy añqw ahsatit õmahtotani. Tãlõ' puma qaunáñwtalqatsit ep hahlayya. Ima hihta itséheet panyuñwa, himu hihta akw qa pasiwtaqat pankahkañwo; qaantunatyay ep himuiwkañw haqam umumum nophomikiwtañwu; ¹⁴ Novõwuy-sa taynumya; piw soon põsiam qaanhtiput qe'tini. Puma tuptsiwnit añ qa õqaltuy õnatotoynaya. Puma hihta tuñlayiy himuy'vyaniqey tuwi'yuñwa. Oviy puma God itsívuyat akw so'niqw pan amuñem yukiwta. ¹⁵ Ima hakim põhut súantaqat añqw lasyat nãp súhaqamiyaqe, hakiy Bosor tiyat Balaam kukyay añqe' hinwisa. Ura pam hihta qaantsatskiwhqat añqw hihta himuy'vyaniqey unañwti. ¹⁶ Noqw ura himu pohko put qaantunatyayat ep put mēwa. Mõro qayuáataqa tãqat tõnayay akw God lavay'ayayat qaunáñwtalqat mēwa. ¹⁷ Ima hapi nõhanvatñit añqw pãhut súlawhtiqat anyuñwa, wisoomawht huhukwhoyaqat an'i. Noqw pumuy amuñem God pas haqam qatálat na'sasta. ¹⁸ Puma hihta an'ewakw kwiviyuaatotaqe, tuptsiwnit añ qa õqaltuy tuskapqatsit akw õnatotoynaya, hakimuy qaanhinwisqamuy amuñaqw híhin ayo nõnakqamuyu. ¹⁹ Puma as pumuy qenivo õoyyaniqey pañqawwat, nãp hihta tuyoy'ewakw hintsatskiwhqat aw tūwik'iwyuñwa. Pi hak hihta akw áñwutiwe', pay put aw tūwik'iwtañwu. ²⁰ Ispi kurs pay as hak Jesus Christ Itahtutuyqawhqa, ayo Tūooyhqaqat tuwi've', yep qatsit ep hihta qalomáhintsatskiwhqat añqw mātaviwe', pay piw put ap ahoy kwise' áñwutiwhq, pay pep pu' so'ñwamiq qatsiat pas qalomáhintañwu, mohtiwat qatsiyat epnihqee. ²¹ Pay tatam pi as puma hin suan hinwisniqat qa nanaptani. Ispi puma as suan tutavot nanaptat, kwusuyat, añqw ahoy lasyaqw pam pas qalomáhinta. ²² Noqw pay pi it yan lavayit puma súanhtoti: Pohko nãyõiy aw ahoy pitu; piw pitsõit as pãhomyaqw, pay piw tsõqakuyit aqw waõyquniqey aqw ahoy paki.

The Promise of the Lord's coming

3 It hapi akw nu pu' lõs umumi pēna, aw iunañwamu. Nihqe nu put akw umuy ahoy u'nantoynaqe umuh-wuwniy súantaqat pavan õqalaniqey unañwti, ² Uma imuy pãs unañway yesqamuy God lavay'aymuyatuy pay hisat hin lavayhtotiqat u'ni'yuñwniqat õviy'o, pu Itahtutuyqawhqa, itamuy ayo Oyahqat tutavoyata, itam put ayammat umumi hin put mātapyaqat pan'i. ³ It yantaqat uma mohti navoti'yuñwni: Pay nãt so'ñwamiq hakim tututsiwyaqam nãp tunatyay añ hinwisqam hoñvani; ⁴ Nen pañqawani: Yaw pam pítuniqey pañqawu. Noqw pan lavayi hisat aw antsaniwni? Taq itahwu'yamuy hisat so'q, hisat sohsoy himu yukiltiqa pay nãto panyuñwa, kitotani. ⁵ Noqw pay i' navoti susmataq'a: Pay i' yañ tokpela God lavayiyat ahpiy hisat yukilti. Noqw tūwaqatsi pãñaqw wunuwkañw pãhut añqw yukiwta. ⁶ Noqw pu pay ura i' tūwaqatsi ephaqam yukiltiqat put akw pãtsikq súlawhti. Noqw puma put navotit qa aw tunatyawyuñwa. ⁷ Noqw God it yañ tokpelat, pu tūwaqatsit, pu'nihqat lavayiy akw warani'ta. Nîkañw ason pam imuy put qa kapt-si'yuñqamuy hinwat amuñem yukut, hovalani. Nen pep pu' i' yañ tūwaqatsi taqtiniqat pan put eñem yuku. ⁸ Nîkañwo aw iunañwamu, it hapi uma qa suhtokyani: Sūs tãla Tutuyqawhqaqatniqw sõmorit yahsañwuy anta, pu sõmorit yahsañw sūkw tãlat anta. ⁹ Pay Tutuyqawhqa lavayiy aw antsanniqey ep qa sõwuniñwu, nãmahin pi sinmuyniqw pam pantañwu. Pi pam itamumi wuhko maqaptsi'ta, hakiy súlawhtiniqat qa suhtaq'ewñwunihqee. Nîkañw pas as sohsoyam nãp tunatyay añqw lasyaniqat pam nãwakna. ¹⁰ Nîkañw hapi Tutuyqawhqaqat talõñniyat aw suptuni, uyiñwu mihikq pítuñwuqat pan'i. Noqw ep pu' tokpela a'nõ umumutat, haqami tūwayani. Noqw pu' añ himu hin yukiyuñqa qõhit akw pãtini. Noqw tūwaqatsi, pu añ himu hinyuñqa taqtini. ¹¹ Noqw suyan hapi sohsoy himu pãtiniqat uma navoti'kahkañw, ya uma hin as hinwisni? Soon uma qa ahsupoq qatsit añ suan hinwise' God eñem-sa yesni, ¹² Hisat God talõñniyat aw pítuniqat maqaptsi'kahkañw, kwañwtotoynayakahkañwo. Pi put talõñniyat ep yañ tokpela taqte', pãtini; pu añ himu hin yukiyuñqa qaane'ewakw mukit akw súlawhtini. ¹³ Noqw pay as pi panta.

Noqw itam pi pūhut tokpelat, pu pūhut tūwaqatsit itamuy āawnaqat ōviy maqaptsi'yuñwa; pep hapi himu sūantaqa-sa pasiwtani. ¹⁴Noqw uma hapi iit yantaqat ōviy maqaptsi'yuñwa, aw iunañwamu. Nihqe ōviy uma tūnatyawyuñqw, ason pam pite' umuy kwakwhaiwyuñqat umuy túwani, qa haqam hihta akw itséheiwyuñq'ö, kurs hak umuy hihta ep tukopnaniq'ö. ¹⁵Itahutuyqawhqa umuy ayo nóñakniqat ōviy umumi maqaptsi'taqat uma pan wūwantotani. Pay ura aw ita'nañwa Paul piw pan umumi pēna, suan wuwniy put aw noiwhqat ahpiy'o. ¹⁶Pay pi añsakis pēne' it yuaaykuñwu. Noqw tutuveniyat añ pēhu māamatsniqw qatūvosu. Noqw ima añ qanavóti'yuñqam, qa hūrs hoñqam put hīhin namtökintotaqe nukushintsahsanya; nihqe nankiwakw panhtoti, pay ahpiy pēhut tutuvenit pantsatskaqey pan'i. ¹⁷Noqw ōviy'o, aw iunañwamu, uma hapi añwu pay it navoti'yuñqe ōviy qanāunay'yuñwani; taq nāp hisat sen hakim qaanhinwisqam it pōhut pas antsanihqat añqw umuy lasnayaqw, uma hūrs hoñqey mātatve', añqw ruhpanyani. ¹⁸Uma qa panhtotit, God añqw núokwat makiwye', put añ wuñwyani, Itahutuyqawhqaqay Jesus Christ itamuy ayo Oyahqat tuwi'yuñqey añ suyhtsephwat öqawi'wiskahkañwo. Nam pam kaptsiwaa, pay pūu-nikañw pu yūmosa aqwhaqamii. Nam antaa.

1 JOHN

The Word of Life

1 It lavayit ahpiy yēsiwhqat yayhniwhqat aṅqaqwnihqat hapi itam aw tūqaykahkañw, itahposiy akw aw yórikyā. Put hapi itam aw tātayyat itahmay akw aw hintsatsna. ² Pi qatsi pas mātakti. Noqw itam aw yórikyā. Nihqe put pantaqat suyan navoti'yuñqe put tuawi'yuñwa. I' qatsi qaso'taqa as Nayat ámumniñw itamumi mātaktiqat itam umuy āwintota. ³ Itam hapi hihta aw yórikyaqey, pu aw tūqayyaqey umuy āwintota, uma itamum sūpwatniqat ōviy'o. Noqw itam hapi pas suyan Nayat amum sūpwatu, pu Tiyat Jesus Christ ámuma. ⁴ Noqw uma pas hahlayyaniqat ōviy itam yan umumi pentota.

God Is Light

⁵ Noqw itam hapi yan lavayit put aṅqw nanaptaqe umuy āwintota: God tālanihqata; noqw qatāla hapi pas put ep sūlawu. ⁶ Kurs itam put amum sūpyaqey pañqawkahkañw qatalpuva hinwise' itam hapi atsálalwani; nihqe hihta pas qa átsanihqat qa hintsatskani. ⁷ Nikañw pam tālat epniqw ōviy itam put an tālat aṅ hinwise' itam sūp hinnumyani. Noqw put Tiyat Jesus Christ unwáat itamuy sohsok qaanhtiput aṅqw kwañw'ewakwtani. ⁸ Kurs itam qaanhtiput itamuhpe sūlawhqat pañqaqwe', itam nāmi yētotani. Noqw God lavayiat pas antsanihqā hapi itamuhpe sūlawni. ⁹ God sūankañw, pu lavayiy an hinhtiñwu. Noqw ōviy itam put aw itahqaanhtipuy nahostotaqw, pam soon itahqaanhtipuy itamuhpiy qa ayo yúkuni, pu sohsok qasuantsakpit aṅqw itamuy kwañw'ewakwtani. ¹⁰ Itam qa haqam hihta ep qaanhtotiqey pañqaqwe', pam átsanihqat itam pan put yukunayani. Noqw put lavayiat hapi itamuhpe sūlawni.

Christ Our Helper

2 Itimhohyamu, uma hapi qa haqam qaanhtotiniqat ōviy nu umumi yan penta. Noqw sen haqawa qaanhtiqw, pay Jesus Christ, pas sūka sūantaqa, itamuñem Itanay aw lavayí'ma. ² Pu pam itahqaanhtipuy ep mokqe, itamuy Nay enañ namivōhikna. Pu pam qa itahqaanhtipuy-sa ep mōki, pas hapi sohsokmuy qaanhtipuyamuy ep'e. ³ Noqw itam put tutavoyat aṅ hiwisqey akw put tuwi'yuñqey navoti'yuñwa. ⁴ Hak haqam put tuwi'taqey lalvaykañw put tutavoyat qa aṅ hinme' hapi átsani. Noqw himu pas antsanihqā put hapi ep sūlawni. ⁵ Nikañw kurs hak haqam put lavayiyat aṅ hinmaqa pam hapi pas antsa God aw unañway'tani. It hapi yantaqat akw itam God aṅ yesqey navoti'yuñwa. ⁶ I' hak Tiyat amum hinnumqey pañqawlawhqā pas put hinmaq soon piw qa pan hinmani.

The New Command

⁷ Itupkomu, pay hapi nu qa hihta pas pūhut tutavot umumi penta, nikañw pay hisattutavota. Ura uma yayhniwhqat aṅqaqw put oyi'yuñwa. Noqw uma yayhniwhqat aṅqaqw lavayit nanvotyaqw, pam hapi hisattutavo. ⁸ Nikañw pu' piw nāt nu pas pūhut tutavot umumi penta; ispi qatāla ayo ruhpaq'ō; noqw tāla pas antsanihqā pu' tāla. Noqw pam tutavo Tiyat qatsíyat akw aw antsaniwa, pu umuhqatsiy akw piwu. ⁹ I' hak tālat aṅ hinmaqey pañqawkañw sinosñway aw qa suhtaq'ewnihqā hapi nāt qatālat aṅ hinma. ¹⁰ I' hak sinosñway aw unañway'taqa hapi tālat aṅ hinma; nihqe sinmuy qa unañwmoknani. ¹¹ Pu i' hak sinosñway qa aw suhtaq'ewnihqā hapi qatālat aṅ hinma; nihqe qatalpuva hinmakañw, haqami hoyoyotaqey qa navoti'numa, pi qatāla put pōsiyat qatālawnaq'ō. ¹² Nu hapi umumi penta tsatsáyhohyamu, God Tiy tuñwniyat aw umuy túñwantaqey, umuhqaanhtipuy umuhpiy ayo yúkuqw ōviy'o. ¹³ Nu umumi penta námatu, uma put hakiy yayhniwhqat aṅqaqwnihqat tuwi'yuñqw ōviy'o. Nu umumi penta tōtimu, uma it hakiy qalolmat áñwutotaqw ōviy'o. Nu umumi penta tsatsáyhohyamu, uma Itanay tuwi'yuñqw ōviy'o. ¹⁴ Nu umumi pēna námatu, uma put hakiy yayhniwhqat aṅqaqwnihqat tuwi'yuñqw ōviy'o. Nu umumi pēna tōtimu, uma hóhoñvitniqw ōviy'o, pu God lavayiat umuhpe huruiwtaq'ō. Nihqe uma it hakiy qalolmat áñwutota. ¹⁵ Uma yep qatsit tunatyayat qa kwañwátayyuñw, piw ep hihta hinyuñqata. Kurs haqawa yep qatsit tunatyayat hahlaye' pam Itanay qa aw unañway'tani. ¹⁶ Pi ii himu sohsoy yep qatsit ahpiy'o: itahtokoy ahpiy tuñlayi, pu itahposiy ahpiy'o, pu kwivi'nañwat ahpiy'o. Pam qa Itanay ah-

piynit, yep qatsit ahpiy'o. ¹⁷ Noqw yep qatsi hapi tūwayato, pu put ep himu tuñlayi. Nikañw i' hapi God tunatyayat an hinmaqa pas sūtsepi.

The Enemy of Christ

¹⁸ Itimhohyamu, so'ñwamiq hapi pitsiwa. Noqw ura hak Christ ehpewiwtaqa pítuniqat uma nanaptaqw, pay hapi kaysiwqam Christ ehpewyaqam pu' pay yēse. Noqw it yantaqat hapi akw itam so'ñwamiq pitsiwaqat mātsiyuñwa. ¹⁹ Puma as itamuhpiy añqe' nankwusakañw pay puma qa itamum tōnawta. Pi as puma itamum tōnawte', soon as ka qa itamum yūmosa hinwisni. Pay qa sohsoyam itamumyaqey mātaktotiniqey òviy panhtoti. ²⁰ Noqw pay uma hapi hakiy Qahováriwtaqat akw tuvoylatoti. Nihqe uma sohsoq hihta navotiyuñwa. ²¹ Pay uma hihta pas antsanihqat qa navotiyuñqat nu qa panwat umumi pēna, pi uma put navotiyuñq òviy'o. Pu qa haqam himu atsa it pas qaatsat ahpiyinihqat uma navotiyuñwa. ²² Noqw ya hak átsani? I' hak Jesus qa Moñw'asi'taqat pañqawlawhqa. I' hak Nayat-nikañw pu Tiyat pumuy ayo yuykuqa hapi Christ ehpewnihqa. ²³ Hak hapi haqam Tiyat ayo yuykuqa pay Nayat qa tuwi'ta. Nikañw i' hak God Tiyat Moñw'asi'taqat pañqawhqa hapi Nayat tuwi'ta. ²⁴ Noqw òviy hapi uma yayhniwhqat añqaw hihta nanaptaqey aw tunatyawwisni. Kurs uma an ahsupoq put an hinwise', pay uma soon piw Tiyat ep qa yūmosa hinwisni, pu Nayat ep'e. ²⁵ Noqw yan hapi pam itamuy āawna: Itamuy qatsit qaso'taqat máqaniqeyu. ²⁶ Nu umuy qa súaawat lahsintotaqamuy lavayhtiqey umumiq yan pēna. ²⁷ Nikañw pay uma Itanay ahpiy Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuvoylatiwyaqaw, pam umu'nañwpeq qatu. Noqw soon pas hak piw umuy hihta tutuqaynani. Pi Hikwsit hapi umuy sohsoq hihta tutuqayna. Pam hapi pas antsa, pu pas qaatsa; nihqe hin pas umuy tutuqaynaqaw pan uma put ep hinwisni. ²⁸ Noqw taa ítimhohyamu, uma Tiyat ep huruiwyuñwani. Noqw hisat pam māaktiqw, itam qa ókiyani; nen put pituqaw, itam qa hihta ep hamanhtotini. ²⁹ Uma put súantaqat pan aw navotiyuñwa. Noqw òviy suyan hapi hak suan hinmaqa God tíyatnihqat uma navotiyuñwa.

Children of God

3 Meh, kurs huvam aw wūwayaa: Itana pas pavan itamumi unañway'ta! Oviy pi itam God timatnihqey pan tūñwantiwya. Paniqw hapi òviy yep qatsit tunatyayat hinwisqam itamuy qa tuwi'yuñwa, puma put Tiyat qa tuwi'yuñqe òviy'o. ² Aw iunañwamu, pu' hapi itam God tímatu. Noqw itam hin yukiltotiniqw pam pantaqa pay nāt qa māakti. Nikañw ason hisat Tiat māaktiqw itam put anyuñwaniqey navotiyuñwa; ispi itam put hin hintaqat aw yórikyaniquee. ³ Noqw haqam it yantaqat unañwvahsit ñöy'taqa nākwañw'ewakwlawñwu, pas pam hin kwañw'ewakwnihqat pan'i. ⁴ Qaanhtiput hintsakqa piw tutavot ehpewi hintsakñwu; pi qaanhtipu tutavot ehpewi hintsatskiwhqa. ⁵ Noqw uma navotiyuñqaw, ura God Tiat itahqaanhtipuy ayo yúkuniqey òviy māakti. Noqw qaanhtipu put ep súlawu. ⁶ Noqw put ep huruiwtaqa hapi qaanhtiput an qa hinma. Qaanhinmaqa hapi put aw qa yóriki'ta; piw qa tuwi'ta. ⁷ Itimhohyamu, qa hak hapi umuy unatoynani. Suan hinmaqa hapi súantañwu, God Tiat suan hintaqat pan'i. ⁸ Qaanhinmaqa hapi Nukpanat añqwniñwu. Pi Nukpana yayhniwhqat añqaw qaanhinma. Noqw God Tiat Nukpanat tutmalayat símoknaniqey òviy māakti. ⁹ God añqw tihtiwihqa qaanhtiput an qa hinma, pi God tunatyayat put apqölpenniñwuniqw òviy'o. Pu soon pam hihta ep qaanhtiñwu, pi pam God añqw tihtiwñwunihqee. ¹⁰ Yantaqat hapi akw God timat māakya, pu Nukpanat tímatu: Súantaqat qa hintsakqa hapi qa God añqwniñwu, pu i' hak sinosñway aw qa unañway'taqa piwu.

Love One Another

¹¹ Pi ura uma yayhniwhqat añqaw it hapi yan tūawit aw tūqayyuñwa: Itam nānami unañway'yuñwaniqata; ¹² Ura i' hak Cain Nukpanat ahpiyinihqey tupkoy ninaqat qa panhtotini. Noqw ya hinoqw pam put nina? Ispi put tumalaat qalolmani'ö, noqw tupkoyat tumalaat súanta. ¹³ Pay uma qa pas pas hin wūwantotani, itupkomu, kurs yep qatsit tunatyayat hinwisqam umumi qa suhtaq'ewyaq'ö. ¹⁴ Itam hapi mokiwyu añqaw qatsit aw nõnakqey navotiyuñwa, òviy pi itam itahsinosñwamuy amumi unañway'yuñwa. Nohtumi qa unañway'taqa hapi mokiwyu ep hinnuma. ¹⁵ Sinosñway aw qa suhtaq'ewniñwa hapi sinmuy qöyantaqaniñwu. Noqw uma navotiyuñqaw qa hak tuqwyantaqa qatsit qaso'taqat pasiwa. ¹⁶ Pi God Tiat itamuñem qatsiy tavi. Put pantaqat akw God itamumi unañway'taqat itam māamatsya. Noqw soon as itam tuwat itahqatsiy qa itahsinomuy amuñem o'yaniquey suhtaq'ewyani. ¹⁷ Noqw sen haqawa yep qatsiy ep hihta hímu'y'tiwihqat himuy'kañw, sinosñway hihta haqni'taqw, tuway'kañw put qa ökwatuwe', ya sen hin pam God añqaw nuhtumi unañway'taniqey tuwi'vaqey pañqawni? ¹⁸ Itimhohyamu, itam qa itahlavayiy-sa akw nānami unañway'yuñwani, piw itahleñiy akw'a. Itam qa panyuñwt, itahhintsakpiy akw pas antsa panyuñwani.

Courage before God

¹⁹ Pu it hapi akw itam pas antsa God tímatnihqey navoti'yuñwni; nihqe qa hin unañway'kahkañw put aw ökiwtani. ²⁰ Ispi kurs pay itah'unañwa itamuy sóontsani'taniqw, tis pi God itah'unañwa epnihqe pas sohsok hihta navoti'ta. ²¹ Aw iunañwamu, kurs itah'unañwa itamuy qa sóontsani'taniqw pep hapi pu' itam God aw qa ökiwyani. ²² Pu itam hihta öviy tūviñtote' put añqw put ömahtotamantani, ispi itam put tutavoyat añ hinwisqee, nihqe put tayawintiwisa. ²³ Noqw yan hapi pam tutapta: Itam put Tiyat Jesus Christ aw tütuptsiwe', nānami unañway'yuñqwniqata. ²⁴ Noqw i' hak God tutavoyat añ hinmaqa hapi put ep qátuni; noqw God put ep qátuni. Noqw pam itamuy Hikwsit máqahqat akw itam put itamuhpe huruiwtaqat navoti'yuñwa.

The True and the False Spirit

4 Aw iunañwamu, pay uma qa pas sohsokmuy Qahováriwtaqat Hikwsit akw yuaatotaqey pañqaqwaqamuy amumi tuptsiywamantani. Nikañw uma pumuy amumi pohtayamantani, sen puma pas antsa God añqwyaqata. Taq kaysiwqhgam God lavay'aymatnihqey atsáy'yuñqam tūwaqatsit añqe' nankwusa. ² Noqw it akw hapi uma God Hikwsiyat māmatsyamantani: Haqawa Jesus Christ tokoy'kañw pítuhqat pañqawlawhqa hapi God Hikwsiyat ahpiy yuaatani. ³ Pu haqawa Jesus Christ tokoy'kañw pítuhqat ayo yuykuqa hapi qa God Hikwsiyat ahpiy yuaatani, soq it hakiy Christ ehpew'iwtaqat hikwsiyat ahpiy'o. Ura nāt Christ ehpew'iwtaqat pítuniqat uma nanapta. Noqw pu' hapi pay pam yep qatsit ep hinnuma. ⁴ Noqw pay Christ umuh'nañwpeq qátuhqa put epnihqe pas pavan hoñvi. Noqw öviy uma pumuy áñwutota, pi uma God ahpiy tihtiwyaqee, itimhohyamu. ⁵ Christ ehpew'iwyuñqam yep qatsit tunatyayat ahpiyya; nihqe öviy yep qatsit tunatyayat yuaatota. Noqw yep qatsit tunatyayat hinwisqam umumi tūqayyuñwa. ⁶ Itam hapi God ahpiy tihtiwya. Noqw God tuwi'taqa itamumi tūqaytañwu. Pu God qa ahpiy tihtiwya itamumi qa tuqayvastañwu. It akw hapi itam it Hikwsit pas qa atsat mātsi'yuñwa, pu piw it atsat hikwsita.

God Is Love

⁷ Aw iunañwamu, itam nānami unañway'yuñwni. Pi God hapi itamuy nuhtumi unañway'yuñwniqat tutuwnañwu. Noqw haqam nuhtumi unañway'taqa hapi suyan God ahpiy tihtiwñwu, nihqe God tuwi'tañwu. ⁸ Haqam nuhtumi qa unañway'taqa hapi God qa tuwi'tañwu, pi God nami'nañwaniq'ö. ⁹ Noqw God nuhtumi unañway'taqey itamumi mahtaknaniqe pas sūk Tiy tūwaqatsit aw tavi, itam put atsviy yesniqat öviy'o. ¹⁰ Noqw it akw itam God itamumi unañway'taqat māmatsya. Qa itam hapi God aw unañway'yuñqw, pay pam itamumi unañway'taqe öviy Tiy tavi. Noqw pam itahqaanhtipuy ep mokqe itamuy God enañ namivöhikna. ¹¹ Aw iunañwamu, God pas panhaqam itamumi unañway'ta. Noqw öviy pas hapi itam soon as tuwat nānami qa unañway'yuñwni. ¹² Qa haq hapi hak God aw yori. Kurs itam nānami unañway'yuñqw, pep hapi pu' God ita'nañwpeq qátuni; nihqe itamuy nānami pas unañway'yuñwniqat itamuy tutuqaynatima, itam put an nuhtumi unañway'yuñwniqat aw pahsavoo. ¹³ Noqw itam put añ yesq pam ita'nañwpeq qátuqw itam navoti'yuñwa, pi pam Hikwsiy itamumi nóaqw öviy'o. ¹⁴ Noqw itam hapi aw yórikya, piw Naat itamumi unañway'taqat itam tuawiyuñwa; ispi pam Tiy añqw pew taviqw pam sinmuy ayo oya. ¹⁵ Hak hapi haqam Jesus God Tiyatnihqat pañqawhqa God añ qatu; noqw God put unañwpeq qatu. ¹⁶ Noqw itam hapi God itamumi unañway'taqat nanaptañw tütuptsiwa. God hapi pas nami'nañwa. Noqw nuhtumi unañway'taqa hapi God añ qatu, noqw God put ep qatu. ¹⁷ Aw iunañwamu, kurs itam hin as nānami unañway'yuñwniqey pan nānami unañway'yuñwe' pep pu' ason hin yukiltiniqat aw pituqw itam qa ökiwyani. Pi Tiat yep qatsit ep hin hintaqw pay itam piw an yep hinyuñwa. ¹⁸ Hak hakiy aw unañway'te' qa put mamqasñwu; maqaswuwni súlawnwu. Taq maqaswuwni'taqa hapi qa sun yantañwu. Noqw öviy God mamqasqa hapi soon pas put aw unañway'tani, pam as put aw unañway'tanikañwo. ¹⁹ Itam put aw unañway'yuñwa, ispi pam mohti itamumi unañway'taq'ö. ²⁰ Kurs hak haqam God aw unañway'taqey yan lalvaykañw sinosñway aw qa suhtaq'ewnihqa hapi atsātani. Ispi puyaw hak sinosñway aw yóriki'taqey aw qa unañway'te' hin tis God aw qa yóriki'kañw put aw unañway'tani? ²¹ Noqw yan hapi pam itamumi tutapta: God aw unañway'taqa piw sinosñway aw unañway'taqata.

Our Victory over the World

5 I' hak Jesus Christ-nihqat tuptsiwqhqa hapi God añqw tihtiwñwu. Pu hak haqam God Itanay aw unañway'taqa piw put tímuyatuy amumi unañway'tani. ² Itam God aw unañway'kahkañw put tutavoyat añ hinwise' pep pu' itam put tímuyatuy amumi unañway'yuñqey navoti'yuñwni. ³ Kurs itam God aw unañway'yuñwe' itam put tutavoyat añ hinwisni. Noqw put tutavoat qa maqsonhinta. ⁴ I' hak God ahpiy tihtiwqhqa yep qatsit tunatyayat áñwuy'tañwu. Noqw yan hapi itam yep qatsit áñwuy'yuñwni-God aw tütuptsiwee. ⁵ Noqw ya hak yep qatsit tunatyayat áñwuy'tani? I' hak Jesus God Tiyatnihqat tuptsiwqhqa hapi.

The Witness about Jesus Christ

⁶ Ura Jesus Christ pítuhqe kūyit akw-nikañw pu uñwat akw tuvoylati, qa kūyit akw-sanit, pi kūyit akw-nikañw pu uñwat akw'a. Noqw Hikwsi hapi put pantaqat tuawi'ta. Noqw pam hapi pas qa atsa. ⁷ Pi pahyom òveqatsit ep Jesus Christ tuawi'yuñwa-i' Náata, pu Lavayiat, pu Hikwsi Qahováriwtaqa. Noqw ima pahyom pay suhkaa. ⁸ Pu pahyom tūwaqatsit ep Jesus Christ tuawi'yuñwa-i' Hikwsi, pu kūyi, pu uñwa. Noqw ima pahyom sun lavayi'yuñwa. ⁹ Itam pay sinmuy tuawiyamuy kwusuya. Nihqe tis òviy itam God tuawiyat kwusuyani. Noqw pam hapi Jesus Christ put Tiatnihqat pañqawu. ¹⁰ Ason hak God Tiyat aw tuptsiwhq God Hikwsiat put unañwpeq qá-tu, nihqe put pantaqat tuawi'ta. Noqw pay God qa tuptsiwhqa hapi pam átsanihqat pan put yukuna, ispi God Tiy hin tuawi'taqat pam qa tuptsiwhqee. ¹¹ Noqw yan hapi God itamuy āawna: Pam itamuy qatsit qaso'taqat huyta, it qatsit put Tiyat epnihqata. ¹² Tiyat kwusi'taqa hapi qatsit kwusi'ta. Pu i' hak God Tiyat qa kwusi'taqa hapi qatsit ñastaa.

Eternal Life

¹³ Nu hapi umuy God Tiyat aw tuptsiwni'yuñqamuy amumi iit penta. Noqw uma put añ túnwantote', uma God Tiyat aw tūtuptsiwaqe qatsit qaso'taqat himuy'vayaqey navoti'yuñwani. ¹⁴ Noqw itam put aw tuptsiwni'yuñqw, put tunatyayat an hihta òviy itam put tūviñtotaqw, pam itahnawakinpiy navotni. ¹⁵ Noqw itam put itahnawakinpiy aw tuqayvastaqat navoti'yuñqw, itam put aw nāp hihta tūviñtotaqw pam itamuy put máqani. ¹⁶ Kurs uhsinoshwa qaanhtiput pay mokiwuy aqw qa pitsíwtaqat hintsakq um put aw tayte' pay um put eñem tūviñtani. Noqw God put qatsit máqamantani, kurs pam mokiwuy aqw qa pitsíwtaqat qaanhtiput hintsakniq'ò. Pas antsa kurs hin hak qa mokiwuy aqw pitsíwtaqat qaanhtiput hinhtini. Noqw kurs hak pan qaanhtiqw, um put eñem tūviñtaniqat qa putwat nu pañqawu. ¹⁷ Sohsoy qaantsatskiwhqa hapi qaanhtipu. Noqw soon sohsoy qaanhtipu mokiwuy aqw pitsíwtani. ¹⁸ Itam navoti'yuñqw i' God ahpiy tihtiwhqa qaanhtiput añ qa hinma, pi God Tiat put aw tunatyawtañwuniq'ò. Noqw Nukpana put aw qa hintsakñwu. ¹⁹ Noqw itam hapi God tímatnihqey navoti'yuñwa. Noqw yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam sohsoyam it hakiy qalolmat akw tuyqawiwuyñwa. ²⁰ Itam navoti'yuñqw God Tiat pítuhqe itamuy suyan unañwtalwuwnitoyina. Noqw òviy itam God pas antsanihqat tuwi'yuñwa. Noqw itam it hakiy pas antsanihqat añ yēse, pu Tiyat Jesus Christ añ'a. Pam hapi pas antsa God. Noqw itam put añ yeskahkañw qatsit qaso'taqat himuy'yuñwa. ²¹ Itimhohyamu, uma hihta wutsit aw nāwakintiwqhata qa aw may'yuñwani. Pas antsa.

2 JOHN

1 Nu' wukw'aya, itahsiway pas namorstiwhqat aw penta, pu tímuyatuy amumii. Nu umumi pas antsa un-
añway'ta; pu pay qa nu'saa, pay pas sohsoyam it hakiy pas antsanihqat tuwi'yuñqam pīwu, ²I' hak pas
antsanihqat itamuhpe pakiwkañw, itamum yūmosa hinmaniqat tunatyayat õviy itam umumi unañway'kahkañw,
pas antsa yan umuñem nāwakinwisa. ³Nam õkwalni, núokwa, pu kwakwhaunañwa umumum yantani, Itanay
God añq'õ, piw Tiyat Tutuyqawhqat Jesus Christ añq'õ.

Truth and Love

⁴Pas haqawat uhtim Itanay lavayiyat pas antsanihqat añ hinwisq, nu amumi navotqe, put ep pas hahlayti, ura
Itanay añqw itamumi hin tutaptiwhqat pan hinwisq'õ. ⁵Noqw taay isiwa, nu okiw ūmi pañqawni: Itam nānami
unañway'yuñwni. Nu hihta qa pūhut tutavot ūmi penta, nīkañw pay ura yayhniwhqat añqaqw itamumi hin tu-
taptiwhqata. ⁶Noqw itam put tutavoyat añ hinwise' pan nānami unañway'yuñwni; noqw yan hapi tutavo, ura
uma yayhniwhqat pahpiy hihta nanaptaqey añ hinwisniqata. ⁷Taq kaysiwhqam tūunatotoynaqam tūwaqatsit
añ nankwusa, nihqe i' Jesus Christ tokoy'kañw pītuhqat ayo yuykuya. I' hapi tūunatotoynaqa; pu Christ eh-
pew'iwtaqa. ⁸Uma nāmi tunatyaltotini; noqw itam hihta tumaltotaqey qa kwayhyat, añ ahsupoq ahsatotani.
⁹Mewnit yūmo kwílakqa, pu Christ tutaqayhpiyat qa añ hinmaq, God put qa amum hinma. Pu hak Christ tu-
taqayhpiyat añ hinmaq, Itanay-nikañw pu Tiat puma put amum hinma. ¹⁰Hak umumi pite', qa yan umuy tu-
tuqaynaqw, uma umuhkiy qa aw put panayamantani, piw uma qa õqalayamantani. ¹¹Taq put õqalaya qaan-
htipuyat ep suñwáatni.

Final Words

¹²Pas nu as nāt nihtiwtat hihta umumi pēnani, pay nu qa tutuvenit añ pēnani, piw qa tutuvenkuyit
akw'a. Nīkañw pay hisnen nu umumi pītuni; noqw itam pas nānami taykahkañw, yuaatotani; nen pas hinhaqam
hahlayhtotini. ¹³Namortihqat uhqõqay timat uñ õqalaya. Nam antaa.

3 JOHN

¹ Nu' wukw'aya, it pas aw iunañway Gaius aw penta. Nu pas antsa ūmi unañway'ta. ² Aw iunañwa, pas sohsoy himu unem lolmaniqat nu unem nāwakinma, um suphelawtaniqat pas uhhikwsi suphelawtaqat pan'i. ³ Pi tuptsiwni'yuñqam ökihqe, inumi un tūawvayaqw, yaw um itahtuptionsiwniy pas antsanihqat hürs ñuy'kañw put añ hinma. ⁴ Pi yaw itim Itanay lavayiyat pas antsanihqat añ hinwisq, nu put pantaqat navotqe, pas hahlayhti. Qa himu put epnihqe inumi pas pavan hahlayhpi.

Gaius is Praised

⁵ Aw iunañwa, pay um añ tuptsiwni'yuñqamuy-nikañw, pu a'löntuy hin tumalay'taqey ep súantsaki. ⁶ Yaw um nuhtumi unañway'taqat puma God aw tōnawtaqamuy amumi tūawvaya, noqw um God kaptsi'kañw, pumuy haqamiyaqw amumi unañwtave', súanhtini. ⁷ Pi puma put tuñwniyat tunvotnayaniqe añqe' nankwusa; nihqe imuy qatuptsiwni'yuñqamuy amuñaqw qa hihta ömahtiwisa. ⁸ Noqw paniqw hapi öviy itam pumuy panyuñqamuy soon qa pāsyani; nen pumuy tumalsuñwamatni, puma Itanay lavayiyat pas antsanihqat yuaatiwisq'ö.

Diotrephes and Demetrius

⁹ Ura nu as God aw tōnawtaqamuy amumi pēna; noqw i' Diotrophes pumuy amuñaqw pas hímuniqey nāwaknaqa itamuy qa ömahta. ¹⁰ Noqw öviy kurs nu umumiq pite', soon nu put hiniwhitpuyat aw qa pónaknani, itamumiq nánaphin qalomáhiñqawlawhqata; pu pas qa ñöyaltiqe, pam añ tuptsiwni'yuñqamuy qa ömahta; nit pu pumuy ömahtotaniqey nānawaknaqamuy mēwanta; nihqe God aw tōnawtaqamuy amuñaqw pumuy ayo maspita. ¹¹ Aw iunañwa, um hihta qalolmat aw qa nanawinht, lolmatni. Lolmat añ hinmaqa hapi God tíata; pu i' hak hihta qalolmat añ hinmaqa hapi God aw qa yóriki'ta. ¹² I' Demetrius sohsoqmuy amuhpiy aw lomanavotiwta. Noqw i' pas antsa. Owi, pu itam pas piw nāp aw navoti'yuñwa; noqw uma navoti'yuñqw, itahtuawi pas qa atsa.

Final Greetings

¹³ Pas nu as nāt nihtiwtat hihta pēnanikañw, pay nu qa tutuvenkuyit pu qa tutuvenkohot akw ūmi pēnani; ¹⁴ Nikañw pay hisnen nu qa pas wūyavotiqw ūmi yórikni; noqw itam pas nāmi taykañw yuaatani. Nam kwakwhaunañwa umum yantaa. Ima itahkwatsim un öqalaya. Um itahkwatsmuy nanāpwat öqalantani.

JUDE

¹ Nu' Jude, Jesus Christ tūwīkiat, pu James tupkoat it penta. Nu umuy Itanay God ahpiy sutsvo oyiwyuñqamuy öqalanta. Ura pam umuy wánwayhqe, Jesus Christ eñem umumi tunatyawma. ² Nam núokwa, kwakwhaunañwa, pu nami'nañwa qaöwíhinkañw umumi pitsíwtaa.

False Teachers

³ Aw iunañwamu, nu as itamuy hin sun ayo nōñakqat umumi pēnaniqey unañwiti. Níkañw pay kurs nu soon umumi qa pēne', uma itahtuptsiwniy eñem pas rohomnumyaniqat umuy u'nanani, itahtuptsiwniy God sinomuyatuy amumi sūs mātaviwhqat éñemi. ⁴ Taq haqawat God qa kaptsi'yuñqam nanauyve itamumi yuña. Yaw puma God aw yankahkañw qahopíyese; nihqe God sūkw Moñwit ayo yuykuya, pu Itahtutuyqawhqaqay Jesus Christ píwu. Nihqe öviy añwu pay hisat puma qalomáyukiltiniqat aw oyiwyuñwa. ⁵ Noqw öviy nu umuy it ep ahoy u'nananiqey nāwakna; pay as pi uma hisat it yantaqat pās nanapta. Ura hin Tutuyqawhqa haqawq tutskwat Egypt añqw sinomuy nōñaknat, put pantaqat atsve pu' haqawatuy qa tuptsiwni'yuñqamuy haqami hintsana. ⁶ Pu ima ðñaqw hoñvia'yat tumalay tatamhtotat, pas nāp qeniý mātatveyaqamuy sūs somhtaqe, qatalpumi tañata, hisat aw wukotalōñvaqat ep pumuy hin yukunaniqey aw pahsavoo. ⁷ Noqw ura Sodom-niqw, pu Gomorrha-niqw, pu amunan'ik kitsókit añ sinom piw pumuy amún tuskapqatsit aw tahkukq, tahtaqt nāp nānami tokoy añ písoqya. Noqw God qōhit qa tokñwuqat akw pumuy sivintoyna, sinmuy ökwhaniqe öviy'ö. ⁸ Noqw piw nāt ima pumuy amún hihta itséheet añ kwañwáwuwantotaqe, tokoy tuyoy'ewakwtotañwu; añ moñw'iwyuñqamuy qa hihtay'yuñwa, pu añ öqalat pasiwyuñqamuy amumiq nānap hin qalomáhiñqawqa. ⁹ Noqw híkispí God pas sushoñviayaat Michael Nukpanat amum nāñwuy'ta, Moses tokoyat öviy'ö. Nihqe nānaqasqe soon pay nanāp'unañw put aw qalomáhiñqawniqe, ura put aw pañqawu: Nam Tutuyqawhqa uñ mēwaa. ¹⁰ Noqw ima hihta aw qa mātsi'kahkañw, soq tuwat put ep qalomáhiñqawwañwu; pu pay hīhihtuy popkotuy amún hīhihta nāp tuwi'yuñqey akw nāhovalayañwu. ¹¹ Is okiw púmaa! Puma Cain kukyat añqe' hinwisa; pu Balaam an hihta súantaqat añqw lasya, hihta as himuy'vayaniqe öviy'ö; pu Core an God aqw kolilitotat, put an súlawhtini. ¹² Ason uma sūp haqam nōnove', Tutuyqawhqaqat u'ni'kahkañw pōlavikit yóñoyhtotaqw, puma umumum nōnove', pep hihta itséheet anyuññwu; nānami-sa tunatyawyuñwt, qa hihta tuhtusyakahkañw nōnovañwu. Puma wisioomahwt huhukwhoyaqaqat anyuñwa. Puma himutskit tal'añwnawit añ qa hihta sipalay'vañwuqat anyuñwa, náipwaniwyuñqee; soñawnen lōs soa. ¹³ Pātuwaqatsit añqe' a'nō walalataqat anyuñwa. Pumuy hintsakpiam pāhut walalataqat qōtōyat anta. Puma sōtuy nānahoy yuyutyaqat anyuñwa; nihqe puma haqami míhikqat añ pas qatālat aqw sūs yuñni. Pep puma nawus aqwhaqami yesni. ¹⁴ Noqw Adam añqw tsañe'sikis nānañumo qatsívaptsiwyuñqat pep Enoch tihtiwa. Nit pam añwu pay imuy ura lavayhtiqe pañqawu: Meh, Tutuyqawhqa pas qaan'ewakw hintaqamuy qahováriwyuñqamuy tsamkañw añq'ö, ¹⁵ Sinmuy sohsokmuy amuñem hin yúkuniqee. Pam sohsokmuy qa kaptsi'yuñqamuy qalomáhintsakpiyamuy sohsok ep pumuy hin yúkuni. Taq puma God qa kaptsi'kahkañw put ehpewi qaanhtoti, piw anahaat lavayit akw put aqw hiñqawqa. ¹⁶ Ima hapi pas sutsép-sa hihta añ hiñqawwisa; panis tuwat tūovelanhiñqawwisa; nāp tuñlayiy-sa añ hinwisa; hihta a'nö kwiviyuaatotañwu; hihta nukwáñw'ewyaniqey öviy sinmuy amumi kwañwáyuaatotañwu.

Warnings and Instructions

¹⁷ Níkañwo aw iunañwamu, pay ura Itahtutuyqawhqaqay Jesus Christ ayamat hin hintaniqat yuaatotaqat uma u'ni'yuñwiti. ¹⁸ Pay so'ñwamiq ima hakim tututsiwyaqam hoñvani. Puma God qa kaptsi'yuñwiti; nāp tuñlayiy añ hinwisni, ura kitota. ¹⁹ Ima hapi añ sinmuy tsíkantotani; nāp tunatyay añ hinwisa, Qahováriwtaqa' Hikwsi pumuy unañwayamuy qa aw pákiq'ö. ²⁰ Noqw ūmaa, aw iunañwamu, uma umuhtuptsiwniy God añqwnihqat añ nāwuñwintani; Qahováriwtaqat Hikwsit añ nāwakinwisni. ²¹ Itahtutuyqawhqaqay Jesus Christ núokway ahpiy umuy qatsit qaso'taqat máqani. Noqw put talōñvaqat aw pahsavo uma maqaptsi'kahkañw, God añqw nāmi'nañwat añ hinwisni. ²² Añ qa súyanyaqamuy uma ókwatutwani; ²³ Qōhit añqw pumuy ayo lañamintotani. Pu añ pētuy piw uma maqasneveq ayo öoyyani. Níkañw piw yuwsiyamuy tuskapqatsit akw tuyoy'ewakwtiwhqat uma aw qa suhtaq'ewyani.

Prayer of Praise

²⁴ Taay. Kwakwhat pi God umuy qa lasyaniqat aw öqalat pasiwta. Pan hapi umuy hahlaykahkañw, qa hihta akw hinyuñqat pam natpipo lomaqatsit aw umuy ökínani. ²⁵ Pam-sa hapi nāla suan unañwtalwuwni'ta, pu itamuy ayo oya. Nam sinom sohsoyam put pas hihtatostat, kaptsi'yuñwani. Nam puma put Moñwílalwani; pam-sa hapi öqalat pasiwtaqat pañqaqwani. Nam pu' yantani, pu yūmosa aqwhaqamii. Nam antaa.

HIMU NATONIQA MATAQTIWHQA

1 I' tutuveni Jesus Christ ańq'ö. God soon pas hisat hin hiniwhtiniqat put aw mātakta, pam lavay'aymuy umumi put mahtaknaniqat öviy'ö. Noqw pam hońviayay ayataqw, pam nuy John, put lavay'ayayat, put āawna. ² Noqw nu God lavayiyat, Jesus Christ inumi mātaktaqat umuy āawnani. Pu nu hihta aw yórikqey umumi pēnani. ³ I' hak it tutuvenit ań hin hiniwhtiniqa pey'taqat ań túnwantaqa hahlayhpit epni. Pu put nanaptat, aw tuqayvasi'yuńqam piw pas hahlayhpit epyani. Pi aw hapi pituto.

Greetings to the Seven Churches

⁴ Nu' John Asiat ep tsańe' kitsókit ań God aw tōnawtaqamuy öqalanta. Nam núokwa, pu kwakwhaunańwa umumi pitsiwtani, it hakiy pu'ńihqat, pu pay hísatnihqat, pu nātoniqat ańq'ö, pu tsańe'ńihqamuy hīhikwsimuy put mońw'atsweyayat ehpeyiaqamuy amuńaq'ö, ⁵ Pu Jesus Christ ańq'ö. Pam hapi pas suyan navoti'kańw súańqawu; so'pumuy amuńaqw tātayhqe nuhtuńaqw susmohpeq'a; pu tūwaqatsit ep momńwituy amumi mońw'iwta. Pam itamumi unañway'taqe, nāp unway akw itamuhpa' itahqaanhtipuy ayo pāhoma. ⁶ Nihqe itamuy mońw'oyhqe, Nay God awwat itamuy wimmońw'oya. Nam sinom put kaptisitotat, put mońw'lwani sut-sép-saa. Nam antaa. ⁷ Meh, pam öomawhtuy aqw hawni. Noqw sohsoyam pōsiy akw put aw yórikyani, pu ima put söhkwiknayaqam pīwu. Noqw tūwaqatsit ep sohsoy hihtu nanāpwat sinom put atsviy tsaykitani. Pas antsaa. Nam antani. ⁸ Nu hapi Alpha, pu Omega; nu hapi sohsok hihta yayhnaqa pu sohsok hihta aw pās yúku-niqa, kita Sus'öqaltutuyqawhqa, pu'ńihqa pu pay hísatnihqa, pu nātoniqa.

A Vision of Christ

⁹ Nu' John, umuhpava, pu umuhsuńwa, umún Jesus Christ eńem hihta ań kānavota; put eńem hihta ań nakwhani'ta; piw umún put amum mońw'iwatani. Nu pāńaqw tutskwat kuytaqat Patmos yan mātsiwhqat ep qatu, God lavayiyat ep'e, pu Jesus Christ yuaataqey ep'e. ¹⁰ Noqw Tutuyqawhqat talōńniyat ep nu Hikwsit akw tuyqawiwkańw, inuhkwayńave hakiy a'ńö tōnayay navota, pas tötöqpit an tōnay'taqata. ¹¹ Noqw inumi pańqawu: Nu hapi Alpha pu Omega, mohti'maqa pu nuhtuńkniha, kita; pu piw yan'i: Um hin yórike', tutuvenit ań put pēnat, Asiat ep tsańe' kitsókit ep inumi tōnawtaqamuy amumi távini, ayo Ephesus ep yesqamuy amumii, pu Smyrnat epyaqamuyu, pu Pergamos epyaqamuyu, pu Thyatirat epyaqamuyu, pu Sardis epyaqamuyu, pu Philadelphiat epyaqamuyu, pu Laodiceat epyaqamuyu, inumi kita. ¹² Noqw nu hakiy inumi hińqawhqat aw yórikniqe ahoy namtö. Nihqe öviy nu namtökqe, pay tsańe' wihqöhít tsotsókpiyat sikavalasivat ańqw yukiwuyunqat tuwa. ¹³ Noqw ima tsańe' tsotsókpit amuhsonve hak Sinot Tiyat an son'iwahqa waynuma; wupaknapnat kukmiq pitsiwtaqat yuws'i'kańw, tawitsqay ań sikavalasivat kwewta. ¹⁴ Noqw qötöyat ań hōmiat qötsáphöt anta, pas nuvat an qötsa. Noqw pōsiat pavan pas ūwińwuy anta. ¹⁵ Noqw kuk'at pas kwańw'ewakw sikasivat qöpqömiq pātiqat an talqaqsala. Pu tōnaat mūmunańwtuy wukosöykitaqat panta. ¹⁶ Noqw pam putvaqw tsańe' sötuy matsvońta. Noqw moańaqw sipwuvahpi nan'ivak a'ńö qalay'taqa yayma. Noqw taywaat tawat pas pavan tālat anta. ¹⁷ Noqw nu aw taytaqe pahsat kukmiq munu, sūmokpunikańwo. Noqw pam putvaqw may akw inumi matyawht pańqawu: Pay um qa tsawiniwtani; nu hapi mohtimaqa pu nuhtuńkniha. ¹⁸ Nu hapi qatu. Ura as nu makt, pu ahoy tātayi. Noqw meh, nu hapi sutsep qátuhqa. Pas antsaa. Nihqe nu maskimiq, pu mokiwuy aw öqalay'ta. ¹⁹ Um hihta aw yórikqey pēnani, yań hihta hintaqata, pu hihta nātoniqata. ²⁰ Ura nu putvaqw tsańe' sötuy matsvońkańw tsańe' wihqöhít tsotsókpiyat amuhsonva waynumqw um inumi yori. Taa. Put hímuniwhqat nu uń āawnani. Ima tsańe' sōtu hapi tsańe' kitsókit ep inumi tōnawtaqamuy amumi hońvia'yatu. Noqw pu tsańe' wihqöhít tsotsókpiyat hapi tsańe' kitsókit ep inumi tōnawtaqamu.

The Message to Ephesus

2 Um Ephesus ep inumi tōnawtaqamuy amumi hońviayat aw yan pēnani: I' hak putvaqw tsańe' sötuy matsvońtaqa, tsańe' wihqöhít tsotsókpiyat sikavalasivat ańqw yukiwuyunqat amuhsonva waynumqa yan ūmi lavayhti: ² Pay nu ūmi navoti'taqw, um inuńem tumalay'taqe maqsoni'ta. Piw um qa nań'ekni'ta. Pu um ań qalomáhinyunqamuy amumi qa suhtaq'ewa. Nihqe hakim inuhpiy ayatiwyaqey pańqaqwaqamuy um amumi

pohtaqe, amumi navotq, pay kurs puma a'tsatu. ³ Nihqe um hihta an kuykanw nakwhani'ta. Nihqe um inatnwanij tunatyawkanw hihta maqsonlawkanw qa okiwhiti. ⁴ Nikañw pay nu hihta ūmi qaantaqat tuway'ta. Ura as um mohtihaqam inumi pas unañway'tat, pu' hapi qa pan um inumi unañway'ta. ⁵ Nihqe òviy um tunatyaltini. Taq um inuñaqw yāvoq'iwma. Um ahoy namtòkt, inuminen, mohti hinmaqey hintsakni. Taq um qa panhtiqw, nu ūmi supte' uhwiqhòhiy tsotsòkpiyat qeniyat añqw ayo tāvini, um qa ahoy namtòkq'ò. ⁶ Nikañw it ep nu un hahlayi: Um imuy Nicolaitan-sinmuy hintsakpiyamuy pas qa hahlayi, inun'i. ⁷ Naqvuy'taqa navotni Hikwsi Christ aw tōnawtaqamuy amumi hin lavayhtiqata. Nukpanat añwuy'taqat nu pan nakwhanaqw, pam himut-sokit hakij taytoynañwuqat God ūyiyat nāsaveq wūnuhqat añqw nōsni.

The Message to Smyrna

⁸ Pu um Smyrnat ep inumi tōnawtaqamuy amumi hoñviayat aw yan pēnani: I' hak mohtinihqā, pu nuhtuñkni-hqā, ura as mokt, pu' qātuhqā yan ūmi lavayhti: ⁹ Pay um hihta hintsakqat nu navoti'ta. Um hīhihta an kānanvota, pu okiwhinta; nikañw um pas antsa kāhak'i. Pu hakim Jew-sinomnihqey a'tsalalwaqam ūmiq qalomāhiñqāqwaqat nu navoti'ta. Puma qa Jew-sinomnikañw soq Satan aw tōnawta. ¹⁰ Um hapi hihta nāt an kānavotniqey qa mamqasni. Meh, pay nāt Nukpana uhsinomuy amuñaqw haqawatuy sivikimi maspani, amumi tuwantaniqe òviy'ò. Noqw uma pakwūt-sikis tālat an kānavotyani. Nikañw uma hapi qa nañ'eknayani; nāmahin pi uma so'ni. Pi nu hihta ahsatit umuy máqani. Uma aqwahaqami yeskañw put an nāvokawintotani. ¹¹ Naqvuy'taqa navotni Hikwsi Christ aw tōnawtaqamuy amumi hin lavayhtiqata. Nukpanat añwutaqa hapi soon mokiwuy añqw lōs yúkuni.

The Message to Pergamum

¹² Pu Pergamos ep inumi tōnawtaqamuy amumi hoñviayat um aw yan pēnani: I' hak sipwuvahpit nan'ikaqe qalay'taqat himuy'taqa yan ūmi lavayhti: ¹³ Pay um hihta hintsakqat nu navoti'ta, pu um haqam qātuhqata. Pep hapi Satan moñw'iwta. Um inatnwanij hūrs ñuy'ta. Ura nuy yuaataqa Antipas umuhsonve nīniwa, haqam Satan qātuhqat ep'e. Noqw nāmahin pi pantaqw, um inumi tuptsiwni'taqey qa qe'ti. ¹⁴ Noqw pay nu qa sūkw hihta ūmi qaantaqat tuway'ta. Soq um Balaam tutuqayhpiyat ñuy'yuñqamuy oyi'ta. Ura pam Balac tutuqaynaqw, pam Israel-sinmuy ūnatoyna. Noqw puma hihta wutsit pay nāp yukiwyuñqamuy amuñem hihtuy qōyantotat, sikwiyat añqw nōnōsa; pu tokot sokoptota. ¹⁵ Pu pan piw um inuy Nicolaitan-sinmuy tutuqayhpiyamuy ñuy'yuñqamuy oyi'ta. Noqw nu put aw qa suhtaq'ewa. ¹⁶ Noqw òviy um put añqw lasni. Taq um qa panhtiqw, nu ūmi supte' imoañaqw sipwuvahpit akw pumuy amumi kihpokni. ¹⁷ Naqvuy'taqa navotni Hikwsi Christ aw tōnawtaqamuy amumi hin lavayhtiqata. Nukpanat añwutaqat nu mennat it òñaqw pōlavikit tupkiwtaqat nopnani; nen put qōtsat owat máqani. Noqw put an puhutuñwni pey'tani. Qa hak put navoti'taqw pas put kwú-suhqa-sani.

The Message to Thyatira

¹⁸ Pu um Thyatirat ep inumi tōnawtaqamuy amumi hoñviayat aw yan pēnani: God Tiat ūwiñwuy antaqat pōsi'taqa, pu kwañw'ewakw sikasivat antaqat kuhkuy'taqa yan ūmi lavayhti: ¹⁹ Um hihta hintsakqat nu pay navoti'ta, pu um hin inumi unañway'taqata, pu um hihta tumaltaqata, pu nuy qapēvewnaqata, pu hihta an pās nakwhani'taqata. Nu uhtumalay nuhtuñknihqat aw tayta, puma mohti'maqat tumalat epnihqe pas hoyokiwtāqata. ²⁰ Nikañw pay nu qa sūkw hihta ūmi qaantaqat tuway'ta. Um it wuhtit Jezebel, God lavay'ayaatnihqey pañqawlawhqat tavi'ta. Pam soq itumal'aymuy tutuqaynakañw, pumuy ūnatoynaqw, puma tokot sokoplalwa, pu nōsiwhqat an hihta nāp yukiwyuñqamuy amumi noiwhqat añqw nōnōsañwu. ²¹ Noqw pam tuskapqatsiy añqw lasniqat nu as aw qenitoyaqw, pam qa panhti. ²² Noqw meh, nu put aw toñokq, pam tūtuyhtini, pu put amum nāhahlaynayaqam piwu. Noqw puma qaan'ewakw kānavotyani, kurs puma hintsakpiy añqw qa lasyee. ²³ Pu nu put tímuyatuy qōyani. Noqw pep pu' sohsovik inumi tōnawtaqam navoti'yuñwni, nu hapi sohsoqmuy tunatyayamuy, pu unañwayamuy añ purimaqata. Pi nu hapi sohsoqmuy umuy nanāp umuhhintsakpiy an umumi ahoytani. ²⁴ Nikañw nu ūmi pañqawni, pu ahpiy Thyatirat ep it yan tutuqayhpit qa ñuy'yuñqamuy amumii, pu an hakim Satan hihta tuwiyat qa toñtaqat pan tūñwantiwhqat qa tuwi'yuñqamuy amumii: Pay nu soon piw nāt pas hihta umuy ikwiltotoynani. ²⁵ Pay uma hihta himuy'yuñqey hūrs ñuy'yuñwni, nuy pītuniqat aw pahsavoo. ²⁶ Nukpanat añwutat pas so'ñwamiqhaqami itunatyay an hinmaqat nu hīhihtuy nanāpwatuy sinoiwtāqamuy amumi òqalmaqani. ²⁷ Noqw pam sivakohot akw pumuy amumi moñw'iwatani, nen sivuskwit an pumuy piñani. Pan hapi Ina nuy òqalmaqa. ²⁸ Pu nu put talsohut máqani. ²⁹ Naqvuy'taqa navotni Hikwsi Christ aw tōnawtaqamuy amumi hin lavayhtiqata.

The Message to Sardis

3 Pu um Sardis ep inumi tōnawtaqamuy amumi hoñviayat aw yan pēnani: I' hak God añqw tsañe' hihik-wsimuy himuy'taqa, pu tsañe, sōtuy matsvoñtaqa yan ūmi lavayhti: Um hihta hintsakqat pay nu navoti'ta. Um as sinmuyniqw tayta; nikañw um pas antsa mokpu. ² Taa, um havivokalni; nen uhtumalay nātonihqat aw unañtapni, taq pam pas pay sohtini. Taq nu God atpip uhtumalay qa pasiwtaqat tuwa. ³ Oviy um hihta navotqe, ömahta qey hürs ñuy'tani; nen hin hinma qey añqw lasni. Nikañw um kurs qa tātayniqw, um hisat qa pan wūwantaqw nu ūmi suptuni, uyiñwu hin pítuhqat pan'i. ⁴ Nikañw hikis pi Sardis ep híkiyom itséheeqatsit akw yuwsiy qa tuyoy'ewakwtota. Noqw puma qōtsat yuwsí'kahkañw inumum hinnumyani, pi puma hihkay'yuñwa. ⁵ Nukpanat áñwutaqa qōtsat yuwsini. Noqw nu put tuñwniyat qatsítuvenit añ pēne', qa ayo súlawhtani. Noqw pam isinonihqat nu Inay aw pañqawni, pu hoñviaymuyatuy amumii. ⁶ Naqvuy'taqa navotni, Hikwsi Christ aw tōnawtaqamuy amumi hin lavayhti qata.

The Message to Philadelphia

⁷ Pu um Philadelphiat ep inumi tōnawtaqamuy amumi hoñviayat aw yan pēnani: I' hak pas Qahováriwtaqa, pas antsanihqa, David hōtahpiyat himuy'ta. Nihqe pam aw hōtaqw, soon hak uhtañwu; pu uhtaqw, soon hak hōtañwu. Noqw pam hapi ūmi yan lavayhti: ⁸ Um hihta hintsakqat pay nu navoti'ta. Meh, nu' hapi uñem uutspit wūyak hōtani. Noqw soon hak put uhtani, pay as pi um híhin öqawi'kañw ilavayiy aw tuqayvastaqw öviy'o; nihqe um nuy qa tuwi'taqey qa hisat pañqawu. ⁹ Meh, nu hapi imuy hakimuy Satan aw tōnawtaqamuy as Jew-sinomnihqey atsálalwaqamuy amuñem pan yukuqw, puma uhkuktupoq munumhtini; nen nu ūmi unañway'taqat nanaptani. ¹⁰ Um hapi ilavayiy qa mātapt, hürs wunu. Noqw öviy ason tūwaqatsit añ sopkawtaqamuy sinmuy amumi tuwantiwhq, nu tuwat soon uñ mātapt, uñ put añqw ayo távini. ¹¹ Meh, nu hapi suptuni. Um hihta himuy'taqey hürs ñuy'taqw, qa hak uh'ahsatiy uñ nawhkini. ¹² Nukpanat áñwutaqat nu soñawnen Inay God kíyat ep tötōñ-wunuptionsani. Noqw pam pāpu pañqw qa yámakni. Pu nu Inay God natñwaniyat put añ pēnani, pu ivuhutuñwniyu, pu Inay God kitsókiyat tuñwniyata. Pam kitsóki pūhunikañw ñaqaq hawni Inay God añq'ö. Noqw Jerusalem yan tūñwantiwni. ¹³ Naqvuy'taqa navotni Hikwsi Christ aw tōnawtaqamuy amumi hin lavayhti qata.

The Message to Laodicea

¹⁴ Pu um Laodiceat ep inumi tōnawtaqamuy amumi hoñviayat aw yan pēnani: I' hak pas antsanihqa yan ūmi lavayhti: Nu pas qaatsat hinma; piw lavayit pas antsanihqat tuawi'ta. Noqw God inuhpiy sohsok hihta yuku. ¹⁵ Pay um hihta hintsakqat nu navoti'ta. Um qa suhsuñwa, piw qa muki. Himu as um suhsuñwanikañwo, sen múkinikañwo. ¹⁶ Noqw pi um híhin mukinihqe qa suhsuñwa, piw qa múkiniqw nu öviy uñ pavoyani. ¹⁷ Um pi pañqawlawu: Nu káhak'i; nu hihta nihti'ta; nu qa hihta rūrumna. Susmataq pi um okiwhinkañw qa navoti'ta, qa-hahlaykañwo, ökiwnikañwo, qapostalkañwo, qa yuwsí'kañwo. ¹⁸ Oviy nu ūmi pañqawni: Um sikavalasivat qōhit akw kwañw'ewayhti qat nuy túinikañwo, nen káhakni; pu um qōtsat yuwsit tue' yuwsini; nen um put akw nātupke', qa hihta hahmanni. Pu um uhposvaqe wílelwe', tálát taytani. ¹⁹ Nu hakiy aw unañway'te' u'nanañwu, wuvahtañwu. Um öviy qa nātusite', uhhintsakpiy añqw lasni. ²⁰ Meh, nu hötsíwhpeq wúnukañw pōññötoyna. Itōnay navotqa uutspit hōtaqw nu aw pake', amum nōsni; pu pam inumumni. ²¹ Nukpanat áñwutaqat nu imoñw'atsveway ep qatuptsinani. Noqw pam inumum pep qatuptuni, nu put áñwutaqe Inay amum moñw'atsvewayat ep qatuptuqat pan'i. ²² Naqvuy'taqa navotni Hikwsi Christ aw tōnawtaqamuy amumi hin lavayhti qata.

Worship in Heaven

4 It atsve pu' nu yorikq pi meh, öveqatsit aw hötsílti. Noqw nu mohti hakiy tōnay at navotq, pas tötöqpit an tōnay'taqa inumi yuaataqe pañqawu: Um peqw wupni. Noqw yahpiy hin hintaniqat nu ūmi mātaktani. ² Noqw pahsat pay nu Hikwsit akw tuyqawiwkañw öveqatsit ep moñw'atsvewat aw yori. Noqw hak ep tsokiwta. ³ Noqw pep tsokiwtaqa jasper-owat, pu sardius-owat, an sóniwa. Noqw moñw'atsvewa tañaqwunut emerald-owat an sóniwhqat akw ñöyakiwta. ⁴ Pu moñw'atsvewa nānan'ika qe sunat-nikañw añqw nālöq sihkay'taqat tsotsókpit akw ñöyakiwta. Noqw hakim sunat añqw nālöq sihkay'taqam wūwuyom pañ tsokiwyuñwa, qōtsat yuwsí'kahkañwo; nihqe sikavalasivat añqw yukiwyuñqat wihkat akw qötösomiwyuñwa. ⁵ Noqw moñw'atsvewat añqw talwiptakañw pu umhta; pu mowawatiwa. Noqw moñw'atsvewat atpip tsañe' wihqöhi uwiwitota. Puma hapi God tsañe' Hikwsimatu. ⁶ Noqw moñw'atsvewat atpip himu panaptsat an suyan täláy'taqa patuphaiwta. Pu moñw'atsvewat aqlavo nālöyöm hihtu tayyuñqam hōñi; móñaq-wikañw pu ahkwayñañaqw pōvosí'yuñwa. ⁷ Noqw tayyuñqamuy amuñaq'w i' himu mohti taytaqa tóhowuy anta; noqw añknihqawakashoyat anta; noqw

amuñkniha tāqat an tayway'ta; noqw pu put añkniha kwāhu pūyawmaqat anta. ⁸ Noqw ima hihtu tayyuñqam nanāp navay masay'yuñwa; noqw puma pas sohsovik pōvosi'yuñwa. Nihqe puma tālō'nikañw pu tōkilat añ qa nānasuñwnayañwu pañqawkahkañwo: Qahováriwtaqa, qahováriwtaqa, qahováriwtaqa, God Sus'ōqaltutuyqawhqa, pay hísatnikañw, pu'nikañw, pu nātoniqa. ⁹ Noqw ima hihtu tayyuñqam Hakiy Sutsep Qátuhqat moñw'atsvewat ep tsokiwtat pas káptsitotakañw, tayawnayakañw, pu aw kwakwhatota. ¹⁰ Noqw pahsat pu ima sunat nālōq sihkay'taqam wūwuyom moñw'atsvewat ep qátuhqat atpip munumhtiñwu; nen put Hakiy Sutsep Qátuhqat pas hihtatote', moñw'atsvewayat atpipo wihkay maspayañwu pañqawkahkañwo: ¹¹ Tutuyqawhqa, sinom uñ pas hihtatotat, uñ káptsit'ote', um-sa öqalay'taqat pañqawqaw, put hapi um hihkay'ta. Pi um hapi sohsok hihta yuku. Noqw uhtunatyay ahpiy pam yukilti.

The Scroll and the Lamb

5 Noqw nu moñw'atsvewat ep qátuhqat aw tātayhq, putvaqwat may akw tutuvenit mupipitaqat yawta. Noqw tutuveni apqölnaqw-nikañw pu ihkaqewat pey'kañw tsañe'sikip tuvoylat akw namihurs'iwta. ² Noqw honviaya a'nö öqalat pas tönay añqe' pañqawlawhq nu aw tātayi. Ya hak tutuvenit tuvoylayat tsitsikte', tutuvenit púrukniqey aw aptsiwta? kita. ³ Noqw soon kurs hak öveqatsit, pu tūwaqatsit, pu piw tūwaqatsit atpikaqe qátuhqat tutuvenit púrukni, piw pēnit aw tātayni. ⁴ Noqw nu okiw nāvak'öyna, soon kurs hak put púrukne' añ tūñwaniqey aw aptsiwtaqw öviy'ö. Piw hikis soon kurs hak aw tātayni. ⁵ Noqw haqawa wuy inumi pañqawu: Pay um qa tsaátani. Pay imuy Judat sinomuyatuy amuñaqw wukotóhowuy antaqa, David natkoat tutuvenit púrukni; pu tsañe'sikip tuvoylat akw namihurs'iwtaqat tsitsiktani. ⁶ Noqw nu yorikq pi moñw'atsvewat-nikañw pu nālōq tayyuñqamuy-nikañw pu wūwukwmuy amuhsonve Maña wunu, kurs nīniwa; nihqe pan sóniwa. Noqw pam tsañe' ālay'ta, pu tsañe' pōvosi'ta. Noqw ima hapi God añqw tsañe' Hihikwsim ahsupoq tūwaqatsit añ ayatiwyaqamu. ⁷ Noqw pahsat pu Maña moñw'atsvewat ep qátuhqat awnihqe, putvaqwat māyat añqw tutuvenit kwusu. ⁸ Noqw pam put kwusuqw, pahsat pu ima nālōyöm hihtu tayyuñqam-niqw, pu sunat añqw nālōq sihkay'taqam wūwuyom Mañat atpipo munumhti. Puma sohsoyam sivatonlenay'kahkañw nānan'ik tsaqaptat yawyuñwa. Tsaqapta sikavalasivat añqw yukiwkañw, añ himu kwañwáhovaqtuhqat opom'iwyuñwa. Pam himu kwañwáhovaqtuhqat hapi God sinomuyatuy nāwakinpiamu. ⁹ Noqw puma hihta puhutawit tawlalwaqe pañqawu: Um tutuvenit kwuse', tuvoylayat tsitsiktaniqey aw aptsiwta, ispi um nīniwhqee; nihqe uh'unway akw um itamuy God eñem tui, sohsokmuy hihtuy nanāpwatuy sinoiwtaqamuy amuñaq'ö, pu nānap lavaymakiway'yuñqamuy amuñaq'ö, pu tūwaqatsit añ ahsupoq yesqamuy amuñaq'ö, pu sohsokmuy hihtuy ñamuy añq'ö. ¹⁰ Nihqe um God Itahtutuyqawhqaq aw itamuy moñw'oya, pu piw put awwat wimmoñw'oya. Noqw itam tūwaqatsit ep moñw'iwyuñwini, kitota. ¹¹ Noqw nu aw taykañw navotq, kaysiwhqam hoñvia'yat moñw'atsvewat ñöyakiwta, imuy hihtuy tayyuñqamuy amumum-nikañw pu wūwukmuy amumuma. Noqw pas puma kaysiwa; pas qaan'ewakw hinta; ¹² Nihqe a'nö pañqawu: Ason sinom Mañat as nīniwhqat öqalanihqat pañqawaniqw pam súanta. Pay nam pam kāhakiwuy makiwini. Pay nam sinom put-sa hapi suan unañwtalwuwini'taqat, pu sus'öqalanihqat pañqawwe', put káptsitotat, pas hihtatote' tayawnayani, ispi pam put hihkay'taq'ö. ¹³ Noqw nu navotq sohsoy hihtu öveqatsit ep yesqam, pu tūwaqatsit añ'a, pu tūwaqatsit atpikaqee, pu pātuwaqatsit añqe'yaqam, pu sohsoy hihtu pañqe' tañawtaqam pañqawu: Itam God moñw'atsvewat ep qátuhqat, pu Mañat, pumuy tayawintota, pas kápsilalwa, piw pas hihtalalwa. Puma hapi-sa öqalat pasiwta, yūmosa aqwhaqamii. ¹⁴ Noqw ima hihtu nālōyöm tayyuñqam pañqawu: Pas antsa. Noqw ima sunat añqw nālōq sihkay'taqam wūwuyom tamötshoñvaqe, it hakiy sutsép-sa qátuhqat pas hihtatota.

The Seals

6 Noqw nu aw taytaqw, Maña sukwat tuvoylat tsikaqw, pahsat pu imuy hihtuy tayyuñqamuy suhkawa yōyañwuy úmukqat pan hiñqawhq nu navota. Noqw pañqawu: Um pewnen yórikni. ² Noqw nu tātayhq ep qōtsa kawayo. Noqw epeq tsokiwtat awtat yawta. Noqw haqawa put moñwwihkatoyna. Noqw pam pahpiy tūañwutimakañw aqwhaqami hihtuy añwutimani. ³ Pu Maña añk piw tuvoylat tsikaqw, pahsat pu mohti'maqat añkniha himu taytaqa pañqawhq nu navota. Um pewnen yórikni, kita. ⁴ Noqw pahsat pu piw suhka kawayo yámakkañw pamwa pālañwpu. Noqw put ep tsokiwtat koyanisqatsit aw tūlalayniqey öqalmakiwa. Noqw sinom nāqöyanvayani. Noqw haqawa wukosipwuvahpit put maqa. ⁵ Pu pam payhkomuytiqat tuvoylat tsikaqw, pahsat pu amuñkniha himu taytaqa pañqawhq nu navota. Um pewnen yórikni, kita. Noqw nu aw tātayhq pi sōqömkawayo. Noqw put epeq tsokiwtat hihta pututuwahpit yawta. ⁶ Noqw nu navotq, nālōqmuy hihtuy tayyuñqamuy amuhsonñaqw hakiy tōnaat pañqawu: Pay sōhövosi sūp tuwani pakwt sivat hihkay'tamantani; pu kawaysohövosi payhp tuwani pakwt sivat hihkay'tamantani. Nikañw um hapi pay wihkuyit, övat pālayat enañ qa aw hintsanni. ⁷ Noqw pam nālōtqiqa tuvoylat tsikaqw, pu imuy hihtuy tayyuñqamuy amuñaqw suhka nālōq epniha pañqawhq nu navota. Um pewnen yórikni, pam kita. ⁸ Noqw nu yorikq pi hin'ewaykawayo. Noqw

put epeq tsokiwtaga Mokiwu yan mätsiwa. Noqw Maski put añk hinma. Noqw tūwaqatsi nālōvo tukiwyuñqat amuñaq w sūkw aw öqala pumuy amumi noiwa. Noqw puma sipwuvahpit akw sinmuy qöqyani, pu tsóñawuy akw'a, pu hihta tūyat akw'a, pu tūwaqatsit ep hihtuy tütuvosiptuy akw'a. ⁹ Pu pam tsivotnihqat tuvoylat tsíkaq, nu yorikq pi kwañwáhovaqtuqat eñem tataqtsokpit atpipaq hakimuy hikwsiam tañawta. Puma hapi hakim God lavayiyat ep nīniwya; puma hihta pas suyan navoti'yuñqey qatuhtuskahkañw yuaatotaqe öviy'o. ¹⁰ Noqw puma a'nö hiñqaqwaqe pañqaqwa: Ya um tūwaqatsit ep yesqamuy itah'uñway ep hinwat yúkuni. Amumi um nāoyniqey hisat panhtini, Tutuyqawhqa Qahováriwtaqa, pas qa atsa, kitota. ¹¹ Noqw puma sohsoyam qötsat usimnit makiwya. Noqw pay hāk puma hihsavo nāsuñwni'yuñwniqat amumi pañqawu. Pay ason pas pumuy tumalsuñwamat pu tupkomat piw tuwat pumuy amún qöyaniwyaniqat pantaniqat amumi pañqawu. ¹² Noqw nu tātayhq, pam návaynihqat tuvoylat hötaq, pahsat tutskwa a'nö tayayayku. Noqw tāwa anaha'mötsaput an qömvti. Noqw müyaw uñwat an pālañwputi. ¹³ Noqw tokpelat añqw sötu tūwaqatsit aw löhöhötiva, sipaltsokit pölöat pay läke', qa kwañwttit, wukohukwvaq löhökhñwuqat pan'i. ¹⁴ Noqw tokpela hihta mupipitaqat an mupipiyyku. Pu sohsoy tuhtukwi, pu pāñaqw tutskwa küyuñqa nahlamhti. ¹⁵ Noqw tūwaqatsit ep pas momñwit, pu pavansinom, pu kahaksinom, pu solāwamuy amumi mohpeq momñwit, pu a'nö öqalat pasiwyuñqam, pu tütuwikt, pu pay qa tütuwikt, puma sohsoyam tuhtukwit añ haqe' o'wat añ tuhtusöva nauyhtota; ¹⁶ Nihqe tuhtukwit, pu o'wat aw pañqaqwa: Uma moñw'atsvewat ep qátuhqat pitsáñwayat añqw itamuy tupkayani, pu Mañat itsívuyat añq'ö. ¹⁷ Taq itsívuyat aw wukotalöñva. Noqw ya hak sen put añ kuytani?

The 144,000 People of Israel

7 Yantaqat atsve pu' nu yorikq, pi nälöyöm hoñvia'yat tūwaqatsit nälövaq nānan'ivaq hoñkahkañw, tūwaqatsit añ nälövaq hūkañwuy ahoy ñuy'yuñwa, tūwaqatsit añ qa hūhukniqat öviy'o, pu pātuwaqatsit añqee, pu himutsotskit añ'a. ² Noqw pu piw suhka hoñviaya God taytaqat penhpiyat yawkañw hōpaq wuptoqw nu tuwa. Noqw pam imuy nälöqmuy hoñvia'yatuy tūwaqatsit-nikañw pu pātuwaqatsit hintsanyaniqamuy amumi a'nö tsa'lawhqe, ³ Pañqawu: Pay hāk uma tūwaqatsit qa hintsanyani, piw pātuwaqatsita, pu hīhihta himuqlöta. Ason itam mohti God tumal'aymuyatuy qalpeq tuvoylatotaq, pu' pantani. ⁴ Noqw hihsa'nihqam tuvoylatotiqw nu navota. Noqw Israel-sinmuy nanāp ñamuy amuñaq w sumiyanhtiqe tsañe'sikip sunat-nikañw añqw nälöq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya. ⁵ It Judat añqw pakwt löq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Reuben añqw pakwt löq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Gad añqw pakwt löq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, ⁶ Pu Aser añqw pakwt löq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Nephtalim añqw pakwt löq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Manasses añqw pakwt löq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, ⁷ Pu Simeon añqw pakwt löq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Levit añqw pakwt löq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Issachar añqw pakwt löq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, ⁸ Pu Zabulon añqw pakwt löq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Joseph añqw pakwt löq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Benjamin añqw pakwt löq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya.

The Great Crowd

⁹ Yantaqat atsve pu' nu yorikq pas sinom qaan'ewakw hintaqam moñw'atsvewat-nikañw pu Mañat atpip hōñi; pas kurs hin hak pohtoylaniqat pahsaa, sohsokmuy nanāpwatuy sinoiwtaqamuy, pu himuñam'iwtaqamuy-nikañw, pu tūwaqatsit añ ahsupoq yesqamuy-nikañw, pu nanāp lavaymakiway'yuñqamuy amuñaqö. Noqw puma qötsat yuwsí'kahkañw hihta palm-tsokit nahpiyat yawyuñwa; ¹⁰ Nihqe a'nö hiñqaqwaqe pañqaqwa: Kwakwhay God aw itahyantaqa moñw'atsvewat ep qátuhqa! Kwakwhay um Maña! Pi uma itamuy ayo oya. ¹¹ Noqw sohsoyam hoñvia'yat moñw'atsvewat ñöyakiwta, pu wūwuyomu, pu nälöyöm hihtu tayyuñqamu. Nihqe puma moñw'atsvewat atpipo munumhtiqe, God pas hihtalalwaqe ¹² Pañqaqwa: Pas antsa. Nam sohsoyam aqwhaqami God aw itahyantaqay tayawintiwisni, pu pas hihtatotani, pu kwakwhatiwisni, pu kaptsi'tiwisni. Pi pam-sa suan unañwtalwuwni'ta, sus'öqala, pu hoñvi'ta. Pay nam sohsoyam aqwhaqami pan put yuaatiwisni. Nam antani, kitota. ¹³ Noqw suhka wuy inumi pañqawu: Ya ima qötsat yuwsí'yuñqam hákimu? Ya puma háqaqwy? ¹⁴ Noqw nu put aw pañqawu: Tāqa, pi um navoti'ta. Noqw pam inumi pañqawu: Ima hapi qaan'ewakw kñnavotpit añqw nöña; nihqe yuwsiy tūvahomyaqe, Mañat uñwáyat akw put qötsatota. ¹⁵ Paniqw öviy puma God moñw'atsvewayat atpip hōñi; nihqe nāqavo, tälö', pu mimhikqat añ kiyat ep put eñem tumalay'yuñwa. Noqw i' moñw'atsvewat ep qátuhqa pumuy amumum qátuni. ¹⁶ Soon puma pāpu tsöñso'ni, piw pñakso'ni. Soon pumuy amumi töñvani, piw utuhuutini, ¹⁷ Pi Maña moñw'atsvewat nāsave qátuhqa pumuy amumi tunatyawmaniqw öviy'o. Nen pāhut hakiy taytoynañwuqat nöñañataqat añ tsamni. Noqw ason God pumuy posvalayamuy sohsoq ayo hōñani.

The Seventh Seal

8 Noqw pam tsáñe'nihqat tuvoylat tsíkaqw, pahsat òveqatsit ep sutmaqma, pahantawat nāsamiq pahsavohaqamii. ² Noqw nu yorikq tsáñe'nihqam hoñvia'yat God atpip hōñi. Noqw puma tsañe' tōtōqpit makiwya. ³ Noqw suhka hoñviaya pítuhqe, kwañwáhovaqtuqat eñem tataqtsoqpit aw wunuptu, sikavalasivat añqw yukihwqat qōqōhpit yawkañwo. Noqw himu kwañwáhovaqtuqat taqtsokiwniqat nihtiwtatqat pam makiwa. Nihqe pam sohsokmuy God sinomuyatuy nāwakinpiyamuy enañ tataqtsoqpit sikavalasivat añqw yukihwqat aqw put taqtsoka, moñw'atsvewat atpipo. ⁴ Noqw hihta kwañwáhovaqtuqat kwĩtsiñwuat hoñviayat māyat añqw God aw wunuptu, put sinomuyatuy nāwakinpiyamuy enañ namiqwriwkañwo. ⁵ Noqw hoñviaya qōqōhpit kwusut, tataqtsokpit añqw tōvut put aw oyat, pahsat pu tūwaqatsit aw put tūva. Noqw pahsat pu himu a'nō tōtōqa tal-wiptikañw umhta; pu tutskwa tayayayku.

The Trumpets

⁶ Noqw ima tsáñe'nihqam hoñvia'yat tsañe' tōtōqpit himuy'yuñqam pahsat tōqtotiniqey anhtoti. ⁷ Pahsat pu mohti hoñviaya tōqti. Noqw pahsat pu lōmowa-niqw pu qōhi uñwat enañ namiqwriwtaqa mātaqtique, tūwaqatsit aw maspiwa. Noqw tūwaqatsit añ himuy wupatsotski payhp oyit añqw sūkw oyit pahsa' taqti. Pu sohsoy sak-sátusaqa taqti. ⁸ Pu añkniha hoñviaya tōqti. Noqw pahsat pu himu wukotukwit antaqa pātuwaqatsit aqw tūviwa, uwiwitikañwo. Noqw pātuwaqatsit pahyp oyit añqw sūkw oyit pahsaqhaqam únwaniwhitiqey anhti. ⁹ Noqw hihtu pāvaqe tayyuñqam payhp oyit añqw sūp oyit pahsa'nihqam soa. Pu pākihu payhp oyit añqw sūp oyit pahsa'nihqam sapumhti. ¹⁰ Pu payhkomuy pepniha hoñviaya tōqti. Noqw wukosohu kopitsokit an uwiwitaqa òñaqw lōhō; nihqe mūmunañwtuy payhp oyit añqw sūp oyit pahsa'nihqat añ yēva, pu pāhut nōñantotaqat añ'a. ¹¹ Noqw sōhu A'nō Tsīvo yan mātsiwa. Noqw pāvahu payhp oyit añqw sūp oyit pahsaq a'nō tsiptoti. Noqw kaysiwhqam sinom put akw soa, a'nō tsivoniqw òviy'o. ¹² Pu nālōq epniha hoñviaya tōqti. Noqw pahsat pu tāwa híhin qa nāsamiq pitsiwtatqa hinhtiqe qatālawva, pu mūyawu piwu, pu sōtuu. Noqw òviy puma híhin qa nāsamiq pitsiwyuñqa qa tālawvaya. Noqw tālō' tāla qa pas nāsamiq pahsavo qa tāla, pu tōkilat piw pay anta. ¹³ Noqw nu taykañw navotq suhka hoñviaya òvaqe pūyawmakañw a'nō hiñqawnuma: Is ohi, is ohi, is ohi tūwaqatsit ep yesqamuy amuñem! Taq pahyom hoñvia'yat nāto tōqtini.

9 Pahsat pu tsivotniha hoñviaya tōqti. Noqw pu sōhu òñaqw tūwaqatsit aw posq nu aw yori. Noqw haqami koysōt pas qa toñtaqat aqw hōtahpi put aw taviwa. ² Noqw pam koysōt qatoñtaqat aqw hōta. Noqw pahsat put añqw kwĩtsiñw wunuptu, pas haqam wukokoysōñaqw hurukwitsiñw wunuptuqat pan'i. Noqw pañqw hurukwitsiñwuy akw tāwa sūmawuy enañ qātalawva. ³ Noqw kwĩtsiñwuy añqw tōtōlt nōñakqe tūwaqatsit añ kúrukma. Nihqe puma òqalmakiwya, putskohmokyūñqamuy amún sinmuy tūhototaniqe òviy'o. ⁴ Pay puma tutskwat añ tūsaqat qa hintsatsnaniqat, pan puma mewniwa, piw añ himutsotskita. Pay imuy hakimuy God tuvoylayat akw qalpeq qa tuvoylay'yuñqamuy púmuy-sa puma tūhototani. ⁵ Noqw pay puma sinmuy qa qōqyaniqat pan amuñem yukilti. Pay puma tsivot mūmuyawhtuy añ pumuy okiwsahsanyani. Noqw putskohmoktaqa hakiy muaqw hin tuyvañwuat, pay pan tūtuyuni, hakiy múaqō. ⁶ Noqw ep hapi pu' as sinom so'niqey hepyanikañw, hin panhtotiniqey qa tutwamantani; pu as so'niqey nānawaknaniqw, mokiwu amuñaqw haqami kursni. ⁷ Noqw kawāyom kihpoknik hin hinyuñwuniqw, pan tōtōlt hinyuñwuni. Suhpan wihkat sikavalasivat añqw yukiwtaqat puma wihkay'yuñwuni. Pu taywaam sinmuy taywayamuy anyuñwuni. ⁸ Pu puma momoymuy amún hō-mi'kahkañw, tóhowuy an tamay'yuñwuni. ⁹ Pu sivavutsqat antaqat tawitsqave púhikni'yuñwuni. Noqw pumuy pūyaltotiqw, pas masaam kaysiwhqamuy kawaymuy kipókkarētamuy lōlōkinkahkañw, kihpokqat an sōykitani. ¹⁰ Pu puma putskohmokyūñqamuy amún suruy'yuñwuni, nihqe suruve howi'yuñwuni. Nihqe puma tsivot mūmuyawhtuy añ sinmuy mumu'yaniqey makiway'yuñwuni. ¹¹ Noqw hak koysōt qatoñtaqat añqw hoñviaya pumuy amumi moñw'iwatani. Noqw pam hak Hebrew-sinmuy amuhkwa Abaddon yan mātsiwni, nikañw Greek-sinmuy amuhkwa Apollyon yan'i. ¹² Sūpwat kānavotpit hapi añ ruhpa; noqw meh, nāt hapi piw lōsni. ¹³ Pahsat pu nāvayniha hoñviaya tōqti. Noqw God atpip kwañwáhovaqtuqat eñem tataqtsokpit sikavalasivat añqw yukiwtaqa nālōvaq ālayat añqw hakiy hiñqawhq nu navota. ¹⁴ Noqw pam nāvaynihqat hoñviayat tōtōqpit yawtaqat aw pañqawu: Um wukomunat Euphrates ep nālōqmuy hoñvia'yatuy sómiwtaqamuy ñahni. ¹⁵ Noqw ima nālōyōm hoñvia'yat ñāhiwya. Puma put tuwanit, talōñnit, mūyawuy, yahsañwuy aw maskaiwyuñwa, sinmuy payhp oyit añqw sūp oyit pahsa'nihqamuy qōqyaniqe òviy'o. ¹⁶ Noqw kawaymuy aqwayaqam sūmiyaqe pas hihsakip kurs sōmorit pahsa'ya (200,000,000). Noqw nu pumuy hihsa'yaqat navota. ¹⁷ Noqw yan kawaymuy hinyuñqamuy nu tuawyori: Ima pumuy epeq tsokiwyuñqam ūwiwuy an kuwan'iwtaqat tawitsqava sivanavanyuñwa, pu hihta owat jacinth antaqata, pu sikapik'owat antaqata. Noqw kawayom tóhohtuy an qōtōy'yuñwa. Noqw moañaqw ūwiñw, pu kwĩtsiñw, pu sikapik'owa a'nō muki nōñanta. ¹⁸ Noqw imuy payhkomuy akw sinom payhp añqw sūp oyit pahsa'nihqam soa, it qōhit, pu kwĩtsiñwuy, pu sikapik'owat pumuy moañaqw nōñantaqat akw'a, ¹⁹ Puma

moañaqw öqalay'yuñqw öviy'o, pu suruveq'a. Pi pumuy suruam tsütsu'tuy anyuñwa, nihqe qötöy'yuñqe, put akw hakiy tühototañwu. ²⁰ Pu ahpiy sinom it yan tüyat akw qa sülawhtişam hintsakpiy qa añqw lasyat, soq pas päpu näp yukihwput aw nāwakintiwiša, piw nukpanhihikwsimuy amumii. Hihta wutsit sikavalasivat, sen qötsä-sivat, sen sikasivat, sen owat, sen kohot añqw yukiywuñqat aw puma nāwakintiwiša, nāmahin pi as puma kurs hin hihta tutwaniq'ö, kurs hin nanaptaniq'ö, piw kurs hin nankwusaniq'ö. ²¹ Pu piw puma tukwyantotaniqey qa añqw lasya, pu hihta nuhtumi wutsälalwaniqeyu, pu tokot sokoplalwaniqeyu, pu hihta uuyiñwyaniqeyu.

The Angel and the Little Scroll

10 Pu nu piw sukw hoñviayat a'nö öqalay'taqat aw yori. Pam ömawuy yuwsikañw tañaqwunut akw qötö-somiwkañw öñaqw hāwi, tutuvenit pürukiwtaqat yawkañwo. Put taywaat pas tāwat an tāla; noqw hokaat üwiñwuy wupa'leletaqtat panta. ² Noqw pam putvaqw kuhkuy akw pätuwaqatsit aqw wuhku, pu suyvaqw tutskwat aw'i. ³ Pu wukotohowuy höykuqat an a'nö hiñqawu. Noqw put hiñqawhq, pahsat pu tsañe'sikip yoy'umuki hihta lavayhtoti. ⁴ Noqw tsañe'sikip yoy'umuki lavayhtotiqw, nu as pēnaniqey anhti. Noqw pay hakiy tōnaat öñaqw inumi pañqawu: Pay um tsañe'sikip yoy'umuki hin lavayhtotiqw put tupke', qa pēnani. ⁵ Pahsat pu i' hoñviaya ura nu tuwaqw, pätuwaqatsit aqwnikañw pu tüwaqatsit aqw wuhkukiwtaqa ömiq may itat, ⁶ Pas qaöwílwayhtiqe, pas soon päpu söwuniqat pañqawu, God aw yankañwo, God pas sutsep qätuhqat sohsok hihta yúkuhqat aw'i, öveqatsit-nikañw pu añ himu hinyuñqata, pu pätuwaqatsit-nikañw añqe' himu hinyuñqat yúkuhqata. ⁷ Noqw tsañe'nihqat hoñviayat töqtıqat aw pitu. Noqw pep pu' God tunatyaat as tupkiwtaqa aw antsaniwni, pam lavay'aymuy amumi hin lavayhtıqat pan'i. ⁸ Noqw nu hakiy öñaqw tōnayay navotq, pam inumi pañqawu: Um hoñviayat pätuwaqatsit aqwnikañw pu tüwaqatsit aqw wuhkukqat awnen, tutuvenhoyat pürük'ıwtaqat yawtaqat put añqw kwúsunı. ⁹ Noqw öviy nu put awnihqe aw pañqawu: Um as nuy tutuvenhoyat máqani. Noqw pam inumi pañqawu: Kwúsuu, nen um sówani. Pam soon uhponoy qa a'nö tsiptani; nikañw uhmoañaqw momospalat an kwañwni. ¹⁰ Noqw öviy nu put māyat añqw tutuvenhoyat kwúsuhqe put sowa. Noqw antsa imoañaqw momospalat an kwañwti. Nikañw panis nuy put sowaqw, pahsat pay ivonoveq tsipti. ¹¹ Noqw pam inumi pañqawu: Pay um nāt piw pas hıhihtuy sinmuy amumi yuaatani, pu añqe' nanāpwatuy sinoiwyuñqamuy amumii, pu lavaymakiway'yuñqamuy, pu pas momñwituy.

The Two Witnesses

11 Pahsat pu inumi tuwanpi natönpit antaqat taviwa. Noqw hoñviaya inumi pañqawu: Um wunuptut, God kiyat tuwantani, pu hom'oyvihkata; pu pep ahpave nānawaknaqamuy pohtoylani. ² Nikañw it kıht ihkaqe nöyakiwtaqat pay um qa énañni, nen put qa tuwantani. Taq pam qa-Jew-sinmuy amumi noiwni. Noqw puma löp sunat añqw löq sihkay'taqat mūmuyawhtuy añ it kitsókit pas kaptısiwhqat aw wukukutotani. ³ Noqw nu löqmuy inuñem yuaataqamuy öqalmaqani. Noqw puma (1260) süp sömorit-nikañw añqw pakwt-payhkomy sihkay'tasikip sunat tālat añ yuaatani, anaha'mötsaput yuwsikañwo. ⁴ İma hapi löyöm olive-tsokit, pu wi-hqöhıtsotsókpimat tüwaqatsit aw Tutuyqawhqat atpip wúnuhqamu. ⁵ Noqw ason hak pumuy hintsanniqey antiniqw, pahsat pu pumuy moañaqw üwiñw yámake', hakiy nınamantani. Noqw öviy kurs haqawa pumuy hintsanniqey anhte' pan nıniwmantani. ⁶ İma hapi yöyañwuy ahoy nüy'taniqey öqalat pasiwtaniqw, öviy puma hihsavohaqami yuaataniqat pahsavo qa yokvani. Pu pävahut aw öqalat pasiwtaniqe put úñwat yúkumantani; pu hıhihta tüyat akw sinmuy okıwsahsanniqey öqalay'tani, hihsakis panhtiniqey nāwaknaqey pan'i. ⁷ Pu ason puma hin yuaataniqey yukuqw, pep pu' hak tāqa himuvohkot antaqat koysöt qatoñtaqat añqw yámake', pumuy amumi kihpokni; nen áñwute' pumuy nınani. ⁸ Noqw pumuy tokoam mokpu put wuhkokitsokit ep kitpik qatsni. Noqw hakim Hikwsit añ tunatyay'yuñqam put kitsókit Sodom-nikañw pu Egypt yan tuñwáya. Ura pep hapi İtah-tutuyqawhqat nıniwa, nahoylehtısit ep'e. ⁹ Noqw sohsoyam tüwaqatsit añ yesqam, pu hıhihtu himuñam, pu nanāp lavaymakiway'yuñqam, pu nanāpwat sinoiwtıqam päyis-nikañw añqw nāsamiq pahsavo tālat añ tokoyamuy mokput aw tayyuñwni; nen hakiy pumuy tüamniqw qa nānakwhani. ¹⁰ Noqw ima tüwaqatsit ep yesqam hahlayhtote' nāhahlaynayani; nen hihta nāhoy nāhuylalwani, ispi ima löyöm lavay'ayat tüwaqatsit ep yesqamuy ura yüyuyhnaqam mokpuniq'ö. ¹¹ Noqw ahpiy päyis-nikañw añqw nāsamiq pahsakis talq, pahsat pu God añqw Hikwsı hakiy taytoynañwuqa pumuy amuhsonmi päke', pumuy wunuptısinani. Noqw amumi tayyuñqam tsät-sawnani. ¹² Noqw nu navotq, hak öñaqw pumuy lavay'ayatuy amumi a'nö pañqawu: Uma peqw wupni, kita. Noqw puma hakiy tōnayay navotqe, ömawuy aqw ömiq wüvi, tuwqamat amumi tayyuñqö. ¹³ Noqw pahsat tutskwa a'nö tayayayku. Noqw wuhkokitsoki pakwıt-sikip tukiwhput añqw süp tukiwtaqat pahsaq pam sahpu. Noqw sinom tsañe'sikip sömorit pahsa'nihqam sülwahti. Noqw akwsıñwyaqam tsätsawnaqe, öveqatsit ep God pas hihtatota. ¹⁴ İt hapi akw löš kánavotpit añ ayo ruhpa. Noqw meh, amuñknihqat hapi aw suptuni.

The Seventh Trumpet

¹⁵ Pu i' tsane'niha ho'viaya toqti. Noqw pahsat pu o'vqatsit ep mowawatiwhq hakim pa'naqwa: Itahtu-tuyqawhqa, hakiy mo'w'asnaqey amum yep qatsit ep mo'wtunatyat tuyqawvaqe, sutsep aqwahaqami mo'w'iw'tani. ¹⁶ Noqw ima sunat nalöq sihkay'taqam wuwuyom God atpip yesqam tutskwamiq munumtiqe, put pas hihtatotaqe, ¹⁷ Pa'naqwa: Itam ümi hahlayhtoti, God, Sus'öqaltutuyqawhqa, pu'-nika'w, pay hisatnika'w, pu nātoniqa, Um qaan'ewakw uh'öqalay mahtaknat mo'wqatuptuqw öviy'o. ¹⁸ Noqw hīhihtu sinom itsivutoti. Noqw, um uh'itsivuy mahtakne' so'pumuy amunen hin yūkuniqat aw pitu. Pu um uhlavay'aymuy hihta akw tayawnani, pu uhsinomuyu, pu un kaptsi'yu'naqamuyu, an sōqavu'wsinmuy-nika'w pu pavansinmuyu. Nen imuy hakimuy tūwaqatsit hovalaya'wuwamuy um tuwat hovalani. ¹⁹ Noqw öve God kiyat aw hötsilti. Noqw kiy-at ahsonve tata'pi God tutavoyat anqw ta'awtaqa māakti. Noqw pahsat talwipta, mowawatiwa, umhta, tut-skwa tayayata, pu qaan'eway ya'nsayoqw lemowa yokva.

The Woman and the Dragon

12 Noqw pahsat pu tokpelat an a'nö hihta tuawi'taqa māakti. Hak wuhti tāwat yuwsita; noqw müyaw kukyat at atpikaqe pakiwta; noqw qötöveq wihkayat anqe' pakwt löq sihkay'taqa sōtu kwapya. ² Noqw pam nö'yi-wta; nihqe tihtaniqey tūtuynaqe, a'nö pakmumuya. ³ Pu piw suhka hihta tuawi'taqa tokpelat an māakti-himu qaan'eway palalölöqa'w'eway'o. Pam tsa'ne' qötö'ka'w pakwt ālay'ta; noqw qöqtöyat anqe' tsa'ne' wihka kwapya. ⁴ Noqw suruat tokpelat anqe' sötuy payhp oyit anqw sūp oyit pahsa'nihqamuy lā'aknaqe, tūwaqatsit aw maspa. Noqw i' himu palalölöqa'w wuhtit pas pay tihtaniqat aw wunu, tiyat pay panis yamakq, pay sōwaniqe öviy'o. ⁵ Noqw pam tiyohyat tihta. Noqw Tiat ömi God aw wikiwa, put mo'w'asvewayat aw'i; pi pam sohsokmuy sinmuy amumi sivakohot akw mo'w'iw'taniqat pan put enem yukiwta. ⁶ Noqw wuhti qayēsihw-pumihaqami wāya, pep God put enem qeni'taqat aw'i. Noqw pep hak (1260) sūp sōmorit anqw pakwt payhkomuy sihkay'tasikip sunat tālat an put aw tunatyawtani. ⁷ Noqw öve nāqöyta; Michael ho'viaymuy amumum palalölöqa'wuy aw nāyawi; noqw palalölöqa'wuy amum ho'viaymat nāyawi. ⁸ Nika'w puma qa ānwutota; piw qa haqam öveqatsit ep amunen qenitiwa. ⁹ Noqw wukolölöqa'w önaqw tūwiwa. Pam piw Nukpana yan mātsi-wa, pu Satan piwu. Pam hisat-tsua yan piw tūnwantiwa. Pam hapi sopkawtaqamuy sinmuy amumi yēlawu. Noqw pam-niqw, pu ho'viaymat puma tūwaqatsit aw maspiwa. ¹⁰ Noqw nu hakiy tōnayat övaqe navotq, a'nö pa'naqwu: Pu' hapi God Itahtutuyqawhqa tuwqay anwutaqe, mo'w'iwka'w öqalay'taqey māakta. Nihqe pam Christ asniy öqalmaqat, put mo'wtavi. Pi itahtupkomuy hihin nēveltotoynaqa tūwiwa. Pam pi nāqavo pu tōkil-nawit God Itahtutuyqawhqaqay aw pumuy hihin nēveltotoyna. ¹¹ Noqw puma Ma'nat unwāyat akw-nika'w, pu hin navoti'yu'naqey yuaatotaqey akw put ānwutota. Nihqe puma qatsiy qa kahkawnayat, so'niqey suhta'ewya. ¹² Oviy um hahlayhtini öveqatsi; hahlayhtotini uma ep yesqamu. Noqw is ohi uma tūwaqatsit an-nika'w, pu pā-tūwaqatsit anqe' yesqamu! Pi Nukpana pas pavan hinhaqam itsivuiwka'w umumi hāwi, suyan pi hihsavo enem pētiqw navoti'taqe öviy'o. ¹³ Noqw wukolölöqa'w tūwaqatsit aw tūwihqey navotqe, pahsat pu pam tiyohyat tihtaqtat wuhtit aw kikihpoktiva. ¹⁴ Noqw wuhti löqmuy himumasayat makiwa, wukokwahut masayat an'i, pam lölöqa'wuy apyeve haqami qayēsihwpumi enem qeni'wtaqat aw pūyaltiniqe öviy'o. Noqw payhkomuy-nika'w anqw nāsamiq yaha'wuy pahsavo pep hak put aw tunatyawtani. ¹⁵ Pahsat pu lölöqa'wuy moa'naqw pāhu nō'na'ayku, pāyut an'i, wuhtit paöyninaniqe öviy'o. ¹⁶ Noqw pay tutskwa wuhtit paa'wananiqe hötsilti, pāhut lölöqa'wuy moa'naqw nō'nakqat sohsok hiko. ¹⁷ Noqw öviy lölöqa'w wuhtit aw tuyvanaqe a'nö itsivutiqe, anqw ahpinyihqe, put tímuyatuy amumi kikihpoktiva, hakimuy God tutavoyat an hinwisqe, Jesus Christ pumuy hin amunen hihta hinhtiqat nuhtumi yuaatotaqamuy amumii.

The Two Beasts

13 Noqw nu pātuwaqatsit qalave wunuka'w yorikq, pi himu hihta pohkot antaqa pātuwaqatsit anqw yā-makto; tsa'ne' qötöy'ka'w pakwt ālay'ta. Noqw ālayat anqe' pakwt pas mo'wit wihkaat sō'niwuyūwa. Noqw qötöyat an tu'wni God qa kaptsiwuyūnaqey pey'yu'wa. ² Noqw nu it hihta pohkot aw yorikq, pam tōhuwuy pīvintot anta, pu hōnawuy kukyat antaqat kuhkuy'ta; pu wukotohowuy moayat antaqat moay'ta. Noqw lölöqa'w öqalay put maqa, pu mo'wqeniyyu, an ahsupoq nuhtumi mo'w'iw'taniqat öviy'o. ³ Noqw nu yorikq, pi suhka qötöy aqw pam hihta akw tūhotiwihqe sumataq pam mokni. Nika'w pay pam qa mokt, haqe' tūhoiw-taqey an qalaptu. Noqw sinom sohsoyam put hihta pohkoewakw aw kātayūwa. ⁴ Noqw lölöqa'w it pohkot öqalay máqahqat puma pas hihtatota. Pu puma it hihta pohkot pas hihtalalwaqe pa'naqwa: Ya hak haqam it hihta pohkot antani? Hak sen amum nāyawvaniqey aw öqala? ⁵ Noqw i' himu pohko lavaymakiwhqe, a'nö hihta kwiviyuaativa; piw God aqw qalomāyuaativa. Noqw pam löp sunat anqw löq sihkay'taqat mūmuyawhtuy an nuhtumi mo'w'iw'taniqat pan put enem yukiwta. ⁶ Noqw pam yuaaykuqe God nāp hin sasvi; pu tu'wniyat aqw

a'nō hiñqawlawu, pu kīyat aqw'a, pu òveqatsit ep yesqamuy amumiq'a. ⁷ Pu pam God sinomuyatuy amumi koh-pòke' pumuy ánwtaniqat pan put eñem yukiwa. Pu pam sohsokmuy sinmuy himuñamuy, nanāpwat lavay-makiway'yuñqamuy, pu pas nanāpwat sinoiwtamuy amumi moñw'iwaniqat pan put eñem yukiwa. ⁸ Noqw sohsoyam tūwaqatsit ep yesqam put aw nānawaknani. Noqw pay hakimuy tuñwniam Mañat qatsítutuveniyat añ pey'yuñqw, puma put qa aw nānawakna. Ura pam Maña tūwaqatsit hisat nāt qa yukiwhqat ephaqam pay nīniwniqat pan God put eñem tunatyawta. ⁹ Naqvuy'taqa nam navotni. ¹⁰ Hak hakiy tūwiktaqa hapi tuwat nāp tūwiktiwni. Pu sipwuvahpit akw hak hakiy nīnaqa piw tuwat sipwuvahpit akw súlawhtini. Pep hapi pu' God sino-mat tuptsiwni'yuñwe', qa nañ'ekni'yuñwni. ¹¹ Pu piw nu sukw pohkot antaqat tuwaqw, pam tūwaqatsit añqw yá-makto. Noqw pam mañat an lōq ālay'ta; nihqe wukolōlōqañwuy an yuaata. ¹² Noqw pam put apyevenihqat pohkot öqalayay sohsok pasiwta. Nihqe pam sohsokmuy tūwaqatsit añ yesqamuy amumi tuyqawvaqw, puma mohtiwat pohkot aw nānawakna, ura as mokniewakw tūhotiwht, ahoy qalaptuqat put aw'í. ¹³ Noqw pam qaan'ewakw hihta kātatayhpit tumalay'va; nihqe sinmuy amutpik tokpelat añqw ūwiñwuy hawnañwu. ¹⁴ Noqw God pan put nakwhanaqw, pam mohtiwat it hihta pohkot atpip kātatayhpit hintsanhqe, tūwaqatsit ep yesqamuy ūnatotoyna; nihqe pumuy amumi tuyqawvaqw, puma mohtiwat hihta pohkot an son'iwihqat yukuya, í pohko as sipwuvahpit akw tūhotiwkañw pay qátuhqat put an'í. ¹⁵ Pu God piw pan put nakwhanaqw, pam it pohkot an yukiwhput qatsit máqa. Noqw òviy it hihta pohkot an yukiwhpu pas antsa yuaayku. Noqw pu hakim hihsa'nihqam it pohkot an yukiwhput aw qa nānawaknaqamuy qöqyaniqat í himu pohko pañqawu. ¹⁶ Pu añ sòqavunwsinom, pu pavansinom, pu kahaksinom, pu añ òkiwyaqam, añ tūtuwikt pu qa tūtuwikt, puma sohsoyam hihta akw tuvoylatiwaniqat pañqawu, sen putvaqw may ep'e, sen qalpeq'a. ¹⁷ Noqw òviy soon hak hihta túini, piw húyani, hal pas í hak pohkot tuvoylayat akw tuvoylaiwtaqa-saa, sen put tuñwniyat akw'a, sen put pohtoylaniyat akw'a. ¹⁸ Taay, uma aw wūwayani: Wuwni'taqa pohkot pohtoylaniyat māmatsni. Pam sinot pohtoylaniata; nihqe sunát-sikip sunat añqw pakwt payhkomuy sihkay'tasikip sunat-nikañw añqw navay sihkay'ta (666).

The Song of the Redeemed

14 Pu nu yorikq pi Maña tsomot Zion ep wunu. Noqw tsañé'sikip sunat añqw nālöp sihkay'tasikip sōmorit pahsa'nihqam pep put amum hōñi, Nayat tuñwniyat akw qalpeq pey'kahkañwo. ² Noqw hakiy tōnaat òñaqw töqtiqw nu navota. Pas mūmunañwtuy an tōki'ta, pu pas a'nō umhtaqqat pan'í. Noqw lēlenyaqam siva-tonlenay añ lēlenyaqw nu navota. ³ Noqw puma moñw'atsvewat atpip puhutawit tawlalwa, pu nālōqmuy hihtuy tayyuñqamuy amutpipo, pu wūwukwmuy amutpipo. Noqw put tāwit pas soon hak tāwi'vani, hal pas ima tsañé'sikip sunat añqw nālōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'nihqam tūwaqatsit añqw tuiwyaqam-saa. ⁴ Ima hapi nāto tōtimu, qa hisat hakiy nōmatota; nihqe òviy qa hisat tokoy hoyalaya. Ima Mañat haqaminiqw añkañwu. Pumuy hapi God sinmuy amuhsonñaqw tui, puma nuhtuñaqw mohti God sinomatiniqat òviy'o, pu Mañat sino-matiniqata. ⁵ Noqw moayamuy ep himu unatwi súlawu, puma God atpip qa hihtakw hinyuñqw òviy'o.

The Three Angels

⁶ Pu nu piw sukw hoñviayat òva pūyawmaqwu tuwa. Pam lomatuawit qaso'taqat pasiwkañw, tūwaqatsit añ yesqamuy sopkawtaqamuy amumi yuaatima, nanāp himuñamuy, pu nanāpwat lavaymakiway'yuñqamuy, pu nanāp sinmuy amumii; ⁷ Nihqe yan a'nō tsa'timaqe pañqawma: Uma God kaptisitotani, pu pas hihtay'yuñwni. Taq pam nuhtuñem hin yúkuniqat aw pitsíwta. Uma God òveqatsit, pu tūwaqatsit, pu pātuwaqatsit, pu haqe' pāhu nōñañatotaqat yúkuhqat aw naokiwhtotani. ⁸ Pu piw suhka hoñviaya añknihqe pañqawma: Wuhkokitsoki Babylon sahpul! Kitsóki Babylon sahpul! Taq sohsoyam nanāpwat sinom soñawnen pep yesqamuy amumum qa-hopiyese. Nihqe òviy nawus puma soon qa pumuy amumum God itsívuyat añqw yukuyani. ⁹ Pu piw suhka hoñviaya amuñknihqe a'nō pañqawma: Ima pohkot antaqat aw nānawaknaqam, pu qalpeq, sen may ep tuvoylayat akw pey'vayaqam ¹⁰ Nawus God itsívuyat wine antaqat añqw hikwyani, God itsívuyat qa hihta enañ namiqwriwkañw kuyapkuwihqat añq'ö. Noqw puma qöhit-nikañw pu sikatövu'wat akw okiwsaniwyani, imuy qahováriwuyamuy hoñvia'yatuy-nikañw pu Mañat pumuy amutpipo. ¹¹ Noqw pumuy okiwsaniwyaqw, kwit-siñw'am òmiq sūs wunuptuni. Noqw hakim pohkot an yukiwtaqat aw nānawaknaqam, pu hakim tuñwniyat akw pey'vayaqam pas qa haqami nānasuñwnayani, tälöo, pu tōkilat añ'a. ¹² Noqw òviy God sinomat put tutavoyat añ hinwiskahkañw Jesus aw tuptsiwni'yuñqey qa nañ'eknayani. ¹³ Noqw nu navotq hak òñaqw inumi pañqawu: Um yan pēnani: Yahpiy haqahpiy ima Tutuyqawhqat aw yankahkañw sóiwmaqam hahlayhpit epyani. Owi, kita í Hikwsi Qahováriwtaqa. Puma panhtote' maqsoniy añqw nānasuñwnani. Noqw pumuy hintsakpiyamuy ahpiy aniwni pay pumuy amumumni.

The Harvest of the Earth

¹⁴ Noqw nu òmawuy qòtsat aw yori. Noqw hak Sinot Tiyat antaqa òmawuy ep tsokiwta, sikavalasivat anqw yukiwhput wihkat akw qòtòsomiwkañwo; nihqe tsaqanhpit a'nò qalay'taqat yawta. ¹⁵ Pu piw suhka hoñviaya God kiyat anqw yámakqe, òmawuy ep tsokiwtaqat aw a'nò pañqawu: Um uhtsaqanhpiy akw tsahqani, nen hòqni; ispi pay hòqsatiq'ò. Pi tūwaqatsit ep natwani pās tukwsiwta. ¹⁶ Noqw i' hak òmawuy ep tsokiwtaqa tsaqanhpiy akw tūwaqatsit ep natwanit tsahqa. Noqw tūwaqatsit ep natwani tsovalniwa. ¹⁷ Pu piw suhka hoñviaya òveqatsit ep God kiyat anqw yámakqe, piw a'nò qalay'taqat tsaqanhpit yawta. ¹⁸ Pu suhka hoñviaya qòhit aw òqalat pasiwtaqa kwañwáhovaqtuqat eñem tataqtsokpit anqw yama. Nihqe pam tsaqanhpi'taqat aw a'nò pañqawu: Um uhtsaqanhpiy a'nò qalay'taqat akw tsahqani. Nen um tūwaqatsit ep ovauyit pòlòyat tsovalani. Pi òvaat pās kwañw'iwta. ¹⁹ Pahsat pu hoñviaya tūwaqatsit aw tsaqanhpiy akw tsahqaqat panhtiqe, tūwaqatsit ep ovauyit tsovala; pu haqam qòlòt qaan'ewakw yahsakoq God itsívuyat tuawi'taqat aqw put maspa. Pep hapi òvat pālayat òviy mumtsiyañwu. ²⁰ Noqw pep òvat aqw wukukuykuya, wuhkokitsokit ihpovee. Noqw pālaat únwaniwhitiqe anqw nóñakqe, pas kawaymuy sipmoyiyamuy aw pahsavoo pāti, pakwút-sikip sunat tutskwa-tuwanit pahsavoo.

The Angels with the Last Plagues

15 Pu piw nu sukw hihta tuawi'taqat qaan'ewakw a'nò hihtaniqat òmi tuwa. Tsáñe'nihqam hoñvia'yat tsáñe' káñanvotpit yawyuñwa. Pam nuhtuñki, put atsve pu' God itsívuyat yukiltini. ² Pu nu piw suhpan wuhkovatuphat panaptsat antaqaqat ūwiñwuy enañ namiqwriwtaqat aw yori. Noqw hakim patuphat qalavaqe hòñi. Puma hapi it hihta pohko'ewakw áñwutota, pu put an yukiwhputa, pu tuvoylayata, pu túñwniyata, pu pohtoylaniyata. Nihqe puma God anqw sivatonlenat mákiwyaqey yawyuñwa. ³ Nihqe puma God tumal'ayayat Moses táwiyat táawlalwa, pu Mañat táwiyata; nihqe pañqaqwa: Pas uhtutmala qaan'ewakw káñinyuñwa, God Sus'òqaltutuyqawhqa. Pas um hapi qaatsat suan hihta hinma. Um hisatñahaqaw hihituy sinmuy amumi moñwi. ⁴ Puyaw hak haqam uñ qa kaptsi'tani, Tutuyqawhqa? Sen hak uhñatñwaniy qa pas hihtalawni? Pi um hapi nāla qahováriwta. Sohsoy hihtu nanāpwat sinom òkiwkahkañw utpip nāwakintani. Pu um sinmuy amuñem hin yuki'maqw pam susmataq'a, kitota. ⁵ It atsve pu' nu yorikq, pi mòtsápki God pep ki'taqat tuawi'taqat òveqatsit ep'e. Noqw kīhut ep yūpaq haqam pas Aantsawat aw hòtsílti. ⁶ Noqw tsáñe'nihqam hoñvia'yat pañqw nōña, tsáñe' káñanvotpit yan'kahkañwo; pas suhqòtsat tusaqtontsatsaqmòtsaput anqw yukiwyuñqat yuwsí'kahkañw, kwekwéwhpit sikavalasivat anqw yukiwyuñqat tawitsqay añ kwewyuñwa. ⁷ Noqw nālòqmuy hihtuy tayyuñqamuy amuñaqw suhka imuy tsáñe'nihqamuy hoñvia'yatuy nānan'ik hihta huyta. Kurs pam kuyapkuyit sikavalasivat anqw yukiwhqat pumuy huyta. Put anqw aqwhaqami sutsep qátuhqat, God itsívuyat opom'iwyuñwa. ⁸ Noqw haqam pas Aantsawat kīhut ep kwítsiñw ohpo, God lolmat tālawñwayat, pu òqalayay anq'ò. Noqw soon kurs hak haqam pas Aantsawat kīhut aw pákini, pas ason tsáñe'nihqam hoñvia'yat tsáñe'sikipwat káñanvotpit hintsatsaqey yukuyaniqat pahsavoo.

The Bowls of God's Wrath

16 Noqw hak kīhut pas Aantsawat anqw tsáñe' hoñvia'yatuy amumi a'nò pañqawhqa nu navota. Yupavé, uma tūwaqatsit aw God itsívuyat kuyapkuyiyuñqat wūtayani, kita. ² Noqw mohti'maqqa nakwsuqe tūwaqatsit aw kuyapkuyiy wūta. Noqw pahsat pu hakim it hihta pohkot tuvoylayat akw pey'kahkañw, put an himu yukiwhput aw nāñawaknaqamuy amuhpa' uya nuhtsel'eway itséhee nōña. ³ Pu hoñviaya an'kñihqa pā-tuwaqatsit aqw kuyapkuyiy wūta. Noqw pahsat pu pāhu hakiy mokput uñwáyat anhti. Noqw sohsoy hihtu tayyuñqam pātuwaqatsit anq'e' soa. ⁴ Pu amuñkñihqa hoñviaya hāhaqe' mūnat, pu pāhu nōñantaqat añ kuyapkuyiy wūtaqaw pam únwaniwhiti. ⁵ Noqw nu navotq hoñviaya pāhut aw òqalay'taqat pañqawu: Um súanta Tutuyqawhqa, pu'nihqa, pu hísatnihqa, pu nātoniqa. Um yan yúkuhqe súanhti. ⁶ Puma pi uhsinomuy, pu uhlaya'aymuy uñwáyamuy munvanaya. Noqw um pumuy uñwat hikwna, ispi puma put hihkay'yuñq'ò. ⁷ Pu nu piw sukw navotq pam kwañwáhovaqtuqat eñem tataqtsokpit anqw pañqawu: Pas antsa, God Sus'òqaltutuyqawhqa, pay um pas qaatsat sinmuy amuñem suan yuki'ma. ⁸ Pu i' nālòq epnihqa hoñviaya tāwat aw kuyapkuyiy wūtaqe eñem pan yukuqw pam ūwiñwuy akw sinmuy taqtsoka. ⁹ Noqw sinom qaan'ewakw tōñit akw taqtotiqe, God iit káñanvotpit aw òqalat pasiwtaqat nāñap hin sasviya. Nihqe puma tunatyay anqw qa lasyat, piw nāt God qa kaptsitota. ¹⁰ Noqw pu tsivot epnihqa hoñviaya it himuvohkot moñw'atsvewayat aw kuyapkuyiy wūta. Noqw moñwtunatyayat añ qómseekma. Noqw sinom hihta akw a'nò tūtuyhtotiqe lēñiy mótstota. ¹¹ Nihqe puma òveqatsit ep God nāñap hin sasviya, amuhpa' uya a'nò tūtuyhq òviy'o; nīkañw hihta hintsakpiy anqw qa lasya. ¹² Noqw navay epnihqa hoñviaya wukovayut Euphrates aqw kuyapkuyiy wuhtaqw, pāyu lāki. Noqw hōpaq momñwituy amuñem kurs pòhtiwa. ¹³ Noqw nu tuwaqaw, pahyom tuyoy'eway hihikwsim pāvaqwtuy

amunyuñqam imuy moayamuy añqw nõña-it wukolölöqañwuy moayat añq'ö, pu it himuvohkot moayat añq'ö, pu i' hak God lavay'ayaanihqey atsáy'taqat moayat añqw pīwu. ¹⁴ Ima hapi nukpanhihikwsimu. Noqw puma hīhihta kātataypit hintsaktivayaq, ahsupoq tūwaqatsit añ momñwituy amuhpa' nankwusaq haqami tuwvöh-tayaniqat öviy tsovalaya, Sus'öqalat God wukotalöñniyat aw pítuq'ö. ¹⁵ Meh, nu' hapi uyiñwut an pítuni, (kita Tutuyqawhqa). Yuwsi'kañw pās tunatyawmaqa hahlaypit epni. Taq ka pam qayuwsi'kañw waynumqw, sinom put aw yórikyaqw, put eñem haman'ewayni. ¹⁶ Noqw hīhikwsim haqami Hebrew-sinmuy amuhkwa Armageddon yan mātisiwhqat aw momñwituy tsovalaya. ¹⁷ Pahsat pu tsañe' epnihqa hoñviaya sūmawuy aw kuyapkuuyi wūta. Noqw öveqatsit ep kīhut pas Aantsawat ep moñw'atsvewat añqw hakiy a'nö tōnaat hiñqawhqe pañqawu: Yukilti hapi, kita. ¹⁸ Noqw pahsat mowawatota; pu umhta; pu talwipta; noqw tūwaqatsi a'nö tayayayku, pas hisatñahaqaw sinom tūwaqatsit añ yesq pañqaw qā hisat pan hiniwhiqat pan'i. Pi pas qaan'ewakw tutskwa tayayayku. ¹⁹ Noqw qaan'ewakw kitsóki pāyivo tsihtsikti. Noqw añqe' hīhihtuy sinmuy wuhkokitsokiam sapumhti. Noqw God wuhkokitsokit Babylon u'naqe, qaan'ewakw itsívuy wine kūyiwtāqat antaqat put hikwna. ²⁰ Noqw sohsovik pāñaqw tutskwa kūyuyñqa kurs haqamiya; pu tuhtukwi pīwu. ²¹ Noqw qaan'ewakw yañsayo lemowa sinmuy amumi ðñaqw löhö; sohsoy nanāp tsivot-sikip sanat pututuwanit pan puptu. Noqw sinom God nanāp hin sasviya, lemowat kānavotpit ep'e, pas kānavotpi qaan'ewakw nuhtsel'ewayniqw öviy'o.

The Great Prostitute

17 Noqw ima tsañe'nihqam hoñvia'yat ura kuyapi'yūñqw, pumuy amuñaqw suhka inuminihqe inumi pañqawu: Um inumum pewni. Noqw God it qaan'ewakw kitsókit tokoy huhyaqat antaqat eñem hin yúku-niqat nu ūmi mahtaknani. Pam kitsóki hāhaqe' pāvahut añ qātsi. ² Put hapi amum ima tūwaqatsit añ momñwit nākwañway'ya. Noqw tūwaqatsit añ yesqam soñawnen hōnaqtoti, put amum nākwañway'yaqee. ³ Noqw nuy Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwtaq, hoñviaya haqami qayēwihpumi nuy wīki. Noqw nu hakiy wuhtit hihta pālañwput pohkot epeq tsokiwtāqat tuwa. Noqw himuvohko pas qalománanatñwanit akw pēvey'kañw, tsañe' qötöy'kañw pakwt ālay'ta. ⁴ Noqw wuhti palasakwawsat-nikañw pu pas pālañwput yuws'i'kañw, pu sikavalasivat, pu a'nö hihkay'yūñqat o'wat-nikañw, pu pearl enañ yuws'i'ta; noqw kuyapit sikavalasivat añqw yukiwput put tuyoy'ewakw qahopqatsiyat añqw kūyiwtāqat yawta. ⁵ Noqw qalpeq tuñwni pey'ta. Noqw yan hapi pey'ta: I' HAPI BABYLON PAS PAVANNIHQA, TOKOY HUHYAYAQAMUY YUAMU, PU TUWAQATSIT EP HIHTA TUYOY'EWAKWNIHQAT ANIWNAQA. Noqw kurs hak put tuñwniyat mātisi'tani. ⁶ Noqw nu it wuhtit aw tātayhq, pam God sinomuyatuy unwáyamuy akw hōnaq'iwta, pu Jesus eñem so'qamuy unwáyamuy akw'a. Noqw nu aw yórikqe pas pavan aw wūwanta. ⁷ Noqw hoñviaya inumi pañqawu: Ya um hinoqw pas kātayta? Nu wuhtit hihta tuaw'i'taqat un āawnani, pu i' himuvohko tsañe' qötöy'kañw, pakwt ālay'taqa put ikwiwtāqat pīwu. ⁸ It pohkot um aw yorikq, pam pay as qatut mōki. Nikañw pam koysöt qa toñtaqat añqw wupni. Nen pahsat pu haqami hovalniwniqat aqw pákini. Noqw tūwaqatsit ep yesqam qatsit qaso'taqat qa pasiyuñqam pohkot aw kātayyūñwni, hakim tuñwniam tūwaqatsit yayhniwhqat pañqaw Mañat qatsitutuveniyat ep qa pey'yūñqam, pūmaa. Pi i' pohko ura as qatut, haqamii; nikañw nāt piw qátuni. ⁹ Noqw öviy hak suan wuwni'taqa it aw wūwamantani. I' tsañe' qöqtö hapi tsañe' tsotsmo. Noqw wuhti pumuy epeq tsokiwta. ¹⁰ Puma piw tsañe'nihqamuy momñwituy tuaw'i'yūñwa; tsivotnihqam pay sūlawhti; noqw suhka pu' qatu; pu suhka pay nātoni. Noqw ason pam pite' pay hihsavoni. ¹¹ Noqw i' himovohko, as úranikañw, pay pu' qa háqamnihq, pam hapi nanalt épeqnihqani. Nihqe pam imuy tsañe'nihqamuy amuñaqw suhkani; nihqe pam haqami hovalniwniqat aqwni. ¹² Noqw pu pakwt ālat um aw yorikq, ima hapi pakwt momñwituy tuaw'i'yūñwa. Nikañw pay puma moñwtunatyay nāt qa makiwya. Puma pay hihsavo it himuvohkot amum moñw'iwyūñwiniqat pan amuñem yukwiwa. ¹³ Noqw puma sun wuwni'yūñwe' it hihta pohkot öqalay, pu moñwqeqniy maqayani. ¹⁴ Noqw ima hapi Mañat aw kihpokyani. Noqw pay pam pumuy áñwutani. Pi pam hapi nuhtumi tutuyqawyaqamuy amumi Tutuyqawhqa, pu momñwituy amumi Moñw'iwta. Noqw ima put ámumyaqam hapi wánwayniwyaqamu, namorstiwayaqamu, nihqe pas ántsaw'wisqamu. ¹⁵ Pu hoñviaya inumi pañqawu: Pu it pāhut um aw tātayhq, ura tokoy huhyaqa wuhti put añqw qatuqw, pam hapi hīhihtuy sinmuy tuaw'i'ta, kaysiwhqamuyu, nanāp watuy hihtuy sínmuuyu, pu nānapwat lavaymakiway'yūñqamuyu. ¹⁶ Pu it pakwt ālat um aw yorikq, puma it wuhtit tokoy huhyaqat aw pas qa suhtaq'ewyani; nen put kīqötötat, yuwsiyat put añqw poswayat, tokoyat soswani; nen qōhit akw put taqt-sokyani. ¹⁷ Pi God pumuy pan unañwtoynaq puma put tunatyayat aw antsanye', sun'unañway'kahkañw, it hihta pohkot aw moñwtunatyay noayani, haqami God lavayiat añ ahsupoq anhtiniqat aw pahsavoo. ¹⁸ Pu it wuhtit um aw yorikq, pam hapi qaan'ewakw wuhkokitsókit tuaw'i'ta, tūwaqatsit añ momñwituy amumi tuyqaw'i'taqata.

The Fall of Babylon

18 Yantaqat atsve pu' nu yorikq, pi suhka hoñviaya öveqatsit añqw hawto, a'nö öqalat pasiwkañwo. Noqw tūwaqatsit añ suyan tālawwa, tālañwayat akw'a. ² Noqw pam a'nö tōnay añqe' tsa'timaqe pañqawu: Baby-

lon pas pávannihqa sahpu; Babylon-kitsóki sahpu. Noqw nukpanhihikwsim pep ki'vayani, pu sohsoyam hihtu tuyoy'e'way hihikwsimu, pu sohsoyam hihtu i'tseheet, pu tuyoy'e'wayom masay'yuñqam píwu. ³ Pi sopkaw-taqam sinom put amum qahopihintsatskaqe soñawnen wine akw hōnaqtoti. Noqw tūwaqatsit añ momñwit put amum nākwañway'ya. Pu tūwaqatsit ep huhyayaqam put kwañwáewhqatsiyat atsviy káhaktoti. ⁴ Pu nu piw hakiy ðñaq w tōnayát navotq pañqawu: Uma put añqw nõñakni, isinomu; nen uma qaanhtipuyat ep qa ámum hintsatskani. Taq ka uma piw put amum hihihita añ kánanvotyani. ⁵ Taq put qaanhtipuat òveqatsit aw pitu. Noqw God put nukpanayat aw pónakna. ⁶ Pam umuy hintsanhq, pan uma tuwat put hintsanyani; pu hin hinhtiqat uma navitañw'iwtaqat tuwat yukunayani. Pu pam umuñem kuyapit aqw ohpoknaqw, uma eñem put navitañw-totani. ⁷ Ura as pam nāhihtay'taqe kwañwáqtu. Noqw òviy uma okiwsasne' qahahlayhtapnayani. Himu pam un-añwpeq pañqawu: Pi nu moñwi; nu qa koñnalavu. Nihqe soon nu hihta qahahlayhpit aw yórikni. ⁸ Paniqw òviy sūkw tawat ep hihimu kánavotpit put aw pítuni-tūya, qahahlayhpi, pu tsóñawu. Noqw pam qòhit akw pás tsohtso'ni. Pi Tutuyqawhqa God put hin yukunaniqa a'nò òqala. ⁹ Noqw tūwaqatsit añ momñwit put amum nākwañway'yaqam, pu amum hihta nasani'yuñqam put ep is óhilalwani, tsaykitani, put uwiwitaqw kwítsiñwyat aw taykahkañwo. ¹⁰ Pas okiwhintaqw tsátsawnaniqe, yávaqw hoñkahkañw pañqawani: Is ohi, is ohi, qaan'ewakw wuhkokitsoki Babylon! Um sūs tawat añqe' qóniltiqat ep pay kíqöti. ¹¹ Pu tūwaqatsit ep huhyayaqam put ep tsaykitani, pu qahahlayyani, pāpu qa hak pumuy huhyanpiyamuy túiniqw òviy'o. ¹² Puma ïit hihta huhyaya: Síkavalasivata, qótsásivata, o'wat a'nò hihkay'yuñqata, pu pearls, pu tusaqtontsatsakwmötsaput suphiñputa, pu palasakwat tsatsákwmötsaputa, pu wishöptsatsakwmötsaputa, pu palatsatsakwmötsaputa, pu sohsoy hihta kwañwáhovaqtuqat kokhota, pu sohsoy hihta ivoryt añqw yukiwyuñqata, pu sohsoy hihta a'nò hihkay'yuñqat kohot añqw yukiwyuñqata, pu síkasivata, pu pay sívata, pu marble owat añq'ö, ¹³ Pu cinnamon, pu hihta hovaqtuyaqata, pu hihta akw nalwitotaqata, pu himu kwañwáhovaqtuqat tataqtsokiwhqata, pu wine, pu wihkuyita, pu a'nò pinput ñumnita, pu söhövosita, pu wāwakastuyu, kanelmuyu, pu kawaymuyu, pu karētamuyu, pu tūtuwiktuyu, pu sinmuy qatsíyamuyu. ¹⁴ Ura as um sohsoy ïit hihta ep nāhahlayñañwu. Noqw meh, pam sohsoy tūwaya. Noqw sohsoy himu nukñwa, pu lolma ūñaqw ahpiyya. Noqw soon um pāpu pūvut pantaqat túwani. ¹⁵ Noqw ïit huhyayaqam put wuhtit atsviy káhaktotiqam, put okiwhintaqw, mamqasyaqe yāvahaqaqw hoñkahkañw, tsaykikahkañw a'nò hiñqawwat, ¹⁶ Pañqawani: Is ohi, is ohi, um qaan'ewakw wuhkokitsoki! Ura as um suphiñput tusaqtontsatsakwmötsaput, pu palasakwawsat, pu pas pālañwput yuwsí'tañwu, pu síkavalasivat, pu a'nò hihkay'yuñqat o'wat-nikañw pu pearl enañ ura as yuwsí'ta. ¹⁷ Noqw sūs tawat añqe' qóniltiqat ep i' kahahkimu qaan'ewakw súlawhti. Noqw sohsoyam pākihut añqe' momñwit, pu pākihut akw yaktañwuqam, pu pākihut tumalay'yuñqam, pu hihsa'nihqam pāvaqe nānahoy huhyayaqam yávaqw hoñni. ¹⁸ Nihqe put uwiwitaqw kwítsiñwyat tutwaqe sáakmaqe pañqawwa: Ya haqam wuhkokitsoki it qaan'ewakw wuhkokitsokit anta? ¹⁹ Nihqe puma qötömi qòat tsálakinkahkañw, sáakiwtaqe tsaykikahkañw a'nò hiñqawwat pañqawwa: Is ohi, is ohi, wuhkokitsoki! Pas as pam qaan'ewakw hihta hihkay'taqat hintsakq, òviy sohsoyam pāvaqe pākihut akw hintsatskaqam put atsviy káhak'iwwisá. Noqw sūs tawat añqe' qóniltiqat ep pam kíqöti, yan lavayhtoti. ²⁰ Oviy uma hahlayhtotini, òveqatsit ep yesqamu, God sínomatu, piw put lavay'aymatu; pi God umuñem put aw nāoya. ²¹ Noqw hoñviaya a'nò hoñvi owat wukomatat antaqat kwusut, pātuwaqatsit aqw put tūva pañqawkañwo: Yan hapi qaan'ewakw wuhkokitsoki Babylon tūwiwni; nen pas qa nātuwiwni. ²² Noqw sivatónlenat añ lēlenyaqamuy tōkiam soon pāpu uhsonve nanaptiwni, um Babylon-kitsóki; pu tātawlalwaqamuy tōnaam soon nanaptiwni, pu muriñput lēnat añ lēlenyaqamuyu, pu sivatötöqpit añ lēlenyaqamuyu. Piw soon hak tumaltuwi'taqa pay nāp hihta tuwi'taqa pāpu uhsonve nātuwiwni. Piw soon pāpu uhsonve hisat haqam nūmantotani. ²³ Piw wihqòhi soon pāpu hisat qòhi'yuñwani. Pu mööñañwuy, pu mö'wit tōnaam soon pāpu uhsonve nanaptiwni. Pi um powaqat an sopkawtaqamuy sinmuy tuhisat akw ūnatoynaqw, uñaqw huhyayaqam tūwaqatsit ep pas pavansinomniwhtoti. ²⁴ Noqw put ep God lavay'aymuyatuy uñwáam nātuwiwa, pu God sínomuyatuy uñwáamu, pu sohsoymuy tūwaqatsit ep hakimuy qòqyaqamuy uñwáamu.

19 Yantaqat atsve pu' nu navotq, hakim kaysiwhqam òveqatsit añ a'nò hiñqawwaqe pañqawwa: Alleluia! Kwakwhay God Itahtutuyqawhqa! Um hapi itamuy ayo oya. Um hapi pas hímuu, òviy itam uñ kaptsi'lalwa. Um-sa nāla òqalay'ta. ² Um hapi qaatsay'makañw nuhtuñem suan hin yúkuñwu. Pi um wuhtit tokoy huhyaqat qaan'ewakw hinhtiqat eñem hin yuku, it wuhti tuskapqatsiy akw tūwaqatsit ep sinmuy qalomáhintsanhqat éñemi; nihqe uhtumal'aymuy ep put aw nāoya. ³ Pu piw puma pañqawwa: Alleluia! Noqw put kwítsiñw'at sūs òmiq wunuptu. ⁴ Noqw ima sunat nālòq sihkay'taqam wūwuyom, nālòqmuy hihtuy tayyuñqamuy amumum tutskwami munumhtotiqe, God moñw'atsvewat ep qátuhqat pas hihtatotaqe pañqawwa: Pas antsaa, Alleluia!

The Wedding Feast of the Lamb

⁵ Noqw moñw'atsvewat añqw hakiy tōnaat pañqawu: Uma God Itahtutuyqawhqaqay tayawnayani, uma sohsoy-am tumal'aymatu, pu uma put kaptsi'yuñqamu, añ sōqavuñwsinommu, pu pavansinommu. ⁶ Noqw nu navotq pas hakimuy qaan'ewakw hintaqamuy tōnaam tōtōqa, haqe' pāhu sōykitotaqat pan'i, pu pavan a'nō úmukqat pan'i, noqw pañqawu: Alleluia! Pi God Sus'ōqaltutuyqawhqa hapi moñw'iwta. ⁷ Itam hahlayhtotini. Owi, itam pas hin-haqam hahlayyani; nen pas kaptsitotani. Tsañaw pi Mañat nōmataniqat aw pitu. Noqw nōmaatniqa pās moñw-vasiwta. ⁸ Nihqe pam tusaqtontsatsakwmōtsaput suphiñput kwañw'ewakw suhqōtsat yuwsitaniqat pan put eñem yukiwa; pi tusaqtontsatsakwmōtsapu suphiñpu God sinomuyatuy súantsakpiyamuy tuawit'a. ⁹ Noqw hoñviaya inumi pañqawu: Um yan pēnani: Pas hapi Maña nōmataq w put ep nōviwhqat aw tūtsamiwyaqam hahlayhpit epyani. Pu pam inumi pañqawu: I' hapi God lavayiatnihqe pas antsa. ¹⁰ Noqw nu kukmiq nātuvat, as put pas hihtataniqw, pam inumi pañqawu: Soh, pay um qa panhtini. Pay nu umún God eñem tumalay'ta, pu uhtupkomuy Jesus tuawi'yuñqamuy amun'i. Um God pas hihtalawni. Pi Jesus tuawi'yuñqam God lavay'aymuy-atuy amún God Hikwsiyat akw tuyqawiyuñwa.

The Rider on the White Horse

¹¹ Noqw ōmi hōtsiltiqw, nu qōtsákawayot aw yori. Noqw aqw tsokiwmaqa Pas Antsay'maqa Pas Qaatsay'maqa yan mātsiwa. Nihqe pam suan hihta añ wūwañwu, piw suan kihpokñwu. ¹² Noqw pōsiat ūwiñwuy anta; noqw qōtōyat añqe' wūhaq wihka kwapya. Noqw pam tuñwniy akw tuvoylaiwtaqw, qa hak put tuwi'ta, pas pam-saa. ¹³ Noqw pam usimnit uñwat akw mórokput yuwsit'a. Nihqe pam God Lavayiat yan mātsiwa. ¹⁴ Noqw tuwvōh'aymat qōtsákawaymuy añ tsokiwkahkañw ōnaqw put añkya tusaqtontsatsakwmōtsaput suphiñput kwañw'ewakw suhqōtsat yuwsikahkañwo. ¹⁵ Noqw moañaqw sipwuvahpi a'nō qalay'taqa yayma. Noqw put akw pam hīhihtuy nanāpwatuy sinoiwtaqamuy wuvahtani. Nen pam pumuy sivamoñwkoht akw amumi moñw'iw-tani. Pi pam hapi Sus'ōqalat God nuhtsel'ewakw itsívuyat sinmuy amuñem na'sastani, hak haqam ōvat mumtse', pālayat na'sastañwuqat pan'i. ¹⁶ Noqw pam usimniy añ-nikañw pu qahsiy añ tuñwniy pēni'taqw yan pey'ta: MOMÑWITUY AMUMI MOÑW'IWTAQA, PU TUTUYQAWHQAMUY AMUMI PAS TUTUYQAWHQ. ¹⁷ Noqw nu sukw hoñviayat tuwaqw, tāvit ep wunu. Nihqe pam a'nō tōnay añqe' tsahtsa'lawhqe, ōva sohsokmuy masay'yuñqamuy pūyawnumyaqamuy amumi pañqawu: Uma pew tsovawmaq, God umuñem wukonovat na'sasta. ¹⁸ Noqw uma añ pas momñwituy tokoyamuy nōñōsani, pu solāwamuy amumi momñwituy tokoyamuy, pu añ a'nō ō'qaltuy tokoyamuy, pu kawaymuy tokoyamuy, añ qa tūtuwiktuy, pu tūtuwiktuy, añ sōqavuñwsinmuy, pu pas pávansinmuy. ¹⁹ Noqw nu yorikqw, i' himuvohko-niqw, pu tūwaqatsit añ pas momñwit-niqw, pu tuwvōh'aymat sūmi tsovalti. Nihqe puma qōtsákawayot epeq tsokiwtaqat, tuwvōh'aymuyatuy enañ amumi kih-pokya. ²⁰ Noqw i' himuvohko ñuiwa, pu God lavay'ayaatnihqey atsáy'taqa pīwu. Ura pam it himuvohkot atpip kātatahpit tumalay'taqe, hakimuy put tuvoylayat akw tuvoylaiwuñqamuy ūnatoya piw put an hihta yukiwh-put aw nānawaknaqamuy. Puma nāto taykañw, qōhit patuphaiwtaqat tövuwat akw uwiwitaqat aqw tūwiwa. ²¹ Noqw ahpiy akwsinwyaqam kawāyot epeq tsokiwtaqat sipwuvahpit put moañaqw yaymakqat akw súlawhti. Noqw masay'yuñqam tokoyamuy nānasna.

The Thousand Years

20 Pahsat pu nu sukw hoñviayat aw yori. Pam ōnaqw hawhqe, koysōt qatoñtaqat aqw hōtahpit, pu wupasi-vanamiqlōlōt yawta. ² Nihqe pam wukolōlōqañwuy, pay hisat qátuhqat tsūat, Nukpana, pu Satan yan piw mātsiwhqat núahqe, sūp sōmorit yahsañwuy pahsavo put soma; ³ Nit koysōt qatoñtaqat aqw put tūvat aqw uh-ta, nit pu ep tuvoylata. Noqw ōviy kurs hin pam pāpu sinmuy ūnatotoynani, sūp sōmorit yahsañwuy añ kuy-vaniqey aw pahsavoo. Nit ason put atsve pam hihsavo mātaviwni. ⁴ Noqw nu moñw'aatsvewat aw yori. Noqw hakim añ yēse. Puma hapi nuhtumi moñw'iwyuñwniqat pan pumuy amuñem yukiwa. Pu hakim God lavayiat yuaatotakahkañw Jesus tuawi'yuñqey ep qōyaniwyaqamuy nu amumi yori. Puma hapi himuvohkot aw qa naokiwlalwa, pu put an hihta yukiwhput qa aw nānawakna; pu qalpeq, pu may ep put tuvoylayat qa akw tuvoy-latoti. Puma mokiwyu añqw ahoy tātayyaqe, sūp sōmorit yahsañwuy añ Christ amum moñw'iwyuñwa. ⁵ Ima hapi mohti ahoy yesva. Pas i' hak mohti ahoy yesvaniqamuy amumum ahoy tātayhqa hahlayhpit epni. Pi moki-wu qa lōs put aw ōqalay'tani. Pi mohti ahoy yesvaniqam hapi God awwat-nikañw pu Christ awwat wim-momñwitni; nen sūp sōmorit yahsañwuy añ put amum moñw'iwyuñwni. Noqw pay ahpiy mīmawat so'pum pay ason pas sūp sōmorit yahsañwuy súlawhtiniqat pahsavo pay hāk qa yesvani.

The Defeat of Satan

⁷ Pu ason sūp sōmorit yahsañwu sūlawhtiḡw, pepeḡ pu' Satan sivikiñaḡw māḡaviwe', ⁸ Tūwaḡatsit ep nalōnan'ivaḡw sinmuy yesḡamuy ūnatoynani, it Gog añḡw sinmuy, pu Magog añḡw sinmuy; nen pumuy sūmi tsovalaḡw, puma God aw nāḡōytani. Noḡw puma pātuwaḡatsit qalavaḡe tūwat an qaan'ewakw hintani. ⁹ Pu puma tutskwat añ ahsupoḡ kúrukme', God sinomuyatuy haḡam hāk yesḡat pōñokyani, pu God kitsókiyat put aw unañwayat pīwu. Noḡw òviy pam òñaḡw ūwiñwuy tūve', pumuy taḡtsokni. ¹⁰ Pahsat pu Nukpana pumuy ūnatoynaniḡa ūwiñwuy patuphat antaḡat tövu'wat akw uwiwitaḡat aḡw tūviwini, ura i' himuvohko-niḡw, pu God lavay'ayaatnihḡey atsay'taḡa pañsoḡ tūviwhḡat pañsoḡ'a. Noḡw puma sutsép-sa pepeḡ kānavoti'yuñwini, talōñvaḡat añ'a, pu mimhikpuvaa.

The Final Judgment

¹¹ Pahsat pu nu qaan'ewakw qōtsat moñw'atsvewat aw yori, pu hakiy put ep tsokiwtaḡata. Noḡw put pit-sañwayat apyeve tūwaḡatsi, pu tokpela haḡami hiniwhḡiḡe qa nātuwiwa. ¹² Noḡw nu yorikḡ pi ima so'pum añ sōḡavuñwsinom, pu pavansinom God atpip hōñi. Noḡw tutuveni purumhtoti. Noḡw pu piw suhka tutuveni puru. Pamwa ḡatsítutuveni yan tūñwantiwa. Noḡw ima so'pum it wūhak tutuvenit añ hin pey'yuñḡat put ahpiy hin yukuniwya, hinhaḡam hintsatskaḡey pan'í. ¹³ Pu pātuwaḡatsi put añḡe' so'pumuy māḡavi; pu mokiwu maskit amum pepeḡ so'pumuy māḡavi. Noḡw puma sohsoyam nanāp hin hintsatskaḡey ahpiy yukuniwya. ¹⁴ Noḡw mokiwuniḡw pu maski, puma ūwiñwuy patuphat antaḡat aḡw tūwiwa. Pam hapi lōs mokiwu. ¹⁵ Pu hakiy tuñwini-at ḡatsítutuvenit ep qa pey'taḡw, pam ūwiñwuy patuphat antaḡat aḡw tūwiñwu.

The New Heaven and the New Earth

21 Noḡw nu puhutokpelat aw yori, pu puhutuwaḡatsit aw'í, i' mohtiwa tokpela, pu mohtiwa tūwaḡatsit haḡami tūwayaḡw òviy'ò. Noḡw pātuwaḡatsit pāpu qa háḡamo. ² Noḡw nu' John, wuhkokitsokit pas pavan hímuniḡe ḡahováriwtaḡat òñaḡw God añḡw hawtoḡw aw tāḡayi. Noḡw pam Jerusalem Pūhuniḡa yan mātsiwa. Pam möm'òwiḡa puwsuñwayniḡat aw hin yuwsí'tañwuḡat pan sóniwa. ³ Noḡw hakiy a'nö tōnaat òñaḡw pañḡawhḡ nu navota; noḡw yan lavayhti: Meh, God kíat sinmuy amumum yanta; noḡw pam pumuy amumum ḡátuni; noḡw puma put sinomatni; noḡw God pas nāp pumuy amumum yantani; nen pumuy Tutuyḡawhḡaamni. ⁴ Pu God pumuy posvalayamuy sohsoḡ ayo hōñani. Pu mokiwu pāpu qa háḡamni; pu ḡahahlayhpi, pu pahki sūlawhtini; piw soon haḡam pāpu himu tūyani, pi hisatḡatsi pay tūwayaḡ'ò. ⁵ Noḡw i' moñw'atsvewat epeḡ tsokiwtaḡa pañḡawu: Meh, nu hapi sohsoḡ hihta pūhulawu. Noḡw pam inumi pañḡawu: Um it pēnani, i' lavayi pas antsa, pas qa paysoḡ'a. ⁶ Noḡw pam inumi pañḡawu: Yukilti hapi! Nu hapi Alpha pu Omega. Nu hapi sohsoḡ hihta yayhnaḡa, pu sohsoḡ hihta aw pās yúkuniḡa. Nu pāhut nōñañataḡat hakiy taytoynañwuḡat pānaḡmokiwtaḡat paysoḡ máḡani. ⁷ Añ kuytaḡa hapi sohsoḡ hihta makiwini; noḡw nu put Tutuyḡawhḡaatni; noḡw pam ítini. ⁸ Pu ima añ tūmamḡasyaḡam, pu ḡatuptsiwini'yuñḡam, pu tuyoy'ewakw hinyuñḡam, pu tuḡwyantotaḡam, pu ḡahopiyesḡam, pu tuhisay akw hintsatskaḡam, pu nāp yukihput aw nāwakintotaḡam, pu sohsoyam a'tsat, it qōhit patuphat antaḡat tövu'wat akw uwiwitaḡat pañsoḡ nuhtumyani. I' hapi lōs mokiwu.

The New Jerusalem

⁹ Pahsat pu ima tsañe' hoñvia'yat ura nuhtuñk tsañe'sikip kānavotpit kuyapkuḡi'yuñḡamuy amuñaḡw suhka inuminiḡe inumi pañḡawu: Kurs um pewni. Noḡw nu it mö'wit Mañat nōmayat ūmi mahtaknani. ¹⁰ Pahsat pu nu ḡahováriwtaḡat Hikwsit akw tuyḡawiwtaḡw, pam haḡami qaan'ewakw wupatukwit aḡw nuy wíki. Nihḡe pepeḡ pam qaan'ewakw wuhkokitsokit pas pavan hímuniḡe ḡahováriwtaḡat Jerusalem yan mātsiwhḡat inumi mahtakna. Pam òñaḡw God añḡw hawto ¹¹ God lolmat tālawñwayat tālawñway'kañwo. Noḡw tālawñwaat hihta owat pas a'nö hihkay'taḡat an talḡaḡsala, it jasper-owat an'í; hihta suyantalḡat an suyan tāla. ¹² Noḡw kitsóki qaan'ewakw wupatuhpelat akw ñöyakiwta. Noḡw tuhpelat añ pakwt lōḡ sihkay'tasikip hötsíwa. Noḡw hötsíwat añḡe' pakwt lōḡ sihkay'taḡam hoñvia'yat hōñi. Noḡw put añ natñwani pey'yuñwa. Nihḡe pañ Israel tímuyatuy pakwt lōḡ sihkay'taḡamuy tuñwniam pey'yuñwa. ¹³ Hopkaḡe payhk hötsíwa, pu kwiniñaḡe piw payhk hötsíwa, pu tātōḡe payhk hötsíwa, pu tēveñeḡe payhk hötsíwa. ¹⁴ Noḡw wuhkokitsokit aw ñöyakiwtaḡa tuhkwa pakwt lōḡ sihkay'taḡat ḡaḡatspi'ta. Noḡw pumuy añ it Mañat ayamuyatuy pakwt lōḡ sihkay'taḡamuy tuñwniam pey'yuñwa. ¹⁵ Noḡw i' hak inumi yuaataḡa sikavalasivat tuwanpit yawta, akw wuhkokitsokit tuwantaniḡee, pu höhtsiwayata, pu tuhpelat put ñöyakiñ'taḡata. ¹⁶ Noḡw kitsóki sutsñakiwta, wuhpalwat-nikañw pu puhtsilwat pay súnanta. Noḡw pam hopaḡat tuwanpiy akw put tuwanta; noḡw kurs pam sūp nāsamiḡ sihkay'tasikip sōmorit pahsa'haḡam tutskwatuwanit tuwanta. Wuhpalwat-nikañw pu puhtsilwat-nikañw pu òmiḡwat pay sun-

yuñwa. ¹⁷ Pu pam tuhpelat kitsókit aw nõyakni'taqat tuwantaqw, kurs pam pakwt-sikip sunat pakwt navay sihkay'taqat (216) kuktuanit pahsavo tuhpele. (Hoñviaya sinmuy tuwaniamuy akw put tuwanta.) ¹⁸ Noqw tuhpele jasper-owat anqw yukiwta; noqw kitsóki it sikavalasivat pas kwañw'ewakw anqw yukiwta, pas panaptsat an suyan tãlat anq'ö. ¹⁹ Noqw kitsókit tuhkwat qaqatspiat sohsok hinyunqat o'wat a'nö hihkay'yunqat akw lomasniwa. I' mohti'maqa jasper-owat anqw yukiwta, anknihqa sapphire-owat anq'ö, pu amunknihqa chalcidony-owat anq'ö, noqw pu nãlõq epnihqa emerald-owat anq'ö, ²⁰ Noqw tsivot epnihqa sardonyx-owat anq'ö, pu navay epnihqa sardius-owat anq'ö, noqw tsañe' epnihqa chrysolite-owat anq'ö, noqw nanalt epnihqa beryl-owat anq'ö, noqw pëve' epnihqa topaz-owat anq'ö, noqw pakwt epnihqa chrysoprasus-owat anq'ö, noqw peveest epnihqa jacinth-owat anq'ö, noqw õsat epnihqa amethyst-owat anq'ö. ²¹ Noqw pakwt lõq sihkay'tasikip utspi piw pakwt lõq sihkay'taqat hihta pearl anqw yukiwuñwa. Nanãp utspi sũkw pearl anqw yukiwtañwu. Noqw kitsókit ep kitpik pas sikavalasivat kwañw'ewakw anqw yukiwta, pas pay suyan talqat panaptsat panyuñwa. ²² Noqw nu ep qa haqam God eñem nãwakinkit tuwa, pi sinom God Sus'õqaltutuyqawhqat, pu it Mañat, pumuy amutpip nãwakintotaqw õviy'o. ²³ Pu kitsóki pay tãwat qa hakni'ta, piw mũyawuyu, aw talni'taniqata. Pi God lolmat tãlawñwaat aw talni'ta, pu i' Maña pep put aw tãla. ²⁴ Noqw ima nanãpwat hihtu ayo nõñakqam put talniyat an hinwisni. Pu tũwaqatsit an pas momñwit piw kãhakiwuy, pu hihta hihkay'taqat pañso õoyyani. ²⁵ Pu pep hõtsiwa tãlõ pas qa uhtsiltimantani. Noqw tõkila pep sũlawni. ²⁶ Noqw hĩhihtu nanãpwat sinom kãhakiwuy pu hihta hihkay'taqat pañso õoyyani. ²⁷ Pu pas soon himu hihta itséhe'tañwuqa pañso pákini, pu piw hihta tuyoy'ewakw tumalay'taqa, pu atsátañwuqa. Pay pas ima Mañat qatsítutuveniyat an tũwniam pey'yunqam-sa hapi pañso yuñni.

22 Pu hoñviaya kwañw'ewakw mũnat hakiy taytoynañwuqat inumi mahtaknaqw, pas ruhpit an suyan talni'ta. Pam God-nikañw pu Mañat, pumuy moñw'atsvewayat anqw mũna, ² Wuhkokitsokit ep kitpik nahsavaqee. Noqw mũnat nan'ivaq sipaltsoki akw yësiwhqa wunu, nihqe pakwt lõq sihkay'ta-sikip alõñõt sipalay'vañwu; noqw ansakis mũyawuy ep himuy'vañwu. Noqw hĩhihtu nanãpwat sinom put nahpiyat akw powaiwwisa. ³ Noqw God hihta aw qa suhtaq'ewniqw, pam pep sũlawni, ispi God-nikañw pu Mañat, pumuy moñw'atsvewaam ep wúnuniq'ö. Noqw God tumal'aymat put tayawintotani. ⁴ Pu puma put pitsañwayat aw yorstotani. Noqw put tuñwniat pumuy qalkaqa pey'yuñwani. ⁵ Pu pep qa mihikmantani; piw puma wihqõhit pãpu kurs hintsatskani, piw tãwat anqw tãlata, pi Tutuyqawhqat God pumuy amumi talni'taniqw õviy'o. Noqw puma aqwhaqami sutsép-sa moñw'iwyuñwani.

The Coming of Jesus

⁶ Noqw pam inumi pañqawu: I' hapi yan lavayi pas qa paysoq'a, pas antsa. Noqw i' Tutuyqawhqat God imuy pas hihtuy lavay'aymuy amuhpa' yuaataqa tumal'aymuy amumi hoñviayay hõna, pam soon pas hisat himu hintaniqat pumuy ãawnaniqata. ⁷ Meh, nu hapi qa sõwunit pítuni, (kita Tutuyqawhqat). Noqw i' hapi hak it nãto hin hintaniqat lavayit it tutuvenit ep pey'taqat aw tuqayvahsi'maqa hahlayhpit epni. ⁸ Nu John hapi iit aw yori; nihqe nu put navota. Nihqe nu navotkañw yórikqe, pahsat pu nu it hoñviayat inumi iit mahtaknaqat kukmiq nãtuva, put pas hihtataniqee. ⁹ Noqw pam pahsat inumi pañqawu: Soh, um qa panhtini. Pay nu uhtumalsuñwa, pu uh-pavamuy lavay'a'yatuy suñwáamu, pu it tutuvenit an lavayit pey'taqat aw tuqayvahsi'yunqamuy suñwáamu. Um God hapi pas hihtatani. ¹⁰ Pu pam inumi pañqawu: Um it tutuvenit an himu nãtoniqat pey'taqat qa tupki'tani; taq pay aw pitsiwa. ¹¹ Pay pi qasuan hintaqa qasuan hintani; pu i' hak itséhee itséheeni; pu i' hak sũantaqa sũantani; pu i' hak qahováriwhpu qahováriwtani. ¹² Noqw meh, nu hapi qa sõwunit pítuni (kita Tutuyqawhqat). Noqw nu hapi hihta ahsatit yankañw pítuni; nen sohsokmuy sinmuy an nanãp tumaltipuyamuy an amumi ahoytani. ¹³ Nu hapi Alpha, pu Omega. Nu hapi sohsok hihta yayhnaqa pu sohsok hihta aw pãs yúkuhqa; mohti'maqa, pu nuhtuñkniqa. ¹⁴ Ima hakim hapi tutavoyat an hinwisqam pas hahlayhpit epyani. Puma himutskit akw yësiwhqat anqw nõñõsaniqey makiway'yuñwani, pu kitsókit aw hõtsiwhpa' yuñniqeyu. ¹⁵ Pi popkotuy amunyunqam pay ihke'ya, pu tuhisay akw hintsatskaqamu, pu qahopqatsit hintsatskaqamu, pu tuqwyantotaqamu, pu nãp yukiwhput aw nãwakintotaqamu, pu hak atsat hintsakqey ep hahlayhqa piwu. ¹⁶ Noqw nu' Jesus hapi ihoñviayay ayata, anqe' hãhaqe' inumi tõnawtaqamuy iit ãawnaniqat õviy'o. Nu hapi David ñáata, pu ahpiy tsíyakpu, suyan tãlawñway'taqa talsohu. ¹⁷ Noqw Hikwsi Mõ'wit amum pañqawu: Pewyaa. Pu i' hak navotqa Pewyaa, kítani. Pu i' hak pãnaqmokiwtataq pewni. Pu pay nãp hak nãwaknaqa it kũyit akw yësiwhqat qa sisvit anqw hikwani.

Conclusion

¹⁸ Pu nu sohsokmuy it nãto hin hintaniqat lavayit it tutuvenit an pey'taqat nanaptaqamuy amumi pañqawni: Kurs hak haqam it lavayit aw hihta hõyoknaniqw, pay God hĩhihta kanavotpit it tutuvenit ep pey'taqat hapi aw nãoyini. ¹⁹ Pu kurs hak haqam it nãto hin hintaniqat lavayit it tutuvenit an pey'taqat hihtawat ayo yúkuniqw, pay

God qatsítutuvenit ańqw put natńwaniyat ayo yúkuni, pu pas hímunihqat kitsókit ep qeniyata. Pu sohsoy himu lolma it tutuvenit ep pey'taqat put aw uhtani. ²⁰ Noqw iit lavayhtiqa yan hińqawu: Meh, nu pas antsa qa sōwunit pítuni, kita. Nam antaa, Jesus Tutuyqawhqa, pay um qa sōwunit ańqwni. ²¹ Nam Itahtutuyqawhqay Jesus Christ núokwaat sohsokmuy umumi pítsiwtaa. Nam antaa.